hrvatska kršćanska TERMINOLOGIJA

2502 0

SUDOVI O PRVOME IZDANJU DJELA

Sam pogled na bibliografiju, izvore i literaturu, pokazuje čitaocu da ima posla s ozbiljnim i solidnim radom. I zbilja, u ovom učenom rječniku naći će interesantne i korisne misli, spoznaje, ne samo čitaoci koji žele usavršiti svoje opće obrazovanje nego i stručnjaci u filologiji i crkvenoj povijesti.

S. Sakač
Orientalia Christiana Periodica, Vol. VII (1941) fasc. 3—4.

Auktor nam je dao djelo, kojemu slično jedva možemo naći kod drugih, pa i većih naroda. To je učeno djelo korisno ne samo filolozima nego svim crkvenim ljudima. Oni će u njemu lako naći obrađene pojmove, izraze, s kojima se često u životu susrećemo.

P. Čapkun
u časopisu »Antonianum«

Ovo delo oca Jeronima Šetke, pisano jasno i objektivno, služi za čast našim redovnicima reda sv. Franje, a biće korisno ne samo bogoslovima, nego i svima obrazovanima ljudima koje zanima prošlost.

B. Kovačević
Srpski književni glasnik 1940. br. 6, str. 473

Rad o. Šetke bolje od ijedne enciklopedije ili enciklopedijskog rječnika pruža uvid u značenje i razvitak nekih termina s kojima se nolens volens susrećemo u starijim rukopisnim djelima i napisima koji su nastali u vezi s crkvom ili pod njezinim utjecajem.

J. Hamm
Referat za JAZU

Mislim da ste uradili veliki posao, i da ove knjige treba da budu »nastolne« knjige svakoga teologa.

M. Todorović, Srem. Karlovci

Što se tiče hrišćanske terminologije, crkvene i, naravno, katoličke, mislim da će Vaše knjige dugo vremena služiti kao osnovni terminološki rečnici, da ih niko ne može zaobići, da se mimo njihovog postojanja neće pokretati posebna akcija za stvaranje novih rečnika takvog tipa.

A. Mladenović, Novi Sad

Ovitak izradio:
Bruno BULIĆ, akademski slikar

KNJIŽNICA »MARIJE« — KNJIGA 10.

Dr. o. JERONIM ŠETKA
profesor

HRVATSKA KRŠĆANSKA TERMINOLOGIJA

II. izmijenjeno, popravljeno i upotpunjeno izdanje

SPLIT 1976.

S dopustom
Franjevačkog provincijalata Provincije presv. Otkupitelja (Split — Dobri) od 17. lipnja 1975., br. 01-496/75.-0/1. i Nadbiskupskog ordinarijata u Splitu od 19. lipnja 1975. br. 1397/75.

Izdaje i odgovara: Prof. o. Vjenceslav Glibotić
urednik lista »Marija«, Split

Tisak: »Slobodna Dalmacija« — Split

RIJEČ IZDAVAČA

Odavna se javljala želja da se u jednoj knjizi pruži hrvatskim katolicima ovo bogato, korisno i opsežno djelo. Zbog više razloga do ostvarenja te želje nije moglo doći.

Kako ove godine Hrvati katolici imaju rijetku sreću da proslave svoju prvu Gospinu godinu u prigodi tisućobljetnice od smrti hrvatske kraljice Jelene, koja je sagradila prvo hrvatsko Gospino svetište na Otoku u Solinu, to su otpali svi razlozi koji su dosada ometali izlazak ove »Hrvatske kršćanske terminologije«. List »Marija«, pridružujući se ostalim promicateljima ove Svete hrvatske Gospine godine, želi ovim izdanjem prinijeti svoj sitni obol, kako bi se ne samo dostojno proslavila nego i što bolje obilježila i zapamtila prva Hrvatska Gospina godina.

Ratne su nam prilike i neprilike onemogućile da proslavimo 1300. obljetnicu svoga pokrštenja, te sudbonosne prekretnice u povijesnom hodu našega naroda. To ćemo učiniti u ovoj Hrvatskoj Gospinoj godini. I veoma je prikladno u toj prigodi, kada se spominjemo trinaestoga stoljeća svoga pokrštenja, a to znači i početka stvaranja hrvatske kršćanske terminologije, pružiti hrvatskim katolicima i svim dobronamjernim ljudima u sažetku sve termine koje je hrvatski narod kroz trinaest stoljeća stvarao, njima se ponosio, zbog njih trpio, bio prezren čak i od onih, od kojih je očekivao ako ne ljubav, a ono bar priznanje.

Onima koji znaju čitati između redaka ovo će djelo dati dovoljno potke za stvaranje točnije, pravičnije i jasnije slike o hrvatskoj povijesti, posebno na vjerskom području.

Ovo djelo posvećujemo Nebeskoj Majci Mariji, »njedru i utrobi komu Gospod klicu našega života povjeri« — kako je napisao 1938. godine naš veliki kipar Ivan Meštrović — »njoj, koja nit našega života sačuva od svih kosa, noževa i nožica; njoj iz čijeg krila Sunce ugledasmo i Gospoda osjetismo; njoj, koju Tvorac za pomagačicu odabra u skrbi oko roda našega. Njoj neka je za sve i na sve vjekove hvala i ljubav naša.«

PREDGOVOR

Ovo se II. izdanje »Hrvatske kršćanske terminologije« znatno razlikuje od I. izdanja. Već je na prvi pogled upadna razlika u tome što se u ovome izdanju sav materijal prikazuje u jednoj knjizi, pod jednim alfabetom, dok su u I. izdanju termini bili podijeljeni u tri skupine, odnosno tri knjige, prema trostrukome glavnom izvoru naše kršćanske terminologije: grčki istok, latinski zapad, slavenska sredina. Prema tome su u prvome dijelu I. izdanja bili obrađeni: Hrvatski kršćanski termini grčkoga porijekla. Taj sam dio prikazao kao doktorsku dizertaciju na filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Tiskan je u Šibeniku g. 1940. Iza toga sam usporedo obrađivao drugu i treću skupinu. Ratne i poratne prilike rad su znatno usporile. Tako je drugi dio (Hrvatski kršćanski termini latinskoga porijekla) tiskan u Makarskoj g. 1964; a treći (Hrvatski kršćanski termini slavenskoga porijekla) u Makarskoj g. 1965. Javnost je djelo dolično primila i povoljno ocijenila.

Međutim, u času kad je izišao iz tiska treći dio, prvi je bio sasvim rasprodan. Iako su čitatelji željeli imati svatri dijela, mnogi od njih bili su prisiljeni zadovoljiti se samo s drugim i trećim dijelom. Mnogi su me nagovarali da ponovno tiskam prvi dio, ali se ja, misleći na teškoće, na to nisam mogao odlučiti. S vremenom je i naklada drugoga i trećeg dijela gotovo iscrpljena. A narudžbe još uvijek povremeno stižu iz Domovine i inozemstva. Ipak, nisam nikada ozbiljno mislio na to da ponovno tiskam čitavu terminologiju.

Preokret je u mojemu raspoloženju nastao, kad je jedne večeri Radio-Vatikan preporučio da priredim novo izdanje, ali tako da tiskam svatri dijela terminologije zajedno pod jednim alfabetom. Stao sam ozbiljno razmišljati: Veći dio čitatelja nema prvoga dijela. Mnogi pojedinci i ustanove pišu da im ga kako god pribavim, pa uz bilo koju cijenu. Pa i za one koji imaju svatri dijela — valja priznati — opet je dioba jednoga predmeta u ovome slučaju dosta neprikladna. Nije baš zgodno jednu riječ tražiti u više knjiga. Pri tome bi stvarno svaki čitatelj već unaprijed morao znati u koju skupinu koji termin spada, u kojoj će ga knjizi tražiti. Zato mi se svidio prijedlog Radio-Vatikana: čitavu terminologiju prikazati u jednoj

knjizi pod jednim alfabetom. Djelo će, istina, biti opsežnije, ali će zato snalaženje biti mnogo prikladnije i praktičnije, osobito za one koji dobro ne poznaju grč. ni lat. jezika.

Nakon ozbiljnoga i dugog razmišljanja konačno sam se odlučio za posao. Ponajprije sam nastojao ukloniti nedostatke I. izdanja. Posebno sam se trudio da saberem što više termina kojih nema u I. izdanju, naročito iz novijega života Crkve. Zatim sam cjelokupno gradivo u metodi obrade uskladio i složio u novi, zajednički alfabet. Da čitateljima olakšam upotrebu knjige, u uvodu razlažem u kakvim su okolnostima Hrvati primili kršćanstvo, kako je nastajala naša kršćanska terminologija, koji su jezici utjecali na njezino stvaranje, koje zanimljive pojave pri tome zapažamo, po kojoj su metodi termini obrađeni itd. Na kraj knjige stavljam kazalo stranih riječi koje su ušle u hrvatsku kršćansku terminologiju.

Mnogi su mi prijatelji u poslu pomagali savjetom i djelom. Svima im i na ovome mjestu najsrdačnije zahvaljujem. Posebno zahvaljujem uredniku lista »Marija« prof. o. Vjenceslavu Glibotiću, koji je, ne plašeći se teškoća, rado uzeo na se brigu da djelo tiska list »Marija«. Isto tako zahvaljujem svome vrijednom b. učeniku fra Martinu Vidoviću, studentu teologije u Makarskoj, koji mi je u radu na različite načine mnogo pomagao i skoro cijeli tekst za tisak pretipkao.

Predajući javnosti II. izdanje »Hrvatske kršćanske terminologije«, želim da čitatelji djelo prime s ljubavlju s kojom je priređeno; sa zadovoljstvom da je ovim skromnim radom u našoj leksikografiji jedna osjetna praznina barem donekle ispunjena.

Sinj, 4. listopada 1975. *Pisac*

UVOD

Pojava kršćanstva

Općenito je poznata činjenica da je u povijesti ljudskog roda najveći događaj pojava Kristova na zemlji. Ljudi s pravom smatraju da s Kristovim rođenjem počinje nova, naša era. *Krist je u ljudskoj povijesti izveo najveći preokret* što ga je zemlja upamtila. On je tok povijesti skrenuo drugim pravcem. Vjera, koju je on naučavao, izmijenila je odnose među ljudima, obnovila je obiteljske i društvene zajednice. Kršćanstvo je izvršilo veliki utjecaj na prosvjetu, kulturu, znanost i umjetnost različitih naroda. Nema područja ljudske djelatnosti među kršćanskim narodima na kojem kršćanstvo nije pokazalo jak, snažan utjecaj.

Posebno je velik utjecaj izvršila *kršćanska vjera* na jezike kršćanskih naroda. Donoseći novi nauk, nove ideje, Kristova vjera *obogaćuje jezike naroda novim izrazima,* nazivima, ili već postojećim riječima daje nov sadržaj. Kršćanstvo je tako u pojedinih naroda stvorilo novu, posebnu skupinu termina, novo nazivlje — kt. (= kršćansku terminologiju). Na stvaranje te t. (= terminologije) redovno utječe više faktora. Posebno su pri tome važna pitanja: Na koji način narod prima kršćansku vjeru? Otkuda dolaze vjerovjesnici? Koji je njihov materinski jezik?... Na ta i slična pitanja treba odgovoriti, ako želimo upoznati okolnosti pod kojima je nastala i razvijala se hrv. kt.

Pokrštenje Hrvata

Kad je govor o primanju kršćanstva, mogli bismo kazati da je slučaj Hrvata možda jedinstven među ostalim kršć. narodima. Ponajprije, ne smijemo gubiti s vida kako nije baš sasvim isključena mogućnost da su Hrvati novu vjeru barem ponešto poznavali dok su živjeli u pradomovini uz gornju Vislu, u Velikoj ili Bijeloj Hrvatskoj. U vrijeme kad je na granicama rimskog carstva vladao mir, rimski su trgovci bez sumnje zalazili među »barbarske« narode da obave unosan posao. Među takvim poduzetnim Rimljanima vjerojatno je bilo i kršćana, možda i revnih svećenika, koji su htjeli vjerno vršiti Kristovu zapovijed — Učinite mojim učenicima sve narode (Mt 28, 19) — pa su prelazili granice carstva da nepoznatim narodima donesu Radosnu vijest spasenja. Međutim, o svemu tome ne možemo ništa stalno reći. I dok sve to ostaje samo nagađanje, sasvim je sigurno da su Hrvati novu vjeru upoznali odmah nakon doseljenja u sadašnju domovinu.

Došavši u novi kraj, oslobodivši se avarskoga gospodstva (g. 626), postavši slobodan narod i gospodar zaposjednutih provincija, *Hrvati vrlo brzo upoznaju kršć.*

vjeru. Čini se kao da nisu čekali dolazak misionara iza Karpata, nego im pođoše u susret. Naši pređi i kršć. vjerovjesnici susreli su se odmah iza seobe u novoj domovini. Upravo je ta činjenica za pokrštenje Hrvata vrlo značajna. Hrvati su zaposjeli teritorij, koji je već više stoljeća, čak od apostolskih vremena, bio kristijaniziran. Zna se kako sv. Pavao spominje putovanje svoga učenika Tita u Dalmaciju (2 Tim 4,10). U 3. i 4. st., osobito poslije Milanskog edikta (g. 313), kršćanstvo je po cijelom carstvu, pa i u našim krajevima uhvatilo dubok korijen. Znana središta rimskih kolonija u našim stranama, utvrde rimskih granica, bile su ujedno i žarišta kršć. religije. Tu je već davno uvedena i visoko razvijena crkvena hijerarhija sa sjedištem metropolita u Saloni i Sirmiju. Po gradovima se drže sinode, biskupi se dopisuju s Rimom, a po dalmatinskim otocima žive redovnici, pustinjaci... (usp. Jireček, DAW 48, str. 22; Šišić 151 ss.; Skok, Dol. 141).

Došavši na takav kristijanizirani teritorij, naši su pređi imali prilike na vrlo lak i jednostavan način upoznati novu vjeru. Istina je, u početku su starosjedioci s puno nepovjerenja gledali na nemile došljake, skrivali se pred njima u unutrašnjosti, povlačili se u primorske gradove i na otoke. No iza prvoga neprijaznog susreta, doskora se stao među njima razvijati normalan život: uspostavljaju se poznanstva i prijateljstva, sklapaju se brakovi... A s time je u vezi zanimanje došljaka za kršć. vjeru. To zanimanje pobuđuju kod njih crkve, kršć. kuće, ili ruševine crkava i kršć. kuća, na kojima se još vide križevi, kršć. natpisi, monogrami, simboli. Starosjedioci tumače svojim novim susjedima značenje križa, kršć. monograma, simbola. Preživjeli svećenici, posebno svećenici iz primorskih gradova sve više zalaze među došljake i tumače im tajne kršć. vjere. Njima se pripisuje glavni posao oko pokrštavanja Hrvata. Misionarski rad širio se postupno od mora prema unutrašnjosti.

Značajno je kako *povijest ne spominje da bi se južni Slaveni opirali kršćanstvu* (izuzevši Neretvane, koji do 10. st. — kod Konstantina Porf. — zadržaše naziv »pogani«). Povijest ne kaže da su Hrvati ubijali misionare, kako su to činili neki drugi narodi. Njihovo krštenje nije vezano uz kakav izvanredan povijesni događaj, uz kakve posebne povijesne osobe. Ako još k tome imamo na pameti da oni imaju vrlo malo uspomena iz staroga mitologijskog doba, onda sasvim opravdano možemo zaključiti da su Hrvati i većina južnih Slavena vrlo rano primili sv. krst. Kako se čini, kršćanstvo se kod njih raširilo bez i najmanjeg otpora (usp. Jireček, DAW 48, str. 35).

I u samoj kt. nalazi Skok dokaz da su Hrvati mirnim putem primili kršćanstvo, osobito ako se ta t. usporedi s kt. drugih Slavena, od kojih su poneki primili kršć. vjeru u vezi s ratovanjem. Južnim je Slavenima svećenik otac (v. pop), crkva — kuća Gospodnja (v. crkva); dok je sjevernim Slavenima svećenik kao knez (poljski ksiądz), crkva — utvrda (castellum, poljski kościół). RESl VII 185.

Posao pokrštavanja napredovao je posebno kad je obnovljena crkv. hijerarhija. Stara sjedišta kršć. života u primorskim gradovima sada su i Hrvatima kulturni i vjerski centri. Jedno od tih starih žarišta kršćanstva (biskupija solinsko-splitska) postade *»metropolis usque ad ripam Danubii et pene per totum regnum Chroatorum«.* Ako je u unutrašnjosti još ostalo pristalica stare vjere, njih su konačno pokrstili franački misionari, koji (početkom 9. st. i kasnije) iz Akvileje dolaze u južne i sjeverne hrv. krajeve. Ti su misionari udarili hrv. kršćanstvu trajan pečat katolicizma (Barada 172).

Poslije duga i naporna djelovanja latinskih svećenika misionara, krajem 9. st. dolaze k nama učenici Sv. Braće Ćirila i Metodija, te upravo u primorskim krajevima uvode živi narodni jezik u bogoslužje i tako udaraju temelj kršćanske i nacionalne kulture (BI 36 ss.).

Izvori hrvatske kršćanske terminologije

Primivši kršćanstvo, Hrvati postepeno izgrađuju novu kt. Na tu izgradnju utjecali su nejednako različiti izvori — jezici istoka i zapada. U osvrtu na te izvore — jezike zaustavit ćemo se posebno kod onih jezika koji su imali i imaju veće značenje.

1. — Prvi izvor, iz kojega je nastala hrv. kt., bio je semitski — *hebrejski i aramejski jezik.* Hebrejski jezik, kojim je napisan najveći dio knjiga SP SZ, bio je u Isusovo doba ograničen na književnost, nauk, bogoštovlje. Njime su govorili još samo učeni ljudi, a narod ga je tek donekle razumijevao. Nakon povratka iz ropstva do kršć. vremena narodni je jezik u Palestini bio aramejski. To je bio i Isusov materinski jezik. Tim je jezikom Isus navješćivao Radosnu vijest spasenja (BL 26, 107). Pri tome se služio ustaljenom židovskom religioznom t. Da osvijetli svoj evanđeoski nauk, govori često — po običaju istočnjaka — u prispodobama. Prispodobe o sijaču, gorušičnom zrnu, kvascu, izgubljenoj ovci, rasipnome sinu i dr. (usp. Mk gl. 4) jasne su i neukim ljudima, a izvrsno tumače Isusovu misao. Sasvim je razumljivo, dok je Isus propovijedao, u njegovim su ustima izrazi primali novo, evanđeosko značenje (usp. npr. apostol, bližnji, evanđelje, gehena, kraljevstvo, križ, nebo, svjetlo, tama, žetva, život...).

Primjer Kristov slijede apostoli. I oni se, dok propovijedaju Evanđelje u Palestini, služe aramejskim jezikom i židovskom religioznom t. Tumačeći Kristov nauk, na sz. istine, Židovima poznate, nadovezuju nauk Evanđelja (usp. npr. govor sv. Petra — Dj 2, 14—36 i 3, 12—25; sv. Stjepana — Dj 7, 2—53...). U propovijedi unose sp. hebrejske izraze SZ, a u bogoslužje psalme i židovske molitvene zazive, poklike; hebrejskim — aramejskim riječima utiskuju nov sadržaj, novo značenje. Velik je broj takvih riječi ušao u grčki i latinski kršć. jezik, a preko njih i u jezike drugih kršć. naroda, pa i u hrv. jezik. Takvi su izrazi u našoj t.: aba, aleluja, amen, belijal, belzebub, Emanuel, gehena, hosana...

2. — Čim su apostoli prešli granice židovstva i počeli propovijedati Evanđelje poganima, suočili su se s novim problemima. Nije pri tome bilo samo poznato pitanje o obdržavanju židovskih sz. propisa (usp. Dj 11, 2—18; 15, 7—29) nego i problem t. Za rješenje toga važnog problema sam se Bog već unaprijed pobrinuo. Nije bilo bez očite Božje providnosti da se pri nastupu kršćanstva na zemlji gotovo čitav svijet nalazio pod rimskom vlašću, koja je izbrisala nacionalnu zatvorenost naroda. U čitavome carstvu bio je poznat *grčki jezik.* Ujedinjenje tolikih naroda u jednome carstvu omogućilo je brzi saobraćaj, brzo širenje kršćanstva. Jedan poznati jezik olakšao je posao vjesnicima kršćanstva, koji nisu uvijek imali dar jezika. Da razumijemo zašto je poznavanje grč. jezika bilo tako rašireno, moramo se sjetiti da je to bilo doba helenizma, tj. posvemašnje vladanje grčke civilizacije na Mediteranu i na bliskom Istoku od doba Aleksandrovih vojna pa sve do 5. st. poslije Krista (Skok, Dol. 15).

Kad su Rimljani zavladali Palestinom, grčki se utjecaj nije smanjio, nego je postao jači. Rimljani, i sami grčki obrazovani, u heleniziranom Istoku služili su se grčkim jezikom u općenju s urođenicima. Latinski se jezik tamo nije mogao udomaćiti. U apostolsko doba grčki je jezik u Palestini bio tako poznat da su ga mnogi, uz aramejski, smatrali drugim materinskim jezikom (Raumer 154 s.).

Taj se opći helenistički jezik (tzv. koinē) uvelike razlikovao od jezika starih grčkih klasika. Platonovi suvremenici jedva bi ga razumjeli. Bio je to jezik naobraženih krugova, jezik znanosti, književnosti, jezik velike i bogate tradicije. Posjedovao je neobično velike izražajne mogućnosti. Dosta je spomenuti vrlo bogatu grčku filozofsku t., koja je velikim dijelom i danas vlasništvo svih kulturnih naroda. Apostolima i prvim kršć. vjerovjesnicima mogao je taj opći helenistički jezik izvrsno poslužiti dok su poganima rimskog carstva navješćivali novu vjeru.

Služeći se tim jezikom, kršć. vjerovjesnici obilaze poganska sela i gradove, promatraju poganske svetinje i običaje, te navješćuju poganima — kao Pavao u Ateni (Dj 17,23) — nepoznatoga Boga. Pri tome nastoje kršć. vjerske i moralne istine nadovezati na zdravu jezgru vjerskih i moralnih istina što je nalaze u poganskoj religiji. Poganskim religioznim izrazima daju novo kršć. značenje ili u jezik poganskog naroda unose tuđu — hebrejsku ili aramejsku — riječ. Tako se postepeno na novogrčkom jeziku stvarala nova kt. A stvaranje te t. bilo je olakšano još jednom važnom činjenicom. Već u 3. st. prije Krista bilo je u Aleksandriji SP prevedeno na grčki (v. Septuaginta). Tako su se bez teškoće vjerovjesnici mogli služiti sz. sp. terminologijom. Na grčkom su jeziku u počecima kršćanstva napisane knjige SP NZ. A iza toga crkv. pisci, sv. oci na tome jeziku pišu učene rasprave, znanstvena teološka djela. Imamo li još na pameti da je grč. jezik odmah od početka

kršćanstva i jezik crkv. bogoslužja, onda nam može biti jasno koliko je značenje grč. jezika za kt.

Grčka kt. prva je i temeljna t. cijele Kristove Crkve. Ta je t. utjecala na t. svih kršć. naroda. Ona je donijela svim kršć. narodima bezbroj naziva s kršć. značenjem. Uz grčke riječi, ta je t. donijela kršć. narodima i više semitizama (hebreizama i arameizama). Nije ona u većini slučajeva kršć. narodima došla neposredno, nego preko drugih jezika, posebno preko jezika vjerovjesnika. K nama je — kako ćemo niže vidjeti — uglavnom došla preko lat. i stsl. jezika.

Premda je već prije dolaska Hrvata današnji hrvatski teritorij bio romaniziran, to ipak nije bio sasvim potisnut grčki utjecaj. U vrijeme kad su Hrvati došli u novu domovinu, *grčko-bizantijski utjecaj* u ovim stranama još je više ojačao. U to je vrijeme Bizant nadmoćan. Rimski imperij ne predstavlja Rim nego Bizant. Pod utjecaj Bizanta dolaze i Hrvati. I samo njihovo doseljenje dovodi se u vezu s carskom prijestolnicom u Carigradu. U novoj domovini bilo je vremena kad su Hrvati bili politički ovisni o Carigradu. Bizantu su dugo vremena pripadali neki dalmatinski gradovi i otoci: Zadar, Trogir, Split, Krk, Osor, Hvar... Sve do Karla Velikoga zadržali su Bizantinci svoje posjede u Istri. Bizantijski auktoritet u Zadru trajao je do 11. st. U Rabu se čuvala uspomena na grčko gospodstvo sve do Barakovića (Jireček, DAW 48, str. 34 s.). Dubrovčani su pod grčkim vrhovništvom bili do četvrte križarske vojne... Međutim, sve to za hrv. kt. nema većega značenja. Na našu kt. mnogo je jači bio latinskoromanski utjecaj, u prvome redu zbog toga jer jezik misionara, jezik bogoslužja nije bio grčki nego latinski. Kt. stvorena u početku na grčkom dolazi k nama preobražena ponajviše u latinsko — romansko ruho. Tako su nam preko latinskog došli grčki termini: abat, akolit, ambon, dijeceza, dogma, homilija, laik, latrija, levita, litanija...

3. — Uz hebrejski i grčki, *latinski* je treći jezik, na kojemu je stvorena prva kt. U doba pojave kršćanstva, lat. jezik — kao i grč. — bio je poznat po cijelom carstvu. Uz hebr. i grč. i lat. jezik bio je posvećen natpisom na križu. Istina je, na Istoku se nije udomaćio kao grč. Ali su se na Zapadu vjerovjesnici Evanđelja bez sumnje njime više služili nego grčkim. Vrlo je rano i SP prevedeno na lat. (v. Vulgata). Kao što nz. grč. jezik nije onaj stari klasični jezik, tako ni ovaj lat. jezik nije čisti jezik Ciceronov, Cezarov, Vergilijev..., nego jezik Jeronima, Augustina, Grgura Vel. i drugih velikih starovjekovnih i srednjovjekovnih kršć. mislilaca.

Došavši u novu domovinu, *Hrvati* — kako je rečeno — *primaju kršćanstvo od lat. svećenika.* Zanimljiva su pitanja: Kakav je bio susret lat. misionara s našim pređima, lat. jezika s hrvatskim, kršć. vjere sa starom poganskom vjerom naših pređa? Kako su lat. vjerovjesnici tumačili kršć. pojmove svojim novim susjedima? Kako se počela stvarati hrv. kt.? Dakako, vrlo je teško na ta pitanja dati siguran odgovor. Ali, bez sumnje nećemo biti daleko od istine, ako pretpostavimo da su prvi lat. misionari među Hrvatima postupali uglavnom onako kako su uvijek vjerovjesnici postupali, kako i danas redovno postupaju.

Širiteljima kršćanstva svih vremena pred očima je uvijek glavni cilj: da ih slušatelji razumiju, da im vjeruju, da se obrate na novu vjeru. Učeći nove istine, oni brižno paze da ne diraju u nauk stare vjere koji se može složiti s objavljenom istinom. Oni zatim u jeziku naroda, kojemu propovijedaju, nastoje naći prikladne izraze za nove pojmove. I kad god im je to moguće, za kršć. pojam uzimlju riječ iz jezika naroda, kojemu naviješćuju Evanđelje. Samo u nuždi ostavljaju neprevedenu i nezamijenjenu tuđu riječ (redovno grčku ili latinsku). To je opće pravilo u širenju kršćanstva kod svih naroda. Tako je, vjerojatno, bilo i kod nas. Prema tome, ako su lat. misionari u staroj vjeri naših pređa našli prikladne izraze, oni su se vjerojatno tim izrazima služili tumačeći kršć. ideje, te su tako domaćoj riječi davali nov sadržaj. Tako su po svoj prilici već od onih vremena mnoge slavenske riječi (Bog, duša, milost, pakao, raj, svet, svećenik, žrtva, žrtvenik...) dobile značenje i kršć. obilježje koje i danas imaju.

Međutim, lat. misionari bili su sigurno u neprilici kada u staroj vjeri naših pređa nisu našli zgodan izraz za kršć. ideju. U tome su slučaju bili prisiljeni služiti se ustaljenom kt. Tako su Hrvati odmah nakon doseljenja od lat. misionara preuzimali ne samo nove ideje nego i mnoge nove termine kao nosioce tih novih ideja.

Neki su od tih termina izvorno grč. porijekla, ali su već bili uobičajeni u crkv. lat. govoru, preko kojega smo ih primili. Druga je skupina takvih termina lat. porijekla.

Lat. crkv. jezik utjecao je na stvaranje naše kt. ne samo izravno, neposredno nego i preko različitih narječja lat. govora koja su se razvila u našim stranama. Pri tome je osobito važnu ulogu imao *govor crkve i svećenstva glavnih gradova,* naročito crkve i klera u Akvileji, Saloni, Sisku, Sirmiju... Tu su bila središta, žarišta kršć. vjere za naše krajeve u vrijeme pokrštavanja i kasnije. U latinitetu tih crkava valja tražiti prvi i ponajglavniji izvor hrv. kršć. termina lat. porijekla. Mnogi izrazi, koje su Hrvati tada preuzeli iz lat. jezika, održali su se do danas. Neki su se od njih raširili i među druge Slavene. Stoga je utjecaj lat. jezika značajan ne samo za hrvatsku nego i za svu slavensku kt. (v. Mažuranić III 476; Skok, RESl VII 190, 196; X 186 ss.; Dol. 33 s.; Meillet, Études I 186).

Zauzevši novu domovinu i *primivši kršćanstvo pretežno od Latinske crkve, Hrvati ostaju u uskim odnosima s tom Crkvom.* Ona vrši kroz stoljeća vrlo jak utjecaj na kulturni, prosvjetni i vjerski život hrvatskog naroda, a crkv. lat. jezik vrši i dalje snažan utjecaj na izgradnju hrv. kt.

Iako *latinski,* poslije seobe naroda, nije više živi jezik, on ipak kao *službeni jezik na Zapadu,* pa i kod Hrvata, ima veliko značenje. Upotrebljava se ne samo u bogoštovlju nego i izvan crkve, kao jezik službenih crkv. razgovora, diplomacije, nauka i škola. S vremenom se ustalila i uzakonila praksa da je latinski postao nastavni jezik na katoličkim visokim školama, bogoslovijama i teološkim fakultetima. Mnogi pisci pišu na lat. jeziku svoja znanstvena djela. Oni se njime služe ne samo kod raspravljanja o bogoslovnim i drugim pitanjima nego vrlo često i u običnom životu. Tako kroz cijeli srednji vijek i u prvih nekoliko stoljeća novoga vijeka latinski ostaje »živi« jezik. Kao takav on se s vremenom razvija i sve više udaljuje od jezika stare rimske književnosti. Kao što su s vremenom nadolazili novi pojmovi, tako je rastao i rječnik toga lat. jezika, koji onda različitim putovima ulazi u žive jezike katoličkih naroda.

U Hrvatskoj se na poseban način njegovao lat. jezik ne samo u crkv. krugovima nego i izvan crkve. Za vrijeme narodnih vladara (do kraja 11. st.) lat. jezikom služe se kraljevski činovnici, pisari, tajnici. Njime se pišu različite povelje, isprave, oporuke. A kada je Hrvatska stupila u personalnu uniju s Ugarskom, latinski postaje službeni jezik između obiju zemalja. Ako sve to imamo pred očima, postaje nam razumljivo zašto je lat. jezik i neposredno kroz više stoljeća vršio jak utjecaj na našu kulturnu prošlost i, posebno, na izgradnju naše kt.

Kod preuzimanja lat. kršć. termina sudjelovali su ne samo poznavaoci lat. jezika (svećenici, propovjednici, ispovjednici) nego i obični vjernici, i to ne samo u početku kod primanja kršćanstva nego i kasnije kroz povijest. U vrlo mnogo slučajeva, npr. za vrijeme crkv. obreda, za vrijeme vjerske pouke, preko propovijedi, pa i u običnom razgovoru, neuki su vjernici imali prigodu čuti tuđu riječ koju su onda na svoj način preudešavali i usvajali. Tako su među neukim svijetom nastali izrazi: Dolorita, ecomo — ocomo, injot, kapošanat, kijabet, korosante, leđan, Luncijata, manjurica, picokara, proloncije, veršarije i sl.

Međutim, izuzevši najstarije doba, držim da je ipak daleko veći broj lat. termina ušao u naš jezik preko knjige. Redovno je to bivalo na taj način da su pisci uzimali tuđi izraz kad ne bi poznavali ili nalazili prikladnu domaću riječ. Pri tome lat. termini nisu uvijek bili dobre sreće. Dok su neki od njih prilično lako ušli u hrv. jezik, u njemu se učvrstili i održali (ablucija, bilokacija, definitor, inspiracija, kapitul, korporal, ofertorij, purifikatur, talar...); drugi su se, naprotiv, zaustavili — tako reći — odmah na pragu jezika (komunion, sačerdot, sermon, solenitad, virtud...), odakle su ih potisnuli drugi već udomaćeni naši ili strani termini (pričest — euharistija, svećenik — pop, propovijed — predika, svečanost, krepost...).

4. — Lat. jezik utjecao je na našu kt. ne samo neposredno nego i posredno, preko drugih jezika. Vrlo je značajnu ulogu posrednika između latinskoga i hrvatskoga imao *talijanski* jezik koji se razvio od latinskoga. Da se uoče veze između Hrvatske i Italije, dosta je spomenuti kako neko vrijeme iz Italije dolaze vladari (Anžuvinci) na hrvatsko-ugarsko prijestolje; zatim, kako Venecija kroz duga stoljeća (1000—1797) vlada jednim dijelom naše zemlje. Ako se još sjetimo da je u

starije doba Italija bila žarište evropske kulture i da je u Italiji središte Katoličke crkve, neće se činiti čudnim što su se između Hrvatske i Italije razvile vrlo tijesne trgovačke, kulturne, prosvjetne, pa i vjerske veze. Poznato je kako iz Italije dolaze mnogi svjetovnjaci i svećenici da u našoj zemlji, osobito u primorskim gradovima, vrše službe činovnika, odgojitelja, učitelja, župnika i biskupa. Mnogi naši znanstveni radnici, književnici i umjetnici u Italiji svršavaju svoje školovanje. Za predmet koji prikazujem osobito je značajno da mnogi naši svećenici u Italiji svršavaju bogoslovne nauke pa se onda vraćaju u domovinu noseći sa sobom lat. i tal. knjige. Tako je Italija kroz više stoljeća vršila jak utjecaj na naš kulturni, prosvjetni i vjerski život, osobito u primorskim krajevima. Taj utjecaj očitovao se vrlo jasno i na području kt. Odatle veliki broj lat. kršć. termina što su ih Hrvati primili preko tal. jezika i različitih romanskih narječja (atricion, devocion, dotrina, festa, funeral, interdet, kontricion, konvenat, letur, sakrileđ...). A usto je velik (možda i veći) broj termina za koje je tal. (romanski) jezik izvor (balauštar, bareta, Dolorita, fijera, inferata, kalota, kamiž, kampanel, katafalk, kvarantore, kvatre, loža, Madona, medalja, meštar, moceta, monsinjor, monstranca, napa, ombrela, paleta, stomanja...).

5. — Prije dolaska Hrvata vladali su *Goti* neko vrijeme u našim stranama. Sporadički su se održali na Balkanu do 9. st. (Skok, Dol. 43, 85). Prve skupine Slavena živjele su na Balkanu neko vrijeme u zajednici s Gotima. Poznato je da Toma Arciđakon Hrvate nazivlje Gotima (Šišić 257, 511 ss.). Kako su Goti bili već kršćani (arijevci), pače imali već i bibliju prevedenu (prev. biskup Ulfila), mogao je i gotskim posredništvom k nama doći koji grč. i lat. termin. Tako mnogi drže da je grč. izraz kyriakón došao u naš jezik gotskim posredništvom (v. crkva).

6. — Kao što su se Hrvati doselili na kristijanizirani lat. teritorij, tako su nekoliko stoljeća kasnije došli *Madžari* na slavenski kristijanizirani teritorij, u neposrednu blizinu Hrvata. Geografski položaj i razvoj povijesnih prilika dadoše povod da su Hrvati stupili s Madžarima u državnu zajednicu u kojoj ostadoše kroz više stoljeća (1102—1918). Značajna je pri tome činjenica da su Madžari (kralj Vladislav) g. 1094. osnovali zagrebačku biskupiju koja je dugo vremena bila pod madžarskim biskupijama (ostrogonskom do g. 1185; kaločko-bačkom do g. 1852). Kroz tako dugo razdoblje bez sumnje je bio jak međusobni utjecaj između madžarskoga i hrvatskog jezika. Madžari su primili više kršć. izraza od Hrvata. Ali je i obrnuto, madžarski jezik utjecao na izgradnju hrv. kt., osobito u sjevernim stranama. Tako smo iz madžarskog primili izraze: aldomaš, aldov, dezma, kip, kraliješ... A preko madžarskog su nam došli izvorno lat. termini: kantore, kaptolom, prepošt...

7. — Bliski su susjedi Slavena kroz stoljeća bili i *Germani*. Jedan dio Slavena primio je od Germana i kršćanstvo. I Hrvati su bili kroz mnogo stoljeća u uskim vezama s Germanima. Više stoljeća (1526—1918) nalazili su se zajedno s njima u jednoj državi (Austriji). Njemački je utjecaj na naš kulturni, prosvjetni i vjerski život kroz to vrijeme bio vrlo jak. Naš je jezik primio mnogo njemačkih riječi, osobito u sjeverozapadnim krajevima (bez, blustar, fašenak, oberica, post, riza...). A onda, ima i lat. kršć. termina koji su nam došli preko njem. jezika (berma, firma, kelih, klostar, mežnjar, ofar, rota, tolerancija...) Osobito je mnogo glagola lat. porijekla koji su kod nas primili njem. nast. -ieren (instalirati, konsekrirati, meditirati, mortificirati, predestinirati, purificirati, recitirati, reformirati, recenzirati, vizitirati...).

8. — I *dolazak Turaka* u naše strane ostavio je traga u hrv. kt. Istina, naš je odnos prema Turcima bio uglavnom neprijateljski, ratnički. Ali je istina također da je jedan dio našega katoličkog naroda kroz stoljeća živio zajedno s pripadnicima muslimanske vjere, koju su k nama Turci donijeli. Posljedica je toga zajedničkog života da smo primili više turskih riječi koje imaju kršć. značenje. Takve su riječi: balvan, čarjak, dušman, grimiz, kuba, miraz, nalet, sanduk...

9. — Grč. i lat. jezik u izgradnji naše kt. imali su veliko značenje kao jezici Crkve, bogoslužja, kao jezici misionara koji su nam donijeli kršć. vjeru. Ali je isto tako veliko značenje imao i *slavenski jezik*, kao jezik naroda koji prima kršćanstvo. Slavenski udjel u stvaranju hrv. kt. zaslužuje našu posebnu pažnju. S dolaskom kršćanstva naš je jezik doživio znatnu promjenu, ne samo zato što je primio različite strane riječi za nove pojmove, koje kršćanstvo donosi, nego i zbog toga

što su mnoge naše riječi primile novo kršć. značenje. I broj slav. riječi, koje su primile kršć. značenje, daleko je veći od broja stranih riječi koje su s kršćanstvom ušle u naš jezik. Slav. jezik u izgradnji naše kt. imao je prvorazrednu ulogu. Ako su kod nas — zbog posebnog položaja i zbog osobitih veza s klasičnim svijetom — grč. i lat. jezik u izgradnji kt. imali veći utjecaj negoli kod drugih naroda; isto je tako i slav. jezik više utjecao na stvaranje naših kršć. naziva negoli je jezik drugih naroda utjecao na stvaranje njihovih kršć. naziva. U prilog slav. riječi djelovale su posebne povijesne prilike, osobito upotreba staroslavenskog i našega jezika u bogoslužju.

Naš narod ima od starine povlasticu da u bogoslužju upotrebljava stsl. jezik. Prodor stsl. jezika u bogoslužje imao je neobično veliko značenje za vjerski život Slavena, pa i za njihovu kt. Iako je *stsl. služba Božja* imala protivnika, ipak se je održala, i to kod Slavena istočnog obreda isključivo, a od katoličkih Slavena samo se jedan dio Hrvata služio tom povlasticom. Istina, stsl. jezik nije živi govor naroda koji prisustvuje bogoštovnim činima, ali je on ipak narodu većim dijelom razumljiv. A onda, on je tokom stoljeća sveviše gubio obilježja onoga starog jezika, koji se u drugoj polovici 9. st. govorio u okolici Soluna, a poprimao sve više elemente živoga govora, tako da je s vremenom nastala posebna hrvatska, odnosno srpska recenzija stsl. jezika.

Stsl. kt. sastoji se od dva elementa. U njoj su ponajprije termini koje su Sv. Braća našla u okolici Soluna među slav. kršćanima, koje su grčki misionari priveli na kršć. vjeru. U njoj se zatim nalaze kršć. izrazi koje su Sv. Braća našla u Moravskoj i Panoniji, među kršćanima koje su već prije k vjeri priveli njemački ili latinski misionari. U jednoj i u drugoj skupini bilo je termina grč. i lat. porijekla, pa je onda više takvih izraza stsl. jezik prenio i k nama Hrvatima. Tako smo preko stsl. jezika primili grč. izraze: ad, adrfato, anđeo, apostol, arhijerej, demon, drakun, đakon, đavao, episkop, idol, jerej.

Ali *stsl. jezik za našu kt. nije bio samo posrednik nego i izvor*. Mnogi su naši kršć. termini uzeti iz stsl., a nisu izvorno naši narodni izrazi. Međutim, nije lako kazati kojim je takvih terminima stsl. jezik izvor. Jer iako se mnogim našim nazivima slav. porijekla nalazi paralela u stsl. jeziku, ne smijemo odmah zaključiti da smo odnosne termine uzeli iz stsl. Tako, npr., ako u stsl. ima riječ Bog', vêra, milost'..., ne možemo zaključiti da su naši izrazi Bog, vjera, milost... uzeti iz stsl., jer su oni mogli ući u crkv. t. iz našega jezika, bez stsl. posredništva.

Ipak za određeni broj termina možemo s priličnom sigurnošću ustvrditi da su uzeti iz stsl. Takvi su, npr., termini: božanstvo, božanski, djevičanstvo, proročanstvo, suštanstvo, vladičanstvo... (usp. Đorđić, Im. t. božanstvo. NJ IV 169 ss); zatim mnoge gl. imenice na -ije, -je: bogojavljenije (bogojavljenje), bdenije (bdjenje), preobraženije (preobraženje), prikazanije (prikazanje), spasenije (spasenje), vaskrsenije (vaskrsenje)... Neki se od tih izraza susreću samo u crkv. knjigama, redovno u starini, a nisu ušli u narod (v. Đorđić, Im. t. bdenije. NJ IV 100 ss.; ARj s. v. bdjenje). Vjerojatno smo iz stsl. uzeli i one nazive koji su nastali kao prijevod (»calque«) stranih riječi, osobito grčkih. Evo nekoliko takvih naših riječi, usporedo sa stsl. i grč. riječima: bezakonje — bezakon'je — anomía; bezvjerje — bezvêr'je — apistía; blagosloviti — blagosloviti — eulogeín; blagovjesnik — blagovest'nik — euangelistés; Bogorodica — Bogorodica — Theotókos; bogoslovac — bogoslov'c' — theológos; pravovjerje — pravovêr'je — orthodoksía. Sigurno su i neki drugi naši izrazi uzeti iz stsl., ali je zbog srodnosti našega jezika sa stsl., osobito u starije vrijeme, o tome dosta teško nešto više kao sigurno reći.

Za izgradnju hrv. kt. značajna je još činjenica, da se kod Hrvata od starine u crkvi upotrebljava ne samo stsl. nego živi narodni govor, i to ne samo u poučavanju vjere, katehiziranju, propovijedanju..., nego i u obrednim činima: kod večernje pobožnosti, kod dijeljenja sakramenata, kod ophoda, sprovoda... Ta upotreba živoga jezika u bogoslužju bez sumnje je djelovala, da se u mnogo slučajeva tražila i očuvala domaća riječ mjesto tuđe, te je tako postajao sve jači slav. elemenat u t.

Istina je, *upotreba hrvatskoga kao i stsl. jezika u bogoslužju* nije sasvim potisnula izraze stranog porijekla, te je stvarno vrlo malen broj pravih religioznih termina slav. porijekla (npr. Bog, blažen, raj, stvoritelj, svemoguć, svet, vječan,

vjera...), uz koje ne postoji i dubleta stranog porijekla. Ali je i s druge strane ipak značajno, da je vrlo ograničen broj termina stranog porijekla za koje ne bismo imali i domaću riječ. Tako, npr., nemamo domaće riječi za izraze grč. porijekla: anđeo, abat, biskup, kanonik, katolik, mitra, patrijarh... Isto tako nemamo zgodnu zamjenu za riječi lat. porijekla: bilokacija, hostija, misa, misal, komrizma, kum, medalja, pekulij, primas... A da je tako malen broj religioznih pojmova, za koje nemamo domaći naziv; drugim riječima, da je tako jak slav. elemenat u hrv. kt., držim da treba zahvaliti, među ostalim, i upotrebi stsl. i živoga narodnog govora u bogoslužju.

Zanimljive pojave

Ogromno je mnoštvo kršć. pojmova za koje imamo nazive i našega i stranog porijekla. Ako te nazive među sobom usporedimo, zapažamo vrlo zanimljive pojave. Ponajprije, rijetko biva da za jedan pojam postoji jednostavno uz jedan termin slav. porijekla i jedan termin stranoga porijekla: predaja — (lat.) tradicija; praslav. bilježnik — (lat.) protonotar; pokorničar — (lat.) penitencijar; povlastica — (lat.) privilegij; večernja — (lat.) vespere... Češći je slučaj da za jedan pojam ima više naših naziva uz jedan tuđi. Tako, npr., za isti pojam, uz jedan naziv lat. porijekla, imamo više naziva slav. porijekla: korporal — tjelesnik, prostirka, ubrusac; pala — plik, pokriv, tjelesničić, ubrusac; materija — podloga, lijes, stvar, tvar; inkarnacija — upućenje, utjelovljenje; prefacija — predslovlje, predglasje, predgovor; intencija — nakana, namjena, namjera, odluka; vigilija — nadvečerje, predvečerje, pretpraznik... Slično, uz jedan naziv grč. porijekla imamo više njih slav. porijekla: apokalipsa — objavljenje, očitovanje, otkrivenje, viđenje; blasfemija — hula, psost, psovka; antifona — otpjev, otpijevanje, načelka, pretpjesan, pretpjevak, priglasje, spřednica, začinka, začinjanje; stola — nadramenica, naramenica, navratnica, okoramenica, prekoramenica. Isto tako često imamo za jedan pojam po više naziva slav., lat. i grč. porijekla: ophod, obašašće, provod, sprovod, skupnomolja — procesija — litija; postrig, striženje, vijenac — tonsura — ćelika, kauka; čtionica, navjestionik, pripovijedalište, propovijednica — predikaonica, pulpit — ambon; duhovnik, redovnik, svećenik — misnik, sačerdot — pop, prezbiter; inok, redovnik — fratar, relijoz — kaluđer, monah; pričest — komunija, komka — euharistija; samostan — kloštar, konvenat — manastir; potvrda — berma, firma — krizma; sabor — koncil — sinod; bijes, nečastivi, neprijatelj, neprijazan, nesnaga, njag, vrag — (iz lat. nema) — belijal, belzebub, demon, drakun, đavao, sotona...

Iz svega se toga vidi kako je *kod stvaranja naše kt. i strani* (posebno grč. i lat.) *i slav. elemenat vrlo jak*, kako se strani i domaći elemenat upadno isprepliću, tako reći, otimlju, bore za prvenstvo. Zatim, što je vrlo značajno, zapažamo da ta »borba«, taj *proces nije završen*, da on ne spada u prošlost, nego da je i danas vrlo živ i aktivan. I danas se često osjeća potreba da se stvaraju novi religiozni nazivi, te se pri tome uzme strana riječ (obično grčka ili latinska) ili se hrvatskoj riječi daje novo značenje. Mislim da nije potrebno isticati kako bi hrv. bogosl. pisci i dr. kod stvaranja hrv. religioznih izraza morali davati prednost hrvatskoj riječi, pa bi tako naša kt. dobivala sve više izrazito hrvatsko obilježje.

Motrimo li zatim kakvu sudbinu doživljavaju različiti kršć. termini u našemu jeziku, opažamo veliku raznolikost. Neki su od njih postali sastavni elemenat naše kt. u staro vrijeme, pa su se ustalili i danas su vrlo obični: Bog, duša, ispovijed, pričest, spasiti se, vjera...; advenat, brevijar, ceremonija, ferija, kalendar, kapela... Drugi su se opet pojavili u starini, pa su iščezli i više se ne upotrebljavaju: čudorednica, djeloispravan, djeloredan, glavored, glavorednik, svrhkožnica...; afinitad, ašenzion, meditacion, satisfati, skalinik, venijal... Jedni se termini upotrebljavaju općenito: biskup, molitva, pobožnost, redovnik, svećenik... Drugi samo u pojedinim pokrajinama: časnica, krijepnica, kucati, ljetnica... Neki kršć. termini imaju samo crkv. značenje, a izgubili su profani smisao. Takvi su: blagoslov, blažen, pakao, raj...; abit, adoracija, biret, hostija, kardinal, koncil, kurat, prelat... Drugi opet uz kršćansko imaju i profano značenje: država, ključ, namjesnik, predstojnik, pismo, pomoćnik...; administracija, akcidenat, definicija, disciplina, kandidat, misija...

Da značenje bude jasno, većina se njih upotrebljava u svezi: Sveto pismo, vlast ključa, župski pomoćnik... Ima još mnogo jezičnih, vjerskih, povijesnih, kulturnih pojava, ali se u njih na ovome mjestu ne možemo upuštati.

Metoda obrade

Kako se po opsegu ove knjige vidi, broj je hrv. krš. termina vrlo velik. On se iz dana u dan povećava. Novi se termini s kršć. značenjem pojavljuju sve više, osobito u vezi s razvojem bogosl. nauka, s većim, značajnijim događajima u Crkvi. U naše doba, npr., pojavio se velik broj riječi s kršć. značenjem u vezi s II. vat. saborom, u vezi s obnovom bogoslužja i života u Crkvi. Da čitatelj ima potpun uvid u hrv. kt., u knjizi donosim sve izraze s kršć. značenjem do kojih sam mogao doći, pa i one koji su se pojavili u najnovije vrijeme. Nastojao sam, ukoliko mi je bilo moguće, upotrijebiti izvore iz različitih razdoblja i iz svih pokrajina gdje žive Hrvati. Kod toga će sam čitalac lako zapaziti kako svi izvori u tekstu nisu zastupljeni ni s približno jednakim brojem termina. Razumije se, neki su od tih izvora pružili više, neki manje građe. Zato se ne smije činiti čudnim što, npr., češće citiram neke naše starije pisce 18. st. (Dalla Costa, Dobretić, Kadčić i dr.). U njihovim djelima nalazi se mnogo više kršć. termina nego u djelima drugih pisaca. A donoseći citate iz njihovih djela, želim ujedno čitaocu pružiti mogućnost da vidi kako su se ti naši stari pisci više od nas trudili da svakome kršć. pojmu dadu hrvatsko ruho.

Među hrv. kršć. termine unosim riječi ne samo iz pisanih izvora nego i iz običnoga govora, dakako, ukoliko sam za njih saznao. Sve to nije nimalo lak ni jednostavan posao. Zato unaprijed priznajem da mi je više izraza moglo izmaknuti. Bit ću vrlo zahvalan c. čitateljima ako me na takve izraze upozore.

U okviru ovoga rada nisu ipak obrađeni baš svi hrv. termini koji imaju kršć. obilježje. Neko ograničenje činilo mi se sasvim prikladnim i potrebnim. Tako, među kršć. termine ne unosim nazive sv. mjesta, svetaca, svetkovina, osim najznačajnijih, karakterističnih. Tako isto izostavljam nazive različitih kršć. pokreta, redovničkih zajednica, hereza, ukoliko nemaju neku vezu s hrvatskim narodom. Filozofske termine, ukoliko nemaju neki dublji odnos s kršć. ideologijom, također ne unosim.

U obradi pojedinih termina držim se metode koju sam upotrijebio u obradi II. i III. dijela I. izdanja knjige. Termine redam po alfabetskom redu. Kod svakog od njih redovno kažem: značenje i porijeklo, je li iz starijega ili novijega vremena, često ili rijetko u upotrebi. Uz pojedine izraze donosim potvrdu ili navodim pisca i djelo u kojem je riječ potvrđena. Ne činim to samo zbog potvrde, nego redovno zato da čitalac može o pojedinim pojmovima naći, ako želi, više podataka iz područja dogmatike, moralke, crkv. prava, crkv. povijesti... Do riječi »vrhkožnica« češće upućujem na ARj, gdje čitalac može naći više potvrda iz starijega jezika. Ispred riječi kojih nema ARj, nalazi se zvjezdica. Ako za koju riječ nemam pismene potvrde, a znam da se govori, to označujem sa Š. Katkada uz istu natuknicu navodim više srodnih, redovno manje običnih izraza kojima je isto značenje. Osobito tako činim, ako su terminima još i isti izvori (ARj ili drugi rječnici).

Da olakšam upotrebu knjige, s izrazima »isto što, usp. (usporedi), v. (vidi)« povezujem riječi istoga ili sličnog značenja. Tako je izbjegnuto nepotrebno ponavljanje istih definicija.

U skladu s općom današnjom praksom, grčke i staroslavenske riječi pišem latinicom. Na mjesto stsl. poluglasova stavljam apostrof ('). Naglasak ne bilježim na riječi našega ili stranog porijekla koje se rijetko ili nikako ne upotrebljavaju, ili im naglasak nije barem približno općenito utvrđen. Na žalost, zbog tehničkih, tiskarskih razloga, oznaka naglaska, dužine... ne može biti svagdje dosljedno provedena.

J. Š.

IZVORI I LITERATURA

ARj — Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Izd. Jugosl. Akademija. Zagreb 1880—
A Sl Ph — Archiv für slavische Philologie. B. 25 i 40.
Babić T., Cvit razlika mirisa duhovnoga (2. izd.) Mleci 1736.
Badrić S., Pravi način za dovesti duše virni na život vičnji. Mleci 1746.
Bailly M. A., Dictionnaire grec - français. Paris 1903.
Bajić — Wallenstein P. A. — Bajić P. L., Katekizam kršćanskog savršenstva. Makarska 1941.
Bakotić dr. L., Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika. Beograd 1936.
Bakotić dr. L., Sveto pismo Staroga i Novoga zaveta. Beograd 1933.
Bakšić dr. S., Presv. Trojstvo. Zagreb 1941.
Bandulavić I., Pištole i evangelija priko svega godišta... v Bnecih 1718.
Banovac J., Pripovidanja na svetkovine korizmene. Mleci 1747.
Barada dr. M., Episcopus Chroatensis. Croatia sacra 2 (Zagreb 1931).
Bartoli M., Riflessi slavi di vocali labiali romane e romanze, greche e germaniche. Zbornik u slavu Vatroslava Jagića. Berlin 1908.
Bel. — Belaj dr. F., Katoličko crkveno pravo. Zagreb 1893.
Belostenec I., Gazophylacium seu Latino - Illyricorum onomatum aerarium. Zagrabiae 1740.
Ben. — Benešić J., Hrvatsko-poljski rječnik. Zagreb 1949.
Bernardin — Lekcionarij Bernardina Splječanina po prvom izdanju od god. 1495. Izd. Jugosl. Akademija s predgovorom T. Maretića. Zagreb 1885.
Berneker E., Slavisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg 1908—1914.
Bezić Ž., Osporavanje u Crkvi. Crkva u svijetu X (1975) 193 ss.
BI — Buturac dr. J. - Ivandija dr. A., Povijest Katoličke crkve među Hrvatima. Zagreb 1973.
BL — Biblijski leksikon. Izd. KS. Zagreb 1972.
Boerio G., Dizionario del dialetto veneziano. Venezia 1856.
Bol. — Rimski obrednik: Red bolesničkog pomazanja i skrbi za bolesnike. Izd. KS. Zagreb 1973.
Brez. — Brezovački T., Djela. SPH XXIX. Zagreb 1951.
Brückner A., Początki kultury słowianskiej. Encyklopedija polska, tom. IV. częsc 2, dzial V. Kraków 1912.
Budmani P., Dubrovački dijalekat, kako se sada govori. Rad 65.
Buj. — Bujanović dr. I., Sveti sakramenti (2 sveska). Zagreb 1895. i 1898.
Bulat P., Iz života reči. JF II, IV, V.
Cabrol-Leclercq, Dictionnaire d' archeologie chrétienne et de liturgie. Paris 1924.

Caerem. — Caeremoniale Romano-Seraphicum (editio altera). Ad Claras Aquas 1927.
Chassang A., Nouveau Dictionnaire grec-français. Paris 1902.
Chudoba Mr. D., Muzički priručnik. Zagreb 1946.
Coarnaert V., Concordantia librorum Veteris et Novi Testamenti. Regensburg 1909.
Cornely-Merk A., Introductionis in S. Scripturae libros compendium (edit. X). Parisiis 1929.
Cr., KP — Crnica dr. o. A., Kanonsko pravo Katoličke crkve (2 sveska). Split 1937. i Šibenik 1941.
Cr., Pr. — Crnica dr. o. A., Priručnik kanonskoga prava Katoličke crkve. Zagreb 1945.
Čs — Časoslav naroda Božjega. Izd. KS. Zagreb 1972.
Dalla Costa A., Zakon carkovni složen i upravljen za naučenie i prosvitljenie redovnikov harvaskoga naroda. U Mneci 1778.
Dan.— Daničić Đ., Rječnik iz književnih starina srpskih. Biograd 1863—64.
Dan.-Vuk — Daničić Đ. - Vuk S. Karadžić, Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta. U Pešti 1868.
DAW — Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. (Wien). B. 15, 24, 48, 49, 50.
DDM — J. Dayre - M. Deanović - R. Maixner, Hrvatskosrpski-francuski rječnik. Zagreb 1956.
Deanović dr. M., Talijansko-hrvatski rječnik. Zagreb 1942.
DF — Novi Zavjet s grčkog izvornika preveli B. Duda i J. Fućak. Izd. KS. Zagreb 1973.
Dict. — Dictionnaire de theologie catholique. Paris.
Divković M., Latinsko-hrvatski rječnik (2. izd.). Zagreb 1900.
Divković fra M., Nauk karstianski s mnoziemi stvari duhovniemi... Mnecie 1738.
Diz. lit. — Dizionario pratico di Liturgia Romana, diretto da Roberto Lesage. Roma 1956.
Diz. mor. — Dizionario di theologia morale (II ediz.), diretto da Francesco Roberti. Roma 1957.
Dobretić — Kratko skupljenje ćudoredne iliti morale bogoslovice... pomnjivo složeno od F. Marka Dobretića. U Ankoni 1782.
Dok. — Dokumenti Drugog vatikanskog koncila. Izd. KS. Zagreb 1970.
Du Cange — Glossarium ad scriptores mediae et infimae latinitatis... Auctore Carolo du Fresne, Domino Du Cange. Lutetiae Parisiorum 1678.
Đorđić P., Hodočašće. NJ III, 114—118.
Đorđić P., Imenice tipa bdenie. NJ IV 100 ss.
Đorđić P., Imenice tipa božanstvo. NJ IV 169 ss.
Đorđić P., O dvojakim završecima nekih tuđica. NJ II, br. 5.
EC — Enciklopedia Cattolica. Città del Vaticano 1949—1954.
Enc. — The catholic encyclopedia. New York 1907—1912.
Ercegović A., Katolička dogmatika. Split 1932.
Fancev F., Vatikanski hrvatski molitvenik i Dubrovački psaltir. Zagreb 1934.
Filipović J., Pripovidanje nauka krstjanskoga. Knjiga prva — Mleci 1750; knjiga druga — Mleci 1759.
Filipović P., Kratko iztomačenje zapovidi regule svetoga patrijarke Franceška. Mleci 1750.
Forcellini — Totius Latinitatis Lexicon. Opera et studio Aegidii Forcellini lucubratum et in hac editione post tertiam auctam et emendatam a Josepho Furlanetto... novo ordine digestum. Parti 1858—1875.

FR — Filozofijski rječnik. Glavni urednik V. Filipović. Izd. MH. Zagreb 1965.
Fućak dr. J., Šest stoljeća hrvatskoga lekcionara u sklopu jedanaest stoljeća hrvatskoga glagoljaštva. Izd. KS. Zagreb 1975.
FV — Franjevački vjesnik 46 (1939). Br. 1—5.
Gaffiot F., Dictionnaire illustre latin-français. Paris 1934.
Gjanić S., Priručnik za vršenje službe Božje po propisima rimskoga obreda. Zagreb 1919.
Glavinić F., Cvit svetih, to jest život svetih. V Bnecih 1702.
Gunnarsson G., Das slavische Wort für Kirche. Uppsala 1937.
Hamm J., Čitanka starocrkvenoslavenskog jezika. Zagreb 1947.
Hamm J., Gramatika starocrkvenoslavenskog jezika. Zagreb 1947. i 1958.
Herman dr. F., Važnije odredbe i rješenja Sv. Stolice god. 1940. Bogosl. smotra XXIX (Zagreb 1941), br. 2—3, str. 177—188.
HZ — Harrington W. J., Uvod u Novi zavjet. Preveo Zovkić dr. M. Izd. KS. Zagreb 1975.
IB — Iveković F. - Broz I., Rječnik hrvatskog jezika. Zagreb 1901.
Inic. — Rimski obrednik: Red pristupa odraslih u kršćanstvo (Inicijacija). Izd. KS. Zagreb 1974.
Ivančić S., Povjestne crte o samostanskom III Redu sv. o. Franje... i poraba glagolice u istoj redodržavi. Zadar 1910.
Ivanošić, Pj. — Pjesme A. Ivanošića. SPH XXVI. Zagreb 1940.
Ivšić S., Hrvatska glagoljska dvanaesteračka legenda o sv. Jeronimu, štampana 1508. NV 39, br. 1—4.
Ivšić S., Hrvatski ćirilski testamenat Radoslava Vladišića iz god. 1436. u priepisu iz god. 1448. Časopis za hrvatsku poviest. Knjiga I 1—2.
Ivšić S., Još o riječi hodočašće. NJ III 141—143.
Ivšić S., Primjer učene pučke etimologije. NV 42, str. 179—187.
Ivšić S., Slavenska poredbena gramatika. Zagreb 1970.
Jagić V., Enstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache. Berlin 1913.
Jakobović M., Dikcionar (rukopisni hrvatsko-latinski rječnik iz 18. st.). — Termini su uzeti iz rasprave: M. Kosor, Najstariji slavonski dikcionar, Rad 315.
Jambrešić A., Lexicon Latinum interpretatione Illyrica, Germanica et Hungarica locuples. Zagreb 1942.
Jardas I., Kastavština. ZNŽO 39. Zagreb 1957.
Jeraj dr. J., Cerkvena zgodovina. Maribor 1935.
JF — Južnoslavenski filolog (Beograd).
Jireček K., Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters. DAW 48 i 49.
Jurin J., Calepinus trium linguarum (rukopisni trojezični rječnik u 3 sveska iz 18. st.). — Termini su uzeti iz dvije rasprave M. Kosora: Zaboravljeni trojezični rječnici Josipa Jurina, Rad 303; Izvori, pravopis i jezik Jurinovih rječnika, Rad 315.
Kadčić A., Theologia moralis... alias Bogoslovje diloredno olti rukovod slovinski na poznanje svetoga reda upravljen. Bononiae 1729.
Kanižlić A., Pobožnost molitvena. Priredio F. Iveković. Zagreb 1893.
Kanižlić, Pj. — Pjesme A. Kanižlića. SPH XXVI. Zagreb 1940.
Kašić B., Ritual rimski... U Rimu 1640.
Kiparsky V., Die Gemeinslavischen Lehnwörter aus dem Germanischen. Annales Academiae scientiarum Fenicae. B. 32. 2. Helsinki 1934.
Klaić B., Veliki rječnik stranih riječi. Zagreb 1974.
Klich E., Polska terminologia chrzescijanska. Poznan 1927.

Kn. — Kniewald dr D., Liturgika. Zagreb 1937.

Knežević P., Osmina redovnička zabave duhovne. Mleci 1776.

Kod. — Codex iuris canonici. Typis polyglottis Vaticanis 1929.

Kolunić — Kolunićev zbornik; glagolj. rukopis od god. 1486. Izd. Jugosl. Akademija. Predgovor napisao M. Valjavac. Zagreb 1892.

König F., Religions-Wissenschaftliches Wörterbuch. Verlag Herder. Freiburg 1956.

Kostić D., Preudešavanje grčkolatinskih međunarodnih reči na -ium (ion). NJ I 149—154.

Kov. — Kovačević D., Nauka o bogosluženju pravoslavne crkve (liturgika). Beograd 1934.

Krek G., Einleitung in die slavische Literaturgeschicte. Graz 1887.

Kršt. — Rimski obrednik: Red krštenja. Izd. KS. Zagreb 1970.

Kulunčić M., Blagoslovine sv. Katoličke crkve. Split. 1937.

Kušar M., Rapski dijalekat. Rad 118.

Lalević M. S., O značenju nekih reči i izraza. NJ II.

Lanović M., Lukno u Hrvatskoj. Zagreb 1914.

Leskien A., Grammatik der altbulgarischen Sprache. Heidelberg 1909.

Leskien A., Grammatik der serbo-kroatischen Sprache. Heidelberg 1914.

Lex. — Lexikon für Theologie und Kirche. Freiburg 1930—1938. Zweite Auflage 1957—1967.

LL — Lexicon latinitatis medii Aevi Jugoslaviae. Fasciculus I—III. Zagrabiae 1969—1973.

LSB — List biskupije splitsko-makarske 60 (Split 1938).

Maretić T., Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika (2. izd.). Zagreb 1931.

Maretić T., Jezični savjetnik. Zagreb 1924.

Margitić S., Izpovied karstianska... Mleci 1704.

Marulić M., Pjesme. Skupio I. Kukuljević. SPH I. Zagreb 1869.

Matzenauer A., Cizi slova ve slovanskyh rečech. Brno 1870.

Mažuranić Vl., Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik. Zagreb 1908—1922.

Meillet A., Études sur l'etymologie et le vocabulaire du vieux slave. Paris 1902, 1905.

Meilet A., Mémoires XX — Les premiers termes religieux empruntés par le slave en grec. Mémoires de la Société linguistique XX (Paris).

Meillet A., RESl VI — L'Hypothese d'une influence de la Vulgata sur la traduction slave de l'Evangile. RESl VI.

Melich J., Die Namen der Wochentagen im Slavischen. Zbornik u slavu V. Jagića. Berlin 1908.

Mikalja (Micalia) J., Blago jezika slovinskoga ili slovnik u komu izgovaraju se riječi slovinske latinski i diački. Lavreti 1649.

Miklošić, DAW XXIV — Miklošić F., Die christliche Terminologie der slavischen Sprachen. DAW XXIV. Wien 1876.

Miklošić, DAW XV — Miklošić F., Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen. DAW XV. Wien 1867.

Miklošić, LP — Miklošić F., Lexicon Palaeoslovenico—Graeco—Latinum. Vindobonae 1862 — 65.

Miklošić, MS — Miklošić F., Monumenta Serbica. Vienae 1858.

Milčetić I., Čakavština Kvarnerskih otoka .Rad 121.

Minges P. P., Compendium theologiae dogmaticae generalis... et specialis (edit. II — 3 vol.). Ratisbonae 1921—1923.

Mirakuli ili čudesa. Sv. I. Sabrao R. Strohal. U Zagrebu 1917.

Mirković dr. L., Starine fruškogorskih manastira. Beograd 1931.

Mladenov S., Staritě germanski elementi v slavjanski jezici. Sofija 1909. Sbornik XXV.

Ms BDM — Rimski misal: Mise i čitanja Blažene Djevice Marije. Izd. KS. Zagreb 1971.

Ms Nov — Misal kneza Novaka iz god. 1368. Građa za stsl. rječnik Staroslavenskog instituta u Zagrebu.

Ms — Rimski Misal: Red Mise. Izd. KS. Zagreb 1969.

Ms Vat — Vatikanski misal Illyrico 4. Građa za stsl. rječnik Staroslavenskog instituta u Zagrebu.

NJ — Naš jezik (Beograd).

Noldin H., De praeceptis Dei et Ecclesiae (edit. XX). Oeniponte 1930.

Noldin H., De principiis theologiae moralis (edit. XXI). Oeniponte 1931.

Noldin H., De sacramentis (edit. XX). Oeniponte 1930.

Novum Testamentum graece et latine. Textum Graecum recensuit, Latinum ex Vulagata versione Clementina adiunxit... F. Brandscheid. Friburgi Brisgoviae 1906.

NV — Nastavni vjesnik (Zagreb).

Oberški dr. J., Gentes, ethnici, pagani. Bogosl. smotra XXVI (Zagreb 1938), br. 3.

Obr. — Rimski obrednik. Zagreb 1929.

Ostojić I., Katalog benediktinskih samostana na Dalmatinskom primorju. Život s Crkvom VII 4—5, str. 81 ss.

Ostojić, B. — Ostojić I., Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima. Tri sveska. Split 1963—1965.

Ostojić, K. — Ostojić dr. I., Metropolitanski kaptol u Splitu. Izd. KS. Zagreb 1975.

Par. — Parčić C., Vocabolario Croato-italiano (III ediz.). Zara 1921.

Pavić dr. J., Liturgika (cikl.). Zagreb 1953.

Pederin I., Teologijski termini u upotrebi začinjavaca naprama njihovoj upotrebi u hrvatskoj književnosti srednjeg vijeka. Republika XXVIII (1972).

Petrócchi P., Nuovo dizionario universale della lingua italiana. Milano 1894.

Pok. — Rimski obrednik: Red pokore. Izd. KS. Zagreb 1975.

Potv. — Rimski Pontifikal: Red potvrde. Izd. KS. Zagreb 1972.

Pr. — Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika. Zagreb 1960.

Prav. — Pravilo i generalne konstitucije Franjevačkog reda. Zagreb 1970.

Preuschen F., Vollständiges Griechisch-Deutsches Handwörterbuch... Giessen 1910.

Prič. — Rimski obrednik: Sveta pričest i štovanje euharistijskog Otajstva izvan mise. Izd. KS. Zagreb 1974.

Quicherat L., — Davelny A., Dictionnaire latin-français. Paris 1913.

Rački — Hrvatski pisani zakoni. Uredili dr. F. Rački, dr. V. Jagić i dr. I. Črnčić. U Zagrebu 1890.

Radić dr. J., Bogoslužje: Misal i Brevijar za vjernike. Makarska 1965.

Radić dr. J., Misal za sve dane u godini. Makarska 1967.

Rajić Lj., Dogmatika. Beograd 1936.

Ranjina — Zadarski i Ranjinin lekcionar. Za štampu priredio M. Rešetar. Izd. Jugosl. Akademija. Zagreb 1894.

Raumer R., Die Einwirkung des Christentums auf die althochdeutsche Sprache. Stuttgart 1845.

RBT — Xavier Léon — Dufour, Rječnik biblijske teologije. Izd. KS. Zagreb 1969.

Reg. Const. — Regula et Constitutiones generales Ordinis fratrum minorum. Romae 1953.

Reljković M. A., Postanak naravne pravice. SPH XXIII. Zagreb 1916.

RESl — Revue des études slaves. (Paris).

Rezasco G., Dizionario del linguaggio italiano storico ed amministrativo. Firenze 1881.
Rituale Romano-Seraphicum Ordinis fratrum minorum (edit. III). Romae 1955.
Rog. — Rogošić dr. fra R., Priručnik crkvenog prava. Sv. I. Zagreb 1941.
Romanski St., RESl II — Slave commun et grec ancien. RESl II (1923).
R S A — Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika. Knjiga I. Izd. Srpska akademija nauka. Beograd 1959.
Rupčić dr. fra Lj., Sveto pismo — Novi zavjet. Sarajevo 1961.
Sakač S., Tragovi staroiranske filozofije kod Hrvata. Život 1943, br. 1.
Sakač S., Apostol Hrvata Ivan Ravenjanin. Život 1937, br. 7.
Sch. — P. — Schüch-Polz, Pastirsko bogoslovlje. Preveli i priredili Gjanić S. i Strižić B. Zagreb 1917.
Schwarz E., ASlPh 40 — Bemerkungen zur slavischen Lehnwörterkunde. ASlPh 40.
Schwarz dr. G., Jevreji, Izraelićani, Židovi, Čifuti i Mojsijevci. NV XXI (1912), br. 1.
Senc S., Grčko-hrvatski rječnik. Zagreb 1910.
Skarić J. M., Sveto pismo Staroga i Novoga uvita. Beč 1858—1861.
Skok P., Dolazak Slovena na Mediteran. Split 1934.
Skok P., E R j — Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika (4 knjige). Zagreb 1971—1974.
Skok P., JF VIII — O slav. palatalizaciji sa romanističkog gledišta. JF VIII.
Skok P., RESl V — La semaine slave. RESl V.
Skok P., RESl VII — La terminologie chrétienne en slave: l' église, les prêtres et les fideles. RESl VII.
Skok P., RESl VIII — Les noms de jours de la semaine. RESl VIII.
Skok P., RESl X — La terminologie chrétienne en slave. RESl X.
Skok P., RESl XI — Slave krst' 'babtême'. RESl XI.
Skok P., Sl. 3 — Uslovi života glagoljice. Slovo 3 (Zagreb 1953).
Skok P., Sl. 4—5 — Vazam. Slovo 4—5 (Zagreb 1955).
Skok P., ZSlPh II — Fremde Deklinationen in slav. Lehnwörter. ZSlPh II (1925).
S P H — Stari pisci hrvatski. Izd. Jugosl. Akademija. Zagreb.
Spr. — Rimski obrednik: Red sprovoda. Izd. KS. Zagreb 1970.
Stanojević S., Istorija srpskoga naroda. Beograd 1926.
Starine 23 — Milčetić I., Prilozi za literaturu hrvatskih glagolskih spomenika. Starine 23 (Zagreb 1890).
Starine 33 — Milčetić I. i Milošević J., Šibenska molitva (XIV vijeka) pisana latinicom. Starine 33 (Zagreb 1911).
Starine 35 — Milčetić I., Hrvatski prijevod bule pape Grgura XI Pavlinima. Starine 35 (Zagreb 1916).
Stojanović Lj., Stare srpske povelje i pisma. Knjiga I, prvi deo (Beograd—Sr. Karlovci 1929) i drugi deo (Beograd—Sr. Karlovci 1934).
Stulić (Stulli) J., Rječosložje. Čest druga. Razdjeljak prvi i drugi. Dubrovnik 1806.
Stv. — Biblija, Stari i Novi Zavjet. Izd. Stvarnost. Zagreb 1968.
Suk dr. F., Katolička apologetika za više razrede srednjih učilišta (5. izd.). Zagreb 1923.
Svezn. — Sveznanje, opšti enciklopedijski leksikon. Pod uredništvom P. M. Petrovića. Zagreb 1937.
Šanjek dr. F., Bosansko-humski krstjani i katarsko-dualistički pokret u srednjem vijeku. Izd. KS. Zagreb 1975.

Šarić dr. I., Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta (u 3 sveska). Sarajevo 1941—1942.
Šem. — Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji. Izradio dr. K. Draganović. Sarajevo 1939; II. izd. (izradilo Uredništvo. Izd. Bisk. Konf. Jugoslavije). Zagreb 1975.
Šišić dr. F., Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara. Zagreb 1925.
Št. — Štiglić dr. M., Katoličko pastirsko bogoslovlje (2 sveska). Zagreb 1886. i 1887.
Štrekelj K., DAW 50 — Zur slavischen Lehnwörterkunde. DAW 50 (1904).
Šurmin Đ., Hrvatski spomenici. Sveska I. Monumenta historico-iuridica Slavorum meridionalium. Vol. VI. Zagreb 1998.
Talija U., Da li je glagoljica nekada bila u uporabi na teritoriju Dubrovačke Republike. FV 46 (1939), br. 1—3.
Tem. dok. — Novi Časoslov. Temeljni dokumenti. Izd. KS. Zagreb 1972.
Tentor dr. M., Prilog Bernekerovu rječniku. JF V.
Terzić L., Pokripljenje umirući. In Venetia 1704.
Vasmer M. R., Greko slavjanskie etjudy. Izvěstija XI 2, XII 2.
Vimer R., Uvod u svete knjige Novoga zavjeta. Zagreb 1903.
Vjenč. — Rimski obrednik: Red vjenčanja. Izd. KS. Zagreb 1970.
Vlašić o. P., Evanđelistar, to jest epistole i evanđelja. Dubrovnik 1921.
Volović J., Historijska i kritička introdukcija u svete knjige Staroga zavjeta. Zagreb 1903.
Vondrák W., Altkirchenslavische Grammatik (zw. Aufl.). Berlin 1912.
Vondrák W., Vergleichende slavische Grammatik (zw. Aufl.). Göttingen 1924. i 1928.
Vrančić F., Dictionarium quinque nobilissimarum Europae lingvarum. Venetiis 1595.
Vuk S. Karadžić, Srpski rječnik istumačen njemačkijem i latinskijem riječima. Biograd 1898.
Vulg. — Vulgata: Biblia sacra iuxta Vulgatae exemplaria et correctoria Romana. Denuo edidit A. C. Fillion. Parisiis 1921.
Vykoukal o. A., Otkud naziv »Missa«? Život s Crkvom VI (1940) 11, str. 273—278.
Zadarski l. — Zadarski i Ranjinin lekcionar. Za štampu priredio M. Rešetar. Zagreb 1894.
Zagoda F., Sveto pismo Novoga zavjeta. Zagreb 1925.
Zelić G., Žitije. Sv. I (Beograd 1897).
Z N Ž O — Zbornik za narodni život i običaje. Izd. Jugosl. Akademija (Zagreb).
Zoričić M., Uprava mnogo korisna ispovidnika. Mleci 1781.
Z Sl Ph — Zeitschrift für slavische Philologie. B. II (Berlin).
Žepić S., Latinsko-hrvatski rječnik. Zagreb 1881.
Ž. I — Živković A., Osnovno moralno bogoslovlje. I. svezak. Zagreb 1938.
Ž. II — Živković A., Katoličko moralno bogoslovlje. II. svezak: Kršćanske kreposti. Zagreb 1942.
Živ. — P. Crisógono de Jesús Sacr., Životopis svetog Ivana od Križa. Prevele Sestre Karmela u Brezovici. Sarajevo 1974.

(Ovdje nisu navedena djela koja se u tekstu jedanput ili dvaput citiraju).

NEOBIČNIJE KRATICE

art. — artikul (član)
augm. — augmentativ
bibl. — biblijski
dem. — deminutiv
gl. — glagol, glagolski
glag. — glagoljaški
hip. — hipokoristik
ib. — ibidem (na istome mjestu)
im. — imenica
jd. — jednina
kan. — kanon
Kod. — kodeks
kol. — kolektivno
kt. — kršćanska terminologija
lit. — liturgijski
m — muški rod
mn. — množina
NZ — Novi zavjet
nz. — novozavjetni
pr. — pridjev
pren. — preneseni smisao
pril. — prilog
prof. — profani, svjetovni
s — srednji rod
Sept. — Septuaginta
simb. — simboličan
SP — Sveto pismo
sp. — svetopisamski
s. v. — sub voce (kod riječi)
SZ — Stari zavjet
sz. — starozavjetni
t. — terminologija
Vulg. — Vulgata
ž. — ženski rod

Ostale kratice (nazive jezika, knjiga SP i dr.) sam će čitalac lako razumjeti.

A

Aba m isto što otac. Samo za Boga Oca. Riječ je aram. porijekla, a k nama je došla preko grč.-lat. abba (usp. Forcellini I 6; Preuschen 1; BL 11). Pojavljuje se na nekim mjestima u prijevodu SP NZ (Mk 14, 36; Rim 8, 15; Gal 4, 6) i kada se ta mjesta citiraju, uvijek uz riječ »Oče« (Pater). V. ava.

Abàcija ž isto što opatija; prema lat. abbatia (ARj).

* **Abacijalan** pr. što pripada abaciji: abacijalna menza (Ostojić, B. I 59)...; lat. abbatialis.

Abadesa (ARj), * **abadeša** (Š), **abatiša** (ARj) ž isto što opatica; prema tal. abbadessa (lat. abbatissa).

* **Àbak** m stol u prezbiteriju na kome kod svečane službe Božje stoji kalež, misal, gostarice...; od grč. ábaks, lat. abacus (stol za igranje; umjetno izrađeni stolić na koji se stavljalo skupocjeno posuđe. Usp. Caerem, 203 s.). Danas sasvim obično (Š).

Àbat m isto što opat; od grč. abbâs, a to od abbā (v. aba), preko lat. abbas. Od 17. st. (ARj). V. apat.

* **Abatisovati** — vršiti službu opatice. Otud gl. im. abatisovanje (Ostojić, B. I 131). Prema lat. im. abbatissa (v. abadesa).

* **Àbato** m isto što opat (v. abat). U Dalmaciji (Š).

Abit m odijelo osoba crkvenog reda, muških i ženskih; lat. habitus (v. habit), tal. abito (odijelo uopće, posebno redovničko odijelo). V. Forcellini III 257; Petròcchi s. v. abito; Kod. kan. 596; Reg. Const. art. 102 i dr. — Dosta često od starine (ARj).

* **Abjurácija** ž odricanje od krivovjerja pod zakletvom (Klaić; Šanjek 58, 91); crkv. lat. abiuratio (abiurare — prisegom zanijekati, zatajiti).

* **Ablúcija** ž pranje prstiju poslije pričesti; vino i voda ili samo voda u kojoj se to pranje obavilo; lat. ablutio — pranje (v. Diz. lit. 5). U naše vrijeme (Obr. 98; Kn. 260).

Àd m isto što pakao; od grč. riječi hádēs, koja je poganima značila: podzemni svijet gdje borave duše umrlih; a kršćanima: pakao ili limb (usp. Preuschen 22; Skok, ERj I 8). Grčka je riječ k nama došla preko stsl. ad' (v. Miklošić, LP 3; Vasmer XII 218; Meillet, Études 188; Matzenauer 95; Jagić 301). Susreće se dosta često u starijem jeziku (ARj). V. had, jad.

Àdam m vlastito ime prvog čovjeka, praoca ljudskog roda (Post 4, 25 — 5, 5). Povezuje se s hebr. adamah (zemlja, njiva): A. je srodan sa zemljom, ona je njegov životni prostor (BL 13; RBT 11 ss.) U svezi: novi A. — Isus Krist koji je popravio ruševine Adamova grijeha (usp. 1 Kor 15, 45—49; Rim 5, 12—21; RBT 13 s.).

* **Adhortácija** ž isto što ekshortacija; lat. adhortatio (Klaić).

* **Adjútor** (vikar adjutor) m pomoćnik župnika koji je postao nesposoban za službu; lat. adiutor — pomoćnik (v. Kod. kan. 475). Kod novijih pisaca (Rog. 468). V. vikar.

Ad libitum (lat.) — po volji, slobodno (Klaić). Često o slobodnom izboru misnog obrasca, misne nakane, molitve i sl. (Š).

Ad limina Apostolorum (lat.) — na apostolske pragove. Govori se o posjetu što su ga biskupi dužni učiniti svake pete godine grobovima sv. apostola Petra i Pavla i papi (Kod. kan. 341. Usp. Klaić). V. pohod.

Administrácija ž služba administratorova; lat. administratio — upravljanje (usp. Kod. kan. 313, 315, 1519, 1520). U naše doba (Rog. 251, 328).

* **Administradur** m isto što administrator (Ostojić, B. I 105).

* **Administrator** m upravitelj (lat. administrator); posebno: osoba kojoj je povjereno upravljanje biskupijom (apostolski administrator — administrator apostolicus), župom, crkvenim dobrima ili sl. (usp. Kod. kan. 312 ss; Lex. I 103). U naše doba (Rog. 251, 466; Sch.-P. 779; Cr., KP II 1, 144). V. administradur, upravitelj.

* **Administratura** (apostolska administratura) ž — biskupija ili dio biskupije kojom upravlja apostolski administrator; lat. administratura apostolica (Rog. 251; Cr., KP II 1, 144).

* **Admonícija** ž službeno opominjanje podložnika sa strane crkvenih starješina; lat. admonitio — sjećanje, opominjanje. U naše vrijeme (Kn. 303).

* **Admònitor** m služba, čast u Družbi Isusovoj; lat. admonitor — koji podsjeća, opominje, potiče (Rog. 505).

Adni, adov, adovan, adski pr. što pripada adu (ARj).

* **Adonaj** m hebr. naziv za Boga; Gospodin (BL 54).

* **Adorácija** ž vanjski čin kojim se iskazuje štovanje Bogu; lat. adoratio — klanjanje (Diz. lit. 13. s.; Minges, Comp. theol. dogm. sp. II 325; Noldin, De praec. 135). Posebno se tako zove: poklon, klanjanje pred presv. Sakramentom, pred križem na Veliki petak (Kn. 154). V. klanjanje.

Adòrati — moliti se, klanjati se Bogu, olt. Sakramentu; od lat. gl. adorare koji u SP označuje štovanje, što se iskazivalo tako da bi čovjek pao na koljena i čelom taknuo zemlju (usp. Post 24, 26; Izl 20, 5; Mt 28, 9... ; Cabrol I 1, 539 ss.; Du Cange I 66; RBT 420 ss., Forcellini I 106). U starijih pisaca (ARj). V. adoravati, adorirati, kljanjati se.

* **Adòrator** m tko obavlja adoraciju, klanjalac; lat. adorator. U novije vrijeme (Vjesnik đak. bisk. XI 1, 12). V. klanjalac.

* **Adoratorski** pr. što pripada adoratorima, npr.: a. listić (libellus adorationis)... Š.

Adoravati — isto što adorati. U starije doba (ARj).

* **Adorírati** — isto što adorati; prema njem. adorieren. Sasvim obično u naše doba (Gjanić 178).

Adrfato s zadužbina za koju se netko hrani u samostanu; iz. srgrč. aderfáton, a to od adelfáton (bratstvo, zadužbina), preko stsl. adr'fato. U spomenicima 14. i 15. st. (usp. Miklošić, DAW XV 73; Vasmer XII 218; Skok, ERj I 10; ARj).

Adrfator m tko priloži, uživa adrfato (ARj).

* **Adùlterij** m grijeh protiv ženidbene vjernosti (usp. Izl 20, 14; Pnz 5, 18; Mt 15, 19; 1 Kor 6, 9); grijeh idolatrije (usp. Jr 13, 26 s.; Ez 16, 36 ss.), jer se ugovor između Boga i Izraela uzima kao sličan ženidbenom ugovoru; lat. adulterium — preljub (v. Dict. de la Bible I 242 ss.; Cabrol I 1, 546 ss.; Forcellini I 115 s.). U naše doba (Klaić). V. brakolomstvo, ljubodjejstvo, preljub, preljubodinstvo, živodijanstvo.

Ad usum (lat.) — na upotrebu (Klaić). Kaže se o redovnicima koji različite stvari imaju »ad usum«, a ne kao svoje (Š).

Adven(a)t m vrijeme kad se vjernici pripremaju za Božić, za dolazak Gospodnji (usp. paruzija); lat. adventus — dolazak. To vrijeme nije uvijek jednako trajalo. Od 9. ili 10. st. ono traje 4 sedmice, a počinje s nedjeljom koja je najbliža blagdanu sv. Andrije (30. studenoga). S tom nedjeljom počinje ujedno i crkv. godina (Du Cange I 74; Lex. I 110; Diz. lit. 55 ss.; ARj; Sch.-P. 243; Ž. II 56; Kn. 136). V. došašće, prišašće.

* **Advèntist(a)** m pristaša eshatološke kršć. sljedbe koja (od g. 1843—44) očekuje skori dolazak Kristov na zemlju i prema tome konac svijeta. Utemeljitelj je sljedbe W. Miller (1849). Naziv je postao prema lat.

adventus (v. advenat). Usp. Lex. (zw. Aufl.) I 161 ss.; Klaić.

* **Adventistički** pr. i pril. što je u vezi s adventistima (Klaić).

* **Adventistkinja, adventistica** ž prema m adventist (Klaić).

* **Adventski** pr. što se odnosi na advenat. (Sch.-P. 439; Kn. 138).

* **Afinitad** ž isto što tazbina; lat. affinitas. U starijem jeziku (Ako tkogod bude znati koju god zaprečicu od rodbine ili bližnosti od afinitadi, ili rodbine duhovne..., ima nama opoviediti. Kašić 242). Usp. konsangvinitad.

* **Agapa** (redovno u mn.: agape) ž — zajednička gozba prvih kršćana, na kojoj se obavljala i Večera Gospodnja, tj. posvećivanje i blagovanje Tijela Isusova (1 Kor 11, 16—34). Priređivala se prinosima imućnijih kršćana na obljetnicu mučenika i u drugim zgodama. Ostatak bi se dijelio siromasima, otsutnima, bolesnicima (usp. Cabrol I 783 ss.). Izraz dolazi od grč. agàpē (ljubav, djelotvorna ljubav, bratstvo, kršć. gozba), preko kršć. lat. agape, mn. agapes ili agapae (Forcellini I 165). Govori se i piše kad ustreba (Sch.-P. 387).

* **Agnec** m (stsl. agn'c') — isto što jaganjac; posebno: četverokutni ili okrugli dio prosfore (kruha), koji je označen znakom križa, a određen je za pričest svećenika i njegovih poslužitelja (u Ist. crkvi). Tako se zove, jer simb. predstavlja Krista kao jaganjca Božjega, koji se ima žrtvovati za grijehe svijeta (Pavić 49; Kn. 90). Usp. prosfora.

Agnus Dei (lat.) — Jaganjac Božji; dio službe Božje i čest naziv za Krista (Klaić). V. Jaganjac.

* **Agònija** ž posljednji časovi bolesnika koji se bori između života i smrti; od grč. agonía, lat. crkv. agonia (usp. Diz. mor. 35 s.). U naše vrijeme obično (Š). Usp. angunija.

* **Agraf** m izreka koju predaja pripisuje Kristu, a ne nalazi se u kanonskim evanđeljima; grč. ágrafon (ágrafos-nenapisan). HZ 61.

* **Akatolik** m isto što nekatolik; grč. akatholikós (v. katolik). U naše doba (Rog. 368).

* **Akciden(a)t** nebitno, promljenljivo svojstvo stvari (količina, veličina, boja...); lat. accidens, mn. accidentia (part. prez. od accido — pripadam). Tim izrazom služe se bogoslovi, npr. kad tumače pretvorbu u misi, kod koje se bit — substantia — kruha i vina mijenja u tijelo i krv Isusovu, dok prilike — accidentia — kruha i vina ostaju (usp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. II 169 ss.). U novije vrijeme (Prije pretvorbe akcidenti kruha i vina imali su svoj bitak u substanciji kruha i vina kao u svojem subjektu. Buj. I 368). V. prilika, supstancija.

* **Akcija** ž (obično s atributom »katolička«) — sudjelovanje svjetovnjaka u misiji koja je vlastita Crkvi... u hijerarhijskom apostolatu Crkve (Rog. 590. V. i Cr., Pr. 150); lat. actio — rad, činjenje, djelovanje. U naše doba (Š).

* **Aklamácija** ž isto što poklik (Kn. 58); lat. acclamatio — usklik odobravanja, neodobravanja.

Akòlit m klerik nižega reda kojemu je glavna služba u crkvi držati, nositi svijeće; od grč. akólouthos (onaj koji slijedi, prati), preko lat. acolythus. Red je na Istoku nepoznat. Dobio je grčki naziv jer je nastao u Rimu, kada je ondje grčki bio domaći jezik kršćana (Kn. 289 s.). Od 15. st. (ARj). Poslije Ap. pisma Pavla VI. »Ministeria quaedam« od 15. kolovoza 1972. taj se niži red zove »služba«. V. pratilac, svijećnik, svjećar, svjećinosnik, svjećonos, svjećonoša, svjećoredac, svjetlonoša.

Akolitat (ARj; Kn. 289; Sch.-P. 27) m, **akolitátstvo** (Dobretić 281) s — red, služba koju ima akolit; lat. acolythatus. V. svjećonostvo, svjećoređe.

Akrimandrit(a) m isto što arhimandrit(a) (ARj).

* **Akt** m voljni, moralni čin, djelo; lat. actus — čin, djelo (usp. Noldin, De princ. 43 ss.; Diz. mor 127 ss.). U novijih pisaca (Ž. I 347). V. at, čin, djelo.

* **Aktualan** pr. djelatan, djelotvoran, stvaran; lat. actualis. Često kao atribut uz različite imenice: aktualna nakana — koju netko ima dok obavlja čin (Št. II 34; Sch.-P. 492 s.); aktualna milost — Božji utjecaj koji čovjeka potiče na dobro djelovanje i čini ga sposobnim za to djelovanje (usp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. II 7 ss.); aktualni župnik — koji stvarno vrši službu moralne osobe koja je habitualni župnik (Rog. 331 s. V. vikar).

* **Alba** ž duga, bijela, lanena haljina (od lat. albus — bijel; alba sc. vestis — bijela haljina) što je kod službe Božje oblače svećenik, đakon i pođđakon.. Kao liturgijsko odijelo spominje se već u 4. st., a u lit. upotrebu ušla je iz svjetovne nošnje (Du Cange I 120 ss.; Lex. I 116.; Diz. lit. 16). U starijem i novijem jeziku (ARj; Kn. 94 s.; Sch.-P. 308). V. kamiž, kamša, kansa, kanša, košulja, stihar, stomanja.

* **Albigenski** pr. koji je u vezi s albigenzima: a. krivovjerci (Šanjek 83).

* **Albigezi** (Šanjek 199), * **albigenzi** (Šanjek 82; Klaić), * **albižanci** (Klaić) m mn. — pripadnici krivovjerja koje se u 12. i 13. st. širilo u Francuskoj. Nisu priznavali Crkvu ni papu. Bili su u vezi s našim bosanskim »krstjanima«. Ime im je nastalo prema franc. gradu Albi (franc. Albigois).

Àldomaš, aldumaš m blagoslov i napitak za svjedočanstvo da je završen pravni posao među strankama; madž. áldomás — — žrtva, svečana gozba pri žrtvi (Belostenec; Jambrešić; Mažuranić I 2 s.; Skok, ERj I 26; ARj).

Aldomašnik m svjedok kod aldomaša (ARj; Mažuranić I 3 s.).

Àldov m žrtva; madž. áldó (Belestenec, Jambrešić; Brez. 56; Miklošić, DAW XV 74; Skok, ERj I 26).

Aldovan (ARj), **alduvan** (Belostenec) pr. — što se prikazuje kao aldov.

Aldovati (Belostenec), **alduvati** (Brez. 12, 55, 56) — žrtvovati.

Aldovavac, aldovnik m tko žrtvuje, svećenik (ARj; Brez. 56).

Alelùja m 1. liturgijski poklik koji znači: Hvalite, slavite Gospodina; 2. pjevanje toga poklika prije Evanđelja (Ms BDM 9, 16, 22. V. alilar); 3. blagoslovljena maslinova grančica (u Cresu. M. Tentor 203). Kršćani su taj izraz preuzeli iz židovske službe Božje, te imamo u grč. allēloúia, lat. alleluia (usp. Preuschen 57; Cabrol I 1226 ss.; BL 18). Mi smo izraz primili pod lat. utjecajem. V. aliluj.

* **Alelujski** pr. za ono što je u vezi s aleluja (v.): a. hvalospjev (Tem. dok. 54).

Alfa i **Omega** — prvo i posljednje slovo grč. alfabeta. O Kristu koji je početak i svrha svega stvorenoga: Ja sam Alfa i Omega, Prvi i posljednji, Početak i Svršetak. DF: Otk 22, 13.

* **Alilar** u Ist. crkvi »pojanje aliluja poslije pročitanog apostola« (18. st.); od grč. allēlouiárion (Skok, ERj I 27).

Aliluj m isto što aleluja. U nar. pjesmi (ARj).

Almoštvo s isto što almuštvo. Od 16. st. (ARj).

* **Almozina** ž isto što almuštvo; prema srlat. alimosina. U jednoj ispravi 14. st. (Milčetić, Star. 35, str. 428).

Almožno s isto što almuštvo. U starije vrijeme (ARj).

Almusnik m isto što almužnik (ARj).

Almustvo s isto što almuštvo. Od 16. st. (ARj).

Almuštvo s isto što milostinja osobito pod 3; prema izrazima grč. eleēmosýnē, lat. eleemosyna, koji često dolaze u SP (Mt 6, 2; 6, 4; Lk 11, 41; Dj 9, 36. Usp. Preuscghen 367). Berneker (27) i Klich (104) drže da je lat.-grč. izraz došao k nama preko srlat. alimosina i svnjem. almuosan. Skok (ERj I 489) misli da riječ nije posuđenica iz njemačkoga. Od 15. st. dosta često, osobito kod dalmatinskih i bosanskih pisaca (ARj). V. almoštvo, almozina, almožno, almustvo, almužno, amuštvo, elemozina, lemojsina, lemozina, limozina, nemozina.

Almužan pr. što pripada almuštvu (ARj).

Almužnica ž žena koja daje almužno (ARj).

Almužnik m tko daje milostinju ili od nje živi (ARj); prema lat. eleemosynarius (usp. almuštvo). V. almusnik.

Almužno s isto što almuštvo (Mažunarić I 5).

* **Alokúcija** ž svečan govor što ga u osobitim prigodama drži papa ili biskup; lat. allocutio — nagovor, osobito nagovor kojim se tko tješi, sokoli (Forcellini I 208). U novije doba (Herman 178; Buj. II 343 s.; Kn. 294).

Altar m isto što oltar. U nekih starijih pisaca (ARj) i na Rabu (Kušar 21).

Altàrija ž imovina, zaklada, od koje se ima po nakani zakladatelja govoriti jedna ili više misa (usp. Du Cange I 131 ss.). V. altaristika, fundacija.

Altàrijski pr. što se odnosi na altariju, što pripada altariji (Lanović 106)

***Altàrist(a)** m tko udovoljava obvezama altarije (Oberški); lat. altarista (LL I 31).

* **Altaristika** ž isto što altarija (Št. II 57).

***Alumni** m mn. kandidati koji se odgajaju u sjemeništu za svećenički stalež; lat. alumni (alumnus — gojenac, pitomac. V. Kod. kan. 1355, 1361, 1367, 1370...). U novijih pisaca (Bel. I 60 s.). V. pitomac, seminarac.

***Àmbon** m u crkvi mjesto s kojega se čita ili propovijeda (Sch.-P. 392; Kn. 87); iz grč. ámbōn, preko lat. oblika ambo, koji dolazi kod crkv. pisaca kasnijih vremena (Focellini I 231; Cabrol I 1330 ss.). V. amvon, propovijedaonica, pulpit.

Àmen m lit. poklik koji znači: Tako je, zaista, uistinu. Hebr. je izraz uzet nepromijenjen u grč. (amén) i lat. (amen). Dolazi često u SP NZ na kraju zajedničke službe Božje (usp. 1 Kor 14, 16; Otk 5, 14); na kraju doksologije (Rim 9, 5); u svečanoj Isusovoj izjavi (Mt 5, 18; Mk 3, 28; Iv 1, 52). Usp. Cabrol I 1554 ss.; Preuschen 67—68; BL 19; RBT 15 ss. Naš je oblik nastao pod lat. utjecajem. Sasvim je običan, posebno na kraju molitava, u starini kao i danas. V. amin.

Àmik(a)t m lit. odijelo koje se prije oblačenja albe postavlja na glavu, a onda udesi oko vrata; lat. amictus (Du Cange I 186; Forcellini I 237; Lex. I 363; Diz. lit. 22 ss.). U starijem jeziku dosta često (ARj), a danas sasvim obično. (Kn. 94; Sch.-P. 308 i dr.). V. amit, amitak, naglavnica, naglavnik, naplećak.

Àmin m isto što amen. U Ist. crkvi, pod neposrednim grč. utjecajem, prema stsl. amin' (Jagić 302, 516; Vasmer XII 220).

Àmit m isto što amikat; tal. amitto (Kašić 272). Govori se i danas u Blatu na Korčuli (Š).

Àmitak m isto što amikat (Kašić 141).

* **Ampula** ž mala posudica u kojoj stoji voda i vino za misu, sv. ulje; lat. ampulla — vrč, vrčić, uljarica... (usp. Diz. lit. 24). U naše doba.

Ampulica ž isto što ampula (ARj).

* **Amuštvo** s isto što almuštvo (Mažuranić IV 597 s. v. limozina).

* **Amvon** m isto što ambon. U Ist. crkvi (Kov. 25), neposredno iz grč. ámbon.

* **Anabàptist(a)** m pristalica anabaptizma. Klaić.

* **Anabaptìstički** pr. koji pripada anabaptistima. Klaić.

* **Anabaptìstkinja** ž prema m anabaptist. Klaić.

* **Anabaptìzam** m kršć. sljedba 16. st., koja tvrdi da krštenje djece ne vrijedi; a krštenu djecu, kad odrastu, treba ponovo krstiti (grč. anabaptízō — ponovo krstim). Nouveau Petit Larousse (161e éd.) 40; Klaić.

Anaćema ž isto što anatema. U crnogorskom govoru (ARj), prema pisanju riječi s jatom: anatěma.

Anafora ž u Ist. crkvi: posvećen hljeb koji se narodu dijeli poslije liturgije; iz grč. riječi anaforá, koja je na Istoku značila glavni dio službe Božje (na Zapadu odgovara: canon, actio...). Od 13. st. (usp. Preuschen 95; Cabrol I 1898 ss; Skok, ERj I 39; ARj; Kn. 211). V. nafora, napora, navora.

* **Anafornica** ž plitica na kojoj se prikazuje anafora (Mirković 16 i 68).

* **Anakoret(a)**, * **anahoret(a)** m isto što pustinjak; od grč. anachōrētés, lat. anachoreta. U naše doba. V. nakora, nakoreta.

* **Anakoretski, anahoretski** pr. što pripada anakoretama, anahoretama.

* **Anamneza** ž dio službe Božje poslije posvećenja, u kojem se sjećamo muke, uskrsnuća i uzašašća Isusova. (Kn. 214; Ms 20); od grč. anámnēsis, lat. anamnesis — sjećanje, uspomena. Forcellini I 261; Lex. (zw. Aufl.) I 486.

Anàtema ž prokletstvo, čeljade na kome je prokletstvo, zlo biće uopće; đavao (usp. RBT 18); od grč. izraza anáthema, koji dolazi više puta u SP i na hrv. se redovno prevodi sa »proklet« (npr. Stv. 1 Kor 12, 3). Stsl. ima: anathema, anafema (Miklošić, DAW XV 74; Vasmer XII 220; Bartoli 41). Katkada prevodi: proklet'; razlučen', otlučen' byti (Jagić 302). U pravoslavnih od 13. st. (ARj). V. anaćema, odlučiti, prokletac, prokletstvo.

Anatemati — proklinjati (ARj), prema lat. anathematizare.

Anatemnik, anatemnjak m tko je vrijedan anateme (ARj).

Ancikrst m isto što antikrist (ARj).

Andio m isto što anđeo. Od 18. st. (ARj).

Anđélak, anđèlčić, anđelić m mali anđeo; dobro dijete, čeljade (ARj).

Ȁnđeo m naziv za nebeske duhove; od grč. riječi ángelos, koja dolazi vrlo često u SP i znači: poslanik, glasnik... Upotrebljava se za ljude (Lk 9, 52), za preteču Mesije (Mt 11, 10; Lk 7, 27), a najčešće za nebeske duhove (Mt 1, 20; Lk 1, 11). U svezi: Anđeo Jahvin (Post 16, 7; 22, 11; Izl 3, 2; Suci 2, 1) — isto što sam Jahve, očitovan na ovome svijetu u vidljivom obliku (Post 16, 13; Izl 3, 2). RBT 20. S vremenom je riječ izgubila sva značenja, a zadržala samo naziv nebeskih duhova. S takvim značenjem primio ju je lat. kršć. jezik: angelus. K nama je došla preko stsl. jezika. To je jedna od najstarijih grč. riječi koja je ušla u stsl. jezik. Jagić misli da su je Sv. Braća našla u solunskom dijalektu, na koji su stali prevoditi sv. knjige (275 s.) U stsl. ima oblike: an'gel', angel', anđel' (Miklošić DAW XXIV 4; Jagić 302; Vasmer XII 221; Bartoli 40; Berneker 29; Skok ERj I 42; BL 22).
Grč. riječ pojavljuje se u našem jeziku već u 13. st. U starije vrijeme pisala se različito: angel, angeo, anđel, anđeo (ARj). Prema SP razlikuju se anđeoski korovi: arkanđeli (1 Sol 4, 16; Jd 9), kerubi (Heb 9, 5), prijestolja, gospodstva, poglavarstva, vlasti (Kol 1, 16), sile (Ef 1, 21). Usp. RBT 21. V. andio, anjel, kor, krepost, red, virtutes, vrhovništvo.

Anđeòski, angelski, andioski, anjelski pr. što pripada anđelima (ARj).

Anđeostvo s kor anđela (lat. chorus angelorum). ARj.

* **Angelofànija** ž ukazivanje anđela ljudima (Bakšić 64); grč. ángelos i faínō — — pojavljujem, prikazujem.

* **Angelològija** ž nauk o anđelima; grč. ángelos i lógos — govor, nauk. V. Lex. (zw. Aufl.) I 533 ss.; RBT 20; Klaić.

* **Angelus** (lat.) m anđeo; zvonjenje i pozdrav (molitva) Majci Božjoj jutrom, na podne i uvečer. Običaj je potvrđen od 14. st. Lex. (zw. Aufl.) I 542 s.; Klaić. V. Avemarija.

* **Angunija** ž isto što agonija; prvo zvonjenje za umrlim. U Baški na Krku (Narodni običaji na Krku. Danica 1951, str. 76).

* **Anivèrsar** m isto što godišnjica pod 1; posebna misa što se služi za pokojnika na godišnjicu smrti ili ukopa; lat. anniversarium (anniversarius — godišnji) — missa in die anniversaria (Du Cange I 197; Lex. I 460 s.; Sch.-P. 422 s.). U naše doba. V. aniversarij, veršarije.

* **Aniversarij** m isto što aniversar (Sch.-P. 423).

Anjel m isto što anđeo. U čakavaca od 16. st. (ARj).

* **Ankonija, *ankunija** ž okvir ili kutija za svetu sliku; sveta slika; od grč. eikón, preko srlat. ancona, anconia, anchona, anchonia (Mažuranić I 5; LL I 39). V. ikona.

* **Antemurale** (v. predziđe).

* **Antependij** m dio oltarnika koji zastire prednji dio oltara; lat. antipendium (Lex. I 475; Diz. lit. 32 s.; Št. I 403). U novije vrijeme (Kn. 81). V. antipendij, incef, palij, predoltarje, predoltarnica, predoltarnik.

* **Anticipácija** ž moljenje jednog dijela časoslova dan prije nego li je propisano; lat. anticipatio — preotimanje (Lex. I 507). U naše doba (Kn. 263).

* **Anticipírati** — izmoliti jedan dio časoslova dan prije (v. anticipacija); lat. anticipare — preotimati, unaprijed nešto obavljati. U naše vrijeme (Rog. 182; Kn. 154; Ž. I 237).

* **Antifan** m, * **antifana** ž isto što antifona (Fancev 101).

* **Antifon** m isto što antifona (Mažuranić X 1528; Kov. 15).

* **Antìfona** ž kratka molitva što se moli vrlo često u bogoslužju, posebno prije psalma (Kašić 57; Kn. 42; Tem. dok. 69 i dr.). U svezi: antifone O — antifone koje se mole pred Veliča od 17. do 23. prosinca, a počinju sa O: O Mudrosti (Čs 821), O Adonaju (Čs 825. Usp. Radić, Bog. 439 s.). Iz grč. antifóne, lat. antiphona, što molitve na kraju moljenja časova (Čs. 17* s.). Iz grč. antifóne, lat antiphona, što znači: izmjenično pjevanje dvaju korova, izmjenično pjevanje psalama; kratka molitva prije psalma (usp. Cabrol I 2462; Forcellini I 306). V. antifan, antifon, koleda, načelka, otpjev, otpijevanje, pretpjesan, pretpjev, pretpjevak, priglasje, sprednica, začinka.

* **Antifonal** m isto što antifonarij (Tem. dok. 83); lat. antiphonale.

* **Antifonalan** pr. što pripada antifoni, što je na način antifone (v. antifonarij); prema lat. antiphonalis.

* **Antifonar** m isto što antifonarij (Fućak 53).

* **Antifonarij** m knjiga u kojoj su dijelovi časoslova, što su se pjevali antifonalno. Najstariji je antifonarij iz 8. st. (Kn. 41; Sch.-P. 467). Lat. antiphonarium (LL I 47). V. antifonal, antifonar, pretpjesnik.

Antihrist (v. antikrist).

Ȁntikrist m lažni prorok, posebno onaj koji će kao protivnik Krista, Mesije, doći na kraju svijeta (1 Iv 2, 18; 4, 3; 2 Iv 7. — BL 22; RBT 23 ss.); zao čovjek, nevjernik; prema grč. antíchristos, lat. antichristus (zapravo: protu-Krist). Imamo dvojake oblike, prema tome, da li se govori Krst, Krist ili Hrist (v. Krist): antikrst, antikrist (pod lat. utjecajem; od 16. st. ARj); antihrist (pod grč. utjecajem, kod pravoslavnih. Rajić 120). V. ancikrst, lažikrst, predisukrst, protukrist.

Antikrst (v. antikrist).

* **Antikršćanski, antihrišćanski** (ARj) pr. i pril. što nije kršćanski, protivno onome što je kršćanski; prema lat. antichristianus.

* **Antimens,** * **antimins** m u Ist. crkvi: četverouglasto svileno ili laneno platno, na kome je naslikano polaganje Tijela Kristova u grob. Nalazi se uvijek na sv. prijestolju. Posvećuje ga episkop ušivajući u nj sv. moći (Kov. 23; Kn. 88). Od grč. antiménsion, lat. antimensium (Enc. I 563 s.).

Antipapa m tko nije pravi papa (ARj); od grč. anti (mjesto, prema, protu) i papa. V. protupapa.

* **Antipendij** m isto što antependij (Sch.-P. 326).

* **Anuncijácija** ž isto što Blagovijest; lat. annuntiatio — navještenje (Diz. lit. 31 s.). V. Luncijata, Nuncijata.

Apat m isto što abat (ARj).

* **Aplicírati** — isto što namijeniti; lat. applicare (prisloniti, pristajati, primijeniti), njem. applizieren. U naše doba (Sch.-P. 361 i passim) V. aplikati.

* **Aplikácija** ž isto što nakana; lat. applicatio — pristajanje, namjena... (Sch.-P. 359).

* **Aplikati** — isto što aplicirati; lat. applicare. Kod starijih pisaca (Koje more proštenje i za mrtve aplikati, odlučiti i priporučiti. Babić 16).

* **Antropomorfìzam** m slikovit govor kojim se ljudski oblici (lice: Izl 33, 23; usta: Pnz 8, 3; oči: 1 Sam 15, 19); i ponašanje (kajanje: Post 6, 6; srdžba: Izl. 15,7; radost: Pnz 28, 63) pripisuju Bogu (Bl 23); grč. ánthrōpos — čovjek, morfé — oblik.

Apokàlipsa ž isto što Otkrivenje; od grč. Apokálypsis, preko lat. Apocalypsis (usp. Preuschen 140 s.; BL 224). U starini 16. — 18. st. (ARj) i u naše doba (Stv., Uvodi 233); Svezn. s. v.).

* **Apokaliptički, apokaliptičan** pr. što se odnosi na sadržaj apokalipse, npr. apokaliptička književnost... (BL 23; DF 547; RBT 671); prema grč. gl. apokalíptō — objavljujem, očitujem.

* **Apokaliptika** ž nauk, govor, raspravljanje o apokaliptičkim pitanjima. U naše doba (RBT 141).

Apòkrif m knjiga koja sebi krivo prisvaja božansko porijeklo ili joj ga krivo drugi pripisuju; iz grč. apókryfos — sakriven. Prvotno su tako nazvane knjige koje govore o Mesiji, a pojavljivale su se neposredno prije rođenja Mesije. Pisali su ih navodno patrijarhe ili proroci, a volja je Božja bila da dotada budu sakrivene (Cornely 71 s.). Taj su naziv dobile i neke knjige koje su se pojavile poslije rođenja Isusova i govore o događajima o kojima govori SP, a Crkva ih ne priznaje kao nadahnute od Boga. Grč. naziv došao je k nama preko lat. apocryphus (mn. apocrypha — orum. Forcellini I 324). U starije je vrijeme pridjev (ARj), a danas je im. m roda (Svezn.).

* **Apòkrifan** (IB; Kn. 61), * **apòkrifski** pr. što se odnosi na apokrife.

* **Apokrisijar** m (Svezn.), * **apokrisijarij** m (Kn. 217) — isto što poklisar.

* **Apologet(a)** m čovjek koji brani kršć. vjeru (Suk 18); crkv. apologeta (grč. apologéomai — braniti se).

* **Apologètika** ž nauk koji dokazuje istinu i božansko podrijetlo vjere kršćanske i Crkve katoličke (Suk 16); prema lat. apologeticus (apologeticum opusculum), grč. apologetikós.

* **Apologetski** pr. što se odnosi, što pripada apologetima. Danas obično.

* **Apològija** ž usmena ili napisana obrana kršć. vjere; od grč. apología, lat. apologia — obrana, pravdanje; obrana optužena čovjeka, vjere (Senc s. v.; Forcellini I 325). Danas vrlo obično.

Apostàsija ž isto što otpad; grč. apostasía, lat. apostasia (Apostasija zlamenuje odlučenje i odalačenje od Boga. Dalla Costa II 121. Usp. ARj). V. apostatstvo, apostazija, odmet.

Apòstat(a) m isto što odmetnik; grč. apostátēs, lat. apostata. Obično u starini (Dalla Costa II 121; Mažuranić I 6) i danas (Sch.-P. 548).

* **Apostatírati** — isto što otpasti; lat. apostatare (LL I 50). U naše doba.

Apostatstvo s isto što apostazija (apostatstvo, to jest odmetništvo od sve vire. Dalla Costa II 119).

* **Apostàzija** ž isto što apostasija. Danas obično (Sch.-P. 548; Cr., KP I 141).

Apostol m naziv za dvanaestoricu odabranih Isusovih učenika (od početka kršćanstva do danas). Isti naziv u SP ima i Pavao (Rim 11, 13), Silvan i Timotej (1 Sol 2, 7), Barnaba (1 Kor 9, 6). Kasnije se tako zove svaki vjerovjesnik, propovijednik. To je napokon naziv za knjige NZ, osim Evanđelja, i ono što se iz njih čita u crkvi, posebno u Ist. crkvi (Kn. 48; Kov. 29). Prema grč. riječi apóstolos, koja u SP NZ ima razna značenja: poslanik, glasnik uopće (Iv 13, 16; 2 Kor 8, 23), poslanik Božji (Lk 11, 49; Otk 18, 20), vjesnik Evanđelja uopće (Rim 1, 1; Kor 1, 1), naziv za dvanaestoricu Isusovih učenika (Mt 12, 2; Lk 22, 14; Dj 1, 13). Usp. Preuschen 152 s.; RBT 27 ss.; BL 24.
Dvanaestorica — koji su nazvani apóstoloi — izabrani su iz broja Kristovih učenika, koje grč. NZ naziva mathētaí. Dok se ovaj posljednji izraz u svim jezicima prevodi, prvi redovno ostaje nepreveden. Tako se u kršć. lat. jeziku druga riječ prevodi: discipulus; prva ostaje neprevedena: apostolus (usp. Raumer 356 s.). Jednako je u hrv. jeziku: jedan naziv prevodimo (učenik), drugi ostavljamo nepreveden. Grčka je riječ došla k nama preko stsl. apostol' i primila različite oblike. Najstariji je i danas najobičniji oblik apostol (od 13. st.), aposto (od 16. st.). V. apostul, apoštol, apustol.

Apostòlat m služba apostola; prema lat. apostolatus. Od 16. st. (ARj). Sasvim obično i danas (RBT 28; Dok. 273...). V. apostolstvo, apoštolat, apustolstvo.

Apostolica ž žena koja vrši djela apostolata. U starom jeziku (ARj).

Apostoličanski, apostolički, apoštolski, apoštolički, apustolski pr. isto što apostolski. U starijem jeziku (ARj).

1. **Apostolik** pr. isto što apostolski; prema lat. apostolicus. U starijem jeziku (ARj).

2. **Apostolik** m isto što papa; lat. apostolicus (LL I 50; Čs 2466).

Apostolski, apostoski pr. što pripada apostolima. Od 12. st. (ARj). Obično i danas (Dok. 313...). V. apostoličanski, 1. apostolik.

Apostolstvo s isto što apostolat. Od 15. st. Obično i danas. Izraz imaju prevoditelji SP (Skarić, Vuk, Zagoda, Stv., DF) npr. u Rim 1, 5. Usp. RBT 29.

Apostul, apoštul m isto što apostol; od srlat. apostulus. U starijem jeziku (ARj).

Apoštol, apošto m isto što apostol; prema vulgarnom čitanju lat. oblika: apoštoluš. Kod bosanskih pisaca (ARj).

Apoštolat m, **apoštolstvo** s isto što apostolat. Kod bosanskih pisaca (ARj).

* **Aprobácija** ž autentično objašnjenje sposobnosti svećenika, da može dijeliti sakramenat pokore, što ga daje ordinarij nakon ispita (Sch.-P. 539. V. jurisdikcija); lat. approbatio — odobrenje, potvrđivanje.

* **Aprobati** — odobriti, ovlastiti svećenika za ispovijedanje; lat. approbare — odobriti, dokazati, potvrditi. Kod starijih pisaca (Toli se dogodi pogibia smrtna, i ne bude ispovidnika aprobana određena, sfaki misnik može od svačijih censura, zavezaja i griha odrišiti tada. Kašić 50). V. aprobirati.

* **Aprobírati** — isto što aprobati; lat. approbare, njem. approbieren. U naše doba (Sch-P. 450).

* **Aproprijácija** ž pripisivanje jednoj božanskoj osobi svojstva ili vanjskog djelovanja koje je zajedničko svim trima božanskim osobama (npr. stvaranje Bogu Ocu, posvećenje ljudi Duhu Svetomu...); lat. appropriatio — prisvajanje. Kod novijih pisaca (Bakšić 370, 372). V. pripisivanje.

* **Apsida** ž nutarnji, stražnji dio svetih zgrada koji je ponajviše odozgo sagrađen u obliku luka; grč. apsís (spajanje, vezanje, obruč), crkv. lat. absida ili apsida (usp. Forcellini I 23 s.; Cabrol I 183 ss.). U naše doba obično (Kn. 82; Mirković 36).

* **Apsidalan** pr. što je u obliku apside, što ima apsidu (BI 32).

* **Apsolúcija** ž oprost, opraštanje, odrešenje (lat. absolutio); posebno: oproštenje grijeha u ispovijedi (Kod. kan. 872 ss.); praštanje kazna za grijehe (kan. 2248); odrešenje s potpunim oprostom (absolutio generalis); odrešenje mrtvima (absolutio ad tumulum); kratka molitvica koja se prije obnove časoslova molila između psalama i lekcija (Du Cange I 27 s.; Forcellini I 26; Lex. I 46, IV 371 s.; Diz. lit. 46 ss.; Minges, Comp. theol. dogm. sp. II 229 ss.; Noldin, De sacr. 240 ss.). U naše vrijeme (Sch.-P. 393, 458, 648; Kn. 158, 329). V. odrešenje.

* **Apstinéncija** ž propis (lex abstinentiae) koji u određene dane zabranjuje jesti meso i juhu od mesa (Kod. kan. 1250 ss.; Diz. mor. 118; Noldin, De praec. 625 ss.; Cr.; Pr. 239); lat. abstinentia — uzdržljivost, uzdržavanje od jela... U naše doba (u svećeničkim krugovima). Usp. nemrs, post, uzdržljivost, žežin.

Apustol — apusto, apuštol — apušto m isto što apostol. U starijem jeziku (ARj. Usp. Skok, ERj I 48).

Apustolstvo s isto što apostolat. U starijem jeziku (ARj).

Aranđeo (v. arhanđeo).

Arcìbiskup m isto što arhibiskup. Od 17. st. Oblik je mnogo rašireniji, nego se dade zaključiti iz ARj. Pok. Milinovića svi su u Dalmaciji i Crnoj Gori zvali samo: arcibiskup. Tako je stariji svijet zvao i nadbiskupa zadarskoga (Saopć. o. Petrov).

Arcipop m isto što arhipop (ARj).

* **Arcipopat** m čast, služba arcipopa (Rog. 221).

Arcižakan m prvi među žaknima (v. žakan), isto što arhiđakon. Od 18. st. (Parvo dostojanstvo, posli biskupova, jest od arcižakna. Dalla Costa I 34).

Arčipret m isto što arhiprezbiter; tal. arciprete (ARj).

* **Areligiozan** pr. onaj ili ono, što je bez religije (v. religiozan). U novije doba (Ž. II 54).

Arhanđelski pr. što pripada arhanđelima (ARj)

Àrhanđeo m naziv za 7 nastarijih anđela; prema grč. archángelos, lat. archangelus (1 Sol 4, 16; BL 22), stsl. arhangel'. Prvi slog riječi nastao je prema grč. arhi-, lat. archi- (usp. arhé — početak; árhō — biti prvi, sprijeda). Sasvim se veže uz riječ i označuje onoga koji je prvi, na čelu: anđela, biskupa, jereja, đakona... U hrvatskom dobiva različite oblike: arki-, arhi-, arci-, arći-, ari-, akri- (usp. Skok, ERj I 60). Riječ anđeo nalazi se u našem jeziku s početnim arh-: arhanđeo, od 13. st.; ark- (prema lat. archi-): arkanđeo, od 15. st. (usp. Radić, Ms 634 i dr.) i bez h: aranđeo, osobito u pravoslavnih.

Arhìbiskup m najstariji među biskupima jedne crkvene pokrajine, biskup glavnoga grada. Ako ima svoje sufragane, zove se metropolita (v. metropolita); grč. archiepískopos, lat. archiepiscopus. Od 15. st. O pref. arhi- v. arhanđeo. Usp. arcibiskup, arhibiškup, arhipiskup, arhijepiskop, aribiskup, arkibiskup, jarhibiskup, nadbiskup, prabiskup.

Arhibiskupat, arkibiskupat, arcibiskupat m služba, čast, područje vlasti arhibiskupa (ARj).

Arhibiskupija, arkibiskupija, arcibiskupija, arkibiškupija ž područje vlasti arhibiskupa (ARj). V. arhidijeceza, arhijepiskopija, nadbiskupija, prabiskupija.

Arhibiskupski, arkibiskupski, arcibiskupski... pr. što pripada arhibiskupima (ARj). V. arhijepiskopski, nadbiskupski.

Arhibiškup m isto što arhibiskup (ARj).

Arhidekan m prvi među dekanima (o pref. arhi- v. arhanđeo); lat. archidecanus (ARj). V. dekan.

* **Arhidijeceza** ž isto što arhibiskupija; prema grč. archidioíkesis, lat. archidioecesis (Enç. I 6, 94). O pref. arhi- v. arhanđeo.

* **Arhidijecezanski** pr. što se odnosi na arhidijecezu (Š).

Arhìđakon m prvi među đakonima (o pref. arhi — v. arhanđeo). U starije vrijeme glavni pomoćnik, zamjenik biskupov; zatim: dostojanstvenik u kaptolu, postavljen nad nekoliko dekanata. Ne zna se kad su svećenici počeli vršiti službu i nositi titul arhiđakona (usp. Du Cange I 302 ss.; Cabrol I 2733 ss.; Ostojić, K. 46 ss., 95, 121,

177; Šem II. izd. 56, 309...). Prema grč. archidiákonos, lat. archidiaconus imamo: arhidijakon (u starije vrijeme), arhidjakon (u starije vrijeme, katkada i u naše doba. Bel. I 127), arhiđakon (danas obično. Kn. 51). V. arcižakan, arhižakan, arkidjak, arkiđakon, arkižakan, jašprišt, naddekan, nadđakon.

* **Arhiđakònat** m služba arhiđakona, područje kojim upravlja arhiđakon (Šem. II. izd. 94, 345...); prema lat. archidiaconatus. V. jasprištija, naddekanat, nadđakonstvo.

* **Arhiđakonski** pr. što pripada arhiđakonima: arhiđakonska služba (Ostojić, K. 47)...

Arhiđakonstvo s služba arhiđakona (ARj).

Arhijèpiskop, arhijepiskup m isto što arhibiskup; prema stsl. arhiepiskop' (Jagić 300). Od 13. st. (ARj).

Arhijepiskopija, arhijepiskupija ž isto što arhibiskupija; grč. archiepiskopía (usp. Vasmer XII 232).

Arhijepiskopski pr. isto što arhibiskupski (ARj).

Arhijepiskopstvo, arhijepiskupstvo s čast, služba arhijepiskopa (ARj).

Arhijèrarh m prvi među jerarsima, arhibiskup; grč. archierarhés, lat archierarhus. O pref. arhi- v. arhanđeo.

Arhijèrej (u starini još: **arhirej, arkirej**) m — prvi među jerejima, biskup, iz grč. riječi archiereús, koja u SP dolazi kao naziv za židovskoga velikog svećenika (Mt 26, 57; Mk 14, 60; Iv 18, 19), za Krista (Heb 2, 17...). Tim se imenom od starine zovu predstojnici kršćanskih općina — biskupi (usp. Preuschen 171 s.). K nama je riječ došla preko stsl. arhijerej (Vasmer XII 233; Jagić 303). U starini općenito (ARj), danas samo u Ist. crkvi (Kov. 21; Kn. 109). O pref. arhi- v. arhanđeo.

Arhijèrejski pr. što pripada arhijerejima: Sveti arhijerejski sabor. Cr., KP I 136.

Arhijerejstvo, arhirejstvo s služba, čast arhijereja (ARj).

Arhimandrija ž samostan kojemu je na čelu arhimandrit(a) (ARj).

Arhimàndrit(a) m u Ist. crkvi: samostanski starješina; od grč. archimandrítēs (árhō — upravljam; mándra — staja, obor, spilja, samostan. Riječ »mandra« dolazi često kao opće ime i kao naziv mnogih mjesta. Mažuranić IV 627), crkv. lat archimandrita (Cabrol I 2739 ss.; Forcellini I 365). O pref. arhi- v. arhanđeo. Obično u starini (ARj) i danas (Kov. 2).

S obzirom na kolebanje između oblika na suglasnik i onih na -a: arhimandrit(a), jerarh(a), jevanđelist(a), metropolit(a), mitropolit(a), patrijarh(a)... Đorđić tvrdi (NJ II 146—148) da duhu naroda odgovaraju oblici bez -a. V. akrimandrit, arimandrit, arkimandrit.

Arhimàndritski pr. što pripada arhimandritima (ARj).

Arhimučenica ž prva, glavna, velika mučenica; prema grč. — lat. archimartyr (ARj). O pref arhi- v. arhanđeo. Usp. prvomučenica.

* **Arhipàstir** m prvi među pastirima, biskup, arhijerej (o pref. arhi- v. arhanđeo). U novije doba. V. pastir.

* **Arhipàstirski** pr. što pripada arhipastirima (Rog. 484).

Arhipiskup m isto što arhibiskup (u 13. st. ARj).

Arhipop m prvi, najstariji među popovima (ARj); prema lat. archipresbyter (o pref. arhi- v. arhanđeo). Usp. arcipop, arkipop.

* **Arhiprezbiter (arhipresbiter)** m prvi među prezbiterima; u starini prvi pomoćnik biskupov u pastoralnoj i lit. službi; uz arhiđakona stup u strukturi dijecezanskog klera; dostojanstvenik u kaptolu, postavljen nad nekoliko dekanata (Ostojić, K. 19, 61 ss., 199 ss.; Šem. II. izd. 140, 244, 677...). O pref. arhi- v. arhanđeo. Usp. arčipret.

* **Arhiprezbiterat** m čast, služba, područje vlasti arhiprezbitera (Rog. 252; Šem. II. izd. 677...); prema lat. archipresbyteratus. Usp. arhiđakonat.

Arhiprvad, arkiprvad m prvi među prvadima, prezbiterima; od arhi (v. arhanđeo) i prvad. U glag. spomenicima 14. i 15. st. (Rački 5; Šurmin 174; ARj).

Arhižakan m prvi među žaknima (v. žakan), isto što arhiđakon. Od 14. st. (Jošće da arhižakan, arhiprvad i premancer budite u čislo iz kanoniku. Mažuranić I 170).

Aribiskup m isto što arhibiskup (ARj).

* **Arijanizam** m, **arijanstvo** s isto što arijevstvo (Klaić; ARj).

* **Arijevac, arijan, arijanin, arijanovac** m pristaša arijevstva (Klaić; ARj).

* **Arijevka** ž prema m arijevac (Klaić).

* **Arijevski, arijanski** pr. koji pripada arijevcima, arijevstvu (Klaić; ARj).

* **Arijevstvo** s krivovjere kojemu je začetnik aleksandrijski svećenik Arije († 336). Uči da Bog Sin po biti nije jednak Ocu, već mu samo sličan. Sin je — po Arijevu nauku — najsavršeniji Božji stvor, preko kojega je sve stvoreno. Krivovjerje je osuđeno na općem saboru u Niceji g. 325. BI 28 s.; Jeraj 47; Lex. (zw. Aufl.) I 842 ss.; EC I 1883 ss.

Arimandrit m isto što arhimandrit (ARj).

Arka ž lađa koju je gradio Noa (v. korabalj), kovčeg koji je izgradio Mojsije; lat. arca. Od 16. st. (ARj; Skok, ERj I 60). V. raka.

Arkanđelstvo s kor arkanđela (chorus archangelorum). ARj.

Arkanđeo m (v. arhanđeo).

Arkibiskup m isto što arhibiskup (ARj).

Arkidekan m prvi među dekanima (Belostenec); lat. archidecanus.

Arkidjak m isto što arhiđakon; prema stsl. arhidijak' za grč. arhidiákonos (Vasmer XII 230). Od 17. st. (ARj).

Arkiđakon, akriđakon, arciđakon m isto što arhiđakon (ARj).

Arkimandrit(a) m isto što arhimandrit(a) (ARj); prema lat. archimandrita.

Arkipop m isto što arhipop (Belostenec).

Arkižakan m prvi među žaknima (v. žakan), isto što arhiđakon. Od 18. st. (Arkižakni i drugi nadarnici. Dalla Costa I 225).

* **Ascètika** (Ž. I 13), * **askètika** (Kn. 2), * **ašètika** (u Dalmaciji. Š.) ž — nauk o kršć. savršenosti (v. askeza); prema crkv. lat. ascetica, sc. theologia (asketsko bogoslovlje), tal. ascetica.

* **Asignácija** ž prenošenje svetkovine kod stalnoga sukoba koji se opetuje svake godine; određivanje stalnoga dana svetkovine; lat. assignatio — doznačivanje (Sch.-P. 265). Usp. konkurencija, okurencija.

Asisten(a)t m klerik viših redova koji sudjeluje, pomaže u službi Božjoj kod oltara; član uprave u nekim redovima ili kongregacijama; duhovnik kat. udruženja, III. reda i sl.; lat. assistens (part. prez. od assistere — stati uz, pomagati). Usp. Lex. I 730. U starijih i novijih pisaca (Kašić 152; Rog. 289, 504, 596; Šem. 448; Kn. 297). V. poslužnik.

* **Asisténcija** * **asistenca** ž svečana podvorba, služenje kod službe Božje; lat. assistentia, tal. assistenza (usp. Diz. lit. 45. V. asistenat). Dosta često u novije vrijeme (Rog. 471; Kn. 46 s., 84; Sch.-P. 349). V. podvorba.

* **Asìstentica,** * **asìstentkinja** ž služba kod redovnica; lat. assistens, s hrv. nastavkom (v. asistenat). U naše doba (Cr., KP II 2, 160).

* **Asistírati** — pomagati, služiti, prisustvovati kod svečane službe Božje; lat. assistere (v. asistenat i asistencija), njem. assistieren. U novije vrijeme (Kn. 99; Rog. 230, 293; Sch.-P. 33...). V. dvoriti.

* **Àsket(a)** m čovjek koji se posvetio askezi (Ben.; DDM); grč. askētés — uvježban, izvježban u vrlini.

* **Àsketizam** m isto što askeza (Ben.).

* **Àsketski** pr. što se odnosi na askete i askezu (Tem. dok. 11 i dr.).

* **Askéza** ž vježbanje u kršć. savršenosti (DDM); prema grč. áskēsis — vježba, vježbanje. U naše vrijeme obično. V. asketizam.

Asperges me (lat.) — isto što »poškropi me« (v. poškropiti).

* **Aspèrsorij** m isto što kropilo; lat. aspersorium (aspergo — škropim, aspersio — škropljenje). Usp. Caerem. 284. U naše doba.

* **Aspirànat** m, * **aspirantúra** ž vrijeme koje netko mora čekati da bude primljen u redovnički stalež; mjesto u kojemu se to vrijeme provodi. U naše doba (v. aspirant).

* **Aspìrant** m pripravnik za redovnički stalež; lat. aspirans (part. prez. od aspirare — težiti za nečim, približavati se). Usp. Reg. Const. art 19. U naše doba (Rog. 517).

* **Aspiràntica** ž pripravnica za redovnički stalež (v. aspirant). Rog. 516.

* **Astèrisk** m — 1. lit. predmet u bizantinskom, koptskom i sirskom obredu (Cabrol I 3002 s.); 2. zvjezdica u liturgijskim

knjigama, osobito u antifonama i psalmima, kao upozorenje onima koji mole, čitaju, pjevaju (Kn. 43); prema grč. asterískos, dem. od astér — zvijezda. Izraz je k nama došao preko kršć. lat asteriscus (Forcellini I 443). V. zvjezdica.

* **Asumpcija** ž uznesenje Majke Božje u nebo; svetkovina kojom se slavi spomen na taj događaj (15. kolovoza) — jedna od najstarijih crkvenih svetkovina, spominje se u 5. st. (Cabrol I 2, 2995 ss.); lat. assumptio — primanje, preuzimanje, uznesenje. U svećeničkim krugovima. V. uznesenje.

* **Ašenzija** ž uzlazak Isusov u nebo četrdeseti dan poslije uskrsnuća (Lk 24, 50 ss.; Dj 1, 9 ss.; RBT 1402 s.); svetkovina kojom se od starine slavi spomen na taj događaj; lat. ascensio — uzlaženje (Cabrol I 2, 2934 ss.; Forcellini I 413). Često u svećeničkim krugovima. V. Ašenzion, Križi, Sensa, Sensana, Sensova, Senza, Spasovdan, Uzašašće.

* **Ašenzion** m isto što Ašenzija (Od ascenziona ili zasastia Isusova. Glavinić 95).

At m isto što akt; lat. actus, tal. atto. Posebno: čin vjere, ufanja...; naziv jedne knjige SP NZ (Acta Apostolorum — Ati apostolski, danas »Djela apostolska«). U starijih pisaca (Kašić 114; Terzić 63).

* **Ateìstički** pr. i pril. što se odnosi na ateiste (Klaić).

* **Ateìstkinja** ž prema m atej (Klaić).

Ateìzam m (u starini jednom: **ateinstvo** s) — poricanje opstojnosti Boga, bezbožnost; nlat. atheismus (FR 48; ARj; DDM).

* **Àtej, atèist** (u starini jednom: **ateišta**) m — tko poriče opstojnost Boga, bezbožac; grč. átheos, nlat. atheus, atheista (FR 48; ARj; DDM).

* **Atènej** m sveučilište ili fakultet koji je ovisan o crkvenoj vlasti (usp. Kod. kan. 256; Rog. 237); od grč. Athénaion (hram Atenin, mjesto gdje su se sakupljali pjesnici i govornici), tal. ateneo.

Atrícija ž nesavršeno kajanje za grijehe koje ne proizlazi iz ljubavi prema Bogu, nego iz kojega drugog motiva koji je ipak u nekome odnosu prema Bogu (npr. strah od pakla...); lat. attritio (usp. Noldin, De sacr. 253 ss.; Diz. mor. 355). U naše vrijeme. V. atricion, bol, kontricija.

* **Atricion** m isto što atricija; tal. attrizione. Kod starijih pisaca: Strah od muka paklenih more biti zadovoljan na misto atriciona (»attritiona«) oliti nesvršena skrušenja. Dobretić 147.

Audijèncija ž primanje kod pape; lat. audientia — pažnja, slušanje, slušateljstvo (audio — čujem, slušam). U naše vrijeme.

* **Auditor** m klerik kojemu je povjereno izviđanje i upućivanje parnice; sudac kod Rimske Rote; lat. auditor — slušalac (usp. Kod. kan. 1580 ss., 1598; Cr., Pr. 398, 300). Češće u novije doba. V. preslušnik.

Auditur m isto što auditor. U starijih pisaca (ARj).

* **Augzilijaran** pr. pomoćan (lat. auxiliaris); redovno kao atribut uz »biskup«: augzilijarni biskup (coadiutor auxiliaris) — u crkv. pravu (kan. 350) pomoćnik koji je dan osobi biskupa, bez prava nasljedstva.

* **Aurèola** ž kruna, vijenac kojim su urešeni pravednici u nebu (usp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. II 307); od crkv. lat. aureola (aureolus — zlatan, krasan, prekrasan). U naše doba.

* **Autokèfalan** pr. oznaka Crkve koja sama sobom upravlja, koja nije ovisna o drugoj crkvi; grč. autós (sam) i kefalé (glava). Pravoslavna crkva sastoji se od 12 autokefalnih crkava, od kojih je 7 patrijaršija (Cr., KP I 135).

* **Autokefalija** ž. obilježje autokefalne crkve (Rog. 222).

* **Autokefalnost** ž isto što autokefalija (FV 46, str. 27 i 109).

Ava m isto što aba, otac; prema ngrč. izgovoru riječi abba. U Ist. crkvi (ARj).

Avemarija ž početne riječi i naziv poznate molitve kojoj je prvi dio sastavljen od riječi Gabrijelovih (Lk 1, 28) i Elizabetinih (Lk 1, 42), a drugi je dio Crkva dodala; lat. Ave, Maria — Zdravo, Marijo. Tako se zove i trokratno zvonjenje (izjutra, na podne i uvečer) koje zove na molitvu (LL I 87). V. Angelus, pozdrav, Zdravomarija.

Àzil m mjesto utočišta, skloništa; pravo po kojem se krivac, koji se sklonio u crkvu, iz nje ne smije izvući, ako ne sili nužda, bez pristanka ordinarija ili barem upravitelja crkve (usp. Kod. kan. 1179); od grč. ásylon, lat. asylum (mjesto utočišta, zaklona). U novije doba (Sch.-P. 558). V. utočište.

B

* **Badeša** ž isto što opatica (v. abadesa). Na Rabu (Kušar 21).

Bàdnjača isto što badnjak pod 1 i 2 (ARj; IB; RSA).

* **Bàdnjačar** m čovjek koji ide po drvo, koje će se ložiti na Badnju večer (RSA).

Badnjàčica ž otanji, sporedni badnjak (panj, drvo). U Crnoj Gori i Srbiji (ARj; IB; RSA). V. badnjarica.

* **Bàdnjački** pr. koji se odnosi na badnjak (RSA).

Bȁdnjak m (od b'd'n' i nast. -jak' V. badnji) — 1. panj, drvo, što se uoči Božića, uz poseban obred, unosi u kuću i naloži; 2. kolač što se peče na Badnji dan; 3. Badnji dan, Badnja večer (usp. Krek 580 s.; Brückner 176; Kn. 139; Skok, ERj I 128; ARj; IB; DDM). V. badnjik.

* **Badnjarica** ž isto što badnjačica (RSA).

* **Badnjedanski** pr. što pripada Badnjem danu (RSA).

* **Badnjevski** pr. isto što badnji (RSA).

Bȁdnji pr. (od kor. b'd. Usp. stsl. b'd'n', b'dêti — bdjeti, buditi...) — koji pripada Badnjem danu, koji biva na Badnji dan. Redovno u svezi: B. dan, B. večer — ispočetka dan, večer kada se bdije i moli uoči svakoga blagdana; zatim samo dan, večer uoči Božića (Miklošić, DAW XXIV 22 ss.; ARj; Skok, ERj I 128; IB; DDM; RSA). V. badnjevski, nadvečerje.

* **Badnjik** m isto što badnjak (RSA).

* **Bakalaureat** m usposobljenje da se mogu pohađati crkvene škole za više nauke (Cr.; Pr. 263); lat. baccalaureatus (bacca — jagoda, zrno, biser; laurus — lovor, lovorvijenac). Usp. Dict. VI 2, 1688 s.

* **Balàuštar** m, * **balàuštra** ž ograda koja dijeli prostor oko velikog oltara od ostalog dijela crkve; tal. balaustra (Diz. lit. 61 s.). Govori se u Dalmaciji, npr. u Sinju (Š). V. ograda.

Baldàkin, baldàhin m sjenica, pokrov koji se nosi nad Svetootajstvom, relikvijama sv. Križa, nad biskupom i nekim drugim prelatima; ili stoji nad oltarom, nad tronom pape, kardinala, biskupa...; lat. baldachinum (tal. baldacchino) — prvotno skupocjena svilena tkanina koja se dobivala iz Baldaka (Bagdad), a onda predmet koji se od te tkanine pravio (Du Cange I 443 s.; Lex I 926; Diz. lit. 62 s.; Matzenauer 103; Skok, ERj I 100; Sch.-P. 275; Kod. kan. 239, 325, 349). Od 17. st. (Kašić 68; Kn. 86; Rog. 270; Bel I 225). V. nebnica, nebo, ombrela.

* **Balotácija** ž jedan od 3 načina kanonskog izbora koji se obavlja kuglicom (per ballotationem; usp. tal. ballotta — glasačka kuglica). Reg. Const. art. 358. Govori se u naše vrijeme.

Bàlvan, bòlvan m greda, kip; idol; vjerojatno iz tatarskog balaban (velik), prema stsl. bal'van', madž. bálvány (usp. Brückner 169; Miklošić; DAW XV 76; Matzenauer 18; ARj; Skok, ERj I 103).

Balvanski, bolvanski pr. što pripada balvanima, bolvanima (ARj).

Balavanstvo, bolvanstvo s štovanje balvana kao boga (ARj).

Bandira, bandijera, bandera ž isto što zastava; tal. bandiera. Od 16. st. (ARj).

* **Baptist(a)** m pristalica kršć. sljedbe koja, uz ostalo, tvrdi da se sakramenat krštenja može podijeliti samo odraslima (usp. anabaptista). Sljedba se pojavila u Engleskoj g. 1636., u Americi g. 1639., a kod nas krajem prošlog st. i danas ima oko 3000 članova. Nouveau Petit Larousse (161e éd.) 96; Priručni leksikon (Zagreb 1959) 90.

* **Baptisterij** m isto što krstionica (v. batisterij). Čuje se u naše doba.

Baràban m ime razbojnika kojega su Židovi pretpostavili Isusu; grč. Barabbâs (Mt 27, 16). Po tome onda: buka, udaranje po podu, što je prije koncilske obnove

časoslova bivalo u crkvi u Velikome tjednu poslije »oficija tmina« (u Dalmaciji. Š.); drvena naprava kojom se u crkvi daje znak mj. zvonom kroz tri posljednja dana Velikog tjedna (u Blatu na Korčuli. Š.). V. čegrtaljka.

Bàreta ž isto što biret (Kašić, 141); tal. mlet. bareta — kapa (Boerio 64). U Blatu na Korčuli veli se: bareta kroče (tal. croce — križ) i bareta križarica (Š).

Bàrjak m isto što zastava; tur. bairak. Od 17. st. (ARj; Čs 1577).

Bȁština ž posjed, imanje, očevina (Skok, ERj I 120). U duhovnom smislu: o Izraelu kao baštini Jahvinoj (usp. Izl 34, 9; 1 Sam 10, 1; 26, 19; 2 Sam 20, 19; 21, 3); o obećanoj zemlji — baštini Jahvinoj (usp. Izl 15, 17); o Jahvi — baštini Izraelovoj (Jr 10, 16; Ps 73, 26); o baštini što je Otac pripravio izabranicima od početka svijeta (Mt 25, 34), a to je milost (1 Pt 3, 7), spas (Heb 1, 14), kraljevstvo Božje (Mt 25, 34; 1 Kor 6, 9; Jak 2, 5), vječni život (Mt 19, 29; Tit 3, 7). Usp. RBT 39 ss.

Bȁštinica, bȁštenica ž u duhovnom smislu: kršćanka, kršćanska duša, koja prima u posjed nebeska dobra (ARj).

Bȁštinik, bȁštenik m tko prima, posjeduje baštinu (ARj; Skok, ERj I 120). U duhovnome smislu: o Kristu kao baštiniku vječne baštine (Mt 21, 38; Heb 1, 2); o vjernicima, koji su baštinici Božji, subaštinici Kristovi (Rim 8, 14—17). Usp. RBT 42. V. subaštinik.

Batesa ž isto što opatica; tal. abbatessa (ARj).

Batisterij m isto krstionica; prema grč. baptistérion, crkv. lat. baptisterium (Forcellini I 328 s.), tal. battistero. U starijem jeziku (ARj).

* **Bazilijánac** m član reda koji je, u duhu pravila sv. Bazilija Vel., obnovio i g. 1614. organizirao sv. Jozafat Kuncevič. Službeni je naziv: Red sv. Bazilija Družbe sv. Jozafata. U našim krajevima članovi toga reda djeluju s prekidima od početka, a stalno su u Zagrebu od g. 1924. Šem. 407.

* **Bazilijanka** ž redovnica Reda Sestara sv. Bazilija Vel., koji je u 4. st. osnovala sv. Makrina, sestra sv. Bazilija Vel. Samostan u Križevcima osnovan je g. 1915. Šem. 473.

* **Bazìlika** ž crkva građena na starokršćanski način; crkva bilo kojega stila obdarena posebnim privilegijem. Takav privilegij odličnijim crkvama podjeljuje samo papa. Razlikuju se b. manja i veća (v. Kn. 77; Sch.-P. 271). Od grč. basiliké — kraljevski, kraljski, sjajan, veličanstven (basileús — kralj); lat. basilica (sc. domus). Tako se kod Rimljana zvala javna ili privatna zgrada, ukrašena stupovima, okružena trijemovima, određena za šetnje, za obavljanje javnih poslova (sudovanje, prodavanje, trgovanje). Kad bi kršćani takve zgrade pretvorili u crkve, i te bi se crkve zvale bazilike. Kod najstarijih crkv. pisaca b. je uvijek naziv za ljepšu, veličanstveniju crkvu. Rjeđe se b. zvala kapela u crkvi ili grob (usp. Forcellini I 535 s.; Lex. II 21). V. bažilika.

* **Bazilikalan** pr. što se odnosi na baziliku. U naše doba obično.

* **Bažilika** ž isto što bazilika. U starije vrijeme (Dalla Costa I 23).

Bdjénje (bdenije, bdenje, bdinje, bdijenje, denije...) gl. im. od bdjeti (stsl. b'dêti) — nespavanje, posebno nespavanje što se provodi uz molitvu kao pokora. U starije doba češće, a u Ist. crkvi i danas (u obliku: bdenije): crkvena noćna služba uoči svetkovine, cijeli dan uoči svetkovine.. Od najstarijih vremena (Đorđić, Im. t. bdenije, NJ IV 100 ss.; Kadčić 376; Kn. 176; ARj; IB; RSA). Usp. nadvečerje, vigilija.

* **Beatificírati** proglasiti blaženim; lat. beatificare — učiniti blaženim (beatus — — blažen; facio — činim). Usp. Forcellini I 539; Kod. kan. 2138. U naše doba (Sch.-P. 262). V. proglasiti.

* **Beatifikácija** ž čin kojim Crkva proglašuje nekoga blaženim; lat. beatificatio (usp. Kod. kan. 2125 ss.). U naše doba (Rog. 236; Ž. I 243). V. proglašenje.

* **Begvina, begina** ž pobožna žena, bogomoljka; tal. beghina (Protiva biskupu i ostalim glavarom crkvenim, koji dopuštaju oblačiti se u fratiće, oli picokare oli begvine. Kadčić 291. Usp. Klaić).

Bèlijal (ARj; Skarić i Zagoda: 2 Kor 6, 15), * **bèlijar** (Stv. i DF: 2 Kor 6, 15) m — isto što vrag; sem. grč. belíal — zloća, ništavost, đavao (Preuschen 207 s.; Lex. II 126; BL 40) prema lat. izgovoru. V. velijal.

Belzèbub (ARj; Skarić), * **belzèbul** (Zagoda, Stv.; DF; Rupčić) — m poglavica zlih duhova; sem.-grč. beelzeboúb-beelzeboúl, lat. beelzebub-beelzebul (prvotno: naziv nekoga filistejskoga božanstva; pa vođa zlih duhova. Mt 12, 24; Mk 3, 22; Lk 11, 15). V. Preuschen 207; Raumer 379 s.; BL 41. Usp. velzevul.

Belzebubovac m tko se drži belzebuba (ARj).

* **Benedikcija** ž blagoslov; obred kojim se zazivlje Božja pomoć, kojim se nešto Bogu predaje ili posvećuje; lat. benedictio — blagoslov. Taj se obred vršio ispočetka podizanjem ili polaganjem ruku (usp. Lk 24, 50). Ali je vrlo rano (možda već za vrijeme apostola) nastao običaj da se nad predmetom, mjestom ili osobom čini znak križa i moli kraća ili duža molitva, da se škropi blagoslovljenom vodom... (Du Cange I 523 ss.; Forcellini I 546; Diz. lit. 73 ss.; Noldin, De sacr. 44; RBT 53 ss; Kod. kan. 1148 i dr.). U novije vrijeme (Sch.-P. 459 i dr.). V. blagoslov.

* **Benedikta** ž kod franjevaca post od 40 dana što počinje od Bogojavljenja; lat. benedicta — blagoslovljena (Reg. Const. art. 186).

* **Benediktínac** (u starije doba i: **benediktin, beneditin.** ARj) m član reda što ga je g. 529. na brdu Monte Cassino osnovao sv. Benedikt (480—543). Prvi benediktinski samostan u Hrvatskoj sagradio je knez Trpimir oko g. 852. u Rižinicama povrh Solina (BI 60). Djelovanje reda u svijetu i kod nas općenito je poznato. Usp. Ostojić, B. I 59 s., 71 ss.

* **Benediktinka** ž članica reda što ga je sv. Benedikt utemeljio za djevice, među kojima je bila i njegova rođena sestra sv. Skolastika (Moniales S. Benedicti). U našim su krajevima majke benediktinke već u doba hrvatskih kraljeva. Provode kontemplativni život. Šem. 473.

* **Benediktinski** pr. što pripada benediktincima i benediktinkama: b. samostan (BI 60).

* **Benediktus** m isto što 2. blagoslovljen.

Beneficij m pravno biće koje crkv. vlast ustanovljuje zauvijek, a sastoji se od crkv. službe i prava na prihode od dobara priključenih službi; lat. beneficium (dobro djelo, usluga; imanje koje daje kralj odličnijem podložniku; imanje koje su od kralja primali biskupi i opati; napokon: imanje koje Crkva — sa službom — daje svojim službenicima). Usp. Du Cange I 529 ss.; Lex. II 163 ss.; Cr., Pr. 269; Lanović 2 s.; Kod. kan. 1409 ss. Često u starijih i novijih pisaca (Marulić 286; Kadčić 6; Št. II 422; Sch.-P. 264; Cr., KP I 551 i dr.). V. nadarbina.

* **Beneficijalan** pr. što se odnosi na beneficij; lat. beneficialis. U novije doba (Sch.-P. 779; Št. II 425; Cr., KP II 1, 51). V. beneficijaran.

Beneficijan pr. koji ima beneficij; od beneficij s nast. -an. U starijem jeziku (ARj). V. beneficijat, nadarbenik.

* **Beneficijaran** pr. isto što beneficijalan; lat. beneficiarius (usp. Kod. kan. 1438). U naše doba (Cr., KP II 1, 182 s.). V. nadarbinski.

Beneficijat pr. isto što beneficijan; lat. beneficiatus. U starijih i novijih pisaca (ARj; Št. II 422; Kn. 96 i dr.).

* **Beraš** (stsl. ber'š') m isto što veras. U starim glag. spomenicima (Baromićev brev. 204 d, Ms Vat 162 c).

Berita ž isto što biret; tal. beretta — kapa. U starije doba (ARj).

Berma ž isto što potvrda; crkv. lat. confirmatio — potvrda, po srnjem. firme (Du Cange I 1167; Miklošić, DAW XV 15, 77). U starijem jeziku (ARj).

Bermalac m isto što potvrditelj (ARj).

Bermati (se), birmati (se) — isto što potvrditi (primiti potvrdu) (ARj).

Bèsjeda ž isto što propovijed (usp. ARj; IB).

Besjèditelj m isto što propovjednik (v. ARj).

Bèsjediti — isto što propovijedati (ARj; IB).

Bèsjednik m crkveni govornik, nebeski zagovornik (ARj; IB).

Beskònačan (rjeđe: **beskončan, beskončen, beskončiv**) pr. — što nema konca, kraja (od bez i konac; usp. lat. infinitus). Veli se o Bogu i o Božjim svojstvima (ARj; IB; RSA; DDM).

Beskònačnost (u starini i: **beskončivost**) ž — svojstvo, stanje onoga koji je beskonačan (ARj).

* **Beskonfesionalac** m beskonfesionalan čovjek. Glas koncila XIV (1975), br. 18, str. 6.

* **Beskonfesionalan** pr. koji je bez konfesije, vjere. U naše doba.

* **Beskonfesionalnost** ž stanje onoga koji je bez vjeroispovijesti; od bez i lat. confessionalis — što se odnosi na vjeru (confessio — ispovijedanje, vjera). U naše doba (Cr., KP I 43).

Bèskrajan pr. što je bez kraja, konca (od: bez i kraj; usp. beskonačan). Često o Bogu i o Božjim svojstvima (ARj; IB; RSA; DDM).

Bèskrajnost ž svojstvo, stanje onoga koji je beskrajan (ARj; IB; RSA).

Bèskvrnan pr. (od: bez i skvrna — ljaga; usp. stsl. skvr'na — oskvrnuće) — koji je bez ljage, grijeha (usp. lat. immaculatus). U starije doba (ARj).

Besmrće (prema stsl. bes'mr't'je, grč. athanasía) s-svojstvo onoga koji je bez smrti, koji ne umire (Meillet, Études 384; ARj; RSA). V. besmrtnost, besmrtstvo.

Bèsmrtan pr. (od: bez i smrt; prema grč. athánatos, lat. immortalis) — koji ne umire (ARj; RSA; DDM). V. nesmrtan.

Bèsmrtnost ž isto što besmrće (ARj; IB; RSA).

Besmrtstvo s isto što besmrće. U staro doba (ARj).

Bespòkajan pr. koji nema kajanja. U starije vrijeme (ARj).

Bespokoran pr. koji ne čini pokore (ARj; Par.).

Bespokornik m čovjek koji je bespokoran (ARj).

Bespokornost ž svojstvo onoga koji je bespokoran (ARj; Par.).

* **Bestima** ž isto što blasfemija. Na Rabu (Kušar 24).

Bestimati, beštemijati, * **beštìmati** — isto što blasfemati; prema tal. bestemiare. Posljednji je oblik vrlo običan u Dalmaciji (Š).

Bestimatur m isto što beštimadur; prema tal. bestemiatore. Od 17. st. (ARj).

Bestimija, beštimija ž isto što blasfemija; prema tal. bestemia. U starom jeziku (ARj).

Besvršan, besvršen pr. (od: bez i svrha — svršetak) — koji je bez svršetka, bez konca. Samo o Bogu. U starije doba (ARj).

* **Bèština,** * **brèština** ž isto što blasfemija; prema tal. bestemia. Vrlo obično u Dalmaciji (Š).

Beštimàdur m isto što psovač. Vrlo obično u Dalmaciji. V. bestimatur.

* **Bètlehem, Betlem** m mjesto gdje se rodio Isus Krist (Lk 2, 4—7), desetak km južno od Jeruzalema; hebr. bēt lahm — kuća kruha (BL 43), grč.-lat. Bethlehem.

Betlehemski, betlemski pr. što pripada Betlehemu (ARj).

Bez m isto što vrag; od srnjem. fiesz — lukav, neprijatelj, đavao. U starije doba (ARj).

1. **Bezákon** (katkada i **bezakonan**; od bez i zakon'n'. Usp. stsl. bezakon'n') pr. — što nije po Božjem ili ljudskom zakonu, nezakonit, nepravedan, bezbožan. U starije vrijeme (ARj; IB; RSA; DDM).

2. **Bezákon** m isto što bezakonje (ARj).

Bezakonica ž bezbožna žena (ARj; RSA; IB).

Bezakonički pr. što pripada bezakonicima (ARj; RSA; IB).

Bezákonik, bezakonjak, bezakonac m (od: bez i zakon; stsl. bezakon'nik') — čovjek koji se ne drži Božjeg ili ljudskog zakona; bezbožnik, inovjerac (usp. Meillet, Études 384; ARj; RSA; IB; DDM).

Bezákonit pr. isto što nezakonit (Bezakoniti nisu podobni svetomu redu. Kadčić 481).

Bezakonitost ž, **bezakonstvo** s svojstvo onoga, što nije po zakonu (ARj; RSA). nepravda, bezboštvo, grijeh (Meillet, Études 384; Ž. I 215; ARj; IB; RSA). V. 2. bezakon, brezakonje.

Bezákonje s (od: bez i zakon; stsl. bezakon'je, grč. anomía) što nije po zakonu,

Bèzboštvo s, **bezbožje** s, **bèzbožništvo** s, **bèzbožnost** ž nevjerovanje u Boga, grešno djelo, grijeh (ARj; IB; RSA; DDM).

Bèzbožac, bèzbožnik, bèzbožnjak m čovjek koji ne vjeruje u Boga, opak čovjek, grešnik (RBT 45 ss.; ARj; IB; RSA; DDM).

Bèzbožan pr. koji ne vjeruje u Boga, koji je protivan vjeri, grešan (ARj; RSA; DDM). V. nebožan.

Bèzbožnica ž bezbožna žena, grešnica (ARj; IB; RSA).

Bèzbožnički, bezbožnjački, bezbožački pr. što se odnosi na bezbošce (ARj; IB; RSA).

Bèzdan m, **bezdana (bezdna, bezna)** ž, **bezdno** s što nema dna, pakao. U starije doba (ARj) i danas (DF, Lk 8, 31).

Bèzgrešan pr. koji je bez grijeha. Osobito često o Majci Božjoj (usp. ARj; IB; RSA i dr.). V. brezgrešan, začeće.

Bèzgrešna ž naziv za Majku Božju, na kojoj nema nikakve ljage grijeha, i svetkovinu njezina bezgrešnog Začeća 8. prosinca (Ms BDM 153). V. Imakulata.

Bèzgrešnica ž žena koja je bez grijeha (ARj; RSA).

Bèzgrešnik m čovjek koji nema grijeha (ARj; RSA).

Bèzgrešnost ž (u starije doba i: **bezgrešje** s) — svojstvo, stanje onoga koji je bezgrešan (usp. ARj; IB; RSA; DDM i dr.). V. brezgrešnost, pravda.

Bèzmjeran pr. tko (što) je bez mjere. Redovno o Bogu ili Božjim svojstvima (ARj; IB; DDM i dr.).

Bèzmjernost ž, **bezmjerstvo** s svojstvo ili stanje onoga koji je bezmjeran (ARj; IB; RSA).

Bèzredan pr. što biva bez reda; koji ne može primiti sv. red (Kadčić 23). V. brezredan, iregular, nepravilan.

Bèzrednik m čovjek koji je bezredan (Rog. 229; ARj). V. brezrednik.

Bèzrednost ž, **bezređe** s trajna zapreka koja priječi primanje ili vršenje redova (ARj). V. brezrednost, iregularitad, nepravilnost, neređe, vanređe.

Bèzufan pr. koji nema ufanja (ARj; RSA).

* **Bèzufanost** ž stanje onoga koji nema ufanja (RSA).

Bèzufanje gl. im. od bezufati(se). ARj; RSA.

Bèzufati (se) — izgubiti ufanje, zdvajati o svome spasenju (ARj; RSA). V. desperati.

Bèzvjerac, bèzvjernik m bezvjeran čovjek (ARj; RSA; DDM). V. nevjernik.

* **Bèzvjerački,** * **bèzvjernički, bèzvjerski** pr. što pripada bezvjernicima, bezvjerju (ARj; RSA).

Bèzvjeran pr. koji ne vjeruje, koji nije prave vjere, koji ne drži riječ (ARj; IB; RSA; DDM). Usp. nevjeran.

* **Bèzvjernica,** * **bèzvjerka** ž bezvjerna, opaka žena (RSA). Usp. nevjerkinja.

Bèzvjernost ž, **bèzvjerstvo** s, * **bèzvjerje** s (prema stsl. bezvêr'je, grč. apistía. Meillet, Études 384) — stanje onoga koji ne vjeruje (ARj; RSA; DDM). Usp. nevjerništvo.

Bèžen pr. koji je bez žene, neoženjen. O katoličkim svećenicima, redovnicima, koji žive u beženstvu (usp. ARj; IB; DDM).

* **Bèženac** m bežen čovjek (DDM).

* **Bèženstvo** s stanje onoga koji je bežen. U novije doba (IB; DDM; Bel. I 135). V. celibat, neženstvo.

Bibija ž isto što biblija; prema tal. bibbia (ARj).

* **Biblicist,** ***bibličar** m tko se bavi naukom o bibliji. Danas vrlo obično.

Biblija ž zbirka spisa SZ i NZ (v. pismo pod 1); od grč. nom. mn. dem. biblía (jd. biblíon, od bíblos — knjiga), lat. biblia. Oblik mn. od doba skolastika počeo se upotrebljavati u jd. kao im. ž roda (Lex. II 274 s.; Preuschen 210 s.; BL 45). Obično u starini od 16. st. (ARj) i danas (usp. npr. naslov »Biblija« izd. Stvarnosti, Zagreb 1968, Opći uvod 233). U svezi: b. siromaha — kasnosrednjovjekovna zbirka minijatura (kasnije drvoreza) s prizorima, slikama iz SP i pobudnim tekstovima. Bogato opremljena izdanja biblije nisu bila pristupačna siromašnijima (BL 45). V. bibija.

Biblijski pr. što se odnosi na bibliju. Vrlo obično (ARj; Stv., Opći uvod 233; BL 45

s.; RBT XXI), posebno u svezi: biblijsko čitanje (Bol. 61; Kršt. 83; Čs. 37 i dr.).

Bičanje, bičevanje gl. im od bičati, bičevati (Dišipline oliti bičevanje. Dobretić 248. V. ARj). Usp. disciplina.

Bičati, bičevati — udarati bičem, šibati. Veli se o načinu kojim je Isus bio mučen, o obliku pokore (ARj).

Bičevalac, bičevnik m čovjek koji se iz vrhunaravnih pobuda, zbog pokore, bičuje. U starije doba (ARj). V. flagelant.

Biće (u stsl. bytije, byt'je; kod nas u starije vrijeme: bitije, bitje) gl. im. od biti (usp. lat. essentia, grč. usía) — ono što jest; stanje po kojem je netko ili nešto ono što jest; narav, bit, život... Često kod bogosl. pisaca, osobito u svezi: b. Božje, anđeosko, ljudsko (ARj; IB). Usp. jestastvo, sućanstvo, supstancija, suštastvo.

Bijes m isto što vrag; prema prasl. i stsl. riječi bês', koja već u pretkršćansko doba kod Slavena označuje neka božanstva, zle duhove (Krek 166 ss.; Brückner 165; Miklošić, DAW XXIV 42; ARj; Skok, ERj I 149; IB).

Bijèsan pr. koji je opsjednut od bijesa — vraga, lud (ARj; IB; Bulat, JF IV 102 ss.).

* **Bilokácija** ž istovremena prisutnost jednoga tijela na dva mjesta o kojoj se pripovijeda u životu nekih svetaca (sv. Franje Ks., sv. Petra Alk., sv. Filipa N. i dr.); crkv. lat. bilocatio (bis — dvaput, dvostruko; locare — postaviti, smjestiti). Usp. Lex. II 358 s. U naše doba.

Bìljeg (u starije vrijeme još: biljig, bjeljig, bjelig, bjeljeg, bjeleg... prema prasl. bêlêg') m što je urezano, upisano; znak, pečat; posebno neizbrisivi znak koji u dušu utiskuju sakramenti krštenja, krizme, reda (Dobretić 277; Kadčić 139; Belaj I 44; Potv. 15; ARj i dr.). V. biljega, karakter, pečat pod 1.

Biljega ž isto što biljeg. U starije doba (ARj).

Bìlježiti — označiti, dati duši biljeg (Dalla Costa I 134; Dobretić 54; Kadčić 139).

Bilježnik m crkv. službenik kaptola, biskupa, biskupije, koji sastavlja zapisnike, bule imenovanja, tekst ugovora, uvjerenja... Ostojić, K. 127 s., 317; Šem. II. izd. 141. V. kancelar, notar.

* **Binácija** ž govorenje dviju misa u jedan dan; crkv. lat. binatio (od distr. br. bini — po dva). Usp. Lex. II 359; Diz. lit. 79 s.; Noldin, De sacr. 213 ss.; Št. II 65 ss.; Kod. kan. 806; Rog. 304; Sch.-P. 444 i dr. V. trinacija.

* **Binírati** — govoriti dvije mise na dan; crkv. lat. binare (v. binacija). U novije vrijeme (Sch.-P. 444). V. trinirati.

Bîr m (u starije doba i ž: bir, g. biri) — — plaća, nagrada; posebno: prinos što se, prema veličini zemljišnog posjeda, daje za uzdržavanje župnika (Lanović 92). Od madž. bér — plaća, najam (usp. Miklošić, DAW XV 78; Skok, ERj I 155; Mažuranić I 61 s.; Matzenauer 19; ARj; IB; RSA i dr.). V. lukno, pobir, redovina, župnikovina.

Biret m klerička kapa u lit. funkcijama; crkv. lat. birretum (dem. od birrus — crven, crvenkast; odijelo, plašt crvenkaste boje). Usp. Du Cange I 560 s.; Forcellini I 564; Cabrol II 1, 907 ss.; Lex. II 364; Diz. lit. 77 s.; Št. I 438; Kn. 104; Bel. I 240; Rog. 330 i dr. V. bareta, berita, križarica, križnica, rogatica.

Birovina ž prinos što se daje svećeniku za svećeničke usluge — iura stolae (ARj; IB; RSA). V. bir.

Bìskup m viši crkveni poglavar, koji kao nasljednik apostola ima svećeničku, učiteljsku i apostolsku vlast, a upravlja crkv. pokrajinom, koja mu je dodijeljenja, i cijelom Crkvom u jedinstvu s papom i u ovisnosti o njemu. Naziv potječe od grč. riječi epískopos (nadziratelj), koja je već u SP NZ (Dj 20, 28) dobila značenje koje danas ima (usp. Cabrol V 938; Lex. II 370 ss.). Mnogo se raspravljalo kojim je putem grč. riječ k nama došla, da li: preko svnjem. biscof (Miklošić, DAW XXIV 13; Berneker 58; Klich 98 s.); iz latiniteta domaće crkve — Akvileja, Salona, Sirmij (Skok, RES1 VII 190 s.; ERj I 157) ili je pučka pozajmljenica iz grč. (Vasmer XII 45). Pojavljuje se s prvim pisanim spomenicima od 13. st. I danas je sasvim obična. U starijem se jeziku uzima i kao naziv za židovske, pa i poganske sveć. poglavare... Dolazi vrlo često u nazivima mjesta, bilja itd. (ARj). V. biškup, djed, episkop, piskup, prvoredovnik, stadničar, škof, 1. vladika.

Biskupalj, biskupaljski, biskupaški pr. isto što biskupski. U starijem jeziku (ARj).

Biskùpat m vlast, služba, područje vlasti biskupove (grč. episkopé, lat. episcopatus).

Od 16. st. (ARj). V. biskupatstvo, biskupstvo, biškupstvo.

Biskupatstvo s isto što biskupat. Od 17. st. (ARj).

Biskùpija ž vlast, služba, dostojanstvo biskupa, crkva biskupska, dom biskupski. Od 13. st. (ARj). Danas se uzima redovno samo u značenju: područje vlasti biskupove (usp. npr. Dok. 277). V. biškupija, država, episkopija, jepiskopija, piskupija.

* **Biskùpijski** pr. što pripada biskupiji (Dok. 283).

Bìskupski pr. što pripada biskupima. Obično u starini (ARj) i danas (Kn. 50; Sch.-P. 33). V. biskupalj, biškupski, dijecezanski.

Bìskupstvo s isto što biskupat. Od 16. st. (ARj).

Bistvo, bivstvo s isto što biće. Od 17. st. (ARj).

Bistven, bivstven pr. što pripada bistvu, bivstvu (ARj). V. supstancijalan.

Biškup m isto što biskup. Od 15. st. (Brez. 156; ARj).

Biškupija ž isto što biskupija. Od 14. st. (ARj).

Biškupski pr. isto što biskupski (ARj).

Biškupstvo s isto što biskupat (ARj).

Bjastema, bjaštema, bjestimija ž isto što blasfemija; prema tal. biastema. U starijem jeziku (ARj).

Bjastemati, bjastimati, bjestimati — isto što blasfemati; prema tal. biastemare. U staro vrijeme (ARj).

Bjegúnac m redovnik koji bez dopusta poglavareva napusti redovničku kuću s nakanom da se vrati (usp. Kod. kan. 644; Cr., Pr. 137).

Bjèlica ž prva nedjelja iza Uskrsa, Mali Uskrs (prema lat. Dominica in albis). Novokrštenici su u staro doba toga dana odlagali bijele haljine koje su nosili punih 8 dana, od »Bijele subote« (Vrime se vazmeno razumi od nedilje cvitnice uklapajući do nedilje bilice. Kadčić 148). V. nedjelja.

Bjesòmučan pr. onaj koga muči bijes, vrag (ARj; IB).

Bjèživ pr. od kojega treba bježati. O izopćenom kršćaninu s kojim se vjernici ne smiju družiti (prema lat. excommunicatus vitandus. Usp. Kod. kan. 2258). U starije doba (Od koliko se vrsti nahode proklet...? Od dvi vrste, tj. biživi, od kojih smo dužni bižati, i nebiživi..., od kojih nismo dužni bižati. Kadčić 18). V. izbjegavan, nebježiv.

1. **Blàgdan** (u starije vrijeme, a ponegdje, npr. u Vidonjima kraj Metkovića, i danas rastavljeno: blag dan!) m — praznik; dan — osim nedjelje — kada se ne radi nego svetkuje (usp. ARj; DDM; Kadčić 51; Št. I 139 i dr.); drugi stupanj lit. slavlja (Ms 22*; Čs 501). V. blagdanost, stupanj, svetac pod 3, svetak, svetkovina, svetovo.

2. **Blàgdan** pr. što se odnosi na svetkovinu, blagdan. U starije vrijeme (ARj).

* **Blagdanar** m knjiga propovijedi za blagdane (S'vršene esu k'nige te ke se zovu blagdanar. J. Vrana, Hrvatskoglagoljski blagdanar. Rad 285, str. 95).

Blagdániti, blàgdanovati — svetkovati blagdan (ARj; RSA).

Blagdanost ž, **blagdanstvo** s isto što 1. blagdan (ARj).

Blàgdanski, blàgdanji pr. što se odnosi na blagdan (ARj; RSA; DDM). Usp. svetačan.

Blagočastan pr. dostojan časti, štovanja; pobožan (ARj).

Blagočastiv, * **blagočestiv** pr. pobožan, pravovjeran (ARj; IB; RSA).

Blagočašće s, **blagočešće** s, * **blagočastivost** ž pobožnost, odanost vjeri (ARj; RSA).

Blagodan pr. što se daruje. O milosti koja se daje bez zasluge (Od koliko se vrsti nahodi milost Božja? Od tri vrste. 1. milost dilovna. 2. milost svetiva. 3. milost blagodana. Kadčić 9).

Blagodanje s dar, poklon; milost Božja (ARj).

Blagodar m dragovoljan dar, milost (ARj; RSA).

Blăgodaran pr. koji (što se) rado daje; što se daruje bez zasluge; darežljiv, obdaren milošću, oprostom (Ako bi imao medalju oli križ blagodarni... Dobretić 386).

Blagodárenje gl. im. od blagodariti; zahvala; crkveni obred (kod pravoslavnih) u znak zahvalnosti povodom nekoga radosnog događaja (ARj; RSA; DDM).

Blagodáriti — zahvaljivati; zahvaljivati Bogu na primljenim dobročinstvima (ARj; IB; RSA).

Blagòdarje s isto što blagodat (Kadčić 10; Dobretić 323).

Blagòdarnik m tko rado daje, dobrotvor. O Bogu koji rado dijeli milost. U starijem jeziku (ARj).

Blagodárnost ž, **blagodarstvo** s darežljivost, dobročinstvo; Božja darežljivost u dijeljenju milosti (ARj; IB; RSA).

Blȁgodat ž (od: blag i dati; prema stsl. blagodat'. Jagić 282 s.) — dobročinstvo, dar, milost; milost koju Bog daje (ARj; IB; RSA; DDM). V. blagodarje, milost.

Blagodatan pr. koji je pun blagodati, milosti (ARj; IB; RSA).

Blagodatnica ž žena koja dijeli milosti. Redovno o Bogorodici (ARj; RSA). V. blagodjeteljnica.

Blagodavac m čovjek koji dijeli milosti. Redovno samo o Kristu (ARj).

Blagodjet ž (od: blag i djeti; prema stsl. blagodêt'. Jagić 282 s.) — milost Božja koja čini ljude blažene (ARj; IB; RSA).

Blagodjetan pr. koji je pun blagodjeti (ARj; IB; RSA).

Blagodjetelj m tko dobro djeluje, tko dijeli milosti (ARj; RSA).

Blagodjeteljnica, blagodjetnica ž isto što blagodatnica. (ARj; RSA).

Blagopodjeljenje gl. im. od blagopodijeliti; isto što nadarbina (Od beneficia oliti blagopodiljenja plaće crkvene. Dobretić 483).

* **Blagopòkojni** pr. umrli, pokojni; osobito o dobrom, kreposnom pokojniku (RSA; DDM). V. svetopočivši.

Blagosíljati, blagosívati, blagosívljati, blagoslívati, blagoslávljati, blagoslívljati nesvr. prema svr. blagosloviti (Usp. Ms 57; Čs 397 i passim; ARj; IB; RSA; DDM; Jadr. dnevnik III, br. 25, str. 3).

Blagosívalac, blagosívljalac, blagoslívljalac, * **blagosiljač, blagoslòvitelj,** ***blagoslòvilac** m tko dijeli, daje blagoslov (Blagosivaoc od ženidbe. Dobretić 11. V. još ARj; RSA).

Blȁgoslov, blȁgosov m (u starini i ž) — 1. isto što benedikcija (Kadčić 87, 261; Št. II 371; Cr., Pr. 223); 2. večernja pobožnost u crkvi; 3. dopust, odobrenje crkvene vlasti, da se izvrši neki čin. Usp. ARj; IB; RSA; DDM.

Blȁgoslovan, blagosovan pr. koji je u vezi s blagoslovom, što se može blagosloviti, na čemu je blagoslov (ARj; IB; RSA).

Blagoslòvina ž stvar ili čin (blagoslovljena voda, znak križa...) kojima se Crkva služi, da svojim zagovorom dobije neke učinke, navlastito duhovne. U novije doba (usp. Kulunčić, Blagoslovine...; Bel. I 50; Kn. 4, 58, 161; Dok. 37; Ms 47). V. posvetinje, svetotajstvenost, 1. sakramental.

Blagoslòviti blagosoviti (prema grč. eulogeín ili lat. benedicere, stsl. blagosloviti) — 1. hvaliti, slaviti; često u svezi: b. Boga (usp. Mt 26, 26; Čs 19, 26...); 2. zazvati, dati blagoslov (Čs 35); 3. dopustiti, odobriti neki čin. Usp. ARj; IB; RSA; DDM i dr.

1. **Blagòslovljen** (RBT 60); **blagoslòven, blagosòven** — prema stsl. blagosloven' (usp. Vondrák, Altk. Gram. 324; ARj; RSA) pr. — tko dijeli, prima blagoslov. U SP: o Bogu koji pohodi i otkupi narod svoj (Lk 1, 67); o Kristu koji donosi blagoslov (Lk 1, 42; Mt 21, 9); o Majci Božjoj, koja je rodila Krista — izvor blagoslova (Lk 1, 42); o vjernicima koji su u Kristu »blagoslovljeni svakim duhovnim blagoslovom« (Ef 1, 3).

2. **Blagòslovljen** početna riječ i naziv Evanđeoskog hvalospjeva što ga je ispjevao Zaharija, otac sv. Ivana Krst. (Lk 1, 68—79; Tem dok. 35; Čs 7* i dr.). V. benediktus.

* **Blagosovnica** ž (kod pravoslavnih) kruh koji se na Uskrs u crkvi posvećuje (RSA).

Blagòvalište s (ARj), * **blagòvaonica** ž (Živ. 168) — mjesto gdje redovnici(-ce) blaguju. Usp. cenakul, trapezarija.

Blȁgovijest ž — (prema stsl. blagovêst') — radosna, draga vijest; posebno: 1. svetkovina 25. ožujka koja podsjeća na događaj (Lk 1, 26—36) kada je Anđeo navijestio Mariji, da će postati Majka Božja (kod pravoslavnih u mn.: Blagovijesti.

Usp. navješćenje, anuncijacija); 2. nauk Kristov, Evanđelje. Usp. ARj; IB; RSA; DDM. V. blagovještenje.

Blȁgovijestan pr. što se odnosi na blagovijest (ARj; RSA).

Blagovijèstiti — stsl. blagovêstiti, prema grč. euangelízein. V. Jagić 306) — 1. donijeti radosnu vijest (o vijesti koju je Anđeo donio Mariji, da će postati Majka Božja); 2. navijestiti Kristov nauk, Evanđelje. Usp. ARj; RSA.

Blagòviješće — s (stsl. blagovêstije, prema grč. euangélion. V. Jagić 306) — propovijedanje nauka Kristova, Evanđelja. U starijem jeziku od 13. st. (ARj). V. Evanđelje.

Blagòvjeran pr. isto što pravovjeran (ARj; RSA).

Blagòvjerje s prava vjera. Od 13. st. (ARj; RSA).

* **Blagovjesnica** ž prema m blagovjesnik (Čs 1067).

Blagòvjesnik, blagòvjestitelj — (stsl. blagovêst'nik', prema grč. euangelistés. V. Jagić 306) m — tko propovijeda blagu vijest, Evanđelje; propovijednik, misionar (ARj; RSA; Tem. dok. 39).

Blagovjestvovati (stsl. blagovêstvovati, prema grč. euangelísasthai. V. Jagić 282) — nesvr. prema svr. blagovijestiti. U starijem jeziku (ARj).

Blagovjèštenje, blagovještenije (prema st. sl. blagovêštenije, za grč, euangelismós. V. Jagić 300) — gl. im. od blagovijestiti; isto što Blagovijest (ARj; IB; RSA).

Blasfem pr. koji izgovara blasfemije (ARj); prema lat. blasphemus (LL I 122).

* **Blasfeman** pr. što je u vezi s blasfemijom (Ž. I 368).

Blasfemati — isto što psovati; prema lat. blasphemare. U starijem jeziku (ARj). V. bestimati, bjastemati.

Blasfemija ž isto što psost; prema oblicima grč. blasfēmía i lat. blasphemia, koji dolaze i u SP (Otk 2, 9; Mt 12, 31; Mk 3, 28. V. Forcellini I 569, Preuschen 213, Cabrol II 926). Usp. bestima, bestimija, beština, bjastema.

Blážen pr. (stsl. blaž'n', blažen') — tko uživa najveću sreću. Za osobu koja uživa rajsku slavu, kao i za ono što je u vezi s takvom osobom (mjesto, radnja, stanje, život...). Obično od starine (Pederin 510 i 519 s.; ARj; IB; RSA i dr.).

Blaženica ž žena koja je blažena, koja uživa slavu u nebu (ARj; IB).

Blaženički pr. što pripada blaženicima (ARj; IB).

Blaženik m čovjek koji je blažen, koji uživa slavu u nebu (ARj; IB; Ž. I 74).

Blaženiti — učiniti blaženim (ARj).

* **Blaženopòčivši** gl. pril. od blaženo — počinuti; tko je umro, pokojni. Obično o znamenitijim ljudima (RSA; DDM).

Blaženost ž isto što blaženstvo pod 1 (ARj; RSA).

Blaženski pr. što pripada blaženstvu (ARj; RSA).

Blaženstvo s — stsl. blažen'stvo (Ms Vat 264 a), blažen'stvie (Ms Vat 77 b) — 1. stanje onoga koji uživa najveću sreću, rajsku slavu (Buj. I 115; Ž. I 74; RBT 64 ss.; ARj i dr.); 2. krepost, svetost, koja čovjeka vodi u nebesku slavu (usp. npr. osam blaženstva iz katekizma); 3. počasni naslov, titul za papu: njegovo, tvoje blaženstvo (usp. ARj; IB; DDM); 4. (u mn.: blaženstva) — stihovi što se u pravosl. crkvi pjevaju prije apostola (RSA).

Blížan, blížnji pr. — (prema stsl. bliz', bliž'n', bliž'nii. Usp. Miklošić, DAW XXIV 47 s.; Jagić 351) — tko je nekome blizu, susjed, srodnik; posebno je za kršćanina b. svaki čovjek kojega, po Kristovoj zapovijedi (Mt 22, 39), mora ljubiti kao sebe. Vrlo obično od starine (usp. Raumer 401 s.; BL 50; RBT 69 ss.; Ž. II 145 s.; ARj). V. iskrnji.

Blížnik, blížnjik m susjed, srodnik; tko je nekome bližnji (ARj; IB).

Blustar m, **blustro** s posuda u kojoj se čuva Euharistija; od stnjem. bluostar — žrtva. U starijih pisaca (ARj). V. piksida.

Bôg m — (od kor. bhag — davati, stind. bhagas — davalac, gospodin; stsl. bog') — vrhovno biće koje ni od koga ne potječe, koje je svijet stvorilo i njime upravlja. Sasvim obično od starine kod svih slav. naroda (usp. Raumer 333 ss.; Krek 166 ss.; BL 51; RBT 71 ss.; Brückner 165;

Berneker 66 ss.; Miklošić, DAW XXIV 34 s.; Pederin 510; ARj i dr.). V. vječnjak.

Bóga, Bógo m hip. od Bog (ARj; IB; RSA; Ben.).

* **Bogàtati,** * **bogètati** — zaklinjati koga Bogom (RSA).

* **Bogmati (se),** * **bogmètati (se)** — često govoriti »bogme« (ARj; IB; RSA; DDM; Ben.).

Bogoblagòdjetan pr. pun Božje blagodjeti, milosti (ARj).

Bogoblážen pr. u Bogu blažen (ARj).

Bȍgobojan pr. koji se boji Boga .Od 16. st. (ARj; RSA; Ben.).

1. **Bogobojazan** ž strah od Boga, strah Božji (ARj; RSA).

2. **Bogobojazan** pr. (od starijeg bogobojazn'n') — koji se boji Boga (ARj; IB; RSA; Ben.).

* **Bogobojaznica** ž bogobojazna žena (RSA).

* **Bogobojaznik** m bogobojazan čovjek (RSA).

* **Bogobojaznost** ž osobina onoga koji je bogobojazan (RSA).

Bogobojàžljiv, bogabojažljiv, bogobojazniv pr. koji se boji Boga (ARj; IB; Ben.).

* **Bogobojàžljivac** m bogobojažljiv čovjek (RSA).

* **Bogobojàžljivica** ž bogobojažljiva žena (RSA).

Bogobojàžljivost ž osobina onoga koji je bogobojažljiv; strah od Boga (ARj; IB; RSA; Ben.).

Bogobòjeć, bogabojeć pr. (od: Bog i gl. pril. sad. gl. bojati se) — koji se boji Boga (ARj; RSA).

Bogobojećstvo s, **bogabojećstvo** s, **bogabojećnost** ž, **bogobojnost** ž, **bogobojstvo** s osobina onoga koji je bogobojeć, strah od Boga (ARj).

Bogobórac m čovjek koji se bori za Boga ili protiv njega, bezbožnik (ARj; IB; RSA).

* **Bogobòrački** pr. što se odnosi na bogoborce (RSA).

Bȍgoboran pr. koji se bori za Boga ili protiv njega (ARj).

* **Bogoborstvo** s borba za Boga ili protiv njega (RSA).

Bogoborstvovati — boriti se za Boga ili protiv njega (ARj).

Bogòbrat m brat po Bogu (ARj; RSA).

Bogočasnica ž bogočasna žena (ARj).

Bogòčasnik m bogočastan čovjek (ARj).

Bogòčasnost ž čašćenje, štovanje Boga (ARj).

Bogòčastan pr. onaj (ono) što časti, štuje Boga (ARj; Ben.).

Bogočàsteć pr. koji časti Boga (ARj).

Bogočàstiv pr. koji časti, štuje Boga (ARj).

Bogočašće (od starijega: **bogočastije**), **bogočašćenje** s čašćenje, štovanje Boga (ARj).

Bogočòvječji pr. što pripada Bogočovjeku, Isusu (ARj).

Bogočòvjek m Isus koji je u jednoj osobi Bog (od vječnosti) i čovjek (u vremenu). U starije doba piše se rastavljeno: Bog i čovjek, Bog čovjek (v. ARj s. v. Bog); a složenica se javlja od 18. st. (ARj s. v. bogočovjek. V. i Rog. 1).

Bogodahnoven, * **bogoduhnoven** pr. od Boga nadahnut (ARj; RSA).

Bȍgodan, * **bȍgodat** pr. koji je od Boga dan (ARj; RSA).

* **Bogodanik** m bogodani čovjek (RSA).

* **Bogodar** m Božji dar (RSA).

Bȍgodaran, bogodarovan pr. od Boga darovan (ARj; IB; RSA).

* **Bogodarje** s Božji dar, blagoslov (RSA).

Bȍgodavan pr. pobožan (ARj; IB; RSA).

* **Bogoduh** pr. koji je od Boga nadahnut (Ben.).

Bogòdušan pr. pobožan (ARj; IB; RSA).

Bogodvorstvo s dvorba, štovanje Boga (ARj).

* **Bogogledanje** s gledanje Boga (RSA).

Bogògrdan pr. što Boga pogrđuje (ARj; RSA).

Bogògrdnik, * **bogogrditelj** m čovjek koji Boga pogrđuje (ARj; RSA).

Bogogrdnost ž, * **bogogrđe** s grđenje Boga (ARj; RSA).

* **Bȍgohulan** pr. čim se Bog huli, koji Boga huli (IB).

* **Bogohúlstvo,** * **bogohúljenje** s psovanje Boga (Ben.).

Bogohvalan pr. čim se Bog hvali, koji hvali Boga (ARj).

Bogoìzbran, * **bogoìzabran** pr. od Boga izabran (ARj; RSA).

* **Bogoizbranost** ž osobina onoga koji je od Boga izabran (RSA).

* **Bogojav** m isto što Bogojavljenje (RSA).

* **Bogojavački** pr. što se odnosi na bogojav (RSA).

* **Bogojavan** pr. koji objavljuje dolazak Božji (RSA).

* **Bogojavci** m mn. isto što Bogojavljenje, dani oko Bogojavljenja (RSA).

Bogojávljenski, * **bogojavlenski** pr. što se odnosi na Bogojavljenje (ARj; IB; RSA).

Bogojávljenje s — stsl. bogojavljenije (Jagić 300); kod nas u starije doba, a danas samo u Ist. crkvi: bogojavljenije, bogojavlenije — Božja pojava u svijetu (BL 52); svetkovina kojom se prvotno slavilo krštenje Isusovo na Jordanu, a kasnije (na Zapadu) još: dolazak istočnih mudraca i prvo čudo u Kani Galilejskoj. Od 13. st. (ARj; IB; Sch.-P. 241; Kn. 128). V. bogojav, bogojavci, epifanija, vodica, vodokrst.

Bogòljub m vl. ime i pr. koji ljubi Boga (ARj; IB).

Bogòljubac, bogoljùbilac, bogoljùbitelj, bogòljubnik m čovjek koji ljubi Boga (ARj; IB; Ben.).

Bogòljuban, bogòljubak, bogoljùbiv, bogoljubljiv, boguljubiv pr. tko ljubi Boga, pobožan. Veli se o osobama, kao i o onome što se odnosi na pobožnost, štovanje Boga i sl. (ARj; IB; Ben.).

Bogoljubav ž, **bogoljubezan** ž, **bogòljublje** s ljubav prema Bogu (ARj; IB; DDM).

Bogòljubnica ž žena koja ljubi Boga, koja je pobožna (ARj).

Bogòljubnost ž, **bogoljùbstvo** s ljubav prema Bogu, pobožnost (RBT 90 ss.). Od 16. st. (ARj; DDM).

Bogomajka, Bogomatera, Bogomati, Bogumati ž Božja Majka (ARj).

Bogomaterinstvo s materinstvo Božje, čast Majke Božje (ARj).

Bogòmil, bogùmil m pripadnik sljedbe, koja se u 13. i 14. st. raširila po Bosni; po bugarskom svećeniku Bogomilu (DDM). Tako su bosanske heretike nazvali povjesničari 19. st. dovodeći ih u vezu s bogomilima Bugarske i Makedonije. Oni su sebe zvali krstjanima (Šanjek 195). V. krstjanin.

Bogòmilac m 1. pobožan čovjek; 2. isto što bogomil (ARj).

Bogòmilan pr. mio, drag Bogu; pobožan. Od 17. st. (ARj).

Bogòmilost ž pobožnost. Od 17. st. (ARj).

Bogòmilostan pr. pobožan (ARj).

* **Bogòmilski, bogùmilski** pr. što pripada bogumilima (IB).

Bogòmilje s pobožnost (ARj).

Bogòmio, bogùmio pr. pobožan. Veli se o predmetu, molitvi, djelu ... (ARj; DDM).

Bogomionstvo, bogomiostvo s pobožnost (Kadčić 60 i 65).

Bogomisalan pr. koji misli na Boga (ARj).

Bogòmol, bȍgomolan, bȍgomoljan pr. koji rado Boga moli, pobožan (ARj; IB; DDM).

Bogòmolac, bogòmoljac, bogòmolnik m čovjek koji rado Boga moli, koji je pobožan (ARj; IB; DDM; Ben.).

Bogomólnica, bogòmoljica, bogòmoljka ž žena koja rado Boga moli, koja je pobožna (ARj; IB; DDM; Ben.).

Bogòmolja ž—1. čeljade koje rado moli (ARj); 2. molitva (Buduć da redovnik... biva dužan govoriti božanstvenu bogomolju. Zoričić 69); 3. služba Božja (ARj; DDM); 4. crkva ili soba gdje se moli (ARj; IB; DDM; Rog. 582; Kn. 78 i dr. V. bogomoljnica, oratorij).

* **Bogomòljački** pr. što se odnosi na bogomoljce (Ben.).

Bogomòljenje s moljenje Boga (ARj).

* **Bogomoljnica** ž isto što bogomolja pod 4 (Št. I 378; Bel. I 129).

Bogomóljstvo s štovanje Boga, molitva, pobožnost. Od 17 .st. (ARj; IB; DDM; Ben.).

Bogomrzac m čovjek koji Boga mrzi (ARj; IB; DDM; Ben.).

Bogòmrzak, * bogùmrzak pr. koji je Bogu mrzak, što je Bogu mrsko. Od 14. st. (ARj; IB; DDM; Ben.).

Bogomúdar pr. po Bogu mudar (ARj).

Bogonèvjerac, bogonèvjernik m čovjek koji ne vjeruje u Boga (ARj).

Bogonèvjeran pr. koji ne vjeruje u Boga (ARj).

Bogonèvjernica ž žena koja ne vjeruje u Boga (ARj).

Bogonevjerstvo s nevjerovanje u Boga, bezvjerstvo (ARj).

Bogonijèkalac, * bogonijekavac, * bogonik m tko niječe Boga, bezvjerac (ARj; Jurin, Rad 303, str. 142).

Bogonijèkanje s nijekanje Boga, bezboštvo (ARj; IB).

Bogònos, bogònosan pr. koji nosi Boga (ARj; IB).

Bogònosac, bogònoša m čovjek koji nosi Boga. Od 13. st. (ARj; IB).

Bogoòtac m otac Bogu. O Davidu čiji je potomak Isus. U starije doba (ARj).

* **Bogoòtpadnik** m otpadnik od Boga (IB).

Bogopòklonik m čovjek koji se Bogu klanja (ARj).

Bogopòljubljen m koji je od Boga ljubljen, koji je Bogu mio (ARj).

Bogoposlan pr. koji je od Boga poslan (ARj).

Bogopòstavljen pr. koji je od Boga postavljen (ARj).

Bogopoznánstvo s poznavanje Boga (ARj).

Bogoprijemac, bogoprimac m čovjek koji prima Boga. O sv. Šimunu koji je primio Isusa na ruke u Hramu (ARj; IB).

Bogoprijeman pr. koji prima Boga (ARj).

Bogopsost ž, **bogopsovka** ž, **bogopsovstvo** s psovanje, vrijeđanje Boga (ARj; IB; Ben.).

Bogopsóvac, bogopsòvalac, bogòpsovnik m čovjek koji psuje Boga (ARj; IB).

Bȍgopsovan pr. što se odnosi na bogopsost ili bogopsovca (ARj; IB).

Bogoráditi — iskati radi Boga, prosjačiti. Od 19. st. (ARj; IB; DDM).

Bogòradnik m čovjek koji ište radi Boga, prosjak (ARj; IB; DDM).

Bogorazuman pr. koji Boga poznaje (ARj).

Bogoràzumlje s spoznanje Boga (ARj).

Bogòredovanje, bogòređe s štovanje Boga (ARj).

Bogòrodan pr. koji Boga rađa. O Mariji koja je rodila Isusa (ARj; Ben.).

Bogòrodica (rjeđe: **Bogarodica, Bogurodica**) ž (prema grč. theotókos, lat. deipara, stsl. bogorodica) — Majka Božja, Marija koja je rodila Isusa Boga (ARj; IB i dr.). V. Bogoroditeljica.

Bogòrodičan, bogòrodičin, bogòrodički pr. što pripada Bogorodici, što se odnosi na Bogorodicu (ARj; IB; DDM).

Bogoròditeljica, Bogoròditeljnica, * Bogoròditeljka ž isto što Bogorodica (ARj; Čs 2547).

* **Bogosinstvo** s svojstvo onoga koji je sin Božji (Tem. dok. 18).

Bogoslavan pr. što je Bogu na slavu (ARj).

Bogòslov, bogoslóvac, bogòslovnik m — (prema grč.-lat. theologus; stsl. bogoslov'c') — čovjek koji o Bogu i božanskim stvarima uči, govori, raspravlja (Jagić 301; ARj; IB; DDM; Ž. I 26 i dr.). V. teolog.

Bogòslovački pr. što se odnosi na bogoslove, bogoslovce (Dalla Costa I 4).

Bogòslovan, bogòslovski pr. što se odnosi na bogoslove, bogosloviju: o osobi, nauku, jeziku, govoru... (v. ARj; Bajić 220; Ž. I 15; Rajić 5 i dr.). Usp. teološki.

Bogòslovica ž. — 1. nauk o Bogu; 2 bogoslovska misao (ARj; IB; Ben.).

Bogoslòvija ž. — 1. nauk o Bogu i božanskim stvarima; 2. škola za učenike - bogoslove. Od 19. st. (ARj; IB; DDM; Ben. i dr.). V. teologija.

Bogòslovlje — (u starini: od 13. st. bogoslovije, od 17. st. bogoslovje, od 18. st. bogoslovlje) — isto što bogoslovija pod 1 (ARj; IB; DDM; Sch.-P. 2; Ž. I 19 i dr.).

Bogoslovljenje s raspravljanje o Bogu ili božanskim stvarima (Dalla Costa I 50).

Bogoslovnica ž isto što bogoslovija pod 1 (ARj).

Bogoslovstvo s isto što bogoslovija pod 1. Od 17. st. (ARj; Ostojić, K. 336).

* **Bogòslužan** pr. što se odnosi na službu Božju. U novije doba (DDM; Ben.; Kn. 127; Ms 44; Kršt. 12). V. bogoslužben.

Bogoslužba ž služenje Bogu, štovanje Boga, služba Božja (ARj).

* **Bogoslužben** pr. isto što bogoslužan (Rog. 120).

* **Bogoslùžbenik** m knjiga u kojoj su upute i molitve za službu Božju. U novije doba (Š). V. službenik pod 5.

* **Bogòslužje** (Bel. I 254; Št. I 318; Ms. 13), * **bogoslúženje** (Rog. 144) s — služenje Bogu, vršenje službe Božje; obavljanje sv. čina, obreda. Nakon lit. obnove često u svezi: bogoslužje riječi (Ms 245), b. žrtve (Ms 253) — isto što služba riječi, odn. euharistijska služba. V. služba.

* **Bogòslužnik** m tko služi Bogu. O Isusu kao bogoslužniku Svetinje i Šatora istinitoga (DF: Heb 8, 2; Čs 1311).

Bogostrah m, **bogostrašnost** ž strah Božji. U starije doba (ARj).

Bogostrašan pr. koji se straši Boga; pobožan (Dalla Costa I 193).

Bogosvetiti, bogosvećivati — posvetiti, posvećivati. U starijem jeziku (ARj).

Bogoštóvac m čovjek koji štuje Boga; pobožan čovjek (ARj). V. bogoštovatelj.

Bȍgoštovan pr. što se odnosi na bogoštovlje: o osobi, nauku, djelu, molitvi... Od 17. st. (ARj; IB; DDM; Kn. 4; Cr., Pr. 8).

Bogoštòvanje s štovanje Boga (Dobretić 154).

Bogoštòvatelj m isto što bogoštovac (ARj; Tem. dok. 79).

Bogòštovlje, bogoštóvstvo (u starije doba) s — štovanje Boga, pobožnost, vršenje sv. obreda (RBT 94 ss.; ARj; IB; DDM; Cr., Pr. 240; Bel. I 97; Ž. II 371; Kn. 1).

Bogoštóvnost ž štovanje Boga, pobožnost. U starije doba (ARj).

Bogòštovski pr. što se odnosi na bogoštovlje (ARj).

* **Bogotražitelj** m tko traži Boga. U naše doba (Š).

Bogoubíjca, * Bogoùbojica m čovjek koji je ubio Boga. O Židovima koji su ubili Isusa (ARj); o grešnicima koji grijehom »ubijaju« Boga (Š).

Bogoubojstvo, bogubojstvo s ubijanje Boga. O načinu kako je Isus umoren (ARj), o učinku smrtnoga grijeha (Š).

Bogoučòvječiti se — postati čovjekom. O Sinu Božjem koji je postao čovjekom (ARj).

Bogoùgodan, bogùgodan, boguùgodan pr. koji je ugodan Bogu, što je ugodno Bogu (ARj; Ben.; IB; DDM).

Bogoùgodnica ž bogougodna žena (ARj).

Bogoùgodnik m bogougodan čovjek (ARj).

Bogòvati — biti Bog, vladati kao Bog (ARj; IB; RSA; DDM).

Bogovidac m koji Boga vidi, koji je Boga vidio (ARj).

Bogoviđenje s gledanje Boga (ARj).

Bògovina ž lik, slika poganskih bogova. U starije doba (ARj s. v. 2. bogovina). Usp. idol.

Bogòvit pr. koji je blizu Boga, blažen u raju (ARj).

* **Bogòvjerac** m bogovjeran čovjek (RSA).

* **Bogovjeran** pr. koji vjeruje u Boga (RSA).

* **Bogòvjerstvo** s vjerovanje u Boga (RSA).

Bȍgovski pr. što pripada Bogu, božanstvu. Od 19. st. (ARj; IB; RSA; DDM).

Bogoznánje s znanje o Bogu, poznavanje Boga (ARj; RSA).

* **Bogožalac** m koji žali Boga, Krista; koji (u Dubrovniku) Velikog tjedna pjeva o muci Isusovoj (RSA).

* **Bogoželjnost** ž želja za Bogom i onim što je Božje (Jurin, Rad 303, str. 142).

Bogòživ pr. koji za Boga živi, redovnik (ARj).

Bogožívac m bogoživ čovjek (ARj).

Boguvjetan pr. Bogu namijenjen, zavjetan (ARj).

Bôl m i ž, **bolest** ž duševna ili tjelesna nemoć; žaljenje, kajanje zbog počinjenoga grijeha (Bolest od griha ima biti občena. Dobretić 173. V. još Kadčić 74; Zoričić 35). Usp. kontricija.

Bolòvati, bòljeti (se) — trpjeti bolest; osjećati žalost, kajati se zbog počinjenoga grijeha (Pokornik teške i velike grihe ispovidi svomu ispovidniku, koji ga upita, boli li se od svoji griha. Dobretić 92. V. još ARj). Usp. kajati (se).

Bolvanik, bolvanin m štovalac bolvana, balvana (ARj).

Botar m **(botra** ž) isto što kum (kuma); lat. compater (ARj).

Bóžak m hip. od Bog; posebno: 1. od nečega napravljeno uskrsno janje; 2. spremica u kojoj se drže sv. moći (usp. relikvijar). Od 17. st. (ARj).

Bȍžan, božànski pr. što se odnosi na Boga, što pripada Bogu (ARj; IB; DDM i dr.).

Božànstven (u starini najprije: bož'stv'n' od 12. st.; božastven od 14. do 18. st.; božanstven od 15. st.) pr. — što pripada Bogu, božanstvu; što se odnosi na Boga, božanstvo (ARj; IB; DDM; Ben. i dr.).

Božánstveniti — učiniti sličnim Bogu, učiniti dionikom božanstva. U ARj (iz Stulića) »sa svijem nepouzdano«. U naše se doba čuje često (Š). Usp. obožanstveniti, pobožanstveniti.

Božánstvenost ž svojstvo božanstva, sličnost s Bogom, dioništvo Božje naravi, božanstvo. Od 17. st. (ARj; IB; DDM; Ben).

Božánstvo, bòštvo s — (stsl. bož'stvo; kod nas u starini najprije: bož'stvo, božstvo 13.—15. st.; božastvo 14.—17. st.; božanstvo od 16. st.) — Božja narav, bit, vlast; Bog (Đorđić, Im. t. božanstvo. NJ IV 169 ss.; ARj; IB; DDM).

Bòžić m dem. od Bog, mali Bog; dan, kada je Sin Božji postao malen, kada se rodio od Djevice Marije (25. prosinca). U svezi: mali, mladi B. — osmi dan po Božiću, mlado ljeto; prije svetkovina Isusova obrezanja, sada svetkovina Bogorodice. Obično od starine (usp. Miklošić, DAW XXIV 22; Bulat, JF II 284; Krek 586; ARj; IB; Ben.). V. rođenje, rožanstvo.

Božićati — isto šta božićevati (M. Vidović); b. se — čestitati Božić (ARj).

Bòžićev, bòžićni, bòžićnji, bòžitnji pr. što pripada Božiću (ARj; IB; DDM; Ben.).

Bòžićevati, bòžićovati — slaviti Božić, provesti Božić i božićne praznike (ARj; IB; DDM; Ben.). V. božićati.

Bòžićnica ž dar za Božić (IB); dar mladoženje djevojci za Božić (ARj); (u Blatu na Korčuli) kolač »od lipe bile muke. . našaran« koji se peče za Božić (Š).

Bòžićnjak, bòžitnjak m nešto što pripada Božiću, npr. badnjak (ARj; IB).

Bòžiti — nazivati kome Boga (ARj; IB).

Bȍžjački pr. što pripada božjacima (ARj).

Bȍžjak m — 1. prosjak, jer prosi radi Boga i radi Boga mu se dijeli (ARj; IB; DDM); 2. član templarskog reda (Ben. V. templar).

Bȍžji, Božiji (u starini još: Boži, Božij; usp. stsl. božii, bož'i) pr. — što pripada Bogu na bilo koji način. U svezi: B. dan — Tijelovo, drugi dan Božića (kod pravoslavnih). Usp. ARj; IB; DDM; Ben. i dr.

Bóžo m hip. od Božić, mali Bog. O Isusu u božićnim pjesmama (ARj).

Brȃčan pr. — (usp. stsl. brač'n'. Jagić 327) — što se odnosi na brak. Od 13. st. (ARj; IB; DDM; Ž. II 321). V. ženidben.

Bračnik m pirnik, zaručnik, muž (ARj; Ben.).

Braćenik m član crkvenog reda (ARj).

Brȃk m — (od: brati — uzimati; usp. stsl. brak') — ženidbena veza između muža i žene, koja je među kršćanima jedan od sedam sakramenata (usp. BL 55; RBT 1553). Od 13. st., ali u starije vrijeme dosta rijetko (usp. Brückner 183; Krek 197 s.; Miklošić, DAW XXIV 32; ARj; Cr., Pr. 193; Ž. II 320 i dr.). V. matrimonij, ženidba.

* **Brakólomac** m brakoloman čovjek (DDM).

* **Brakòloman** pr. koji krši bračnu vjernost (DDM; Ben.).

* **Brakòlomnica** ž brakolomna žena (DDM).

* **Brakolómstvo** s kršenje bračne vjernosti (DDM; Ben.). V. adulterij.

* **Brakoràspustan** pr. što se odnosi na raspust braka, brakorazvod (Ben.). V. brakorastavan, brakorazvodan.

* **Brakoràstavan** pr. isto što brakoraspustan (Ben.).

* **Brakorázvod** m rastava braka (Ben.).

***Brakorázvodan** pr. isto što brakoraspustan (DDM; Ben.).

Brànitelj m tko brani, npr. ženidbeni vez (Cr., Pr. 298), zabranjeni nauk (Cr., Pr. 403). Često o Bogu, anđelima, svecima... koji ljude brane (ARj). Isto što Paraklit (DF 583). V. tješitelj.

Brašànce s dem. od brašno; tijelo Isusovo, pričest. Od 16. st. (ARj; IB; DDM).

Brašànčani, brȁšanski pr. što se odnosi na Brašančevo (ARj; IB).

Brašànčevo s isto što Tijelovo. Od 18. st. (ARj; Skok, ERj I 198; IB; DDM; Ben.).

Bràšenica, bràšljenica, bràšnenica ž isto što popudbina (ARj).

Brȁšno s hrana, duhovna hrana, pričest, pričest na smrti. Od 13. st. (ARj).

Brašnovati, bršnovati — hraniti, pričešćivati (se). V. ARj. Govori se danas u Istri (bršnovati) .Š.

Brȁt m čovjek koji je s nekim u najbližoj vezi po krvi, po sakramentu krštenja (kumčetu kumov sin), po vjeri (kršćani su među sobom braća... Usp. RBT 107 ss.), po pripadništvu pobožnom crkvenom društvu ili redovničkoj zajednici (usp. fra), posebno redovnik koji nije svećenik (usp. lajik). U svezi: mali ili manji b., mala ili manja braća — naziv za članove Franj. reda, prema lat. službenom nazivu »Ordo fratrum minorum« (usp. ARj s. v. brat i mao; IB; Kn. 41 i dr.). V. malobraćanin, subrat.

Bratarstvo s crkveno društvo; stanje onoga koji je član crkvenog društva. U starije doba (ARj).

Bratijenstvo s isto što bratstvo pod 1 i 2 (ARj).

Brȁtim m član crkvenog društva, bratovštine. Od 17. st. (ARj; IB; DDM; Rog. 582). V. bratjenac.

Brȁtimiti (se), brȁtiti (se) — moliti koga da bude brat, pobratim; zvati se međusobno brat (ARj; IB; DDM).

Brȁtimski, brȁtinski pr. što se odnosi na bratime, bratski (ARj; IB; DDM).

Brȁtimstvo, brȁtinstvo s — 1. crkveno društvo (usp. sodalicij); 2. isto što bratstvo pod 1 i 2 (ARj; IB; DDM; Rog. 582). V. redobratstvo.

Bratímština, bratínština ž isto što bratovština (ARj).

Bratjenac m hip. od brat; isto što bratim (ARj).

Bratóvština, bratština (bratšćina, brašćina, braština) ž — pobožno društvo vjernika za unapređivanje javnog bogoštovlja (ARj; Mažuranić I 64 ss.; Št. I 235; Cr., Pr. 147; Rog. 580). V. bratimština, bratstvo.

Brȁtstvo s — 1. isto što bratovština; 2. stanje, veza između članova bratimstva, reda, iste vjere; 3. skup, zajednica braće, redovnika (ARj; Rog. 598; Cr., KP II 2, 236 i dr.).

Brěcati — prikucavati u zvono prigodom smrti ili pogreba. Govori se u Dalmaciji (Š). V. 2. klecati.

Brev m manje svečano papino pismo (litterae breves) koje počinje s pozdravom ili riječima »In perpetuam rei memoriam«, a završuje s datumom i pečatom (»annulus Piscatoris«); crkv. lat. breve (kratak govor, kraća poslanica, odredba; kratak opis, imenik osoba - stvari...). Usp. Du Cange I 614 ss.; Forcellini I 584; Cabrol II 1, 1316 s.; Lex. II 550; Bel. I 6; Cr., KP I 123; Rog. 241. U starijih pisaca (ARj). V. breve.

* **Breve** m isto što brev. U novijih pisaca (Cr., KP I 123; Rog. 241; Št. I 324; Bel I 6, 33...).

Breveleg m isto što privilegij. U starijem jeziku (ARj).

Brevijal m isto što brevijar; lat. breviarium, tal. breviale. U starijem jeziku (ARj).

Brevìjar m knjiga u kojoj su pravila za moljenje, lit. kalendar, a onda same molitve, koje se imaju moliti zajednički u katedralnim, kolegijalnim i samostanskim crkvama; a privatno su ih dužni moliti klerici u višim redovima, redovnici i re-

dovnice sa svečanim zavjetima; lat. breviarium (statistički pregled, popis...; zatim od srednjega vijeka: upute, pravila za obavljanje službe Božje, za moljenje oficija; konačno: knjiga u kojoj su pravila za moljenje i tekst molitava).
Glavni, molitveni dio brevijara prije koncilske obnove dijeli se na ove dijelove: Ordinarium (u kojem je okvir svih dnevnih časova, himni, kantici i ostalo što se moli u ferije), Psalterium (u kojem su psalmi), Proprium de Tempore (sadrži oficij za božićno, uskrsno, duhovsko doba, za nedjelje i ferije), Proprium Sanctorum (u kojem su oficija za pojedine nepomične svetkovine), Commune Sanctorum (u kojem su oficija zajednička pojedinim skupinama svetaca: apostola, mučenika...). Najveći dio molitava u brevijaru sačinjavaju psalmi koji su tako raspoređeni da se kroz osam dana svi (150) izmole. Uz psalme dolaze još: kantici, himni, lekcije, kapituli, responzoriji, oracije...
Dnevno moljenje brevijara dijelilo se na više dijelova koji se zovu hore (časovi), horae canonicae (kanonski časovi), jer se moraju moliti u određene satove, prema propisu kanona. Ti su časovi: matutinum cum laudibus, prima, tertia, sexta, nona, vesperae, completorium. Matutinum se moli noću, a razvio se iz prakse da se kršćani (najprije za vrijeme progonstva!) noću sastaju na službu Božju (v. vigilija). Laudes su se molile izjutra, a vesperae uvečer. Postale su iz židovskoga običaja da se moli jutrom i uvečer. Tertia, sexta i nona razvile su se iz židovskoga običaja, kojega su se držali i apostoli, da se moli u određene satove preko dana (usp. Dj 2, 15; 3, 1; 10, 9). Prima i completorium nastali su u samostanu (usp. Du Cange I 620; Forcellini I 582 s.; Cabrol II 1, 1263 ss.; Lex. II 551 ss.; Diz lit. 80 ss.; Sch.-P. 452 ss.; Kn. 326 ss. V. i oficij). Oblik »brevijar« običan je u starijem i novijem jeziku od 16. st. (Marulić 254; Ž. I 287; Cr., KP I 362; Kn. 43; Rog. 182 i dr.). V. brevijal, brevijarij, brevir, brivijal, brvijal, brvijar, časoslov.

*__Brevijarij__ m isto što brevijar (Kn. 329).

* **Brevijáriti,** * **brevíriti** — moliti brevijar, oficij. U naše doba.

* **Brevir** m isto što brevijar (Kn. 54; Rog. 182).

Brezákonit pr. isto što nezakonit (Dobretić 113).

Brezákonje s isto što bezakonje (ARj).

Brèzgrešan pr. isto što bezgrešan (Marulić 90).

Brèzgrešnost ž isto što bezgrešnost (ARj).

Brèzredan pr isto što bezredan (Dalla Costa I 60).

Brèzrednik m isto što bezrednik (Dobretić 291).

Brèzrednost ž, **brezređe** s isto što bezrednost (ARj).

* **Brguja** ž isto što brgulja. U Imotskoj krajini (Š).

Brgulja ž slavljenje kojim se u crkvi i van crkve slavi svetkovina zaštitnika jednog dijela župe (komšiluka); tal. bergolare — šaliti se (ARj). Obično u Dalmaciji (Š).

Brivijal m isto što brevijar; tal. breviale (Da vs'ki redovnik misnik kapitula Omiš'-lskoga... imij imeti svoj brivijal svršen. Šurmin 210).

Brôd m isto što lađa (DDM).

Brödac m dem. od brod; posudica za tamjan (Misnik... uzimlje tamiana iz brodca i postavlja u kadilnik. Kašić 156). V. lađica.

Brojànice, brojènice ž. mn. (rjeđe u jd.: **brojanica)** — predmet (niz zrna, povezanih žicom) na koji se moli krunica. Od 17. st. (ARj; IB; DDM; Ben.). V. čislo, očenaš, krunica, rosarij.

Brojevi (Knjiga Brojeva) — naziv četvrte knjige SP (Stv. 105 ss. i dr.).

Brvijal m isto što brevijar; tal. breviale. U starijem jeziku (ARj).

Brvijar m isto što brevijar. U starije doba (ARj).

Brzitnji, * **bržitni,** * **bržitnji** pr. svečan; npr. b. dan, blagdan. U staro doba (ARj; Mažuranić I 103).

* **Buđija** ž svijećnjak što ga drži klerik (minister de palmatoria, de candella; bugiarius) kad svečanu službu obavlja koji crkveni prelat; crkv. lat i tal. bugia (Lex. II 623; Diz. lit. 82; Caerem. 97). U naše doba.

Bûla ž svečano papino pismo, na lat. jeziku, koje raspravlja o važnijim pitanjima. Na početku je ime pape s riječima »Episcopus, servus servorum Dei«. Pečat nosi sliku sv. Petra i Pavla, a naokolo

je ime vladajućeg pape. Ako se izdaje u konzistoriju, potpisuju je i kardinali. Naziv postaje od lat. bulla (najprije dragocjen predmet, nakit što su ga na prsima nosila djeca odličnijih Rimljana; znak koji bi se utisnuo na takve predmete; zatim: pečat koji je visio u kutiji o ispravi, diplomi, što bi je izdali kraljevi, carevi i rimski biskupi; a onda i sama isprava, diploma). Usp. Du Cange I 638 ss.; Forcellini I 592; Cabrol II 1, 1331 ss.; Lex. II 630 s.; Matzenauer 123; Rog. 240. U starijem i novijem jeziku (ARj; Bel. I 5; Cr., KP I 121). V. pečatnica.

* **Bularij** m zbirka papinskih naredaba; crkv. lat. bullarium. Prvi je takvu zbirku izdao Laertius Cherubini u 16. st. (Bel. I 39; Cr., KP I 23).

Bûrsa, burza ž dvostruki četverouglasti poklopac iz kartona, preobučen u tvar boje misnog ruha, u kojem se nosi korporal k oltaru i od oltara; spremnica, u obliku kese, u kojoj se nosi pričest bolesnicima; crkv. lat. bursa (Du Canga I 654; Forcellini I 595; Lex. II 647; Diz. lit. 80). U naše doba (Kn. 108; Sch.-P. 317). V. tok, uklopnica.

C

* **Cecilijánac** m član crkv. pjevačkog pokreta ili zbora koji časti sv. Ceciliju (lat. Caecilia). V. Kn 76.

* **Cecilìjanski** pr. što pripada crkv. pjevanju, crkv. glazbi, cecilijancima (Kn. 76).

Cêla ž soba, soba za redovnika, monaha (v. ćelija); stanica, filijala benedikt. opatije s manjim brojem redovnika; katkada crkvica, kapela (Ostojić, B. I 113); lat. cella (prvotno: tajno mjesto u kući, kuća siromaha; mjesto u hramu gdje su se čuvali kipovi i slike bogova... U crkv. lat. jeziku: soba monaha, redovnika. Forcellini II 132). Obično od starine (ARj).

* **Celebrácija** ž obavljanje sv. čina, službe Božje; lat. celebratio — slavljenje, svetkovanje. U novije vrijeme (Kn. 116).

* **Cèlebrans** m svećenik koji obavlja sv. čin (misu, časoslov); crkv. lat. celebrans (od celebrare — hvaliti, veličati, svetkovati, slaviti). Usp. Caerem. 124 i passim. U novije vrijeme (Kn. 268, 270). V. celebrant.

* **Cèlebrant** m isto što celebrans (Gjanić 240; Rog. 295; Kn. 23, 34, 110).

* **Celèbrati** — obavljati sv. čin (misu, časoslov...); lat. celebrare (v. celebrans). U starije doba. (Misnik ima celebrat svaki dan. I. Držić 369. ARj s. v. sekular). V. celebrirati, činodejstvovati.

* **Cèlebret** m preporučno pismo crkv. poglavara bez kojega upravitelj crkve ne smije dopustiti stranome svećeniku govoriti misu; lat. celebret (konj. prez. od celebrare, tj. neka slavi, neka obavlja sveti čin). Usp. Kod. kan. 804; Cr., Pr. 162; Diz. lit. 103 s. U novije vrijeme (Sch.-P. 36, 451). V. preporučam.

* **Celebrírati** — isto što celebrati; lat. celebrare, njem. zelebrieren. U novije vrijeme (Kn. 124; Ms 37).

* **Celìbat** m djevičanstvo, uzdržljivost od ženidbe na koju se obvezuju svi klerici viših redova u Zapadnoj crkvi (Kod. kan. 132), zatim redovnici, redovnice svih kršćanskih crkava (usp. Cabrol II 2, 2802 ss.; Cr., KP II 1, 36 ss.); lat. caelibatus — izvanbračni život, življenje bez žene, beženstvo (caelebs — neoženjen). U novije vrijeme (Cr., KP II 1, 37; Rog. 150...). V. beženstvo.

* **Celibatski** pr. što pripada celibatu: celibatsko stanje (Ostojić, K. 11)...

Celica ž mala cela. Od 16. st. (ARj).

Celija ž isto što ćelija (komb. cela + ćelija). U 18. st. (ARj).

Cemeter, cemiter m — isto što cimiter (ARj).

* **Cènakul** m dvorana u kojoj je Isus s apostolima držao Posljednju večeru; lat. caenaculum — blagovalište (Vulg.: Mk 14, 15; Klaić). Dosta često u svećeničkim krugovima (Š).

* **Cenobij** m zajednički život, način zajedničkog života, katkada isto što samostan; prema lat. coenobium, grč. koinóbion (v. Forcellini II 252).

* **Cenòbit(a)** m kršćanin koji živi s drugima na jednome mjestu pod istim zakonom (Mažuranić V 673; Dalla Costa I 92); od lat. coenobita (a to od grč. koinós — zajednički i bíos — život). Govori se i piše kad ustreba.

* **Cenobitski** pr. što pripada cenobitima: cenobitsko redovništvo (Ostojić, B. I 47)...

* **Cènzor** m — 1. osoba kojoj je služba da pregleda ono što se ima tiskati (Kod. kan. 1393); 2. osoba koja bilježi one koji ne prisustvuju božanskim službama (kan. 395) itd.; lat. censor (procjenitelj, sudac, nadglednik morala...). Danas obično (Cr., KP II 1, 186; Rog. 288, 546 i dr.). V. preglednik, punktator.

* **Cenzúra, censura** ž služba cenzora; 1. isto što pregledba; 2. kazna kojom se krivac lišava nekih duhovnih ili s duhovnima spojenih dobara dok ne bude odriješen nakon što odustane od upornosti. (Kod. kan. 2241; Cr., Pr. 389); lat. censura (sud, procjena, služba cenzora...). Imaju znati (ispovjednici) i censure zavezaje pristolju apostoskomu. Kašić 51. Usp. još Št. II 289; Bel. I 334; Rog. 127, 232; Cr., KP I 541. V. čensura, zaveza.

* **Cenzurírati** — obaviti službeni pregled knjige, udariti nekoga crkvenom kaznom (Sch.-P. 560). V. cenzura.

Cèrej m voštana svijeća; lat. cereus — voštan, voštana svijeća, voštanica (cera — vosak). U starijem jeziku (ARj).

Cerèmonija ž vanjski čin, kretnja koja prati molitvu ili javno vršenje bogoštovlja (misa, dijelenje sakramenata...); lat. caeremonia (ceremonia) — vjerski običaj, sveti čin; pobožni obred; štovanje bogova vanjskim znakovima... (Forcellini II 19; Cabrol II 2 3297 ss.; Lex. X 1041 s.). Od 14. st. Gdn Krištofor biskup modruški... naučen mnogo v zakonih i v ceremonijah crkvenih (1499). Šurmin 426. V. još Kadčić 135; Cr., KP II 1, 125; Rog 53; Ž. I 27; Kn. 109. Usp. ceremunija, cerimonija, čin, način, običajnost, rit.

Ceremonìjal m skup ili knjiga odredaba, ceremonija koje se imaju vršiti u obavljanju sv. čina...; lat. caeremoniale, liber caeremonialis. Knjige s takvim naslovom počele su se izdavati poč. 16. st., dok su se prije knjige slična sadržaja zvale: Ordines, Rituales libri, Libri agendorum... (Forcellini II 19; Cabrol II 2, 3296 s.; Lex. X 1039 s.; Diz. lit. 105 s.; Kašić XII; Št I 325; Kn. 21; Rog 294).

* **Ceremonijalan** pr. što se odnosi na ceremonije; lat. caeremonialis. Obični su izrazi: ceremonijalni propisi (Ž. I 20), ceremonijalna kongregacija (Rog. 236; Cr., KP I 193; II 1, 113 i 117. Usp. Kod kan. 254).

* **Ceremonìjar** m klerik koji druge uči ceremonije; koji za vrijeme službe Božje upravlja obavljanjem ceremonija; lat. caeremoniarius (usp. Diz. lit. 107; Caerem. 62 i passim). U naše vrijeme (Gjanić 241 ss., 253 ss.). V. ceremonist(a), ceremoništ(a), obredar, obredničar.

* **Ceremonist(a)** (Rog. 236), * **cerimonist(a)** (Ostojić, K. 148) m isto što ceremonijar; crkv. lat. caeremonista.

* **Ceremòništa** m isto što ceremonijar. Često u naše doba.

Ceremunija ž isto što ceremonija (ARj).

Cerìmonija ž isto što ceremonija; lat. caerimonia. U starijih pisaca (ARj), a i danas se čuje u svećeničkim krugovima.

* **Ceroferar(ij)** m klerik ili dječak koji kod svečane službe Božje nosi svijeću; crkv. lat. ceroferarius (cereus — svijeća i ferro — nosim. Usp. Diz. lit. 107; Caerem. 71). Po misi misnik... uzet će pluvijal crni, i prid njim hodeći subdjakon s križem, i s popovi i s dvimi ceroferari sa svićami užeženimi. Kašić 229. V. svjećonoša.

* **Cezaropapìzam** m težnja, nastojanje državne vlasti da vrši utjecaj na upravljanje Crkvom; od cezar, car i papa. Usp. BI 22; Klaić.

Cìborij m 1. gornji dio oltara u obliku četverokutne sjenice koja stoji na 4 ili 6 stupova, a pod njom je posuda s Presvetim (usp. Lex. II 963; Cabrol III 1588 ss.; Sch.-P. 274 s.); 2. isto što piksida (Sch.-P. 274; Kn 89); prema grč. kibórion, lat. ciborium (prvotno: posuda u kojoj su mornari obično nosili hranu). Usp. Forcellini I 180.

Cìlicij m sukno, odjeća siromašnih ljudi, pokorničko odijelo; od grč. kilíkion, preko lat. cilicium (substantivirani pr. cilicius: cilicium textum, stragulum). Drži se da se takvo sukno najprije pravilo od dlake cilicijskih koza, pa je naziv nastao po imenu pokrajine. Spominje se u SP (Jer 4, 8; Mt 11, 21). Usp. Forcellini II 183 s.; Lex. II 967 s.; Cabrol III 1623 s. Od. 16. st. (ARj). V. kostret.

Cilicije s, **cilicio** s, **čilicij** m isto što cilicij. U starijem jeziku (ARj).

Cimatorij m isto što cimiter (ARj).

Cìmitar m isto što cimiter. Od 16. st. Danas u Novigradu n. m. (Š), na Rabu (Kušar 21)...

Cìmiter isto što groblje; od grč. koimētérion, vulg. kymētérion — mjesto gdje se spava, spavalište (gl. koimáō — spavam), jer za kršćane pokojnici, koji su u Gospodinu umrli, spavaju smrtnim snom i čekaju uskrsnuće (usp. Dj 7, 60; Cabrol III 1625; Preuschen 612; Skok, ERj I 255; Kn. 79). Grč. je izraz k nama došao preko lat. coemeterium, cymeterium, cimiterium, tal. cimiterio, cimitero. Oblik cimiter susrećemo od 14. st. (ARj). V. cemeter, cimatorij, cimitar, cimiterij, cimitorij, cintor cintorom, simatorij, šamatorje, šimatorij.

Cimiterij m isto što cimiter. Od 16. st. (ARj).

Cimitorij m isto što cimiter. U starijem jeziku (ARj), danas na Cresu (Tentor 203).

* **Cingul** m dio crkvenog lit. ruha kojim se veže alba oko pasa; lat. cingulum — pas, pojas (Diz. lit. 114; Caerem. 119). U novije vrijeme (Kn. 95 s., 102). V. cingulum, pas.

* **Cingulum** m isto što cingul (Kn. 101).

Cìnkuš m zvono na tornju, i to obično ono najmanje koje zvoni kod umiranja; od cinkati (zvoniti), a ovo od glasova cin-cin (ARj, IB; DDM).

Cintor m isto što cimiter. Kod Hrvata u Madžarskoj (Miklošić, DAW XXIV 19; ARj).

Cintorom m isto što cimiter (Jambrešić).

Cìrkul m gregorijanske mise; lat. circulus — krug, karika lanca... Govori se u Bosni. V. gregorijanski, kantamisa.

* **Cirkumcìzija** ž svetkovina obrezanja koja se prije obnove kalendara slavila 1. siječnja (Lk 2, 21); lat. circumcisio — obrezanje (Diz. lit. 114 s.). U naše doba V. obrezanje.

Cirkva ž isto što crkva. U kajkavaca (Jambrešić).

Cirkveni pr. isto što crkovni (Jambrešić).

* **Cistèrcit(a)** m član reformiranog benediktinskog reda koji je osnovao sv. Robert (g. 1098). Ime je nastalo po franc. samostanu Citeaux. Cisterciti su u Hrvatsku došli u 12. st. Zbog odijela su ih zvali »svrakari«. BI 129; Marija XIII (1975) 140 i Ostojić, B. I 59 s.; III 193 ss.

* **Cistercitkinja** ž prema m cistercit(a). Ostojić, B. I 59.

* **Cistèrcitski** pr. što pripada cistercitima: c. red (Ostojić, B. I 59), c. samostan (Ostojić, B. I 62)...

Civil m građanin, građanska osoba (lat. civis). Suprotno: redovnik, svećenik. Usp. Klaić.

Civilan pr. isto što građanski (lat. civilis); obično kao atribut uz imenice »brak, ženidba« (ženidba koja je sklopljena pred državnim činovnikom po državnim zakonima), »pravo« (c. pravo, za razliku od kanonskog prava)... Usp. Buj. II 343 s.; Cr., KP I 295.

* **Crekav** ž isto što crkva. U Hrvatskom primorju (Tentor 203).

Crikva (od 14. st.), **crkav** (od 13. st.), **crkov** (13.—15. st.), **crki** (14. st.), **crekva** (od 13. st. u Istri), **crikav** (od 13. st.) ž — isto što crkva. U čakavaca (ARj).

Crikveni (od 13. st.), **crikovni** (od 15. st.) pr. — isto što crkovni. Kod čakavaca (ARj).

Crkovina ž crkveno imanje. U Crnoj Gori (ARj).

* **Crkovinar** m klerik ili svjetovnjak koji je član crkv. imovinskog odbora, crkovinarstva (Spr. 10). V. crkovinarstvo, crkveni, fabricijer, otac, prokurator, provicijer, župan.

* **Crkovinárstvo** s crkveni odbor koji zajedno s upraviteljem crkve upravlja crkvenom imovinom — Consilium fabricae ecclesiae (usp. Kod. kan. 1183; Diz. mor. 544; Cr., Pr. 229).

Crkovni (disim. prema crkvovni) pr. — što pripada crkvi. Od 13. st. (ARj). V. cirkveni, crikveni, crkveni, eklezijalan.

Crkovnjak (od 17. st.), **crkovnik** (od 13. st.), **crkvenjak** (od 16. st.), **crkvenik** (18. st.), **crikovnjak** (17. st.), **crikovnik, crikvenjak** m — osoba koja ima crkveni red; naziv knjige Sirahove (v. Crkvenica), prema lat. Ecclesiasticus (ARj).

Crkva ž zajednica ljudi koji vjeruju u nauk što ga je Krist naučavao, primaju sakramente koje je on ustanovio, slušaju poglavarstvo koje je on postavio; misterij naroda koji je grešan ali posjeduje zalog spasenja (usp. RBT 125 ss.; BL 58); sveopći sakramenat spasenja koji očituje i ostvaruje misterij Božje ljubavi prema čovjeku (Dok. 683); Otajstveno tijelo Kristovo (Dok. 101)...; narod sakupljen radi službe Božje i zgrada u kojoj se vrši služba Božja; poglavari koji Crkvom upravljaju.

Porijeklo naziva nije sasvim jasno. Općenito se drži da potječe od grč. arhaističné riječi kyriaké (do 4. st. u sr. rodu: kyriakón), što znači: Gospodnji, tj. dom. Nije jasno kojim je putem grč. naziv k nama došao. Većina slavista pretpostavlja germansko ili gotsko posredništvo. Miklošiću je cr'ky od svnjem. chiricha (DAW XXIV 17). Berneker (132), Klich (91), Vondrák (Verg. slav. Gram. I 405) i dr. izvode je iz gotskoga * kyriko; Schwarz (ASlPh 40, s. 280—289) iz sbav. chirch. Skok misli da je grč. riječ ušla u slav. jezik neposredno, da su je pače sv. Braća i njihovi pomagači sami adaptirali (cr'ky, cerky, * cirky) slav. jezičnim navikama (O slav. pal. JF VIII 60. — Usp. ZSlPh II 398; RESl VII 182 ss.). I St. Mladenov (Zborn. XXV 137) izvodi cr'ki neposredno iz grč. Opširnije o različitim mišljenjima v. kod Gunnarsona (6 ss.). Sam Gunnarson za razne slav. oblike pretpostavlja * cer'ky (14—29) koje izvodi iz balk. romanskog izraza basilica (usp. rum. biserica). Neposredan izvor mogao bi biti balk. romanski * zereca, * zerica (56 s.). To mišljenje nije prihvaćeno (Skok, ERj I 275). Naš oblik »crkva« dolazi od 12. st.

Danas često u svezi: sveopća, svesvjetska c. — cijela Kristova Crkva (Dok. 523; Ms 23); Rimska c. — c. kojoj je središte u Rimu (Tem. dok. 35); Katolička c. (v. katolik, katolički); Latinska c. — Rimska kat. c. koja se u obredima služi lat. jezikom (Potv. 11); Zapadna c. — isto što Rimska, Katolička c. (Dok. 225); Istočna c. — c. koja ima istočni obred, koja nije sjedinjena s Kat. crkvom (Dok. 243); rastavljene crkve — crkve koje nisu u jedinstvu s Kat. crkvom (Dok. 249); partikularna c. — c. jedne pokrajine (Dok. 523. V. partikularan); mjesna c. — c. pojedine pokrajine, biskupije, župe (Dok. 239; Tem. dok. 26); župska c. — c. jedne župe... V. cirkva, crekav, crikva.

Crkvar m tko pohodi crkvu. U staro vrijeme kod pravoslavnih (P. Đorđić, NJ IV 117).

* **Crkváriti** — ići u crkvu (DDM).

Crkvèni pr. isto što crkovni. Od 14 st. U svezi: c. starješina ili odbornik — isto što crkovinar (usp. Cr., Pr. 229).

Crkvenica ž naziv knjige Sirahove, prema lat. Ecclesiasticus (BL 291; Stv. 279). V. crkovnjak.

Crkvenoslàvenski (v. staroslavenski).

* **Crkvenost** ž odnos prema crkvi, stanje onoga koji je odan Crkvi. V. eklezijalnost.

Crljènica, (crljenica, crvenilica) ž isto što rubrika. Od 17. st. (ARj; IB; Ben.; Št. I 326).

Crni pr. sam ili u svezi: c. đavao, vrag... — isto što vrag. Tako se govori da se ne spominje ime »vrag«, a to zbog toga jer se drži da je vrag crn (ARj; Bulat, JF V 147).

* **Crnonja** m isto što vrag (v. crni). Bulat JF V 147.

Crnorízac, crnorizac m od crn i riza (odijelo, haljina); usp. stsl. čr'noriz'c' (Miklošić, DAW XXIV 16; Jagić 300) — čovjek koji nosi crnu haljinu, redovnik (ARj). V. riza.

Crnorizački, crnorizački pr. što pripada crnoriscima. U staro doba (ARj).

Crnorizica, crnorizica ž redovnica, kaluđerica. U staro doba (ARj).

Cvìjeti m i ž mn. isto što Cvjetnica. Od 17. st. (ARj; IB; DDM; Ben.).

Cvjètan, cvjetni, cvjetnji pr. što pripada cvijetu, cvijetima, Cvjetnici ili kojemu danu što dolazi iza Cvjetnice. Redovno u svezi: Cvjetna nedjelja, Cvjetni ponedjeljak... (ARj; IB; Št. II 142; Kn 235).

Cvjètnica ž nedjelja pred Uskrs. Naziv dolazi otud što se toga dana u crkvi svečano blagoslivljaju i nose u ophodu palme, maslinove grančice, cvijeće (usp. lat. dominica palmarum). Od 15. st. (Mažuranić I 145; ARj; IB; DDM; Kadčić 148; Zoričić 81; Kn. 155; Čs 1321). V. cvijeti, cvjetonosije, nedjelja, uličnica, uljičan, uljičnica.

Cvjetonosije s isto što Cvjetnica (ARj; IB).

Č

Čagrtaljka ž isto što čegrtaljka (DDM).

Čagrtati — isto što čegrtati (DDM).

Čàrjak, čirak, čirjak m svijećnjak, osobito svijećnjak što svjećonoše nose i drže kod svečane službe Božje; od tur. čirak — žižak, fenjer. U starijih pisaca (ARj) i danas u Dalmaciji (Š). V. kandalir.

Čâs m dio vremena, sat, ura; posebno: 1. mesijanski č. — č. Isusove muke i slave (Mt 26, 45; Iv 12, 27 i dr.); 2. eshatološki č. (č. konačne pobjede Sina Božjega), č. suda (Mt 24, 44. 50; Iv 5, 25. 28), č. žetve (Otk 14, 15 ss.), posljednji č. (1 Iv 2, 18. V. RBT 142); 3. dio dnevnog moljenja časoslova (ARj; IB; Št. I 353; Kn 44; Tem. dok. 79; Pavić 125). — Često u svezi: kanonski čas (Dok. 49) — pojedini čas koji se ima moliti u određeno vrijeme prema odredbama, kanonima Crkve; srednji č. (Čs 13; Tem. dok. 39); manji (Dok 49), mali (Tem. dok. 39) časovi — treći, šesti i deveti čas (Čs 15, 16 i passim); liturgija časova (Tem. dok. 7, 20, 24...) — obavljanje, slavljenje, moljenje časova. V. časoslov, hora, sat, ura.

Čâslovac m — 1. isto što časoslov; 2. dijete koje uči čitati časoslov. U Ist. crkvi od 18. st. (ARj; IB; Kn 48).

Čâsnica ž časna sestra, redovnica. U Hercegovini (Š). V. častan.

Čâsnost ž naslov crkv. osobama: Vaša Časnost (Živ. 172, 177).

* **Čâsoslov** m isto što brevijar. Nakon koncilske obnove moli se na narodnom jeziku i postaje »molitva svega naroda Božjega« (Tem. dok. 7), jer se preporučuje i vjernicima da ga mole u cjelini ili barem djelomično. Struktura je časoslova drugačija nego ju je imao pretkoncilski latinski brevijar (v. brevijar). Časoslov ima ove dijelove: Red časoslova, Psaltir za četiri tjedna, Sveta vremena (v. vrijeme), Zajednička svetačka slavlja, Vlastita svetačka slavlja. Dnevno moljenje ima ove časove: Služba čitanja; Jutarnja (Jutarnje hvale) — glavna jutarnja molitva (Tem. dok. 8, 32); Manji, mali časovi ili Srednji čas (treći, šesti i deveti); Večernja — (Večernje hvale) — glavna večernja molitva (Tem. dok. 8); Povečerje — molitva prije spavanja.

Riječ »časoslov« nema ARj. Danas je vrlo obična (Ben.; DDM; Št. I 323; Bel. I 186; Kn. 48; Rog 121; Tem. dok. 7...). Često u svezi: slavljenje časoslova — moljenje pojedinih časova (Tem. dok. 8); božanski č. — jer sadrži molitve koje na najsavršeniji način slave Boga (Dok. 47). V. časlovac pod 1. čestoslovac, čin pod 4, činomolje, nausnica, oficij, pomolionik, poslužba, služba, večernja.

* **Čâsoslovan** pr. što se odnosi na časoslov (Tem. dok. 9, 53).

Čâstan, časni pr. vrijedan časti, štovanja. Često kao atribut uz ime svetih zgrada (samostan, crkva), predmeta (križ, krst); osobito uz ime svećenika-redovnika (časni otac), redovnika koji nisu svećenici (časni brat), redovnica (časna sestra; ili samo: časna), uz ime onih o kojima se vodi proces da budu proglašeni blaženima (časni

sluga Božji). Usp. ARj; IB; DDM; Pavić 129.

Čàša ž posuda za piće; posuda što se upotrebljava kod prikazivanja mise (Kadčić 101); simbol muke, trpljenja, ljudske sudbine (usp. Mt 26, 39; BL 59). V. kalež.

Čatac, čtac, čtač, čtavac m (od čisti, 3. 1. mn. prez. č'tu, čatu; usp. stsl. č'tc'. Jagić 300) — čovjek koji čita; posebno čovjek kojemu je posao čitati u crkvi, isto što lektor (ARj; IB; Ben.).

Čàtati, čatiti — čitati, osobito čitati molitve, čitati u crkvi (ARj; IB; Ben.).

Čàvao m isto što đavao, vrag. Govori pobožna čeljad da ne spomene pravo ime.

Čegrtaljka ž drvena naprava kojom se u posljednja 3 dana Velikog tjedna u crkvi daje znak mjesto zvonom (ARj). V. baraban, čagrtaljka, klepetac, škrebetaljka.

Čegrtati — davati zvuk čegrtaljkom (DDM).

* **Čensura** ž isto što cenzura; prema tal. čitanju lat. tal. riječ censura (Kašić 51).

Čèstica ž dem. od čest, mali dio, mrvica; komadić posvećenog kruha, hostije (ARj; IB; Sch.-P. 473; Kn. 89 i dr.). V. fragmenat.

* **Čèstičnjak** m isto što piksida; od čestica (Bel. I 254; Cr., Pr. 244; Prič. 18, 19, 23).

Čestoslovac m isto što časoslov. U starije doba (ARj).

Četiredesetnica, četiridesetnica, četrdesetica, četrdesetina, četrdestina ž četrdesetdnevni post, osobito pred Uskrs (ARj). V. četrdesetnica pod 1, korizma.

Četrdèsetni, četrdesni pr. što se odnosi na četiredesetnicu, četrdesetnicu; obično u svezi: č. post (ARj).

Četrdèsetnica, četrdesnica ž — 1. isto što četiredesetnica; 2. vrijeme od 40 dana poslije nečije smrti kroz koje se mole za nj molitve; 3. daća što se daje četrdeseti dan poslije nečije smrti. Usp. ARj; DDM; IB; Ben.; Kn. 151.

* **Četrdesetsatni** pr. što se odnosi na vrijeme od 40 sati; obično u svezi: četrdesetsatno klanjanje — klanjanje, moljenje koje traje 40 sati (Cr., Pr. 245; Sch.-P 280). V. kvarantore.

Četver pr. što se odnosi na nešto što je sastavljeno od četiri u jedno, četiri zajedno. Redovno u svezi: četvera vremena (Kadčić 34), četvere kvatre (ARj) — trodnevni post u četiri godišnja doba. V. kvatre.

* **Četveroevanđelje** s četiri evanđelja zajedno. Fućak 53.

Četvrtak m četvrti dan u sedmici (v. sedmica). U svezi: Brašančani č. — Tijelovo (ARj); Veliki ili sveti č., č. Gospodnje večere — četvrtak Velikog tjedna (Miklošić, DAW XXIV 25; Ms 30; Sch.-P. 513; Št. II 63; Kn. 46); tusti, pretili č. — četvrtak pred poklade (ARj; Ben.; IB); zeleni č. — svaki četvrtak od Uskrsa do svetkovine Presv. Trojstva (ARj).

Čin m djelo, radnja; posebno: 1. slobodno, moralno djelo koje pred Bogom zaslužuje nagradu ili kaznu (Ž. I 181, 275); 2. djelo propisano od Crkve koje okružuje sakramentalnu (prije svega žrtvenu) radnju naređenu od Krista, koja se vrši u službi bogoštovlja samostalno ili kao dio bogoštovlja, npr. dizanje očiju, klečanje, križanje... (Kn. 6, 109; Sch.-P. 347 s. V. ceremonija); 3. služba Božja, misa, osobito glavni dio mise (ARj. Usp. kanon); 4. isto što časoslov (Št. I 473), prema lat. officium (v. oficij); 5. sakramenat reda (ARj). U mn. čini — čari, čarolije (ARj; IB; Ben.). U svezi: pokajnički č. (Ms 14, 55; Tem. dok. 41; Prič. 17; Bol. 29) — obred pomirenja s Bogom i braćom na početku mise i u nekim drugim obredima. V. akt, djelo.

Čina ž isto što lik pod 2 (ARj).

* **Činodejstvovati** — obavljati, voditi crkvenu pobožnost. Kod pravoslavnih (Ben.; DDM). Usp. celebrati.

Činòmolje s moljenje časoslova; od čin i moliti. V. časoslov.

Činjaš m zrno na krunici između dvije desetke (ARj). Iskr. Oče naš.

Činjenje gl. im. od činiti; naziv knjige SP: Činjenja apoštolska (ARj), prema lat. Actus Apostolorum. V. djelo.

Čislo s broj; posebno: 1. isto što brojanice (ARj; DDM; IB; Št. I 520); 2. naziv knjige SP SZ (ARj), prema lat. Numeri.

Čisnik m 1. isto što čistilac; 2. isto što čistilište. U starijih pisaca (ARj).

Čist pr. što je bez ljage, mrlje; koji je bez grijeha, koji živi u tjelesnoj uzdržljivosti (ARj).

Čistilac m, **čistilica** ž, **čišnjak** m komad platna kojim svećenik čisti kalež, prste i

usta poslije pričesti. U staro doba (ARj). V. čisnik pod 1, čistilo pod 1, kaleznjak pod 1, očisnik pod 1, purifikator, ubrus.

* **Čistilište** s mjesto gdje poslije smrti duše trpe vremenitu kaznu za svoje grijehe, prije nego budu pripuštene u raj. U novije doba (Ben.; Buj. II 194; DDM i dr.). V. čisnik pod 2, čistilo pod 2, čistište, očisnik pod 2, očistilište, očišćenje, otrebnik, purgatorij, vice.

Čistilo s 1. isto što čistilac (ARj; Sch.-P. 316; Št. I 434); 2. isto što čistilište (ARj; IB).

Čistište s isto što čistilište. U starije doba (ARj).

Čistòća ž stanje onoga koji je čist, bez grijeha; posebno onoga koji živi u tjelesnoj uzdržljivosti. Od 15. st. (ARj; Kadčić 306; Cr., KP II 2, 145; Ž. II 314 i dr.).

Čišćenje i prosvjetljivanje oglašenicima vrijeme dublje duhovne priprave duha i srca za vazmene blagdane i sakramente (Inic. 8, 12, 53).

* **Čitač** m isto što lektor (Ms 66; Inic. 106, 107...).

* **Čitalac** m isto što lektor (Bel. I 127).

Čitanje gl. im od čitati; odlomak iz SP, iz djela svetih otaca, iz života svetaca... što se čita kod službe Božje (Čs 476; Kn. 43, 66...; Ms 46; Sch.-P. 458 i dr.). V. čtenje, lekcija, štenje, štivenje. Često u svezi: Služba čitanja — jedan od kanonskih časova (Čs 5 i passim; Tem. dok. 35...); biblijsko č. — č. uzeto iz Biblije (Tem. dok. 37); svetačko č. — č. iz života svetaca (Tem. dok. 59); kratko č. — odlomak iz SP koje sadrži samo sažetu, naglašenu izreku ili opomenu, a dolazi na pojedinim časovima (osim Službe čitanja) iza psalama (Čs 4 i passim; v. kapitul); duhovno č. — čitanje pobožnih knjiga, povezano s razmatranjem i molitvom, kao sredstvo za postignuće kršć. savršenstva (Bajić 85; Št. II 385. V. štivo).

Čivut(in), čifut(in), čiput(in) m isto što Židov; od tur. čifut, koji će biti od perz. džühûd — Judaeus. Govori se obično za porugu (ARj; Schwarz, NV XXI 73).

Čivutkinja (čifutkinja, čiputkinja), čivutka (čifutka) ž isto što Židovka (ARj).

Čivutski, čifutski, čiputski pr. što pripada čivutima (ARj).

Člának m dio onoga što treba vjerovati, vjerska istina; osobito u svezi: članak vjere (Buj. II 100). V. dogma, definicija.

Čovječànski (u starije doba: člověč'ski — u 13. i 14. st.; člověčaski — u 14. i 15. st.; člověčanski — u 16. st.; čovječanski — od 16. st.) pr. što pripada čovjeku, ljudima. Često se veli o Isusu da je »Sin čovječanski«, da ima »čovječansku narav« (usp. ARj). V. čovječji.

Čovječànstvo (u starije doba: člověč'stvo — u 13. i 14. st.; čovječstvo — 16. st.; čovječtvo — od 16. do 18. st.; človječanstvo — u 16. st.; čovječanstvo od 16. st.) s skupno ljudski rod; čovječja, ljudska narav. Često o Isusovoj ljudskoj naravi (ARj; Đorđić, Im. t. božanstvo. NJ IV 169 ss.).

Čòvječji pr. isto što čovječanski. U naše doba obično (Š).

Čòvjek m (o etimologiji riječi v. Skok, ERj I 336) Božje stvorenje (Post 1, 27 ss; 2, 7), i to veoma uzvišeno (Ps 8, 6. 9); zavedeno od paklene zmije, pada u ponor grijeha (Post gl. 3). Otkupljen je Kristovom smrću i uskrsnućem (usp. Rim 3, 24 s.; 4, 25; 5, 10; 1 Kor 15, 17; Ef 1, 14; 1 Pt 1, 18 ss.). Otvoreno mu je nebo — gdje je konačna čovjekova domovina (Fil 3, 20; Heb 12, 22 s.), uživanje vječnoga blaženstva (1 Kor 2, 9). Nepokorne čekaju vječne muke (usp. Mt 25, 41). V. BL 60 s.; RBT 150 ss.

Čtenje s isto što čitanje. U starije doba (Čtenje pistule blaženoga Pavla apostola k Rimljanom. Bernardin 1. V. još Kašić 229).

* **Čtenija** s mn. crkvena knjiga. U staro doba (Mažuranić I 176).

Čtiocoređe s red, služba čataca. U starije vrijeme (ARj). V. lektorat.

Čtionica ž isto što propovijedaonica. U staro vrijeme (ARj).

Čtovati — iskazivati čast, štovati (Marulić 20); svetkovati blagdan (ARj).

Čùdan pr. što se odnosi na čudo; što pobuđuje čuđenje, divljenje; isto što čudotvoran (ARj). V. čudesan.

Čùdesan pr. isto što čudan (ARj; DDM; IB).

* **Čùdesnost** ž svojstvo onoga što je čudesno (DDM).

Čudeso, čudestvo s isto što čudo (ARj; IB).

Čûdo s izvanredan događaj koji nadilazi prirodne sile i običan prirodni red (usp. BL 61; RBT 160 ss.). Obično od starine (Miklošić, DAW XXIV 3; ARj; DDM; IB i dr.). V. čudeso, čuđe, mirakul, zlamenje pod 3.

Čudočinitelj m isto što čudotvorac (ARj).

Čudotvórac m — (usp. stsl. čjudotvor'c'. Jagić 300) — čovjek koji čini čudesa (ARj; IB; DDM; Ben.). V. čudočinitelj, čudotvoritelj.

Čudòtvoran (u starini i: **čudnotvoran**) pr. — o osobi ili stvari koja čini čudesa (ARj; IB; DDM; Sch.-P. 337). V. čudan.

Čudotvorica, čudotvornica ž žena koja čini čudesa (ARj).

Čudotvoritelj, čudnotvoritelj, čudnotvorac, čudotvornik m isto što čudotvorac (ARj).

Čudotvorje s, **čudotvornost** ž, **čudotvorstvo** s, **čudnotvorstvo** s moć činiti čudesa, čudo (ARj).

Čuđe s isto što čudo (ARj).

Čúvalac, čùvar m onaj koji čuva, posebno: 1. anđeo kojega ima svaki čovjek za čuvara (ARj; IB; DDM; Ben. V. stražac pod 2); 2. samostanski starješina, npr. kod franjevaca (Poslie svakom manastiru... bio je zabiližen upravitelj, koga franceskani čuvaoca oliti vam gvardiana zovu. Dalla Costa I 112. V. gvardijan); 3. redovnik koji upravlja jednom redovničkom pokrajinom ili zamjenjuje provincijalnog starješinu; 4. redovnik koji upravlja čuvarijom: Čuvar Svete zemlje (Vir II — 1975 — br. 1—3, str. 33. V. kustod).

Čuvaostvo s služba, čast kod nekih redovnika; redovnička pokrajina koju sačinjava barem 4 samostana, kojom upravlja čuvalac (v. kustodija). U starije vrijeme (Dalla Costa I 214).

* **Čuvarija** ž redovnička franjevačka pokrajina u Svetoj zemlji: Č. Svete zemlje. Usp. Vir II — 1975 — br. 1—3, str. 33. V. kustodija.

Ć

Ćáćko m isto što otac (hip. od ćaća, tata). O Bogu, papi, samostanskom poglavaru (ARj). Sveti ćaćko Benedikte. I. Đorđić (SPH XXV 2, 710).

Ćèlija ž soba, sobica uopće; sobica za redovnika, kaluđera; ngrč. kéllion. Od 13. st. (ARj; Živ. 163). V. cela, celija.

Ćèlijca ž mala ćelija (ARj).

Ćèlijni pr. što pripada ćeliji (ARj).

Ćelika ž isto što tonsura pod 2. Možda od tal. cherica, a to od lat. clericus. U starijem jeziku (ARj) i danas (Cr., Pr. 31).

* **Ćerik** m isto što klerik. Na Rabu (Kušar 21).

* **Ćirilica, ćurilica** ž alfabet što ga je za potrebe slav. panonske crkve izumio sv. Ćiril; po imenu Sveca: Ćiril, grč. Kýrillos (ARj; IB).

* **Ćìrilski,** * **ćìrilovski, ćurilski, ćurilički** pr. što pripada ćirilici (ARj; IB).

Ćivot m isto što i kivot (ARj).

Ćòka ž veliki svijećnjak što visi o crkv. svodu, s više svijeća ili žarulja; tal. ciocca — kita, pramen. Obično u Dalmaciji (Š).

Ćudòredan, ćudòredski pr. što je u skladu s ćudoređem, što se zbiva po načelima ćudoređa (ARj; DDM; Št. I. 205; Ž. II. 4 i dr.). V. moralan.

Ćudoreditelj m učitelj ćudoređa (ARj).

Ćudorediti — upućivati nekoga u načela ćudoređa (ARj).

Ćudorednica ž nauk o ćudoređu (ARj). V. moralka.

Ćudòrednost ž odnos ljudskog čina prema ćudoređu, ćudoređe (ARj; DDM; Št. I 471; Bel. II. 94 i dr.). V. moralnost.

Ćudòređe s stanje čovjeka koji uvijek živi i radi slobodno u nekom stalnom, sređenom stavu, vrijednom pažnje i poštovanja (Ž. I 22. V. ARj; Ben i dr.). V. moral.

D

Daća ž ono što se daje, danak, prinos; posebno: 1. gozba što se daje kad netko umre njemu u čast (ARj; IB; Ben.; DDM. V. četrdesetnica pod 3, devetina, godišnjica pod 2, karikat, mrtvaština, mrtvilo, podušje, polugodišnjica, sedmica pod 1, sedmina pod 2, karmina); 2. neslana pogača što se jede poslije sprovoda prije drugih jela (kod pravoslavnih oko Banjaluke. Š); 3. gozba uz vesele prigode, kao krsno ime (ARj).

Dah m isto što nadahnuće. U starije vrijeme (ARj).

Dàhnitelj, dahnik m tko diše. O prvoj i drugoj osobi Presv. Trojstva (Ocu i Sinu), od kojih disanjem proizlazi Duh Sveti, pa se oni zovu d. U starije doba (ARj). V. dihatelj, duhovitelj.

Dahnúće, dahnjenje s disanje; djelovanje kojim proizlazi Duh Sveti (usp. dahnitelj). ARj. V. dihanstvo.

Dàhnuti — disati. Osobito o Isusu koji je dahnuo nad učenike, kad im je dao Duha Svetoga (Iv 20, 22); o svećeniku koji dahne nad djetetom (koje krsti), nad vodom (koju blagosivlje)...

Dalmatika ž lit. odijelo najprije (u 4. st.) pape i njegovih đakona u Rimu, a kasnije (u 9. st.) biskupa i đakona na cijelom području r. obreda; lat. dalmatica (sc. vestis) — dalmatinska haljina, kako se zvala svjetovna duga gornja haljina s dugačkim i širokim rukavima, koja se najprije nosila u Dalmaciji, a odatle je uvedena u Rim gdje postaje lit. odijelo (Du Cange II 5 s.; Forcellini II 567; Cabrol IV 1, 111 s.; Lex. III 128; Diz. lit. 141). Obično u starijem i novijem jeziku (Kašić 141; Št. I 436; Kn. 99 s.; Ms 44 i dr.).

Dan m — (u stsl. i kod nas u starije doba: d'n') — vrijeme od izlaza do zalaza sunca, vrijeme od 24 sata. Vrlo često u svezi: d. Gospodnji — spomendan na Isusovo uskrsnuće, dan sastajanja, nedjelja (Dj 20, 7; 1 Kor 16, 2 i dr. BL 63); Badnji d. — dan uoči Božića (v. badnji); Dušni, Mrtvi d. — spomen mrtvih (2. studenoga. V. dušan, mrtav); Božji d. — Tijelovo; Spasov d. — Uzašašće; sudnji (napokonji, najpokonji, najzadnji, najposljednji, strašni, Gospodnji, pitani) d. (usp. RBT 175 s.) — dan posljednjeg suda na svršetku svijeta (v. ARj s. v. dan; Hrvatska straža od 27. rujna 1935., br. 222); Stjepanjdan, Ivanjdan, Nikoljdan, Đurđevdan, Martinjdan... — svetkovina s. Stjepana, Ivana i dr. (usp. Skok, ERj I 379); U dan onaj — početak i naziv mrtvačke posljednice (Radić, Ms 716 s. V. Dies ire).

Danik m isto što dijurnal (Stulić). ARj.

* **Danjica** ž misa što se govori po danu, za razliku od zornice, ponoćke. Mažuranić X 1732.

Dar m što se daje, poklon; posebno: 1. što se daje, prinosi Bogu (ARj); 2. prinos, kruh i vino, kod službe Božje (Kn. 88); 3. što Bog daje ljudima (Kadčić 65. Usp. Rim 12, 6; RBT 182); 4. dobro, milost što daje Duh Sveti (usp. iz katekizma: Sedam darova Duha Svetoga. Ž. I 85, II 69).

Darívati nesvr. prema svr. darovati. Danas obično (Š).

* **Darohranilnica** ž mali kovčeg (u Ist. crkvi) u kojem se čuvaju osvećeni darovi za bolesne i za svršavanje liturgije preosvećenih darova (Kn. 88).

Daròvatelj, darovitelj, daritelj, darívalac, darovnik, datelj, davac, dávalac, davatelj m čovjek koji daje; Bog koji dijeli dobra, milosti ljudima (ARj).

Daròvati — udijeliti nešto, pokloniti. O Bogu koji ljudima dijeli svoje darove (ARj; Ž. I 84, II 59).

Dàrovna ž molitva što je svećenik moli nad darovima prije predslovlja (Ms 5* i passim). V. kolekta.

Daròvnica ž dar, poklon; isprava kojom se potvrđuje poklon crkvi, kaptolu, samostanu (Ostojić, K. 13, 42).

Darovština ž što se poklanja, daruje; posebno: 1. milosti, dobra što Bog daje ljudima (ARj); 2. što se iz duhovnih pobuda ostavlja crkvi, samostanu (Dalla Costa I 126).

* **Dàtar** m kardinal koji stoji na čelu Apostolske Datarije; lat. datarius (Kod. kan. 261). U novije doba (Cr., KP II 1, 123; Rog. 241). V. poddatar.

* **Datarija Apostolska** ž jedan od ureda Rimske Kurije; lat. Dataria Apostolica (Kod. kan. 261). Ime dolazi od datiranja, stavljanja nadnevka (Datum apud S. Petrum). Leon XIII. i Pijo X. dali su tome uredu oblik koji danas ima (Lex. III 160 s.; Cr., KP II 1, 123). Sasvim obično u naše vrijeme (Rog. 241; Bel. I 242; Ž. I 243).

* **Dedikácija** ž obred kojim se crkva svečano posvećuje službi Božjoj; crkv. lat. dedicatio (usp. Diz. lit. 142 s.). U naše doba.

* **Definícija** ž čin, odredba Crkvenog Učiteljstva, kojim se auktoritativno uči što treba vjerojati, a što treba odbaciti kao protivno vjeri; lat. definitio — ograničenje, oznaka, razjašnjenje pojma (Forcellini II 607; Lex. III 178). U naše vrijeme (Buj. II 64; Ž. I 24). V. članak, definicion.

* **Definicion** m i ž isto što definicija (Dobretić 22).

* **Definírati** — auktoritativno odrediti što treba vjerojati; lat. definire — ograničiti, označiti, odrediti... (v. definicija). Kod novijih pisaca (Ž. I 24; Buj. I 515; Bakšić 147).

* **Definítor** m u nekim redovničkim zajednicama član starješinskog vijeća, bilo pojedine pokrajine bilo cijeloga reda; lat. definitor — onaj koji određuje, zaključuje, propisuje: vijećnik (Du Cange II 41; Forcellini II 607; Lex. III 178 s.; Reg. Const. art. 431 ss., 509; Cr., KP II 2, 48 s.; Živ. 149 i dr.). V. difinitur, savjetnik.

* **Definitòrij(e)** m (s) redovničko starješinsko vijeće koje sačinjavaju definitori; lat. definitorium. Može biti generalni d. — za cijeli red (definitorium generale), ili provincijalni d. — za jednu provinciju (definitorium provinciale). Usp. Reg. Const. art. 435 ss., 486 ss.; Rog. 504; Cr., KP II 2, 48; Živ. 128. V. difinitorij(e).

* **Definitorijalan** pr. što se odnosi na definitorij: d. sastanak, d. odluka i sl. Od lat. definitorialis.

* **Degradácija** ž kazna kojom se kažnjavaju klerici zbog velikih prekršaja, a sastoji se u tome da se krivac svrgne, zauvijek liši crkvenog odijela i povrati u stanje svjetovnjaka; crkv. lat. degradatio (usp. Du Cange II 42 s.; Forcellini II 615; Lex. III 180 s.; Kod. kan. 2305; Cr., KP II 1, 85; Bel. I 353). V. depozicija, svrgnuće.

Degradati — kazniti kaznom degradacije; lat. degradare — lišiti časti, ukloniti sa službe (usp. Forcellini II 615. V. degradacija). U starijih pisaca (Dobretić 290 i dr.). V. degradirati, srediti.

Degradírati — isto što degradati; lat. degradare, njem. degradieren. U novije doba (Bel. I 349).

* **Dèist(a)** m pristaša deizma (Klaić).

* **Deìstički** pr. i pril. što je u vezi s deistima ili s deizmom (Klaić).

* **Deizam** m učenje da je Bog sve stvorio, ali u daljnjem postojanju i djelovanju nema sa svijetom nikakve veze, jer se sve događa po zakonima prirode; crkv. lat. deismus (Deus — Bog). V. FR 75; Klaić.

* **Dekàlog** m naziv za deset Božjih zapovijedi (Izl 20, 1—17); prema grč. dekálogos (zapravo: deset riječi), lat. decalogus (Forcellini II 577). U naše doba (BL 66; Svezn. s. v.; Ž. I 208 i dr.). V. zapovijed.

Dèkan m — 1. svećenik koji, kao biskupov namjesnik, pomoćnik, nadzire život i rad ostalih župnika (vicarius foraneus. V. Kod. kan. 445 ss.); 2. kardinal koji je na čelu kardinalskog zbora (kan. 237); 3. preslušnik (auditor) koji je na čelu Rote (kan. 1598); 4. čast u samostanu benediktinaca (Ostojić, B. I 105); lat. decanus (od decem — deset) — starješina nad desetoricom, crkveni poglavar... (usp. Du Cange II 16; Forcellini II 578; Lex. III 188 s.; Cr., KP II 1, 210). U starijem i novijem jeziku (ARj; Bel. I 240; Rog. 240, 303; Cr., KP II 1, 210...). V. desetnik, dikan, foranski, izvanjski, nadžupnik, podarhiđakon, seljanski, vanjski.

* **Dekànalan** pr. što pripada dekanima ili dekanatu; lat. decanalis. U novije vrijeme (Rog. 304, 312).

* **Dekànat** m područje vlasti; ured, čast i služba dekanova (v. dekan); lat. decanatus (usp. Kod. kan. 217; Cr., KP II 1, 90). U naše doba (Bel. I 166; Šem. 47 i passim; Rog. 230, 303 i dr.). V. dekanija.

* **Dekànatski** pr. što pripada dekanatu (Rog. 179, 268, 304, 531).

* **Dekànija** ž isto što dekanat; lat. decania (Du Cange II 16; Forcellini II 557). U naše vrijeme (Rog. 306).

* **Dèkanski** pr. što pripada dekanima (Cr., Pr. 56).

Dèkret m pismena naredba, odluka crkv. vlasti; zbirka, knjiga, u kojoj su naredbe crkv. vlasti; lat. decretum — odluka, rješenje, naredba državne ili sudbene vlasti (usp. Du Cange II 29 s.; Forcellini II 592; Kod. kan. 227, 509, 1389...). U starijem i novijem jeziku (Dobretić 172; Cr., KP I 127; Bel. I 29; Kn. 19; Rog. 18...).

* **Dekrètalan** pr. što se odnosi na dekret, dekretale; lat. decretalis (Rog. 496).

Dekretáli m mn. knjige u kojima su papini dekreti, odluke, naredbe; lat. decretales (d. epistolae), a to od pr. decretalis (v. dekretalan). Usp. Forcellini II 592; LL I 344; Lex. III 189. — U starijem i novijem jeziku (ARj; Bel. I 30; Cr., KP I 17; Rog. 18; Klaić).

* **Dekretàlist(a)** m tumač dekretala; crkv. lat. decretalista. U novije doba (Rog. 20; Cr., KP I 3).

Dekrètalski pr. što se odnosi na dekretale (ARj).

* **Dekretist(a)** m tumač dekreta; crkv. lat. decretista (Rog. 20; Cr., KP I 5).

* **Delegácija** ž povjeravanje svoje redovite vlasti (jurisdikcije) zamjeniku; lat. delegatio — određenje, doznaka, zamjena (usp. Kod. kan. 199). Danas obično (Sch.-P. 34 s.; Rog. 207...).

* **Delègant** m tko drugome povjerava vršenje svoje vlasti; lat. delegans (part. prez. od delegare — odrediti, predati, povjeriti). Usp. Kod. kan. 207. U novije doba (Rog. 209).

* **Delègat** m povjerenik, zamjenik uopće (lat. delegatus. — Usp. Kod. kan. 203, 207); poslanik Sv. Stolice koji nema diplomatskog karaktera (delegatus apostolicus. — — Usp. Diz. lit. 294; Kod. kan. 267. V. 1. legat); zamjenik vrhovnog starješine u redovničkim zajednicama (delegatus generalis. — Reg. Const. art. 455 ss.); zamjenik provincijalnog starješine u redov. zajednicama (delegatus provincialis. — Reg. Const. art. 347). U naše vrijeme (Bel. I 222; Rog. 135, 207; Cr., KP II 1, 202).

* **Delegata** ž zamjenica poglavarice u ženskim redovničkim zajednicama (v. delegat).

* **Delegati** — povjeriti nekome vlast, odrediti zamjenika; lat. delegare (v. delegant i Kod. kan. 199). U starijem jeziku (Službenik najposli jest misnik, imajući oblast za odrišiti, ili odredjenu ili podanu deleganu. Kašić 51). V. delegirati, delegovati.

* **Delegatura** ž služba, vlast, područje vlasti delegata, delegate. Šem. II. izd. 879.

* **Delegírati** — isto što delegati; lat. delegare, njem. delegieren. U naše vrijeme (Obr. 559; Rog. 207 i dr.).

* **Delegovati** — isto što delegati (Kn. 19).

* **Dèlikt** m krivnja, zločin; prekršaj Božje ili crkvene zapovijedi; lat. delictum. Kod novijih pisaca (Rog. 367).

* **Dèloncija** ž isto što napovijed; lat. denuntiatio — navješćivanje, objava. U Vidonjima k. Metkovića (M. Vidović).

* **Delorita** ž isto što Dolorita. U nekim dalm. mjestima (Š).

Dèmon m isto što vrag; iz grč. izraza daimónion koji dolazi u SP u značenju: poganski bog (Dj 17, 18; 1 Kor 10, 20); zao duh (Mt 12, 24); nečisti duh (Lk 4, 33), koji zaposjedne čovjeka (Mt 11, 18; Lk 7, 33; 8, 30). Ima i oblik daímōn (Mt 8, 31). Usp. Preuschen 247—249; BL 66. Grč. je izraz k nama došao preko lat. daemon, daemonium, ili — što je vjerojatnije — preko stsl. demon' (usp. Miklošić, DAW XXIV 84; Vasmer XII 229; Jagić 305; Bulat, JF IV 96). Susreće se od 14. st. V. demun.

Dèmonski pr. što pripada demonima, vražji (ARj). V. demunski.

Demun m isto što demon. Od 16. st. u čakav. pisaca.

Demunski pr. isto što demonski (ARj).

Deo gracias (lat. Deo gratias) — Bogu hvala. Čest poklik u bogoslužju. V. hvala.

* **Depozícija** ž crkv. kazna kojom se kažnjavaju klerici, a sa sobom povlači obustavu od službe i nesposobnost za bilo koju službu, dostojanstvo, nadarje; lat. depositio — svrgnuće (Kod. kan. 2303; Cr., Pr. 400). U naše doba (Bel. I 352). Usp. degradacija, svrgnuće.

* **Deprekativan** pr. onaj (ono) koji se (čim se) moli, traži; lat. deprecativus. U novije vrijeme (Obje su ove molitve deprekativne formule odrješenja od grijeha. Kn. 288. V. Inic. 35). Usp. deprekatoran.

*** Deprekatoran** pr. isto što deprekativan; lat. deprecatorius. U naše doba (Obr. 559).

*** Desakralizácija** ž uklanjanje, gubljenje svetosti, posvete s osobe, društva, mjesta, predmeta; crkv. lat. desacralizatio (de — od, iz; sacrum — sveto). Usp. Vjesnik đak. bisk. XXVII (1974) 201.

Desétak m deseti dio; isto što desetina pod 1 i 3 (ARj).

Dèseti — redni br. U sr. rodu bez imenice (deseto): isto što desetina pod 3 (ARj).

Desètica ž isto što desetina pod 2 (ARj).

Desètina ž (od deset s nast. -ina, prema lat. decima, stsl. desetina) — 1. dio krunice od 10 Zdravomarija (ARj); 2. deset zapovijedi Božjih skupno (ARj); 3. deseti dio prihoda što se nekad davao za uzdržavanje crkve, svećenika. Crkva je ustanovu desetine primila od Židova. U SP spominje se više puta davanje desetine od prihoda u vjerske, religiozne svrhe (usp. Post 14, 20; Mt 23, 23; Lk 18, 12; Heb 7, 2). Hrvati su po svoj prilici taj običaj primili s kršćanstvom (usp. Raumer 301 s.: Meillet, Études 450; Miklošić, DAW XXIV 17; Mažuranić II 218 ss.; ARj).

Dèsetka ž isto što desetina pod 1 (ARj).

Desetnik m isto što dekan. U Gradišćanskih Hrvata. Fućak 13, 274.

Despensa ž isto što dispensa. U starijem jeziku (ARj).

Despensati — isto što dispensati. U starijih pisaca (ARj).

*** Desperácija** ž duševno stanje grešnika koji se ne ufa da će mu grijesi biti oprošteni; lat. desperatio — zdvajanje, očajavanje. U novije vrijeme. V. desperacion, dešperacija.

Desperacion, desperacijun m isto što desperacija; lat. desperatio, tal. disperazione. Kod starijih pisaca (ARj).

Desperati (se) — izgubiti ufanje i zdvajati o svome spasenju; lat. desperare — očajavati, zdvajati. U starijem jeziku (ARj). V. dešperati (se), dišperati (se).

Desperavati (se) — gubiti ufanje (v. desperati). U starijih pisaca (ARj). V. dešperavati (se).

Desputati, dešputati — isto što disputati. U starijih pisaca (Marulić 319).

Dešperácija ž isto što desperacija. U starije vrijeme (ARj), a čuje se i u naše doba (Š).

Dešpèrati (se) — isto što desperati (se). U starije doba. Edan' č(lovi)k' nevolan i dešperan', prizvavši djavla, re (će) mu. Mirakuli 14. — Čuje se i danas (Š).

Dešperávati (se) — isto što desperavati (se). U starijih pisaca (ARj), no govori se i danas (Š).

*** Determìnist(a)** m tko pristaje uz načela determinizma; lat. determinista. U novije vrijeme.

*** Determinìzam** m filozofsko-teološki sistem koji niječe slobodu volje; lat. determinismus (usp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. I 97 s.; Noldin, De princ. 22 s.). U novije vrijeme.

*** Deuterokanonski** pr. drugotnokanonski (grč. deúteros — drugi; kanón. V. kanon). U svezi: deuterokanonske knjige — naziv za knjige SP, koje katolički teolozi smatraju kanonskim, a nekatolički teolozi odbacuju ih kao apokrife. To su: 1 i 2 Mak, Jdt, Tob, Mudr, Bar, Sir, dijelovi Est i Dn. BL 150). V. protokanonski.

*** Deuteronom** m isto što Deuteronomijum (Bakotić).

*** Deuteronomij** m isto što Deuteronomijum (ARj s. v. đački).

*** Deuteronomijum** m naziv za petu knjigu Mojsijevu (Svezn. s. v.; Šarić I 286); iz grč. naziva Deuteronómion (deúteros — — drugi, nómos — zakon), lat. Deuteronomium (Chassang s. v.; Enc. IV 761), koji Daničić i Stv. prevode: Ponovljeni zakon. V. zakon.

*** Deuteronomistički** (Stv., Uvodi 257; BL 197; RBT XXI), *** deuteronomijski** (BL 67) pr. što se odnosi na Deuteronomijum.

Deveterodnevan pr. što traje devet dana: deveterodnevna bogoljubnost (u Kanižlića). ARj.

Deveterodnevlje (ARj), ***devetodnevlje** (u naše doba) s — isto što novena.

Dèveti — redni br. U obliku deveta ž: dio službene svećeničke i redovničke molitve, koji se u starini molio oko 9 sati, tj. 3 sata prije zalaza sunca (Koliko je dili oliti vrimena ovoga svetoga oficija? Sedam: 1. jutrenja, 2. prva, 3. treća, 4. šesta, 5. deveta, 6. večernja, 7. završnica

oliti kumplita. Kadčić 39. V. Kanižlić, Pj. 4; Knežević 153). Danas se službeno zove: deveti čas (Čs 16 i passim). Usp. časoslov, nona.

Devètina ž deveti dio; daća što se daje deveti dan poslije nečije smrti (ARj). V. daća.

Devètnica (u starije doba i: **devetinja**) ž isto što novena (ARj; DDM i dr.).

*** Devocija** ž pobožnost; štovanje Boga, Majke Božje i svetaca; molitva, zavjet, religija; lat. devotio — zavjetovanje, posvećenje, prinos (usp. Forcellini II 686). V. devocion, devotstvo, divicion, divocion.

Devocion, devocijun m i ž isto što devocija; tal. devozione. U starije vrijeme (Biše edan' vitez', ki imiše veliku devocion' k' ednomu molstiru. Mirakuli 26. V. i ARj).

*** Devocionalija** s mn. različiti predmeti (krunice, medaljice, križići, kipići, sličice, molitvenici) koji služe pobožnosti vjernika; lat. pr. devotionalis, s mn. devotionalia — što se odnosi na pobožnost (devotio — pobožnost). U naše vrijeme.

Dèvot pr. odan, vjeran; zavjetom posvećen, odan Bogu, Majci Božjoj, svecima; lat. devotus, tal. devoto (usp. Forcellini II 686). Vrlo često u starijem jeziku (Biše niki žakan' vele devot' i dobar'. Mirakuli 13. V. i ARj). Govori se i danas u Dalmaciji. V. devotan, divot.

Dèvotan pr. isto što devot, od čega i postaje (s hrv. nast. -an). U običnom govoru.

Devotstvo s isto što devocija; od lat. devotus (v. devot) i hrv. nast. -stvo. U starijem jeziku (ARj).

Dezma, dežma ž deseti dio prihoda što se nekad davao za uzdržavanje crkve i svećenika; od madž. dézsma, a to prema lat. decima. V. ARj; Miklošić, DAW XV 83.

Diabolus rote (lat. diabolus rotae) — đavao kruga; član komisije za proglašenje blaženim i svetim, kojemu je dužnost da iznosi prigovore i smetnje (Klaić).

Dies ire — početne riječi i naziv mrtv. posljednice, koja je nastala u 13. st., a u bogoslužje ju je unio Pijo V. (g. 1570); lat. dies irae — dan gnjeva. Lex. (zw. Aufl.) III 380 s. V. dan.

*** Difinitur** m isto što definitor. Čuje se katkada od starijih redovnika franjevaca.

*** Difinitorij(e)** m (s) isto što definitorij. Mogu i provinciali s njiovim difinitoriom u kapitulih i kongregacionih (iskušati braću pripovidaoce). P. Filipović 47.

Dihaj m djelo kojim se diše; isto što nadahnuće. U staro vrijeme (ARj).

Dihanstvo, dihanje s isto što dahnuće (ARj).

Dihatelj m isto što dahnitelj (ARj).

Dihati, dihovati — primiti i ispuštati zrak iz prsiju. O djelovanju Oca i Sina od kojih dihanjem proizlazi Duh Sveti (ARj).

Dijáčiti, djačiti, jačiti — pjevati latinske pjesme, pjevati uopće (Mažuranić II 243. V. Miklošić, DAW XXIV 15), pjevati u crkvi (u Cetinskoj krajini).

Dijakonija ž red i služba đakona; iz grč. riječi diakonía, koja dolazi u SP u značenju: služba (Heb 1, 14), služba proroka ili apostola (Dj 1, 17; 1 Tim 1, 12), služba đakona (Rim 12, 7). U srpskim spomenicima 13. i 14. st. (ARj).

*** Dijàlog** m razgovor; grč. diálogos. Posebno o razgovoru čovjeka s Bogom (Dok. 641); crkvenih osoba i drugih ljudi (Dok. 351); kršćana i nekršćana (Dok. 509); crkv. poglavara i podložnika (danas općenito) itd.

Dijaski, dijaški pr. isto što đački. U starije vrijeme (ARj).

*** Dijecéza** ž područje biskupove vlasti (LSB 60, 122. — V. biskupija), skup od više metropolija (na Istoku. — V. Rog. 223). Iz grč. dioíkēsis, lat. dioecesis — — vlast, upravljanje; područje nad kojim netko ima vlast; dio provincije nad kojom upravlja propretor; skup od više provincija koje su podložne prefektu pretorija; u crkv. lat. područje biskupove vlasti, katkada parohija (Forcellini I 726 s.).

*** Dijecèzalni** pr. isto što dijecezanski (Svezn. s. v. Sinod).

*** Dijecèzanski** pr. što pripada dijecezi (LSB 60, 36...), često u svezi: d. kler, svećenici (Dok. 283, 547) — kler, svećenici koji pripadaju dijecezi, za razliku od onih koji pripadaju redovničkom staležu. V. biskupski.

Dijèlak m isto što čestica, hostija; prema lat. particula (v. partikula). U starije doba (ARj).

Dijèliti — rastavljati na dijelove, davati, poklanjati. Često u svezi: d. milostinju — davati milostinju (ARj); d. sakramente — nekome davati sakramente (Tko dakle može valjano dijeliti sakramente. Buj. I 116. V. i Št. II 156; Prič. 12; Bol. 38; ARj s. v. sakramenat). Usp. podijeliti.

Dijète s u svezi: d. Božje — čovjek, kršćanin po posvetoj milosti (usp. Iv 1, 12; 1 Iv 3, 1; Gal 4, 6).

* **Dijùrnal** m knjiga u kojoj su dnevni časovi oficija; lat. diurnalis (diurnus — dnevni, dies — dan, horae diurnae — dnevni časovi). Usp. Diz. lit. 149. — U novije doba (Slavija XXV 2, 344). V. danik, dnevnik.

Díka ž ures, čast, slava. U svezi: rajska d. — raj, uživanje u raju (ARj).

Dikan m isto što dekan. Zato nove i nepristoešće po rizi ot arh(i)bisk(u)pov' ili b(i)sk(u)pov' i ar'hiprv(a)dov', dikanov' (14. st.). Starine 35, 430.

* **Dikir** m u pravoslavnim manastirima svijećnjak sa 2 roga (Mirković 58, 71); iz grč. dikéraios — dvorog.

* **Dimisorije** s isto što otpusnica; crkv. lat. dimissoriae, sc. litterae (usp. Du Cange II 105; Forcellini II 724 s.). Kad jedan primi dopuštenje oliti dimisorija (»dimissoria«) od biskupa, za poć u drugoga, pak da ovi biskup umre..., more poć s onim istim dopuštenjem i posli smrti biskupove. Dobretić 324. V. još Rog 281.

Dìo m često u svezi: imati d. u molitvi (biti dionikom čije molitve), s Kristom u raju (doći u raj)... prema lat. partem habere, participem esse.

Dìonica ž žena koja ima dio dobrih djela, molitava, misa i sl. (usp. ARj). V. udionica.

Dìonik m čovjek koji ima dio dobrih djela, Kristove muke, molitava, rajske slave... Vrlo obično od starine (usp. ARj). V. udionik.

Dionìštvo, dionstvo s sudjelovanje, zajedništvo, društvo; posebno zajedništvo u dobrim djelima, molitvama... (usp. ARj), zajedništvo s Kristom (Prič. 16). V. udioništvo.

* **Dìptih** m naziv za 2 tablice od drveta ili metala, koje su spojene remenom te se zatvaraju kao knjiga. Na tim su tablicama bila upisana imena (pape, patrijarha, metropolita, biskupa, mučenika, ispovijedalaca, vjernika...) koja bi se čitala preko mise. Tako se očitovala zajednica triju crkava. Taj se običaj čuvao od najstarijih vremena pa sve do 12. st. Riječ je iz grč. pr. díptychos — dvostruko složen, dvojak; im. díptychon ili mn. díptycha (Forcellini II 729; Cabrol IV 1045 ss.). Upotrebljava se kad ustreba: Bilo je diptiha za žive i za mrtve... Imena onih, koji su za života bili upisani u diptih živih, bila su poslije upisana u diptih mrtvih. Sch.-P. 391 s.

* **Direktivan** pr. koji upravlja, određuje (lat. directivus; od directus — prav, ispravan). Dolazi obično uz riječi rubrika ili dekret i označuje ona pravila, upute (direktivne rubrike — rubricae directivae, direktivni dekreti — decreta directiva), koje pokazuju kako se ima obaviti koji lit. čin, ali ne vežu pod grijeh (kao rubricae praeceptivae, decreta praeceptiva). U naše vrijeme (Sch.-P. 227; Kn. 20, 23). V. dekret, preceptivan, rubrika.

* **Direktorij** m knjižica koja daje upute kako se preko godine ima obavljati služba Božja, posebno oficij i misa; ckrv. lat. directorium. U naše doba (Sch.-P. 465; Kn. 124).

Discìplina ž ckrv. nauk, znanost (Ž. I 7); različite uredbe, dekreti, norme, koje uređuju vanjski život Crkve: propovijedanje, dijeljenje sakramenata, post, pobožnost, crkv. službe, kazne, crkv. imanja (Cr., KP I 54; Bel. I 10); način života klerika, redovnika (Bajić 135); pokora, bičevanje redovnika (Živ. 164); bič — šiba kojom se bičuju redovnici (ARj); lat. disciplina — odgoj, škola, nastava, zapt, stega, nauk, znanost... (usp. Du Cange II 116; Forcellini II 737; Lex. III 349). V. bičanje, dišiplina, stega.

* **Disciplinaran** pr. što se odnosi na disciplinu; lat. disciplinaris. U novije vrijeme (Št. I 208; Buj. II 25; Cr., KP I 59; Rog. 102). V. disciplinski, dišiplinski.

* **Discìplinski** pr. isto što disciplinaran. U naše doba (Cr., KP I 81; Ž. I 229).

Diskos m u Ist. crkvi: tanjurić na koji se polaže proskura (Kov. 24). Kod katolika se to zove patena (Du Cange II 116). Od grč. dískos — krug, kolut, okrugla ploča (Bailly 521).

* **Diskret** m savjetnik u samostanu (usp. Reg. Const. art. 528 ss.); savjetnik kustoda — čuvara Sv. zemlje (ib. art. 615); lat. discretus (Du Cange II 119; Lex. III 178 s.). U naše vrijeme (Cr., KP II 2, 48 s.; Rog. 503).

* **Diskretórij(e)** m (s) vijeće, što ga sačinjavaju diskreti; lat. discretorium (usp. Rog. 504; Reg. Const. art. 528 ss.). Danas obično (Cr., KP II 2, 48).

* **Dispensa**, * **dispenza** ž oslobađanje od zakona u pojedinim slučajevima (usp. Lex. III 347 s.; Cr., KP I 722 s.; Kod. kan. 80); tal. dispensa. U naše doba (Cr., KP I 551; Rog. 337; Kn. 23; Ž. I 214). V. despensa, dispensacion, dispenzacija, dišpensa, dopuštenje, oprost pod 2, otpust.

Dispensacion m i ž isto što dispensa; lat. dispensatio (prvotno: razdjeljenje, upravljanje, gospodarenje; a onda oslobađanje od zakona...); tal. dispenzatione (usp. Du Cange II 124; Forcellini II 747). U starijih pisaca (Dobretić 301).

Dispènsati — osloboditi od zakona, dužnosti u pojedinačnim slučajevima (v. dispensa); lat. dispensare — odmjeriti, porazdijeliti, razrediti, upravljati, osloboditi od dužnosti... U starijem i novijem jeziku (Dobretić 486 i dr.). V. despensati, dispensirati, dišpensati, otpustiti.

Dispensavati, dispensivati nesvr. prema svr. dispensati. U starijih pisaca (ARj).

* **Dispensírati, dispenzírati** — isto što dispensati; lat. dispensare, njem. dispensieren. U naše doba (Cr., KP I 733; Rog. 339; Sch.-P. 464).

* **Dispenzácija** ž isto što dispensa; lat. dispensatio. U novijih pisaca (Kn. 23; Sch.-P. 431).

* **Disponírati** (se) — pripraviti (se), raspoložiti (se) za primanje sakramenata, osobito ispovijedi: lat. disponere (namjestiti, razrediti, poredati...), njem. disponieren. U naše vrijeme. V. dišponiti.

* **Dispozícija** ž duševno raspoloženje za primanje sakramenata; crkv. lat. dispositio (razdioba, osnova, raspoloženje). U novije vrijeme (Sch.-P. 579; Ž. I 307). V. dispozicion.

Dispozicion m i ž isto što dispozicija; lat. dispositio, tal. disposizione. U starijih pisaca (Dobretić 250).

Dìsputa ž raspravljanje o kojem otajstvu vjere; lat. disputatio, tal. disputa (raspravljanje). U starijem i novijem jeziku (ARj; Ž. I 320). V. dišputa, kvestija.

Disputati — raspravljati o kojem otajstvu vjere; lat. — tal. disputare (v. disputa). U starijih pisaca (Dobretić 54). V. desputati, dišputati.

* **Distinkcija** ž poseban oblik skolastičkih filozofsko-teoloških rasprava, a onda i pojedini dio takvih rasprava; lat. distinctio — razlika, razlikovanje, rasprava (usp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. I 43 ss.). U novije vrijeme (Bel. I 29; Ž. I 37).

* **Distribúcija** ž posebna nagrada što se dijeli kanonicima koji marljivo prisustvuju koralnom moljenju oficija; lat. distributio — razdioba, razdjeljenje (Kod. kan. 395). U naše doba (Cr., KP II 1, 186 i passim).

Dišìplina ž isto što disciplina; lat. disciplina (prema tal. izgovoru). U starijih pisaca (Marulić 263; Dobretić 248...), a i danas vrlo obično u govoru (Š).

Dišiplinati, dišiplinavati — obavljati dišiplinu, bičevanje tijela (v. disciplina); tal. disciplinare (disciplinarsi). U starijem jeziku (ARj).

* **Dišìplinski** pr. isto što disciplinaran. U naše doba.

* **Dìšpensa** ž isto što dispensa. Često u govoru (Š).

Dišpènsati — isto što dispensati (Dobretić 279).

Dišperati, dišpirati (se) — isto što desperati (se). ARj.

Dišponiti — isto što disponirati (Dobretić 175).

Dišputa ž isto što disputa. U starijih pisaca (ARj).

Dišputati — isto što disputati. U starijih pisaca (Dobretić 85).

* **Divicion** m i ž isto što devocija. U starijem jeziku: Tako oću učiniti pliku krst'ênskom za mal' divicion'... Kolunić 182. Kaže da moli i da stoi s velikim' divicionom' (1496). Starine 23, 134.

* **Divocion** m i ž isto što devocija (ARj s. v. bdjenje).

Divnoj dakle — isto što Tantum ergo.

Divot pr. isto što devot; tal. divoto. U starijem jeziku (ARj).

Djabolik pr. isto što vražji; prema lat. diabolicus, tal. diabolico (Marulić). ARj.

Djakonica ž (v. đakonisa).

* **Djakonisa** ž (v. đakonisa).

Djȅd m biskup Crkve bosanske i duhovni prvak bosansko-hercegovačkih krstjana (Šanjek 94, 199; ARj).

Djejanje, djanje (gl. im. od dêjati) — djelovanje; posebno (kod čak. pisaca 16. st.) naziv knjige NZ (»Dejanje apostol«. V. ARj), koja se danas redovno zove »Djela apostolska« (v. djelo).

Djelan, djelavan, djelatan pr. što se odnosi na djelo, djelovanje. O danu u koji se radi: djelni, djelavni, djelatni dan (ARj); o milosti koja čovjeka potiče na dobro djelovanje: djelatna milost (Ž. I 373), prema lat. gratia actualis (v. aktualan, djelovan).

Djȅlatnik m dan u koji se radi (ARj). V. djelan.

Djèlilac, djèlitelj m tko dijeli. O Bogu koji dijeli dobra, milosti ljudima (ARj); o čovjeku koji dijeli milostinju (ARj); o onome koji dijeli sakramente (Djelitelj sakramenata i to prvotni jest sam Isus Krist. Št. II 149. V. još Buj. I 116; Sch.-P. 492; Prič. 12; Potv. 18). V. djelovavnik, ministar.

Djȅlo s isto što čin pod 1 (usp. Mt 5, 16). Vrlo često u svezi s nazivom djela: d. vjere, d. ufanja, d. ljubavi, d. skrušenja, d. milosrđa... (usp. ARj i dr.). U mn.: Djela apostolska — naziv knjige NZ (usp. BL 68). V. akt, činjenje, djejanje, stvar.

Djeloispravan pr. koji ispravlja djela u moralnom smislu, ćudoredan, moralan. U starije doba (ARj).

Djeloispravnik m čovjek koji u moralnom smislu uči kako treba ispravljati svoja djela. U starijih pisaca (ARj). V. moralist.

Djeloredan pr. koji uređuje djela, koji daje upute za dobro življenje, što se odnosi na djeloredn̄ost, što je u skladu s djelorednošću (Bogoslovje diloredno. Kadčić, naslov knjige). V. moralan.

Djeloreḍnost ž, * **djelorede** s nauk o dobrom življenju (ARj; Rog. 225, 226). V. 1. moral.

Djelorestvo s misao, izreka koja upućuje na dobro življenje. U starijih pisaca (ARj).

Djȅlotvoran pr. koji tvori djelo. O milosti koja čovjeku pomaže da djelo izvrši (usp. ARj), prema lat. gratia efficax.

Djelovan pr. koji djeluje, koji pripada djelu. O milosti koja potiče na dobro djelovanje (Milost dilovna oli dilujuća. Kadčić 9. V. djelan); o načinu djelovanja sakramenta, koje postizava učinak samo po sebi bez obzira na osobnost djelitelja (Plod od dila dilovana. Kadčić 64), prema lat. ex opere operato.

Djȅlovati — raditi, činiti; činiti dobra ili zla djela, za koja čovjek ima pred Bogom odgovornost (Kadčić 413; Dobretić 528). Često o Bogu koji djeluje u duši po milosti, sakramentima (ARj); o svećeniku koji djeluje, tj. dijeli sakramente (ARj); o učinku koji proizvodi, djeluje sakrament (Što diluje u duši sveto krštenje? Kadčić 136). U svezi: djelujuća milost — — milost koja čovjeka potiče na dobro djelovanje (Pomoću djelujuće milosti probugjuju djela krjeposti. Buj. I 221. V. djelan); djelo djelujućega — plod, učinak, koji kod službene crkv. molitve, dijeljenja sakramenata... donosi pobožnost samoga djelitelja (Što je plod od dila dilujućega? Kadčić 65), prema lat. ex opere operantis.

Djelovavnik m tko djeluje, tko podjeljuje sakramente. U starije doba (ARj). V. djelilac.

Djètinjci, djètinci m mn. praznik djece u treću nedjelju pred Božić (ARj). V. materica, očići.

1. **Djȇv** pr. koji živi u tjelesnoj uzdržljivosti (usp. Marulić 101).

2. **Djȇv** m i ž osoba koja živi u tjelesnoj uzdržljivosti. U starije doba (ARj). V. beženstvo.

Djéva (stsl. dêva) ž — neoskvrnjeno žensko čeljade. Vrlo često od najstarijih vremena, osobito za Majku Božju (usp. ARj; Ben.; DDM).

Djévac m čovjek koji živi u tjelesnoj uzdržljivosti. Od 15. st. (usp. Marulić 205; Kanižlić, Pj. 38; ARj; DDM i dr.). V. djevstvenik.

Djevački pr. što pripada djevama, djevcima. U starijih pisaca (ARj).

Djèvica ž dem. od djeva. U stsl., kao i u starijem hrv. jeziku, redovno se razlikuje: dêva — neoskvrnjena žena (virgo), dêvica,

— djevojka (puella). Kasnije riječ »djevica« znači isto što i djeva (usp. BL 69). Sasvim je obična od najstarijih vremena, osobito kao apozicija uz ime Majke Božje (Jagić 289; ARj; DDM i dr.).

Djevič, djevičiji pr. što pripada djevici (ARj).

Djevičan, djevičànski, djevičaski, djèvički, djevski pr. što pripada djevicama, djevcima (ARj).

Djevičánstvo, djevičastvo, djevištvo s stanje, osobina djevice, djevca (v. RBT 201 s.; ARj. Usp. još Đorđić, Im. t. božanstvo. NJ IV 169 ss.). V. djevstvo.

Djevosilje s tjelesni grijeh s djevicom protiv njezine volje (Što je divosilje? Jest puteno poznanje jedne divice protiva nje volje. Kadčić 528).

Djevstvenik (stsl. dêv'stv'nik') m — isto što djevac (ARj; IB).

Djevstvo (stsl. dêv'stvo) s — isto što djevičanstvo (Kadčić 428).

Dnêvnik m isto što Paralipomenon i diјunarl (Stulić; ARj).

* **Dnevozgođe** s (v. Paralipomenon).

Dȍbar pr. u ćudorednom, moralnom smislu suprotno »zao«. Vrlo često o Bogu, anđelu, čovjeku; o djelu koje zaslužuje nagradu pred Bogom (usp. Miklošić, DAW XXIV 3; ARj; IB; Ben. i dr.).

Dobitiv pr. koji se može dobiti; isto što meritoran (Koji su plodi od dila dilujućega? Jest jedan osobito, koji se zove dobitivi, i čini nas dobiti prid Bogom milosti njegove. Kadčić 65).

Dobivljiv pr. koji se može dobiti; u moralnom bogoslovlju o neznanju koje se može »dobiti«, tj. nadvladati, ukloniti (Neznanstvo jest od dvi vrste, to jest dobivljivo i nedobivljivo; ignorantia vincibilis, et ignorantia invincibilis. Dobretić 165). V. nedobivljiv.

Dòbro s — (isprva pridjev, shvaćen kao imenica) — što je po sebi dobro, dobro djelo, dobro djelovanje, apstraktna dobrota: Dobrom vazda plodi (pravedna duša). Marulić 78. — Često u svezi: d. duhovno, nebesko, vječno... za razliku od zemaljskih, vremenitih, prolaznih dobara: Dioništvo svetih sakramenata i svih dobara duhovnih. Kadčić 16 itd.

Dobròčinac, dobročinilac, dobročìnitelj m tko dobro čini. Često za onoga koji dobro čini iz vrhunaravnih pobuda (Ljubi dobročince. Marulić 120. V. još ARj; IB; DDM; Ben.).

Dobročiniteljica ž prema m dobročinitelj (v. dobročinac)

Dobròčinstvo (rjeđe: **dobročinje, dobročinjenje)** s osobina onoga koji čini dobro; djelo kojim se čini dobro; dobro djelo; isto što nadarbina (usp. ARj; IB; DDM; Ben.). V. dobrotvorje.

Dobrodjetelj ž dobra osobina, krepost. U starijem jeziku (ARj). Usp. sveštenodjetelj.

Dobrodjeteljan pr. krepostan. U starije vrijeme (ARj).

Dobròstiv pr. blag, milosrdan, koji prašta uvrede. Od 15. st. često o Bogu, Majci Božjoj, svecima, koji pokazuju blagost, milosrđe prema ljudima (usp. ARj).

Dobròstivost ž, **dobrostivstvo** s, **dobrostvo** s osobina, stanje onoga koji je dobrostiv (usp. ARj). V. dobrotinstvo.

Dobròta ž osobina onoga koji je dobar (Bog, Majka Božja, anđeli, sveci); pojedina dobra osobina, krepost; osobina onoga što je vrijedno, dobro, što zaslužuje nagradu pred Bogom (više potvrda u ARj).

Dobrotinstvo s isto što dobrostivost (Kadčić 107).

Dòbrotvor, dobròtvorac m čovjek koji tvori, čini dobro (v. ARj; DDM; Ben.).

Dòbrotvoran pr. koji (što) tvori dobro (ARj; IB; DDM).

Dobrotvorje, dobrotvorstvo s isto što dobročinstvo (ARj)

* **Dòbrotvorka** ž žena koja tvori dobro (Ben.; DDM).

Dobrotvórnost ž osobina onoga koji je dobrotvoran (ARj; DDM; Ben.).

* **Dodak** m isto što dohodak (Pop koji uživa dodak crkveni. Zoričić 69).

Dođi Duše — isto što Veni Sankte.

Dođi Stvorče — isto što Veni Kreator (Čs 1781).

* **Dògma** ž vjerska istina koju je Bog objavio, a Crkva izrijekom zapovijeda da se

vjeruje (Ercegović 4); grč. dógma, lat. dogma — mnijenje, odluka; filozofska, vjerska zasada, propis... koji se ne smije povrijediti; tko ga povrijedi, griješi kao da je izdao domovinu (Forcellini II 777; Senc s. v.). Danas obično. V. članak.

* **Dogmat** m isto što dogma, prema osnovi u genitivu (Rajić 5).

* **Dogmàtičan** pr. isto što dogmatski (DDM)

* **Dogmàtičar** m tko dogme brani, naučava (usp. grč. dogmatistés). Danas obično.

* **Dogmàtika** ž nauk koji sustavno izlaže kršćanske dogme i dokazuje da su one objavljene od Boga (Ercegović 8).

* **Dogmatìzam** m učenje dogmi, prianjanje uz dogme; grč. dogmatismós, lat. dogmatismus.

* **Dògmatski** pr. što pripada dogmi, npr. Dogmatske definicije u stvarima morala (Ž. I 24). V. dogmatičan.

Dòhija ž u pravosl. manastirima mjesto gdje se gosti primaju i hrane; kuhinja; iz grč. docheîon — stjecište, ročište (ARj). V. dovija.

Dòhijar m tko u pravosl. manastirima prima goste; grč. docheiários, dochiários (ARj). V. dovijar, dovijarica.

* **Dohijàrija** ž služba dohijara (Zelić I 30).

Dòhodak m dolazak, mjesto kamo se dolazi; dobit, korist što se prima od imanja, truda (ARj; IB i dr.); prihod što prima svećenik za vršenje određenih dužnosti (A da jedan nahodeći se u bezredu dostigne koji dohodak crikveni oliti beneficij. Kadčić 23). V. dodak, nadarbina.

Dòhodnik m čovjek koji prima dohotke (Ako je žakan oli misnik dohodnik crkveni. Kadčić 527). V. nadarbenik.

* **Doksològija** ž molitva, pjesma kojom se slavi Presv. Trojstvo; od. grč. dóksa — slava, lógos — govor. Imamo dvije doksologije: malu (Slava Ocu i Sinu... i sl.) i veliku (Slava Bogu na visini...). Usp. Cabrol IV 1525 s.; Kn. 53; Sch.—P. 377; Ms 32. V. hvalospjev.

Dȍktor m naučni titul u crkv. i prof. govoru (lat. doctor — naučitelj); počasni naziv što ga Crkva daje nekim svecima koji su se istakli u tumačenju vjerskih istina. To su tzv. doctores Ecclesiae: Augustin, Jeronim, Grgur i dr. (usp. Du Cange II 136; Forcellini II 775; Diz. lit. 152 s.). Obično i kod starijih i kod novijih pisaca (ARj; Rog. 289; Bel. I 253; Cr., Pr. 84; Ž. I 26). V. doktur, naučitelj.

* **Doktorat** m čast, titul doktora; lat. doctoratus. U novije vrijeme (Rog. 289; Bel. I 253).

Dòktrina ž nauk vjere; način poučavanja kršćanskog nauka; lat. doctrina — nauk, znanost. U starijem jeziku (ARj). V. dotrina, vjeronauk.

Doktur m isto što doktor. U starijem jeziku (ARj).

* **Doloríta** ž svetkovina Majke Božje Loretske; od tal. de Loreto. U Dalmaciji. V. Delorita.

1. **Dôm** m (stsl. dom') — kuća; katkada: crkva (dom Gospodnji), svetohranište, mjesto gdje je duša poslije smrti (ARj).

2. **Dȍm** kratica za dominus (gospodin). U crkv. lat. govoru uz ime Božje redovno se dodaje »dominus«: Dominus Deus — Gospodin Bog. Više se puta za Boga veli samo Dominus, a izostavlja se Deus. Takav način govora dolazi u SP (usp. Ps 110, 1; Mt 7, 21; Iv 15, 13...). Primljen je pače u bogoslužje kao lit. pozdrav: Dominus vobiscum — Gospodin s vama. U prvim stoljećima Crkve nazivlju se »domini« i sveci, a onda poslije biskupi i drugi crkv. dostojanstvenici. Međutim, dok je za Boga ostao nepromijenjen naziv »dominus«, za ljude se u srednjemu vijeku počinje upotrebljavati stegnuti oblik: domnus, domna. Tako se biskupi, opati, a katkada i ostali monasi zovu »domni«; a žene koje žive u samostanima zovu se »domnae«; dok se članovi prosjačkih redova zovu »fratres« (Du Cange II 159 ss.; Forcellini II 783).

Kad je govor o Bogu, latinska se riječ »dominus« na hrvatski prevodi (gospodin), ali kad se radi o naslovu za svećenike, redovnike, redovnice, onda kod nas već od starine susrećemo različite oblike lat. riječi: domin, dom, don, dum, dumo, dun..., dumna, duvna... Skok drži da je u kt. južne Dalmacije lat. izraz ušao vjerojatno u isto vrijeme kad je od »sanctus« postalo »sut« (RESI VII 188 s. Usp. još Skok, ERj I 455; Miklošić, DAW XV 85. O promjeni glasa **o** u **u** usp. i Maretić, Gram. 52).

U starijem je jeziku oblik dom običan (Gospodinu dom Dujmu Balistriliću. Marulić 3). V. gospodin.

Domadar m isto što hebdomadar (ARj s. v. nedjeljnik).

* **Domicilij** m mjesto stalnog boravka vjernika; lat domicilium (usp. Kod. kan. 92). U novije doba. V. kvazidomicilij, zavičaj.

Domin (v. dom). Dosta često u starijem jeziku (ARj; Mažuranić II 260).

* **Domina** (lat.) ž gospođa; poglavarica u nekim ženskim redovničkim zajednicama (Klaić).

* **Dominikánac** (u starini i: **dominikan** ARj) m — član »Reda Braće Propovjednika«, koji je osnovao Španjolac sv. Dominik (1170—1221). Cilj je redu: rad oko spasenja duša propovijedanjem i naučavanjem. U Hrvatskoj red djeluje od vremena sv. Utemeljitelja (Šem. 409; BI 117).

* **Dominikanka** ž članica redovn. zajednice »Dominikanke kongr. sv. Anđela Čuvara«, koja je nastala g. 1905. reformacijom prastarih samostana u Splitu i Šibeniku. Svrha je kongregacije: odgoj mladeži, njegovanje bolesnika i staraca (Šem. 478 s.).

Dominìkanski pr. što pripada dominikancima i dominikankama: d. red (Šem. 409).

Domòliti — završiti molitvu, moljenjem postići (ARj; IB; DDM). V. izmoliti.

Dòmovina ž mjesto gdje je čiji dom; katkada: raj, nebo, kao mjesto našega vječnog boravka (RBT 212).

Dȍn (v. dom). Ovaj je oblik danas vrlo običan; dolazi i u starijem jeziku (ARj).

* **Donator** m tko pokloni, daruje materijalna dobra crkvi, samostanu...; lat. donator. Ostojić, B. I 101.

Dòpetan pr. što je do pete. U svezi: dopetna haljina — isto što reverenda (ARj; IB).

* **Doprínos** m milostinja za misu (Cr., Pr. 165). V. stipendij.

* **Dopunidba** ž dopunjavanje, davanje. U svezi: d. jurisdikcije — davanje jurisdikcije, vlasti, sa strane Crkve u zajedničkoj zabludi ili u pozitivnoj i vjerojatnoj sumnji bilo o pravu ili zakonu, bilo o djelovanju ili činjenici (Rog. 209).

* **Dòpust** m isto što dopuštenje. U naše doba (Š).

Dopušténje gl. im. od dopustiti; djelo kojim se nešto dopušta; posebno: 1. dopust sa strane crkv. vlasti da se nešto može učiniti (Kadčić 78; Dalla Costa I 104. Usp. dispensa); 2. povlastica, pogodnost, koja je trajno dana podložnicima (Dobretić 151)

* **Dòsjelost** ž oslobađanje od obveze ili stjecanje posjeda na taj način, što je netko bio u posjedu prava ili imetka kroz vrijeme i način, kako zakon određuje. U naše doba (Ž. II 225). V. preskripcija, presvajanje, zastara, zastarjelost.

* **Dostojánstvenik** m osoba kojoj pripada dostojanstvo, čast; posebno: 1. osoba koja ima službu s posebnom prednošću, npr. kardinal, biskup... (Bel. I 181, 298); 2. čast i služba u kaptolskoj crkvi (Cr., Pr. 83).

Dostojánstvo s 1. stanje, osobina onoga koji je dostojan časti (Dostojanstvo misnika. Kadčić 64); 2. crkvena služba s posebnom prednošću: kardinal, biskup, apostolski vikar... (Cr., KP II 2, 183); 3. čast i služba u kaptolskoj crkvi (Cr., Pr. 84. V. dostojanstvenik), prema lat. dignitates (usp. Kod. kan. 393).

Došášće (u starije doba i: **došastvo)** s — dolazak ; posebno: 1. dolazak na svijet Isusa, Duha Svetoga (ARj); 2. isto što advenat (ARj; Skok, ERj I 676; DDM; Bel. I 262; Kn. 91; Rog. 120; Ms 69; Čs 448).

Dȍta ž oprema, miraz, što ga prima djevojka kad se udaje ili kad stupa u samostan (usp. Kod. kan. 547); lat. dos, tal. — mlet. dota, dote (Boerio 246). U starijem jeziku od 15. st. (Ne žel' mnogu dotu, ni gizdu ni lipost... Marulić 161). I danas obično u primorskim krajevima. V. miraz, oprema.

* **Dotácija** ž skup prihoda koji služi za uzdržavanje klerika, crkve...; lat. dotatio (dos — miraz, dotare — opremiti mirazom). U novije vrijeme (Št. II 422; Cr., KP II 1, 183; Rog. 315, 328).

Dotati — obdariti crkvu, dati djevojci miraz; lat. — tal. dotare (v. dotacija). U starijem jeziku (ARj).

Dòtrina ž isto što doktrina; tal. dottrina (Skok, ERj I 423). U starijih pisaca (ARj), a čuje se i danas u Dalmaciji (Š).

Dotrinica ž dem. od dotrina. U Dubrovniku (ARj).

Dovija ž isto što dohija (ARj).

Dovijar m isto što dohijar (ARj).

Dovijarica ž žensko čeljade koje upravlja dovijom (ARj). V. dohijar.

Dràgun m isto što vrag (v. drakun); prema tal. dragone. U starije vrijeme (ARj) i u narodnim pjesmama-molitvicama (Š).

Dràkun m isto što vrag (v. dragun, drokun); prema grč. izrazu drákōn (zmaj), koji se već u SP upotrebljava kao naziv za vraga (Otk 12, 3; 13, 2. — Usp. Preuschen 302), preko stsl. drakon', drakun' (Miklošić, DAW XV 84; Vasmer XII 231; Berneker 220). U starije vrijeme (15.—18. st.). ARj.

Dràkunski pr. isto što vražji (ARj).

Drijèšiti — odvezivati, oslobađati od grijeha u ispovijedi (v. odriješiti).

Drijevo s samo ili u svezi: časno d., d. križa — oruđe kojim je Isus mučen. U starije doba, a danas rijetko, i to samo kod pravoslavnih (u obl. »časno drevo«, prema crkv. jeziku). ARj. V. drvo.

Drokun m isto što vrag (v. drakun). ARj.

Drūga ž drugo zvonjenje prije bogoslužja (v. prvi pod 2).

Drùštvo s zajednica, skup, udruženje; pobožno udruženje vjernika, svjetovnjaka (Cr., Pr. 144 ss.); prema crkv. lat. associatio (usp. Kod. kan. 684 ss.). V. udruženje.

Drùžba ž zajednica u kojoj članovi, muški ili ženski, oponašaju redovnički život živeći zajedno pod upravom poglavara prema odobrenim ustanovama (Cr., Pr. 142; Bel. I 227; Rog. 560; Kanižlić, Pj. 9).

Družba Bačkih siromašnih sestara Naše Gospe — naziv redovničke zajednice, kojoj je od g. 1969. kuća — matica u Subotici (Šem. II. izd. 895 s.).

Družba sestara Bezgrešnog Začeća III. Reda sv. Frana — redovnička zajednica, koja na Dančama u Dubrovniku postoji od starine, a reorganizirana je g. 1925. Šem. II. izd. 882 s.

Družba siromašnih sestara učiteljica Naše Gospe — naziv za redovničku ustanovu, koja je nastala g. 1930. odijeljenjem od istoimene družbe u Madžarskoj, a od g. 1941. sjedište joj je u Zagrebu. Šem. II. izd. 884 s.

Drvce s dem. od drvo. U svezi: božićno, božićnje d. — mali bor što se u božićno doba postavlja uz jaslice i ukrasuje nakitima (v. Ben.; DDM).

Drvo s samo ili u svezi: d. križa — glavno oruđe Isusove muke. Vrlo obično od starine (ARj). V. drijevo, križ.

Držati — u svezi: d. na krstu, krizmi... — biti kum, kumovati (Koji su kumovi, koji će dite držati i za njega odgovarati. Kašić 10. Kum kršteni jest oni, koji drži dite na krštenju. Dobretić 39).

Država ž (stsl. dr'žava) — područje ili dio područja kojim upravlja jedan vladar neovisno od drugoga; posebno: 1. područje kojim upravlja biskup (Kadčić 105, 238. V. biskupija); 2. crkveno područje kojim upravlja župnik (ARj. V. župa); 3. zajednica od više redovničkih kuća koje su međusobno združene pod jednim starješinom, a sačinjavaju jednu pokrajinu ili jedan dio reda (ARj. V. provincija); 4. katkada: raj, pakao (ARj).

Državan, državski pr. što pripada državi (ARj).

Državnik m isto što provincijal. U starije doba (Državnik može prominiti redovnike državske od jednoga manastira u drugi. Dalla Costa I 113).

* **Duàlist(a)** m pristaša dualizma (Šanjek 199; Klaić).

* **Dualistički** pr. i pril. što je u skladu s dualizmom (Šanjek 192; Klaić).

* **Duàlizam** m nauk po kojemu se sva očitovanja u svijetu i životu svode na dva samostalna, međusobno različita principa. U vjersko-moralnom pogledu d. razlikuje dva božanstva: dobra i zla, svjetla i tame. Od lat. dualis (duo—dva). FR 98 s.; EC IV 1942 s.; Šanjek 199; Klaić.

Dùblijer m velika voštana crkv. svijeća, svijećnjak; srlat. duplerius (usp. Du Cange II 207). Susreće se od 16. st., a i danas obično u južnoj Dalmaciji i Crnoj Gori (ARj). V. dupijer, dupler.

Dûg m (stsl. dl'g') — dužnost, obveza prema nekome; posebno: 1. međusobna dužnost bračnih drugova, redovno u svezi »ženidbeni dug« (Dobretić 537), prema lat. debitum coniugale (v. dužnost pod 2); 2. što treba da netko učini kao naknadu za ono što je skrivio; 3. krivica, grijeh (obično u starijem jeziku, a i danas, npr. u molitvi »Očenaš«: Otpusti nam duge naše!). Usp. Raumer 384 s.; Miklošić, DAW XXIV 43; Skok, ERj I 453; Kiparsky 25 s.; ARj.

Dûh m (stsl. duh') — po postanku i prvotnom značenju isto što dah (od kor. d'h), te znači: 1. životno počelo čovjeka, duša (Umre duh pustiv. Marulić 17); 2. posebno nutarnje duhovno dobro, dar Božji, milost Božja, kao i nešto zlo, npr. d. poniznosti, d. pobožnosti, d. bratske ljubavi, d. oholosti... (Što će reći duh crkveni? Hoće reći ona prava želja, koja se ima na službu crkvenu. Kadčić 3); 3. Bog (Bog je prečisti duh!), osobito treća osoba Presv. Trojstva — Duh Sveti, stsl. Duh' Svet' — (I napuniše se svi Duha Svetoga. Bernardin 15. V. RBT 215 s.); 4. anđeo (redovno u svezi: anđeoski, nebeski d.) ili vrag (redovno u svezi: pakleni, opaki, nečisti, zao d. V. potvrde u ARj). — U mn. Dusi (17. i 18. st.) ili Duhovi (od 17. st.) — svetkovina koja podsjeća na događaj, kad su apostoli primili Duha Svetoga (v. Duhova, Duhovo, Pentekosti, Trojica, Rusalje). Usp. RBT 228; Skok, ERj I 372; Raumer 272, 370; Miklošić, DAW XXIV 25 s.; ARj; IB; DDM; Kn. 176; Ms 61*; Čs 1781.

Duhoborac m tko se bori s Duhom Svetim, ne priznajući da je Bog (ARj).

Duhopsovka ž psovka na Duha Svetoga (ARj).

Duhova ž isto što Duhovi (v. duh). U starijem jeziku (ARj) i danas u Istri (Jardas 67).

Dùhovan, dùhovnji pr. (stsl. duhv'n') — 1. što pripada duhu, što je protivno tjelesnome (Život duhovni ima prikladnost k životu tilesnomu. Kadčić 113. Dobra dila duhovna i tilesna. Dobretić 140); 2. što pripada Bogu, Crkvi..., a protivi se onome što je svjetovno, zemaljsko: duhovna osoba (osoba koja živi za Boga), duhovni otac (o svećeniku, ispovjedniku), duhovna majka — obično o Crkvi ili Majci Božjoj (Svi sinovi neće da ju -Crkvu- poznadu za svoju poljubljenu i pravu duhovnu majku. Dobretić 35), duhovni stol (Nadbiskupska kurija u Zagrebu); 3. isto što dobar, pobožan: o osobi, govoru, knjizi i sl. (Živote od svetih i druge knjige duhovne. Dobretić 68).

Duhovati — isto što dihati (ARj); osobito: 1. biti otac duhovni; 2. ispovjediti koga i grijeh mu u ime Božje oprostiti. ARj; IB.

Dûhovi (v. duh)

Duhovitelj m isto što dahnitelj. U staro doba (ARj).

Duhòvnica ž duhovna, pobožna osoba; osoba koja se je po zavjetima Bogu posvetila te živi samostanskim životom. Od 18. st. (ARj; IB; Dalla Costa I 31; Kadčić 246; Rog. 494). Usp. redovnica.

Duhòvnički pr. što pripada duhovnicima, duhovnicama. Od 18. st. (ARj; IB; DDM; Bel. I 106; Rog. 492 ss.).

Duhòvnik, duhòvnjak m (stsl. duhov'nik') — 1. duhovan, pobožan čovjek; 2. čovjek koji se posvetio Bogu po zavjetima te živi samostanskim životom (v. redovnik. Usp. ARj; Rog. 494); 3. klerik, svećenik (ARj; Mažuranić II 284 s.; Miklošić, DAW XXIV 14; Kadčić 244; Bel. I 129 ss.); 4. tko upravlja čijim duhom, ispovjednik, duhovni vođa (danas vrlo obično za d. vođu pitomaca u sjemeništu, kod redovnica...). V. pentekostalac.

Duhovništvo s — 1. stanje, stalež, posao, služba duhovnika; 2. kol. duhovnici. V. ARj; IB; DDM; Rog. 487.

Duhovnost ž isto što spiritualnost. U naše doba.

Dûhovo s isto što Duhovi (v. duh). ARj; Ben.

Dùhovski pr. što pripada duhu, duhovima (ARj); što pripada blagdanu Duhova (ARj; IB; DDM; Kn. 177; Ms 339). V. rusalan, trojački.

Dùlija ž štovanje koje se iskazuje svecima; grč. douleía — ropstvo, služba (doûlos — sluga, rob. — Sveci su sluge Božje!), preko lat. dulia. U starijem jeziku (ARj) i danas kad ustreba. V. hagiodulija, podložnički, slugobožan, svetoštovlje.

Dûm (v. 2. dom). U starijem jeziku od 12. st. i danas u Dubrovniku (ARj).

Dûmanski pr. što pripada dumnama. Dosta često u starijem jeziku (ARj). V. duvnanski.

Dumanstvo s stanje, stalež dumna (ARj).

Dûmna ž žena koja se zavjetom posvetila te živi u samostanu (v. 2. dom). U starijem jeziku (Dobretić 41, 199) i danas u Dubrovniku. V. duna, duvna, redovnica.

Dûmnica ž dem. od dumna, mala redovnica (DDM).

Dúmo m hip. od dum. Tako se oko Dubrovnika veli svećeniku župniku, a da mu se ne spominje ime (ARj).

Dũn (v. 2. dom). Govori se u Kotoru (usp. Skok, RESI VII 188), Vidonjima (M. Vidović) i dr.

* **Duna** ž isto što dumna (Vidonje).

Dupijer m isto što dublijer; srlat. duplerius, tal. doppiere. U starijem jeziku (ARj).

* **Dupleks** m isto što dvostruk; lat. duplex — dvostruk. U naše doba.

Dupler, duplijer, duplir, dupljir m isto što dublijer (ARj).

* **Dùplicija** s mn. (* **dùplicije** ž mn.). — Nekim je redovnicima po pravilu dopušteno nositi samo jednu nutarnju odjeću. Da mogu nositi i drugu, moraju imati opravdan razlog i dopust starješine. Prema tome onda, kad nose samo jednu nutarnju odjeću, reče se da nose »simplicija« ili »simplicije«. A kad na sebi imaju i drugu, kaže se da nose »duplicija« ili »duplicije«. Ovi nazivi potječu od lat. simplex (mn. simplicia, sc. vestimenta — jednostruke haljine) i duplex (mn. duplicia, sc. vestimenta — dvostruke haljine). V. simplicija.

* **Duplicírati** — ponoviti, dva puta reći istu molitvu; lat. duplicare — podvostručiti, udvojiti. U novije vrijeme (Sch.-P. 483).

Dúša ž (od duh i nast. -ja; stsl. duša) — 1. bestjelesno, duhovno biće koje oživljava tijelo, misli, osjeća, želi; na smrti se dijeli od tijela i živi sama, uživajući nagradu ili trpeći kaznu za svoja djela (usp. RBT 231 s.; ARj. V. čistilište, pakao, raj); 2. isto što savjest (Iđe protiva svojoj duši iliti konšiencii. Dobretić 531); 3. čeljade, osoba uopće (veli se npr. za dobra čovjeka: To je dobra duša!). V. ARj; Krek 216 ss.; König 797 ss. i dr.

Dũšan pr. (stsl. duš'n') — što pripada duhu, duši. U svezi: Dušni dan — dan posvećen uspomeni pokojnika, 2. studenoga (ARj; IB; DDM; Sch.-P. 424. V. dan, mrtav); dušni brav — ovan, ovca, janje, što se zakolje, kad netko umre, i jede se poslije sprovoda (kod pravoslavnih. ARj; IB).

Dũševan pr. (stsl. dušev'n') — 1. što pripada duhu, duši (Tirajući neprijatelje duševne. Kadčić 166. V. još Št. II 230); 2. pravedan, dobar, pobožan (Istom nek je čeljade svisno, duševno i pametno i dostojno vire. Dobretić 484).

Duševnik, duševnjak, dušnik m duševan, pravedan, pobožan čovjek. U starije vrijeme (ARj).

Dũševnost ž stanje, osobina onoga koji je duševan; savjest, pobožnost (ARj; DDM).

Dùšman, dũšmanin m isto što neprijatelj; od tur. düšmen (ARj; IB; Ž. I 278).

Dùšmanski pr. koji pripada dušmanima (ARj; IB).

Dušnoznanje s isto što savjest. U staro doba (ARj).

* **Dušòbrižan** pr. što se odnosi na dušobrižnika ili njegovu službu (Bel. I 158; Cr., Pr. 273). V. nedušobrižan.

* **Dušobrižnički** pr. što pripada dušobrižnicima (Sch.-P. 3).

Dušòbrižnik, dušèbrižnik m tko se brine za duše, župnik; prema njem. Seelsorger. Od 18. st. (ARj; Skok, ERj I 373; DDM; Ben; Bel. I 81; Ž. I 7; Rog. 307; Sch.-P. 3 i dr.).

***Dušobrižništvo** s stanje, poziv, čast, služba, vlast dušobrižnika (Ž. I 37; Rog. 220).

Dušògubac m tko gubi dušu, kvari duše (ARj; IB; DDM).

Dûvna ž isto što dumna (v. dom). U starijem i novijem jeziku (ARj; Rog. 495; Št. I 155). — U nekim mjestima u Dalmaciji (npr. u Blatu na Korčuli) tako se danas zovu sve redovnice (Š).

Duvnanski pr. isto što dumanski (ARj).

Dúžan pr. (stsl. dl'ž'n'. Usp. Miklošić, DAW XXIV 43) — koji prema nekome ili nečemu ima dug, dužnost, obvezu (Ima ništanemanje prikazati pokorniku, kakve je dužan pokore. Dobretić 79).

Dùžnik m (stsl. dl'ž'nik'. Usp. Miklošić, DAW XXIV 43; Meillet, Études 338) — čovjek koji je dužan nešto platiti, nadoknaditi; tko je nekoga uvrijedio, pa je dužan uvredu popraviti; kršćanin koji uvredom postaje d. Bogu ili bližnjemu (usp. ARj, zatim molitvu »Očenaša«: otpusti nam duge naše, kako i mi otpuštamo dužnicima našim . . .).

Dúžnost ž dug, propis, obveza, što je netko dužan izvršiti; posebno: 1. ono što su

dužni izvršiti kršćani, redovnici, svećenici (Papa Inocenco treći... skrati ovu dužnost. Kadčić 145. Plaćaju dugove i dužnosti koje imadu prama Bogu. Dobretić 369. V. još Cr., Pr. 34, 97); 2. isto što dug pod 1 (ARj); 3. naziv jedne rimske kongregacije, u svezi »Skup svete dužnosti« (Rog. 232), prema lat. Congregatio Sacri Officii (v. oficij).

Dvanaestorica — broj Kristovih apostola (usp. Mt 10, 2; Mk 6, 7; Lk 9, 1... RBT 28).

Dvêri ž mn. vrata na oltaru (ikonostasu) u pravosl. crkvi (ARj; IB; DDM).

Dvôr m predvorje, dvorište, velika kuća, kraljevska palača, kraljevska pratnja. Često u svezi: 1. rajski, nebeski, višnji d. — raj, anđeli i sveci u raju (ARj); 2. pakleni, prokleti d. — pakao, stanovnici pakla (ARj); 3. Rimski d. (Curia Romana) — uredi koji pomažu papi u upravljanju Crkvom (Cr., Pr. 58. V. kurija); 4. biskupski d. (curia dioecesana) — uredi koji pomažu biskupu u upravljanju biskupijom (Cr., Pr. 79); 5. nutarnji ili izvanjski (i sl.) d. — crkveno sudište za područje savjesti ili za javnost (U dvoru unutarnjemu ispovidnik ... ima odrišiti po načinu općenomu. Kašić 57. U dvoru izvanskomu ne bi se virovalo... Da li u dvoru unutarnjomu to vinčanje i ta ženidba ne bi ništa valjala. Kadčić 434), prema lat. forum internum et externum.

Dvòranin m tko stoji na dvoru. U svezi: Božji, nebeski dvorani — anđeli, sveci (ARj).

Dvòriti — pomagati, prisustvovati; posebno: posluživati svećeniku kod mise (Sch.-P. 205. V. služiti, ministrirati). U svezi: biskupski d. — svečano kao biskup prisustvovati misi (Cr., Pr. 57), prema lat. pontificaliter assistere (v. asistirati).

Dvôrnik m tko dvori. U svezi: svećenik d. — svećenik koji za počast poslužuje kod mise (Cr., Pr. 163, 164), prema lat. presbyter assistens (v. asistenat).

Dvòstruk pr. dva puta veći. U svezi: d. red, obred, oficij, svetkovina... — jedan od stupanja crkvenih svetkovina prije lit. obnove (Ako nije dvostruka svetkovina... mogu misnici govoriti male mise. Kadčić 92 s. Za veliku potrebu mogu se govorit mise zavitnje u nedilju i u druge svetkovine i dneve, kad je dvostruko oficije. Dobretić 376. V. još Kn. 125, 128; Cr., Pr. 190, 245). Usp. dupleks, rit, stupanj.

DŽ

1. **Dženeral, dženerao** m isto što 1. general; lat. generalis, tal. generale. U starijem jeziku (ARj).

2. **Dženeral, dženerao** pr. isto što generalan; tal. generale. U starijih pisaca (ARj).

Džentil m neznabožac, nevjernik; lat. gentilis, tal. gentile. U starijem jeziku (ARj). V. džentilijanin.

Džentila ž nevjernica; lat. gentilis, tal. gentile (v. džentil). U starije doba (ARj).

Džentilijanin m isto što džentil (ARj), od čega i postaje s nast. -janin.

Džentilski pr. što pripada džentilima (ARj).

Džin m nenaravno biće, div (IB); zao duh, vrag (Bulat, JF V 149); od arap. džinn, tur. džin (usp. ARj).

Đ

Đàčka, jačka ž — pjesma koju pjevaju đaci, pjesma uopće (ARj).

Đàčki (prije: dijački, djački) pr. — što pripada đacima. Prema značenju đak pod 3 često se u starije vrijeme treća knjiga Mojsijeva (Levitski zakonik) zove »Knjiga đačka« (Čtenje knjig djačkih. Bernardin 64). Do 18. st. značilo je đački kod pisaca isto što latinski, tj. jezik učenih ljudi, a to su onda bili skoro isključivo đaci - klerici (usp. Mažuranić II 243). Kod istih je pisaca latinski =talijanski (ARj). V. dijaski, đačni, levitski.

Đačni pr. isto što dački. U 17. st. (ARj).

Đâk (prije: dijak, djak) m — 1. tko se posvetio službi Božjoj uopće, a nije svećenik, prema lat. nazivu clericus (Svi sveti popove i diakove, molite za nas. Fancev, Vat. mol. 43. Usp. Miklošić, DAW XXIV 15; Skok, RESl VII 199); 2. isto što đakon (Apostoli obraše sedam dijaka. Dalla Costa I 19); 3. katkada je (u starijih pisaca) đak za lat. levit (ARj); 4. isto što pisar (značenje se razvilo otud što su se u srednjem vijeku skoro samo redovnici, svećenici bavili knjigom. Od prvih vremena do 15. st. tako se zove pisar koji ima osobitu službu na velikaških dvorovima. Usp. Mažuranić II 243 s.); 5. tko pohađa školu, učenik (ispočetka po svoj prilici: učenik crkvene škole, bogoslovije). Izraz je od grč. diákos (diákōn, diákonos), prema stsl. diak', dijak' (usp. Štrekelj, DAW 50, 75; Vasmer XII 230; Berneker 199). V. žakan.

Đākon m nosilac prvoga višeg crkvenog reda (usp. Ap. pismo Pavla VI. od 15. kolovoza 1972. »Ministeria quaedam«), kojega je ustanova opisana u Dj 6, 2—6, a služba mu je brinuti se za siromahe, dijeliti pričest, čitati evanđelje . . . ; iz grč. izraza diákonos, koji u SP NZ znači: sluga (Mt 20, 26; Mk 10, 43), službenik Božji — vjesnik Evanđelja (1 Kor 3, 5; 2 Kor 3, 6), pomoćnik (Iv 12, 26; Kol 4, 7; Bl 74); preko stsl. dijakon' (usp. Kiklošić, DAW XXIV 15; Jagić 306). Riječ je vrlo obična od starine. Doživljavala je promjene u skladu s općim jezičnim glasovnim zakonima našega jezika: dijakon (od starine do 18. st.), djakon (od. 16. st., a i u naše vrijeme. Bel. I 47; Cr., KP I 61), đakon (Kršt. 9 i dr.). V. đak, evanđelistar, služitelj.

Đakonalan pr. isto što đakonski (Rog. 287); prema lat. diaconalis.

Đakònat m (Sch.-P. 28; Kn. 289) — prije: dijakonat (17. st.), djakonat (od 18. st.) — red, služba đakona; prema lat. diaconatus. V. đakonstvo, služiteljstvo.

Đakonica (v. đakonisa).

* **Đakonik** m u Ist. crkvi: mjesto gdje se čuva crkv. roba, knjige i druge svete stvari. U staro vrijeme o tome su vodili brigu đakoni, pa se zato takva mjesta zovu đakonici (usp. Kov. 24). Osim spomenutoga, izraz znači još: knjiga pravila po kojima imaju živjeti đakoni, molitva koju đakon čita u liturgiji. Dolazi od grč. diakonikón, lat. diaconicum (Cabrol IV 733 ss.).

* **Đakonisa** ž naziv za starije pobožne žene, koje su u prvo vrijeme služile u crkvi. Spominju se u apostolsko doba (Rim 16, 1). Prije nastupa službe, primile bi poseban blagoslov. To nije bio sakramenat sv. reda. Od 6. st. nestaje u Crkvi te ustanove (Cabrol IV 725 ss; Preuschen 269 s.). Naziv je iz grč. diakónissa, stsl. diakonisa (Vasmer XII 230). U nas susrećemo oblike: djakonica (ARj), * djakonisa (Bel. 141), đakonisa (Kn. 289), đakonica (BL 74). V. služiteljica.

Đākoniti (se) — rediti (se) za đakona. U pravoslavnih (ARj).

Đākonski pr. što pripada đakonima, đakonatu (ARj). V. đakonalan.

Đākonstvo s — u starini: dijakonstvo s (16.—18. st.), djakonstvo s (18. st.) — isto što đakonat (ARj).

Đáštvo s stanje onoga koji je đak, skup đaka. U starijem jeziku (ARj), a i danas (Š).

* **Đâtar** m isto što đavao, vrag. Govori dobra čeljad da ne spomene pravo ime (Š).

Đāvao m isto što vrag; od grč. riječi diábolos (koja znači: klevetnik, lažac, jer je đavao prevario naše praroditelje, a vara i danas ljudske duše). Grčka se riječ već u SP ustalila kao naziv za otpale anđele (Mt 4, 1; Lk 4, 2; Iv 13, 2; Dj 13, 10; 1 Iv 3, 10. — Usp. Preuschen 366; BL 74). K nama je došla preko stsl. dijavol', d'javol' (Miklošić, DAW XXIV 41; Jagić 306; Meillet, Mémoires XX 59; Bartoli 49; Vasmer XII 230; Berneker 199; Bulat, JF IV 96; Skok, ERj I 401 s.). Udomaćila se posebno kod štokavaca, manje kod kajkavaca (Bulat, JF IV 95 s.). Najstariji su oblici: dijavol, dijavo (do 16. st.); djavol, djavo, đavo (od 16. st. — Bulat ib.; ARj). Od 15. st. u kat. pisaca i u spomenicima iz zapadnih strana susrećemo: dijaval, dijavao, djavao, đavao (ARj; Mažuranić II 244). Izraz se vrlo često upotrebljava, pa ima bezbroj izvedenica. Spomenut ćemo neke.

Đavaoski (prije: djavalski, dijavaoski . . .) pr. — isto što đavolski. Od 16. st. (ARj).

Đavlèkati — kleti đavlom. U narodu vrlo često.

Đavólak m, **đavólče** s, **đavòlčić** m mali đavao, obijesno mlado čeljade (ARj; DDM).

Đavòlast pr. obijestan (ARj; DDM).

Đavolica, đavoljevica ž opako žensko čeljade (ARj; DDM).

Đavòlski pr. što pripada đavlima, što je na način kako čine đavli; isto što vražji. U starini od 14. st. (ARj) i danas (Kn. 54 i dr.). V. đavaoski, đavolji.

Đavólstvo s đavolska narav (od 18. st.), obijest (ARj). V. đavoluk.

Đavòluk m isto što đavolstvo (ARj).

Đavolji, đavlji pr. isto što đavolski (ARj).

Đejenski pr. što pripada đeoni, paklu. U starijem jeziku (ARj).

Đeneral m isto što 1. general; lat. generalis, tal. generale. Češće u običnom govoru.

Đeona ž isto što pakao (v. gehena); prema stsl. đeona (Meillet, Mémoires XX 59). U spomeniku 14. st. (ARj).

E

* **Ecòmo** m izranjeni i trnovom krunom okrunjeni kip Isusov, koji se u nekim crkvama po dalmatinskom primorju i po otocima preko propovijedi na Veliki četvrtak ili na Veliki petak pokazuje vjernicima. Naziv je nastao od riječi »Ecce homo« (Evo čovjeka), što ih je rekao Pilat kad je Isusa izranjena i trnjem okrunjena pokazao Židovima (Iv 19, 5); a propovjednik, govoreći o muci Isusovoj, ponavlja te riječi u času kad se kip ukazuje narodu. Usp. Lex. (zw. Aufl.) III 637 s. V. ocomo, redentur.

Eden (hebr.) m vrt, raj zemaljski (ARj; BL 76; Klaić).

* **Edenski** pr. što pripada edenu: e. vrt (zapravo: pustinjska oaza). BL 271; Stv.: Post 2, 15; 3, 23

* **Editificírati** — dati nekome dobar primjer, svojim primjerom potaknuti nekoga na krepostan kršćanski život; lat. aedificare — sagraditi, sazidati. U naše vrijeme.

* **Edifikácija** ž davanje dobra primjera, odgajanje; lat. aedificatio — građenje, zgrada. U naše doba (Kn. 98).

* **Efata** (Effata, Effatha) — »Otvori se«. Riječ je izgovorio Isus, kad je izliječio gluhonijemoga taknuvši prstima njegove uši i jezik (Mk 7, 31—37). Sada je izgovara voditelj u »obredu efata« dok palcem dodirne uši i usta izabranika. Obredom se naglašava potreba milosti da netko može slušati Božju riječ i spasonosno je ispovijedati (Inic. 83).

* **Egzaminator** m isto što ispitatelj (Ostojić, K. 208); crkv. lat. examinator.

* **Egzarh** m (u staro doba na Istoku) isto što na Zapadu primas (v.). U novome istočnom crkvenopravnom shvaćanju razlikuje se: e. koji je na čelu određenog teritorija, slična biskupiji, neovisan od patrijarha (kao što na Zapadu može biti neovisan opat, opatija. V. neovisan), i e. koji je na čelu teritorija formalno neodijeljenog od patrijarhata. Napokon je e. osoba, slična papinu legatu a latere (v. 1. legat), koju partijarh šalje nekamo s posebnim zadatkom. Od grč. éksarchos (početnik, zborovođa, časnik u vojsci koji se prije zvao prefekt). Forcellini II 925; Bailly 700; Lex. (zw. Aufl.) III 1271; Bel. I 244 s.; Kov. 22; Šem. II. izd. 707: V. eksarh.

* **Egzarhat** m, * **egzarhija** ž čast, služba, područje vlasti egzarha (Klaić).

* **Egzeget(a)** m tko tumači SP; iz grč. eksēgētés, lat. exegeta (savjetnik, tumač). Danas obično.

* **Egzegètički** pr. što se odnosi na egzegezu, egzegetiku; grč. esēgētikós, lat. exegeticus (Egzegetička homilija tumači biblijsku perikopu većinom tekst po tekst. Sch.-P. 119).

* **Egzegètika** ž nauk koji upućuje u tumačenje SP (usp. Svezn. s. v.).

* **Egzegéza** ž tumačenje SP (DF 547); iz grč. eksḗgēsis (razlaganje, tumačenje), preko lat. exegesis. O oblicima i razvoju egzegeze v. Lex. (zw. Aufl.) III 1273 ss.

* **Egzèmpcija** ž povlastica po kojoj se neka osoba, zajednica ili mjesto izuzimlje ispod vlasti neposrednog nižeg starješine i podlaže višemu; posebno povlastica redovnika, koji su zajedno sa svojim kućama i crkvama izuzeti ispod vlasti mjesnog ordinarija i podložni izravno Sv. Stolici; lat. exemptio (od eximere — izuzeti). Prvi slučaj takva izuzimanja susrećemo u 7. st. kad je papa Honorije I. (g. 628) odredio da bobijski samostan u pavijskoj pokrajini bude podložan samo Rimskoj crkvi (Cabrol V 1, 952 ss.; Lex. III 907 s.; Cr., KP II 2, 170 ss.; Kod. kan. 615 ss.). U naše doba. V. izuzetost, neovisnost.

* **Egzercicije** ž mn. duhovne vježbe (dani molitve, razmišljanja) što ih u određeno vrijeme obavljaju svećenici, redovnici, redovnice i druge osobe. Usp. Kod kan. 126, 541, 595, 1001, 2313; Lex. (zw. Aufl.) III 1295. Prema prvom dijelu lat. naziva exercitia spiritualia — duhovne vježbe. U naše vrijeme.

* **Egzercitant** m tko obavlja egzercicije; lat. exercitans (gl. exercitare — vježbati). Vjesnik đak. bisk. 28 (1975.) 78.

* **Egzercitator** m tko predvodi egzercicije; lat. exercitator. Vjesnik đak. bisk. ib.

* **Egzòrcist(a), eksòrcist(a)** m tko zazivanjem Boga izgoni vragove; klerik koji ima treći mali red (taj je red dokinut Ap. pismom Pavla VI. »Ministeria quaedam« od 15. kolovoza 1972.); grč. eksorkistés (zaklinjalac), lat. exorcista. V. esorcista, zakletnik, zaklinjač, zaklinjalac, zaklinjatelj, zaklinjavac, zaklinjoredac.

* **Egzorcistat**, * **eksorcistat** m služba, vlast, dužnost egzorciste; crkv. lat. exorcitatus (Forcellini II 960; Cabrol V 964 ss.). U naše doba: Tko zaklinje opsjednute od zla duha valja da imade vlast zaklinjanja, koja se podjeljuje redom eksorcistata. Osim toga valja da je od ordinarija posebno i izrijekom ovlašten za izricanje eksorcizama... Prema can. 1152 smiju ovlašteni egzorciste izricati egzorcizme ne samo nad vjernicima, nego i nad katekumenima, i nad nekatolicima i izopćenima (Kn. 325). Knjiga eksorcizama kod eksorcistata... (Sch.-P. 31).

* **Egzorcizam**, * **eksorcizam** m zaklinjanje kojim se vrag sili na posluh, da iziđe iz osobe...; prema grč. eksorkismós, lat. exorcismus (LL I 431). U naše doba (usp. Kn. 195). V. egzorcistat, ekšorcižam, otkletva, otklinjanje, zakletva, zaklinjalo, zaklinjanje, zaklinjoređe.

* **Egzorcizamski** pr. što se odnosi na egzorcizam (Kn. 195).

* **Egzorcizovati** (Kn. 195), * **egzorcizírati** (Živ. 123) — izmoliti, obaviti egzorcizam nad osobom, mjestom, predmetom. V. zaklinjati.

* **Egzultet** m početna riječ i naziv za pohvalnu pjesmu, blagoslov uskrsne svijeće, što se svečano pjeva na Veliku subotu; lat. exsultet — nek se veseli, neka kliče (exsultare — klicati od veselja, poskakivati, zanositi se). U naše doba (usp. Kn. 196). V. hvalospjev, prekonij.

* **Ekdik** m čovjek koji brani prava Crkve (Rog. 481); od grč. ékdikos, lat. ecdicus (odvjetnik, branilac, zastupnik). Usp. Forcellini II 813.

Eklesijastik(o) (u 16. i 17. st.), **Eklezijastik** (16.—18. st.), **Ekležijaštik** (kod bosanskih pisaca. V. ARj) m — naziv za knjigu SP koja se grč. zove »Sofía Seiráh« (Knjiga Sirahova), prema lat. pr. ecclesiasticus (grč. ekklēsía, lat. ecclesia). Ponekad se taj naziv prevodi (v. Crkovnjak).

* **Eklezijalan** pr. isto što crkovni; lat. ecclesialis (ecclesia — crkva). Pok. 16.

* **Eklezijalnost** ž isto što crkvenost (lat. ecclesialis). U naše doba.

Eklezijast(e), Ekležijašt, Ekležijàšteš (ARj); * **Eksilijast** (Mažuranić II 299) m naziv za knjigu SP — Propovjednik; prema grč. Ekklēsiastés, lat. Ecclesiastes.

* **Eklezioiògija** ž nauk o Kristovoj Crkvi; crkv. lat. ecclesiologija (grč. ekklēsía-crkva, lógos — nauk). V. HZ 356; Bogosl. smotra 44 (1974), br. 1 str. 173; Lex. (zw. Aufl.) III 781 ss.

* **Ekleziološki** pr što se odnosi na eklezio-logiju, što je s njom u skladu, vezi i sl.

Eklisijarah m tko vlada Crkvom; kaluđer koji upravlja crkv. zgradom; grč. ekklēsiárchēs. U srednjovj. srp. spomenicima (ARj s. v. dohijar). V. jeklisijarah, klisijarah.

* **Eksarh** m isto što egzarh (Bel I 245; Cr., KP I 135).

* **Ekscelencija** ž počasni naslov za biskupe; lat. excellentia (usp. Klaić). V. preuzvisiti, preuzvišenost.

* **Eksdefinitor** m redovnik koji je bio definitor (v.); crkv. lat. exdefinitor. U naše doba.

* **Eksedra** ž zgrada u blizini crkve koja služi za različite crkv. potrebe (kapelica za krštenje, crkv. knjižnica, spremište...); od grč. eksédra, lat. exedra — otvoreno mjesto u trijemu ili na otvorenu gdje bi se sastajala razna društva (Senc, s. v.; Forcellini II 944; Sch. — P. 295).

* **Eksekrácija** ž uklanjanje, gubljenje posvete; lat. exsecratio — kletva, proklinjanje, uklanjanje posvete (usp. Kod. kan. 1200). U novije vrijeme (Kn. 81; Sch.-P. 294 s.). V. obesvedba.

* **Eksekrírati** — učiniti da koji predmet ili mjesto izgubi posvetu; lat. exsecrari — zaklinjati, prokleti, odstraniti posvetu (Sch.—P. 324). V. obesvetiti, odsvetiti, sposvetiti.

* **Eksekvijalan** pr. što se odnosi na eksekvije, pogrebni (lat. exsequialis); obično uz riječ misa: eksekvijalna misa (missa exsequialis), tj. misa koja se služi za pokojnika u vezi s njegovim sprovodom.

* **Eksekvije** ž mn. pogreb, sprovod; posebno onaj dio sprovoda što se vrši u crkvi (oficij, misa, odrešenje); lat. exsequiae — svečani pogreb, mrtvo tijelo... (usp. Du Cange II 316; Forcellini II 983; Lex. III 908; Kod. kan. 1204, 1231). U novije vrijeme (Kn. 109). V. sprovod.

* **Ekshorta, ègzorta** ž pobožni duhovni nagovor (usp. lat. exhortari — bodriti, poticati, pobuđivati; exhortatio — opominjanje, poticanje). U novije vrijeme (Sch.—P. 119; Rog. 309).

* **Ekshortácija** ž pobudni govor; lat. exhortatio (v. ekshorta). U naše doba (Živ. 125). Usp. adhortacija, pobudnica.

* **Ekshortator** m tko drži opomene, ekshorte; lat. exhortator (Sch.—P. 119).

* **Ekskardinácija** ž isto što ispis; lat. excardinatio (Kod. kan. 112 ss.). U novije vrijeme (Cr., Pr. 32; Rog. 169).

* **Ekskardinírati (se)** — isto što ispisati (se); lat. excardinari (usp. Kod. kan. 115; Cr., KP II 1, 20).

Eks katedra — sa stolice; lat. ex cathedra. Kaže se o papi kad govori, naučava svečano, kao namjesnik Kristov (usp. Klaić).

* **Eksklaustrácija** ž dopust po kojem redovnik može privremeno boraviti izvan samostana; lat. exclaustratio (ex — iz, od; claustra — zatvor, samostan). Usp. Kod. kan. 638 s. U naše doba (Cr., KP II 2, 199; Rog. 551). Usp. sekularizacija.

* **Eksklaustrírati (se)** — dati redovniku dopust da živi izvan samostana (odn. imati dopust da se živi privremeno izvan samostana); crkv. lat. exclaustrare -ri (v. eksklaustracija). U novijih pisaca (Cr., KP II 2, 203).

* **Ekskomunicírati** — izopćiti, isključiti, odijeliti iz zajednice vjernika; crkv. lat. excommunicare (ex — iz, communis — zajednički...); njem. exkommunizieren. U naše doba. V. ekskomunikacija, skomunikati, škomunikavati.

* **Ekskomunikácija** ž crkvena kazna (cenzura, zaveza) kojom se netko isključuje iz zajednice vjernika, te nema prava prisustvovati bogoštovnim činima, primati sakramente; nije dionik javnih crkvenih molitava, oprosta...; crkv. lat. excommunicatio (usp. Kod. kan. 2257 ss; Du Cange II 304 ss.; Cr., KP I 246; Sch.—P. 548 i dr.). V. izopćenje, prokletstvo, skomunika, škomunika.

* **Ekskurírati** — obavljati službu Božju u crkvi, u župi, u kojoj se stalno ne boravi (usp. Cr., KP II 1, 238); lat. excurrere — istrčati, izletjeti, pohrliti. U naše vrijeme.

* **Ekskursor** m svećenik koji ekskurira (v. ekskurirati); lat. excursor. U naše doba (Š).

* **Ekskursorijalan** pr. što se odnosi na ekspursora: e. upravitelj župe (Vjesnik Nadb. Spl.-Mak. 1975, br. 6, str. 56); crkv. lat. excursorialis.

* **Ekskùstod** m redovnik koji je bio član provincijalne uprave, zamjenik provincijalov, kustod; lat. excustos, a to od ex (iz, od) i custos (v. kustod). Danas obično.

Eksod m isto što Izlazak; grč. éksodos, lat. exodus. U pisaca 16. i 18. st. (ARj).

* **Eksorcist(a)** (v. egzorcist).

* **Eksorcistat** (v. egzorcistat).

* **Eksorcizam** (v. egzorcizam).

* **Ekspijácija** ž kajanje, pomirenje, pružanje naknade za grijehe; lat. expiatio. V. Klaić.

* **Eksponírati** — isto što izložiti; lat. exponere — izložiti, pokazati, staviti pred oči (Sch.—P. 474).

* **Ekspozícija** ž isto što izloženje; lat. expositio (usp. Kod. kan. 1274; Diz. lit. 159). U naše doba (Sch.—P. 328, 393 s.; Kn. 117).

* **Ekspozitura** ž dio župe koji ima svoju posebnu crkvu i svećenika, župničkog pomoćnika (cooperator, cappelanus expositus) koji u tom dijelu župe stalno boravi; crkv. lat. expositura (Cr., KP II 1, 91, 238; Rog. 320). V. kooperatura.

* **Eksprovincijal** m redovnik koji je bio provincijal; lat. ex (minister) provincialis (v. provincijal). Danas obično (Šem. 410 i dr.).

* **Ekspúlzija** ž izgon, isključenje; lat. expulsio. O redovniku, svećeniku, koji se prisilno uklanja iz redovničkog, svećeničkog staleža (usp. Klaić).

* **Ekstaza** ž stanje čovjeka koji se nalazi izvan sebe, u zanesenju, dok promatra o Bogu ili o božanskim istinama. Prema grč. ékstasis, lat. extasis — ushit, zanos.

* **Eksuflácija** ž obredni čin, dihanje, što ga svećenik obavlja kod egzorcizma nad predmetom ili osobom (v. egzorcizam); lat. exsufflatio (ex — iz, od; sufflare — napuhati, naduhati). U novije vrijeme (Kn. 192).

* **Ekšorcižam** m isto što egzorcizam. U starijem jeziku (Habdelić, Zrcalo Marijansko 485).

* **Ektenija** ž isto što jektenija (Kn. 56).

* **Ekumenìzam** m djelatnost, pothvat, što se pokreće i usmjeruje prema promicanju kršćanskog jedinstva (Dok. 207, 209...). Prema crkv. lat. oecumenismus (v. ekumenski). Danas sasvim obično.

* **Ekùmenski** pr. što je u vezi s ekumenizmom; posebno u svezi: e. sabor, e. koncil — sabor na kojemu su sabrani svi biskupi svijeta (Kn. 59; Dok. 207; Ms 9); ekumenski direktorij (Inic. 262)...; od grč. oikoumenikós, preko crkv. lat. oecumenicus — ono što pripada cijeloj zemlji gdje ljudi stanuju (od oikouménē — naseljena zemlja, krug zemaljski, svijet). V. Senc s. v. oikéō; Forcellini IV 391. Usp. opći, partikularan, vaseljenski.

* **Ekviprobabìlist(a)** m tko pristaje uz ekviprobabilizam; crkv. lat. aequiprobabilista (Ž. I 325).

* **Ekviprobabilistički** pr. što se odnosi na ekviprobabilizam (Ž. I 324).

* **Ekviprobabilìzam** m moralni sistem koji tvrdi da za slobodu, a protiv zakona, možemo nastupiti onda kad je u sumnji o opstojnosti zakona mišljenje za slobodu jednako (ili skoro jednako) vjerojatno kao i protivno (Ž. I 299); crkv. lat aequiprobabilismus (aeque — jednako, probabilis — vjerojatan). V. sistem.

* **Ekletòrat** m stanje katekumena (v. katekumen) koji su određeni, izabrani za posebne pouke i bližu pripravu za krštenje; lat. electoratus — izbor (eligere — izabrati). Kn. 193. V. izbor.

Elemozina, elemožina ž isto što almuštvo; prema lat. eleemosyna ili tal. elemosina. U starije vrijeme (ARj).

Elemozinar m nadimak za sv. Ivana koji je dijelio milostinju (ARj); prema lat. eleemosynarius, tal. elemosionario. V. lemozinar, lemonizijer.

* **Elogij** m natpis na kipu, nad grobom; isto što nekrolog; lat. elogium (grč. lógos — riječ, govor). Klaić.

* **Elohim** m hebr. naziv za Boga (Stv., Uvodi 241; BL 54).

Emànuel m proročanski naziv za Spasitelja, koji znači »s nama Bog« (Iz 7, 14; Mt 1, 23. — Usp. BL 81); iz hebr. Immanuel, preko grč. Emmánouēl i lat. Emmanuel. Dolazi od 15. st. (ARj) redovno u prijevodu SP ili kad se odnosna mjesta citiraju.

* **Emanuil, Emanuilo** m isto što Emanuel. U Ist. crkvi (Mirković 16; ARj).

* **Embolìzam** m u misi molitva koja razvija posljednju prošnju Očenaša (v. Ms 20, 35, 159); crkv. lat. embolismus (grč. embólimos — umetnut, embállō — unutra stavljam, unosim).

* **Eminencija** ž počasni naslov za kardinale; lat. eminentia (eminens — odličan, izvrstan, uzorit). Usp. Klaić. V. uzorit, uzoritost.

* **Enciklìčan** pr. što se odnosi na encikliku, što je u obliku enciklike: enciklično pismo i sl. U naše vrijeme (Š).

* **Encìklika** ž svečanije pismo koje Sv. Otac upravlja svim patrijarsima, primasima, nadbiskupima, biskupima i drugim mjesnim ordinarijima koji su u vezi s Apostolskom Stolicom (Cr., KP I 122); od lat. encyclica, a to iz grč. en (u, na, o) i kíklos (krug, okrug, kolo). Danas obično. V. okružnica.

* **Enkolpija** ž isto što enkolpion (Mirković 58).

* **Enkolpion** m skupocjena mala ikonica koju nose na prsima biskupi Ist. Crkve (Kn. 109); iz grč. en (u) i kólpos (njedra, prsi). V. panagija, pektoral.

* **Eparh** m starješina, namjesnik; biskup u pravosl. crkvi (Priručni leksikon, Zagreb 1959, str. 269); grč. éparchos.

Epàrhija ž prvotno (u Istočnome rimskom carstvu) politička provincija, (u crkv. smislu) pokrajina podložna biskupu glavnoga grada, pa (od 5. st.) isto što biskupija; grč. eparchía. Lex. (zw. Aufl.) III 915; EC V 714; Talija 27; Skok, ERj I 492; Šem. II izd. 177. V. jeparhija.

* **Eparhijski** što se odnosi na eparhije: eparhijski arhijereji (Cr., KP I 136), eparhijsko sjemenište (Šem. II. izd. 179)...

* **Epifánija** ž isto što Bogojavljenje; iz grč. epifáneia — pojava, pokazivanje (Forcellini II 878; Cabrol V 197 ss.). Dosta rijetko u starini (Od epifanie ili vkazanja Gospodinova. Glavinić 3) i u naše doba (Š).

* **Epikeja** ž blago, ali pravično primjenjivanje zakona na neki poseban slučaj, na koji se on, zbog osobitih okolnosti, njemu ne primjenjuje... Epikeja nije tumačenje zakona, nego tumačenje zakonodavaočeve volje (Cr., KP I 391. Usp. Ž. I 239). Iz grč. epieíkeia (blagost, dobrota, pravičnost, popuštanje u korist dužnika).

* **Epikleza** ž misna molitva, osobito u istočnim liturgijama, u kojoj se moli da Duh Sveti siđe nad žrtvene darove i promijeni kruh u Tijelo, a vino u Krv Isusovu... Ili (u starijem smislu): molitva da Duh Sveti siđe i posveti darove, da budu na spasenje onima koji ih uživaju... Iz grč. epíklēsis (zazivanje, prošnja, molitva). V. Cabrol V 142 ss.; Gordillo M., Compendium theologiae orientalis (Romae 1937) p. 166 ss.; Lex. (zw. Aufl.) III 935 s.; Marković I., O evkaristiji s osobitim obziroma na epiklezu (Zagreb 1894); Sch.—P. 388; Kn. 215.

Episkop m u starije vrijeme biskup Zapadne i Ist. crkve. Danas redovno samo b. pravoslavne crkve (ARj); iz grč. epískopos, preko stsl. episkop' (Miklošić, DAW XXIV 13; Jagić 307; Berneker 58). V. biskup, episkup, jepiskop, jerarh.

Episkopalan pr. što pripada episkopima, npr. episkopalna crkva (Skok, ERj I 157); crkv. lat. episcopalis.

Episkòpat m čast, služba, vlast biskupa; zbor, skup biskupa; crkv. lat. episcopatus (ARj; Sch.—P. 33; Kn. 289; Dok. 119).

Episkòpija ž područje vlasti episkopa (Klaić). V. biskupija.

Episkopski pr. što pripada episkopima. Riječ dolazi u starini (ARj), a danas je vrlo obična.

Episkopstvo s služba, čast, vlast episkopa.

Episkup m isto što episkop (ARj).

Epistola ž isto što poslanica pod 1; katkada odlomak SP SZ ili NZ, što se čita preko mise prije Evanđelja; prema grč. izrazu epistolé (pismo, list), koji dolazi i u SP (2 Kor 3, 2; Rim 16, 22; 2 Pt 3, 1. — V. Preuschen 437; Skok, ERj I 492), lat. epistola. Od 16. st. (ARj). V. epistolija, jepistola, pistola, pištola.

Epistolar m isto što poddakon, koji preko svečane službe Božje ima pravo pjevati

epistolu, poslanicu; prema lat. epistolarius. U starijem jeziku (ARj). V. pistular.

* **Epistolarij** m isto što epištolar (Sch.—P. 31).

Epistolija ž isto što epistola; iz grč. epistólion, preko stsl. epistolija (Miklošić, DAW XV 94; Vasmer XII 428; Jagić 307). U starije vrijeme (ARj).

Epištolar m knjiga u kojoj su poslanice, ili bolje: odlomci SP što se čitaju preko mise (v. epistola, epistolarij, pištular). U starijem jeziku (ARj).

* **Epìtaf** m nadgrobni natpis, spomenik; grč. epitáfion, lat. epitaphium. LL I 413; Klaić.

* **Epitìmija** ž crkv. kazna (post, uskraćivanje pričesti...) za vjernike i svećenike u Ist. crkvi (Svezn. s. v.; Rajić 110); iz grč. riječi epitimía — kazna (Bailly s. v.), koja dolazi i u SP (usp. 2 Kor 2, 6).

* **Epitràhilj** (Kn. 109; Kov. 27), * **epitrahil** (ARj s. v. panagijar) m — u Ist. crkvi: dio sveć. ruha pri službi Božjoj, kojemu kod katolika odgovara stola; grč. epitrachélion (što stoji oko vrata; tráchēlos — vrat), stsl. jepitrahil' (Miklošić, DAW XV 117; Vasmer XII 232). V. petrahil.

* **Eremíta** m isto što pustinjak; grč. erēmítēs — tko stanuje u pustinji (érēmos — pustinja), lat. eremita. Razlikuju se od anakoreta. Ovi nisu imali stalnoga boravišta u pustinji, dok su eremiti imali kolibe, spilje u kojima su stalno boravili (Forcellini I 258; Du Cange I 177 s.). Npr. Ovi se prozvaše pustinjacima iliti eremitima, anahoretama te monasima (Jelenić J., Povijest Hristove Crkve I, Zagreb 1921, str. 149; Ostojić, B. III 128). V. remeta, remetnik.

* **Eremìtaža**, * **ermitaža** ž pustinjakovo obitavalište, pustinjački život (Ostojić, B. III 615). Usp. tal. eremitagio, franc. ermitage.

* **Eremitorij** m pustinjački stan (Ostojić, B. I 391); grč. eremitórion, crkv. lat. eremitorium. (v. eremita, romitorij).

* **Eremitski** pr. što pripada eremitima (Ostojić, B. III 373).

Erèsija (od 15. do 18. st.), **erèzija** (od 16. st.), **erèžija** (od 17. st.) ž — isto što hereza; prema tal. eresia (v. ARj).

Eretičastvo, eretinstvo s isto što hereza. U starijem jeziku (ARj).

Erètički (od 16. st.), **eretičaski** pr. isto što heretički (ARj).

Erètik m isto što heretik; prema tal. eretico. Od 16. st. (ARj).

Eretnik m isto što heretik. U starijem jeziku (ARj).

* **Eshatològija** ž nauk koji se bavi svršetkom vremena, ponovnim Kristovim dolaskom, Sudom i prethodnom pojavom nevolja, životom poslije smrti (BL 82); grč. éschatos — posljednji, lógos — govor.

* **Eshatòloški** pr. što se odnosi na eshatologiju (Stv., Uvodi 264; DF 98; BL 243; RBT 246 i passim; Tem. dok. 56).

* **Esorcista** m isto što egzorcist(a). Npr. Esorcista se neima zagovarati u velerijstvu, ili u taštih i nekorisnih ispitivanjih. Kašić 358.

Ètičan, * **ètički** pr. što je u skladu s etikom (ARj; Klaić). V. moralan.

* **Ètičar** m tko se bavi etikom (Klaić s. v. etika). V. moralist.

Ètika ž nauk o ćudoređu na osnovi načela zdravoga razuma, moralna filozofija; lat. ethica (grč. éthos — običaj, navada). Lex. (zw. Aufl.) III 1121 ss.; FR 120; ARj; Klaić. V. moralka.

* **Ètnički** pr. što pripada etnicima; grč. ethnikós.

Ètnik m isto što neznabožac; iz grč. riječi ethnikós, lat. ethnicus, koja dolazi u SP (Mt 5, 47; 6, 7) i kod Sv. Otaca (Forcellini II 902; Oberški 331-333). U starijem jeziku (ARj), danas rijetko.

* **Euharìstija** ž priznanje, zahvalnost, zahvaljivanje; žrtva i sakramenat Tijela i Krvi Isusove; od grč. izraza eucharistía, lat. eucharistia, koji u SP znači: zahvala Bogu (2 Kor 9, 11; 1 Tim 4, 3), zahvalna molitva (Otk 7, 12). Kako je ta zahvalna molitva spojena s ustanovom Olt. Sakramenta na Posljednjoj večeri, kako je zahvalna molitva pratila službu Božju prvih kršćana kod koje se blagovalo Tijelo Isusovo — to je izraz euharistía u crkv. jeziku ograničio značenje na žrtvu i sakramenat Tijela i Krvi Isusove (usp. Preuschen 473 s.; Cabrol V 686 ss.; RBT 238 s.). U naše doba obično (Sch.—P. 508; Cr., KP I 66; Kn. 88; Ms 112*, 168* itd.). Usp. eukarestija, eukaristija, evharistija, pričest.

* **Euharìstijski** (Kn. 243 i dr.), * **euharìstički** (Sch.—P. 515 i dr.) pr. — što se odnosi na Euharistiju. Često u svezi: e. stol — oltar (Ms 19); euharistijska žrtva — sv. misa (Radić, Bog. 85); euharistijska služba — drugi dio sv. mise, koji počinje prikazanjem (Ms 63); euharistijska molitva — središnji dio sv. mise, koji počinje s predslovljem. Prije konc. obnove bila je samo jedna e. molitva (Rimski kanon). Sada su četiri (Ms 117, 133, 141, 149). V. eukaristijinski.

* **Euhologij** m liturgijska knjiga u Ist. crkvi; euché — molitva, lógos — riječ (Pavić 17; Klaić).

* **Eukarestija** ž isto euharistija (Dalla Costa I 59).

* **Eukarestija** ž isto što euharistija (Dalla **rištija** ž isto što euharistija. U starijem jeziku (ARj s. v. evkaristija).

Eukaristijinski pr. isto što euharistijski. U starijem jeziku (ARj).

Eva ž ime koje prvi čovjek dade svojoj životnoj družici (Post 3, 20); hebr. Havvah (ona koja daje život), grč. Eúa, crkv. lat. Heva (BL 84; ARj). V. pramajka.

Evanđelica ž propovijed o evanđelju. U starije vrijeme (ARj). V. vanđelnica.

* **Evanđelijar** (Fućak 52), * **evangelijar** (Fućak 48, 52) m knjiga u kojoj su odlomci evanđelja (v. evanđelistar pod 2) ili sva četiri evanđelja.

Evanđèlist (od 15. st.), **evanđelista** (od 16. st.), **evanđelišt** (od 16. st.), **evanđelišta** (od 17. st.) m — tko navješta Kristov nauk (Dj 21, 8; Ef 4, 11); pisac Evanđelja (sv. Luka evanđelist...); prema grč. euangelistés, lat. evangelista. Maretić (Jez. sav. 194 s.) misli da je bolji kraći oblik. V. evangelist, ivanđelist, jevanđelist, vanđelist.

Evanđelistar (ARj; Sch.-P. 31), **evanđelištar** (ARj) m — 1. isto što đakon, jer on kod svečane službe Božje čita evanđelje (u starijem jeziku. ARj); 2. knjiga u kojoj su odlomci evanđelja za službu Božju (lat. evangelistarium. LL I 420). V. evangelištar, vanđelistar.

Evànđelje s — (u starini najprije: evanđelije, evanđel'je, pa evanđelje; prema grč. euangélion, lat. evangelium, stsl. evangelije, evanđelije) — Isusovo propovijedanje, naviještanje Radosne vijesti o kraljevstvu Božjem (Dj 15, 7; Rim 1, 16; 1 Kor 4, 15); apostolsko naviještanje nauka Kristova (Rim 2, 16; 2 Tim 2, 8); naziv za knjige koje pripovijedaju o životu i nauku Kristovu (napisali su ih: Matej, Marko, Luka, Ivan. Usp. Mt 1, 1); ulomak iz knjige Evanđelja što se čita preko službe Božje; simb. samo kršćanstvo. Usp. Preuschen 461 s.; Forcellini II 906 s.; Cabrol V 775; RBT 248 s.; BL 84; Stv., Uvodi 295. Obično u starini (ARj) i danas (Sch.—P. 384; Kn. 236; Cr., KP I 125...). V. blagovijest, blagovješće, evangelij, ivanđelje, jevanđelje, vanđelje.

Evanđeòski (evanđelski) pr. što pripada evanđelju. U starije vrijeme (ARj) i danas (Ž. I 212). V. evangelski, ivanđelski, jevanđelski, vanđelski.

* **Evangèlički** pr. što pripada evangelicima: evangelička vjera (tako svoju vjeru zovu protestanti, osobito kalvini). Klaić.

Evangelij m, **evangelje** s, **evangelijum** s isto što evanđelje. U starijih pisaca (ARj).

* **Evangèlik** m pripadnik evangeličke vjere (v. evangelički). Klaić.

* **Evangèlikinja** ž prema m evangelik. Klaić.

Evangèlist(a) m — (usp. stsl. evangelist'. Miklošić, DAW XXIV 34; Jagić 306; Vasmer XII 232; Meillet, Études 187) — isto što evanđelist. U starini od 15. st. (Sveti apostoli i evangeliste. Fancev, Vat. mol. 278) i u naše doba.

Evangelistar (ARj; Kn. 49), **evangelištar** (ARj) — isto što evanđelistar pod 2.

* **Evangelizacija** ž širenje, propovijedanje Evanđelja; crkv. lat. evangelizatio. Danas obično (usp. Inic. 16), posebno u svezi: e. naroda (Ms 204*), e. svijeta (Dok. 547).

* **Evangelizator** m tko širi, naviešćuje Evanđelje; crkv. lat. evangelizator. U naše doba (Okružnice Šib. bisk. 1975, br. 3, str. 25).

* **Evangelizatorski** pr. i pril. što se odnosi na evangelizatore (Š).

* **Evangelizirati** — propovijedati, naviješćivati Evanđelje; crkv. lat. evangelizare (Okružnice Šib. bisk. 1975, br. 3, str. 25).

Evangelski, evangelijumski pr. isto što evanđeoski. U starijem jeziku (ARj).

Evharistija ž isto što euharistija. U Ist. crkvi (Rajić 108).

Evrej, Evrejin, Evren, Evrijen, Evrijenac m isto što Hebrej (ARj).

Evrejski, evrijenski, evrejinski pr. isto što hebrejski (ARj).

Evrijenka, Evrijenkinja, Evrejinka ž isto što Hebrejka (ARj).

F

* **Fabricijer** m isto što crkovinar; prema lat. »fabricae« (v. crkovinarstvo), tal. fabriciere (Rezasco 406). U Dalmaciji (Š).

* **Faldistorij** m pokretna sjedalica kojom se služe biskupi i prelati u nekim funkcijama, ako nema trona ili ako oni nemaju prava na tron; lat. faldistorium, lat. faldistorio (usp. Diz. lit. 164 i 412). U novije vrijeme.

* **Falencija** ž izostanak, neprisustvovanje kanonika u koru; crkv. lat. fallentia (fallere — izostati, ne izvršiti dužnost). Usp. Cr., KP II 1, 187.

* **Fanon** m ponajprije lit. ruho, koje se danas zove amikt; zatim (od 10. st.) isto što orale; lat. fano, tal. fanone (usp. Kn. 92, 94).

Fara ž isto što župa; od grč. paroikía (v. parokija), preko svnjem. pharre (usp. Miklošić, DAW XV 87; ARj). V. plebanija.

* **Faran, farni** pr. što pripada fari, župi; isto što župni: farna cirkva (Brez. 55, 68).

Farìzej, Farizejin, Farizeo, Farisej, Fariseo... m član židovske stranke koja je, uz saduceje, bila u Isusovo doba, najutjecajnija vjerska stranka. Njihov hebr. naziv znači »odijeljeni«. Okupljali su oko sebe široke narodne mase. Zastupali su strogo obdržavanje slova Mojsijeva zakona, što je urodilo formalizmom. Isus ih često kori (Mt 15, 3—7; 23, 5 ss.; Mk 12, 40; Lk 18, 10—14...). Usp. DF 585; BL 88; ARj.

Farizejski, farizajski, farisejski, farisajski pr. što pripada farizejima (ARj; BL 88).

* **Farnik** m isto što župnik, župljanin; od fara. Klaić.

Fašenak, fašenjak, fašinak, * **fȁšnik** m pokladni dani, poklade; od njem. fasching. Po sjevernim hrvatskim krajevima (Miklošić, DAW XXIV 47; Skok, ERj I 508; ARj; Klaić). Usp. karneval.

Fašenkovati — veseliti se o pokladama (ARj).

Fašenski, fašenjski pr. što pripada fašenku, pokladama (ARj).

Fèlon m u Ist. crkvi: gornja, široka i zaokružena svećenička haljina s prorezom za glavu (Kov. 27). Odgovara kasuli kod katolika (Kn. 109). Od 14. st. (ARj). Od srgrč. failónion, failónēs, felónēs, ngrč. felónion (kabanica). V. Skok, ERj I 509; ARj.

Fèral, ferao m naprava navrh štapa u kojoj je zapaljena svijeća, zatvorena staklom da je vjetar ne ugasi, a nosi se u procesiji; tal. ferale. Od 18. st. (ARj).

Fêrija ž Riječ »feria« (zapravo: feriae, -arum) označuje u Rimljana dane kad se nisu obavljali javni poslovi, sudbene rasprave; dani počinka, praznici. Kršćani tim imenom već u doba Tertulijana zovu sve dane u sedmici jer svaki dan moraju praznikovati i služiti Bogu.
Način brojenja dana preuzeli su kršćani od Židova. Židovima je glavni dan sedmice bio subota. Prvi dan po suboti, naša nedjelja, zvao se una vel prima (dies) sabbati — prvi dan po suboti, tj. prvi dan sedmice; drugi dan zvao se secunda sabbati — drugi dan po suboti, tj. drugi dan sedmice... Kršćanima je glavni dan sedmice bila nedjelja, nazvan dies ili feria Domini (feria Dominica vel prima) jer je taj dan posvećen isključivo službi Božjoj. Ostali se dani u Zapadnoj crkvi zovu po

nedjelji: feria secunda — ponedjeljak, f. tertia — utorak, f. quarta — srijeda, f. quinta — četvrtak, f. sexsta — petak. Naziv subota uzet je od Židova.
Poslije se feriae zovu posebno dani, u koje nije nedjelja ili koji blagdan. Takvi se dani — feriae — dijele u: f. maiores — veće (f. adventa, korizme, kvatrene i rogaciona), minores — manje (sve druge). F. maiores mogu biti privilegiatae — povlaštene (pepelnica i feriae Veligoga tjedna) i non privilegiatae — nepovlaštene (ostale). Usp. Du Cange II 378; Forcellini III 57; Lex. III 1002 s.
S ovim posljednjim značenjem ušla je lat. riječ i u hrv. jezik (ARj; Kn. 135; Sch.-P. 249; Št. I 342). V. svagdan.

* **Ferijácija** ž svetkovanje blagdana koje sobom nosi obvezu da se sluša misa i uzdržava od teških poslova; lat. feriatio. U novije vrijeme (Kn. 125).

Ferijal pr. što se odnosi na ferije; lat. ferialis. U starijem jeziku (Kašić 416). V. ferijalan, ferijalski.

* **Ferijalan** pr. isto što ferijal; lat. ferialis, s hrv. nast. -an. U naše vrijeme (Kn. 43; Živ. 162; Sch.-P. 249).

Ferijalski pr. isto što ferijal; od lat. ferialis, s hrv. nast. -ski (ARj).

Fȇsta ž svetkovina, blagdan; dan u koji kršćani slave koji sveti događaj ili svete osobe (svetkovine Gospodnje, Majke Božje i svetaca, preko crkv. godine); crkveni praznik, veselje; tal. festa (usp. lat. pr. festus — svečan, svetačan, blagdanji; im. festum — blagdan, svetkovina). Glavne od tih svetkovina slave se, kao i nedjelja, slušanjem mise i uzdržavanjem od teških poslova. Takvih je svetkovina bilo prije mnogo. Papa Urban VIII. (1642) reducirao ih je na 34, a papa Pijo X. (2. srpnja 1911.) sveo je konačno njihov broj na 10 (usp. Kod. kan. 1247). Danas razlikujemo, prema tome, zapovjedne blagdane (festa fori de praecepto), koje svetkuju vjernici, i nezapovjedne (f. chori) koje svetkuje samo kler. Neke, opet, blagdane svetkuje cijela Crkva, a druge pojedine biskupije, provincije... V. Du Cange II 395; Forcellini III 65 s.; Lex. III 1014 s.; Diz. lit. 168 s. Često u starijem jeziku (ARj). V. fešta.

* **Fȅstivan** pr. svečan, svetačan, blagdanski (lat. festivus, tal. festivo). Obično se veli za način, obred moljenja oficija. Prema lat. officium festivum (feriale) — festivno (ferijalno) oficije (usp. Diz. lit. 169).

Fešta ž isto što festa. U starijem jeziku (ARj s. v. festa), a i danas u Dalmaciji (Š).

Figura ž slika, kip sveca; lat. figura — lik, oblik, slika. Dosta često u starijem jeziku (Kako... bila e v' ednoj hiži napisana figura naše gospoe. Mirakuli 41...) i danas, npr. po selima oko Metkovića (Š).

* **Figuralan** pr. ukrašen, simboličan (lat. figuralis); obično kao atribut uz pjevanje, kao naziv za jednu vrstu crkvenog pjevanja koje se razlikuje od korala. U novije vrijeme (Sch.-P. 345).

Fijera ž dernek, sajam, što se drži prigodom koje svetkovine; tal. fiera (Boerio 269. Usp. lat. feria). U južnoj Dalmaciji i po dalmatinskim otocima.

* **Fijoca** ž kumče; lat. filiola (v. filoco), tal. mlet. fiozza (Boerio 275). Govori se u Istri, na Cresu i dr. (I. Jakominić).

* **Fijoco** m kumče; lat. filiolus (v. filoco), tal. mlet. fiozzo (Boerio 275). U Istri, na Cresu (I. Jakominić).

* **Filijála** ž župa, crkva ili samostan, koji su nekom vezom ovisni o drugoj većoj župi, crkvi ili samostanu; lat. filialis — sinovski, kćerski; filia — kći (usp. Du Cange II 437). U naše doba (Rog. 291 i dr.). V. podružnica.

* **Filijalan** pr. što se odnosi na filijalu; lat. filialis (v. filijala, podružan). Usp. Rog. 312.

* **Filoco** m kumče na krštenju ili krizmi; lat. filiolus (dem. od filius — sin), tal. mlet. fiozzo (v. fijoco). Govori se na Dugom otoku i dr. (usp. Skok, RESl X 195 ss.). V. kum.

* **Fìrma** ž isto što potvrda; lat. confirmatio, snjem. firme. U naše doba.

* **Firmati (se)** — isto što potvrditi (primiti firmu). U naše doba (Š).

* **Flagelant** m kršćanin koji se bičuje za svoje grijehe; lat. flagellans (od flagellare — šibati, bičevati). V. bičevalac.

* **Fòranski** pr. izvanjski (lat. foraneus); obično u svezi: f. vikar, f. vikarijat (vicarius foraneus, vicariatus f.), kao pravni naziv za dekana i dekanat (usp. Kod. kan. 445). U naše doba (Rog. 373). V. dekan.

Fôrma ž isto što lik pod 2; lat. forma — lik, oblik (usp. Noldin, De sacr. 10 ss.; Buj. I 48 ss.; Sch.-P. 490; Ž. I 228). V. materija.

* **Formal** pr. isto što formalan. U starije doba (Ovi se zovu formali, to jest pravi šižmatici i poluvirci. Dobretić 158).

Fòrmalan pr. koji je vezan uz neki oblik (v. forma); ono što je sastavljeno po nekom obrascu; što je pravilno; što je izričito, jasno, određeno, s voljom učinjeno... (lat. formalis). Suprotno je ono što je neizrečeno, neodređeno, bez sudjelovanja volje (lat. materialis, virtualis...). U naše doba (Ž. II 85, 87, 169). V. formal, grijeh.

* **Formírati** — izobraziti, odgajati; u sumnjivim slučajevima odrediti, stvoriti sud, što treba raditi; lat. formare. U naše doba (Ž. I 308). V. informirati.

* **Fõrmula** ž službeni obrazac, tekst, riječi, po kojima se dijele sakramenti, polažu zavjeti, ispovijest vjere...; lat. formula — pravilo, propis, način (Cr., KP II 2, 40; 2, 119; Bakšić 91).

Frȁ kratica za naziv frater (brat). Najstariji monasi, redovnici zvali su se međusobno braćom. Tako se i danas zovu članovi različitih redova: franjevačkog, dominikanskog, karmelićanskog (usp. Du Cange II 525 ss.; Forcellini III 137; Lex. IV 139; Cabrol V 2, 2578 ss.). S redovništvom sa Zapada primljena je i lat. riječ »frater« (brat) u različitim oblicima: fratar, pratar, vratar... Ovi se oblici redovno upotrebljavaju uz ime redovnika kao naslov. A kako se takvi naslovi često skraćuju (usp. domin, dom, don...), to se mj. navedenih punih oblika govore skraćeni: frat, frad, fra, pra, vra... (usp. Skok, ERj I 529).
Najobičniji je skraćeni oblik fra, prema tal. fra; stoji proklitički pred imenom redovnika. Javlja se od 15. st. (v. ARj).

Frad, frat (v. fra). U starijem jeziku (ARj).

* **Fràgmen(a)t** m isto što čestica; lat. fragmentum — ulomak, komad (usp. Diz. lit. 174). U novije doba.

Fránjevac (u starije vrijeme: **franovac, franciskan, franciškan)** m redovnik »Reda Manje Braće« (Ordo Fratrum Minorum), što ga je osnovao sv. Franjo Asiški (1182—1226). Svrha je reda: vlastito posvećenje i apostolski rad. Posebno mu je obilježje: ljubav prema siromaštvu. Zbog razlika u shvaćanju i vršenju pravila podijeliše se franjevci g. 1517. na konventualce i opservante; a iz sličnih razloga odijelili su se g. 1528. kapucini kao samostalan red. Prvi su franjevci k nama došli već za života sv. Utemeljitelja. Danas među Hrvatima postoji 5 franjevačkih provincija, a uz to 1 provincija konventualaca, 1 kapucina. Usp. Šem. 413 i (II. izd.) 715.

* **Fránjevački** pr. i pril. što pripada franjevcima i franjevkama. Danas sasvim obično.

* **Fránjevka** ž sestra bilo koje redovničke franjevačke zajednice (klarisa, trećoredica); posebno: sestre družbe (Sestre franjevke od Bezgrešne) koja u Šibeniku postoji od g. 1673; sestre družbe (Sestre franjevke misionarke) kojoj je sjedište u Zagrebu. BI 313; Šem. II. izd. 835 ss. i 843.

Frâtar m (v. fra). Od 14. st. (ARj). V. frator, pratar, prator, vratar, vrator.

* **Fratarluk** m isto što fratarstvo; kol. fratri. Često u govoru fratara (Š).

Fratárski pr. što pripada fratrima. V. fra, fratar, pratarski, vratarski, vratorski.

Fratarstvo s stanje onoga koji je fratar (ARj). V. fratarluk, fratrija.

Fràtić m dem. od fratar; dijete koje nosi fratarske haljine (Kadčić 291).

Frator m isto što fratar (ARj).

Fràtrić m dem. od fratar (ARj); posebno (u Dalmaciji) onaj koji uči za fratra, koji ministrira kod oltara (Š).

Fratrija ž isto što fratarstvo (Skok, ERj I 529; ARj).

* **Fundácija** ž utemeljenje crkv. ustanove, samostana; vremenito dobro koje se na bilo koji način daje crkvenoj moralnoj osobi (samostanu, crkvi, biskupiji...) s obvezom, da se zauvijek ili za neko vrijeme od godišnjih prihoda govore mise, ili obavljaju drugi određeni bogoštovni obredi, ili vrše neka djela pobožnosti i kršćanske ljubavi; lat. fundatio — utemeljenje, zaklada (Kod. kan. 1544; Cabrol V 2, 1811 ss.). U novijih pisaca (Sch.-P. 361; Rog. 574; Živ. 116, 153). Usp. altarija, zaklada.

* **Fundamèntalan** pr. utemeljen, osnovan. U svezi: fundamentalna teologija (prema lat. theologia fundamentalis) — isto što fundamentalka (Šem. 63).

* **Fundamèntalka** ž osnovno dogmatsko bogoslovlje; prema lat. fundamentalis — temeljan, osnovan (theologia dogmatica fundamentalis). U naše doba (Š). V. fundamentalan.

Fundator, fundatur m osnivač, utemeljitelj pobožne zaklade, samostana (v. fundacija); lat. fundator — utemeljitelj. U starijem jeziku (ARj). Usp. utemeljitelj, zakladatelj.

* **Funèral** m pogrebna svečanost, pogreb, sprovod; tal. funerale — sprovod (lat. funeralis — pogrebni; mn. funeralia — pogreb, sprovod; funus — pogreb). Usp. Du Cange II 556; Forcellini III 168; Cabrol V 2, 2705 ss.; Diz. lit. 174 s.; Kod. kan. 1215. Po primorju i po otocima, npr. na Rabu (Kušar 21), u Blatu na Korčuli (Š).

* **Funèralije** ž mn. isto što sprovod. Klaić.

Fúnkcija ž obavljanje službe, obreda, svetih čina, koji su vezani uz vlast reda; lat. functio (usp. Kod. kan. 462, 481, 2256). U naše vrijeme (Kn. 4; Sch.-P. 35; Rog. 343; Cr., KP II 1, 190 s.). V. služba.

G

Galileja ž (od hebr. gālīl — krug) dio Palestine zapadno od Genezaretskog jezera i Jordana. U Galileji je Nazaret, odakle potječe Isus. Od 15. st. (ARj; BL 92).

Galilejski pr. što pripada Galileji. Od 16. st. (Lk 1, 26; ARj).

Gardenal, gardenao, gardinal, gardinao, gardino m isto što kardinal; lat. cardinalis, tal. mlet. gardenal (Boerio 300). U starijem jeziku (ARj).

Gardinalad m isto što kardinalat; lat. cardinalatus, tal. mlet. gardinalado (ARj).

Gardinalski pr. isto što kardinalski (Ivšić, Hrv. gl. leg. NV 39, str. 6).

Gardinalstvo s isto što kardinalat (ARj).

* **Gastal(a)d** m isto što kastaldo. Dosta često u glag. književnosti (usp. Starine 47, 220; 48, 176).

Gašpar, Melkior, Baltasar — prema predaji — imena mudraca, koji su došli na poklon novorođenomu Kristu. Ta imena upiše svećenik (ili njegov pratilac) posred brojeva tekuće godine (npr. 19+G+M+B+76) na dovratak kuće, koju blagoslivlje uoči Bogojavljanja. Klaić.

Gaštal(a)d m isto što kastaldo. U glag. književnosti (usp. Starine 47, 219 i 265).

* **Gehena** ž isto što pakao: aram. ge-hinnam, hebr. ge-hinnom, grč. géenna. Tako se zvala dolina jugozap. od Jeruzalema. Tu se prije žrtvovalo Baalu, a židovski stanovnici Jeruzalema tamo su bacali otpatke. Da se ne bi širio neugodan zadah, bolest..., gorio je ondje oganj. Isus je upotrijebio naziv doline za mjesto muka, gdje gori vječni oganj, pakao. Izraz dolazi češće u Evanđelju: Mt 5, 30; 10, 28; Mk 9, 43; Lk 12, 5 (usp. Preuschen 227; Forcellini III 189; BL 94). Naši prevoditelji SP za»gehena« imaju redovno »pakao«. U Bakotića je: gehena (Mt 5, 30; Lk 12, 5...). V. đeona, jeona.

1. **Genèral, generao** m vrhovni starješina crkv. reda; od pr. generalis (opći, općenit, ukupni), koji u lat. crkv. jeziku dolazi uz različite imenice: generalis minister — opći sluga (kod franjevaca), generalis magister — opći učitelj (kod dominikanaca), generalis prior — opći predstojnik (kod karmelićana)... Usp. Lex. IV 371. Kod nas se imenice redovno izostavljaju, a pr. generalis postaje imenica i ima oblik »general«, »generao«. U starije i novije doba (Dobretić 278; Bel. I 299; Sch.-P. 337; Cr., KP II 2, 235). V. 1. dženeral, đeneral, glavoredník, protoarhimandrita, redoglavnik, redovrhovnik.

2. Genèral, generao pr. isto što generalan (v. 1. general i generalan). U starijem jeziku (Ministar generao... ima se obrat od ministarah provinicialah. P. Filipović 27. Po isti način za četiri generala oficija priko godišta. 37).

* **Gěneralan** pr. opći, općenit; lat. generalis (v. 1. general). Dolazi redovno kao atribut uz imenice u različitim nazivima: generalni opat — abbas generalis; generalni prior — prior generalis; generalni starješina, poglavar, generalna starješica (Cr., KP II 2, 39 i 235. V. 1. general); generalni vikar — vicarius generalis (v. vikar); generalni provikar (v. provikar); generalni definitor — definitor generalis (v. definitor); generalni kapitul — capitulum generale (v. kapitul); generalna apsolucija — absolutio generalis (v. apsolucija); generalna ispovijed — confessio generalis (Sch.-P. 607); generalno oficije za mrtve — officium generale defunctorum... Svi su ti nazivi sasvim obični u novije doba (usp. još Cr., KP II 1, 172; Rog. 501...). V. 2. dženeral, 2. general, generalski, redovrhovan, starješica.

* **Generalicija** ž redovno u svezi: kuća g. — sjedište vrhovne uprave, redovničke zajednice u Rimu, npr. u »Družbe kćeri milosrđa« (v. Lančić X, br. 31, str. 1 i passim); tal. casa generalizia.

Genèralski pr. isto što generalan. U starijih pisaca (ARj) i u naše doba.

Generalstvo s služba i čast vrhovnog starješine reda (v. 1. general). U starijem jeziku (ARj), a i danas (Š).

* **Gèneza** ž (Sarić 17), * **Genezis** ž (Svezn. s. v.; Bakotić s. v.) — naziv prve knjige SP (v. Postanak); prema grč. génesis (porod, postanje), lat. genesis (Chassang s. v.; Forcellini III 196; BL 197).

* **Genuflèksija** ž pregibanje koljena, poklicanje; lat. genuflexio (genu — koljeno, flexio — pregibanje). U novije vrijeme (Sch.-P. 328; Kn. 252).

* **Genufektírati** — prignuti koljena, kleknuti... u znak poštovanja prema Bogu; lat. genuflectere (genu — koljeno, flectere — prignuti). Usp. Diz. lit. 177. U naše doba (Sch.-P. 348; Gjanić 240).

* **Getsemani** (»Tijesak za ulje«) m mjesto gdje se Isus u smrtnoj tjeskobi molio i bio uhvaćen (Mk 14, 32—50; BL 95).

* **Getsemanski** pr. što se odnosi na Getsemani. U svezi: Getsemanska ura — pobožnost, razmatranje u čast muke Isusove koja se čini četvrtkom uvečer. Usp. J. Šetka, Mijenjam svijet (Split 1974), 323.

* **Glagòlaš, glagòljaš** m — katolički svećenik koji služi misu na stsl. jeziku. Ne zna se sigurno, kad su se i gdje pojavili ti i srodni nazivi. Vjerojatno su se pojavili na hrv. teritoriju, gdje je bio uobičajen lat. obred. Kako se u stsl. prijevodu Evanđelja često susreće riječ »glagola« — reče (od praslav. golgol', stsl. glagol' — riječ), lako se mogao svećenik, koji služi misu stsl., nazvati glagoljaš..., pismo — glagoljica..., obred — glagoljanje... i sl. Poneke od tih naziva susrećemo u 14. st. (usp. Vondrák, Alt. gram. 52 s.; Mažuranić II 317 s.; ARj; Par.; IB; DDM; Kn. 30).

Glagòlati, glagoljati, glagoliti (stsl. glagolati — govoriti) — služiti misu stsl. jezikom (ARj; Par.; DDM; Ben.).

Glàgolica, *glàgoljica ž pismo kojim su pisane stsl. crkv. knjige, knjige pisane tim pismom; stsl. bogoslužje. Usp. ARj; Par.; Ben.

* **Glagolizam** m (Ostojić, B. III 615), * **glagoljaštvo** s (Fućak 104) — upotreba stsl. jezika u bogoslužju.

Glagòljaški (ARj; Par.; Rog. 182), * **glagoljački** (Rog. 183), **glagolski, glagoljski** (ARj; IB), * **glagolitski** (IB) pr. — što se odnosi na glagolicu ili glagolaše.

Glagoljita m isto što glagolaš; prema lat. glagolita (ARj).

Gláva ž često o Kristu koji je Glava Otajstvenoga tijela Crkve, koje sačinjavaju svi vjernici (Ef 1, 22—23; Tem. dok. 18); »Glava novoga i univerzalnoga naroda Božje djece« (Dok. 113); o sv. Petru, koji je Glava kolegija apostola, i o papi koji je Glava kolegija biskupa (Dok. 189).

Glavàrica ž žensko čeljade kao glavar; starješica kod redovnica (Bel. I 227; Cr., Pr. 111). Često u svezi: generalna g. (Šem. II. izd. 846, 852), vrhovna g. (ib. 859, 883) — g. cijelog reda, družbe; provincijalna g. (ib. 846, 859) — isto što provincijalka...

Glavored m zbor, vijeće kanonika, redovnika (Dalla Costa I 218). V. kapitul.

Glavoredica ž starješica ženskoga crkv reda (ARj).

Glavorednik, glavoredovnik m starješina, poglavar crkv. reda (Svaki red od potribnikov podložan jest obsluživati i slušati svoga glavorednika. Dalla Costa I 112. V. još ARj; Par.; Cr., Pr. 107). Usp. 1. general.

Glavoredski pr. što pripada glavoredu (Vikar glavoredskoga zbora olitivam kapitula. Dalla Costa I 42).

Glavoredstvo, glavorestvo s stanje, čast, služba glavorednika (Nadarja dupla redovniska jesu kakono opastva, glavoredstva manastirska, čuvaostva... Dalla Costa I 214. V. i 113).

* **Glôrija** ž početna riječ i naziv himna koji se moli ili pjeva preko mise; lat. Gloria (in excelsis Deo) — Slava (Bogu na visini). Himan je u početku sastavljen na grč. jeziku, ali se u grč. liturgiji nije upotrebljavao u misi nego u časoslovu. U Rimskoj je crkvi vrlo rano uzet u misu katekumena. U starije vrijeme smjeli su ga pjevati biskupi u sve nedjelje i blagdane, a svećenici samo na Uskrs. Od 9. st. dopušta se svećenicima da ga mole i u druge dane prema propisu rubrika (Diz. lit. 182; Sch.-P. 380; Kn. 232 s.). — G. se zove još i zvonjenje, umivanje, na Bijelu subotu u času kad se zapjeva Gloria (Slava) i zvona zazvone. U Splitu (H. Miletić) i drugdje... V. slava.

* **Glorijáši** m mn. svećenik, koji blagoslivlje kuće o Božiću, i njegov pratilac; od lat. riječi gloria (v. glorija), što se spominje u božićnim pjesmama (Anđeo pjeva glorija...), koje se tom prigodom pjevaju. U Splitu (H. Miletić).

Glôsa, gloša, gloza, glože ž kratko tumačenje koje riječi ili rečenice SP, napisano u knjizi ili rukopisu na rubu; grč. lat. glôssa. U nekih starijih pisaca (ARj).

* **Glosolal** m kršćanin koji je primio dar Duha Svetoga te govori drugim jezicima (v. glosolalija).

* **Glosolalija** ž dar koji Duh Sveti daje kršćanima da govore drugim jezicima (usp. Dj 2, 4; Glas koncila XIV — 1975 — br. 12, str. 3); grč. glôssa — jezik, laliá — govor.

Glùšnica ž peta korizmena nedjelja. Toga se dana u crkvi zastiru slike i križevi (usp. ARj; IB; DDM; Par.; Ben.; Bel. I 129). V. nedjelja.

* **Gnosticizam** m naziv za krivovjerske sljedbe koje su se pojavile u 2. i 3. st. i htjele izvršiti sintezu kršćanstva sa židovskim naučavanjem i poganskom filozofijom (grč. gnōsis — spoznaja, znanje, mišljenje). Gnostici, u strogom ili ublaženom obliku, ispovijedaju dualizam koji zlo poistovjetuje s materijalnim, a dobro s duhovnim svijetom. Duhovno znanje, gnozu, posjeduje samo nekolicina »savršenih« (pneumatika), koji pripadaju duhovnome svijetu. V. Šanjek 199 s.; Jeraj 27 ss.; FR 149; Lex. (zw. Aufl.) IV 1021 ss.

* **Gnòstik** m pristaša gnosticizma (Šanjek 200; Klaić).

* **Gnôza** ž duhovno znanje u gnosticizmu, gnosticizam (v.). Klaić; FR 149; EC VI 876 s.

* **Gôd** m — 1. godišnjica kad se nešto spominje, slavi, npr. godišnjica smrti (ARj; DDM; Par); 2. svetkovina, blagdan (Skok, ERj I 583 s.; ARj; IB; Par.; DDM; Ben.).

* **Gődina** ž vrijeme od 365 dana dok se Zemlja okrene oko Sunca. U svezi: nova g. — prvi dan građanske godine; stara g. — zadnji dan građanske godine; prijestupna g. — svaka četvrta godina koja ima 366 dana; sveta ili jubilejska g. — godina u kojoj se dobivaju posebni oprosti (prije svaka stota, pa pedeseta, a sada svaka dvadeset i peta godina, kao i godina izvanrednog jubileja. Usp. jubilej); crkvena ili liturgijska g. — obnavljanje Kristova života i nastavljanje djela spasenja što ga Crkva čini svetkovanjem blagdana preko godine (crkv. godina počinje prvom nedjeljom došašća, a završava u subotu pred prvu nedjelju došašća. Usp. Sch.-P. 240; Št. I 334; Kn. 122. V. vrijeme); vrijeme »kroz godinu« (v. vrijeme); godine Gospodnje — često u starim spomenicama u pričanju događaja. V. godište.

Gòdišnjak m 1. kršćanin koji jednom godišnje ide u crkvu na ispovijed (ARj; IB; Par.); 2. knjiga propovijedi za cijelu godinu (ARj).

Gòdišnjica, gòdišnica ž — 1. godišnji dan ređenja, posvećenja, smrti, posvete crkve... (Št. I 351; II 123, 128; Sch.-P. 422; Kn. 180, 316. V. aniversar, obljetnica, spomendan, svakogodištan, svakoljetan); 2. gozba što se daje na spomen pokojnika na godišnji dan smrti (ARj; IB; Par. V. daća).

Gòdište s isto što godina, npr. mlado, novo g. (ARj); sveto g. (Kadčić 375).

Godòvati — svetkovati god, blagdan, svetkovinu (ARj; IB; Par.).

Godovina ž, **godòvno** s isto što imendan (ARj; IB).

Godòvni, godòvnji pr. što pripada godu, godovini; svečani, blagdanjski (ARj).

* **Godòvnjak** m onaj kojega se god slavi (DDM).

* **Gòlgota** ž hebr. naziv (znači »lubanja«) za mjesto izvan starih gradskih zidina Jeruzalema, gdje je Isus raspet na križ i umro (usp. DF: Iv 19, 17; BL 98). V. Kalvarija.

* **Gòlgotski** pr. što pripada Golgoti: G. Mučenik i sl.

Góspa ž (hip. sažeto od gospođa) — isto što gospođa. Vrlo često (od 14. st.) o Majci Božjoj samo ili u svezi: blažena G., Mala G. (blagdan Rođenja Marijina, 8. rujna), Velika G. (isto što Uznesenje), G. od anđela (2. kolovoza), G. od snijega (5. kolovoza), G. Sinjska (čudotvorna slika Majke Božje u Sinju). Usp. Skok, ERj I 593 s.; ARj; IB; Par.; Ben.; DDM i dr.

Gȍspod m U stsl. se gospod' kaže samo za Boga; a za čovjeka se veli, gospodin' (Miklošić, DAW XXIV 35). Riječ je ušla u jezik iz crkv. govora. Zato se od starine i kod nas veli samo za Boga: Gospod, Gospod Bog (ARj; IB; Par.; Ben.; DDM). Odgovara hebr. Adonaj, grč. Kyrios, lat. Dominus.

Gȍspodanj, gȍspodnji pr. što pripada Gospodu, Bogu (ARj; Ben. i dr.).

Gospòdar m domaćin, vlasnik, vladalac; Bog — kao vladar neba i zemlje (BL 99), svetac — kao osobiti zaštitnik mjesta (usp. ARj; Par.).

Gospodàrica ž vlasnica, vladarica. Katkada o Bogorodici, kao vladarici neba i zemlje (ARj).

Gospodárstvo s osobina, stanje, vlast gospodara (Kadčić 61).

Gospòdičnjak, gospòdinštak m mjesec kolovoz, u kojem se slavi svetkovina Velike Gospe (ARj).

Gospòdin m (stsl. gospodin'. V. gospod) — počasni naslov za ugledne, kao i za ckrv. ljude (usp. dom); za Boga (Gospodin, Gospodin Bog, Gospodini Bog), za Krista (Rim 10, 9; Kol 2, 6... Usp. RBT 268 s.; ARj; IB). Često u svezi: Gospodine, smiluj se! — zaziv Božjega milosrđa u uvodnom obredu sv. mise (Ms 57...) i u drugim sv. činima.

Gospodinj pr. što pripada Gospodinu, Bogu, Božji. U starijem jeziku (ARj).

Gospoditelj, gospodavatelj m vladar, gospodar; Bog. U starije doba (ARj).

Gospodòvati — vladati, zapovijedati. Katkada o Bogu, koji vlada (gospoduje) nad svim stvorenjima (ARj).

Gospòdstvo, gospòstvo s naziv za jedan od anđeoskih korova (u mn. gospodstva), koji se lat. zove Dominationes (ARj; IB; Čs 65). V. anđeo.

Gȍspođa, gȍspoja ž počastan naslov za uglednu ženu, opaticu (Ostojić, B. I 131). Često o Majci Božjoj (ARj; IB i dr.). V. Gospa, Gospojina.

Gospòjina isprva pr. (npr. g. svetkovina — svekovina Majke Božje), sada samo im. ž. Dosta često samo (Gospojina — bilo koja svetkovina Majke Božje) ili u svezi: Velika G. (isto što Uznesenje), Mala G. (blagdan Rođenja Majke Božje). U mn. Gospojine — blagdani Marijina Uznesenja i Rođenja. Usp. ARj. IB; Par.; DDM. V. gospođa.

Gost m najbliži hijerarhijski suradnik bosanskog »djeda«. Po svojoj službi on je propovjednik i predvoditelj krstjanskih vjerskih sastanaka. Šanjek 99, 200.

Gòstarica, gustarica, gusterica, goštarica ž staklena posudica, posebna oblika, što se upotrebljava u bogoslužju; dem. od gostara (stakleni sud), a to od grč. gastéra. U starijih pisaca (ARj) i u naše doba (Š). V. kostarica.

* **Gostínjac** m kuća (uz samostan) za prinje putnika, hodočasnika (Ben.).

Gȍvor m što se govori, način kojim se govori; predavanje, propovijed. Posebno u svezi: Govor na Gori — veliki Isusov govor na Gori (Mt gl. 5—7. BL. 99 s.); govori Sv. Oca, »radio-govori« Sv. Oca (Herman 178); duhovni g. — pobožni nagovor duhovnim osobama, klericima, redovnicima (Sch.-P. 91 ss.); posmrtni g. — — g. nad grobom pokojnika (DDM). V. propovijed.

Govorenje gl. im. od govoriti; isto što govor (Govorenje svrhu ljubavi. J. Filipović II, XV).

Govòrionica ž isto što razgovaraonica (ARj; Živ. 85).

Govóriti — isto što propovijedati. U svezi: g. molitvu, rosarij, oficij, misu... — obaviti, izmoliti... molitvu, rosarij... (ARj).

Gòzba ž obilan objed, večera, na koji su pozvani gosti. Često o pričesti, o kraljevstvu nebeskom, osobito u svezi: Kristova g. (Ms 21); Gospodnja g. (Ms 43); blagdanska g. (Prič. 13); eshatološka g. u nebu (Prič. 11); sveta, duhovna, anđeoska, nebeska, rajska... g. (usp. Prič. 11; RBT 275 s.).

Gracija ž dar Božji; posebno dar koji se prima po sakramentima (milost); lat. gratia — ljubaznost, dobrohotnost, prijaznost, hvala... U starijem jeziku (ARj). V. milost.

Grâd m u svezi: sveti Grad, novi Jeruzalem — naziv za sv. Crkvu (Otk 21, 2; Dok. 99).

* **Gradoval** m isto što 1. gradual. U starijem jeziku (Introit, gradoval, ofertorio ... govore se po sve te nedilje. Bandulavić 184 a. ARj s. v. ofertorio).

1. **Gradual** m prije konc. lit. obnove: psalam — molitva između poslanice i evanđelja, koja se ispočetka pjevala na stepenicama ambona, pa je otud nastao i naziv; lat. graduale (gradus — stepenica, koračaj). Ispočetka se pjevao čitav psalam, a kasnije samo »responsum« (odgovor) i jedan stih (Du Cange II 640; Lex. IV 638; Diz. lit. 185). U starijem i novijem jeziku: Što zlamenuje stupnik oliti gradual. Kadčić 99. Posli pištule slidi gradual oliti postupnik, koji se običavaše pivat na skalini oliti postupaji od oltara. Dobretić 408. V. još Sch.-P. 383; Kn. 66. Usp. gradoval, pripjevan, skalinik, stupajnik.

2. **Gradual** pr. što se odnosi na pjevanje uza stepenice (lat. gradualis); obično kao atribut za psalam: Psalmi graduales — — psalmi graduali. To su psalmi (119—134), koje su Židovi na svoje tri glavne svetkovine pjevali kod uzlaska u Jeruzalem. Nekoć su te psalme molili kao obvezatnu molitvu redovnici i svećenici. Tu je obvezu ograničio Pijo V., a sasvim ukinuo Pijo X. (Lex. IV 638). U starijem jeziku (Ako bude dug put, govore se psalmi graduali. Terzić 209). V. gradualan, hodočasnički, skalinski, stepenički.

* **Gradualan** pr. isto što 2. gradual. U naše doba (gradualni psalmi, gradualno pjevanje).

Grâđanski pr. što pripada građanima, državi, u opreci prema onome što je crkveno, npr. građanski brak (Sch.-P. 751). V. civilan.

* **Grangija** ž gospodarska zgrada; poljodjelska stanica na posjedu oko opatija (kod cistercita); lat. grangia (granum — — zrno). Ostojić, B. III 200.

Grâta ž isto što rešetka pod 2 i 3; lat. crates, tal. grata. U naše doba.

Grčki pr. što pripada Grcima; što pripada Istočnoj, pravosl. crkvi (v. Grk). U starijih pisaca (ARj) i u naše doba (Š). U svezi: g. jezik u službi Crkve (v. Uvod).

Grdinal, grdinao m isto što kardinal (Poi ka grdinalom... Kolunić 10).

Grȇb m (katkada ž) — isto što grob. Od 15. st. (ARj; Par.; DDM; Ben).

Grèbac m dem. od greb; posebno: 1. mjesto u oltaru gdje stoje sv. moći (u Dubrovniku. V. grobić); 2. grob Gospodina što se napravi u Crkvi Velikog tjedna (na Korčuli). V. ARj.

Grèbište s isto što groblje (ARj).

Grȇblje s isto što groblje. Od 18. st. (ARj; Par.).

Grèbnica ž isto što grob (ARj).

Grebòder m čovjek koji nosi mrtve do groba i ukopava ih (ARj). V. groboder, ukopnik.

* **Gregorìjanski** pr. od lat. Gregorianus, a ovo od imena Gregorius, grč. Gregórios. Često u svezi s nazivima, kojima je postanak vezan uz ime pape Grgura Velikoga ili Grgura XIII. Tako: Gregorijansko pjevanje — crkveno pjevanje (koral) koje je reformirao papa Grgur Veliki (Diz. lit. 185 s.; Kn. 66, 69, 73), prema lat. cantus Gregorianus (v. koral); gregorijanske mise — m. koje se čitaju za pokojne, ne za žive, kroz 30 dana koji slijede jedan za drugim bez prekida (opširnije o postanku v. Sch.-P. 421 s.; Diz. lit. 279), prema lat. missae Gregorianae (v. cirkul); gregorijanski kalendar (v. kalendar).

Greholjubiv pr. koji ljubi grijeh (ARj).

Grehopadanje s od grijeh i gl. im. padanje; djelo kojim se pada u grijeh. U starije doba (ARj).

Grehosumnja ž sumnja o grijehu; neosnovan strah po kojem čovjek misli da gri-

ješi ili da je sagriješio, gdje stvarno nema grijeha (Par.). V. skrupul.

Grehosumnjiv pr. koji ima grehosumnju (Par.). V. skrupulozan.

Grehòta ž isto što grijeh; osobito kad se pita je li koje djelo grijeh ili nije (Ne obslužiti rečene zapovidi jest grihota. Dobretić 161. V. još ARj; IB; DDM; Par.).

Grehotvorac m grehotvoran čovjek. U staro doba (ARj).

Grehotvoran pr. koji tvori grijehe. U starom jeziku (ARj).

Grêhovan pr. (stsl. grêhov'n') — isto što grešan. Od 16. st. (ARj; Par.; DDM).

Grehòvati — griješiti, raditi u blagdan, ne svetkovati blagdan (ARj; Par.; DDM).

Grehovit pr. isto što grešan (ARj; Par.).

Grehovnica ž knjiga u kojoj su napisani čiji grijesi (ARj; IB; Par.).

Grehovnik m isto što grešnik (ARj; Par.).

* **Gremìjal** m lit. ruho koje pokriva biskupu krilo kad sjedi na tronu; lat. gremiale (gremium — krilo). U naše doba (usp. Kn. 108). V. krilo.

Grêšan (rjeđe: **greševan, grešljiv;** stsl. grêš'n') — pr. koji je griješio, koji griješi, u kojem je grijeh. Vrlo često o čovjeku, duši, srcu, djelu, naravi i sl. (Grišni smo, Bože, mi. Marulić 21. Da biži od grišnih prigoda. Dobretić 67. V. još Dobretić 205; ARj; Par.; IB; DDM). V. grehovan, grehovit, skvrnan, zao, zločest.

Grešanstvo s stanje onoga koji je grešan. U starom jeziku (ARj).

Grešètina, grèšina ž augm. od grijeh (ARj).

Greševati — isto što griješiti (Kadčić 428).

Grèšić m dem. od grijeh; mali grijeh (ARj; Par.). V. griješac.

Grèšnica, grešnjica ž (stsl. greš'nica) — grešno žensko čeljade, grešna duša, bludnica (ARj; IB; Par.; DDM; Ben.). V. prestupnica.

Grèšnički pr. što pripada grešnicima. Od 17. st. (ARj; IB; Par.).

Grèšnik, grešnjik m (stsl. greš'nik') — grešan čovjek (usp. Meillet, Études 338; Dobretić 146; Kadčić 222; Dalla Costa II 198; ARj; IB; Par. i dr.). V. grehovnik, griješilac, prestupalac, skvrnik, uvreditelj, zločinac, zlotvornik.

* **Grềšnost** ž stanje u kojem se nalazi grešna osoba (Par.; DDM).

Grgurov, grgurovski, grgurevski, grgurski pr. isto što gregorijanski; Grgurove (Kadčić 94), grgurovske (Sch.-P. 421 s.), grgurske (Dobretić 377) mise; grgurovski, grgurski piev (Št. I 465)...

Grȉjeh m (stsl. grêh') — isprva: nešto slabo, zlo učinjeno bez zle namjere (usp. pogreška, griješka); zatim od najstarijih vremena u svim slavenskim jezicima: djelo učinjeno protiv zakona Božjega. Vrlo često u svezi: istočni, izvorni, iskonski (u starije doba i: narodni) g. — grijeh praoca Adama koji se rađanjem prenosi na sve ljude (Dobretić 194; Buj. I 223; Ž. I 336; BL 100 s.; RBT 283 s.); veliki, teški, smrtni g. — prekršaj Božje zapovijedi u velikoj stvari (To e velik, težak greh smrtni. Šurmin 196. V. još Dobretić 194; Ž. I 338); mali, laki, prosni, oprostivi... g. — prekršaj Božje zapovijedi u manjoj stvari, grijeh koji je po svojoj naravi oprostiv jer ne kida veze s Bogom (To se nima verovati, i grêh e mali. Šurmin 197. V. još Dobretić 194; Ž. I 338; ARj. Usp. venijal); glavni, poglavni, poglaviti g. — grijeh koji je korijen i izvor drugih grijeha (usp. Sedam glavnih grijeha iz katekizma. V. ARj; Kadčić 229; Brez. 62); puteni, bludni, nečisti g. — grijeh protiv svoga tijela (Kadčić 196; Dobretić 7); vlastiti ili tuđi g., prema tome da li ga počinja sam grešnik, ili ga počinja netko drugi, a grešnik kod njega sudjeluje (Ž. I 337); materijalni ili formalni g. — nesvjesni, nehotimični ili svjesni svojevoljni prekršaj Božje zapovijedi (Ž. I 337. V. formalan, materijalan); uzdržan, zadržan, pridržan g. — grijeh od kojega ne može odriješiti svaki ispovjednik (v. pridržati, zadržati..., rezervacija, rezervat). — Katkada je grijeh isto što vrag (IB; Bulat, JF V 147). Usp. Raumer 384 s.; König 841 ss.; Miklošić, DAW XXIV 43; Skok, ERj I 617; ARj). V. grehota, hudost, ogriješa, opačina, pogreška, pomanjkanje, prestupak, prijestup, sagreha, sagrešenje, skvrna, tamnost, uvreda, zlo, zločestvo, zloća, zlotvorstvo.

Grijèšac, grijèšak m dem. od grijeh, mali grijeh (ARj). V. grešić.

Griješilac m isto grešnik (ARj; Par.).

Grijèšiti, griješati — činiti grijeh (ARj; Par; DDM; Ž. I 273); činiti bludni grijeh (Dobretić 78). V. grehovati, greševati, sagriješiti, uvrijediti, vražiti, vrijeđati, zlotvoriti.

Grìmiz m sukno žive crvene boje; od arap. qermez — skrlet (ARj). U svezi: sveti g. (ili samo »grimiz«) — posebna grimizna haljina što je nose kardinali, kardinalska čast (Rog. 229).

Grìsti (se) — trpjeti u duši nemir, bol radi grijeha. Vrlo obično, osobito u izrazima: grize ga savjest, grize ga u duši i sl. (v. više potvrda u ARj).

Griz m, **griža** ž, **grìžnja** ž duševni nemir nakon počinjenoga grijeha (ARj). Danas se redovno veli: grižnja, g. savjesti (Š). V. grizodušje.

Grizòdušje s (od griz i duša) — isto što griz. Od 18. st. (ARj; Par.).

Grk m čovjek iz Grčke; pripadnik grčke, istočne, pravosl. vjere, makar i ne bio po porijeklu Grk; od grč. dijal. Gríkos, stsl. Gr'k' (v. ARj; Kiparsky 125).

* **Grkoìstočan** pr. koji je grčke, istočne, pravosl. vjere (DDM).

* **Grkoistočnjak** m kršćanin pravosl. vjere (Rog. 143); od Grk i istočnjak.

* **Grkokàtolički** pr. što pripada grkokatolicima (Ben.; DDM).

* **Grkokàtolik** m katolik grčkog, bizant. obreda; od Grk i katolik (Rog. 145; Ben.; DDM).

* **Grkokàtolikinja** ž prema m grkokatolik.

Grlìčati (se), *grlisati (se) — blagosloviti, odnosno primiti blagoslov grla na sv. Blaža (3. veljače). V. ARj; Kulunčić 52.

Grmjela, grmjelica ž zrno u krunici. Od 16. st. (u Dubrovniku); možda metatezom od mrgjelica, a to od lat. margarita — biser (Budmani 169. V. ARj).

Grȍb m (stsl. grob') — jama u zemlji, jama u koju se postavlja mrtvo tijelo. Obično od starine (usp. Brückner 203; Kiparsky 68; Meillet, Études 218; ARj; IB; Par. i dr.). V. greb, grebnica, grobnica.

Gròbak m dem. od grob. Od 18. st. (ARj; IB; Par.; DDM).

Grȍban pr. (stsl. grob'n') — što pripada grobu, što se odnosi na grob (ARj; IB; Par.; Ben.; DDM).

Gròbar m čovjek koji pravi grobove (usp. greboder); čuvar groblja (ARj; IB; DDM), sv. Groba u Velikom tjednu (u Vrlici). V. mrtvenjak, pokopalac, rakar, stražar.

* **Gròbarka, grobàrica** ž žena koja čuva groblje (Par.).

* **Gròbarski** pr. što pripada grobaru (DDM).

* **Grobárstvo** s služba grobara, čuvanje groblja (Par.).

Gròbić m dem. od grob, mali grob (ARj); isto što grebac pod 1 (Kadčić 90).

Gròbina ž augm. od grob (ARj).

Gròbište (ARj), **gròbovište** (Kadčić 367) s — isto što groblje (usp. Meillet, Études 351).

* **Gròbljanski, grobišni** pr. što pripada groblju (Ben.).

Grôblje (rjeđe: **gròbovlje**) s kol. grobovi; mjesto za kopanje grobova (ARj; IB; Par.; Št. I 414; Sch.-P. 674; Kn. 323). V. cimiter, grebište, greblje, grobište, pogrebište, pokop, pokopalište, sahranilište, ukopalište.

Grȍbnica ž (stsl. grob'nica. Usp. Miklošić, DAW XXIV 19) — isto što grob (ARj; IB; Par.; DDM).

Grobòder m isto što greboder (ARj; Par.).

Grobòderski pr. što pripada groboderima (ARj).

Grobòderstvo s posao, služba grobodera (ARj; Par.).

Gromékati — kleti gromom; govoriti: Grom te ubio i sl. (ARj). Vrlo obično u Dalmaciji (Š).

Gùbiti — često u svezi: g. vjeru — više ne vjerovati, g. ufanje — više se ne uzdati u Boga, g. dušu — poći u pakao... U starije doba (ARj) i danas (Š).

Gvȁrdijan m predstojnik, starješina u samostanima Franjevačkog reda; lat. guardianus, tal. guardiano — čuvar (usp. Du Cange II 950; Lex. IV 728 s.; Reg. Const. art. 346; Dobretić 278; P. Filipović 12; Rog. 495; Kn. 86...). V. čuvalac, vardijan.

* **Gvardijànat** m služba, čast, ured gvardijanov; lat. guardianatus. U naše vrijeme.

Gvardijánstvo s služba i čast gvardijanova. U starijih pisaca (ARj), a i u naše doba (Š).

H

Hăbit m isto što abit. U starijih pisaca od 15. st. (ARj s. v. abit), a i danas (Š).

* **Habitualan** pr. što je trajno, neprekidno, neopozvano; crkv. lat. habitualis (od habitus — osobina, svojstvo, stanje, navika, narav). Često kao aribut uz različite termine: habiualni župnik (Rog. 311); habitualne ovlasti (Cr., KP I 683. Usp. Kod. kan. 66); habitualna namjera (Št. II 34. — V. intencija); habitualna milost (Buj. I 101)...

* **Habitudinarij** m čovjek koji je često počinjao neke grešne čine, pa je stekao sklonost prema takvim činima; lat. habitudinarius (Diz. mor. 8 s.). V. navadan.

Had m isto što ad (Skok, ERj I 8).

* **Hagiodùlija** ž štovanje svetih; grč. hágios — svet, douleía — služba (v. dulija). U znanstv. raspravama. Usp. Bogosl. smotra 44 (1974), br. 1, str. 5, 13, 16, 67.

* **Hagiògraf** m sveti pisac, pisac knjige SP, pisac života svetaca; grč. hagiógrafos, lat. hagiographus (usp. Cornely 963; Forcellini III 261; Klaić). V. svetopisac.

* **Hagiogràfija** ž grana književnosti, koja se bavi životima svetaca; životopisi svetaca (Svezn. s. v.; Klaić).

* **Hagiògrafski** pr. i pril. što se odnosi na hagiografe i hagiografiju. Usp. Bogosl. smotra 44 (1974), br. 1, str. 182.

* **Hagiològija** ž nauk o svetima i o njihovu štovanju; grč. hágios — svet, lógos — — govor. U znanstv. raspravama. Usp. Bogosl. smotra 44 (1974), br. 1, str. 13.

Hălja ž isto što reverenda (Št. I 438).

Hàljinica ž dem. od halja; gornja lit. odjeća podđakona. U starije doba (ARj s. v. dalmatika i haljinica). V. tunicela.

* **Hàrmonij** m glazbeni instrumenat koji prati crkv. pjevanje (Kn. 80); od crkv. lat. harmonium, a to od harmonia, grč. harmonía — sklad, suglasje.

* **Hebdomàdar** m redovnik ili kanonik koji vrši neku crkv. službu za sedmicu dana u samostanu ili u kaptolu (Rog. 294); od crkv. lat. hebdomadarius, a to od hebdomas ili hebdoma, grč. hebdomás — sedam, sedmica (usp. Du Cange II 711 s.; Forcellini III 270; Diz. lit. 154 s.). V. domadar, nedjeljnik.

Hèbrej m najstariji naziv za odabrani narod; iz hebr. ib'rim, odr. obl. haib'ri, grč. Hebraîos, lat. Hebraeus (usp. Schwarz, NV XXI 68 s.; Preuschen 311; BL 106; RBT 301 s.). U starini (ARj) i danas, posebno u SP NZ (Zagoda, Stv.: Dj 6, 1; 2 Kor 11, 22; Poslanica Hebrejima...). V. Evrej, Izrael, Jevrejin, Judej, Mojsijevac, Židov.

* **Hèbrejka** ž prema m Hebrej (Izl 1, 16). V. Evrijenka, Izraelkinja, Jevrejka, Judejka, Židovka.

Hèbrejski pr. što pripada Hebrejima (RBT 231). V. evrejski, izraelski, jevrejski, judejski, židovski.

* **Heksàmeron** m naziv za ono što Post (gl. 1) iznosi kao stvaranje u šest dana (BL 107); grč. héks — šest, hēméra — dan.

* **Heksateuh** m isto što Šestoknjižje; grč. héks — šest, teũchos (v. Heptateuh). BL 108.

* **Heortològija** ž nauk o svetkovinama, blagdanima; od grč. heortē (svetkovina, blagdan), lógos (riječ, govor). U naše doba (usp. naslov djela: B. Lovrić, Heortologija... Đakovo 1913).

* **Heptateuh** m isto što Sedmoknjižje (BL 284); grč. Heptátcuchos (heptà — sedam, teũchos — sprava, oruđe, svitak).

Herèsija, herèzija, herèžija ž isto što hereza. U starijih pisaca (ARj).

Heretičanstvo s isto što hereza (Belostenec). ARj.

Herètički, herètičan pr. šo se odnosi na heretike (ARj). V. eretički, jeretičaski, krivovjernički.

Herètik m kršćanin koji slijedi krivi nauk, herezu; grč. hairetikós, lat. haereticus (usp. Cabrol VI 2251; Preuschen 32). Obično u starije vrijeme (ARj) i danas (Sch.-P. 548). V. eretik, eretnik, heretnik, jeretik, jeretnik, krivovjerac.

Heretištvo s (Dalla Costa II 121), **herežijarstvo** s (Dalla Costa II 180) — isto što hereza.

Heretnik m isto što heretik (ARj).

* **Hèreza** ž krivi nauk, koji slijedi neka kršć. sekta. Iz grč. riječi haíresis, lat. haeresis, koja znači: škola, stranka — saducejska (Dj 5, 17), farizejska (Dj 15, 5), kršćanska (1 Kor 11, 19; Gal 5, 20); vjersko uvjerenje jedne škole (Dj 24, 14); kršć. sekta koja slijedi krivi nauk (2 Pt 2, 1). Usp. Cabrol VI 2251; Preuschen 32; RBT 449. Danas obično (Sch.-P. 548; Cr., KP I 541; Ž. I 39 i dr.). V. eresija, eretičasvo, heresija, heretičanstvo, heretišvo, jeres, jeretičastvo, jerežija, krivovjerstvo.

* **Hereziòlog** m tko proučava hereze (v. hereziologija). Šanjek 29.

* **Hereziològija** ž nauk o herezama; grč. haíresis (v. hereza) i lógos (riječ, nauk).

* **Hermenèut** m tko proučava zakone, pravila, po kojima se ima tumačiti SP; grč. hermēneutés, lat. hermeneutes — vjesnik, tumač (Senc i Bailly s. v.; Forcellini III 284; Cornely 3 s.). Obično među teolozima.

* **Hermeneùtički** (Klaić), * **hermenèutski** (BL 109) pr. — što se odnosi na hermeneutiku.

* **Hermeneùtika** ž nauk o zakonima, pravilima po kojima se ima tumačiti SP (Stv., Opći uvod 233); prema grč. pr. hermēneutikós, lat. hermeneuticus (što se odnosi na tumačenje); hē hermēneuteké, tj. téhnē (umjetnost tumačenja), lat. hermeneutica (Bailly i Senc s. v.; Forcellini III 284; Cornely 3 s). Obično među teolozima.

* **Hermenevtika** ž isto što hermeneutika (Svezn. s. v.).

* **Heterodòksan** pr. koji pripada drugoj vjeri; isto što inovjeran (Klaić). V. heterodoksija.

* **Heterodòksija** ž isto što inovjerstvo; grč. héteros (drugi, jedan od dvojice) i dóksa (mišljenje). Klaić

* **Hijèrarh** m isto što episkop (v. jerarh). Klaić.

* **Hijeràrhija** ž sveta vlada; grč. hierarchía, lat. hierarchia (sveta vlada). Govori se o anđeoskim korima i o crkvenoj vlasti. H. je u Crkvi osnovana božanskim uređenjem i sastoji se od biskupa, svećenika i službenika (Kn. 289. Usp. Bel. I 44; Dok. 21, 23...). V. jerarhija.

* **Hijeràrhijski** (Kn. 92; Ms 13; Dok. 95), * **hieràrhički** (Bel. I 44) pr. — što se odnosi na hijerarhiju. V. jerarhijski.

* **Hilìjast** m pristaša hilijazma (Klaić).

* **Hilijàzam** m vjerovanje u tisućugodišnju vladavinu Krista i njegovih sljedbenika na zemlji prije posljednjeg suda (prema Otk 20, 1—6). Zabluda je bila proširena već u 1. st. Pobijali su je Origen, sv. Jeronim i dr. Danas je propovijedaju neke sekte (BL 111). Od crkv. lat. hiliasmus (grč. chiliás — tisuća). V. milenarizam.

* **Hìman** m pohvalna pjesma, hvalospjev, pjesma u čast Božju; iz grč. riječi hýmnos, lat. hymnus, koja se susreće u SP (Ps 65, 2; Kol 3, 16; Ef 5, 19). Već se u prvim stoljećima himni — uz psalme i kantike — upotrebljavaju u bogoslužju. Danas su vrlo obični, osobito u časoslovu. S himnom počinje svaki kanonski čas (Čs 1 i passim. Usp. Sch. — P. 343 s.; Kn. 43; Obr. 572; Kršt. 120 i dr.). V. himna, hvalospjev, iman, imna, slavospjev

* **Hìmna** ž pohvalna pjesma Bogu, Božjim svojstvima; npr. H. Providnosti (Čs 42). V. himan.

* **Hìmnarij** m knjiga u kojoj se nalaze himni; prema lat. hymnarium. Najstariji će himnarij biti Codex Vaticanus Reginae 11, iz 8. st. (Kn. 41).

* **Himnòdija** ž pjevanje himana; iz grč. hýmnos — ádō, aeídō (pjevam). U SP NZ sačuvalo se dosta tragova prvotne himnodije kršćanskog bogoslužja. Kn. 61.

* **Himnòlog** m tko proučava himne (v. himnologija).

* **Himnològija** ž nauk o himnima (Kn. 65; Sch. — P. 344); iz grč. hýmnos — lógos (riječ, govor).

* **Hiperdùlija** ž štovanje što ga Crkva iskazuje Bl. Dj. Mariji, koja je uzvišenija od ostalih svetaca, slugu Božjih (v. dulija); od grč. hyperdouleía, preko lat. hyperdulia. V. iperdulija, natpodložnički, svrhuslugoboźnost.

* **Hipòđakon** m isto što podđakon (v. ipođakon). U Ist. crkvi (Rog. 168).

* **Hipođakònat** m isto što podđakonat. U Ist. crkvi (Rog. 187).

* **Hipòkrit(a)** m isto što licemjer; grč. hypokritēs (Klaić).

* **Hipòkritski** pr. isto što licemjeran (Klaić).

* **Hipokrízija** ž isto što licemjerje; grč. hypókrisis (Klaić).

* **Hipostàtički** pr. što pripada hipostazi. U naše doba. V. ipostasni.

* **Hipòstaza** ž osoba; iz grč. hypóstasis, lat. hypostasis — podloga, osnova, priroda, bit (Bailly s. v.; Forcellini III 334). U djelima i govoru bogoslova. O Bogu, u kojem su tri osobe, jedna narav; o Kristu, u kojem su dvije naravi, jedna osoba. V. ipostas.

* **Hirògraf** m vlastoručno pismo koje papa nekome upravlja, obično na talijanskom ili francuskom jeziku (Cr., KP I 124); prema grč. cheirógrafon (vlastoručno pismo, rukopis), lat. chirographum (usp. Bailly s. v.; Forcellini II 170).

* **Hirotònija** ž polaganje ruku na ređenika; isto što rukopoloženje (Svezn. s. v.); grč. cheirotonía (Cabrol IV 727). V. hirotonisati.

* **Hirotònisati** — rediti za svećenika (v. rukopoložiti). U Ist. crkvi (usp. npr. P. Popović, Rasprave i članci, Beograd 1939, str. 270); iz grč. cheirothetéō — položiti ruke, posvetiti polaganjem ruku, rediti za svećenika (Chassang s. v.).

Hiža (kuća) ž kod bosanskih krstjana : mjesna zajednica (Šanjek 200).

Hljěb m isto što kruh; katkada: duhovna hrana, pričest (Može se slobodno približiti k hlibu anđelskomu. Kadčić 158); vjerojatno germ. porijekla (usp. got. hlaifs, svnjem. hleib). V. ARj.

Hodataj (od hod-i-ti + taj; stsl. hodataj) — tko ide od jedne do druge strane da pomiri; posrednik, zagovornik. U starije doba često o Isusu kao posredniku između Boga i ljudi (ARj; Par.). V. hodotaj

Hodatajica ž posrednica (v. hodataj). U starije vrijeme katkada o Mariji, kao moćnoj posrednici kod Boga (ARj). V. hodotajica.

Hodatajiti, hodatajati — raditi kao hodataj (ARj). V. hodotajiti.

Hodatajstvo s pomirenje, zagovor. U starim crkv. knjigama o zagovoru Isusa i Marije (ARj). V. hodotajstvo.

Hodòčasnica ž ženska osoba koja hodočasti u sveto mjesto, pobožna putnica (v. hodočastvo). ARj; Par.; Ben.

* **Hodòčasnički** pr. što pripada hodočasnicima (v. hodočastvo): h. psalam (Tem. dok. 69; Čs 53). V. 2. gradual.

Hodòčasnik m čovjek koji posjećuje sv. mjesto, pobožan putnik (v. hodočastvo). Danas obično (ARj; Par.; DDM; Sch. — P. 654; Kn. 52). Usp. pelegrin, poklonik, proštenjak, proštenjar, putnik, romar.

Hodòčàstiti — putovati u sv. mjesto (v. hodočastvo). Danas sasvim obično (ARj; Par.; DDM; Bel. I 236; Kn. 86). V. putovati, romariti.

Hodòčastvo s putovanje u sv. mjesto; od hod'c' (hodac, hodilac, putnik, lat. peregrinus) i nast. -stvo: hod'č'stvo, a otud najprije »hodačastvo« pa (asimilacijom) »hodočastvo« (kao otočastvo od otačastvo!). Oba se izraza (hodačastvo i hodočastvo) susreću u starim glag. rukopisima. — U staro se doba pojavljuje i oblik hodočastje (mj. hodočastvije, s nast. -stvije mj. -stvo), a kasnije još: hodočastiti, hodočasnik i dr.; pri čemu je nast. -častvo doveden u svezu s riječju čast (u smislu: časćenje hodom). Neki prigovaraju tvorbi tih riječi i predlažu da se zamjene izrazima: Božji put, Božji putnik, ići na Božji put, božoputničko mjesto...; ili: poklonik, poklonički put, poklonstvo, pokloniště...; ili (kajk.): proštenje, proštenik, proštenjak... Usp. Ivšić, Primjer... etim. NV 42, str. 179—187; Ivšić, Još o riječi hodočašće, NJ III 141—143; Đorđić, Hodočašće, NJ III 115—118; Maretić, Jez. savjetnik 26 s.; Rožić V., Barbarizmi 10; Skok. ERj I 676; ARj s. v. hodočasnik i hodočastvo. V. hodočašće, putovanje, romarstvo.

Hodòčašće s isto što hodočastvo. U naše doba (ARj; Par.; Ben.; DDM; Kn. 286).

Hodotaj m isto što hodataj. U starom jeziku (ARj; Par.).

Hodotajica ž isto što hodatajica. U starom jeziku (ARj).

Hodotajiti, hodotajati — isto što hodatajiti (ARj).

Hodotajstvo s isto što hodatajstvo. U starije vrijeme (ARj).

* **Homilet** m tko govori homiliju (Sch. — P. 119).

* **Homilètički** pr. što se odnosi na homiliju, homiletiku (Sch. — P. 119; Št. I 45); prema grč. homilētikós (druževan, prijazan), lat. homileticus (Forcellini III 303).

* **Homilètika** ž nauk koji upućuje u crkv. propovjedništvo (Sch. — P. 46; Bel. I 184); crkv. lat. homiletica.

* **Homilìja** ž pobudno objašnjavanje i primjenjivanje jednoga odsjeka SP (Sch. — P. 119. Usp. Bel. I 184; Ž. I 31; Kn. 41; Ms 10; Spr. 22); grč. homilía (zajednica, općenje, saobraćaj, propovijed, govor — tumač odsjeka SP), preko lat. homilia (Forcellini III 303).

* **Homilìjarij,** * **homilijar** m knjiga u kojoj su homilije; prema lat. homiliarium: Vrijeme od Grgura Vel. († 604) do sv. Bernarda († 1153) može se označiti kao period homilijarija ili postila (Sch. — P. 47). Od homilijarija valja spomenuti u prvom redu zbirku homilija Pape Grgura Velikog i zbirku Warnefriedovu iz 8. st. (Kn. 41. V. Klaić; Fućak 40).

Hor m isto što kor; iz stsl. hor' (Miklošić, DAW XV 93; Vasmer XII 286). U starije vrijeme od 14. st. općenito (ARj), danas u Ist. crkvi (Kov. 20).

Hora ž isto što čas pod 3; od grč. lat. hora — sat, ura, doba... Često u svezi: kanonska hora, prema crkv. lat. hora canonica (usp. Du Cange II 770 s.; Forcellini III 310; Kn. 125; Sch. — P. 457; Tem. dok. 41, 55).

* **Horepiskop** m isto što korepiskop (Rog. 223).

* **Hosàna** svečani poziv i bogoslužni obrazac kod Izraelaca (Hošiana — Pomozi!), osobito na blagdan sjenica. Sedmog dana toga blagdana nosile su se grane masslina i palmi, te se pjevale litanije s tim pripjevom (BL 112; Forcellini III 317; Bailly s. v.). Izraz nepreveden susrećemo u SP NZ u obliku grč. hōsanná, lat. hosanna, posebno u svezi s Isusovim svečanim ulaskom u Jeruzalem: Hosanna Sinu Davidovu! Blagoslovljen koji dolazi u ime Gospodnje! Hosana na nebu! (Stv.: Mt 21, 9. Usp. Mk 11, 9. 10; Iv 12, 13. Na tim mjestima »hosanna« imaju i Zagoda, Rupčić, DF, Bakotić). Izraz je uzet u kršć. bogoslužje, npr. u misi: Hosana u visini! V. hošana, osana, ozana.

Hospic m isto što hospicij. U novije doba (Rog. 490).

Hòspicij m kuća za prenoćište i druge potrebe putnika, stranaca, siromaha; redovnička kuća u kojoj redovnici stalno ne borave, koja nije pravi samostan; lat. hospitium — gostoljublje, gostoljubno mjesto, noćište za goste (hospes — gost, stranac). Usp. Du Cange II 780; Forcellini III 318; Cabrol VI 2, 2748; Lex. V 152 s.; Reg. Const. art. 341. U novijih pisaca (Rog. 244). V. gostinjac, hospic.

* **Hospitalci** (v. Ivanovci).

* **Hòstija** ž žrtva uopće, žrtva mise (kruh i vino); posebno kruh koji se upotrebljava u žrtvi mise (taj je kruh u latinskom, armenskom, maronitskom obredu beskvasan; a u ostalim je obredima kvasan; od najstarijih vremena ima okrugli oblik); lat. hostia (kod pogana: žrtva zaklanica, životinja, koja se žrtvuje bogovima; kod kršćana: u početku bilo koja žrtva, pa i čisto duhovna; a poslije žrtva mise: kruh što se posvećuje). Usp. Forcellini III 319; Lex. V 156; Diz. lit. 318. U starijih i novijih pisaca (ARj s. v. križ; Kanižlić 76; Buj. I 363; Sch. — P. 355...). V. hoštija, ostija, oštija, pričestilište.

* **Hošana** isto što hosana; prema hebr. izgovoru (Skarić: Mt 21, 9).

* **Hoštija** ž isto što hostija (u Posilovića). ARj s. v. oštija.

Hotim, hotimac, hotimnik, hotnik m čovjek koji živi u grijehu sa ženom s kojom nije vjenčan; od hotjeti (usp. stsl. hot' — bludnik, bludnica). U starije vrijeme (ARj; Par.). V. konkubinarac, suložnik.

Hotimica, hotnica ž žena koja živi u grijehu s čovjekom koji joj nije muž (v. hotim). U starije vrijeme (ARj; Par.). Usp. konkubina, suložnica.

Hotimstvo, hotništvo s življenje u grijehu između čovjeka i žene koji nisu vjenčani (v. hotim). U starijem jeziku (ARj; Par.). Usp. konkubinat, suložništvo.

* **Hozana** isto što hosana (Vuk: Mt 19, 9).

Hrâm m (stsl. hram'. Usp. Miklošić, DAW XXIV 37; Jagić 298, 340) — 1. kuća Božja, crkva (v. crkva, tempal). Posebno za H. u Jeruzalemu (RBT 306); 2. tijelo kršćanina kao svetište Duha Svetoga (RBT 312); 3. kraljevstvo nebesko, raj (Otk 5, 6—14; 7, 15); 4. slava, svetkovina (kod pravoslavnih). V. ARj; IB; Par.; Ben.; DDM.

Hrâmski pr. što pripada hramovima (ARj; IB).

Hrànitelj m tko hrani, čuva (ARj; IB); anđeo čuvar (Kov. 4).

Hrìst m isto što Krist; grč. Christós, stsl. Hrist' (Meillet, Études 110; Mémoires XX 59). Od 14. st. (ARj).

Hrìstos m isto što Krist; grč. Christós, stsl. Hristos' (Meillet, Études 110; Mémoires XX 59). Kod Dubrovčana u 16. st., a u ist. crkvi u starini (ARj) i danas (usp. Mažuranić III 402).

Hrišćanica ž isto kršćanka (v. kršćanin). U novije vrijeme (usp. ARj).

Hrišćanin (v. kršćanin).

Hrišćanka (prije: hristijanka, hristjanka od stsl. hristijan'ka) ž — isto što kršćanka (v. kršćanin). Od prvih vremena (ARj).

Hrišćànluk (prije: hristjanluk) m — isto što kršćanstvo (v. kršćanin). Od 18. st. (ARj).

Hrìšćanski (prije: hristijanski, hristjanski) pr. — isto što kršćanski (v. kršćanin). Obično od starine (ARj).

Hrišćánstvo (prije: hristijanstvo, hristjanstvo, — od stsl. hristijan'stvo) s isto što kršćanstvo (v. kršćanin). Od 14. st. (ARj).

Hrkać m Tako katolici zovu pripadnike Ist. crkve u Bosni i Dalmaciji. Izraz je možda nastao od hrkati, radi crkv. pjevanja kroz nos. Od 18. st. (ARj; IB; DDM; Par.; Ben.; Mažuranić III 403). V. rkać.

Hrkaćski pr. što pripada hrkaćima (ARj).

Hrst m isto što Krist; grč. Christós, stsl. Hr'st' (Miklošić, DAW XV 102; Jagić 322; Kiparsky 236; Berneker 634). U srednjovj. srpskim spomenicima (ARj).

Hud, hûdan pr. mršav, zao, zločest, grešan (ARj; Par.; IB).

Hùdić m isto što vrag (usp. slov. hudič). ARj; Par.

Hudòba ž (rijetko m) — zloća, zlo djelo, grijeh, vrag. Od 15. st. (ARj; IB; Par.; Ben.; Bulat, JF V 145; Mažuranić III 414 ss.).

Hùdoban, hudobnji, hudopski pr. zao, vražji (v. ARj; Bulat, JF V 145). V. udoban.

Hudòbica ž žensko obijesno čeljade, žena u kojoj je vrag (ARj).

Hudòbnik, hudòbnjak, hudobinjak m bijesan, zao, hudoban čovjek; čovjek u kojemu je vrag; čovjek koji čara pomoću vraga, hudobe (ARj; Par.; Bulat, JF V 145).

Hudobnost ž, **hudopstvo** s zloća (ARj; Par.).

Hudòpština ž zloća, vrag (ARj; Par.; Bulat, JF V 145).

Hudost ž zloća, grijeh (Kadčić 183).

Hudòvjerac, hudòvjernik m hudovjeran čovjek (ARj).

Hudòvjeran pr. koji je hude, neznabožačke vjere (ARj).

Hudòvjernica ž hudovjerna žena (ARj).

Hudovjernost ž, **hudòvjerstvo** s osobina, stanje onoga koji je hudovjeran, poganstvo (ARj).

Hudòvjerski pr. što pripada hudovjercima, neznabožački (ARj).

Hûla, hulba ž isto što psost (ARj; IB; Par.; Ben.; Ž. II 99).

Hûlan pr. što se odnosi na hulu, što pripada huli (ARj; IB; Par.).

Hûlitelj, hûlnik m (stsl. hul'nik') — čovjek koji huli (ARj; IB; Ben.; Par.). V. psovač.

Hûliti — isto što psovati (ARj; IB; DDM; Ben.; Par.; Kiparsky 34 s.).

Hûljenje gl. im. od huliti. V. skrvnoslavlje.

* **Humiljenstvo** s isto što umiljenstvo (poniznost); možda dovedeno u svezu s lat. humilis — ponizan (Terzić 74).

* **Hùsit** m — po imenu J. Husa (1370—1415) — pristalica crkvenonacionalnog pokreta u Češkoj početkom 15. st. Usp. Klaić; Lex. (zw. Aufl.) V 546 ss.; EC VI 1513 ss.; Jeraj 149.

* **Hùsitski** pr. što je u vezi s husitima: h. pokret (Klaić).

Hvála ž djelo kojim se hvali, hvaljenje; slava, čast koja se daje Bogu, Majci Božjoj, svecima (RBT 318 s.): Hvalu Bogu dviže. Marulić 53. Spivati hvale božanstvene u crkvi. Kadčić 21... Vrlo često u izrazu: Hvala Bogu! U mn. hvale (jutarnje hvale) — dio božanskog časoslova (v. Kn. 167; Tem. dok. 32; Kanižlić, Pj. 3). Usp. jutrenja, laude, slavoslovlje, Deo gracias.

Hvâlan pr. dostojan hvale. Često o Bogu koji je dostojan naše hvale; prema lat. laudabilis (ARj).

* **Hvàlben** pr. koji, što hvali; redovno o molitvi, pjesmi..., kojima se Bog hvali: hvalbena molitva (Tem. dok. 17), h. žrtva (Čs 3037; Tem. dok. 20), h. pjesma (Tem. dok. 22); hvalbeno pjevanje (Tem. dok. 22), hvalbeni psalam (Tem. dok. 34).

Hváliti — riječima pokazati da nekoga cijenimo, da mu dugujemo zahvalnost. Često o slavljenju Boga, svetaca i sl. (Hvaljahomo u dne i u noć Boga. Marulić 289 i dr.), osobito u izrazima: Hvaljen Bog! Hvaljen Isus! Usp. i naziv hvalospjeva: Tebe Boga hvalimo!

* **Hvalnica** ž molitva u zahvalu (Par.; Tem. dok. 20).

* **Hvalopjev** m, * **hvalopjevka** ž pjevanje zahvale; naziv crkv. himna: Tebe Boga hvalimo (Par.).

* **Hvalopojka** ž pjesma koja pjeva hvalu Bogu, npr. Ps 19 (18 B). Hvalopojka Bogu, učitelju zakona (Čs 28).

* **Hvàlospjev** m pohvalna, zahvalna pjesma u čast Božju (usp. Bakšić 102); pjesma u SP koja nije psalam (usp. Kol 3, 16; Tem. dok. 16; Čs 3, 25 i passim); isto što predslovlje (Radić, Bog. 97). Često u svezi: vazmeni h. — h. koji slavi vazmeno otajstvo (Ms 41); uskrsni h. — isto što egzultet (Radić, Ms 223); evanđeoski h. — h. u evanđelju (Čs 7*, 14*, 17*). V. doksologija, himan, hvala, uskrsan, vazmen.

* **Hvalospjevan** pr. što se odnosi na hvalospjev (Tem. dok. 51).

Hvaljenica ž pozdrav: Hvaljen Bog (ili: Isus)! Par.

I

Idol, ido m kip, slika poganskog, neznabožačkog boga; od grč. riječi eídōlon (eîdos — biće, obličje, vanjska pojava), koja često dolazi u SP (Dj 7, 41; Rim 2, 20; 1 Kor 12, 2; 1 Iv 5, 21. Usp. Preuschen 324). Mi smo grč. izraz primili preko stsl. idol' (Miklošić, DAW XXIV 36 s.; Meillet, Études 197; Vasmer XII 234; Jagić 308). Sasvim je običan od starine. V. balvan, bogovina, kumir, nebog.

Idòlatar, idòlatra, idololatrić m tko služi lažnim bogovima, idolima; od grč. riječi eidōlolátrēs, koju susrećemo u SP (1 Kor 5, 10; Ef 5, 5; Otk 21, 8), preko stsl. idololatr' ili lat. tal. idolatra. U starijem jeziku (ARj). V. kipoklanjac, kipoštolac.

Idolàtrija ž štovanje poganskih bogova, idola; od grč. izraza eidōlolatreía, koji ima i SP (Gal 5, 20; Kol 3, 5; 1 Pt 4, 3. — Usp. Preuschen 324), preko stsl. idolatrija (Jagić 309) ili lat. tal. idolatria. Od 16. st. (ARj). V. idololatrija, kipoklanjstvo.

Idoloklanstvo, idoloklanjanje s isto što idolopoklonstvo (ARj).

Idoloklanjalac, idoloklanjac m tko se klanja idolima. U starijem jeziku (ARj).

Idololàtrija ž isto što idolatrija. U starijem jeziku (ARj).

Idolopòklonički pr. što se odnosi na idolopoklonike (ARj).

Idolopòklonik m tko se klanja lažnim bogovima, idolima. Danas obično (Vuk, Zagoda, Stv. i dr.: 1 Kor 5, 10).

Idolopòklonstvo s služenje, klanjanje idolima (Vuk, Zagoda, Stv. i dr.: 1 Kor 10, 14). V. idoloklanstvo.

Idolosluzba ž, **idolosluženje** s služenje idolima (ARj).

Idoloslužbenik, idolosluzitelj m tko služi idolima. U starijem jeziku (ARj).

Idološtovac m tko štuje idole. U starijem jeziku (ARj). V. idolovac.

Idološtovlje, idološtovstvo s štovanje idola (ARj).

Idolovac m isto što idološtovac. U starijem jeziku (ARj).

Idolovati — klanjati se idolima. U starije doba (ARj).

Idolski, idolovski, idoski pr. što se odnosi, što pripada idolima (ARj).

Iguman (u starije vrijeme: **igumen**) m — starješina u pravosl. manastirima; od grč. izraza hēgoúmenos, koji znači: gospodar (Lk 22, 26), namjesnik (Dj 7, 10), predstojnik kršć. zajednice (Heb 13, 7; 17, 24). Usp. Preuschen 491. K nama je došao preko stsl. igumen' i običan je od starine (Miklošić, LP 237; Matzenauer 180; Vasmer XII 234; ARj).

Igumànija ž starješica u ženskom pravosl. manastiru; prema grč. hēgouméne (ARj).

Igumànisati, igumenovati, igumenstvovati — biti iguman, raditi kao iguman (ARj).

Ìgumanski, igumenski pr. što pripada igumanima (ARj).

Ìgumanstvo, igumenstvo s čast, služba igumana (ARj).

Igumènija, igumnarija ž manastir gdje je iguman (ARj).

Ikon ž i m, **ikonija** ž isto što ikona. Pojedinačno u starini (ARj).

Ìkona ž sveta slika; iz stsl. ikona i (j)ikuna, a to od grč. eikóna, eikón (Vasmer XII 235; Meillet, Études 188; Bartoli 49; Skok, ERj I 313). U starije vrijeme općenito (ARj), a danas uglavnom u Ist. crkvi (Kn. 121). V. ankonija, ikon, inkona.

Ìkonica ž mala ikona (ARj). V. inkunica.

Ikonik m čovjek koji pravi ikone (ARj). V. ikonopisac.

Ikonoborac m heretik koji se bori protiv štovanja ikona. Od 13. st. (ARj). V. kipoborac, slikoborac.

Ikonoborski pr. što se odnosi na ikonoborce (ARj).

Ikonoborstvo s borba protiv štovanja ikona, osobina ikonoborca (ARj). V. ikonoklazam.

* **Ikonogrâfija** ž nauk o ikonama, sveto slikarstvo. U naše doba (usp. D. Vitković, Utjecaj hrišćanske ikonografije na neke narodne pjesme. ZNŽO 24). Od grč. eikón i gráfō — pišem.

Ikonoklaski pr. što se odnosi na ikonoklaste (ARj).

Ikonoklast m tko uništava, lomi ikone; grč. eikonoklástēs (ARj).

* **Ikonoklazam** m isto što ikonoborstvo (v. ikonoklast).

Ikonopisac m tko pravi, slika ikone; slikar. U starije vrijeme (ARj). V. ikonik.

* **Ikonopòklonik** m tko štuje ikone (DDM).

* **Ikonopoštovanje** s štovanje ikona (Rajić 104).

Ikonos (ARj), * **ikonòstas** m daska ili drugo što na zidu, na što je nasloljena ikona; Od stsl. ikonostas', grč. eikonóstasin. Npr. Oltar... odvojen je od srednjeg dela hrama ikonostasom. Na ikonostasu imaju troje dveri (vrata). Kov. 18.

* **Iliton** m u Ist. crkvi: četvrtasto platno u kojem se čuva savijen antimins (Kov. 23; Kn. 88). U katoličkom obredu tome odgovara tjelesnik. Vjerojatno od grč. eilýō (zamotati, ogrtati, kriti).

* **Imakulata** ž isto što Bezgrešna; lat. Immaculata (immaculatus — koji je bez ljage, bez grijeha, bezgrešan...). Usp. Diz. lit. 193; Šem. II. izd. 869.

Iman m isto što himan. Često u starijem jeziku (ARj).

* **Imatrikulácija** ž upisivanje u župske knjige (matice) slučajeva krštenja, vjenčanja, smrti (Kod. kan. 470); crkv. lat. immatriculatio (usp. matricula — upisnik, matica, registar). U novije doba (Rog. 368).

Imendan m dan kad se slavi svetac čije tko ime nosi (ARj; Par.). V. godovina.

Imendanica ž dar za imendan (ARj; Par.).

Imenjak m — 1. čovjek koji nosi s nekim isto ime; 2. svetac čije tko ime nosi; 3. svetac kojemu je crkva posvećena. V. ARj; IB; Par.; Ben.

Imènjaka ž žensko istoga imena (ARj; IB; Ben.).

* **Imersija** ž uronjavanje u vodu kod krštenja; lat. immersio — uronjavanje (immergere — uroniti, potopiti). V. infuzija.

Imna ž isto što himna. U starijem jeziku (ARj).

* **Impacijencija** ž isto što neustrpljivost (koja po nauku Crkve može biti veći ili manji grijeh); lat. impatientia. U starom jeziku: Impacien'ciê est' edno neuzdržan'e od srca êdovita. Starine 23, 137 (1496). Katkada i u novije vrijeme.

Impedìmen(a)t m u crkv. pravu smetnja, zapreka da netko ne može položiti redovničke zavjete (kan. 586); da netko ne može primiti redove (kan. 983); da netko ne može sklopiti valjanu ženidbu (kan. 1036 ss.; Noldin, De sacr. 556 ss.); lat. impedimentum — zapreka. U starijih pisaca (ARj), a u novije vrijeme dosta često u govoru, dok se redovno piše: zapreka, smetnja, zabrana (Cr., Pr. 196). V. impedimento.

Impedimento s isto što impedimenat; tal. impedimento (Sveti sabori i kanoni učiniše ovo impedimento iliti zabranjenje. Dobretić 553).

* **Imperfèkcija** ž isto što nesavršenost (npr. nepromišljeni prekršaj koje manje zapovijedi; pogreška koja se protivi nekom savjetu); crkv. lat. imperfectio (Noldin, De princ. 280 s.; Diz. mor. 665 s.). Katkada u novije doba. V. perfekcija.

* **Impetratoran** pr. isto što isprosan; lat. impertratorius (impetrare — isposlovati, izmoliti, postići). V. meritoran, satisfaktoran.

* **Imprimatur** m izraz kojim se izražava dopust crkvene vlasti za tiskanje knjiga koje raspravljaju o vjerskim pitanjima; lat. imprimatur — neka se tiska. U govoru: Ima li knjiga imprimatur? Tko je dao imprimatur?

* **Imunitet** m povlastica što je mogu imati klerici ili Crkva u pojedinim zemljama; lat. immunitas — oprost, oslobađanje od javnih dužnosti. U novije vrijeme (Cr., KP II 1, 113).

* **Inamovibilan** pr. isto što nepomičan pod 2; lat. inamovibilis.

***Inamovibilitet** m zakonska nemogućnost da se premjesti nosilac nekoga zvanja (npr. župnik), osim uz njegov pristanak; lat. inamovibilitas (in — ne, movere — maknuti). Usp. Kod. kan. 454; Klaić.

Incef, incefao, incefo m isto što antependij (ARj); od lat. ante faciem (sc. altaris), ante faciale (što je na licu oltara, sprijeda). V. Skok, ERj I 723.

* **Incens** m paljenje mirisavih stvari (tamjana...) i kađenje kod službe Božje; lat. incensum (od incendere — užeći, zapaliti). Usp. Du Cange II 35 s.; Forcellini III 428; Cabrol V 1, 3 ss.; Caerem. 22 ss. U novije doba (Kn. 118). V. kad.

* **Incensácija, incenzácija** ž kađenje kod službe Božje; lat. incensatio (od incendere. — V. incens). U naše doba (Kn. 118; Sch. — P. 378). V. kad.

* **Incensírati, incenzírati** — isto što kaditi; lat. incensare, njem. incensieren (v. incens). U novijih pisaca (Kn. 118; Sch.-P. 348).

Inčensijer, inčensir m isto što kadionica (ARj); lat. incensorium, tal. incensiere (Diz. lit. 197 s. V. incens).

* **Indeks** m popis knjiga koje vjernici ne smiju čitati; lat. index (Index librorum prohibitorum — popis zabranjenih knjiga). Prvi put je takav spis tiskan g. 1564. (usp. Lex. V. 380). U naše doba (Ž. I 242).

* **Indiferèntan** pr. osrednji, ravnodušan, ni dobar ni zao (lat. indifferens). Obično atribut za čovjeka koji ne mari za vjerske stvari; za čin koji moralno nije ni dobar ni zao. U novijih pisaca (Sch.-P. 727 s.; Ž. I 173).

* **Indiferentizam** m (obično: vjerski i.) nemar, nehaj, ravnodušnost prema vjerskim pitanjima; lat. indifferentismus (v. indiferentan). U naše vrijeme.

Induldžencija ž isto što indulgencija; lat. indulgentia, tal. indulgenza. U starije doba (ARj).

* **Indulđenca** ž isto što indulgencija; tal. indulgenza. U naše doba u Dalmaciji (Š).

* **Indùlgencija** ž praštanje vremnite kazne za grijehe koji su s obzirom na krivnju već oprošteni; lat. indulgentia — popustljivost, blagost, milost (usp. Cabrol VII 1, 535 ss.; Minges, Comp. theol. dogm. sp. II 253 ss.; Noldin, De sacr. 314 ss.; Kod. kan. 911). U novije doba (Buj. II 148 ss.). V. induldžencija, indulđenca, oprost.

* **Indult m** milost, povlastica udijeljena od Apostolske Stolice, kojom se netko oslobađa od neke zakonske obveze; lat. indultum — ono što je dozvoljeno, dopušteno, darovano (indulgere — dopustiti). Usp. Kod. kan. 4; Lex. V 393. U novijih pisaca (Sch. — P. 243; Rog. 185; Cr., KP I 64). V. otpust.

* **Infalibilan** pr. nepogrešiv (lat. infallibilis); o Crkvi, o papi, kad tumači nauk Kristov. V. nepogrešiv.

* **Infalibilitet** m nepogrešivost, neprevarljivost (lat. infallibilitas): obično u svezi: papin infalibilitet (papina nepogrešivost), koji se sastoji u tome da papa ne može pogriješiti kad službeno (»ex cathedra«) naučava Kristov nauk (usp. Minges, Comp. theol. dogm. gen. 243 ss.). U naše doba. V. nepogrešivost, neprevarljivost, nezabludivost.

Inferata ž isto što rešetka pod 2; tal. inferrata (usp. lat. ferrum — željezo). U starijem jeziku (ARj).

* **Informírati (se)** — ukloniti sumnju; doznati istinu; upoznati u konkretnom slučaju kako treba postupati; lat. informare — urediti, obrazovati. U naše doba: informirati savjest, informiranje savjesti. V. formirati.

* **Infula** ž pokrivalo za glavu svećenika, mitra; lat. infula (ures, vrpca; posebno vrpca koju su nosili na glavi svećenici kao znak da su nepovredivi). Usp. Du Cange II 63 s.; LL I 586; Forcellini III 497. U novijih pisaca (K. Gruičić, Milosrdni Samaritanac, predg.).

* **Infuliran** pr. koji ima pravo nositi infulu (Gruičić, ib.); od lat. infulare — staviti na glavu pokrivalo (LL I 586).

* **Infúzija** ž Sakramenat krštenja podjeljivao se od starine na dva načina: krštenik bi se uronjavao u vodu ili bi se polijevao vodom. Prvi način bio je više u običaju na Istoku i zvao se u lat. crkv. jeziku immersio. Drugi je način bio u običaju na Zapadu i zvao se lat. infusio — polijevanje (infundere — polijevati, ulijevati), hrv. infuzija. Usp. Diz. lit. 195, 201 s.; Kn. 195. V. imersija, polijevanje, uranjanje.

* **Inicijácija** ž sakramentalno uvođenje u kršćanstvo po sakramentu krštenja (Inic. 89; Kršt. 7; Potv. 8), potvrde (Potv. 13) i euharistije (Potv. 16); lat. initiatio (svečano slavljenje tajnog bogoslužja). V. katekumenat.

* **Inkardinácija** ž upis, učlanjenje u koju biskupiju ili redovničku zajednicu; lat. incardinatio (in- u, cardo — stožer, pol). Usp. Kod. kan. 111 ss. U novijih pisaca (Cr., KP II 1, 18; Rog. 169). V. upis.

* **Inkardinírati (se)** — upisati (se), učlaniti (se) u biskupiju ili redovničku zajednicu; lat. incardinare (v. inkardinacija, upisati se). Usp. Cr., KP II 1, 19; Rog. 169.

* **Inkarnácija** ž utjelovljenje Sina Božjega; nauk da je Sin Božji postao čovjek; crkv. lat. incarnatio (in — u, caro — tijelo). Usp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. I 254 ss. U novijih pisaca (Kn. 214; BL 328). V. upućenje.

* **Inklinácija** ž izraz štovanja koje se Bogu ili svecima iskazuje naklonom glave ili tijela; lat. inclinatio — sagibanje, pregibanje (Caerem. 8 ss.). U naše doba (Gjanić 244; Kn. 111 s.). V. naklon.

* **Inklinírati** — nakloniti se, učiniti inklinaciju (v. inklinacija); lat. inclinare — nagnuti, prignuti... U novije vrijeme (Sch. — P. 350; Gjanić 214). V. nakloniti.

* **Inkona** ž, **inkuna** ž, **inkun** m isto što ikona (ARj); lat. inkona (LL I 57).

* **Inkorporácija** ž ujedinjenje župe s moralnom osobom (sa samostanom, kaptolskom crkvom...); lat. incorporatio — utjelovljenje (in — u, corpus — tijelo). Usp. Kod. kan. 471, 1425; Rog. 314. V. utjelovljenje.

* **Inkorporírati** — ujediniti župu s moralnom osobom; lat. incorporare — utjeloviti (v. inkorporacija). U novijih pisaca (Rog. 316; Sch. — P. 265).

* **Inkunica** ž isto što ikonica (ARj).

Inkvizícija ž U srednjem vijeku, kad bi se u koju zemlju stala uvlačiti hereza (krivi nauk), kršćanski bi je vladari zajedno s Crkvom nastojali odmah uništiti ili joj ograničiti širenje, jer su heretici obično rušili temelje ne samo Crkve nego i države. Posebni su ljudi nastojali istražiti krivovjernike, upoznati njihovo mišljenje, nauk, pa ih obratiti. One koji bi tvrdokorno ostajali kod svoga mišljenja predavali bi državnim sudovima. Ljudi, koji su istraživali heretike i propovijedali im, zvali su se inquisitores (istraživaoci, istražnici), a njihova se služba zvala inquisitio (ispitivanje, istraživanje). Du Cange II 78 s.; Forcellini III 526; Lex. V 419 ss. — Latinski su nazivi ušli i u hrv. jezik, te imamo: inkvizicija, inkvizicion, inkvižicion (prema tal. inquisizione); inkvizitor, inkvizitur, inkvižitur, kvižitur (prema tal. inquisitore)... Od tih su najobičniji oblici: inkvizicija, inkvizitor. V. iziskalac.

Inkvizicion, inkvižicion m i ž (v. inkvizicija). U starijih pisaca (ARj).

* **Inkvizitor** m (v. inkvizicija).

* **Inkvizitorski** pr. što pripada inkvizitorima : i. postupak (Šanjek 190).

Inkvizitur, inkvižitur m (v. inkvizicija). U starijih pisaca (Imaju odkriti iziskaocem svete vire oliti inkvizriturom one redovnike, od kojih se sumnji, da su u poluvirstvu. Kadčić 294. V. i ARj).

* **Inobedijencija** ž isto što neposluh; lat. inobedientia. U starijem jeziku: In'obedienciê aliti neposluh (1496). Starine 23, 34.

Inočan, inočanski pr. (stsl. inoč'n', inoč'sk') — koji pripada inocima. U starim crkv. knjigama (ARj).

Inočanstvo s (stsl. inoč'stvo) — samostanski život (ARj).

Inočastvovati — (stsl. inoč'stvovati) — živjeti kao inok (ARj).

1. Inok m (stsl. inok') — isto što samostanac (ARj; DDM; Ben.; Par.).

2. Inok pr. (stsl. inok') — koji živi osamljen kao samostanac (ARj).

Inokinja ž žena koja živi osamljena, kaluđerica (ARj; Ben.; Par.).

Inoraš m isto što nurijaš (ARj).

Inòvjerac, * **inòvjernik** m (stsl. inovêr'c', inover'nik') — inovjeran čovjek (ARj); Par.).

Inovjeran pr. (stsl. inovêr'n') — koji je ine (druge) vjere. Od 14. st. (ARj; DDM; Par.). V. heterodoksan.

Inòvjerka ž inovjerna žena. Od 17. st. (ARj; IB; DDM; Par.).

* **Inòvjerstvo** s stanje onoga koji je druge vjere, druga vjera (DDM). V. heterodoksija.

* **Insignija** s mn. odličja (odjeća i drugi predmeti) po kojima se, prema lit. propisima, razlikuju stupnjevi crkvene hijerarhije ili prednosti; lat. insigne, mn. insignia — obilježje, znak službe, časti (usp. Kod. kan. 325, 349, 409...; Diz. lit. 205). U naše vrijeme (Sch. — P. 309, 314).

* **Inspektor** m starješina jedne redovničke pokrajine (kod salezijanaca); lat. inspector — nadglednik. Usp. provincijal.

* **Inspektòrija** ž redovnička pokrajina, provincija, koja se sastoji od više kuća, zavoda (v. inspektor). U novije doba (Rog. 560). V. provincija.

* **Inspirácija** ž milost, svjetlo, nadahnuće Duha Svetoga; posebno ono svjetlo — nadahnuće koje su imali ljudi koji su napisali knjige SP; lat. inspiratio — nadahnuće (usp. 2 Tim 3, 16; Du Cange II 83; Forcellini III 544; Lex. V 423 ss.; Minges, Comp. theol. dogm. gen. 274 ss.; BL 202). U novijih pisaca (Z. I 22). V. nadahnuće.

* **Inspirírati** — isto što nadahnuti (lat. inspirare); posebno o nadahnuću koje prosvjetljuje pisce sv. knjiga (v. inspiracija). Ž. I 21.

* **Instalacija** ž svečano uvođenje klerika u službu; lat. installatio. Prvotno se tako zvalo svečano uvođenje u službu kanonika, koje bi tom prigodom svečano poveli na njihovo mjesto u koru (lat. stallum — mjesto gdje netko sjedi, stoji; mjesto monaha, kanonika u koru; installare, in stallum inducere — dati mjesto u koru), a onda i uvađanje u službu drugih nadarbenika (Du Cange III 940 ss.; Lex. V 429; Rog. 291; Sch. — P. 117 s.). V. institucija, intronizacija, ustoličenje.

* **Instalàtor** m onaj (biskup ili njegov zamjenik) koji svečano uvodi u službu kanike i druge nadarbenike; lat. installator (v. instalacija). U novijih pisaca (Rog. 290 s.).

* **Instalírati** — svečano uvesti u crkv. službu; lat. installare, njem. installieren (Rog. 290 s.). V. instalacija, instituirati, inštalirati, intronizirati, ustoličiti.

* **Institúcija** ž ustoličenje, uvađanje nadarbenika u crkvenu službu; lat. institutio — uredba, postupak, nastava... (Rog. 311, 323). V. instalacija, ustoličenje.

* **Instituírati** — uvesti nadarbenika u crkvenu službu; lat. instituere — postaviti, uvesti; njem. instituieren (v. instalirati). U naše doba (Rog. 328). Usp. ustoličiti.

* **Institut** m isto što ustanova; posebno u svezi: svjetovni, sekularni i. — ustanova za muškarce i žene, koji žive u svijetu, polažu zavjete i pomažu u apostolatu Crkve; lat. institutum. Usp. Dok. 316 s. Često u govoru crkv. osoba.

* **Instrùkcija** ž naputak, pouka, uputa što je podređenima daju predstavnici crkvene vlasti (papa, rimske kongregacije, biskupi...); lat. instructio. U naše doba (Cr., KP I 173; Kn. 47; Ž. I 239).

* **Insuflácija** ž dihanje nad osobom ili predmetom, što simbolizira izgon đavla; crkv. lat. insufflatio (usp. Diz. lit. 207 s.).

* **Inštalírati** — isto što instalirati (Bel. I 288).

* **Inténcija** ž volja, odluka, nakana, koju mora imati onaj koji dijeli ili prima sakramente, tko govori misu; lat. intentio — napetost, pažnja, nakana. Bogoslovi razlikuju više vrsta takvih nakana — intencija: intentio actualis — aktualna intencija (v. aktualan), i. habitualis — habitualna i. (v. habitualan), i. virtualis — virtualna i. (v. virtualan), i. interpretativa — interpretativna i. (v. interpretativan). Usp.

Minges, Comp. theol. dogm. sp. II 109 s.; Noldin, De sacr. 17 ss., 176 ss.; Sch.-P. 356, 492. V. intencion, nakana.

Intencion, intencijun m i ž isto što intencija; tal. intenzione. U starije doba (ARj).

* **Interca** ž svečana misa uz podvorbu đakona i pođđakona; tal. interza (in- u; terzo — treći, treća). U Dalmaciji vrlo često (Š). V. trojka.

1. * **Interdet** m isto što interdikt; lat. interdictum, tal. interdetto. U starije doba (Način za odrišiti od suspensioni ili od interdeta, izvan ili u sakramentalnoj ispovidi. Kašić 58. Način za odrišiti od obustavljenja, ali suspensiona, ili zabrane, ali interdeta. Terzić 482).

2. * **Interdet** pr. koji je kažnjen interdiktom; lat. interdictus, tal. interdetto. U starijem jeziku: Imaju paroki znati, da se ne imaju uzimati na ovo dilo (za kuma)... zabranjenici interdeti, ni očitni grešnici. Kašić 7. V. zabranjenik.

* **Interdicírati** — kazniti interdiktom; isključiti iz bogoštovlja, prokleti, izopćiti; lat. interdicere (v. interdikt). U novije vrijeme (Bel. I 107). V. zabraniti.

* **Interdijecèzanski** pr. isto što međubiskupijski: interdijecezansko sjemenište (Dok. 339), interdijecezanska služba (Dok. 299); od inter (među) i dijecezanski.

* **Intèrdik(a)t** m crkv. kazna — zaveza kojom se nekome zabranjuje obavljati bogoštovne čine i prisustvovati im; dijeliti, tvoriti, primati sakramente; kojom se nekome uskraćuje crkv. pogreb...; lat. interdictum — zabrana (Du Cange II 89 s.; Lex. V 435; Cr., Pr. 394 ss.; Kod. kan. 2268 ss.). U novije doba (Bel. I 345; Sch. — P. 564; Cr., KP I 540; Kn. 313; Obr. 81). V. 1. interdet, zabrana.

* **Interiman** pr. isto što međutiman; lat. interim — međutim (Klaić).

* **Interkomunija** ž euharistijsko zajedništvo među Crkvama koje nisu u potpunom zajedništvu te ostaju odijeljene; lat. inter (među) i communio (zajednica, pričest. V. komunija). J. Barišić, Problem interkomunije. Crkva u svijetu X (1975) 204.

* **Interkonfesionalan** pr. isto međukonfesionalan; lat. interconfessionalis (inter — među, confessio — vjeroispovijest). U naše doba (Cr., KP I 43).

* **Internuncij** (v. nuncij).

* **Interobedijencijalan** pr. što se odnosi na više obedijencija pod 2 : i. konferencija, skup, odbor (Obavijesti Hrv. franj. prov. 1975, br. 5, str. 277, 278, 279); lat. interobedientialis

* **Interpretativan** pr. što se podrazumijeva, što se dade izvesti, zaključiti; lat. interpretativus (usp. interpretari — tumačiti, razjasniti, razumijevati, zaključiti, izvoditi). Obično kao atribut uz riječi intencija, nakana... (v. intencija) za oznaku nakane, koju netko nema, ali je tako raspoložen da bi je sigurno imao kad bi na nju mislio. U naše doba (St. II 34).

* **Interprovincijski** pr. isto što međuprovincijski; lat. inter (među) i provincijski (v.). U naše doba (Š).

* **Intersticij** m vremenski razmak koji mora proći između primanja pojedinih redova, kako bi se ređenici mogli vježbati u već primljenim redovima; lat. interstitium — razmak (usp. Lex. V 439; Noldin, De sacr. 484; Kod. kan. 978): Među prvo striženjem i vratarstvom nema nikakva intersticija (»interstitia«) oliti vrimena. Dobretić 301. V. i Cr. KP I 720.

* **Intolerâncija** ž nepodnošljivost, nesnošljivost; lat. intolerantia (Klaić). Usp. tolerancija.

* **Intolerȁntan** pr. nepodnošljiv, nesnošljiv; lat. intolerans (Klaić). Usp. tolerantan.

* **Introdúkcija** ž uvod, uvađanje; lat. introductio. Među svećenicima često o uvodu u knjige SP.

Intròit m najprije pjevanje psalma, koje je nekoć pratilo svečani ulazak u crkvu i pristup k oltaru biskupa ili svećenika; kasnije kraća molitva (antifona i jedan redak psalma s doksologijom: Gloria Patri...) što se prije konc. obnove molila na početku mise; lat. introitus — ulazak, početak, uvod, pristup (Du Cange II 101; Cabrol VII 1, 1212 ss.; Diz. lit. 210). U starijih i novijih pisaca: Što zlamenuje introit ilti početak od mise? Dobretić 406. V. još Sch. — P. 379; Kn. 52 i dr. Usp. ulazan, pristup.

Intronizácija ž dovađanje na tron (v. tron), uvađanje u crkv. službu (v. Diz. lit. 210 ss.; Rog. 268; Kn. 293). Usp. ustoličenje.

Intronizírati — dovesti na tron (v. tron), uvesti u crkv. službu (Rog. 199); lat. inthronizare. V. ustoličiti.

Inurija, inorija ž isto što nurija. U starijem jeziku (ARj).

* **Investitura** ponajprije predavanje crkv. službe, crkv. beneficija, preko različitih simbola (dok se predavao štap, prsten, misal..., izgovarala se ujedno formula kojom se izjavljuje, da se nekome predaje u posjed biskupija, župa, crkva); poslije (od 13. st.) ulazak u posjed službe, i to za niže crkv. službenike; lat. investitura (investire — zaodijevati, ukrasiti). Usp. Du Cange II 103 ss.; Lex. V 442 s. U novije vrijeme (Sch. — P. 35; Cr., KP II 1, 152; Rog. 191).

* **Inviolata** (lat.) ž nepovrijeđena, neoskvrnjena. Kaže se o Dj. Mariji (Klaić).

* **Invitatorij** m kratka molitva (antifona) koja poziva na pobožnost primjerenu karakteru slavlja, a molila se prije u oficiju na početku matutina ispred i između pojedinih dijelova psalma 94; lat. invitatorium (invitare — pozivati). Usp. Du Cange II 455 s.; Cabrol VII 1, 1419 ss.; Kn. 328. U starijem i novijem jeziku (Kašić 177; Sch. — P. 457; Kn. 60). V. pozivnik, zazvanje.

* **Invitatorijalan** pr. što se odnosi na invitatorij; crkv. lat. invitatorialis. U novije doba (Kn. 328).

* **Ìnjot** m isto što unijat. Govori se u Dalmaciji, npr. u Drnišu (Š).

* **Ìnjotski** pr. što pripada injotima. U Dalmaciji.

* **Ipakoj** m u Ist. crkvi: lit. odgovor (usp. odgovor pod 2); od grč. hypakoé (pokornost, posluh). U naše doba (Kn. 76).

Iperdulija ž isto što hiperdulija; prema tal. iperdulia. U starije vrijeme (ARj).

Ipođakon m — u starijem jeziku: ipodijakon, ipodjakon (ARj) — isto što podđakon; prema grč. hypodiákonos, crkv. lat. hypodiaconus (Forcellini III 333), stsl. ipodiakon' (Miklošić, DAW XXIV 15).

Ipođakonstvo s — u starijem jeziku; ipodijakonstvo, ipodjakonstvo... (ARj) — isto što podđakonat.

Ipostas(a) ž isto što hipostaza. U Ist. crkvi (ARj; Rajić 82).

* **Ipostasni** pr. isto što hipostatički (Rajić 82).

Iregular pr. nepravilan; onaj koji zbog koje trajne zapreke ne može biti zaređen (takvi su, npr., nezakonito rođeni, tjelesno slabi — nerazvijeni, padavičari, umobolni, ubojice...); lat. irregularis (Kod. kan. 983 ss.; Noldin, De sacr. 487 ss.; Cr., Pr. 186). U starijih pisaca: Isto reci od budalasti, od slipi i od svih ostali brezrednika oliti iregulara. Dobretić 291. V. bezredan, iregularan.

* **Iregularan** pr. isto što iregular. U naše doba (Bel. I 119).

Iregularitad ž trajna zapreka koja priječi primanje ili vršenje redova; lat. irregularitas (v. iregular). U starijih pisaca (Kašić 59). V. iregularitet, iregularnost.

* **Iregularitet** m isto što iregularitad. U novije vrijeme (Cr., KP I 551).

* **Iregularnost** ž isto što iregularitad; od iregularan s hrv. nastavkom. U naše doba (Bel. I 113; Buj. II 304).

* **Irmologija** ž u Ist. crkvi: bogoslužbena knjiga za pjevače (Kn. 48); od heirmós (v. irmos) i lógos (govor).

* **Irmos** m strofa od nekoliko stihova, koja se u Ist. crkvi pjeva za vrijeme bogoslužja (Kn. 76); od grč. heirmós (redanje, spajanje, vezanje).

Ìshod m (stsl. ishod') — izlazak; posebno: 1. izlazak Duha Svetoga od Oca i Sina (ARj. V. izašašće); 2. isto što Izlazak (Č. k. od ishoda. Bernardin 68. V. još ARj; IB); 3. dan smrti, smrt (Dobretić 266).

Ìshodan, ìshodni, ìshodnji, pr. (stsl. ishod'n') — koji pripada ishodu, smrti, smrtni. Često u svezi: i. dan — godišnjica, obljetnica smrti (ARj). V. othodnji.

Ishòditi — izlaziti. Često o Duhu Svetomu koji od Oca i Sina »ishodi« (ARj).

Ìskrnji (u starini još: iskrn, iskrni, iskrdnji; stsl. iskr'n') pr. — isto što bližan. Riječ je u jezik ušla vjerojatno iz crkv. glag. knjiga i upotrebljava se redovno samo u crkv. smislu (usp. Miklošić, DAW XXIV 47 s.; Jagić, 351; Skok, ERj I 730; ARj; IB; Par. i dr.).

Iskùpitelj m isto što otkupitelj. Od 16. st. (ARj; IB; DDM).

Iskúpiti — isto što otkupiti (Iskupiti nas po svojoj muci iz tmina sužanstva paklenoga. Kadčić 107. V. još Marulić 32; ARj; IB; DDM).

Iskupljenik m isto što otkupljenik (ARj; IB; DDM).

Iskúpljenje gl. im. od iskupiti; isto što otkupljenje (Kadčić 107; Dobretić 242).

Iskupljívati nesvr. prema svr. iskupiti (ARj; IB; DDM; Ben.). V. otkupljivati.

Iskus m (stsl. iskus') — djelo kojim se što iskuša (ARj); vrijeme od 3 godine kroz koje (kod pravosl.) kaluđer kuša je li za nj kaluđerski život (IB). Usp. novaštvo.

Iskùsitelj, iskusnik, ìskušalac m tko iskušava, ispituje (npr. prigodom ređenja klerika), napastuje (o vragu koji napastuje čovjeka)... U starije vrijeme (ARj). V. ispitatelj.

Iskúsiti — prokušati, ispitati (npr. savjest), napastovati (o vražijem napastovanju). U starijem jeziku (ARj; IB). V. ispitati.

* **Iskušanik** m tko je kušan, napastovan (Ž. I 278).

Iskušati — prokušati, ispitati, napastovati (o vragu). ARj; IB.

Iskušávati nesvr. prema svr. iskušati (ARj; IB).

Iskušènik m mlađi kaluđer (kod pravosl.) koji kroz 3 godine kuša, ispituje, je li za nj kaluđerski život (ARJ; IB; DDM). V. novak.

Iskušenje gl. im. od iskusiti (stsl. iskušenie. Usp. Jagić 351 s.) — 1. djelo kojim se iskusi; 2. isto što ispit pod 1; 3. napastovanje sa strane vraga (ARj); 4. isto što iskus (usp. Dalla Costa I 52; IB).

Iskuševati, iskušivati nesvr. prema svr. iskusiti. U starije doba (ARj).

Ispáštati nesvr. prema svr. ispostiti; čistiti mrsne sudove, činiti pokoru, zadovoljiti za grijeh (ARj; IB; Pok. 203).

Ispis m djelo koji se netko (nešto) ispiše; istupanje, ispisivanje klerika iz biskupije (Cr., Pr. 32). V. ekskardinacija.

Ispísati (se) — isključiti, odn. istupiti iz biskupije (Cr., Pr. 32). V. ekskardinirati (se).

Ispit m djelo kojim se netko (nešto) ispituje; posebno u svezi: 1. i. savjesti — ispitivanje o dnevnim pogreškama radi boljeg napretka u duhovnom životu (Ž. I 277 i dr. V. ispitanje, ispitivanje, iskušenje pod 2); 2. zaručnički i. — ispit kojim se ide za tim da se upozna dostojnost i sposobnost za ženidbu (Sch. — P. 695).

Ispítanje gl. im. od ispitati; isto što ispit pod 1 (Način ki ima držati človik' na ispitan'e konšencie. Starine 23, 127).

Ispìtatelj, ispitìvač m tko ispituje, svećenik koji sudjeluje s biskupom u popunjavanju župa, kad je po sriedi natječaj; kod ispita klerika, svećenika u različitim prigodama: V. egzaminator, iskusitelj, izvansaboran, saboran.

Ispítati — isto što iskusiti; osobito u svezi: i. savjest (v. ispit pod 1). St. II 251.

Ispitívanje gl. im. od ispitivati; isto što ispit (Št. II 251; Sch. — P. 197, 212, 537).

Ispitívati (u starije doba: **ispitovati**) — nesvr. prema svr. ispitati (Št. II 252; Sch. — P. 212; Kadčić 248).

Ispòkoj m mir, počinak, odmor; redovno u svezi »i. duše«, koji se od Boga za dušu traži, kad se za nju moli, prikazuje misa... (ARj; IB; Bel. I 182). V. pokoj.

Ispokòjiti (se) — smiriti (se), počinuti; posebno o svecu, o duši, koja se smiruje u Bogu, u raju (ARj).

Isposnica ž soba, ćelija, u kojoj se isposnik isposti; od ispostiti (ARj; IB; Par.). V. posnica.

* **Isposnički** pr. što pripada isposnicima.

Isposnik m kaluđer koji ode u isposnicu da posti i moli; od ispostiti (ARj; IB; Par.).

Ispòstiti (se) — svršiti post (ARj; IB; Par.).

Ispòvidjeti (ispoviđeti, ispovjediti..., rijeđe: ispovjedjeti; stsl. ispovêdêti) — izreći nešto kao istinito; posebno: 1. javno priznati svoju vjeru (Dobretić 158); 2. kazati svećeniku grijehe u sakramentu ispovijedi tražeći oproštenje: i. grijehe ili ispovjediti se (Premda si ostale grihe čisto ispovidio. Kadčić 213. Mogu se po pismu oli po tumačitelju ispoviditi. Dobretić 170); 3. slušati čiju ispovijed, kao kad svećenik sluša ispovijed pokornika (ARj; IB i dr.). V. konfešati, priznati, spovidjeti.

Ispovijed ž (stsl. ispovêd'. V. Miklošić, DAW XXIV 45 s.) — 1. javno priznanje, očitovanje vjere (ARj. V. Bol. 43. Usp. profesija); 2. kazivanje grijeha u sakramentu pokore (Oli nije cilovita ispovid oli nije pravo skrušenje od srca. Kadčić 213); 3. sakramenat pokore uopće (Vrhu sakramenta od pokore iliti ispovidi. Kadčić 182. V. još Sch. — P. 600; Št. I 247; Buj. II 75);

4. molitva što se moli prije kazivanja grijeha u sakramentu ispovijedi i u nekim drugim zgodama: Ispovijedam se... — lat. Confiteor (Kn. 228. V. konfesija). U svezi: velika, opća, općenita i. — ispovijed grijeha cijeloga života ili dužega vremenskog razdoblja (Dobretić 110; Sch. — P. 609). V. ispovijedanje, ispovijest, pomirba, priznavalaštvo, spovijed, konfiteor.

Ispovijèdalac m — 1. svećenik koji sluša nečiju ispovijed u sakramentu pokore, prema lat. confessarius; 2. kršćanin koji javno ispovijeda, priznaje svoju vjeru, prema lat. confessor. ARj; Par. V. ispovjednik.

Ispovijèdanje gl. im. od ispovijedati (se); 1. isto što ispovijed pod 1 (Što zlamenuje virovanje? Zlamenuje ispovidanje svete vire. Kadčić 100. V. Inic. 11); 2. isto što ispovijed pod 2 (Sch. — P. 601); 3. isto što ispovijed pod 3 (Sch. — P. 601).

Ispovijèdaonica ž mjesto, uređaj gdje se ispovijeda. Današnji oblik takvih uređaja pojavljuje se u 16. st. (ARj; IB; Sch. — P. 285; Št. I 366; Kn. 83). V. ispovjedalište, ispovjednica, konfesurija.

Ispovijèdaonik m knjiga s poukama o ispovijedi (ARj; Par.).

Ispovijèdati nesvr. prema svr. ispovidjeti (stsl. ispovêdati) — 1. javno priznavati vjeru (Dobretić 52; Buj. I 327); 2. kazivati svećeniku grijehe u ispovijedi: i. grijehe, ispovijedati se (Kadčić 207; Buj. II 76); 3. slušati ispovijed pokornika (Cr., Pr. 171). V. spovijedati.

Ispovijest ž (od ispovêd't') — isto što ispovijed pod 1, redovno u svezi »i. vjere« (Kadčić 477; Bakšić 98; Ž. II 164; Rog. 117; Kršt. 32); 2. isto što ispovijed pod 2 (Sch. — P. 576); 3. isto što ispovijed pod 3 (vrlo često u starije vrijeme. ARj)... U mn.: Ispovijesti — naslov poznate knjige sv. Augustina.

Ispovijèdalište (Marija XIII — 1975 — str. 338), **ispovjèdnište** (ARj iz Stulića) s — mjesto gdje se nalaze ispovijedaonice.

Ispòvjedan (rjeđe: **ispovjednji, ispovijedski**) pr. što pripada ispovijedi (usp. ARj; Par.; IB). V. spovijedan.

Ispovjèdnica ž — (stsl. ispovêdn'nica — žena koja se ispovijeda, koja priznaje vjeru. Miklošić, LP) — isto što ispovijedaonica. U starijih pisaca od 17. st (ARj; Par.) i danas u Dalmaciji (Š).

Ispovjèdnički pr. što pripada ispovjednicima (Dalla Costa II 145 i dr.).

Ispovjèdnik m — (stsl. ispovêd'nik'. Miklošić, DAW XXIV 12; Jagić 300) — 1. svećenik koji sluša ispovijed, ispovijeda (Kadčić 377; Dobretić 69; Št. II 255; Sch. — P. 612); 2. (rjeđe) čovjek koji se ispovijeda (ARj); 3. kršćanin koji javno priznaje, ispovijeda svoju vjeru (Sch. — P. 254). V. ispovijedalac, konfesur, priznavalac, spovjednik.

Isprášati nesvr. prema svr. isprositi. Od 16. st. (ARj; IB).

Isprazan pr. zaludan, beskoristan, nevrijedan; nekoristan za postignuće vječne slave; štetan u moralnom pogledu. Vrlo često o nasladama, dobrima i slavi ovoga svijeta. Od 13. st. (ARj; DDM i dr.).

Ispraznost ž stanje onoga što je isprazno, prolaznost, ništetnost, taština. Od 16. st. dosta često (ARj; DDM i dr.).

Ispražnjen gl. pr. trpni od isprazniti. U svezi: ispražnjena stolica (pape, biskupa i dr.) — u vrijeme kad umre papa, biskup i dr. V. upražnjen, vakantan.

* **Ispražnjenost** ž stanje onoga što je ispražnjeno. U svezi: i. stolice, službe i sl. — isto što sedisvakancija. U naše doba (Š).

Isprosan, isprosiv, isprošljiv pr. što pripada prošnji, molitvi; što se može isprositi. O vrijednosti molitve, mise, kojom se nešto od Boga može isprositi: Ma ne mogu ni ovi primit drugoga ploda (od mise) izvan isprosnoga. Dobretić 373. Isprosivi plod mise koji čini isprositi od Boga darove. Kadčić 65. V. još ARj, a zatim impetratoran.

Ispròsilac, ispròsitelj, ìsprosnik m čovjek koji isprosi, koji od Boga isprosi kakvo dobro (ARj; Jurin, Rad 303, str. 149). V. umolitelj.

Ispròsiteljica ž žena koja isprosi, koja od Boga isprosi kakvo dobro. Od 18. st. (ARj). V. umoliteljica.

Ispròsiti — dobiti moljenjem; posebno: 1. postići nešto od Boga molitvom (ARj; DDM); 2. postići nešto od ljudi prosjačenjem (ARj; IB; DDM); 3. isprositi djevojku za ženu (ARj). V. sprositi.

Ispròšenje gl. im od isprositi; posebno: 1. traženje i postizavanje milosti od Boga (Posvetilište od isprošenja milosti. Dobretić 342); 2. isto što molba pod 2 (Koji kadi

ima koju zakonitu zapriku ne može biti obran na niedno vladanje crkovno; ništanemanje ovi mogu po isprošenju biti odpušćeni. Dalla Costa I 73).

* **Istešorij** m isto što ostenzorij; lat. ostensorium. Oblik je potvrđen u jednoj ispravi iz god. 1815.: Isikose i poklaše, odnesoše... istešorij koji je gosta cekina 40. S. Kaštelan, Povijesni ulomci iz bivše slobodne općine — republike Poljica (Split 1940), 115.

* **Istobitan** pr. koji je iste biti. O osobama Presv. Trojstva koje su iste biti, npr.: Krist je istobitan s Ocem (Bakšić 81).

* **Istobitnost** ž stanje onih koji su iste biti. U novije doba: jednakost i istobitnost Sina s Ocem (Bakšić 81, 93). V. istobitan.

Ìstočan pr. (stsl. istoč'n') — koji pripada istoku; posebno: o pravosl. i drugim crkvama na Istoku (Crkva istočna oli ti grčka. Dobretić 493. V. još Rog. 39, 42; Cr., Pr. 8, 66); o obredu istočnih crkava: istočni obred (Bel. I 54; Cr., KP I 55), istočna liturgija (Kn. 48); o pripadnicima Ist. crkve: istočni kršćani, kaluđeri (ARj); o Adamovu stanju prije grijeha (prema značenju riječi »istok«: izvor, početak, rođenje): istočna pravda, pravednost, čistoća, milost... (Izgubljenje povoljno milosti i pravde istočne. Dobretić 195); o Adamovu grijehu s kojim se ljudi rađaju (Budući naša narav otrovana od griha istočnoga. Dobretić 195. V. još Kadčić 137; ARj; DDM; Par. i dr.). Usp. izvoran, narodan, začeti.

Ìstočnjak m čovjek s Istoka, pripadnik Ist. crkve (Št. II 22; Rog. 142; Cr., KP I 55; Dok. 225).

Istok m (stsl. istok') — djelo kojim što istječe, mjesto gdje što istječe (o strani svijeta, o suncu, mjesecu...); postanje, početak, uzrok; posebno: naziv druge knjige SP (Č. knjig od istoka. Bernardin 54). V. Izlazak.

Istòvjerac m čovjek iste vjere (ARj; DDM).

Isukrist, Isuhrist m isto što Isukrst. Rijetko u starije doba (ARj).

Isukrst m naziv za Isusa; od grč. imena Hiēsoũs Christós (v. Krist), lat. Jesus Christus (koja u SP češće dolaze zajedno: Mt 1, 16; Iv 11, 17...), stsl. Isus' Hristos', g. jd. Isuhr'sta (Miklošić, DAW XXIV 38). Od 14. st.: Gospodino(m) našiem Isukarstom sinom tvoim. Fancev, Vat. mol. 18. Isukrst iz Limba dobivše izide. Bernardin 92. V. Isukrist, Jesukrst.

Isukrstovac m pomazanik, kršćanin. U M. Divkovića (ARj).

Isus m ime Boga-čovjeka, Spasitelja svijeta, Otkupitelja ljudskog roda, utemeljitelja kršć. vjere; od hebr. imena Je(ho)šua (Jahve je pomoćnik) koje češće susrećemo kao vlastito ime u SP (Sir 50, 27; Kol 4, 10... V. BL 118; RBT 346 s.). Hebr. je ime k nama došlo u početku kršćanstva preko grč. Hiēsoũs (Preuschen 527), lat. Jesus, stsl. Isus' (Miklošić, DAW XXIV 38; Meillet, Mémoires XX 59; Skok, ERj I 734). V. Jesus.

Ìsusovac m 1. vjeran pristaša Isusove vjere (u Dalmaciji. Š); 2. član »Družbe Isusove« (Societas Iesu), koju je osnovao sv. Ignacij Lojolski (1491—1556). Svrha je družbe: posvećenje članova, širenje slave Božje i rad za spasenje duša. U Hrvatskoj su Isusovci počeli djelovati g. 1559. Usp. Šem. 447 i (II. izd.) 782 s.

* **Itinerarij** m putopis; posebna obredna molitva što se moli prije putovanja; crkv. lat. itinerarium (iter — put; itinerarius — putni). Usp. Diz. lit. 214. U naše doba.

Ivanđelist(a), ivanđelišt(a) m isto što evanđelist (u F. Lastrića). ARj.

Ivanđelski, ivanđeoski pr. isto što evanđeoski (u F. Lastrića). ARj.

Ivanđelje s isto što Evanđelje. Od 17. st. kod bosanskih pisaca i u nar. pjesmama (ARj).

Ivanovci (ili **hospitalci**) m mn. — članovi srednjovjekovnoga viteškog reda. Potječu od talijanskih vitezova koji su nastali g. 1120. u Jeruzalemu uz gostinjac sv. Ivana. U Hrvatsku su došli u 13. st. Izginuli su u ratovima protiv Turaka. Usp. BI 129; Lex. (zw. Aufl.) V 492 ss., 1107 ss.

Izabranica ž prema m izabranik.

Izabranik m 1. oglašenik od dana izbora i svog primanja (Inic. 12, 49, 55, 63... Usp. kompetenat, odabranik, oglašenik, prosvjetljenik); 2. osoba koju Bog bira i povjerava joj ulogu da izgrađuje narod Božji (v. izabranje).

Izabránje gl. im. od izabrati; nezasluženi čin naklonosti, kojim Bog u povijesti spa-

senja bira osobe i povjerava im ulogu da izgrađuju narod Božji. Takvi su Božji izabranici posebno u SZ: Noa (Post 7, 1), Šem (9, 26), Abraham — praotac izabranog naroda (Post 10, 1 ss.), Mojsije (Izl 3), proroci (Am 7, 15; Iz 8, 11; Jr 15, 16), kraljevi (1 Sam 10, 24; 16, 1), svećenici i leviti (Pnz 10, 8; 18, 5). — U NZ: Krist (DF: Lk 23, 35), dvanaestorica apostola (Mk 3, 13—19), Matija (Dj 1, 24), Pavao (Dj 9, 15)..., svi kršćani »pozvani iz tame da budu izabrani rod..., sveti puk« (1 Pt 2, 9). V. RBT 366 s.

Izašasnik m isto što odmetnik (ARj).

Izašašće s izlazak. O izlasku Duha Svetoga od Oca i Sina (v. ishod). U starijih pisaca (ARj).

Izbàvitelj m (stsl. izbavitelj') — tko izbavlja. O Isusu koji izbavlja ljude od grijeha, pakla (ARj; IB).

Izbaviti — osloboditi, otkupiti; osloboditi od pakla, grijeha, napasti, zla... (ARj; IB i dr.).

Izbavljati, izbavljívati nesvr. prema svr. izbaviti (Osim griha, izbavlja li još od česa drugoga sveto krštenje? Kadčić 137).

Izbavljenje gl. im. od izbavljati (Izbavljenje jedne duše iz rečeni muka. Dobretić 386).

Izbjègavan gl. pr. od izbjegavati; isto što bježiv (Ž. II 106).

Izbor m popis i primanje oglašenika koji su prikladni za slavljenje sakramenta pristupa (Inic. 12). V. elektorat.

Izboran pr. koji pripada izboru. U svezi: izborna molba — isto što molba pod 2 (Rog. 199, 505).

Izgùbiti — učiniti da što nestane, propadne. Često u svezi: i. vjeru (prestati vjerovati), dušu, Boga (doći u pakao) i sl. Usp. Dobretić 22; Kadčić 544 i dr.

Izgubljenje gl. im. od izgubiti; djelo kojim se što izgubi; vječna propast u paklene muke (Put od spasenja i put od izgubljenja. Dobretić 35).

Iziskalac, iziskavac, iziskivalac m čovjek koji istražuje; koji istražuje krivovjerce i nastoji ih obratiti. U starije doba (Proklestva protiva iziskaocem svete vire. Kadčić 297. V. još ARj). Usp. inkvizicija.

* **Izlàganje** gl. im. od izlagati (Sch. — P. 470; Prič. 4). V. izloženje.

Izlàgatelj m tko izlaže Sakramenat na javno klanjanje (Prič. 42).

* **Izlàgati** nesvr. prema svr. izložiti (Sch. — P. 471; Št. II 192; Prič. 40).

Ìzlazak (Knjiga Izlaska) m naziv druge knjige SP, u kojoj se govori o izlasku Izraelaca iz Egipta (Stv. 43, Uvodi 246; Bakotić). V. Eksod, Ishod, Istok.

Ìzlaziti nesvr. prema svr. izaći. U novije doba često o djelovanju u Presv. Trojstvu: Druga Osoba izlazi od Prve pravim rođenjem (Bakšić 151), Duh Sveti izlazi ne samo od Oca, nego i od Sina (Bakšić 196).

Ìzlaženje gl. im. od izlaziti (Izlaženje Sina i Duha Svetoga... Bakšić 144).

Izložénje gl. im. od izložiti. U naše doba sasvim obično (Š). V. ekspozicija, izlaganje, prostinja.

Izlòžiti — nešto postaviti na javno mjesto; postaviti Sakramenat na javno klanjanje. U novije doba (Št. II 194. Usp. Prič. 43). V. eksponirati.

Izmírenje gl. im. od izmiriti; isto što pomirba pod 1 (Izmirenje blagoslovljene crkve može biti s običnom blagoslovljenom vodom. Cr., Pr. 228).

Izmíriti — posve smiriti, pomiriti; isto što pomiriti pod 2 (Oskvrnjena crkva ima se što prije izmiriti. Cr., Pr. 228).

Izmòlitelj m tko molitvom postigne. O Isusu koji od Oca za nas sve izmoli (ARj).

Izmòliti — moljenjem dobiti, izreći molitvu (ARj; IB; DDM itd.). Usp. domoliti, umoliti.

Iznèvjeriti (se) — postati kome nevjeran; odreći se vjere, Boga, crkve, redovn. staleža (ARj).

Izopćenica ž izopćena ženska osoba (ARj; IB; Ben.).

Izopćenik m izopćen čovjek (ARj; Par.; Ž. II 106; Cr., Pr. 393).

Izopćèniteli m tko izopći iz zajednice vjernika (ARj).

Izopćenstvo s, **izopćidba** ž isto što izopćenje (ARj).

Izopćénje gl. im. od izopćiti; isto što ekskomunikacija. Danas obično (Bel. I 105, 337; Cr., Pr. 393; Sch. — P. 549; Ž. I 220, 273). V. izopćenstvo, prokletstvo.

Izopćiti (u starije doba i: **izopćeniti)** — isto što ekskomunicirati (ARj; IB; Par.; Bel. I 105, 338; Cr., Pr. 393; Kn. 313).

Izopćivati, izopćenjivati nesvr. prema svr. izopćiti (ARj).

Izrael m — u starini još: Izdrailj, Izdravilj, Izdrael, Izdrajel, Jizdrajel, Izrail, Izrailj, Israil, Israilj, Izrajel, Israel (v. ARj); prema grč. Israél, lat. Israel, stsl. Izrail' i Izdrail' (Meillet, Mémoires XX 59) — ime koje je dobio Jakov, praotac izraelskog naroda (Post 32, 29; 35, 10); a onda naziv za sam odabrani izraelski narod (Ps 130, 8; Mt 27, 42; Lk 1, 68 itd.); za kršćane — pravi Božji Izrael (Gal 6, 16). Usp. Schwarz, NV XXI 69 ss.; Preuschen 536; BL 126; RBT 328 ss. Vrlo obično kod kat. pisaca od 15. st. V. Hebrej, Izraelac, Judej, Mojsijevac, Židov.

* **Izraélac** (u starini i: **Izrailjac)** m član izraelskog naroda (Schwarz, NV XXI 72). V. Izrael, Izraelićanin.

Izraelićanin, Izraelit, Izraelitanac (u starini još: **Izdraelita, Izdraelitanin, Izdrailitenjanin, Israiljita, Izraelit, Izraelita.** ARj) m — isto što izraelac; prema grč. Israēleítēs, lat. Israelites — Israelita (usp. Iv 1, 47; Rim 9, 4; 2 Kor 11, 22), tal. Israelita.

Izràelkinja ž žena članica izraeskog naroda (ARj). V. Hebrejka, Judejka, Židovka.

Izraèlski (u starini katkada i: **israelski, izdrailjski, izdraviljski, izdraelski, izrailjski)** pr. — što pripada Izraelu (ARj). V. hebrejski, judejski, židovski.

Izreke ž mn. u svezi: Mudre i. — naziv za jednu od mudrosnih knjiga SP, koju je iz više zbirki priredio nepoznati pisac u 5. ili 6. st. pr. Kr. (Stv., Uvodi 270; BL 126). V. priča.

Izùzeti — uzeti iznutra, isključiti; dati povlasticu izuzetosti. U naše doba (Bel. I 218, 219, 221; Cr., Pr. 110, 114).

* **Izuzetost** ž isto što egzempcija. U naše doba (Rog. 501, 543; Cr., Pr. 131).

Izvànredan pr. koji je izvan reda, neobičan. Često u svezi: i. ispovjednik (Sch. — P. 543), i. djelitelj sakramenata (Sch. — P. 631), za razliku od redovitog ispovjednika, djelitelja sakramenata. V. redovit.

* **Izvansáboran** pr. što biva, što se uređuje izvan sabora: izvansaborni ispitatelji, suci — ispitatelji, suci koji se ne postavljaju na biskupskom saboru (Cr., Pr. 82, 297). V. prosinodalan, saboran.

* **Izvansakramentalan** pr. što se odnosi na vršenje duhovne vlasti na području savjesti izvan sakramenta ispovijedi; crkv. lat. extra-sacramentalis (usp. Kod. kan. 196). U novije doba (Cr., Pr. 46; Rog. 206). V. vansakramentalan.

Izvanjski pr. koji je izvan, napolju. U svezi: i. vikar — isto što dekan pod 1 (Rog. 395); izvanjske tmine (v. tmina). Usp. vanjski.

Izvoran pr. o Adamovom grijehu (v. istočan). U naše doba (Š).

Izvršiv pr. što se može izvršiti. O milosti koja dovodi do izvršenja djela, prema lat. gratia efficax. V. plodiv.

* **Ižamen** m ispit zaručnika iz vjeronauka; lat. examen — ispit, istraživanje. U Žumberku.

J

Jačiti (v. dijačiti).

Jačka (v. đačka).

Jad m prejot. ad. Katkada u starijem jeziku (ARj).

Jadov, jadovan pr. što pripada jadu (ARj).

Jäganjac m, **jagnjac** m, **janjac** m, **jagnje** s, **janje** s — (stsl. agn'c, jagn'c, agne, jagne) — simb.: Isus, za kojega Izaija proriče, da se »kao janje vodi na zaklanje« (Iz 53, 7); koji kao otkupitelj — jaganjac Božji — »oduzima grijehe svijeta« (Iv 1, 29. 36; Dj 8, 32; Otk 5, 6. Usp. RBT 390 ss. V. još Marulić 170; Kadčić 98 i dr.). U svezi: jaganjac Božji — mali lik janjeta od voska što se nosi kao moći (LL I 25. Protiva onim, koji slikaju... oli prodaju jagance Božje. Kadčić 306); Jaganjče Božji — dio mise, misna molitva koja tako počinje (Agnus Dei etc. To jest Jaganjče Božji, koji odnimaš grihe svita. Dobretić 410. V. Ms 161). Usp. agnec.

* **Jahve** m ime Božje koje je objavljeno Mojsiju (Izl 3, 14 ss.); hebr. Jahve: Ja sam koji jesam (usp. Stv., Uvodi 246; BL 129; RBT 387 ss.).

* **Jahvist** m redakcija prve zbirke predaja u Mojsijevu Petoknjižju (RBT XXIX).

* **Jahvistički** pr. što se odnosi na Jahvu. U svezi: j. izvor, j. dokumenat — onaj izvor, dokumenat Mojsijeva Petoknjižja, u kojem se češće spominje ime Jahve, mj. Elohim koje dolazi u drugim tekstovima (Stv., Uvodi 241; BL 197; RBT XXI).

* **Jahvizam** m štovanje Jahva (RBT 1057).

Jákost ž sposobnost, snaga za vršenje kršćanske dužnosti; jedna od četiri stožerne kreposti; dobiva se osobito po sakramentima (Kadčić 113).

Jãma ž duboko iskopano mjesto u zemlji, grob. U svezi: paklena, ognjena... j. (ili samo »jama«) — isto što pakao. U starijih pisaca (ARj) i danas u Blatu na Korčuli (S).

Jàmac m tko jamči, svjedoči da je kandidat vrijedan, prikladan za primanje sakramenta krštenja (Inic. 27); tko kod primanja krštenja predstavlja roditelja (Inic. 136, 262).

Járam m sprava u koju se upregu volovi kad što vuku; u bibl. jeziku: podložnost Božjem zakonu (usp. Isusove riječi: Uzmite jaram moj na sebe. Mt 11, 29).

Jarhibiskup m isto što arhibiskup. U starijem jeziku (ARj).

Jarmica ž najgornje odijelo svećenika kad govori misu; od »jaram«, jer postavljajući to odijelo na se, svećenik govori molitvu u kojoj se ističe kako je jaram Gospodnji sladak... (Jarmica oliti paramenta. Dobretić 395). V. kasula.

Jãsle, jasli ž mn. mjesto u štali gdje se stavlja sijeno za životinje; naprava u crkvi u božićno doba, koja predstavlja Betlehem, štalu i jasle u koje je bio Isus postavljen (usp. Lk 2, 7). Običaj pravljenja jaslica u crkvi u božićno doba potječe od sv. Franje Asiškoga.

Jãslice s dem. od jasle; isto što jasle. Obično u naše doba.

* **Jašprišt** (Belostenec; Ivanošić 180), * **jasprišt** (Jambrešić) m — isto što arhiđakon; njem. Erzpriester, madž. esperest. V. ješprišt.

* **Jašprištija** (Ivanošić 181), * **jaspriština** (Jambrešić) ž — isto što arhiđakonat. V. ješpriština.

Jâvan pr. što svatko vidi, čuje, razumije; što pripada općini, zajednici, a ne pojedincu. O pobožnosti, misi..., koja je namijenjena zajednici, općini vjernika (Javne votivne mise. Kn. 139).

Jâz m (stsl. jaz') — jaruga, duboka jama. U svezi: paklen, taman, dubok, ognjen j. (ili samo »jaz«) — isto što pakao (Kako je jedan sami grih smrtni anđela s neba i rinuo u jaz pakleni. Kadčić 347).

Jedinočed, jedinočedan pr. isto što jedinorođen. U staro doba (ARj). Usp. stsl. edinočed' (Ms Vat 165 c).

Jedinoròđen, jednorođen, jedinorodan pr. (stsl. jedinorožden', jedinorod'n') — jedini

sin. O Isusu koji je jedini Sin vječnoga Oca. On se i sam tako nazvao (Iv 3, 16. 18. Usp. Gal 4, 4). ARj. V. jedinočed, prvorođen.

* **Jedinoròđenac** m jedini sin. O Isusu koji je jedini Sin vječnoga Oca (Tem. dok. 18).

Jedinost ž osobina onoga što je jedno, jedino. U starije vrijeme o svojstvu Boga, vjere: jedinost vjere, Trojstva... (ARj).

Jedinosućan, jednosuć, jednosućan, jednosućanstven, jedinosuštan pr. — (prema stsl. jedinosašt'n', grč. homoúsios, lat. consubstantialis) — koji ima s nekim drugim isto sućanstvo, suštanstvo, biće. O trima božanskim osobama koje imaju isto biće. U starijem jeziku (ARj). V. jednobitan.

Jedinotroj, jedinotrojan pr. koji je jedan i troj. O Bogu koji je jedan u tri osobe (ARj).

Jedinovječan, jednovječan, jednovječnji pr. koji je jednako vječan. O trima božanskim osobama koje su jednako vječne (ARj).

Jedinovjeran, * jednovjeran pr. koji je jedne iste vjere (ARj; IB; Par.).

Jedinovjernik, jednovjernik, jedinovjerac m (stsl. jedinovêr'nik') — jedinovjeran čovjek (ARj).

Jedinovjerstvo s osobina jedinovjernih, jedina vjera (ARj).

Jedínstven pr. jedan, jedini. O kršćanskoj ženidbi između jednoga muža i jedne žene (Kršćanska je ženidba jedinstvena. Buj. II 393).

Jedínstvenost ž osobina onoga što je jedinstveno (Jedinstvenost ženidbe istječe iz prirodnoga zakona. Buj. II 393).

Jedínstvo s osobina onoga što je jedno. Vrlo često: za odnos osoba u Presv. Trojstvu (Jedinstvo i Trojstvo Božje. Kadčić 58. V. Dobretić 97; Bakšić 13, 89; Ms 17); za odnos kršćana s Bogom i međusobno (Ms 20): za otaistvo Crkve, kojoj je znamen jedinstvo (Ms 22).

Jednobitan (rjeđe: **jednobićan, jednobistven**) pr. — koji s nekim ima isto biće. O osobama u Presv. Trojstvu (Isukrst kako čovik prikazuje sebe sebi kako Bogu, jednobitnu s Ocem i s Duhom Svetim. Kadčić 63. V. još Bakšić 71; ARj; Par.; Ben. i dr.). Usp. jedinosućan, skupnosućan.

Jednobitnost ž osobina onoga što je jednobitno (ARj). V. jednosućanstvo.

Jednòboštvo s vjera u jednoga Boga (ARj; Par.; Ben.; DDM).

Jednòbožac m čovjek koji vjeruje u jednoga Boga (ARj; Par.; DDM).

* **Jednòbožački** pr. što pripada jednoboščima (Ben.).

Jednobračje s stanje, zakon po kojem se jedan čovjek vjenčava s jednom ženom (ARj). V. jednoženstvo.

Jednonaravac m krivovjerac koji tvrdi da je u Kristu samo jedna narav. ARj. V. monofizit.

Jednonaravan pr. koji je jedne naravi. O božanskim osobama koje su jedne naravi (ARj).

Jednòstavan pr. što je bez uresa, nakita. O stupnju obreda, blagdana, svetkovine prije lit. obnove: jednostavni blagdani (Kn. 125), jednostavan obred (Kn. 135). V. rit, simpleks, simplic, stupanj.

Jednosućanstvo s osobina, stanje onoga koji je jedinosućan (ARj), prema lat. consubstantialitas. V. jednobitnost.

Jednovječnost ž osobina onoga koji je jedinovječan (ARj).

* **Jednòvjeran** pr. koji je s drugima jedne iste vjere (DDM).

Jednòvjernik, jednòvjerac m jednovjeran čovjek (ARj; DDM).

Jednoženstvo s isto što jednobračje (ARj; IB; Par.).

Jeklisijarah, jeklisarah m isto što eklisijarah. U srednjovj. srp. spomenicima (ARj).

Jektenija ž u Ist. crkvi: molitva, koju svećenik ili đakon predmoli, a narod odgovara; grč. ekténeia (udvornost, revnost, ustrajnost). Takve se molitve na Zapadu zovu litanijama (v. litanija). U pravosl. Crkvi ima 4 vrste jektenija: velika, mala, suguba i molbena (Kov. 14. Usp. Kn. 61; Cabrol IX 1540 ss.; ARj). V. ektenija.

Jeleosvećenje s u Ist. crkvi: sakramenat bolesničkog pomazanja (v. pomazanje); od jeleo (grč élaion — ulje) i svećenje (radnja kojom se netko ili nešto sveti). Kod toga se sakramenta bolesnik maže sv. uljem (ARj; Rajić 113).

Jeona ž isto što pakao (v. gehena); prema stsl. đeena, đeona (Meillet, Mémoires XX 59). U jednog pisca 16. st. (ARj).

Jeparhija ž isto što eparhija. U starijem jeziku (ARj).

Jepiskop, jepiskup m isto što episkop; iz grč. episkopos, prema stsl. jepiskop', jepiskup' (Miklošić, DAW XXIV 13; Jagić 307; Berneker 58). U Ist. crkvi (ARj).

Jepiskopija, jepiskupija ž vlast, služba, područje vlasti jepiskopa (v. biskupija); prema grč. episkopía (Vasmer XII 232). U Ist. crkvi (ARj).

Jepiskopstvo, jepiskupstvo s vlast, služba, čast jepiskopa; iz stsl. episkup'stvo, jepiskup'stvo. U Ist. crkvi (ARj).

Jepistola, jepistolija ž (prema stsl. jepistolija. V. Miklošić, DAW XV 94; Jagić 307) — isto što poslanica (v. epistola, epistolija).

Jèrarh, jerarah, jerarha, jerarho m u Ist. crkvi: isto što episkop, biskup; grč. hierárchēs. U starim srp. spomenicima (ARj). V. hijerarh.

Jeràrhija, jeràrkija ž isto što hijerarhija. Od 15. st. (ARj).

Jeràrhijski pr. isto što hijerarhijski (Cr., KP I 136).

Jèrej (u starini i: **ijerej**) m isto što svećenik; od grč. riječi hiereús, koja se susreće u SP kao naziv za svećnike: židovske (Mt 8, 4; Mk 1, 44; Lk 1, 5); poganske (Dj 14, 13); za Melkisedeka (Heb 7, 1); za Krista (Heb 10, 21). Već je u 1. st. to naziv i za kršćanskog svećenika. Usp. Preuschen 525. K nama je grč. izraz došao preko stsl. ijerej, jerej (Miklošić, DAW XXIV 13; Jagić 309; Vasmer XII 233). U starije doba općenito (ARj), danas samo u pravoslavnih (Kov. 21 s.). V. sveštenojerej.

Jèrejski pr. što pripada jerejima (ARj).

Jèrejstvo s služba, čast jereja; stsl. jerejstvo (Miklošić, DAW XXIV 13; Jagić 309, Vasmer XII 233; ARj).

Jerejstvovati — služiti kao jerej (ARj).

Jères ž isto što hereza; prema stsl. jeres' (Miklošić, DAW XXIV 43; Matzenauer 185; Vasmer XII 233). U pravoslavnih (ARj).

Jeretičaski pr. isto što heretički. U starije vrijeme (ARj).

Jeretičastvo s isto što hereza. U starije doba (ARj).

Jèretik m isto što heretik; prema stsl. jeretik' (Miklošić, DAW XXIV 43; Matzenauer 185). U starije vrijeme kod Hrvata i Srba (ARj), danas samo kod Srba.

Jeretnik, jeretig m isto što heretik. U starijem jeziku (ARj).

Jerežija ž isto što hereza. Kod starih hrvatskih pisaca (ARj).

* **Jerođakon** m u Ist. crkvi: počasni čin (Kov. 22).

Jeromònah m u Ist. crkvi: kaluđer svećenik; grč. hieromónachos. Od starine (ARj; Kov. 21). V. sveštenoinok.

* **Jerovaši** m mn. nevaljali monasi, koji žive po svojoj volji, skitaju se... (lat. gyrovagi). U staroj reguli sv. Benedikta (Ostojić, B. III 374).

Jerùzalem m sveti grad u judejskom gorju, naseljen još u 4. tslj. pr. Kr., kraljevska prijestolnica Davida i njegovih nasljednika; kršćanima svet, jer je Isus u njemu propovijedao, čudesa činio, bio suđen i mučen. Poslije uskrsa u Jeruzalemu se stvara prva kršć. zajednica. Sastavljaču Otk grad je slika nebeskog, novog Jeruzalema, koji će Bog na kraju vremena ostvariti (BL 135 ss.; RBT 397 ss. i 707 s.).

Jerùzalemski pr. što pripada Jeruzalemu.

Jestastven pr. što pripada jestastvu (ARj; IB).

Jestastvo, jestvo s (od jest i -stvo; stsl. jest'stvo) — osobina onoga što jest; isto što biće. U starijem jeziku (ARj).

Jèsukrst m isto što Isukrst. U 3 pisca iz Boke Kotorske (ARj).

Jèsus, Jezus, Ježuš m isto što Isus. U starijem jeziku (ARj).

Ješprišt m isto što jašprišt (Belostenec).

Ješprištija ž isto što jašprištija (Belostenec).

Jevanđelist (ARj; Kov. 29), **jevanjelist** (ARj) m — isto što evanđelist.

Jevanđelski pr. isto što evanđeoski (ARj).

Jevanđelje (prije: jevanđelije) s — isto što Evanđelje; prema stsl. jevangelije, je-

van'đelije (Miklošić, DAW XXIV 34; Jagić 306; Vasmer XII 232; Meillet, Études 187). U Ist. crkvi (Kov. 29).

Jèvrejin, Jevrijin, Jèvrej m isto što Hebrej; prema stsl. Jevrêjin (Miklošić, LP 1149). U starije doba (ARj) i danas, posebno u Srbiji (Schwarz, NV XXI 70; Klaić).

Jèvrejka, Jevrèjinka ž isto što Hebrejka (ARj).

Jèvrejski, jevrijenski pr. isto što hebrejski (ARj).

Jèzero s velika voda, bezdan. U svezi: paklено j. (ili samo »jezero«) — isto što pakao (ARj).

Jèzik m (stsl. jezik') — ud kojim se govori, govor, narod. U mn. jezici — isto što neznabošci, pogani; prema stsl. jezici. U starije doba (Miklošić, DAW XXIV 9 s.; Jagic 420; ARj). V. narod.

* **Jozefinìstički** pr. što je u svezi s jozefinizmom: jozefinističko crkveno pravo (BI 222).

* **Jozefinìzam** m naziv za novosti koje su uvedene u Austriji pod utjecajem suvremenih ideja, osobito febronizma, za vrijeme cara Josipa II. (1780—1790), a protivne su Crkvi, jer zadiru u pravni nauk i u praktičan život. BI 220 ss.; Lex. (zw. Aufl.) V 1137 ss.

* **Jubilácija** ž veselje, slavlje, koje doživljava svećenik, redovnik koji je dugo godina pohvalno vršio jednu službu; od crkv. lat. iubilatio (v. jubilej). Usp. Kn. 422; Cr., KP II 1, 199; Rog 297.

* **Jubilárac** m svećenik, redovnik..., koji je — npr. — navršio 50 godina svećeničkog, redovničkog... života, ili je dugi niz godina vršio koju službu, pa slavi jubilej (v. jubilej); od crkv. lat. iubilarius (v. jubilaran). U naše doba (Cr., KP II 1, 199; Št. I 155). V. jubilat.

* **Jübilaran** pr. što pripada jubileju, što se odnosi na jubilej: jubilarna godina (Cr., Pr. 179), jubilarni oprost...; od crkv. lat. iubilarius, a to od iubilaeus (v. jubilej).

* **Jübilat** m isto što jubilarac (Rog. 297); od lat. iubilatus (usp. Kod. kan. 420, 422; Reg. Const. art. 240), a to od iubilaeus (v. jubilej).

Jubìlej m sveto vrijeme, sveta godina, kad kršćani mogu dobiti potpuni oprost svih grijeha i druge milosti (Št. I 158; Sch. — P. 547; Cr., Pr. 179); u govoru katkada isto što jubilacija. — Naziv potječe iz lat. iubilaeus ili iubelaeus, grč. iobilaíos ili iobelaíos; a lat. grč. izrazi nastali su prema hebr. iobel — trublja, jer se kod Židova trubljenjem u trublju naviještao početak svete — svake pedesete! — godine kad su se praštali dugovi, oslobađali robovi, zemlja vraćala prvom gospodaru (usp. Lev 25, 8—55; Br 36, 4; Jš 6, 4—6). Prvi jubilej, prvu jubilejsku godinu proglasio je papa Bonifacije VIII. g. 1300. On odredi da svaka stota godina bude jubilejska. Međutim, Klement VI. (1343) odredi da jubilejska bude svaka pedeseta godina, pa se prema tome jubilej slavio 1350. Urban VI. ustanovi (1383) da se jubilej slavi svake trideset i treće godine (zbog godina Isusova zemaljskog života!). Napokon Pavao II. (1470) odredi da se jubilej slavi svake dvadeset i pete godine. To je redoviti jubilej. Izvanredni je jubilej koji se proglasuje u drugim općim izvanrednim prigodama (npr. god. 1933. bila je jubilejska zbog 1900-godišnjice otkupljenja ljudskog roda). Usp. Du Cange II 123 s.; Forcellini III 638 s.; Lex. V 665 s.; Cr., Pr. 179.

* **Jubilèjski** pr. što se odnosi na jubilej, što pripada jubileju: jubilejska godina, jubilejski oprost...

Jũda (hebr.) m ime sina Jakovljeva (usp. Stv.: Post 29, 35; 37, 26; Mt 1, 2...); njegovo potomstvo, pleme (Stv.: Post 49, 10; Izl 31, 2; Pnz 33, 7...); za vrijeme Davida središte kraljevstva (BL 143). Po J. nastali su izrazi: Judej, Judeja, Judejac, Judejka i dr.

* **Judaìzam** m isto što židovstvo; stanovište, težnja judeokršćana (v. judaizanti); crkv. lat. iudaismus. Usp. RBT 445; Klaić.

* **Judaizanti** ili **judeokršćani** m mn. članovi najstarijih kršć. zajednica, koji su prije bili Židovi. Htjeli su da i kršćani iz poganstva prihvate stare židovske propise i običaje kao preduvjet spasenja po Kristu. Protiv toga je ustao Apostolski sabor u Jeruzalemu (Dj 15; DF 589; BL 144); crkv. lat. iudaizantes (od iudaizare).

* **Judaizírati** — učiniti nekoga Židovom, požidoviti (Klaić).

Judajski pr. isto što judejski. U starije doba: I uzradovaše se ćeri judajske. Fancev, Vat. mol. 9.

Jùdej (u starije vrijeme i: **Ijudej**) m stanovnik Judeje, član odabranog naroda,

posebno poslije povratka iz babilonskog ropstva; prema grč. riječi Joudaîos, lat. Judaeus (a to od imena Jakovljeva sina Juda) koja dolazi često u SP (Iv 3, 25; Dj 18, 2; Rim 1, 16... — Usp. Schwarz, NV XXI 71, 73; Preuschen 533; BL 143 s.). Izraz je k nama došao preko stsl. Ijudêj, (ARj; Skarić: Iv 18, 35). V. Hebrej, Izrael, Judejac, Judejin, Mojsijevac, Židov.

Judeja ž dio Palestine u kojem žive Judeji; grč. Joudaía. Od 16. st. (usp. Mt 24, 16; Mk 13, 14; DF 594; BL 144 i 225 ss.).

Judéjac m isto što Judej (Stv.: Jer 32, 12).

* **Jùdejin** m isto što Judej (Bakotić: Iv 18, 35).

Jùdejka ž žensko čeljade iz Judeje (ARj; Klaić). V. Hebrejka, Izraelkinja, Židovka.

Jùdejski (u starije vrijeme i: **ijudejski.** Ivšić, leg. 6). pr. — što pripada Judejima (ARj; BL 226; DF: Lk 1, 65). V. hebrejski, izraelski, judajski, židovski.

Judeokršćani m mn. (v. judaizanti).

* **Jùniorka** ž mlada č. sestra, kojoj su potrebne posebne pouke i poseban odgoj; od lat. iunior (mlađi). U naše doba.

* **Juridičan** pr. crkv. sudbeni, pravni; lat. iuridicus. U novije doba (Rog. 162). V. juridički, pravan.

* **Juridički** pr. isto što juridičan. U naše doba (Rog. 160, 221).

* **Jurisdìkcija, jurizdìkcija** ž duhovna vlast kojom Katolička crkva upravlja vjernike; lat. iurisdictio — sudstvo, sudbeni postupak, sudačka moć (Kod. kan. 196 ss.; Cabrol VIII 1, 438 ss.; Lex. V 724 ss.). U novijih pisaca (Bel. I 166; Rog. 9; Cr., KP II 1, 72 ss.; Sch. — P. 34, 36; Ž. I 218). V. pravomoć, vlast.

* **Jurisdikcionalan, jurisdikcioni** pr. što se odnosi na jurisdikciju; lat. iurisdictionalis (Ž. I 253; Bel. I 254; Rog. 102, 313).

* **Jurizdìkcijski** pr, isto što jurisdikcionalan (Šem. 238).

Jũtrenja ž — 1. jedan od kanonskih časova što su ih dužni moliti svećenici i redovnici (Je li dužan misnik svećeni reći jutrenju i slavoslovlje prvo nego hoće misu govoriti. Kadčić 95. V. Kn. 163; ARj i dr. Usp. deveti, matutin); 2. (u Ist. crkvi:) obred i molitve što se čine izjutra prije dana (Pavić 125. V. ARj). Usp. hvala, jutrenje, jutrica, jutrinja, jutrnja.

Jũtrenje (rjeđe: **jutrnje**) s — isto što jutrenja pod 2 (ARj; IB; DDM; Kn. 48).

Jutrica, jutrnica, jutrnjica ž (stsl. utr'nica. Jagić 22 s.; Miklošić, DAW XXIV 28) — isto što jutrenja pod 1. U starije doba (ARj).

Jutrinja ž isto što jutrenja pod 1 (ARj).

Jũtrnja, jutarnja (u starije se doba katkada tako pisalo, a izgovaralo se valjda »jutrnja«; danas se tako i piše i govori! V. časoslov), * **jutrna** ž (stsl. utr'nja) — isto što jutrenja pod 1 (Da niedin redovnik ne smej mise služiti ne rekši jutrnje. Šurmin 210. Prvo nego reče matutinu oliti jutarnju. Dobretić 390. V. još Miklošić, DAW XXIV 28; Jagić 301; Št. I 351, 473; Rog. 182). Kako se iz navedenoga Dobretićeva primjera vidi, prije koncilske obnove, nazivi »jutrenja, jutrnja, jutarnja« odgovarali su lat. nazivu »matutinum« (v. matutin). Sada jutarnja, jutarnje hvale, odgovara nekadašnjem lat. nazivu laudes (v. laude, hvala). Nekadašnji matutin zove se sada Služba čitanja.

Jũtrnji, jũtarnji, jũtrenji pr. — (stsl. utr'nj') — što pripada jutru. Često u svezi: j. molitva, pobožnost, misa..., jer se obavlja izjutra (ARj; Par. i dr.).

K

Kâd m djelo kojim se kadi, kađenje (Ms 36; ARj; IB; DDM i dr.). V. kađenje, incens, incensacija.

Kàdilac (rjeđe: **kadinik, * kadioničar, kaditelj**) m tko kadi, koji kod službe Božje nosi kadionicu i kadi (ARj; IB; DDM; Par.; Ben.). V. temjanonosni, turifer.

Kadilica ž, **kadilo** s (stsl. kadilo), **kadiljnjak** m, **kadinjak** m, **kadiljnik** m, **kadionik** m (stsl. kadil'nik'), **kadiovnik** m, **kadionjik** m, **kadivnik** m — isto što kadionica. Usp. ARj; Jurin, Rad 303, str. 151; Par.; IB; DDM; Št. I 450; Prič. 46; Radić, Bog. 75.

Kadioni pr. (stsl. kadil'n') — što pripada kadu, kađenju (ARj; IB).

Kàdionica ž (stsl. kadil'nica) — sprava u kojoj se pali kakva mirodija (tamjan, mira...), da pusti ugodan miris za vrijeme službe Božje (ARj; DDM; IB; Par.; Ben.; Št. I 450; Sch.-P. 327; Kn. 146; Ms 23). V inčensijer, kadilica, okadilo, turibul.

Káditi — paliti nešto da daje dim; paliti kakvu mirodiju da daje ugodan miris za vrijeme službe Božje; mahati kadionicom za vrijeme službe Božje, da se širi miris tamjana (Kadčić 100; Ms 24; ARj; IB; DDM i dr.). V. incensirati, okaditi, pokaditi, prekaditi.

*** Kadivo** s što se pali kod kađenja, tamjan (Par.).

Káđenje gl. im. od kaditi, isto što kad (Kadčić 327; Ms 36 i dr.).

*** Kairos** m zgodan čas, dobar čas koji moramo na dobro iskoristiti. To je grč. riječ kairós, koja isto znači. Kod starih se Grka tako zvala i personifikacija pravoga časa ili zgodne prilike koja je za pojedince sudbonosna i koju čovjek mora znati iskoristiti (reljef iz Trogira!). Usp. Senc s.v.; Encikl. Leks. zavoda s.v.).

Kajan pr. koji se kaje. U starijem jeziku (ARj).

Kȁjanje gl. im. od kajati (se); bol, žalost zbog počinjenog grijeha (ARj; IB; Par. i dr.). V. pokajanje.

Kȁjati (se) — žaliti, osjećati bol u srcu zbog počinjenog grijeha (Miklošić DAW XXIV 45; ARj; Marulić 100; Dobretić 108 i dr.). V. bolovati, pokajati se.

*** Kalàndora** ž isto što Kandelora. Govori se u Dalmaciji (Š).

Kalèndar m knjiga u kojoj su pobilježeni dani svih mjeseci s imenima blagdana i svetaca koji se u te dane slave; lat. calendarium (od kalendae — prvi dan svakoga mjeseca). Takve su knjige u općoj praksi već u 4. st. Julijev kalendar, koji je Crkva zadržala, reformirao je poslije papa Grgur XIII. (1582). Otud nazivi: julijanski i gregorijanski kalendar. Posebni kalendar, prema kojem svećenici govore misu i časoslov, zove se directorium (v. direktorij). Usp. Forcellini II 31 s.; Cabrol VIII 1, 632 s.; 668 s.; Lex. V 754; Diz. lit. 83; Cr., KP I 482 s.; Kn 124; ARj. V. koledar, svetodanik.

Kalèndarski pr. što je u skladu s kalendarom, po kalendaru (ARj; Radić, Bog. 317).

Kȁlež m žrtva (usp. Lk 22, 20); simbol žrtve ili muke (usp. Mt 26, 39); simbol ljudske sudbine... Posebno: posuda, čaša, koja se upotrebljava kod prikazivanja mise; lat. calix, rom. mlet. calese (usp. Du Cange I 685 s.; Forcellini II 35; Cabrol II 2, 1595 ss.; Diz. lit. 83 s.; Lex. V 918 s; Boerio 119; Sch.-P. 323; Miklošić DAW XV 95; Kiparsky 113 s.; Meillet, Études I 182; Skok, RESl VII 787). Od najstarijih vremena (v. ARj; Kn. 89; Ms 19 itd.). V. čaša, kaliž, kelih, putir.

Kȁležnjak m — 1. isto što čistilac (u novijih pisaca i u nar. pjesmi. ARj. — O pitanju kaležnjak — koležnjak v. raspravu: Narodne pjesme o Gospi Sinjskoj. Hrv. straža od 1. veljače 1940); 2. isto što utrakvist (Klaić); od kalež s hrv. nast.

Kaliž m isto što kalež. U starijem jeziku (ARj).

Kalota ž mala okrugla kapica koju nose papa, kardinali, biskupi; tal. callotta, calotta. U novije doba (Kn. 105). V. pileol, solideo.

Kȁluđer (u starije vrijeme i: **kalođer**, čak. **kalujer**) m — isto što redovnik. Naziv je u starini općenit (ARj), a danas samo za redovnike Ist. crkve. Potječe iz ngrč. kalógeros, kalógēros (dobar starac), a to od kalós gēras — sretan u starosti (nagovor redovniku bez obzira na dob. Berneker 474), preko stsl. kaluger' (Miklošić, DAW XXIV 15; Vasmer XII 237; Bartoli 41 i 49; ARj; Skok, ERj II 129). V. mandrit, starac.

Kàluđerica (u starije vrijeme i: **kalođerica**, čak. **kalojerica**) ž — isto što redovnica; od grč. kalougerítsa, stsl. kalugerica (Miklošić, DAW XXIV 15; Vasmer XII 237; Bartoli 41 i 49; Ostojić, B. I 129; ARj). U starije vrijeme općenito, danas samo za redovnice Ist. crkve.

Kàluđeriti (se), pokàluđeriti (se), zakàluđeriti (se) — postati, učiniti (se) kaluđerom.

Kȍluđerski (čak. **kalujerski**) pr. što pripada kaluđerima (ARj).

Kàluđerstvo s kaluđerski stalež i kol. kaluđeri (ARj). V. redovništvo.

Kalvarija ž isto što Golgota. Od 15. st. (ARj; BL 148).

*** Kȃmera** (apostolska) ž isto što komora (apostolska). V. Ž. I 243.

*** Kamerar** m isto što prakaratur; od tal. camerario, cameriere (sobar, konobar), a to prema grč. kamára (v. komora). Na Krku (I. Jakominić).

*** Kamerlengo** m upravitelj vremenitih dobara Svete Stolice (od 15. st. uvijek kardinal); ekonom kardinalskog zbora; tal. camarlingo, camerlengo — upravitelj dobara koje zajednica, samostana, pobožne udruge (usp. Rezasco 127 s; Diz. lit. 84; Lex. II 719 s.). U naše doba. V. prokurator.

Kamilavka ž u Ist. crkvi: kapa koju nose kaluđeri (Kov. 22); iz grč. kamēlaúkē. Od 18. st. (Miklošić, DAW XV 95; ARj).

Kamiž m isto što alba; tal. camice. U starijih pisaca (Kašić 141), a danas u Dubrovniku (ARj) i u Blatu na Korčuli (Š).

*** Kampana** ž zvonjenje crkvenog zvona sat poslije Zdravomarije (»Ura noći«); tal. campana - zvono. U Blatu na Korčuli (Š).

*** Kampanati** — isto što slaviti pod 2; prema tal. campana (v. kampana). Po nekim dalm. mjestima (Š).

*** Kampànel** m isto što zvonik; tal. campanile. Tal. naziv postao je od »campana« (zvono), a to opet prema imenu tal. pokrajine Campania. Drži se da je sv. Paulin, biskup grada Nole u Campaniji, prvi uveo zvono u crkvu, pa da su otud nastali tal. nazivi (Du Cange I 708 ss.; Diz. lit. 86). Govori se u Dalmaciji. V. kampanio, kampavel, kampojel.

Kampanilac m dem. od kampanio, mali zvonik. U starijem jeziku (ARj).

Kampanio m isto što kampanel. U starijih pisaca (ARj).

*** Kampàvel** m isto što kampanel. U Dalmaciji, npr. u Podgori (Š), u Vidu (M. Vidović).

*** Kampòjel** m isto što kampanel. U Lovreću u Dalmaciji (Š).

Kamša, kamža, kamisa ž isto što alba, superpelicej; lat. camisia, tal. camice (Du Cange I 705 s.; Forcellini II 47). U starije vrijeme (ARj). V. kansa, kanša, tunicela.

*** Kamžica** ž dem. od kamža; isto što roket: Kratka košulja... s cielimi uzkimi rukavi zove se roketa ili kamžica (rochetum). Št. I 437.

Kȃnat m pjesma, pjevanje uopće; posebno duhovna pjesma, pjevanje; lat. cantus, tal. canto. U starijih pisaca (ARj) i danas po primorskim krajevima. — U mn. izraz ima značenje »napovijed«. U okolici Pazina, npr., veli se: Idemo pisati kante (Š). V. pronuncija.

Kancelar (kančilir) m bilježnik, službenik koji je (u srednjem vijeku) sređivao službene spise, arhiv...; lat. cancellarius. Postojao je: kaptolski k. (Ostojić, K. 127), nadbiskupov k. (Isti 227), k. nadbiskupije (Isti 316). U svezi: Veliki k. (Cancellarius Magnus) — vrhovna vlast katoličkih visokih škola.

Kandàlir m svijećnjak uopće, posebno crkveni svijećnjak; tal. candeliere (Diz. lit. 89 s.): Visoko s svićami stahu kandaliri. Marulić 28. V. kandelabar, kandelir, kandilir, čarjak.

*** Kandàlora** ž isto što Kandelora. Govori se u Dalmaciji (Š) i u Istri (Jardas 39).

Kandel m isto što kandela. U starijih pisaca (ARj) i danas u Cresu (Tentor 206).

Kàndela ž svjetlo koje u crkvi stoji ili visi pred oltarom, a u kući pred slikom

ili kipom svetaca; lat.-tal. candela (usp. Du Cange I 738; Diz. lit. 87 ss.). U starijem jeziku od 15. st. (ARj), a govori se i danas. V. kandel, kandjela, lampada, svjetlo.

* **Kandelabar** m svijećnjak (v. kandalir); lat. candelabrum. Predmet se pojavljuje od 4. st. Ispočetka je služio u praktične, a onda u lit. svrhe. Pravio se od srebra, pozlaćena bronza i sl. Ponajprije je postavljao pred oltar, sliku, na grob. Od 12. st. dokazana je upotreba i na oltaru (usp. Forcellini II 53; Lex. VI 531; Diz. lit. 89). U naše doba.

* **Kandèlir** m isto što kandalir. Govori se u Dalmaciji (Š).

Kandèlora ž blagdan Majke Božje, koji se slavi 2. veljače; lat. Candelaria, tal. Candelora. Blagdan je tako nazvan jer se toga dana u crkvi blagoslivljaju i nose svijeće (candela — svijeća; candelarii — koji nose u crkvi svijeće). Usp. Du Cagne I 739. — Dosta često u starijem jeziku (ARj), a i danas u Dalmaciji (Š). V. Kalandora, Kandalora, Kandilora, Purifikacija, Svijećnica.

* **Kandidat** m pripravnik za sveć. ili redovn. stalež i sl.; lat. candidatus — u bijelo obučen (candidus — bijel; kod Rimljana je bio običaj da onaj koji traži kakvu državnu službu bude odjeven u bijelu togu, u bijele haljine. Usp. Du Cange I 740; Forcellini II 54; Reg. Const. art. 39, 40...). U novije vrijeme (Cr., Pr. 121; Rog 561). V. pripravnik.

* **Kandidàtica** ž isto što pripravnica. U naše vrijeme. V. kandidat, kandidatkinja.

* **Kandidàtkinja** ž isto što kandidatica (Cr., KP II 2, 83).

* **Kandidatúra** ž vrijeme koje netko mora provesti kao pripravnik (-ica) prije stupanja u redovnički stalež, u pobožno društvo; crkv. lat. candidatura (Rog. 566).

Kandil, kandio m isto što kandilo (ARj).

Kandilan pr. što pripada kandilu (ARj).

Kandilir m isto što kandalir (ARj).

Kàndilo s svjetiljka pred slikom Bogorodice u pravosl. crkvama i kućama; lat. candela, stsl. kan'dilo i kan'dil' (usp. Vasmer XII 238 s; Miklošić, DAW XV 96; ARj). V. kandil, kandjelo.

* **Kandilora** ž isto što Kandelora. U Blatu na Korčuli (Š).

Kandioce s dem. od kandilo. U naše vrijeme (ARj).

Kandjela ž isto što kandela (ARj).

Kandjelo s isto što kandilo. U Crnoj Gori i Boki Kotorskoj (ARj).

Kànon m 1. crkveni zakon (Cr., Pr. 8 i passim); 2. glavni dio mise (Sch.-P. 390; Kn. 242; Radić, Ms 267), sada: Euharistijska molitva (v. čin, svetotajan); 3. Skup, popis knjiga SP (usp. npr. Stv., Uvodi 258; BL 149; Rajić 23. V. protokanonski i deuterokanonski); 4. u Ist. crkvi: velika pjesma, koja je po izvjesnim pravilima sastavljena iz nekoliko pjesama (Kov. 15; Kn 76); iz grč. kanón (oruđe za mjerenje, ravnalo, pravilo, zakon. Cr., Pr. 1); stsl. kanon', kanun' (Vasmer XII 238; Jagić 310).

Kanoničarski, kanovnički, kanunski pr. isto što kanonički. U starije doba (ARj).

Kànonički pr. što pripada kanonima (Kanoničko crkveno pravo. ARj); što pripada kanonicima (Kapituo oli ti zbor kanonički. Dobretić 323). V. kanoničarski.

Kanonija, kanunija, kanovnija ž isto što kanonikat. U starijem jeziku (ARj).

1. **Kànonik** m čovjek koji živi po pravilu; crkvena osoba kojoj pripada kanoničko dostojanstvo; tj. član kapitula, biskupova vijeća u stolnoj crkvi. Začeci su kan. dostojanstva u vezi s postanjem samostana. Prvi su kanonici živjeli pod stegom pravila sv. Augustina. U 8.—9. st. razlikuju se već canonici regulares i c. saeculares, tj. strogi redovnici i oni koji nisu pod samostanskom stegom (Mažuranić IV 483). Naziv je postao od lat. pr. canonicus — što je prema kanonima (Forcellini II 62). Vrlo je običan u starini (ARj) i danas (Bel. I 78; Kn. 46; Ostojić, K. 14 ss.). U pravoslavnih je k. još naziv za jednu crkv. knjigu (ARj). V. kanunik.

2. **Kanonik** pr. što je prema kanonu, crkv. pravu; posebno u vezi; ura kanonika (dio časoslova), zapreka kanonika i sl. prema lat. canonicus, tal. canonico. U starije doba (ARj).

Kanònika ž — 1. redovnica, dumna reda sv. Augustina (u starije vrijeme); 2. župnikova kuća (u južnoj Hrvatskoj) — prema tal. canonica. Usp. ARj.

Kanonìkat (u starije vrijeme i: **kanunikat**) m — služba, stanje, dostojanstvo kanoni-

ka; prema lat. canonicatus. Obično u starini (npr. Dobretić 215) i danas (Bel. I 172). V. kanonija, kanoništvo.

Kanònist m tko proučava, tko poznaje crkv. pravo; lat. canonista. U starije doba (Uče upravnici oliti vam kanonisti. Dalla Costa I 8) i danas. V. pravnik.

* **Kanonistika** ž znanost o crkv. pravu; crkv. lat. canonistica. Usp. Lex. (zw. Aufl.) V 1289 ss. U naše doba (Š).

Kanoništ m isto što kanonist (Dobretić 279).

Kànoništvo s isto što kanonikat. Od 18 st. (ARj).

Kanonizácija ž čin kojim se u Kat. crkvi netko proglašuje svet; od lat. canonizatio, a to od kanon, jer je uvrštenje živih i mrtvih vjernika u diptihe ili kanon značilo u neku ruku proglašenje svetih (Kn. 243; Živ. 134). V. kanonizacion, proglašenje, svećenje.

Kanonizacion isto što kanonizacija; prema tal. canonisazione (ARj).

* **Kanonizírati** (Klaić i dr.) * **kanònizovati** (Kn. 78) — u starini: **kanonizati** i **kanonicati** (ARj) — proglasiti nekoga svecem; lat. crkv. canonizare. V. proglasiti, zapisati.

Kànonski pr. što se odnosi na kanone; često u svezi: kanonsko pravo (Cr., Pr. 1. — V. pravo), kanonske tablice (Sch.-P. 315. — V. tabla), kanonske knjige (BL 149) itd.

Kansa ž isto što kamša. U starijih pisaca: Ima biti obučen (misnik) svarhkožnicom iliti s kansom. Kadčić 163.

Kanša ž isto što kamša: Jednu po za drugom svlačiti mu ji ima svete haljine do ppriramnice iliti vam kanše. Dalla Costa II 205.

* **Kantàmisa** ž pjevana misa; prihod od pjevane mise; srlat. cantamissa (cantare — pjevati, missa — misa). Usp. Du Cange I 761. Od 15. st. (A posniku momu dom Grguru da se dadu služiti kantamise za moju dušu. Ivšić, Hrv. ćir. test. 86). — U svećeničkim krugovima izraz se redovno ne upotrebljava, ali se čuje među narodom u Dalmaciji i Hercegovini, i to u nešto izmijenjenom značenju: misa koja se daje služiti s posebnom namjerom, a ne mora biti pjevana (ib. 85), gregorijanske mise (Š). V. cirkul.

Kàntati — pjevati uopće, posebno pjevati misu ili pobožne pjesme u crkvi ili izvan crkve; lat.-tal. cantare. U starijih pisaca (Nije zabranjena misa mrtačka pivana oliti kantana u dan oni kad je mrtac u crkvi. Dobretić 376) i danas u Dalmaciji (Š).

Kântik m pjesma u SP koja nije psalam, koja se ne nalazi u psaltiru (usp. Pnz 31, 19; Jdt 16, 1; Ef 5, 19; Kol 3, 16); lat. canticum — pjesma (najljepša Salomonova pjesma zove se Cantica canticorum — Pjesma nad pjesmama). Poslije se tako zovu posebno ispjevane pjesme koje je — čini se — prvi uveo u liturgiju Andrija iz Krete († 724). Usp Forcellini II 65; Cabrol II 2, 1975 ss.; Lex. II 736. Od 17. st. (v. ARj; Kn. 53; Sch.-P. 343; Obr. 96). V. kantika, začinka pod 2.

Kântika ž isto što kantik; naziv Salomonove knjige »Cantica canticorum — Pjesma nad pjesmam«; tal. cantica — pjesma. U starijem jeziku (ARj).

Kântor m tko pretpjeva u gregorijanskom pjevanju; vođa pjevačkog zbora, orguljaš; dostojanstvenik u kaptolu (primicerius, praecantor); crkveni pjevač uopće; lat. cantor — pjevač (usp. Lex. V 791; Diz. lit. 96). U novijih pisaca (Cr., KP II 1, 192; Kn. 289). V. kantur, pjevač.

Kântore ž mn. isto što kvatre, post; lat. quattuor tempora, madž. kantor (ARj).

* **Kantorica** ž osoba koja predvodi crkv. pjevanje (u Bajmoku). Tavelić XV (1975) 91.

* **Kantùal** m isto što pjevnik; crkv. lat. Liber cantualis — knjiga u kojoj su crkvene pjesme (Ms 5; Fućak 269).

Kantur m isto što kantor; lat. cantor, tal. cantore. U starijih pisaca (Red od pivalaca oliti kantura. Dobretić 280).

Kanunik (od 13. st.), **kanovnik** (15.—17. st.) m — isto što kanonik (ARj).

Käpa ž **plašt, kabanica uopće. Posebno:** plašt što ga nose monasi, klerici; plašt što ga u određenim prigodama nose neki crkveni dostojanstvenici. Od srlat. capa, cappa (Du Cange I 772 ss.; Lex. II 142; Kn. 104). U novijih pisaca (Št. I 437; Bel. I 237).

* **Kapàron** m komad haljine, sukna, što kod novaka u Franj. redu visi sprijeda na kapuču i seže do pojasa; lat. caparo (usp. Du Cange I 776). U naše doba. V. kaparun, privjesak.

* **Kaparun** m isto što kaparon (Novici imadu imat... kaparune na kapuču do pasa P. Filipović 48).

Kàpela ž manja sv. zgrada koja je o sebi, ili je u privatnoj kući, u samostanu, u crkvi; župski stan (u Bosni i Dalmaciji); od riječi cappella (dem. od cappa. — V. kapa) koja u crkv. lat. jeziku ima više značenja. Prvotno: manji plašt sv. Martina (koji se u srednjem vijeku u Francuskoj veoma častio i nosio u ratu pred vojskom); onda zgrada u kraljevskom dvoru gdje se taj plašt čuvao; slična zgrada u kojoj bi se čuvale relikvije drugih svetaca; zatim kasnije (od 12. st.) mjesto za službu Božju (u dvoru, uz samostan, u privatnoj kući, u većoj crkvi); sveta zgradica koja nema svoga svećenika, svoje krstionice; zbor pjevača i svirača, koji je ispočetka obično stao u kapeli veće crkve; napokon skup osoba koje sudjeluju u papinoj crkvenoj funkciji (Cappella Papalis ili C. Pontificia). Usp. Du Cange I 772 ss.; Cabrol III 1, 391 ss., 408 ss.; Lex. V 796, 805; Rezasco 154; Kod. kan. 451, 479, 529, 698...; ARj; Bel. I 375; Cr., Pr. 229 i dr.

Kapèlan m svećenik koji vrši službu Božju u bolnici, vojsci, kod kojega pobožnog društva, kod redovnica; župski pomoćnik..., od riječi cappellanus, koja u crkv. lat. jeziku ima više značenja. Najprije su se tako zvale osobe, klerici, koji su u Francuskoj čuvali u kraljevskom dvoru ili u ratu nosili s drugim relikvijama plašt sv. Martina (cappa, cappella). Oni su poslije u kapelicama na kraljevskim dvorovima obavljali svete službe, bili su kraljevski tajnici, pisari. Sačinjavali su posebni skup kojemu bi na čelu bio archicappellanus. Poslije se »cappellani« zovu uopće svi čuvari relikvija; zatim upravitelji manje svete zgradice, crkvice, kapele; svećenici koji vrše službu Božju u bolnici, koji pomažu župniku (v. kapela). Od najstarijih vremena (ARj; Bel. I 297; Cr., KP II 2, 255; Rog. 13 itd.). V. požupnik.

Kapelànija ž služba, beneficij kapelana; lat. cappellania (v. kapela i kapelan): Kapelanije oliti beneficija crkovna jesu od četiri vrste. Dobretić 388. V. još Dalla Costa I 33; Rog. 312. Usp. požupa.

* **Kapèlanski** pr. što pripada kapelanima (Rog. 471; Sch.-P. 708).

Kapelánstvo s stanje, služba, beneficij kapelana (ARj. V. kapelan i kapelanija).

Kàpelica ž dem. od kapela (ARj; Rog. 274).

* **Kàpelnik** m dirigent crkv. zbora, zborovođa, službenik u kaptolu; prema lat. magister cappellae (v. kapela). Ostojić, K. 128; Klaić.

Kapište s mali poganski hram, kapelica u crkvi (Par.); prema stsl. kapište — mjesto gdje se nalaze idoli, idol (Miklošić, DAW XXIV 36 s.).

Kàpitul, kapituo, kapito m kraći odlomak SP koji se čita na oficiju (srlat. capitulum, dem. od caput — glava. V. poglavlje), pa: sam skup redovnika, kojemu bi se čitao odlomak SP ili Regule prije polaska na rad (v. čitanje); mjesto gdje bi se sastajali monasi i kanonici da raspravljaju o svojoj stezi i dr.; sastanak redovničke zajednice na kojem se raspravlja o samostanskim problemima (capitulum conventuale), na kojem podložnici priznaju pogreške, a starješina daje opomene (capitulum culparum); sastanak redovničkih starješina cijeloga reda (c. generale) ili pojedinih pokrajina (c. provinciale). Usp. Du Cange I 807 ss.; Cabrol II 2, 2049 ss.; Lex. IV 372, V 802; Mažuranić IV 487 s.; Cr., KP II 1, 180 ss.; Kod. kan. 391 ss.; Reg. Const. art. 167, 346. Kod nas su od 14. st. potvrđeni oblici »kapitul« i »kapito« prema tal. capitolo), a od 17. st. susreće se »kapituo«: Netom je vikar obran, sva oblast biskupova prihodi od kapitula na vikara... njega zdignut kapituo ne može brez velika uzroka. Dalla Costa I 42. Kapituo oliti zbor kanonički... Dobretić 323. Više potvrda v. u ARj; Ž. I 242; Kn. 333; Sch.-P. 459; Ostojić, K. 12 ss...). Usp. glavored, kaptol, kaptolom, kaptolum, zbor.

1. **Kapitular** pr. što se odnosi na kapitul; srlat. capitularis. U starijem jeziku (ARj). V. kapitul, kapitularan.

2. **Kapitular** m zbirka crkvenih zakona; lat. capitularium (v. kapitul). U starijem jeziku (ARj).

* **Kapitulárac** m član kanoničkog ili redovničkog kapitula; lat. capitularis (v. kapitul i 1. kapitular).U novijih pisaca (Rog. 248; Cr., KP II 1, 185; Živ. 147).

* **Kapitularan** pr. isto što 1. kapitular; lat. capitularis. U novije vrijeme (Rog. 287; Cr., KP II 2, 38), osobito uz riječ vikar (v. vikar).

* **Kapitùlarka** ž redovnica članica kapitula. U naše doba (Š).

* **Kapitulárnost** ž smisao, značenje, obilježje, cilj, držanje kapitula u samostanu, provinciji, redu kod franjevaca. Obavijesti Hrv. franj. prov. 1975., br. 6, str. 350.

Kàpitulski, kàpituljski, kapituoski pr. — što pripada kapitulu (v. kapitul). U starijem jeziku (Dakle sve ono što može biskup učiniti..., može i vikar poglaviti kapitulski. Dalla Costa I 42).

* **Kapòšanat** m groblje; od tal. riječi campo santo (Boerio 125), lat. campus sanctus (sveto polje), koja je u početku bila počasni naziv za grobove pokrivene zemljom iz Palestine (od god. 1153. u Pizi), a poslije naziv za sva groblja (Usp. Lex. II 724). Govori se po nekim dalmatinskim mjestima (Š).

Kȁpsa, kavsa ž isto što kapseo (ARj); posuda za čuvanje sv. moćiju (Kn. 87); od grč. kápsa, kámpsa, lat. capsa (skrinja, kovčeg, kovčeg za spremanje relikvija svetaca). Usp. Du Cange I 815 s.; Forcellini II 76 ss.; Skok, ERj II 43.

Kàpseo m mrtvački lijes (ARj); od lat. capsella, dem. od capsa. V. kapsa, kapsela, kasa, kasel, kasil, katalet, kovčeg, lijes, nosilo, raka, sanduk.

* **Kàpsela** s mn. isto što kapseo; prema lat. capsella. Govori se u Dalmaciji (Š).

Kȁptol m zbor kanonika; lat. capitulum (v. kapitul). Po sjeverozapadnim krajevima od 15. st. (ARj), a poslije općenito (usp. Cr., Pr. 83; Rog. 191; Bel. I 275). Katkada u svezi: katedralni k., kolegijalni k. i sl. (Tem. dok. 28; Ostojić, K. 4 ss.) V. kaptolom, kaptolum, katedralan, kolegijalan.

Kaptolac m čovjek koji pripada kaptolu (ARj). V. kaptolomac.

Kaptolom m isto što kaptol; lat. capitulum, madž. kaptalam (usp. Štrekelj, DAW 50, 26). Po sjeverozapadnim, kajkavskim krajevima (ARj).

Kaptolomac m isto što kaptolac (ARj).

Kaptolomski pr. isto što kaptolski (ARj).

Kȁptolski pr. što pripada kaptolu (Cr., KP I 91; II 2, 190...). V. kaptolomski.

* **Kaptolum** m isto što kaptol (Ivanošić 181).

Kàpuc m dio haljine što je nose redovnici (npr. franjevci); kukuljica; lat. caputium — svaka odjeća što pokriva glavu, a zašivena je oko vrata u plašt koji se lat. zove cappa (v. kapa); njem. Kapuze (Du Cange I 827 s.; Diz. lit. 98; Reg. Const. art. 100). Izraz je običan među redovnicima koji takvu haljinu nose. Radi osobitog oblika kapuca, članovi jednog ogranka Franj. reda zovu se »kapucini«. Za ono što njima pripada ima pr. »kapucinski«. V. kapuč, naglavak, naglavnik, skapuč.

* **Kapùca** ž isto što kapuc (Prav. 4).

Kapùcin (v. franjevac, kapuc). Usp. Šem. (II izd.) 771 s.

Kapùcinski (v. kapuc).

Kàpuč m isto što kapuc; lat. caputium, tal. capuccio. U starijem jeziku od 16. st. (ARj), a i danas dosta obično.

Karàkter, karater m isto što biljeg (ARj; Rog 211); od grč. charaktér, lat. character — znak, biljeg.

Kardenal, kardenao m isto što kardinal. U starijem jeziku (ARj).

Kardenalski pr. isto što kardinalski (ARj).

Kardenalstvo s isto što kardinalat (ARj).

Kardìnal, kardinao, kardino (u Dubrovniku) m — glavni pomoćnik papin u upravljanju Crkve; lat. cardinalis — glavni, poglaviti (cardo — pol, stožer). Naslov »cardinalis« (tituli cardinales) imale su u staro vrijeme glavne crkve u Rimu kojima je na čelu stajao svećenik, za razliku od onih kojima su upravljali đakoni (diaconiae). Kao glavne crkve, tako su i svećenici, koji su njima upravljali, zapravo župnici, nazvani »cardinales« (presbyteri cardinales). Uz svećenike, i spomenuti su rimski đakoni nazvani »cardinales«. Ovi su svećenici i đakoni imali u Rimu velik ugled. Oni su pomagali papi kod oltara, u ophodima..., u rješavanju crkvenih pitanja; iz njihova se broja redovno birao papa.
Naslov »cardinalis« primilo je poslije šest biskupa, koji upravljaju biskupijama oko Rima. Od 12. st. daje se kardinalska čast i drugim biskupima, osobito po glavnijim gradovima katoličkog svijeta. Ugled i vlast kardinala raste osobito od 12. do 16. st. Oni sudjeluju s papom u upravi Crkve; oni su upravitelji kongregacija; oni biraju novoga papu... Siksto V. (1586) odredio je da ih bude 70, a razlikuju se ovako: kardinali biskupi (6), k. svećenici (50), k. đakoni (14). Papa Ivan XXIII. po-

visio je njihov broj (usp. Du Cange I 835 ss.; III 406 s.; Forcellini II 86; Lex. V 820 ss.; Diz. lit. 98 ss.; Kod. kan. 230 ss.; ARj s. v. kardinao; Bel. I 241; Rog. 229...). V. gardenal, grdinal, kardenal, stožernik.

Kardinàlat m čast i služba kardinala; lat. cardinalatus, tal. cardinalato (Dobretić 286; Rog. 228). V. gardinalad, gardinalstvo, kardenalstvo, kardinalija, kardinalstvo, stožerstvo.

Kardinalija ž isto što kardinalat (ARj).

Kardinalski, kardinaoski pr. što pripada kardinalima (ARj; Bel. I 240; Rog. 229). V. gardinalski, kardenalski, stožernički.

Kardinálstvo s isto što kardinalat (ARj; Cr., KP II 2, 186).

* **Karikat** m isto što daća pod 1; lat. caritas (v. karitas). U Vidonjima (M. Vidović).

Karita ž isto što karitas; tal. carità. U starijih pisaca i danas u Dubrovniku (ARj).

Karitad m isto što karitas; rom. caritade. U starijem jeziku i danas u Boki Kotorskoj (ARj).

Kàritas, karitaš ž isto što ljubav (lat. caritas); posebno ljubav kao bogoslovna krepost koja se dobiva po krštenju (usp. 1 Kor 13, 13; Rim 5, 5...); vršenje djelotvorne ljubavi prema bližnjemu; gozba prvih kršćana na koju su se primali prijatelji i siromasi; ono što se daje iz ljubavi, badava, bez obveze, milostinja; izvanredna zakuska (u samostanima) što se daje izvan obroka i večere; napokon mjera vina koju dobiju redovnici na tim zakuskama ili u drugo vrijeme (poculum caritatis). Usp. Du Cange I 841 ss.; Forcellini II 89 s.; Lex. II 757 s. — U starijem jeziku (ARj) i u naše doba, osobito kao naziv za različite kršćanske dobrotvorne ustanove. V. karita, karitad, karitat.

Karitat m isto što karitas. U starijem jeziku od 16 st. (ARj) i danas u primorskim krajevima.

* **Kȁritativan** pr. što se odnosi na rad iz ljubavi za dobro bližnjega; crkv. lat. caritativus (Rog. 347; Cr., KP I 99; Dok. 431, 433).

* **Karìzma** ž nezaslužen, milosni dar Božji; dar koji nam dolazi po Kristu (Rim 5, 15 s.); dar Duha Svetoga (Rim 5,5); dar koji Duh Božji daje pojedinim osobama na korist zajednice: mudrost, viđenja, govorenje jezika, proricanja, liječenja... (usp. 1 Kor 12, 8—11; Rim 12, 6—8; Ef 4, 11...; BL 151; RBT 412 ss.; Dok 423); grč. chárisma, crkv. lat. charisma — dar milosti.

* **Karizmàtičarka** ž prema m karizmatik.

* **Karizmàtik** m kršćanin koji ima karizmu; crkv. lat. charismaticus. U naše doba. V. pentekostalac.

* **Karìzmatski,** * **karìzmatički** pr. što se odnosi na karizme i one koji ih posjeduju (usp. RBT 415).

Kârmel m gora u Palestini; pren. samostan, red karmelićana ili karmelićanki (Š).

Karmelićanin m redovnik »Reda bosonogih karmelićana«, koji je na gori Karmelu u 12. st. ujedinio sv. Bertold. Pravilo je napisao sv. Albert, patrijarha jeruzalemski; potvrdio ga je Honorije III. g. 1226. Red je obnovila sv. Terezija Av. (1515—1582), pomoću sv. Ivana od Križa (1542—1591). Svrha je redu: kontemplacija, a tek na drugom mjestu rad oko spasenja bližnjega. Kod nas je prvi samostan (u Somboru) osnovan 1904. Šem. 454 s. i (II. izd.) 794 s.

Karmelićanka ž redovnica karmelskog reda. Kod nas sada postoje: Bosonoge karmelićanke (2 kuće) i Karmelićanke Božanskog Srca Isusova (6 kuća). BI 313.

Kârmina s mn. (**kârmine** ž mn.) isto što daća pod 1. Neki riječ izvode od lat. carmina — pjesme, carmen — pjesma (usp. Du Cange I 844; ARj); drugi od krmiti — hraniti, jer su karmina spojena s gozbom (usp. M. Stojković, Krmine ili karmine. NV 37, st. 266 ss.). V. krmine.

Karnèval m dani pred korizmu kad kršćani obilnije jedu i piju, jer s korizmom počinje post; (u Dalmaciji) kip od slame, krpetina, što se posljednji dan poklada nosi po mjestu i konačno spali; od tal. carnevale (poklade, mesojeđe). Tal. oblik neki izvode od lat. naziva »carrus navalis« (kola u obliku broda koja su se upotrebljavala u rimskim poganskim zabavama); drugi od »carne, vale« (zbogom, meso!), jer se kršćani pred korizmu opraštaju s mesom; drugi opet od lat. »carnelevamen« (uklanjanje mesa), s metatezom pretposljednjih slogova (usp. Du Cange I 848; Kn. 150). Obično od starine (Najposlidni dan poklada oli ti karnevala. Dobretić 490). V. fašenak, krnoval, krnjeval, poklade.

* **Kartular** m zbornik isprava, zadužbina, darovnica, povlastica, velikim dijelom crkv. sadržaja (Ostojić, B. I 320 ss.; Klaić); od karta (grč chártē, lat. charta).

Kas, kaz m isto što slučaj pod 1; lat. casus. U starijih pisaca (ARj). V. kazus, kaž.

Kasa ž isto što kapseo; grč. lat. capsa (v. capsa), tal. cassa. Govori se u Istri (Š).

* **Kasel** m isto što kapseo; lat. capsella, tal. cassella (dem. od cassa). U Istri (Jardas 100).

Kàsil m isto što kapseo; lat. capsella, tal. cassela (v. kasel). U Blatu na Korčuli (Š).

Kastaldo m upravitelj crkvenih dobara; od tal. castaldo — upravitelj dobara (Rezasco 170 s.), a to od srlat. gastaldus. Tako su Longobardi nazivali predstojnika, upravitelja kraljevskog, velikaškog imanja, sela, grada, pokrajine... Katkada se tako zvao i upravitelj crkve (usp. Du Cange II 596 s.; Mažuranić IV 489 s.; Skok, ERj II 57). — U starijem jeziku (ARj). V. gastal(a)d, gaštal(a)d, kaštal, kaštal(a)d, kestalad, prokurator.

Kàsula, kàzula ž svećeničko odijelo koje se kod mise stavlja na albu; srlat. casula — mala kuća (dem. od casa — kuća), jer poput male kuće pokriva čitava čovjeka, osim glave (usp. Du Cange I 875; Forcellini II 106; Cabrol III 1, 1174 ss.; Sch.-P. 311 s.). Prvi se oblik susreće u starijem jeziku (ARj), a drugi je običajniji u novijih pisaca (Sch.-P. 312; Kn. 101). V. felon, jarmica, košulja, misnica, paramenta, penula, planeta.

Kaštal m crkveni poslužnik; tal. castaldo (v. kastaldo). Govori se u Lici (ARj).

Kaštal(a)d m isto što kastaldo. U starijem jeziku. Ki muž više imenovani biše kaštald cr'kve blaženom mučeniku Kuzmi i Damianu postavljen od bratie (1495). Šurmin 218.

* **Katàfal(a)k** m mrtvački odar; tal. catafalco (usp. Boerio 148; Diz. lit. 101 s.). U naše doba (Kn. 101).

Katàkomba ž (Bakotić) — redovno u mn. **katakombe** (Kn. 79; Svezn.); u starijem jeziku i: **katakumbe** (ARj) — mjesto gdje je javno groblje; posebno: podzemno mjesto u Rimu gdje su se pokopavala tjelesa kršćana, gdje su se vjernici sastajali na bogoštovne čine; od grč. katá (k) i srlat. tumba (to od grč. tymba ili tymbos — grob). Mj. catatumbas glasi lat. oblik catacumba (Forcellini II 108, VI 207).

Katalet m mrtvački sanduk, mrtvačka nosila; tal. cataletto. U starijih pisaca (ARj). V. kapseo.

* **Katapetazma** ž (Mirković 1), **katapetazmo** s (ARj) — u Ist. crkvi: zavjesa na ikonostasu; grč. katapétasma (zavjesa, zastor).

Kȁtar m naziv za pripadnike dualističkog krivovjerja u srednjem vijeku, s kojima su povezani i bosanski »krstjani«; grč. katharós (čist). Šanjek 195, 198.

Kȁtarski pr. koji pripada katarima (Šanjek 190).

Katedrála ž glavna crkva u gradu gdje stoluje biskup; grč. kathédra; crkv. lat. cathedra — sjedište i služba biskupska (Forcellini II 113), preko lat. ecclesia cathedralis, tal. cattedrale. Obično u starini (ARj) i danas (Š). V. katedralka, konkatedrala, stolan, stolnica.

Katèdralan, katèdralski pr. što pripada katedrali (Tem. dok. 72). V. stolan.

* **Katèdralka** ž isto što katedrala. U južnoj Hrvatskoj: Tri nagrobna natpisa trogirske katedralke (J. Barač). Novo doba 1938, Božični broj, str. 23.

* **Katedràtik** m prilog biskupskoj crkvi; lat. cathedraticum (LL I 194). V. prilog.

Katehèta (rjeđe: **kateketa, katehet, katihet, katiket**) m tko poučava druge o vjeri; posebno tko poučava djecu, mladež; grč. katēchetés (usp. Preuschen 593 s.; ARj; Sch.-P. 133; Potv. 21 i dr.). V. katehist, vjeroučitelj.

Katehètički, katekètički pr. što se odnosi na katehetiku (ARj). V. vjeronaučan.

Katehètika (rjeđe: **kateketika**) ž nauk kako se ima poučavati vjeronauk; znanstvena uputa u vršenju katehetičke službe (Sch.-P. 133. V. ARj; Bel. I 253; Cr., KP I 123); crkv. lat. catechetica.

* **Katèhetski** pr. što se odnosi na katehete (Dok. 269; Inic. 17, 40).

* **Kateheza** ž (Sch.-P. 134; Dok. 57; Tem. dok. 25; Potv. 15), **katekeza** ž (Kn. 213) — u starini i: **katihisis** ž (ARj) — poučavanje o vjerskim istinama; grč katéchēsis, crkv. lat. catechesis — početna pouka, poučavanje o osnovnim istinama kršć. vjere (Forcellini II 111). V. vjeronauk.

Katèhist(a) m tko druge poučava kršćanski nauk (Dok. 519; Ms 37; Kršt. 8); crkv. lat. catechista. Usp. kateheta, navjestitelj.

* **Katehìstica, katehìstkinja** ž ženska osoba, redovnica, koja vrši službu katehista. U naše doba.

* **Katehizácija,** * **katekizacija** ž poučavanje o kršć. nauku (Inic. 17; Potv. 13; Ostojić, K. 185).

* **Katehizírati,** * **katekizírati** (u starini: **katekizati, katekizovati, katekizavati.** ARj) — poučavati početne istine vjere; grč. katēchízō, crkv. lat. catechizo.

* **Katehùmen** m isto što katekumen (Cr., KP I 139).

Katekìzam m (u starini još: **katekizmo, katekizmuš, katehizmus, katekižam, katekižmo)** — knjiga u kojoj se tumače osnovne istine kršć. vjere; crkv. lat. cathechismus (ARj).

Katekùmen m osoba koja se poučava o tajnama vjere i pripravlja da primi krštenje; grč. katēchoúmenos, crkv. lat. catechumenus (Preuschen 593 s.; Forcellini II 112). Obično u starini od 17. st. (ARj) i danas (Obr. 165; Sch.-P. 135; Kn. 192). V. katehumen, oglašenik, poučnički, pripitovnik.

Katekùmena, ketukùmenica ž ženska osoba koja se poučava o tajnama vjere i sprema za krštenje; grč. katēchouménē, crkv. lat. catechumena. Pojedinačno u stani (ARj).

* **Katekumènat** m stanje, priprava, poučavanje onih koji žele stupiti u sv. Crkvu, na sv. krštenje (Sch.-P. 134; Kn. 192; Inic. 7, 8, 10...; Kršt. 9; Potv. 13); crkv. lat. catechumenatus. V. inicijacija.

Katekùmenski pr. što se odnosi na katekumene, npr.: katekumensko ulje (Inic. 108; Kršt. 29). Od 17. st. (ARj).

* **Katolicitet** m isto što katolicizam; njem. Katholizität. U naše doba. (Š).

Katolicizam (prema njem. Katholizismus, tal. cattolicismo) m, **katoličánstvo** s, **kàtolištvo** s — stanje onoga tko je katolik, katolička vjera. ARj. Usp. sveopćost.

Kàtolički (obično od 19. st.) — u starije doba: katoličaski (15.—17. st.; prema stsl. katolič'sk'. Miklošić, DAW XXIV 10 s.), katoličanski (od 16. st.), katolik (od 16. st.), katuličski (u 14. st.), katuličaski (16. st.), katuličanski (18. st.) — pr. što pripada katolicima, što je s njima u vezi. ARj.

Kàtolik m čovjek koji pripada zapadnoj kršć. Crkvi; od riječi grč. katholikós, crkv. lat. catholicus, koje već od 2. st. izražavaju da Crkva Kristova ne pripada jednom narodu, plemenu, nego svim ljudima, da je ona opća ekklēsía katholiké — ecclesia universalis. Grč. lat. izraz došao je k nama sa samim kršćanstvom, a potvrđen je od 16. st. (usp. Miklošić, DAW XXIV 10 s.; ARj).

* **Kàtolikinja** ž ženska osoba koja pripada zapadnoj, Katoličkoj crkvi.

Kăuka (od 17. st.), **kaoka** (od 16. st.), **kavka** (od 16. st.) ž — isto što tonsura pod 2; srgrč. kaũka (zdjelica), jer — misli ARj — obrijano mjesto sliči zdjelici. Usp. Berneker 495; Mažuranić IV 492.

Kauza ž uzrok, pravni postupak...; proces, postupak za proglašenje nekoga blaženim; lat. causa (usp. Kod. kan. 1999 ss.). U naše doba: Otvorena je kauza za proglašenje blaženim (za beatifikaciju) N. N.; vodi se kauza; zaključena je kauza... Usp. Bogosl. smotra 44 (1974) br. 1, str. 129.

Kavčenjak m tko na glavi ima kauku, kavku. U starije doba (ARj).

Kàzan, kàzna ž (stsl. kazn') — što se ima pretrpjeti, podnijeti za počinjeno zlo, grijeh. Često u svezi: vremenita ili vječna k. — trpljenje kojim grešnik ima zadovoljavati za svoje grijehe za neko vrijeme (na zemlji ili u čistilištu) ili kroz svu vječnost (u paklu). Usp. Buj. II 149; RBT 417 ss.

* **Kazùist** m bogosl. pisac koji se bavi kazuistikom (Ž. II 4).

* **Kazuistički** pr. što se odnosi, što biva po načelima kazuistike (Ž. I 13).

* **Kazuističnost** ž bavljenje kazuistikom (Ž. I 39).

* **Kazuistika** ž ogranak moralnog bogoslovlja, koji popunja naučno moralno bogoslovlje time što upućuje kako će se opća moralna načela primijeniti na pojedine slučajeve savjesti; crkv. lat. casuistica (usp. Lex. V 865 s. V. kas). U novije vrijeme (Ž. II 37; Rog. 496).

* **Kazus** m isto što kas. U naše doba.

Kaž m isto što kas. U starijih pisaca: (Misnik) namiri se na bolesnika..., koga on ispovidi i odriši od mlogi kažova papinih i biskupovih. Dobretić 84.

Kćeri Božje Ljubavi — naziv družbe koju je u Beču 1868. osnovala Franciska Lechner. Svrha je družbe: vlastito posvećenje, odgoj mladeži, pružanje pomoći djevojkama, kućnim pomoćnicama. Sestre su k nama (u Bosnu) došle 1882. Šem. 484 i (II. izd.) 845.

Kćeri milosrđa trećega redovničkog reda sv. Franje — naziv kongregacije, koju je 1920. u Blatu na Korčuli utemeljio biskup Josip Marčelić i prva vrhovna poglavarica s. Marija Propetog Isukrsta Petković. Svrha je družbe: posvećenje članova i djela milosrđa prema bližnjem. Usp. Tavelić XV (1975) 9 ss.

Kelih m isto što kalež; lat. calix, svnjem. chelich, srvnjem. kelich (usp. češki kalich, polj. kielich). Kod kajkavaca (ARj).

Kelija ž isto što ćelija (Zelić I 33. V. i ARj).

* **Kèrigma** m propovijed, navještaj da je Isus — Krist (usp. Rim 16, 25) i da je Bog u Kristu izveo spas i još ga uvijek izvodi (BL 153; HZ 237); grč. kérygma (oglas, proglas, posebno proglas glasnika; propovijed).

* **Kerigmàtički** pr. što se odnosi na kerigmu. U naše doba.

* **Kestalad** m isto što kastaldo (ARj s. v. kastaldo).

***Kijábet** m naziv za Isusa; od početnih lat. riječi Psalma 91: Qui habitat — Koji stanuje... (usp. J. Šetka, Pjesme fra Tome Babića. Nova revija XVII 434 ss.). U narodnim pjesmama: Kijabete Božji, koji bivaš i pribivaš u pomoći dragog Boga... (Plepel L., Dalmatinske nar. pob. pjesme i legende, Šibenik 1930, str. 63). V. kijabito.

Kijábito, kijaveto, kijavito s isto što kijabet. U nar. pjesmama (ARj).

Kip (u starije doba i: **hip)** m slika, oblik, lice; osoba u presv. Trojstvu (npr. u presv. Trojstvu tri su kipa: Otac, Sin i Duh Sveti); lik kršćanskog sveca; od madž. kép. Usp. ARj; Miklošić DAW XXIV 36; St. I 411; Kn. 85. V. statua.

* **Kipobórac, kipovobórac** m čovjek koji se bori protiv čašćenja kipova (Par.; ARj). V. ikonoborac i dr.

* **Kipoborstvo** s borba protiv čašćenja kipova (v. kipoborac).

Kipočasnik, kipočastitelj m čovjek koji časti kipove (ARj).

Kipočastan pr. koji pripada kipočašću (ARj).

Kipočastiti — častiti kipove kao bogove (ARj).

Kipočašće, kipočašćenje gl. im od kipočastiti (ARj).

Kipoklanjac, kipoklanjalac, kipoklanjavac m čovjek koji se klanja kipovima kao bogovima (Biješe svit posidovan od neznabožaca i kipoklanjaca. Dobretić 530. V. ARj; Par.). Usp. idolatar.

Kipoklanjati — klanjati se kipovima kao bogovima (ARj).

Kipoklanjstvo, kipoklonstvo s klanjanje kipovima kao bogovima (Pasti u kipoklanstvo oliti u idolatriju, Kadčić 55. V. ARj; Par.). Usp. idolatrija.

* **Kipolomac** m čovjek koji lomi, ruši kipove (Par.). V. kipoborac.

Kipoštolac, kipoštovac m čovjek koji štuje kipove kao bogove (ARj).

Kipoštolstvo, kipoštovstvo, kipoštovlje s štovanje kipova kao bogova (ARj).

* **Kirijal** m knjiga u kojoj su koralni napjevi različitih dijelova mise (Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Benedictus, Agnus Dei); crkv. lat. Kyriale (v. kirije). Usp. Lex. VI 322; Diz. lit. 216.

Kirije, kirijelejson, kirijelejšon m lit. zaziv, kao odgovor kora ili puka na zaziv svećenika ili đakona; naziv jednoga od početnih dijelova mise; od. grč.—lat. Kyrie eleison — Gospodine, smiluj se. Zaziv je uveden na Zapadu (u 5. st.) iz istočne liturgije. Usp. Cabrol VIII 1, 908 ss.; Lex. VI 322; Diz. lit. 216; ARj s. v. kirije, kirijelejšon.

Kivot m u Ist. crkvi: mali kovčežić u kojem se čuvaju moći: grč. kibōtós — kovčeg, skrinja (ARj; Mirković 54 i 55). V. ćivot.

* **Klandestin** pr. tajan, potajan; lat. clandestinus. Obično se kaže za tajne ženidbe (lat. matrimonia clandestina): Ženidbe nisu vridne... klandestine, takojer potajne. Kašić 242. V. potaja.

Klānjalac, klānjavac, klāniatelj m čovjek koji se klanja, koji klanjanjem iskazuje

čast Bogu (ARj), presv. Sakramentu (Prič. 41). V. adorator.

Klãnjalica ž — 1. žensko čeljade koje se klanja (ARj); 2. pjesma kojom se pjevač ljudima klanja moleći milostinju (ARj; IB; Par.; DDM). V. klanjateljica.

Klãnjanje gl. im. od klanjati (se); djelo kojim se klanja. Često u svezi: Klanjanje Bogu (Ž. II 377. V. još ARj; DDM; IB i dr.); četrdesetsatno k. (Cr., Pr. 245; Sch. — P. 475. V. četrdesetsatni); sat klanjanja — sat proveden u molitvi i razmišljanju pred Sakramentom (Š). V. adoracija, sat.

Klãnjateljica, klanjateljnica ž isto što klanjalica pod 1 (ARj).

Klanjateljice Predragocjene Krvi Isusove — naziv redovničke zajednice koju su u Italiji osnovali časna službenica Božja Marija de Mattias i bl. Gašpar del Bufalo g. 1834. Svrha je družbe: štovanje Predr. Krvi Isusove, pouka i odgoj mladeži. K nama (u Bosnu) došle su sestre g. 1879. Šem. 482 i (II. izd.) 858 s.

Klãnjati (se), klanati (se) — 1. činiti poklon glavom ili gornjim dijelom tijela, pokleknuti u znak štovanja; 2. iskazivati štovanje Bogu, Majci Božjoj ili svecima. Usp. ARj; Par. i dr. V. adorati.

* **Klàrisa** ž redovnica Reda sv. Klare, koji je osnovao sv. Franjo Asiški (1182—1226). Lat. je naziv: Moniales II. Ordinis S. Francisci Ass. Klarisama je glavna svrha: žrtva, razmatranje i molitva za osobno posvećenje i spas duša. Prve su klarise k nama (u Zadar) došle g. 1260. Danas u Hrvatskoj postoje 2 njihova samostana (Split, Zagreb). Šem. 474 s. i (II. izd.) 825 s.

* **Klatva,** * **klatav** ž isto što kletav. U staro doba (Klat'va est... kada človik verue o bozi, ča nima verovati... Kolunić 263. Zdi esmo govorili o desetih' grěsih' êzika, otkuda prvi e prazdan' a poslidni e klatav'. Kolunić 264).

Klãustar m zatvoreno mjesto, određeno za stanovanje redovničkih osoba (samostan); dvorište usred samostanskih zgrada; lat. claustrum — zavornica, ključanica, zatvor, zaklon, ograda... (usp. Du Cange I 1113 s.; Forcellini II 229; Cabrol III 2, 1991). Od 16. st. (ARj; Živ. 135). V. klaustro, klostar, zatvor.

Klãustro, klãuštro s isto što klaustar (ARj).

Klãuzula ž uvjet koji se katkada dodaje zakonu, pogodbi, službenom odgovoru, otpisu, podjeljivanju oprosta, povlastice i sl.; lat. clausula — zaključak, konac, svršetak, zaglavak (usp. Kod. kan. 46; Noldin, De princ. 194). U crkvenom i civilnom pravu (Bel. II 148 ss.). V. klaužula.

Klauzúra ž prostor u redovničkoj kući, određen samo za stanovanje redovničkih osoba, tako da drugima nije tamo dozvoljen pristup; zakon koji redovnicima zabranjuje izlaz iz tog prostora, a drugima ulaz u nj bez posebne dozvole; srlat. clausura — ograda, zatvor... (usp. Cr., KP II 2, 153; Kod. kan. 597 ss.; Cabrol III 2, 2025; Lex. VI 13 ss.; Du Cange I 1116. V. i klaustar). U naše vrijeme (Bel. I 224; Rog. 538; Dok. 323). Usp. zagrada, zatvor.

Klaužula ž isto što klauzula. U starijih pisaca (ARj).

Klěcalo s, **klečalo** s, **klečilo** s, **klečionik** m, * **klečnjak** m — manja klupa posebna oblika za klečanje (ARj; Par.).

1. **Klěcati** — iter. nesvr. prema svr. kleknuti (ARj). V. klicati.

2. **Klěcati** — udarati u zvono samo s jedne strane; onomatop. od klec, klec... Od 17. st. u Dubrovniku (ARj), u Vidonjima (M. Vidović)... V. brecati.

Kléčati — stajati na koljenima iz poštovanja prema Bogu, (ARj; Par.; IB i dr.).

Klěknuti — pasti na koljena u znak poštovanja prema Bogu, osobito kad se ima moliti (usp. RBT 427; ARj; IB; Par.).

Klěnuti — samo jednom udariti u zvono. U Dubrovniku (ARj).

Klepètac m, **klepètalnica** ž, **klepètalo** s, * **klepetaljka** ž isto što čegrtaljka (ARj; Par.).

Klêr m dio, baština Božja; grč. klēros, crkv. lat. clerus. Najprije se tako zove odabrani izraelski narod (Pnz 4, 20), pa čitava općina vjernika — kršćana, i konačno članovi hijerarhije (biskupi, svećenici, đakoni...). Usp. Raumer 295. Naš je izraz nastao pod utjecajem lat. clerus, tal. clero. Potvrđen je od 15. st. (ARj). I danas je sasvim običan. V. klir.

* **Klěrički** pr. što pripada klericima (Ž. 37 i dr.).

Klerig m isto što klerik. U 14. st. (ARj).

Klěrik m tko pripada kleru; član klera; iz grč. klērikós, preko lat. clericus. Obično u starini od 17. st. (ARj) i danas (Sch.—P. 23; Kn. 291; Obr. 164 itd.). V. klerig, klirik.

* **Klerikálac, klerikàlist** m pristaša klerikalizma.

Klerìkalan, klerikalistički pr. što pripada kleru, klericima, klerikalcima; lat. clericalis, tal. clericale. Od 19. st. (ARj). V. klirikalan.

* **Klerikalizam** m (izvan Crkve) pokušaj da klerici, svećenici, u svim područjima života dobiju posebnu ulogu; (u unutarcrkvenom smislu) zahtjev za potpunom ovisnošću svake djelatnosti laika o klericima. (V. Grmič) AKSA 16. V. 1975, str. 5.

* **Klerikat** m odijeljeni prostor u samostanu — npr. u franjevaca (Š), karmelićana (Šem. II. izd. 795) — u kojemu žive klerici; crkv. lat. clericatus.

* **Klerìkatski** pr. što pripada klerikatu (Š).

Kletav (gen. kletvi), **klêtva** ž (stsl. kletva) — djelo ili riječ kojom tko kune, psuje, pogrđuje; ili se kome kune ili koga zaklinje (v. ARj; Par.; Ben.; IB). Usp. klatva, kleti, zakleti i dr.

Klêti (se) — izraziti želju da kome dođe zlo i moliti Boga da tako bude; psovati, pogrđivati sveta imena (v. beštimati...). Refl. kleti se — zakletvom, zazvavši koje sveto ime, potvrđivati istinu. Usp. Miklošić, DAW XXIV 45; ARj; Skok, ERj II 97; Par.; Ben.; IB; DDM. V. zakleti.

Klêtnica, klètvenica ž žena koja se kune, koja je pod zakletvu obećala nešto učiniti (ARj; IB).

Klêtnik, klètvenik m čovjek koji se kune, koji je pod zakletvu obećao nešto učiniti (ARj; IB).

Kletven, kletovan pr. što se odnosi na kletvu, što pripada kletvi (ARj).

Kletvoprestupan pr. koji je prestupio kletvu (ARj).

Kletvoprestupitelj, kletvoprestupnik m kletvoprestupan čovjek (ARj).

Kletvoprestupiteljica, kletvoprestupnica ž kletvoprestupna žena (ARj).

Kletvoprestupljenje s kršenje kletve, zakletve (ARj).

Klicati — isto što 1. klecati. Od 18. st. (ARj).

Klîr m (od 15. st.), **kliris** m (u 14. st.), **kliros** m (u srednjovj. srp. spom.) — isto što kler; prema stsl. kliros' krilos' (Miklošić, DAW XXIV 12; Matzenauer 392 s.; Vasmer XII 242; Jagić 84; ARj).

Klìrik m isto što klerik; prema stsl. klirik' (Miklošić, DAW XXIV 12; Matzenauer 392 s.; Vasmer XII 242; Jagić, 84). U pisaca 15. i 16. st. (ARj).

Klirikalan pr. isto što klerikalan. U Ist. crkvi od 19. st. (usp. ARj).

Klisijarah, klisara m isto što eklisijarah (ARj).

Klostar, kloster, kloštar, klošter, kluštar m isto što klaustar; srlat. clostrum, njem. Kloster (usp. Du Cange I 1113 s.; ARj s.v. kloštar; Ostojić, B. I 93; Rog. 540).

Kljûč m predmet kojim se otvaraju i zatvaraju vrata (usp. Skok, ERj II 104). U svezi: vlast ključa (ili samo u mn. ključi) — duhovna učiteljska i sudska vlast u Crkvi, prema lat. potestas clavium, a to prema Mt 16, 18, gdje Isus veli Petru: Tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskoga (Grisi učinjeni prid krštenje nisu podložni ključem oblasti crkvene. Kadčić 185. V. Buj. II 214, 243). Usp. vlast.

Ključar m čovjek koji čuva ključe; posebno: 1. redovnik, kaluđer, koji drži ključe samostana; 2. katkada sv. Petar, papa, koji ima vlast (ključ) da otvara raj. V. ARj i dr.

Ključàrica ž žena koja čuva ključe. O Majci Božjoj koja kao posrednica otvara vjernicima raj (v. ARj); o redovnici koja čuva ključe samostanskih vrata (Š).

Knjîga ž (stsl. k'niga — slovo; u mn. k'nigy — Sv. pismo. Miklošić, DAW XXIV 33) — prvotno: pismo, list, poslanica; naziv za neke knjige Sv. pisma Novog zavjeta — poslanice apostola (Petra, Pavla, Ivana...). U starijem jeziku (ARj), a čuje se i danas (Š). V. poslanica. U svezi: k. života — pren. o božanskom životu u SP. Biti »upisan« u tu knjigu znači imati udjela u božanskom životu (Otk 21, 27). BL 156.

Književnik m isto što pismoznanac. U novije vrijeme (Šarić, Zagoda, Stv.: Mt 8, 19; Mk 14, 1).

* **Koadjùtor** m pomoćnik koji se daje biskupu ili biskupskoj stolici da vrši biskupske dužnosti, koje on sam ne može vršiti zbog bolesti, starosti ili kojega drugog ra-

zloga; lat. coadiutor (usp. Kod. kan 350 ss.; Du Cange I 1032). U naše vrijeme (Cr., KP II 1, 111; Rog. 275).

* **Kôda** ž dugi skut na haljini kardinala, biskupa i drugih crkv. prelata; lat. cauda (coda), tal. coda — rep. U naše doba. V. kuda.

* **Kôdeks** m kraći naziv za crkveni zakonik, koji je proglasio Benedikt XV. konstitucijom »Provindetissima Mater Ecclesia« dne 27. svibnja 1917.; lat. codex (knjiga u kojoj je uvezano više karata, membrana, tabela; knjiga u kojoj su odredbe rimskih vladara: Codex Iustinianeus, C. Theodosianus. Potpuni je naziv crkv. zakonika: Codex iuris canonici — Zbornik kanonskog prava. Usp. Forcellini II 117, 284 s.; Rog. 16 ss.; Cr., KP I 72 i passim). V. zakonik, zbornik.

* **Kodificírati** — dovesti u sistem, sabrati kan. pravo u zbornik; crkv. lat. codificare.

* **Kodifikácija** ž sređivanje, sistematiziranje kan. prava; crkv. lat. codificatio. U naše vrijeme (Rog. 28; Cr., KP I 72).

* **Kodifikàtor** m tko sređuje, dovodi u sistem kan. pravo; lat. codificator (Rog. 17).

* **Kofiom** m isto što mitra; srlat. cophia, cophium. U starijem jeziku. Prepušti, koteri v kofiome služe. Perg. II t. 40 § 2. Mažuranić IV 518.

* **Kohabitácija** ž zajedničko stanovanje; od lat. cohabitatio. U naše doba, posebno kad je govor o zajedničkom stanovanju muža i žene (usp. Kod. kan. 1128); kad se zabranjuje klericima boraviti pod istim krovom sa ženama (kan. 133). Usp. Diz. mor. 273.

Kôkulica ž isto što tonsura. ARj postanak riječi dovodi u vezu s lat. cuculla, tal. cocolla (kukuljica), cocuzzolo (tjeme) i kauka.

Kòlar m dio haljine svjetovnih svećenika koji se nosi oko vrata; srlat. (i tal.) collare — ovratnik, ogrlica (collum — vrat). Usp. Du Cange I 1049; Forcellini II 268; Petrócchi s. v. collare; Cr., Pr. 37; Rog. 183. V. ovratnik.

* **Kolator** m davalac crkv. službe, dostojanstva (Ostojić, K. 39, 137); lat. collator (prinositelj).

* **Kolatúra** ž isto što patronat (Klaić). Usp. kolator.

Kòleda ž nar. pjesma što je mladež pjeva božićnih dana (redovno uoči Božića i Nove godine) ili u kojoj drugoj prigodi (npr. u vezi s proslavom mjesnoga patrona, s biranjem seoskog kralja i sl.) idući od kuće do kuće, da domaćinu i ukućanima izrazi dobre želje i od njih primi darove. Naziv je, kao i sam običaj, poznat svim slavenskim narodima, a potječe od lat. izraza kalendae, koji je k nama došao neposredno ili možda grčkim (kalándai), odn. romanskim posredništvom. Usp. Du Cange II 959; Miklošić, DAW XV 99; Vasmer XII 244; Meillet, Études I 186; Krek 278 s., 828 s.; Brückner 205 s.; Matzenauer 208 s.; ARj s.v. koleda i kolenda; I. Milčetić, Koleda u južnih Slavena. ZNŽO 22, 1—124; Bilješke iz rječnika balkanskog latiniteta. Živa antika IV (Skopje 1954) str. 184 ss.; V. Cvitanović, Dva priloga o »biranju kraljeva« u Dalmaciji. ZNŽO 34, 41 s.; J. Šetka, Koledanje u Baškoj Vodi. ZNŽO 42, 467 ss. V. koledo, koledva, kolenda.

Kolèdar m isto što kalendar (Št. I 342); isto što koleđanin (ARj).

Kolèdarnik m onaj, koji piše i izdaje kalendare (ARj).

Kolèdarski pr. što se odnosi na koledare.

Kolendica ž božićna zdravica. Govori se u Srbiji (ARj).

Kòledo s isto što koleda; zatim dar koji se dobiva na Novu godinu; isto što antifona O (v. antifona). ARj.

Kolèdovati — isto što kolendati (ARj).

Kòledski pr. što pripada koledi (ARj).

Kòledva ž isto što koleda. U Istri (Jardas 31).

Kolèdvač m isto što koleđanin (ARj).

Kòledvati — isto što kolendati. U Istri (Jardas 31).

Kòledž, koleđ m isto što kolegij; lat. collegium, tal. collegio. U naše doba.

Kòleđanin m tko s drugim pjeva kolede. U naše vrijeme. V. koledar, koledvač, kolendar.

Kòlegij m zbor, društvo, družba, ustanova, zavod ... (lat. collegium); posebno: k. apostola (Dok. 125, 245); k. biskupa (Dok. 121, 125); k. kardinala (Sacrum Collegium — Sveti zbor. — Usp. Kod. kan. 321) i drugih prelata na papinu dvoru (usp. Diz. lit. 116; Rog. 236); redovnička kuća (npr. kod isusovaca); sjemenište (npr. kod franjevaca. Rog. 505). V. koledž, zbor.

* **Kölegijalan** pr. zboran, udružen ...; lat. collegialis (od collegium. — V. kolegij). Često kao atribut uz izraz »moralna osoba — persona moralis« (usp. Kod. kan. 99 ss.). Naime, moralne osobe — persone morales u Katoličkoj crkvi mogu biti kolegijalne, zborne (collegiales) i nekolegijalne, nezborne (non collegiales). Kod kolegijalnih (zbornih) moralnih osoba dolaze u obzir u prvom redu naravne ili fizičke osobe ,koje zajedno sačinjavaju moralnu ili pravnu osobu (redovnička zajednica, bratovština, nabožna društva). Kod nekolegijalnih (nezbornih) moralnih osoba promatra se u prvom redu zgrada, ustanova, gdje se skuplja i djeluje stanoviti broj vjernika, prema svrsi za koju je dotična ustanova osnovana (crkv. zgrade, sjemeništa, škole, bolnice, sirotišta). Usp. Cr., Pr. 29; Rog. 160, 161. V. kolegijatan, zboran.

* **Kolegijálnost** ž, **kolegijalìtet** (prema lat. collegialitas) m — odnos, zajedništvo biskupa svega svijeta koji na čelu s papom upravljaju cijelom Crkvom (usp. Dok. 127).

* **Kolegijàtan** pr. isto što kolegijalan; lat. collegiatus. U naše doba (Kn. 73).

* **Kolèkta** ž prinos, skup; milostinja, što se na kršć. sastancima kupi za potrebe Crkve ili vjernika (usp. Dj 24, 17; Rim 15, 26 ss.); sam sastanak, skup vjernika na molitvi i žrtvi; misna molitva što se moli nad skupljenim pukom; lat. collecta — skupljanje, prinos... (colligere — sabrati, sakupiti). Usp. Du Cange I 1052 ss.; Forcellini II 269; Lex. II 1013; VI 76; Diz. lit. 116; Sch.—P. 380; Kn. 268. V. darovna

* **Kolektarij** m crkvena knjiga u kojoj su kolekte i druge molitve; lat. collectarium — skup, zbirka. U novijih pisaca (Kn. 42).

* **Kolektor** m sakupljač papinih prihoda (Ostojić, K. 96, 108); crkv. lat. collector (od colligo — pobirem, skupljam).

* **Kolektura** ž prošnja milostinje za samostan (v. kolekta); lat. collectura. Usp. LL I 244; Obavijesti Hrv. franj. prov. g. 1975., br. 8, str. 466.

* **Kolekturalan** pr. što se odnosi na kolekturu: k. pohod — (Obavijesti ib.).

Kòlenda ž pjesma što se pjeva uoči Božića, Nove godine ... (v. koleda); zatim (obično u mn.: kolende) dar što ga djeca prime na Novu godinu za čestitanje; Nova godina. U starije vrijeme (ARj) i danas u Dalmaciji (Š). V. kolendra.

Kolèndar m isto što koleđanin (ARj).

Kolèndati — pjevati kolende; čestitati kome Novu godinu. U starijih pisaca (ARj) i danas u Dalmaciji (Š). V. kolendovati, koledvati, kolendrati, veseliti.

* **Kòlendra** ž isto što kolenda. U Splitu (H. Miletić).

* **Kolèndrati** — isto što kolendati. U Vrbovskom na Hvaru (Š), u Splitu (H. Miletić.

* **Kòludar** m isto što redovnik (v. kaluđer). U južnoj Hrvatskoj od starine: Svi sveti koludri i remete. Fancev, Vat. mol. 43. Više primjera u ARj.

Kòludarski, kòludrački, kòludrički pr. što pripada koludrima, koludricama (ARj).

Kòludrica (u starini još: **koludra, kaludrica)** ž — isto što redovnica (v. kaluđerica); posebno (u nekim mjestima južne Hrvatske) zatvorena redovnica, »monialis« (Cr., KP I 94—95; Bel. I 226. V. ARj).

* **Koludrišće** s mjesto gdje borave koludri(-ce), samostan. Ostojić, B. I 93.

Kòludrištvo s stanje koludričko i kol. koludri i koludrice (ARj).

Koljivni pr. što pripada koljivu (ARj).

Kòljivo s u Ist. crkvi: kuhana pšenica koju svećenik blagoslivlje i prelijeva crnim vinom. To se jede na slavi ili na daći. Pšenicu može zamijeniti razno žito, pa i isjeckan kruh. Sličnim su obredom i stari Grci častili svoje pokojnike. Izraz potječe od ngrč. n. mn. kólyba (kuhano žito), preko stsl. kolivo (v. ARj; Svezn. s.v.; Bakotić).

* **Komemorácija** ž spomen, slavljenje, svetkovanje blagdana; posebna molitva u oficiju i misi, kao spomen sveca — svetkovine, koja se svetkuje zajedno s drugom, glavnom svetkovinom dana; lat. commemoratio — spomen, spominjanje (Diz. lit. 118). U naše doba (Sch.—P. 269; Kn. 183 s., 331; Gjanić 9 ss.). V. spomen, spomendan.

* **Komemorírati** isto što spomenuti (v. komemoracija); lat. commemorare — sjetiti se, spomenuti se (Sch.—P. 249).

Komenda ž davanje prihoda jedne crkve ili samostana nekome tako da se, kad njega nestane, prihodi vraćaju crkvi ili samostanu; srlat. commenda (što je nekome

povjereno na čuvanje). Usp. Du Cange I 1105 ss.; Kod. kan. 1412; Cr., Pr. 270; Ostojić, B. I 56.

Komendatar m osoba koja prima komendu; lat. commendator, tal. commendatario (ARj; Ostojić, B. I 58).

* **Komendataran** pr. što se odnosi na komendatara; crkv. lat. commendatarius, tal. commendatario: k. sistem, režim... (Ostojić, B. I 57).

Komendator m isto što prebendar (Klaić); lat. commendator.

* **Komènsal, komènzal** m svećenik koji stoji uz župnika, biskupa; ponešto mu pomaže, s njime se hrani, a nije mu pravi pomoćnik; lat. commensalis (tal. commensale) — koji je pozvan na objed, koji sjedi za istim stolom (usp. Petrócchi s.v. commensale). U novije vrijeme, npr. među franjevcima u Bosni (usp. još Slavija XXV 2, 342).

* **Komèsar** m osoba kojoj je povjerena kakva crkvena služba; lat. commissarius, tal. commessario (povjerenik). Vrlo obično kod starijih pisaca od 15. st. (ARj), a i danas, npr. kod franjevaca: Komesar Svete zemlje — Commissarius Terrae Sanctae (Reg. Const. art. 471 i dr.), komesar za Treći red — commissarius pro Tertio ordine (art. 648)... V. komisar, povjerenik.

* **Komesarìjat** m služba, ured, trajanje i područje vlasti, mjesto boravka komesara; manja redovnička pokrajina (u Franj. redu), ovisna o nekoj provinciji (Reg. Const. art. 338; Šem. II. izd. 780); povjereništvo koje sabire milostinju za očuvanje sv. mjesta (art. 622)...; crkv. lat. commissariatus, tal. commessariato (povjereništvo).

Komisar m isto što komesar (ARj).

Komisarijat m isto što komesarijat (ARj).

* **Komitiva** ž prihod koji se prima radi sudjelovanja kod nekih crkvenih funkcija; tal. comitiva — društvo, pratnja, povorka. U naše doba (Rog. 471).

Komka ž isto što komunion. U makedonskim i istočnosrpskim dijalektima. V. komkati.

Komkanje gl. im. od komkati; isto što pričest. U starijem crkv. jeziku (usp. stsl. kom'kanije). Miklošić DAW XXIV 31.

Komkati (se) — pričestiti (se); lat. communicare, stsl. kom'kati se. U starijem crkv. jeziku (ARj; Miklošić ,DAW XXIV 31; Slovo — Vajsov Zbornik, Zagreb 1957, str. 102 s.). V. komunikati.

Kòmora ž soba; od grč. kamára; lat. camara, camera; stsl. komora (usp. Miklošić, DAW XV 99). U svezi: nebeska, vječna k. — raj (Marulić 220); Apostolska k. — jedan od ureda Sv. Stolice koji se brine nad dobrima i vremenitim pravima Sv. Stolice, osobito u vrijeme kad je ona ispražnjena (Kadčić 302; Rog. 242; Cr., KP II 1, 124), prema lat. Camera Apostolica (usp. Kod. kan. 262). V. kamera.

Kòmornik m u starijem jeziku čovjek koji upravlja kraljevim ili državnim novcem; plemić koji ima neku osobitu čast u kraljevskom dvoru...; naslovni prelat papina dvora (Cr., Pr. 73; Rog. 254); od. lat. camerarius, a to od grč. kamára (Diz. lit. 84. V. komora). U svezi: kardinal, stožernik k. — predsjednik Apostolske Komore (Rog. 242; Cr., Pr. 64), prema lat. cardinalis camerarius (usp. Kod. kan. 262).

* **Kòmpar** m isto što kumpar (Klaić).

* **Kompenzaciònist(a)** m tko pristaje uz kompenzacionizam; crkv. lat. compensatinista. U novije vrijeme (Ž. I 327).

* **Kompenzacionìzam** m moralni sistem koji traži da u slučaju primjene probabilističkoga načela praktična korist nadoknadi eventualnu štetu, ili da relativno velika potreba opravda postupak po načelima probabilizma (Ž. II 300 i 326 s.; Diz. mor. 1357); crkv. lat. compensationismus (usp. compensatio — izravnavanje). V. sistem.

Kompètenat m onaj kojemu je prošlo vrijeme kušnje te se je prijavio za krštenje; lat. competens (competere — iskati, biti sposoban). Usp. Kn. 192; Sch.-P. 666. V. izabranik, oglašenik, prosvjetljenik.

* **Komplètor** m isto što kompletorij. U novijih pisaca (Sch.—P. 245).

* **Komplètorij** m isto što povečerje; lat. completorium (completorius — završni; complere — dovršiti, dopuniti). Prvi se put spominje kod sv. Bazilija (4. st.). Usp. Du Cange I 1137; Forcellini II 329; Cabrol III 2, 2467 ss.; Kn. 333 s.; Sch.—P. 461. V. kompletor, komplita, kumplit, kumplita.

Kòmplita ž isto što kompletorij; tal. compieta. U starije vrijeme od 16. st. (ARj), a čuje se i danas (Š).

Kòmun m dio brevijara (v. brevijar i oficij) i misala (v. misal), u kojemu su obrasci, molitve zajedničke za pojedine skupine svetaca; lat. commune (Commune Sanctorum, C. Apostolorum, C. Martyrum... od pr. communis — što je opće, zajedničko). Usp. Diz. lit. 120. U naše doba. V. ordinarij, proprij, zajednički.

* **Komunija** ž isto što pričesna pjesma (Sch.—P. 414); lat. communio — pričest. V. pričestan.

Komunion m i ž pričest; lat. communio, tal. communione. U starijem jeziku (ARj). V. komka, komkanje, komunijun, kuminion.

* **Komunijun** m isto što komunion. U Blatu na Korčuli (Š).

Komunikàcija ž zajedništvo, sudjelovanje (lat. communicatio). Posebno: 1. način na koji redovnici stječu povlastice (per communicationem — kad povlasticu primi jedan red, imaju je i drugi redovi. — Usp. Kod. kan. 64, 613; Diz. mor. 113. V. saopćivanje); 2. sudjelovanje katolika u obredima nekatoličkog bogoštovlja (communicatio in sacris. — Usp. Diz. mor. 294). U naše doba. V. zajedništvo.

Komunìkati — pričestiti se; lat. — tal. communicare. U starije doba (ARj). V. komkati (se).

* **Komunitàran** pr. isto što zajednički, zajedničarski: komunitarna narav kršćanskog bogoštovlja (Tem. dok. 79); lat. communis — zajednički, communitas — zajedništvo. U naše doba.

* **Komunitárnost** ž isto što zajedništvo; lat. communitas (v. komunitaran). U novije vrijeme.

* **Koncelebrácija** ž zajedničko govorenje mise; lat. concelebratio (Kn. 293, 299; Ms 10, 30).

* **Koncèlebrant** m tko zajedno s drugima govori misu (Ms 33 i dr.); lat. concelebrans, od gl. concelebrare (v. koncelebrirati).

* **Koncelebrírati** — zajednički govoriti misu; lat. concelebrare — zajedno slaviti, štovati, svetkovati (v. koncelebracija). Kn. 300; Ms 22; Potv. 17.

* **Kòncil** m sastanak vjernika, svećenika, biskupa, na kojem se raspravlja o različitim crkvenim pitanjima (o disciplini, o vjeri, o moralu); lat. concilium — sastanak, skup (Du Cange 1 1145 s.; Forcellini II 347 s.). Crkveno pravo razlikuje: opći koncil (concilium oecumenicum) na kojem se sastaju svi biskupi svijeta, a predsjeda sam papa osobno ili preko zamjenika (kan. 222 ss.); plenarni koncil (c. plenarium) koji drže biskupi više crkvenih pokrajina, uz dopust pape i pod predsjedanjem papina legata (kan. 281 ss.); provincijalni koncil (c. provinciale) koji se drži u pojedinim crkvenim pokrajinama (kan. 283 ss.). U novijih pisaca (Sch.—P. 549; Ž. I 242; Rog. 234). V. koncilij, končilij, sabor.

Koncilij, koncilijum m isto što koncil. U starijem jeziku (ARj).

Končilij, končilio m isto što koncil; lat. concilium, tal. concilio. U starije doba (ARj).

Kondak m u Ist. crkvi: kratka crkv. pjesma; od grč. kondákion (a to od kontákion — mala pjesma, himan), preko stsl. 'kondak' (Matzenauer 391; Bailly s. v.; ARj; Kov. 15).

Kondicija ž isto što uvjet pod 2; lat. conditio — pogodba, uvjet, okolnost. U novije vrijeme. V. kondicion.

Kondicion m i ž isto što kondicija; lat. conditio, tal. condizione. U starijih pisaca: Imalo bi se (krštenje) ponoviti posli pogibli s ugovorom ili kondicionom — ako nisi kršten... Dobretić 26 itd.

* **Konferéncija** ž sastanak na koji se okupljaju svećenici ili biskupi da vijećaju o crkvenim pitanjima. Često u svezi: dekanatska ili pastoralna k. — sastanak svećenika biskupskoga grada ili jednoga dekanata (v. korona); k. ili vijeće viših redovničkih poglavara (Dok. 327); biskupska k. — stalno vijeće, sastanak biskupa jedne crkvene pokrajine (Rog. 249; Cr., Pr. 69; Dok. 259; Ms 15; Kršt. 12; Spr. 8 ...). Naziv je nastao prema srlat. conferentia (usp. conferre — sabirati, prinositi, vijećati, dogovarati se), tal. conferenza (usp. Du Cange I 1161; Forcellini II 371; Kod. kan. 131, 448).

Konfèsija ž priznanje, ispovijedanje, vjera (lat. confessio); zatim: priznanje, očitovanje grijeha u sakramentu ispovijedi; posebna molitva što se moli u određenim prigodama, pa i prije ispovijedi (Confiteor); ispovijedanje vjere riječima ili mučeništvom (confessio fidei); mučeništvo; prediel crkve kod oltara gdje se čuvaju relikvije svetaca (Du Cange I 1162 s.; Forcellini II 372). U novije doba (usp. Sch.-P. 52). V. konfešion, ispovijed.

Kõnfesionalan pr. što pripada konfesiji — vjeri (v. konfesija); lat. confessionalis (Rog. 358; Bel. I 101).

Konfesur m tko javno riječju i životom ispovijeda vjeru (v. ispovjednik); lat. confessor, tal. confessore. U starijem jeziku (ARj).

Konfesurija ž ispovijedaonica; tal. dijal. confessoria. U starijih pisaca (ARj).

Konfèšati (se) — isto što ispovidjeti (se); tal. confessarsi. Govori se u Istri (ARj).

Konfešion m i ž ispovijed; lat. confessio, tal. confessione (v. konfesija). Govori se u Istri.

* **Konfirmácija** ž isto što potvrda (Klaić); lat. confirmatio (Kod. kan. 788).

* **Konfirmand** m isto što potvrđenik (Klaić); lat. confirmandus od confirmare (Kod. kan. 789).

* **Konfirmant** m isto što potvrditelj; lat. confirmans — od confirmare.

* **Konfirmirati** — isto što potvrditi (Klaić); lat. confirmare (Kod. kan. 786).

* **Konfiteor** — isto što ispovijed pod 4 (lat. confiteor).

* **Kònfratar** m osoba koju redovnička zajednica, zbog posebnih zasluga, dobročinstava, imenuje svojim subratom, tj. dionikom svojih duhovnih dobara; lat. confrater — subrat, drug (con mj. cum — s; frater — brat). Usp. Du Cange I 1168; Forcellini II 381. U naše doba. V. kumfratar, subrat.

* **Kongregácija** ž skupljanje, združivanje, zbor; lat. congregatio. Posebno taj naziv imaju ustanove (sacrae congregationes) koje sačinjavaju Rimski Dvor (Curia Romana) pomoću kojih papa upravlja Crkvom. Pravim osnivačem tih ustanova može se nazvati Siksto V., koji je sve crkvene poslove (ustan. »Immensa« od 22. siječnja 1588.) razdijelio na 15 kongregacija poput ministarstava u državama. Tijekom vremena mijenjao se njihov broj i djelokrug. Posebnu važnu promjenu proveo je Pijo X. (ustan. »Sapienti consilio« od 29. lipnja 1908. Usp. Kod. kan. 242 ss.). — Zatim, tako se još zove: redovnička zajednica (congregatio religiosa) u kojoj se polažu samo jednostavni zavjeti, bilo vječni bilo privremeni (kan. 488 ss.); vjersko udruženje koje ima pravo sebi pridružiti druga udruženja iste vrste (kan. 720); sastanak, vijećanje starješinstva u nekim redovničkim zajednicama (npr. kod franjevaca: generalna ili provincijalna kongregacija — congregatio generalis et provincialis. — Reg. Const. art. 410, 482). Usp. Lex. VI 123 ss. U novijih pisaca (Rog. 231, 493, 504, 584; Cr., KP II 2, 8; Sch.-P. 746...). V. kongregacion, zbor.

* **Kongregacion** m i ž isto što kongregacija. U starijih pisaca (V. definitorij).

* **Kongregànist(a)** m član pobožnog udruženja, kongregacije (v. kongregacija); crkv. lat. congreganista. U naše vrijeme (Š).

* **Kongreganìstica**, * **kongreganìstkinja** ž članica kongregacije (v. kongreganist). U naše doba (Š).

* **Kòngres** s sastanak, razgovor, skup; posebno sastanak katoličkih učenjaka, vjernika, svećenika; svečana euharistijska proslava (euharistijski kongres); vijećanje redovničkih starješina (npr. kod franjevaca: kapitularni kongres — congressus capitularis. — Reg. Const. art. 487); lat. congressus (Diz. lit. 125). V. Sch.-P. 48; Prič. 47 i dr.

* **Kòngresan** pr. što se odnosi na kongres (Prič. 48).

* **Kongrèsist** m tko sudjeluje na kongresu (v. kongres); crkv. lat. congressista. U naše vrijeme.

* **Kongrua** ž doprinos što ga državna vlast daje za uzdržavanje dušobrižnika; lat. congrua (sc. sustentatio) — pristojno uzdržavanje (pr. congruus — prikladan, zgodan, primjeren). Usp. Forcellini II 379 ss.; Cr., Pr. 100; Sch.-P. 361; Rog. 315, 336, 355.

* **Konkatedrala** ž glavna biskupska crkva grada, u kojem biskup — ordinarij stalno ne boravi; lat. concathedralis — katedrala s katedralom. V. katedrala, sustolnica.

* **Konkatedralan** pr. što pripada konkatedrali: konkatedralni kaptol (Rog. 286).

* **Kònklave** ž mn. soba, odaja, koja se može zaključati; posebno: odaje u koje se skupe kardinali da biraju novoga papu; lat. conclave (con mj. cum — s, clavis — ključ). Usp. Du Cange I 1149. U naše doba (Bel. I 183; Cr., KP II 1, 124). V. zatvor.

* **Konklúzija** ž isto što zaključak; lat. conclusio. U naše doba.

* **Konkòrdanca**, * **konkòrdancija** ž pregledan popis iz kojega se lako može doznati gdje se u SP spominje neka riječ ili neki bibl. redak (BL 156; Klaić); crkv. lat. concordantia, od gl. concordare — slagati se, podudarati se (usp. naslov poznate knjige: V. Coornaert, Concordantiae librorum Veteris et Novi testamenti. Regensburg 1909).

* **Konkòrdat** m trajni ugovor između Crkve i države; lat. concordatum (concordare — slagati se, skladovati). Kao najstariji spominje se Wormski konkordat iz g. 1122. kojim je dokrajčena borba oko investiture (Lex. VI 133 ss.; Bel. I 10; Rog. 54 ss.; Cr., Pr. 9).

* **Konkùbina** ž isto što hotimica; lat. concubina — suložnica, priležnica. U naše vrijeme.

* **Konkubinárac** m isto što hotim; lat. concubinarius — suložnik, priležnik.

* **Konkubìnat** m isto što hotimstvo; lat. concubinatus — suložništvo, priležništvo (usp. Du Cange I 1, 150; Forcellini II 358). U naše vrijeme.

* **Konkuréncija** (ž) u bogoslužju nastaje kada blagdani padnu u dane koji slijede neposredno jedan iza drugoga, pa se njihove službe (oficija) sastaju u vesperama, i tada valja znati kada svršava prva služba, a kada počinje druga, te kako treba urediti prvu i drugu večernju (v. okurencija, asignacija); lat. concurrentia (concurrere — stjecati se, sastati se, sudariti se). Usp. Diz. lit. 122; Sch.-P. 264; Kn. 126.

* **Konopej**, * **konopeum** m zastor ispred tabernakula; grč. konopeíon. Usp. Diz. lit. 125; Vjesnik đak. bisk. XII (1959) 30.

* **Konopljarka** ž posni badnji kolač, pravljen od konopljina brašna. U Potoku (Kordun). Glas Koncila XIV (1975), br. 25, str. 13.

Konsakracion m i ž isto što konsekracija; tal. consacrazione. U starijih pisaca (ARj).

Konsakrati, konsakravati, konsakrirati — isto što konsekrirati; tal. consacrare. U starijem jeziku (ARj).

Konsangvinitad ž isto što rodstvo; lat. consanguinitas. U starijih pisaca (Kašić 240). Usp. afinitad.

***Konsekrácija** ž posvećenje; posveta osobe, stvari, mjesta (lat. consecratio); posebno posveta biskupa (Kn. 297), isto što pretvorba (Kn. 205; Sch.-P. 355). Usp. Du Cange I 1177; Forcellini II 405; Cabrol III 2, 2579 ss. V. konsakracion, posveta, pretvorba.

Konsekrati — isto što konsekrirati. U starije doba (ARj).

* **Konsekratìvan** pr. onaj ili ono što posvećuje; lat. consecrativus. U novijih pisaca (Kn. 251). V. konsekratoran.

* **Konsekràtor** m tko posvećuje; osobito biskup koji posvećuje novoga biskupa; lat. consecrator — posvetitelj (Sch.-P. 33; Kn. 298 i passim). V. posvetitelj.

* **Konsekratòran** pr. isto što konsekrativan; lat. consecratorius. U naše doba (Kn. 249).

* **Konsekrírati** — isto što posvetiti; lat. consercrare (uzeti nešto od ljudske porabe i opredijeliti za svetu svrhu, posvetiti), njem. konsekrieren (v. konsekracija). U naše vrijeme (Sch.-P. 323, 358). V. konsakrati, konsekrati.

Konsenčati — isto što pristati; lat.-tal. consentire — slagati se, pristati. U starijih pisaca (ARj).

* **Konsiderácija** ž isto što promatranje; lat. consideratio. U novije vrijeme (Nova Manreza 193).

* **Konsignácija** ž mazanje svetim uljem i pravljenje znaka križa kod potvrde; crkv. lat. consignatio (usp. consignare — zapečatiti, utvrditi pečatom, udariti pečatom). U novijih pisaca (Kn. 198).

Konsijencija ž isto što savjest; lat. conscientia. U starije vrijeme (ARj). V. konšencija, kunšijencija, kušenca.

Konsìstorij, konzìstorij m vijeće, sastanak kardinala pod predsjedanjem pape (može biti tajan, javan ili polujavan); vijeće koje biskupu pomaže u upravi biskupije (članovi su vijeća kanonici ili konzultori, a mogu biti i drugi svećenici); lat. consistorium (mjesto gdje se ljudi sastaju; mjesto gdje bi rimski car držao vijeće i raspravljao o državnim poslovima; zatim samo vijeće rimskoga cara; sastanak svećenika, biskupa, kardinala). Usp. Du Cange I 1183; Forcellini II 416; Lex. VI 158 s.; Kon. kan. 233. — U novijih pisaca (Cr., Pr. 55; Rog. 229, 279; Bel. I 181, 247; Kn. 102).

* **Konsìstorija** ž svećenički sud u pravoslavnoj Crkvi (usp. NJ I 150; Rog. 383); lat. consistorium (v. konsistorij).

* **Konsistorijalac** m član konsistorija; od lat. consistorialis (v. konsistorijalan), s nast. -ac. U naše doba (Cr., KP II 1, 201).

* **Konsistorijalan, konzistorijalan** pr. što se odnosi na konsistorij, što pripada konsistoriju (lat. consistorialis); osobito u nazivu jedne kongregacije: Konsistorijalna kongregacija — Congregatio Consistorialis (Kod. kan. 248; Rog. 232; Ž. I 242); u vezi s nazivima nadarje (beneficium) i služba (officium): konsistorijalna nadarja — beneficia consistorialia (koja se podjeljuju u konsistoriju), nekonsistorijalna nadarja — b. non consistorialia (koja se daju izvan konsistorija. — Usp. kan. 260, 1411; Rog. 189; Cr., Pr. 270).

Konstitúcija ž odluka, odredba, ustanova... lat. constitutio. Posebno se tako zovu: najsvečanije papino pismo koje sadrži zakon (Apostolska konstitucija — Constitutio Apostolica), a može biti upravljena cijeloj Crkvi ili pojedinim pokrajinama, biskupijama, redovničkim zajednicama... (Kod. kan. 1125; Herman 178; Rog. 23; Cr., KP I 122; Ms 11); ustanove, pravila (constitutiones), prema kojima se upravlja redovn. zajednica, kaptol i dr. (Kod. kan 593; Rog. 322; Ž. I 224; Kn. 73). V. konstitucion, konštitucija, ustanova.

* **Konstitucion** m i ž isto što konstitucija; tal. constituzione. U starije doba (ARj).

* **Konsumírati** — pričestiti se tako da se potroše sve hostije; lat. consumare (pojesti, potrošiti); njem. konsumieren. U naše vrijeme (Sch.-P. 358).

Konšencija, konšijenca, konšijencija ž isto što konsijencija; lat. conscientia, tal. coscienza. U starijem jeziku (ARj).

* **Konštitucija** ž isto što konstitucija (Bel. I 6).

* **Kontemplácija** ž duhovno razmatranje, kod kojega netko po vjeri nutarnjim pogledom gleda i promatra ono što tjelesnim pogledom ne može vidjeti; lat. contemplatio — gledanje, razmišljanje, motrenje, duševno promatranje (usp. Forcellini II 440 s.; Tem. dok. 23; Živ. 141). V. kontemplacion, promatranje.

Kontemplacion m i ž isto što kontemplacija; lat. contemplatio, tal. contemplazione. U starijem jeziku (ARj).

Kontemplanje gl. im. od kontemplati; isto što kontemplacija (lat.-tal. contemplare — razmišljati). U starije doba (ARj).

Kontemplativ pr. koji razmišlja, koji je sklon razmišljanju; lat. contemplativus, tal. contemplativo. U starijih pisaca (ARj). V. kontemplacija, kontemplativan.

Kontemplatívac m tko razmišlja; lat. contemplativus (v. kontemplacija i kontemplativ). U starijih pisaca (ARj), a čuje se i danas.

* **Kontemplativan** pr. isto što kontemplativ; lat. contemplativus. U novije vrijeme (Cr., Pr. 105; Bajić 70). Često u svezi: k. život (Tem. dok. 26), k. ustanova (Dok. 313).

* **Kontemplativka** ž isto što kontemplativica (Živ. 168).

Kontemplativica ž duša (ili žena) koja razmišlja (v. kontemplacija, kontemplativ). U starije doba (ARj).

* **Kontestácija** ž svjedočenje za istinu, osobu; opiranje, protivljenje nekomu ili nečemu; naziv za jedan od najnovijih pokreta u Crkvi, kojega članovi poriču, osporavaju prava, zahtjeve crkv. poglavara; nlat. contestatio (v. kontestirati). Usp. Klaić; Bezić 193 s. V. osporavanje.

* **Kontestator** m tko kontestira; nlat. contestator (v. kontestirati). Bezić 194, 196, 197. V. osporavatelj.

* **Kontestatorski** pr. što pripada kontestatorima: k. pokret (Bezić 194, 197). V. osporavateljski.

* **Kontestíranje** gl. im. od kontestirati; isto što kontestacija. Bezić 200, 202. V. osporavanje.

* **Kontestírati** — pobijati, poricati, svjedocima potvrditi; poricati, osporavati prava ili zahtjeve crkv. poglavara; lat. contestari (zvati za svjedoke; svjedoke suočiti na sudu; suprotstaviti iskaze; poricati i pobijati tuđe stanovište). Klaić; Bezić 194, 197. V. osporavati.

* **Kontrahent** m tko sklapa sakramenat ženidbe; lat. contrahens (od contrahere — ugovoriti, sklopiti, pogoditi...). U novijih pisaca (Sch.-P. 639).

* **Kontrícija** ž savršeno kajanje i bol za grijehe (grešnik se kaje što je uvrijedio Boga, a ne samo zato što je zaslužio pakao i sl.); lat. contritio. U naše vrijeme. V. atricija, bol, kontricion, pokajanje.

Kontricion m i ž isto što kontricija; lat. contritio, tal. contrizione. U starijem jeziku (ARj).

Kontrovérsija ž raspravljanje bogoslova o prijepornim pitanjima; lat. controversia — pravdanje, prepiranje, raspravljanje na sudu, u školi (usp. Forcellini II 459; ARj; Rog. 340, 501).

* **Konvalidácija** ž naknadno osnaženje nevaljana pravnog čina ispunjenjem formalnosti koja nedostaje (Klaić); crkv. lat. convalidatio (usp. Kod. kan. 1133). V. sanacija, ukrijepljenje.

* **Konvalidírati** — isto što ukrijepiti; crkv. lat. convalidare (usp. Kod. kan. 1133, 1136). U naše doba (Š).

Kònven(a)t m mjesto gdje se skupljaju, gdje žive redovnici, samostan; lat. conventus (sastanak, skup; sastanak vjernika, redovnika; samostan), tal. convento (usp. Du Cange I 1205; Forcellini II 467; Skok, ERj II 142). U naše vrijeme (Sch.-P. 401; Bel. I 223). V. kumven(a)t, kunven(a)t.

1. **Konventùal** pr. isto što konventualan; lat. conventualis, tal. conventuale (v. konvenat). U starijih pisaca (ARj).

2. **Konventùal** m isto što konventualac (Ovi redovnici male braće niki jesu od obsluženja, a niki od odpuštenja kakono konventuali. Dalla Costa I 110. Medju bratjom od obsluženja i konventuali velika razlika biše u načinu življenja i obsluženja. P. Filipović 26).

* **Konventuálac** m član Franj. konventualskog reda koji se lat. zove Ordo fratrum minorum conventualium. U novije doba (Cr., KP II 2, 6; Šem. II. izd. 764 ss.). V. franjevac, 2. konventual.

* **Konventuàlan** pr. što se odnosi na konvenat; samostanski (lat. conventualis, tal. conventuale). Osobito često o misi, kojoj treba da prisustvuju svi članovi samostana, kaptola (konventualna misa — missa conventualis). Danas obično (Št. I 357; Rog. 295; Sch.-P. 363; Bel. I 287; Ms 23). V. 1. konventual, shodan.

* **Kònvers** m redovnik koji nije svećenik, poslužnik u samostanu; srlat. conversus (koji se obratio na kršć. vjeru, koji u odraslim godinama ostavlja svijet i dolazi u samostan), tal. converso (brat laik, redovnik podvornik). Usp. Du Cange I 1206; Forcellini I 468 s.; Rog. 522; Ostojić, B. I 133; III 200.

* **Kònversa, kònverza** ž redovnica koja nije dužna na moljenje časova u koru, žena koja poslužuje u samostanu; tal. conversa. Ostojić, B. I 132 s.; Šem 474 i (II. izd.) 930. V. konvers.

* **Konversácija, * konveršácija** ž zajednička zabava u samostanima (npr. kod franjevaca), razgovor redovnika poslije objeda i večere; lat. conversatio — zajednički način života, samostanski život, razgovor, zabava (usp. Du Cange I 1206; Forcellini II 468 s.).

* **Konvertírati** — obratiti se na katoličku vjeru ili na bolji kršćanski život (v. konvertit, obratiti).

* **Konvèrtit(a)** m tko se obraća na katoličku vjeru ili od grešna života na bolji život; tal. convertito (usp. gl. convertirsi — obratiti se: lat. converti — obratiti, okrenuti, promijeniti). V. Sch.-P. 371. V. obraćenik.

* **Konvérzija** ž obraćenje na katoličku vjeru, na bolji život; lat. conversio. U naše doba (Š). V. obraćenje.

Kònvik(a)t m ustanova, kuća, u kojoj mladež (pod vodstvom svećenika, redovnika) živi zajedničkim životom radi odgoja i nauka; lat. convictus — zajedničko življenje (Rog. 536).

* **Konvizitator** m pomoćnik, pratilac vizitatora (Ostojić, K. 276); crkv. lat. convisitator (con, cum — s; visitator — v. vizitator).

* **Konzervatívac, * konzervàtist(a)** m konzervativan kršćanin. U naše doba (v. konzervativan).

* **Kȍnzervativan** pr. onaj (kršćanin) koji se strogo drži vjerske tradicije, starih crkvenih običaja, obreda; crkv. lat. conservativus (conservare — sačuvati). U novije vrijeme. V. npr. Vjesnik đak. bisk. XXVII (1974) 213.

* **Konzervàtivka, * konzervàtistkinja** ž prema m konzervativac (Klaić).

Konzervàtizam m, **konzervativizam** m, **konzervatívnost** ž (Klaić) — privrženost očuvanju starih običaja, naredaba u Crkvi: crkv. lat. conservativismus (conservare — sačuvati).

* **Kònzultor, konsultor** m savjetnik pape, biskupa, redovničkih poglavara... (lat. consultor). Posebno to ime nose svećenici, koje imenuju biskupi kao svoje savjetnike, u biskupijama u kojima se ne može uspostaviti ili obnoviti stolni kaptol kanonika (kod nas, npr., u mostarskoj, banja-

lučkoj biskupiji). Usp. Kod. kan. 423 s. — U novijih pisaca (Rog. 231, 293; Cr., KP II 1, 200; Sem. II. izd. 707...).

* **Konzultorski** pr. što pripada konzultorima, npr. konzultorsko vijeće (Šem. 672).

* **Kooperàtor** m svećenik koji pomaže župniku; lat. cooperator — pomoćnik (usp. Kod. kan. 476). U naše vrijeme (Rog. 179). V. pomoćnik, vikar.

* **Kooperatúra** ž dio župe kojim upravlja kooperator (v. ekspozitura). U novije doba (Rog. 320).

* **Koperatur** m isto što kooperator. Na Rabu (Kušar 21).

Kôr m naziv za: 1. zborove anđela — devet kora anđeoskih (I sada se uzdviže svarhu kora angeoscieh. Fancev, Vat. mol. 75. V. red); 2. svece u raju (Vsi kori spovidnikov. Korizm. 71 a. ARj); 3. crkveni pjevački zbor (Kn. 69); 4. mjesto u crkvi gdje se pjeva ili moli časoslov (Sch.-P. 273). Naziv je iz grč. chorós, lat. chorus (prvotno: ples, kolo, pjev. zbor kod drame...). Usp. Preuschen 1158; Lex. II 885. V. hor, molište, pjevalište.

Kòrabalj m, **kòrablja** ž plovilo u kojem se spasio Noa i njegovi sinovi (Post 6—9; DF 590); prema stsl. korabl', korablj', a to prema grč. karábion, kárabos (Miklošić, DAW XV 100; Vondrák, Altk. Gram. 338; Meillet, Études 187; Vasmer XII 246; Krek 178. V. kovčeg, plavčica). Prema 1 Pt 3,20 k. je praslika kršć. krštenja. Alegorijsko tumačenje Biblije uspoređuje k. s Crkvom (BL 156).

* **Kòral** m crkveno pjevanje, posebno gregorijansko (Sch.-P. 345; Dok. 61. V. gregorijanski i monodija); prema lat. choralis, sc. cantus (Lex. II 886 ss.).

* **Kòralan** pr. što se odnosi na koral (Sch. -P. 345; Kn. 69; Tem. dok. 33). V. vikar.

Kôran pr. što se odnosi na kor. U svezi: korne majke — zatvorene redovnice koje su dužne na zajedničko moljenje časoslova u koru. Šem. 474, 475. V. korski.

* **Korepiskop** m u starije vrijeme na Istoku: biskupov pomoćnik, koji je manje biskupske službe vršio na selu izvan grada. Nije ni morao biti posvećen za biskupa. Moglo ih je biti više u biskupiji. Spominju se prvi put poč. 4. st., a bilo ih je sigurno i prije, čim se kršćanstvo raširilo i izvan grada. Kasnije se spominje samo jedan u biskupiji koji je stao u gradu gdje i biskup. Bilo ih je u staro vrijeme i na zapadu, a u nekim istočnim crkvama ima ih i danas. Izraz potječe od grč. chōrepískopos (epískopos tēs chōras, en chōra — biskup u pokrajini), lat. chorepiscopus. V. Du Cange I 969 ss.; Lex. II 893 s.; Cabrol III 1423; Barada 174. Usp. horepiskop.

* **Korepiskopat** m služba, čast, dostojanstvo korepiskopa; od lat. chorepiscopatus (Forcellini II 174, Barada 174).

* **Kòrist** m tko je dužan ići u kor; tal. corista. U naše doba (Živ. 160; Šem. 473).

* **Kòristica, kòristkinja, kòrista** ž redovnica, koja je dužna ići u kor (Bel. I 207; Ostojić, B. I 132).

* **Korizam** m isto što korizma. Govori se u Istri (Jardas 51).

* **Kòrizma** ž četrdesetdnevni post koji je od najstarijih vremena ustanovljen na uspomenu Isusova 40-dnevnog posta (Mt 4); lat. quadragesima (quadragesimus — četrdeseti), rom. coresma (Skok, ERj II 154 s.), mlet. quaresema (Boerio 545). U početku je kršćanstva bilo više postova koji su trajali 40 dana, osobito prije velikih kršćanskih svetkovina: Božića, Uskrsa i dr. Kasnije ostaje samo korizma pred Uskrs. Broj dana nije uvijek točan i jednak u svim krajevima s obzirom na to da se u nedjelju ne posti. Tokom vremena razlika je i u kakvoći i u količini hrane (ARj; Cr., Pr. 257; Ms 5; Kn. 186 i passim). V. četiredesetnica, korizam, kvadragena, kvadragezima.

Kòrizmen pr. što pripada korizmi. Od 15. st. (ARj; Dok. 57; Ms 77...).

Kòrizmenik, kòrizmenjak m knjiga korizmenih propovijedi (ARj).

Kòrona ž ures glave, vijenac, kruna; klerička tonsura; krunica (Sch.-P. 297); sastanak svećenstva u biskupskom gradu ili u pojedinim dekanatima, na kojem se vijeća i raspravlja o različitim bogoslovnim pitanjima (Rog. 179, 308; Cr., Pr. 35); lat.-tal. corona (usp. Du Cange I 1224; Forcellini II 489; Reg. Const. art. 104). V. konferencija, rosarij, tonsura, vijenac.

Koròsante, kròsante ž mn. svetkovina Tijelova; lat. corpus sanctum, tal. corpo santo (sveto tijelo). Od 18. st. u Dubrovniku (ARj).

Korpòral, korporao, korpurao m isto što tjelesnik; lat.-tal. corporale (corporalis — tjelesni, corpus — tijelo). Usp. Du Cange I 1231; Forcellini II 490; Lex. VI 214 s.; Diz. lit. 133. U starije vrijeme dolaze sva tri oblika (ARj), a danas je običan samo prvi (Sch.-P. 317; Kn 107).

* **Kôrski** pr. što se odnosi na kor: korska obveza (Tem. dok. 77). V. koran.

Kòruna ž kruna, vijenac; posebno vijenac slave na nebu, vijenac mučeništva i sl.; lat.-tal. corona. U starijih pisaca od 15. st. (ARj). V. vijenac.

Kòrunica ž (dem. od koruna) — mali vijenac, kruna; isto što rosarij, tonsura. Od 15. st. (ARj). V. vijenac.

Kòstarica ž isto što gostarica (ARj; Št. 8 449).

Köstret, köstrijet, kostreta ž vrlo oštra dlaka (npr. od koze); tkanje od takve dlake; odijelo pokornika (Suhi post, biči, kostreti na goloj puti. Kadčić 371. V. još ARj; Par.; DDM). Usp. cilicij.

Kòstretan pr. što pripada kostreti (Dalla Costa I 105).

Kòšulja ž isto što alba; srlat. casula (v. kasula. Usp. ARj s. v. košulja): Naglavnik, košulja, pas, narućnik, navratnica oliti štola, planita. Kadčić 85. Misnu košulju spominje već kartažki sabor IV (398) kano obće poznatu crkvenu odjeću. Št. I 428.

Kōta ž bijela haljina, koja seže do pojasa ili nešto niže, a nose je svećenici i klerici (podvornici) kod nekih crkvenih obreda; srlat. cotta (Du Cange I 1245 s.; Diz. lit. 134 s.; Petrócchi, s.v. cotta): Ima nositi svarhkožnicu... oli kotu. Kadčić 32. Kratka košulja... s pokraćenimi širokimi rukavi zove se kota. Št. I 437. V. Spr. 30. Usp. roket, superpelicej.

Kòvčeg m drvena naprava za spremanje; posebno: skrinja, sprema, u kojoj su se čuvale ploče na kojima su pisane Božje zapovijedi (Pnz 10, 1—5). Taj je k. bio vidljiv znak Božje prisutnosti (usp. Br 10, 35), moći koja je pratila narod u borbi (usp. Br 10, 33—36; BL 158; RBT 428 ss.). K. znači još: mrtvački lijes, kapsa; plovilo u kojem se spasio Noa (v. korabalj). Izraz je postao od stsl. kov'čeg', a to vjerojatno prema ngrč. kaukíon, kaúkos (usp. Miklošić, DAW XV 101; Jagić 355; (ARj).

* **Krajevan** pr. što se odnosi na kraj, pokrajinu. U svezi: k. sabor — sabor biskupa jedne ili više crkv. pokrajina (Ž. I 24. V. plenaran, provincijski); k. običaj — običaj jedne crkv. pokrajine (Ž. I 256. V. partikularan).

Kràlìješ (ikav. krališ) m — brojanice, čislo, krunica; vjerojatno prema madž. kláris (v. ARj; IB; Par.). V. rosarij.

Krâlj m državni vladalac koji nema drugoga nad sobom; od njem. Karl (po svoj prilici po Karlu Velikome). Često o Bogu kao vladaru neba i zemlje (Ps. 5, 3; 10, 16; Iz 6, 5...), o Kristu (Isus Nazaranin, kralj židovski. Bernardin 89). U svezi: knjige o kraljevima — dvije knjige SP SZ (BL 158); Tri kralja — svetkovina 6. siječnja, koja podsjeća na dolazak istočnih mudraca, kraljeva na poklon Isusu (v. Bogojavljenje); Krist Kralj — svetkovina u posljednju nedjelju crkv. godine kojom se slavi Kristova vladalačka vlast (Ms 89).

Kraljèvati — biti kralj, vladati kao kralj. O Bogu koji upravlja, vlada nad nebom i zemljom (vrlo često u završetku službenih crkv. molitava: Koji živiš i kraljuješ...); o svecima koji s Isusom u nebu slave slavlje, kraljuju; o službi Božjoj (Služiti Bogu jest kraljevati. Kadčić 30).

Kràljevina ž zemlja, država, nad kojom je kralj. U svezi: nebeska k. — raj. U nekih starijih pisaca (ARj).

Králjevstvo s kralj. čast, država. U svezi: Božje, mesijansko k. — Crkva (Njegova kraljevstva neće biti konac. Marulić 167. Usp, Lk 1, 33); nebesko k. — rajsko uživanje, raj (usp. Mt 7, 21), prema lat. regnum coelorum. Usp. RBT 444 ss.

Kràljica ž žensko čeljade koje kraljuje. Od starine vrlo obično o Majci Božjoj, npr. u molitvi: Zdravo, Kraljice...

* **Krêdo** s početna riječ i naziv za molitvu, obrazac, koji sadrži glavne istine vjere (Apostolsko vjerovanje, Nicejsko vjerovanje...); naziv za dio mise koji tako počinje; lat. credo — vjerujem (Diz. lit. 135 s.). U novije doba (usp. Sch.-P. 386). V. vjerovanje, vjerujem, vjeruju.

Krepòsnica ž kreposno žensko čeljade (ARj; IB).

Krepòsnik m krepostan čovjek. Od 18. st. (ARj; IB).

Krēpost ž snaga, sila; posebno: 1. snaga u duhovnom smislu, kao osobina Boga,

kreposna čovjeka... (Kripost za ozdraviti, činiti čudesa, razumiti jezike. Kadčić 10); 2. moć, djelovanje: o riječi Božjoj, molitvi, postu, misi, sakramentu... (Misa uzdrži u sebi među ostalim tri osobite kriposti, oliti svršenosti i tvora. Dobretić 368); 3. dobro duševno svojstvo ili trajno raspoloženje (stanje) po kom se čestito živi, kojim se nitko rđavo ne služi. Može se shvatiti ili uopće kao značaj čeljadeta ili kao neka naklonost na dobro u nekom smjeru. Razlikuju se četiri kreposti stožerne (razboritost, pravednost, umjerenost, jakost) i tri bogoslovske (vjera, ufanje, ljubav). Pravoslavni za to značenje riječi imaju »dobrodjetelj« (usp. Ž. II 20 ss.; ARj; IB; Par.). U svezi: kreposti anđeoske, nebeske — naziv za jedan od anđeoskih korova (usp. ARj), prema lat. Virtutes. V. anđeo, vertud, virtud, virtutes.

Krȅpostan (u starini i: **kreposniv**; stsl. krêpost'n') pr. — što pripada kreposti; koji ima krepost; koji je jak, hrabar umno ili tjelesno; osobito što je u vezi sa krepost pod 3, a to može biti: čovjek, život, djelo, misao, riječ, običaj... (Dilovat dila kriposna. Dobretić 368). V. ARj; IB; Par.; Ž. II 20 ss.

* **Krijèpnice** (ikav. kripnice) ž. mn. — pobožne pjesme (»molitvice«) koje se mole na Veliki četvrtak; po tome što u njima dolazi riječ »kripna« (Dušo grišna, budi u viri kripna...). U Zlopolju u Dalmaciji (Š).

Krílo s isto što gremijal. U novije doba (Št. I 433).

Krȉpta ž manji dio groblja, samo groblje, kapelica; podzemna kapelica, crkvica, ispočetka ispod glavnog oltara, a onda ispod cijele crkve (ARj; Sch.-P. 290; Ostojić, B. I 109); grč. kryptē (natkrit podzemni hodnik), lat. crkv. crypta (Forcellini II 526; Cabrol III 3161 ss.). V. svedbenica.

Krisma, krismati... isto što krizma, krizmati... U nekih starijih pisaca (ARj).

Krȉst m pomazanik; od grč. Christós, lat. Christus. Novoizabrani kralj na Istoku mazao se uljem. Tako je pomazan Saul (1 Sam 10, 1), David (1 Sam 16, 13) i dr. Kako je Otkupitelj svijeta, obećani Mesija, Kralj kraljeva, vječni Svećenik, to se u Evanđelju vrlo često zove Christus, iako nije bio mazan uljem (Mt 1, 1; 16, 16; Mk 1, 1; Iv 1, 17 itd.). Naziv Christós postao je njegovim vlastitim imenom (usp. Preuschen 1162 s.; BL 161). Naš oblik dolazi od 16. st. dosta rijetko. Danas je kod katolika sasvim običan (Sch.-P. 682; Kn. 65; Obr. 18 itd.). V. Hrist, Hristos, Hrst, Isukrst, Krst, Krstos, Pomazanik.

* **Kristijanizacija** ž širenje kršć. vjere, duha; crkv. lat. christianizatio.

* **Kristijanizirati** — širiti kršć. vjeru, duh, utjecaj. U naše doba (Š).

* **Kristocèntričan** pr. što se odnosi na kristocentrizam. U novije vrijeme. Usp. Bogosl. smotra 44 (1974), br. 1, str. 50 i 51.

* **Kristocèntričnost** ž odnos, stanje, po kojem je Isus središte svega stvorenoga (v. kristocentrizam). Usp. Bogosl. smotra 44 (1974), br. 1, str. 65.

* **Kristocentrìzam** m nauk Crkve da je Krist Glava i središte svega stvorenoga, sve povijesti (usp. 1 Kol 1, 15—18; Dok. 101); crkv. lat. Christocentrismus (Christus i centrum — središte).

* **Kristològia** ž nauk o Kristu, Otkupitelju ljudskog roda; crkv. lat. Christologia (grč. Christós i lógos — govor, riječ). V. Lex. (zw. Aufl.) II 1156 ss.; BL 328.

* **Krȉstološki** pr. što je u vezi s kristogijom (Tem. dok 51).

Krîv pr. koji nije prav, lažan, nepravedan, zao, grešan (O vi duše krive. Marulić 230. V. ARj; Par.).

Krívac, krȉvnik m kriv čovjek (Da ne bi... učinili se krivci krvi Gospodinove. Kadčić 107. V. ARj).

Krîvda, krivica, krivìna, krȉvinja, krȉvnja ž nepravda zloća, grijeh (Da odpušta krivicu priljubodinstva. Kadčić 442. Krivinu tvorismo. Marulić 31. V. još ARj; Par. i dr.).

Krîvo s nepravda, zlo, grijeh (Jere bi drugačije učinio nepravicu i krivo tomu redovniku. Kadčić 70).

Krivobog m krivi, lažni bog (ARj).

Krivobogoštovac, krivobogoštovnik m koji štuje krive bogove (ARj).

Krivobogoštovan pr. koji pripada krivobogoštovlju (ARj).

Krivobogoštovlje s štovanje krivih, lažnih bogova (ARj).

Krivòboštvo s vjera u krive bogove, neznaboštvo. Od 18. st. (ARj; Par.; Ben.).

Krivòbožac m čovjek koji vjeruje u krive bogove, štuje ih, klanja im se. Od 18. st. (ARj; Par.; Ben.; DDM). V. 1. pogan.

Krivòbožan, krivòboški pr. koji pripada krivim bogovima ili krivoboštvu. Od 18. st. (ARj; Par.).

Krivočašće, krivočašćenje s praznovjerje, sujevjerje. U starijem jeziku (ARj).

Krivòdušan pr. koji je krive duše, nepošten, nepravedan, zavidan. Od 18. st. (ARj; Par.).

Krivòdušnica ž krivodušna žena (ARj; Par.).

Krivòdušnik m krivodušan čovjek (ARj; Par.).

Krivòdušnost ž osobina onoga koji je krivodušan (ARj).

Krivoklanjac, krivoklanjalac m tko se klanja krivim, lažnim bogovima (ARj).

Krivokletac, krivokletnik m čovjek koji se krivo kune (ARj; IB). V. oklinjalac.

Krivokletan, krivokletiv pr. koji se krivo kune (ARj). V. krivoprisežan.

Krivokletnica ž žena koja se krivo kune (ARj; IB). V. oklinjalica.

Krivokletstvo s, **krivoklestvo** s, **krivokletva** ž, **krivoklevština** ž kriva kletva, zakletva za ono što je lažno (ARj). V. krivorota, perjurija.

Krivokletven pr. što pripada krivokletvi, krivokletstvu (ARj).

Krivoprisežan pr. koji se krivo priseže; isto što krivokletan (ARj).

Krivoprisežnik m krivoprisežan čovjek. Od 16. st. (ARj; Ben.).

Krivorota ž, **krivorotstvo** s isto što krivokletstvo; od kriv i rota (v. 3. rota). ARj; Par.

Krivorotac, krivorotnik m krivorotan čovjek (ARj).

Krivorotan pr. koji se krivo zaklinje; od kriv i rota (v. 3. rota). ARj; Par.

Krivorotnica ž krivorotna žena (ARj; Par.).

Krivoštovac, krivoštovnik m tko krivo štuje, krivovjerac. U starijem jeziku (ARj).

Krivoštovan pr. koji krivo štuje, koji pripada krivoštovlju (ARj).

Krivoštovanje, krivoštovlje, krivoštovstvo s krivo štovanje, kriva vjera, krivovjerje (ARj).

Krivovjera ž, **krivovjernost** ž, **krivovjerništvo** s isto što krivovjerstvo. U starije doba (ARj).

Krivòvjerac, krivòvjernik m čovjek koji krivo vjeruje; posebno: 1. kršćanin koji nije katolik (Bel. I 52, 107; Ž. II 101, 102. V. heretik, poluvjerac, zašlac); 2. nekatolik uopće, neznabožac (ARj; Par.; DDM i dr. V. 1. pogan).

Krivòvjeran pr. (stsl. krivovêr'n'. Miklošić, DAW XXIV 43) — koji krivo vjeruje; što pripada krivovjernicima, krivovjerstvu (ARj; Par.; Ben.; DDM). V. poluvjeran.

Krivòvjerje s isto što krivovjerstvo. U starije doba rijetko (ARj), danas obično (Cr., Pr. 403; Ž. II 99; Bel. I 104).

Krivòvjernica ž žena koja krivo vjeruje, koja nije katoličke ili kršćanske vjere (ARj; IB; Ben.). V. poluvjerka.

Krivòvjernički, krivòvjerski pr. što pripada krivovjernicima, krivovjerstvu. Od 18. st. (ARj; IB). V. heretički, poganski.

Krivòvjerstvo s kriva vjera; posebno: 1. kršćanska vjera koja nije katolička (Cr., Pr. 267, 403); 2. Svaka vjera koja nije katolička, kršćanska; 3. praznovjerje, sujevjerje. Usp. RBT 449 ss.; ARj; IB; Par.; DDM i dr. V. hereza, krivovjera, krivovjerje, poluvjerje.

Krivozakletbnik, krivozakletnik, krivozaklinjač, krivozaklinjalac m čovjek koji se krivo zaklinje (ARj).

Krivozakletva ž isto što krivokletva (ARj).

Krȉzma ž — 1. mast za mazanje kod potvrde i nekih drugih sakramenata (sastoji se od ulja i balsama); 2. isto što potvrda; grč. chrīsmá — mazanje, preko lat. chrisma (usp. Preuschen 1161; Forcellini II 175). Obično u starini od 16. st. (ARj) i danas (Bel. I 254; Sch.-P. 306; Kn. 339; Cr., KP I 145; Potv. 34; Bol. 54). Usp. krizmanje, pomast.

Krȉzmalac, krizmavac m isto što potvrditelj (ARj).

* **Krizmale** s povošteno platno, koje se stavlja ispod oltarnika na oltar nakon što je pomazan krizmom. Odatle i naziv crkv. lat. chrismale. Sch.-P. 315.

Krizmalić m bijeli ubrus koji se stavlja na glavu krštenoga, pošto je pomazan krizmom (B. Kašić). ARj.

Krìzman pr. što se odnosi na krizmu: krizmano ulje (Potv. 11), krizmani kum (v. kum). V. i ARj.

Krìzmanik (ARj; Potv. 10), **krizmènik** (ARj) m — kršćanin koji se krizma; isto što potvrđenik.

Krìzmanje gl. im. od krizmati; isto što krizma (ARj; Potv. 25).

Krìzmati (se) — podijeliti (primiti) sakramenat krizme. Od 15. st. (ARj). V. potvrditi.

Krizmávati nesvr. prema svrš. krizmati. Od 18. st. (ARj).

Krìzmen pr. što pripada krizmi: krizmeno ulje (Potv. 11)... Od 16. st. (ARj).

Križ m oruđe Isusove muke (kojemu se lit. štovanje iskazuje od najstarijih vremena); znak koji se već od apostolskih vremena pravi rukom na sebi, nad drugom osobom, nad predmetom... (u Ist. crkvi čini se stisnutom pesnicom, a tiče se čelo, prsa i desno rame; na Zapadu se s ispruženih pet prsta tiče čelo, prsa i oba ramena); vjera, crkva (kojima je križ simbol); nevolje, teškoće koje kršćanin ima ustrpljivo podnositi (usp. BL 161; RBT 451 ss.).
O postanku naše riječi »križ« vrlo se mnogo pisalo. Svi se slažu da je postala od lat. crux. Ali lat. naziv nije k nama došao neposredno. Stoga naš oblik neki izvode od svnjem. chruzi ili chriuzi (Miklošić), drugi opet iz romanskih oblika: croce, kroge — krože ili (najvjerojatnije) gornjotal. dijal. cruce. U stsl. jeziku ima oblik križ', ali on ne dolazi u najstarijim spomenicima, nego mjesto njega susrećemo kr'st'. I danas pravoslavni Slaveni imaju »krst«, dok zapadni Slaveni i južni Slaveni katolici (od starine) imaju »križ« (usp. Du Cange I 1271; Forcellini II 525 s.; Cabrol III 2, 3046 ss.; Lex. VI 242 ss.; 255 ss.; 261 ss.; 265 ss.; Miklošić, DAW XV 95, 102; Jagić 203, 231; Jireček, DAW 48, 36 s.; Kiparsky 115; Bartoli 48; Meillet, Études I 182; Skok, RESl V 14, 18; VII 187; ERj II 221 s.; ARj; Kn. 114 i dr.). V. drvo, propelo.

Križan pr. što pripada križu (ARj; Št. I 517; Kn. 86; Bajić 75).

Križar m vojnik, vitez (u srednjem vijeku) koji je išao u Palestinu osloboditi Isusov grob. V. križnik.

Križàrica ž isto što biret. Tako se zove jer ima gore oblik križa. U novije doba (Cr., Pr. 58).

Križarski pr. što pripada križarima (Sch.-P. 474). V. križnički.

Krížati, križiti — činiti znak križa (ARj; Kn. 114).

* **Križec** m mali križ (kajk. dem. oblik od križ); blagoslov kuća (u zagrebačkoj nadbiskupiji) koji se obavlja prigodom svetkovine Bogojavljenja, tako nazvan jer svećenik, koji blagoslov vrši, nosi mali križ koji vjernici ljube (Rog. 470).

Krížev pr. što pripada križu. U vezi sa »dan« služi kao naziv za neke posebne dane. Tako se »Križevi dnevi« zovu ponedjeljak, utorak i srijeda poslije pete nedjelje po Uskrsu (ARj). Usp. rogacioni.

Kríževo s svetkovina Uzvišenja sv. Križa (14. rujna). ARj.

Kríži m mn. isto što Ašenzija. U starijem jeziku (ARj), a i danas u nekim krajevima (npr. u Dalmaciji).

Križić m dem. od križ (ARj; DDM).

Križnica ž isto što biret. U starijih pisaca (Od potribe je priati i posidovanje vrimenito, koje se prima po pridanju križnice, prstena, ključi i zemlje. Dalla Costa I 246).

Križnički pr. isto što križarski: Poslanja od vojske križničke (»križniske«) za oslobođenje mista sveti novu vrst od reda na svitlost podadoše. Dalla Costa I 96.

Križnik m isto što križar (Na misto bariaka križ nosili su, i zato križnici nazvani jesu. Dalla Costa II 26).

Križònoša, križònosac m tko nosi križ (ARj).

Krmine ž mn. isto što karmina. Govori se u Istri (ARj).

* **Krnòval** m isto što karneval. U Blatu na Korčuli (Š).

* **Krnjèval** m isto što karneval. U Dalmaciji (Š).

Kròpilo s crkveni predmet za kropljenje blagoslovljenom vodom (ARj; Par.; Ben.; DDM; Sch.-P. 327). V. aspersorij, okropilo, skropilo, škropilica.

Kropiónica ž sud za blagoslovljenu vodu, osobito kod kropljenja (ARj; Par.; Ben.; Sch.-P. 327). V. skropionica, svetionica, škropionica.

Kròpiti — polijevati tekućinom da pada kapljicama; posebno tako polijevati blagoslovljenom vodom kod službe Božje (Diz. lit. 43 s.; ARj; Par.; Ben.; DDM). V. okropiti, oskropiti, oškropiti, pokropiti, poškropiti, skropiti, škropiti.

Krst m 1. isto što Krist — kod katol. pisaca od 15. st.; 2. isto što križ — kod katolika dosta često, a kod pravoslavnih obično u starini i danas, redovno s izrazom »časni«; 3. isto što krštenje (baptisma) — (Sch.-P. 493; Obr. 4, 5; Kršt. 7 itd.). Izraz potječe od grč. Christós, lat. Christus, stsl. Kr'st' (Miklošić, DAW XV 102; Jagić 322; Kiparsky 236; ARj; Berneker 634. — Kako su se razvila značenja: krst — križ i krst — krštenje, v. Berneker 634; Jagić 203; Miklošić, DAW XV 103; DAW XXIV 29; Klich 102; Kiparsky 236; Skok RESl VII 196; RESl XI 201ss.; RESl XII 193 s.; ERj II 197).

Krsta s mn. svetkovina što u Srbiji svako selo svetkuje u koji ljetni dan i uz ostalo nosi krstove po polju (ARj).

Krstak m u pravoslavnih: kruh što se mijesi i peče na krsno ime (ARj).

Krstan, krsni pr. što je u vezi s krstom-krštenjem: krsno ime (ARj), krsna voda (Kršt. 10), krsni obred (Kršt. 15), krsno slavlje (Inic. 213), krsno otajstvo (Kršt. 77).

Krstiónica ž mjesto gdje se krsti (Dalla Costa I 175; Obr. 18; Inic. 171; Kršt. 10,11; ARj). V. baptisterij, batisterij, krštenica, krštionica, kupelj, studenac.

Krstitelj m onaj koji krsti, za lat. baptista. Obično o sv. Ivanu (Sveti Ivane Karstitelju. Fancev, Vat. mol. 42. V. BL 162; Ms 104*) i o djelitelju sakramenta krštenja (Inic. 14; Kršt. 12, 18).

Krstiti (se) — učiniti nekoga kršćaninom (postati kršćanin); podijeliti (primiti) sakramenat krštenja; učiniti znak križa; blagosloviti, posvetiti (običan je izraz: kršćena voda — blagoslovljena voda). Pren. krstiti se, prekrstiti se od koga, čega — ostaviti se slaba društva, govora, posla. Riječ je izvedena od krst pod 3. Obična je od starine (ARj).

* **Krstitke** ž mn. slavljenje krštenja (Ž. I 387).

Krstjanica ž prema m krstjanin: prava k. (Šanjek 201).

Krstjanin (starohrvatski) m naziv za savršene predstavnike Crkve bosanske (Šanjek 198), redovno u svezi: bosanski krstjani (Isti 58, 82), bosansko-humski k. (Isti 74), pravi k. (Isti 88), dobri k. (Isti 89)...

Krstos m isto što Krist; od Christós (v. Hristos) i Krst (v. Krst). U starijem jeziku (ARj).

Kršćanica ž isto što kršćanka (L. Ljubuški). ARj.

Kršćanik m isto što kršćanin. Rijetko u starini (ARj).

Kršćanin m sljedbenik Kristov, član njegove Crkve; grč. christianós (od Christós), lat. christianus. Naziv je nastao u apostolsko doba u Antiohiji (Dj 11, 26. Usp. Preuschen 1161 s.). U stsl. ima više oblika i izvedenica: kristijanin', kr'stijanin', kr'stijan', hr'stijanin', hr'stijan', kr'stijanica, kr'stijan'ka, hristijan'ka... hristijan'stvo, hr'stijan'stvo... (Miklošić, DAW XXIV 10 s.; Vasmer XII 286; Meillet, Études 186; Kiparsky 234. Oblici s početnim k— potječu od lat. christianus, a ostali su neposredno iz grčkoga. Imamo i mi dvostruke oblike: kršćanin, kršćanka... hrišćanin, hrišćanka... (često se govori i piše bez početnoga h-: rišćanin, rišćanka...). I jedni se i drugi upotrebljavaju od starine. S vremenom se razvilo značenje: kršćanin, kršćanka... = katolik, katolikinja...; hrišćanin, hrišćanka... = pravoslavni, pravoslavna... (usp. Miklošić, nav. mj.; Mažuranić III 403). — Katkada »kršćanin« (zapravo: krstjan, kerstjan) znači »čovjek« (usp. ruski: krestjanin — seljak). O tome više v.: ARj; Berneker 634 s.; Tentor 209; Mažuranić IV 542. V. kršćanik, krštenik.

Kršćanka (prije: krstijanka, krstjanka) ž — žena Kristove vjere; od stsl. kr'stijan'ka (v. kršćanin). Usp. hrišćanica, hrišćanka, kršćanica.

Kršćànluk (prije: krstjanluk) s — isto što kršćanstvo. Ponajčešće u bos. i dalm. pisaca (ARj).

Kršćanski (prije: krstijanski, krstjanski) pr. i pril. — što pripada kršćanima ili kršćanskoj vjeri (ARj). V. hrišćanski.

Kršćánstvo (prije: krstijanstvo, krstjanstvo) s — kršćanska vjera, stanje onoga koji je kršćanin; kol. svi kršćani na svijetu. Odgovara lat. christianitas. V. hrišćanluk, hrišćanstvo, kršćanluk.

Krštávati — nesvr. prema svrš. krstiti (ARj).

Krštènica ž kršteno žensko čeljade, kršćanka; žensko čeljade koje se ima krstiti; isto što krstionica; list kojim župnik svjedoči da je tko kršten; knjiga u koju se pišu krštenja. ARj.

Krštènik (kršćenik) m onaj koji prima sakramenat krštenja (ARj; Kršt. 8, 34; Potv. 10), kršćanin (ARj).

Kršténje gl. im. od krstiti; djelo kojim se krsti; sam sakramenat kojim se prima oproštenje grijeha, učlanjuje u crkv. zajednicu (BL 162; RBT 455 ss.). Obično u starini (ARj) i danas (Kršt. 25, 31). V. krst.

Krštionica ž isto što krstionica. U 2 pisca 18. st. (ARj).

* **Krucifiks** m raspeti, križ; lat. crucifixus — pribijen na križ, raspet (Klaić).

Krûh (stsl. kruh') m najosnovnija hrana za koju kršćanin moli u očenašu (o izrazima »kruh svagdanji« i »hleb nasušni« v. Budimir, NJ II 6—9; Đorđić, NJ II 50—53; Margan, NJ II 277 s.). Vrlo često o duhovnoj hrani, pričesti (Zašto jedan kruh, jedno tilo mlogi jesmo svi, koji od jednoga kruha občimo. Dobretić 61); obično u svezi: k. živi, k. života (usp. Isusove riječi: Ja sam kruh živi koji sam s neba sišao. Iv 6, 51); euharistijski k. (Ms 21), k. anđeoski... — Izraz »lomljenje kruha« nastao je prema činu koji je obavio Isus na Posljednjoj večeri (Uze kruh, blagoslovi, razlomi... Mt 26, 26) i značio je u apostolsko doba: Novozavjetna žrtva, Euharistija (Dj 2, 42; Tem. dok. 14; Ms 20, 43), a sada se tako zove u misi obred prije pričesti (Ms 161). V. hljeb.

Krûna ž vijenac; posebno trnovi vijenac kojim je ovjenčan Isus; vijenac nebeske slave; isto što tonsura; lat. corona. U starijih i novijih pisaca (ARj; Cr., Pr. 37). V. vijenac.

Krûnica ž molitva koja se sastoji od niza očenaša, zdravomarija ili sl. (v. rosarij); predmet (v. brojanice) koji se upotrebljava dok se takva molitva moli (ARj; Sch. — P. 474; Ms 54 i dr.).

Krûničar m tko pravi krunice (ARj); tko često moli krunicu (Š).

* **Krunìčati** — moliti krunicu, osobito često je moliti (Š).

Krûničica ž dem. od krunica (ARj).

Krûniti — ovjenčati; posebno ovjenčati trnjem ili nebeskom slavom. Od 15. st. (ARj).

Krûšan pr. što pripada kruhu, kruhu života — hostiji, npr. krušne prilike. Od 16. st. (ARj i dr.).

Krûšnik m (od kruh, krušan) isto što piksida (Št. I 448, 449).

Krv ž u duhovnom smislu za k. Sina Božjega koja se kršćanima daje za piće, redovno u svezi: k. Isusova, k. Kristova, k. Gospodinova, presveta k., predragocjena k. i sl. Usp. BL 165; Ms 19; Kadčić 46 i dr.

Ktitor m u Ist. crkvi: utemeljitelj, pokrovitelj, dobročinitelj crkve ili manastira; grč. ktétor — posjednik, gospodar (ARj; Mirković 70). V. titor.

Ktitorija ž posao ili osobina ktitora (ARj).

Kùba ž, **kube** s isto što kupola; od arap. tur. kubbet, kubbe (ARj).

Kûcati — isto što ljesti (Slavonija). Š.

Kûća ž (od kor. kont, stsl. kąšta) — zgrada u kojoj se stanuje; katkada: samostan, crkva (redovno u svezi: k. Božja), grob, pakao, raj... (v. ARj).

Kuda ž isto što koda (ARj).

Kudonoša m tko nosu kudu (ARj).

Kùkulj m dio redovn. odijela koji visi straga, prvotno da zaštiti pleća i glavu kad je kiša ili nevrijeme; srlat. cuculla, cucullio; grč. koukoúla, koukoúlion. Usp. Du Cange I 1287; Forcellini II 530; Lex. VI 289; Cabrol II 2, 2187. Kod monaha Istočne crkve (ARj; Rog. 567). V. kukuljica.

Kukùljica ž isto što kukulj. Kod redovnika Zapadne crkve. Od 16. st. (ARj).

* **Kûlt** m čin (misa, molitve i dr.) kojim kršćani iskazuju štovanje Bogu, Majci Božjoj i svecima; lat. cultus (usp. Forcellini II 536; Lex. VI 297 s.; Diz. lit. 139; Kod. kan. 1255 ss.). U naše vrijeme (Kn. 180; Ž. II 377; Prič. 47). V. štovanje.

Kûm m svjedok ponajprije kod krštenja, a onda i kod krizme, vjenčanja...; crkv. lat. compater — tko je s nekim otac (com mj. cum — s, pater — otac), jer kum stupa u duhovno srodstvo s onim koji se krsti i prima na se obvezu da će se za novokrštenika brinuti, odgajati ga, ako to

roditelji zanemare ili umru. Nije, međutim, jasno kako je od »compater« postalo »kum«. ARj (s. v. kum) misli da se je možda upotrebljavao nekakav duži oblik koji se u brzom govoru skratio (usp. gospodin — gospod; dominus — dum, don; frater — fra). V. Du Cange I 1104, 1132; Forcellini II 293, 321; Skok, RESI X 186 s.; ERj II 231 s.
Naši su oblici kum i kuma (ARj s. v. kum; Sch. — P. 502; Cr., Pr. 157 i dr.) s vremenom dobili i šire značenje. Vrlo se često tako zovu međusobno roditelji i drugi članovi obitelji kuma ili kume; a onda prijatelji, prijateljice, znanci. — U Istri (Rovinj) kumovi se zovu oni koji nose mrtvaca na pogrebu (Š). V. botar, fijoca, fijoco, filoco, pijun, piljun, santul, sutal, šantuja, šantul.

Kúma ž žena koja je svjedok kod krštenja, krizme, vjenčanja... (v. kum).

Kumàšin augm. od kum. Najčešće dolazi u vokativu i pokazuje osobito prijateljstvo (ARj).

Kúmče s dijete kršteno prema kumu, kumi (ARj).

* **Kumfratar** isto što konfratar. U starijem jeziku: Rečenih' muži imenom' kumfratrov' ovoga reda (1466). Šurmin 251.

Kumfratarstvo s stanje, služba kumfratra. U starije vrijeme (ARj).

Kùmica ž dem. od kuma (od 16. st.). U Dubrovniku i Zagrebu tako zovu seljanke iz okolice.

* **Kuminion** m i ž isto što komunion. U starijem jeziku (Starine 47, 210).

Kùmir m (stsl. kumir') — kip krivoga boga (Miklošić, DAW XXIV 37; ARj; Skok, ERj II 233). V. idol.

Kúmiti — biti kome kum, zvati koga kumom; pozvati koga da bude kum; moliti, zaklinjati nekoga za nešto. Danas sasvim obično.

Kumòvati — raditi kao kum, biti kum (ARj).

Kumovski pr. što pripada kumu ili kumovima.

Kùmpar, * **kunpar** m isto što kum; prijatelj; tal. compare (Boerio 184). U primorskim krajevima (Jardas 94). V. kompar.

Kùmplit m isto što kompletorij; lat. completorium, tal. compieta (Boerio 185). U starije doba (ARj).

Kùmplita ž isto što kompletorij; tal. compieta. U starijih pisaca (Završnica oliti kumplita. Kadčić 39. Redeći se na priliku u vrime none, nije dužan govorit... nego samo nonu, večernju i kumplitu. Dobretić 275).

Kúmstvo, kumòvstvo s osobina kuma; srodnost, veza među kumovima; kumovanje (ARj).

* **Kumulacija** ž zgrtanje, gomilanje; crkv. lat. cumulatio (cumulo — zgrćem, gomilam). Izraz »k. prihoda, beneficija« primjenjuje se kleriku koji uživa više prihoda, beneficija. Ostojić, K. 39.

* **Kumulativan** pr. skupan; zajednički; crkv. lat. cumulativus (cumulare — nagomilati, umnožiti, povećati). Redovno u vezi »kumulativno pravo« (ius cumulativum) sa značenjem: jednako skupno pravo biskupa (ordinarija) i redovničkog starješine nad redovnikom koji je, npr. kao župnik, podložan i biskupu i svome redovničkom starješini (usp. Kod. kan. 631). U novije doba (Rog. 549). V. privativan.

* **Kumven(a)t** m isto što konvenat. U starijem jeziku. Fratar' Filip', priur' s(ve)t(a)go... s' svoim' kum'ventom' (1451). Šurmin 191.

Kunšijencija ž isto što konsijencija; lat. conscientia, tal. coscienza. U starije doba (ARj).

* **Kunven(a)t, kuven(a)t** m isto što konvenat. U starijem jeziku: Kako da pride pred' nas' fratar' Stanislav'... u kipi svoem v kipih inih' sveta kun'ven'ta toga kloštra.. (1471). Šurmin 267. Da kda bi se služila misa od ku(n)venta..., ki bi pri toi službi ne bil, nima dela (1487). Šurmin 330. V. i Ostojić, B. I 93.

Kûpa ž gornji dio kaleža ili sam kalež; srlat. cuppa — čaša (Skok, ERj II 237). Kod starijih pisaca (Sveta je crkva odredila, da je kupa od zlata oli od srebra ili barem od mida iznutra pozlaćena. Kadčić 88. Otvori svetionicu i izvadivši svetu kupu, u kojoj staju pričestilišta, priveza je oko vrata. 151).

Kúpelj ž isto što studenac; polijevanje ili uranjanje kod krštenja (Inic. 89).

Kûpica ž dem od kupa; gornji dio kaleža (Kupica od kaleža ima biti najmanje srebrna. Dobretić 395).

* **Kûpola, kûpula** ž svod zaobljen kao pola kugle, najčešće nad crkvenom apsidom; od arap. tur. kubbet, kubbe (v. kuba), preko tal. cupola (usp. Skok, ERj II 240; Kn. 275).

* **Kupoprodaja** ž kupovanje i prodaja. U svezi: svetogrdna k. — isto što svetoprodajstvo. U novije doba (Cr., Pr. 152).

Kùrat m svećenik koji upravlja filijalnom župom (v. filijalan, filijala); župnik; lat. curatus (curare — brinuti se, starati se, upravljati, voditi), tal. curato (Du Cange I 1305; Petrócchi s. v. curato; Rog. 312 s.). Od 17. st. (ARj; Rog. 313).

* **Kùratan** pr. što se odnosi na kurata ili njegovu službu (Rog. 312). V. kuratski.

Kuràtija ž župa kojom upravlja kurat (capellania curata). Od 17. st. (Dalla Costa I 33; Rog. 312).

Kùratski pr. isto što kuratan.

Kûrija ž zbornica, vijećnica, skupština... (lat.—tal. curia). Posebno: papin dvor (Curia Romana — Rimska kurija), uredi koji pomažu papi u upravi Crkve (ispočetka svećenici Rima i susjedni biskupi, kasnije kardinali i kongregacije. Usp. Kod. kan. 242 ss.; Bel. I 238; Cr., KP II 1, 108); ured koji pomaže biskupu u upravljanju biskupijom (curia dioecesana — biskupijska kurija. Usp. Kod. kan. 363 ss.; Cr., KP II 1, 167), generalu kod upravljanja redom (curia generalis), provincijalu kod upravljanja provincijom (curia provincialis. Usp. Rog. 502). V. Du Cange I 1306 ss.; Forcellini II 549; Lex. VI 310 ss.; Rezasco 324. U Zagrebu se kurije zovu kuće u kojima stanuju kanonici. V. dvor.

* **Kurijálac** m čovjek koji pripada kuriji, koji radi u kuriji (v. kurija); lat. curialis (v. kurijalan). U naše doba (Cr., KP II 1, 168).

* **Kûrijalan** pr. što se odnosi na kuriju, što pripada kuriji (osobito o jeziku, stilu kurije); lat. curialis, tal. curiale (usp. Du Cange I 1314; Forcellini II 550; Cr., KP II 1, 168; Kn. 329; Rog. 440).

Kùstod, kuštod m čuvar, stražar, nadzornik (lat. custos, tal. custode). Posebno: svećenik — klerik, koji je čuvar crkve, samostana; redovnički starješina (npr. u Franjevačkom redu) koji upravlja jednom redovničkom pokrajinom (custos regiminis), franjevačkom redovničkom pokrajinom u Svetoj zemlji (Custos Terrae Sanctae), koji je zamjenik provincijalov (custos provinciae; sada: provincijalni vikar — vicarius provinciae), član kaptola koji nadzire ono, što se odnosi na službu Božju (relikvije, robu, vosak, vino...). Usp. Du Cange I 1323; Lex. VI 319; Reg. Const. art. 346, 371, 506 ss.; Cr., KP II 1, 182. — Katkada u starijem jeziku (ARj), a danas sasvim obično. V. čuvalac, ekskustod, kustos.

Kùstodija, kuštodija ž straža, pohrana, čuvanje (lat. custodia). Posebno: mjesto za čuvanje relikvija, sv. ulja...; posudica za čuvanje Euharistije (Obr. 96); redovnička pokrajina — skup od barem 4 samostana — kojom upravlja kustod; redovnička franjevačka pokrajina u Svetoj zemlji; služba, čast kustoda (usp. Du Cange I 1323; Lex. VI 319; Reg. Const. art. 337, 614 ss.). Dosta često u starijih pisaca (ARj), a i danas (osobito za redovničke pokrajine). V. čuvaostvo.

* **Kûstos** m isto što kustod (ARj s.v. častan; Rog. 482; Cr., KP II 1, 192).

Kûšati — ispitati, provjeriti... krepost, ustrpljivost; napastovati. O Bogu koji kuša ljude (v. kušnja); o ljudima koji kušaju Boga kad griješe (Ps 78, 18; Dj 15, 10); o vragu koji kuša da zavede na grijeh (Lk 4, 2). ARj. V. napastovati.

Kušenca, kušencija, kušijenca ž isto što konsijencija; tal. coscienza. U starije doba (ARj).

* **Kûšnja** ž ispit, provjera da se spozna duboka stvarnost iza nesigurnih privida, da se vidi vjernost Bogu (usp. napast). Imamo u SP stablo spoznaje (Post 2, 17), žrtva Izakova (Post 22), patnje Jobove (Job gl. 1 i ss.), k. Kristova (Lk 4, 1—13), k. Kristovih vjerovjesnika (usp. 1 Sol 2, 4; 2 Tim 2, 15), k. svih Kristovih sljedbenika (usp. 2 Tim 3, 12). V. RBT 477 s.

* **Kvadràgena** ž isto što korizma; od lat. num. distr. quadrageni — po četrdeset. U novije doba (Buj. II 197 s.).

* **Kvadragèzima** ž isto što korizma; lat. quadragesima. U novijih pisaca (Kn. 222).

* **Kvalifikator** m član u uredu Kongregacije Sv. Oficija; crkv. lat. qualificator, tal. qualificatore — savjetnik. U naše doba (Rog. 232).

* **Kvaràntore** ž mn. pobožnost kod koje se izlaže Sakramenat na klanjanje za 40 sati bez prekida ili s prekidom preko noći (prvi se put obavljala vjerojatno u Milanu 1534.); tal. quarantore (quaranta — 40, ore — satovi). Usp. Boerio 545; Diz. mor. 1196; Št. I 511. U Dalmaciji. V. četrdesetsatni.

* **Kvartodecimani, * kvatrodecimani** m mn. kršćani koji su svetkovali Uskrs 14. mjeseca nisana (ožujka); od lat. quartus decimus — četrnaesti (Kn. 148).

Kvâterni pr. što pripada kvatrima. U naše vrijeme (Bel. I 129; Št. I 335; Kn. 326). V. kvatren, kvatrni.

Kvâtre ž mn. trodnevni post u jednoj sedmici (u srijedu, petak i subotu) 4 puta godišnje (u ožujku, lipnju, rujnu i prosincu; lat. quattuor tempora, tal. quattro (tempora) — četiri vremena (usp. Sch.—P. 250 s.; Diz. lit. 370 s.). — Od 16. st. (ARj; Bel. I 262 i dr.). V. četver, kantore, kvatri.

Kvâtren pr. isto što kvaterni (Kn. 127; Ž. I 308).

Kvâtri m mn. isto što kvatre. Od 17. st. (ARj; Sch.—P. 250; Kn. 130; Jardas 83).

Kvâtrni pr. isto što kvaterni (Kn. 130; Jardas 83).

* **Kvatrnica** ž kvatrena nedjelja, sedmica. U Istri (Jardas 83).

* **Kvazidomicilij** m privremeni boravak u nekom mjestu s nakanom da se tu ostane barem veći dio godine, ili se toliko vremena stvarno ostane; crkv. lat. quasidomicilium — poluzavičaj, polustan (usp. Kod. kan. 92; Cr., Pr. 28; Rog. 151). V. domicilij, poluzavičaj.

* **Kvestija, * kveštija** ž rasprava o različitim bogoslovnim pitanjima; lat. quaestio (tal. questione) — pitanje, istraživanje. V. disputa, kveštion.

Kveštion m i ž isto što kvestija. U starijem jeziku (Velik je kveštion, iziskivanja, dišputanja i prigovaranja među naučitelji. Dobretić 54).

* **Kvijetìzam** m nauk prema kojem se kršć. savršenost sastoji u potpunoj pasivnosti duše, koja se sasvim predala Bogu da on u njoj i bez nje čini svoju volju (ovaj je nauk razvio u 17. st. španjolski svećenik M. Molinos, a osudio ga je Inocent XI.); crkv. lat. quietismus (quies — mir). Usp. Diz. mor. 1200; Ž. II 119. V. semikvijetizam.

* **Kvinkvagèzima** ž nedjelja koja dolazi pred prvu korizmenu nedjelju, otprilike 50 dana prije Uskrsa; lat. quinquagesima (quinquagesimus — pedeseti). Usp. Diz. lit. 371 s. V. pedesetnica, septuagezima.

* **Kvižitur** m isto što inkvizitor (v. inkvizicija). U 14. st. (Radovi Slav. instituta 3, 95).

Kvotidijana ž obrazac mise u misalu koji se uzimlje za pokojnika (-cu) kad nije ni dan ukopa ni godišnjica smrti; crkv. lat. missa quotidiana, (ili kraće) quotidiana (quotidianus — svagdanji, običan). V. svagdan.

L

Lâđa ž dio crkve odijeljen stupovljem; obično u svezi: crkvena 1. (Prič. 40). V. brod. Pren. o Crkvi u koju stupamo po krštenju i plovimo u luku spasenja (usp. ARj s.v. lađa e.).

Lâđica ž dem. od lađa; posudica za tamjan koja ima oblik lađice (Diz. mor. 1518; ARj; Par.; Št. I 450). V. brodac, plav, plavčica.

* **Làica** (Bel. I 207), * **làikinja** (Rog. 521), * **làika** (Ostojić, B. I 132; Šem. 474), * **làjkuša** (u Dalmaciji) ž redovnica koja nije dužna na kor (v. koristica, laik).

* **Laicizam** m, * **laicizácija** ž posvjetovnjačenje, odstranjenje vjerskog karaktera (v. Klaić s. v. laik); izvedeno od grč. laós (v. laik).

* **Laicizírati** — posvjetovnjačiti (Klaić).

* **Làički** pr. što pripada laicima, npr. katolička laička društva (Sch.—P. 719).

Làik m kršćanin koji nije svećenik, klerik (v. kler, klerik); redovnik koji nije svećenik; od grč. laikós (laós — puk, narod), preko lat. laicus ili tal. laico. Obično od 16. st. (ARj; Dok. 139). V. brat, neklerik.

* **Laikalni** pr. što pripada laicima, npr. laikalna religija (Rog. 512), tj. redovnička muška zajednica, u kojoj nema svećenika; crkv. lat. laicalis — svjetovni.

* **Laikat** m stanje onoga koji je laik; kol. svi laici.

* **Lăksan** pr. koji se, s obzirom na vršenje moralnoga zakona, drži načela laksizma (v. laksizam); lat. laxus — širok, prostran. U novije vrijeme.

* **Làksist(a)** m pristalica moralnog sistema laksizma (v. laksizam); crkv. lat. laxista (Ž. I 327).

* **Laksìstički** pr. što se odnosi na laksiste.

* **Laksìzam** m moralni sistem koji tvrdi da čovjek može u praksi slijediti mišljenje koje zastupa oslobođenje od zakona, iako je to mišljenje dvojbeno ili slabo vjerojatno; crkv. lat. laxismus (usp. Noldin, De princ. 229 s.; Ž. I 300, 329). V. sistem.

* **Lamentácija** ž čitanje, lekcija prvog nokturna u brevijaru (prije konc. obnove) za 3 posljednja dana Velike sedmice, uzeta iz knjige Jeremije proroka; lat. lamentatio — naricanje, jadikovanje (usp. Diz. lit. 217). V. plač, tužaljka.

Làmpada ž svjetlo, svijeća, crkv. svijeća; svjetlo pred tabernakulom; od tal. lampada, a to prema grč. lampás, lat. lampas (Diz. lit. 217 s.; ARj; Skok, ERj II 265 s.). V. kandela.

1. **Làtin** pr. koji pripada Zapadnoj (Katoličkoj) crkvi (lat. Latinus — latinski), jer se Katolička crkva služi lat. jezikom (usp. Du Cange II 223; ARj).

2. **Làtin** m kršćanin Zapadne (Katoličke) crkve (lat. Latinus). V. ARj; Rog. 142. Usp. latinac.

Latínac, làtinìn m isto što 2. latin; lat. Latinus. U starijem jeziku (ARj).

Latìnka ž pripadnica Katoličke crkve (v. 1. latin i latinac).

Làtinski pr. što pripada latinima; rimokatolički; lat. Latinus (ARj; Rog. 142, 158; Cr., Pr. 8; Kn. 18). O lat. jeziku u službi Crkve v. u Uvodu.

* **Latreutski** pr. što pripada latriji, npr. latreutski bogoštovni čini (Sch.—P. 352).

Làtrija ž štovanje koje se iskazuje Bogu, a ne stvorenju; od grč. latreía (služba, bogoslužje), preko lat. latria. Od 16. st. (ARj). V. poklonstven.

* **Làuda** ž srednjovjekovna religiozna pjesma u čast Bogu ili kojem svecu. U mn. laude — dio božanskog oficija (v. brevijar i oficij). Od lat. laus, laudis — hvala, pohvala. Usp. Du Cange II 231; Cabrol VIII 2, 1887 ss. U naše vrijeme (Sch.—P. 461; Klaić; Kn. 263). V. hvala, hvalospjev.

* **Lauretanski** pr. što pripada gradu Loretu; lat. Lauretum (tal. Loreto), pr. Lauretanus. Redovno u nazivu litanija Majke Božje: Lauretanske litanije (Kn. 57 i dr.). V. lauretski.

* **Lauretski** pr. isto što lauretanski (Gjanić 197).

* **Lavabo** m početna riječ i naziv molitve (Ps 25, 6—12) što je svećenik molio preko mise (prije lit. obnove) dok je prao ruke; sam obred toga pranja; posuda u kojoj je voda za to pranje; lat. lavabo (fut. od lavare — prati, umivati). Usp. Diz. lit. 218 s. U naše doba.

Lâvra, ž u Ist. crkvi: veliki manastir; srgrč. i ngrč. laúra, lávra; stsl. i rus. lavra (ARj; Zelić I 33).

Lâvranin m tko živi u lavri. U starijem jeziku (ARj).

Lavriotski pr. koji pripada lavri. U starije vrijeme (ARj).

* **Lazàrist(a)** m član »Misionarske družbe« koju je osnovao sv. Vinko P. (1581—1660). Matica je družbe u Parizu, uz crkvu sv. Lazara, pa je otud i ime članovima. Svrha je družbe: držanje misija u kršćanskom i poganskom svijetu. U Sloveniju su lazaristi došli g. 1852., a u Hrvatsku g. 1958. (usp. Šem. II. izd. 803 ss.).

Lažiapostol m lažni apostol; od laži (smatra se da je impt. od lagati, iako je stariji oblik bio l'že, a stoji prema grč. pseudo —) i apostol (v. ARj. s. v. laži- i lažiapostol).

Lažibiskup m lažni biskup; od laži (v. lažiapostol) i biskup (ARj).

Lažibog m lažni bog; od laži (v. lažiapostol) i bog (ARj).

* **Lažikrst** m lažni krst; od laži (v. lažiapostol) i krst (Par.). V. antikrst.

Lažipatrijarha m lažni patrijarha; od laži (v. lažiapostol) i patrijarha (ARj).

Lažiprorok m lažni prorok; od laži (v. lažiapostol) i prorok (ARj).

Lažisabor m lažni sabor; od laži (v. lažiapostol) i sabor (ARj).

Lažisinoda ž lažna sinoda; od laži (v. lažiapostol) i sinoda (ARj).

Lecion, lekcion, lekcijun m i ž isto što lekcija; od lat. lectio, tal. lezione. U starije doba (ARj).

Lèđan m pučki naziv za povlašteni oltar na kojemu se, kad se reče misa za pokojnika, dobiva dotičnome pokojniku potpuni oprost; lat. (altare) privilegiatum, tal. (altare) privilegiato. Usp. Diz. lit. 21; Cr., Pr. 177; Sch.-P. 279 ss.; Kod. kan. 916. Govori se u Makarskom primorju (Š). V. oltar, povlastiti, žrtvenik.

Lèđir m sprava u crkvi, u koru, na koju se stavlja lit. knjiga za čitanje; od lat. legile (prema tal. izgovoru). Usp. Lex. VI 518 s.; Diz. lit. 222; Caerem. 204. — Govori se u Dalmaciji (Š). V. legil, štionik.

* **Leđìraš** m klerik koji u koru moli antifone, čita lekcije; lat. legile (v. leđir), s hrv. nastavkom. Govori se u Dalmaciji (Š).

1. **Lègat** m papin poslanik na dvoru svjetovnih vladara; lat. legatus — poslanik, poklisar. Takva služba postoji od najstarijih vremena (već od 5. st. drži papa poslanika na carskom dvoru u Carigradu!), a prema Kodeksu danas se razlikuje: Legatus a latere (kardinal kojega papa šalje kao drugoga sebe — alter ego — s ovim naslovom, i toliko može koliko mu papa povjeri), nuntius i internuntius (v. nuncij), delegatus apostolicus (v. delegat)... Usp. Du Cange II 246; Lex. VI 449 s.; Kod. kan. 265 ss. Od 17. st. (ARj s. v. 2 legat; Rog. 243; Cr., KP II 1, 127). V. legatuš, ligat, pobočan, poklisar.

2. **Lègat** m ostavština ili darovština za pobožne ustanove, bilo činom za života bilo činom nakon smrti; lat. legatum, tal. legato (usp. Cr., Pr. 408; Noldin, De praec. 520; Kod. kan. 2348): Legat nije po ti način, nego ostavljenje toliko oli toliko misa tomu oli tomu manastiru, crkvi etc. da se imadu govorit... Dobretić 387. V. još Rog. 514.

Legatuš m isto što 1. legat (ARj).

Lègenda ž najprije čitanje iz života sveca koje se u određeno vrijeme, na njegovu svetkovinu, moralo čitati u crkvi, koru; zatim (poslije) manje-više nekritička pripovijest iz života svetaca; srlat. legenda (od legere — čitati). Usp. Du Cange II 247; Lex. VI 450 s.; Diz. lit. 220. Od 17. st. (ARj; Ž. I 49).

Legendar m knjiga u kojoj su legende; srlat. legendarium (Du Cange II 247). U starije doba (ARj). V. legendarij.

* **Lĕgendaran** pr. napisan ili ispričan poput legende, nekritički; crkv. lat. legendarius. U novije vrijeme (Kn. 43). V. legendarski.

* **Legèndarij** m isto što legendar; srlat. legendarium. U naše doba (Kn. 41).

* **Legèndarski** pr. isto što legendaran.

* **Lègil** m isto što leđir; lat. legile. U novijih pisaca (Kn. 81).

* **Lèkcija** ž isto što čitanje; crkv. lat. lectio — čitanje (legere — čitati). Usp. Du Cange II 237 s.; Forcellini III 719; Cabrol VIII 2, 2232 ss.; Lex. VI 524; Diz. lit. 227 s.; Sch.-P. 382, 458; Kn. 43. V. lecion.

* **Lekciònar** m knjiga u kojoj se nalaze odlomci SP (lekcije) što se čitaju preko obreda; srlat. lectionarius (usp. Du Cange II 238; Lex. VI 478; Diz. lit. 227; BL 260; Ms 46; Tem. dok. 58; Ž. I 48; Fućak 53). V. lekcionarij.

* **Lekciònarij** m isto što lekcionar. Lekcionarij Bernardina Spljećanina. Bernardin 3. V. Kn. 37; Tem. dok. 58.

* **Lekcionarski** pr. što pripada lekcionarima (Fućak 42).

Lèktor m tko u crkvi pred vjernicima čita odlomke iz SP (lekcije); posebno osoba koja tu službu dobiva kad primi jedan od 4 niža reda, koji se poslije Ap. pisma Pavla VI. »Ministeria quaedam« od 15. kolovoza 1972. zove »služba«; nastavnik na crkvenoj školi (npr. kod franjevaca); jedan od dostojanstvenika u kaptolu; lat. lector — čitalac, štilac (usp. Du Cange II 238 ss.; Forcellini II 719 s.; Diz. lit. 225 s.; Reg. Const. art. 234 ss., 237, 241). U novije vrijeme (usp. npr. Sch.-P. 22, 26; Kn. 289, 302; Šem. II izd. 140 i dr.; BI 70; Cr., KP II 1, 192). V. čatac, čitač, čitalac, lektur, letur, štac, štalac, štilac, štionik.

Lektòrat m čast i služba lektora; lat. lectoratus (v. lektor, čtiocoređe, štijaštvo). Od 17. st. (ARj; Sch.-P. 20; Kn. 302).

* **Lektorski** pr. što pripada lektorima (Fućak 54).

Lektur m isto što lektor. U starijih pisaca (ARj), a čuje se i danas.

Lektúra ž predavanje, nastava na crkv. školi; crkv. lat. lectura — čitanje, predavanje. U starije doba (ARj).

Lèmojsina, lèmojzina, lèmosina, lèmosinica, lèmozinica, lèmožina ž isto što almuštvo (ARj).

Lèmozina ž isto što almuštvo; prema tal. lemosina (usp. Skok, ERj I 489). Od 16. st. (ARj).

Lemozinar m isto što elemozinar (ARj).

Lemozinijer m isto što elemozinar (ARj); od tal. lemosiniere.

Letànija ž (obično u mn.: letanije) — isto što litanija; prema tal. letanie. Od 17. st. (ARj).

* **Letur** m isto što lektor; lat. lector, tal. lettore. U starijem jeziku: I letur isti od šeminarija poljičkoga bija je osudjen na smrt. Iz jedne polj. isprave poč. 19. st. Kaštelan, Povijesni ulomci iz... Poljica 114.

Letùrđija (rjeđe: **leturdija, leturgija**) ž — 1. isto što liturgija, posebno glavna služba Božja u Ist. crkvi; 2. isto što poskurica (npr. u Crnoj Gori); grč. leitourgeía (usp. tal. leturgia). Od 17. st. (ARj; Skok, ERj II 285).

* **Levijevac** m isto što levit pod 1 (Stv.: Br 1, 47 i passim).

Lèvit(a) m — u staro vrijeme i: **levjit,** prema stsl. lev'đit' (Jagić 275 s.) — 1. član Levijeva plemena koje je vršilo službu u jeruzalemskom Hramu, osobito niži službenik (usp. Stv.: Uvodi 248, sav Lev; Lk 10, 32; Iv 1, 19; Dj 4, 36; BL 169; Dan.: Četvrta knjiga Mojsijeva 1, 51. 53...); 2. službenik Crkve, klerik (Kn. 69 i dr.); iz grč. leueítes, preko lat. levita (Preuschen 659; ARj). V. arhimandrit, đak pod 3.

* **Levitácija** ž mistična pojava, kod koje tijelo osobe lebdi u zraku, kao u bestežinskom stanju; lat. levis — lagan, levitas — laganost. U naše doba (D. Damjanović: Sv. Petar Alkantarski, Razmatranja, Zagreb 1974, str. 6).

Levitik, Levitiko m naziv za treću knjigu Mojsijevu (v. levitski); iz grč. b. leueitikós (usp. Preuschen 659), preko lat. leviticus ili tal. levitico. U starijih pisaca (ARj).

Levitski (u 17. i 18. st.: **levitički**) pr. — što pripada levitima; posebno u svezi: Treća knjiga Mojsijeva koja se zove levitska (Dan.); Levitski zakonik (Stv. 79, Uvodi 248). V. đački.

Licèmjer, licìmjer, licùmjer, licèmjerac, licìmjerac, licùmjerac, licùmjernik m čovjek koji čini dobro ne radi Boga, nego da ga ljudi vide, da steče cijenu u ljudskim očima (usp. Mt 6, 2. 5. 16; 23, 23); štuje Boga ustima, srce mu je daleko od Boga (Mt 15, 7). Izraz odgovara grč. lat. hypocrita. V. RBT 493 s.; ARj; Skok, ERj II 301. V. hipokrit.

Licèmjeran, licìmjeran, licùmjeran, licèmjerski, licùmjerski pr. o onome što se odnosi na licemjere (ARj). V. hipokritski.

Licèmjerje, licìmjerje, licemjérstvo, licimjérstvo, licumjérstvo s svojstvo, stanje licemjera (ARj). V. hipokrizija.

* **Lìcenca** ž isto što licencija; lat. licentia, tal. licenza. U starijem jeziku (v. potvrdu s. v. profeš) i danas u govoru (Š).

Lìcencija ž sloboda, dopust; posebno dopust koji se daje redovnicima da nešto urade; vlast koja se daje profesorima, doktorima, da javno naučavaju; crkv. lat. licentia (Du Cange II 288 ss.; Forcellini III 756 s.; Cr., Pr. 263). V. licenca, ličencija.

Licencìjat m tko ima jedan od tri akademska stupnja; sam akademski stupanj; lat. licentiatus (v. licencija). U novijem jeziku (Bel. I 272; Rog. 281; Cr., Pr. 263; Živ. 164, 166).

Ličèncija ž isto što licencija; lat. licentia, tal. licenza. U starije vrijeme (ARj).

Ligat m isto što 1. legat. U starije doba (ARj).

Lìjes m (stsl. lês') — drvlje za građu; posebno: 1. mrtvački odar, sanduk (ARj; IB; Par.; DDM; Spr. 17. Usp. kapseo, kovčeg, nosilo); 2. isto što podloga (ARj).

Lìk m — 1. prilika, slika, kip u crkvi (ARj; IB); 2. oblik, riječi što se izgovaraju kod dijeljenja sakramenata (Št. II 148; Skok, ERj II 300. V. čina, forma, obličnica, obraz pod 2, obrazje.

Likunica ž isto što ikonica. U starije doba (ARj) i danas u Kaštelima (M. Vidović).

Lìmb m mjesto gdje su starozavjetni pravednici čekali dolazak Kristov; mjesto gdje se nalaze duše onih koji su bez svoje krivnje isključeni iz raja (npr. duše nekrštene djece); srlat. limbus (Du Cange II 301; Lex. VI 577 s.; Minges, Comp. theol. dogm. sp. II 308), tal. limbo (Skok, ERj II 303). Od 16. st. (ARj). V. limba, limbo.

Limba ž isto što limb. U starijih pisaca 18. st. (ARj).

Limban, limben pr. što pripada limbu (ARj).

Limbo s isto što limb; lat. limbus, tal. limbo. U starije doba (ARj).

Lìmozina, lìmožina ž isto što almuštvo. Po zapadnim krajevima (ARj).

Lìsta, lìšta ž popis; knjiga misnih nakana (intencija); tal. lista — popis, imenik. Kod franjevaca u Dalmaciji (Š).

Lìstopadski pr. što pripada listopadu. U svezi: listopadska pobožnost — pobožnost u čast Majke Božje kroz cijeli listopad, osobito moljenje ružarija (Sch.-P. 745).

Litànija ž (obično u mn.: litanije) — izmjenična molitva u kojoj svećenik ili netko drugi zazivlje, a vjernici odgovaraju. Taj je način moljenja opstojao već u prvoj Crkvi, a uzet je vjerojatno od Židova. Naziv potječe od grč. litaneía (Preuschen 664; Cabrol IX 1540 ss.), a k nama je došao preko lat. litania — litaniae. Od 16. st. (ARj; Sch.-P. 481; Kn. 56; Obr. 141 i dr.). V. letanija, jektenija.

* **Litànijski** pr. što je u obliku litanije: litanijske molitve (Pok. 46).

Litija ž u Ist. crkvi: 1. svečani ophod, uz molitvu i pjevanje (Zelić I 83. V. procesija); 2. crkvena zastava (V. Milićević, Pripovetke II, Beograd 1939. str. 63); grč. lité — molitva (usp. Miklošić, DAW XV 106; Vasmer XII 253; ARj).

Litùrđija (od 18. st.), **liturdija** (od 19. st.) ž — isto što liturgija (ARj).

Liturg m svećenik koji obavlja liturgiju; grč. leitourgós (ARj).

* **Litùrgičan** pr. isto što liturgički (v. liturgičar).

* **Litùrgičar** m tko proučava liturgiju (Liturgičar nije samo autor jedne liturgične knjige, nego i onaj, koji izlaže i tumači liturgičnu knjigu. Ž. I 27. V. i Kn. 95).

* **Litùrgički** pr. što pripada liturgici (ARj; Ž. I 25).

Litùrgija ž služba Božja u kršćanskoj zajednici, posebno sv. misa; od grč. leitourgeía, preko lat. liturgia (usp. Preuschen 658), stsl. litur'gija, liturgija (Vasmer XII 253; Jagić 313). Od prvih vremena (ARj; Sch.-P. 224; Cr., KP I 359; Kn. 2; Tem. dok. 7; Kov. 35). V. leturđija, liturđija.

Litùrgijski pr. što pripada liturgiji (ARj; Sch.-P. 225; Kn. 91; Dok. 29).

Litùrgika (Kn., nasl. knjige), **liturđika** (ARj) ž — nauk o liturgiji. V. obredoslovica.

* **Litùrgikon** m u Ist. crkvi: obred, obredna knjiga (Pavić 59).

Litùrgisati, letùrgisati — obavljati liturgiju; prema grč. leitourgéō (vršiti službu, vršiti čin javnog bogoštovlja). U Ist. crkvi (ARj).

* **Logos** (grč.) m isto što Riječ pod 2. Dosta često u raspravama, u svećeničkim krugovima. O značenju riječi v. više: HZ 445 ss.; Lex. (zw. Aufl.) VI 1119 ss.

Lôža ž mala zgrada uz crkvu u kojoj se drže različite crkvene stvari... ; tal. loggia — trijem. Govori se u Dalmaciji, npr. u Desnama kod Metkovića (Š).

Lûč ž vrsta drva koje dobro izgara; svjetlost. U svezi: vječna l. — vječno svjetlo (v. svjetlo). Sch.-P. 181.

Lùcifer m zvijezda Danica; a onda posebno najveći otpali anđeo (usp. BL 172); crkv. lat. Lucifer (od lucem ferre — donositi svjetlost). Usp. Forcellini III 803; ARj. V. Luciper, Lučifer.

Luciper m isto što Lucifer. Govori se u Dalmaciji (Š).

Lučifer m isto što Lucifer; lat. Lucifer, tal. Lucifero. U starije doba (ARj).

* **Luknarski** pr. što se odnosi na lukno, npr. luknarska podavanja (Lanović 4). V. luknen.

* **Luknen** pr. isto što luknarski (Mažuranić IV 616).

* **Luknenka** ž stara mjera za mjerenje lukna, koja je prema različitim mjestima različita (Lanović 71).

Lûkno s u prasl. doba kotarica, pa mjera za žito; kasnije — po sjeverozapadnim krajevima — nadarbinski dohodak, prinos, što ga župljani daju za uzdržavanje župnika (Matzenauer 246; Mažuranić IV 616; Lanović 1 ss.; ARj; Par.; Ben.). V. bir.

Lûmblija ž pogača što se pravi o blagdanu Svih svetih; tal. l' oblia (ARj). U Blatu na Korčuli (Š).

* **Lùmbrela** ž isto što ombrela; tal. l' ombrello. U Dalmaciji, npr. u Desnama kod Metkovića (Š).

* **Lùmin** m žižak, svjećica što gori pred svetohraništem, uz mrtvački odar, na spomen mrtvih; tal. lumino (Klaić).

Luncìjata ž isto što Anuncijacija; tal. Nunziata (a to od Annunziata, lat. Annuntiatio). U Dubrovniku od 16. st. (ARj).

* **Lunula** ž mala zlatna ili barem pozlaćena spremica u kojoj stoji Hostija kad se u pokaznici izloži na štovanje; lat. lunula (dem. od luna — mjesec), jer ima oblik polumjeseca (Forcellini III 816; Diz. lit. 236; Sch.-P. 324, 517; Gjanić 179). V. polumjesec.

* **Lustrácija** ž lit. čišćenje, pomirenje; lat. lustratio — čišćenje žrtvom pomirbe, pomirba... (usp. Diz. lit. 237). U naše vrijeme (Kn. 119, 319).

* **Lustralan** pr. ono ili onaj koji pomiruje, čisti... (lat. lustralis); obično kao atribut uz riječi: so, voda i dr. (Kn. 316). V. lustrativan.

* **Lustrativan** pr. isto što lustralan; lat. lustrativus. U novijih pisaca (Kn. 121).

Lùter m prezime osnivača protestantizma (M. Luther); pristalica protestantizma (ARj). V. protestantizam.

Lutèran, luteránac, lutor, lutoran m pristalica Luterova nauka (ARj).

Lutèranski, lutòranski pr. što pripada luteranima (ARj).

Luteránstvo, lutorstvo s Luterov zakon; kol. ljudi Luterova zakona (ARj).

Lutòranka ž pristalica Luterove vjere (ARj).

* **Luzarij** m isto što rosarij. U starijem jeziku: V jime Isusovo i blažene pričiste divice Marije od svetoga Luzarija. Kada mi braća skupšćine aliti skule pričiste divice od svetoga Luzarija... (1686). Starine 48, 175.

Lužarij m isto što rosarij. Govori se u Istri (ARj).

LJ

Ljȅsti (stsl. lêsti) — laziti; na koljenima, klečeći obilaziti iz pobožnosti oko oltara, oko sv. kipa, slike i sl. U Dalmaciji (Š). V. kucati, obljesti.

Ljȅtnica (ikav. litnica) ž — rođenje Isusovo, Božić; prema Mlado ljeto (Nova godina). U Sovićima (Hercegovina). Š. — U Potoku (Kordun) »litnica« je božićni kolač, posebno spremljen i nakićen, koji stoji na stolu od Badnje večeri do Bogojavljenja. Glas Koncila XIV (1975), br. 25, str. 13.

Ljȅto s godišnje doba, godina. U svezi: mlado lj. — prvi dan siječnja, Nova godina (Marulić 3).

Ljȅtopisi, Knjige Ljetopisa (v. Paralipomenon).

Ljúbav ž u kršć. smislu: natprirodno darovano trajno raspoloženje, koje nas navodi, da Boga nadasve ljubimo radi njega samoga, a sebe i bližnjega radi Boga (Ž. II 127. Usp. RBT 497 s.); jedna od tri bogosl. kreposti (v. krepost), najveća krepost, najveća i glavna Kristova zapovijed, glavno obilježje kršć. vjere (usp. Mt 22, 37. 39; 1 Kor 13; 1 Iv 4, 12 i dr.). Odgovara grč. agápē i lat. dilectio, caritas (v. karitas). Vrlo obično od starine (Tri kriposti bogoslovne, to jest vira, ufanje i ljubav. Dobretić 38. U srcu nositi ljubav našemu iskrnjemu. Kadčić 256). Za kršćane je sam Bog ljubav (1 Iv 4, 8. 16). Usp. Raumer 398 ss.; Miklošić, DAW XXIV 47; Ž. II 125 ss.; ARj; Par. i dr.

Ljúbiti — željeti kome dobro, uživati u njegovu društvu; vršiti bogosl. krepost i djela ljubavi prema Bogu i bližnjemu, kako naređuje Isus (Mt 22, 37. 39; Mk 12, 30. 31; 1 Iv 4, 10. 11 i dr.). Odgovara grč. agapán, lat. diligere, amare. Sasvim obično od starine (usp. ARj i dr.).

Ljubodjejstvo s isto što adulterij. U starijem jeziku (ARj).

M

Madona ž naziv za Majku Božju, osobito kad se misli njezina slika; tal. Madonna — gospođa, Majka Božja. Govori se u naše doba.

* **Madrebadeša** ž isto što opatica (Ostojić, B. I 131, 388); tal. madre — majka i badeša (v.).

* **Madrikula** ž knjiga u kojoj su pravila bratovštine (skule), popis članova, računi...; lat. matricula (v. matrikula), tal. madre regola (madre — mati, regola — pravilo). Često u glag. književnosti (usp. Starine 47, str. 212 i dr.; 48, str. 169 ss.). V. matrikula.

* **Mađistar, mađister** m odgojitelj redovn. klerika; lat. magister (po tal. izgovoru). Čuje se katkada u Dalmaciji (Š). V. magistar.

Màgistar m učitelj, odgojitelj, predstojnik, nadzornik... (lat. magister). Često kao naziv — titul za neke crkvene službe: Magistar Svete Palače — Magister Sacri Palatii (redovnik iz reda sv. Dominika koji pregleda govore propovjednika u papinoj kapeli; čita nešto iz teologije kad je konsistorij); magistar škola — magister scholarum (dostojanstvo u katedralama); magistar ceremonija — magister caeremoniarum (nadzornik za vršenje obreda u papinu ili biskupovu dvoru); magistar novaka, klerika — magister novitiorum, clericorum... (učitelj, odgojitelj redovničkih novaka, klerika); duhovni magistar — magister spiritus (odgojitelj pitomaca u sjemeništu)... Usp. Du Cange II 342 ss.; Diz. lit. 238 s.; Kod. kan. 559 ss.; 588; Reg. Const. art. 88 ss. U naše doba. V. mađistar, magister, meštar, učitelj.

* **Magistárstvo** s služba, čast magistra; od lat. magister s nast.-stvo (usp. lat. magisterium). Dosta često u Dalmaciji, osobito za službu odgojitelja (magistra) klerika.

* **Màgister** m isto što magistar. U naše doba (usp. Rog. 530; Cr., KP II 1, 125; Šem. II izd. 140; Ostojić, K 77).

* **Magistérij** m učiteljstvo; posebno: crkveno učiteljstvo kojemu je povjereno da uči ljude kršćanski nauk; lat. magisterium (ecclesiasticum). Usp. Kod. kan. 1322 ss.; Minges, Comp. theol. dogm. gen. 307 ss. U naše doba.

* **Màgistra** ž isto što voditeljica (u s. milosrdnica). Š.

* **Magnifikat** m početna riječ i naziv hvalospjeva Majke Božje; lat. Magnificat — Veliča (Lk 1, 46—55). Usp. Lex. VI 786; Diz. lit. 239 s.; BL 176. V. veličati.

Mâjka, mati ž žena koja je dala život; posebno: 1. Bogorodica kao duhovna majka svih kršćana (Utičući se k majci od milosrdja. Dobretić 103 i dr.); 2. Crkva koja ljude po krštenju preporađa na novi život (Uteći se u krilo svete Majke Crkve. Dobretić 90. Usp. RBT 525 s.); 3. redovnica koja živi u klauzuri, poglavarica u ženskim samostanima, osobito vrhovna poglavarica, i to u svezi »časna m.« (v. ARj; Šem. 474; Rog. 49).

Majurica ž isto što manjurica. Govori se oko Šibenika (Š).

* **Maleficij** m vrsta magije po kojoj netko u dogovoru i s pomoću đavla čini čudne neobične stvari s ciljem da nekom naškodi u zdravlju, u vremenitim dobrima i sl.; lat. maleficium (malum — zlo, facere — činiti). Usp. Diz. mor. 819. V. urok.

Màlicija ž lukavost, zloba, pakost; lat. malitia, tal. malizia. Od 16. st. (ARj).

* **Màliciozan** pr. zloban, pakostan, zlonamjeran (Klaić).

* **Malicióznost** ž isto što malicija (Klaić).

* **Malirednik, malorednik** m klerik koji je primio male redove (Dalla Costa I 62; II 204). V. minorist.

Malòbraćanin m redovnik reda Male braće (v. brat). Od 18. st. (ARj; Par.; DDM).

Malòbratski pr. što pripada Maloj braći (ARj).

Malòvjera m i ž malovjerno čeljade (ARj).

Malòvjerac, malòvjernik m malovjeran čovjek (ARj; Par. i dr.).

Mȁlovjeran pr. (stsl. malověr'. Usp. Meillet, Études 232) — koji ima malo vjere (usp. Mt 8, 26). ARj; DDM.

Malòvjerje s, **malòvjernost** ž, **malòvjerstvo** s (stsl. malověrije) — osobina, stanje onoga koji je malovjeran (ARj).

Mȁna ž hrana kojom je Bog čudesno hranio Izraelce u pustinji (Izl 16, 14. 31; Br 11, 7); pren. duhovna hrana, pričest; iz grč. (hebr.) mánna (usp. Preuschen 684; BL 179; RBT 512 s.).

Manajstir m isto što manastir (Ne samo ovima manajstirnikom bili jesu sagrađeni manajstiri. Dalla Costa I 94).

* **Manajstirnik** m (v. manajstir), **manajstirac** m (ARj) — tko živi u manastiru. V. namajstirnik, redovnik.

Manajstirniski pr. isto što manastirski (ARj).

Mȁnastir (u dubr. i bosan. pisaca: **manastijer**) m — isto što samostan; grč. monastérion, lat. monasterium preko stsl. manastyr' (Miklošić, DAW XXIV 19; Vasmer XII 255. — O postanku stsl. oblika: manastyr', monastyr', monostyr' v. Meillet, Études 186; Bartoli 49 i 54; Skok, ERj II 453). Sasvim obično u starini (ARj) i danas (Š). V. manajstir, mojstir, molstir, monastir, namastir.

Mȁnastirski pr. što pripada manastiru (ARj). V. manastirnijski, molstirski, monastirski, mostirski, namastirski, samostanski.

* **Mandrit** m isto što kaluđer (Svezn. s.v.); od grč. mándra (v. arhimandrita).

* **Maniheizam** m nauk Perzijanca Manija (216—277), koji na dualističku gnozu nadovezuje elemente Zoroastrove religije, budizma i kršćanstva. Taj nauk pretpostavlja dvostruku stvarnost: temeljno je počelo svakog dobra bog, duh ili svjetlost, a počelo je zla đavao, materija ili tama. Pod utjecajem maniheizma bili su i bosanski »krstjani«. Šanjek 200. Usp. EC VII 1959 ss.; Lex. (zw. Aufl.) VI 1351 ss.; Jeraj 29; FR 240 s; Klaić.

* **Manihéjac** m pristalica maniheizma (Klaić; Šanjek 200).

* **Manihèjski** pr. koji je u vezi s manihejcima: manihejska sljedba (Šanjek 200).

Mànipul, manipuo m dio crkvenog ruha što ga je prije koncilske obnove na lijevoj ruci nosio kod mise podđakon, đakon i celebrant (svećenik ili biskup), a razvio se iz neke vrste rupca, ručnika, koji je prvotno služio za brisanje znoja ili poslije pranja; od crkv. lat. naziva mappula i kasnijega manipulus (rukovet, snopić), koji je nastao vjerojatno po tome što se mappula nosila na lijevoj ruci složena kao u neki snopić (usp. Du Cange II 377; Forcellini IV 42; Lex. VI 852 s.; Diz. lit. 244 s.). U starije vrijeme (od 15. st.) dolaze oba oblika (ARj s.v. manipuo), a danas je običniji prvi (Sch.-P. 309; Kn. 101). V. naručnik.

* **Mansionarij, mansionar** m pomoćnik kanonika; lat. mansionarius — čuvar svete zgrade, tal. mansionario — korni kapelan (usp. Raumer 300; Petrócchi s.v. mansionario; Cr., KP II 1, 182; Ostojić, K, 15, 122). V. ostijarij, sakristan.

Màntija (rjeđe: **mandija**) ž — 1. odijelo redovnika, kaluđera, posebno u Ist. crkvi (ARj); katkada svećeničko odijelo uopće (Š); 2. u Ist. crkvi: široki episkopski ogrtač bez rukava, po zadi dugačak i vuče se po zemlji (Kov. 28); od. grč. mandyē, ngrč. mantíon (lat. mantum — plašt) preko stsl. man'dija, man'tija (usp. Miklošić, DAW XV 109; Meillet, Études 348; Vasmer XII 255).

* **Manùal** m — 1. školski udžbenik, priručnik u crkv. školama; 2. niz tipaka na orguljama po kojima se udara prstima obiju ruku; lat. manualis — ručni, priručni (manus — ruka), tal. manule (pr. ručni, im.: priručna knjiga, udžbenik).

* **Manualan** pr. što se odnosi na ruku, ručni, priručni; lat. manualis (manus — ruka). Često uz riječ »misa« ili »stipendij« i označuje onu vrstu misa ili misnih doprinosa koje vjernici daju kao iz ruke u ruku, bilo iz vlastite pobožnosti, bilo iz dužnosti koja im je nametnuta oporukom (stipendia manualia). Usp. Kod. kan. 826; Cr., Pr. 166; KP II 2, 193; Sch.-P. 346; Rog. 471. V. priručan, ručan, svakodnevan.

* **Manudùktor** m svećenik koji služi kod svečane mise biskupa, višeg redovn. starješine, mladomisnika; lat. manuductor (manus — ruka, ducere — voditi). Usp. Sch.-P. 449.

* **Manzionar** m isto što mansionarij (Stošić K., Sela Šibenskog kotara 99).

* **Manjorica,** * **majorica** ž sluškinja u samostanu (usp. manjurica). U starije vrijeme. Ostojić, B. I 134.

Manjùrica ž žena koja pripada Trećem redu sv. Franje; nosi posebno odijelo, a živi u svijetu ili samostanu; od lat. minor, tal. minore — manji s nast. -ica (usp. lat. Fratres minores, tal. Frati minori — Manja braća, kako se službeno zove red utemeljen od sv. Franje Asiškoga). Od 16. st. (Kako jednoj ženi manjurici pokaza se djaval... Mirakuli 39). Danas oko Šibenika. V. majurica, mijurica.

* **Maranàtha** (aram.) — Gospodine, dođi! To je zaziv ponovnoga Kristova dolaska na svijet pri završetku prakršćanskih obreda (usp. Otk 22, 20; Klaić).

Màrija ž ime Majke Isusa Krista; iz hebr. riječi, koju evanđelisti grč. pišu: María (Mt 1, 16; Mk 6, 3; Lk 1, 41), Mariám (Mt 13, 55; Lk 1, 27). Usp. Preuschen 685 s.; BL 181; RBT 514 s.

Marijanski pr. što pripada Mariji, Majci Božjoj (ARj). U naše doba često u svezi: m. kongres, kult, pobožnosti i sl.

Marino s (od 17. st. u Bosni), **Marinje** s (od 18. st. u Slavoniji) — isto što Svijećnica, Kandelora (ARj; Skok, ERj II 377); od imena Marija.

* **Mariòlog** m tko se bavi mariologijom. U naše doba (Š).

* **Mariològija** ž znanost, koja proučava ulogu i dostojanstvo Majke Božje; grč. María i lógos (govor, riječ). Danas obično. V. npr. Bogosl. smotra 44 (1974), br. 1, str. 38.

* **Mariòloški** pr. što se odnosi na mariologiju (HZ 484).

Mârtir m (katkada i ž) — isto što mučenik; od grč. riječi mártys, koja u SP znači: svjedok (Mt 18, 16; Dj 7, 58; Rim 1, 9), svjedok Isusova života, djela, nauka, uskrsnuća (Dj 1, 8; 22, 15; 1 Pt 5, 1), svjedok koji krvlju svjedoči istinitost Kristova nauka (Dj 17, 6). U posljednjem značenju usvojio je riječ crkv. lat. jezik: martyr. Naš je oblik nastao prema lat. martyr ili tal. martire i potvrđen je kod pisaca od 16. st. (ARj). Čuje se i danas u govoru među crkv. osobama (Š).

Mârtira, mârtirica ž isto što mučenica (v. martir). ARj.

Màrtirij m isto što mučeništvo; od grč. martýrion — svjedočanstvo (1 Kor 1. 6; 2 Kor 1, 12), mučeništvo (Preuschen 689 s.) — prema lat. martyrium ili tal. martirio. Oblik je potvrđen u starini (ARj), a čuje se i danas u razgovoru, osobito među crkv. osobama. V. martirijo, martirijum.

Màrtirijo s (od 16. st.), **martorijo** s (od tal. martorio), **martirstvo** s — isto što martirij (ARj).

* **Màrtirijum** m isto što martirij (Klaić).

Martiròlogij m knjiga u kojoj su po danima zabilježena imena svetaca, koji se u te dane svetkuju, s kratkom biografijom. Od tih je svetaca najveći broj mučenika, pa je otud i ime — grč.-lat. martyrologium (mártys i lógos — govor, riječ. V. mučenikoslovlje). Obično u starini od 17. st. (ARj) i danas (Sch.-P. 460; Kn. 44; Ms 46).

Mâslo s ono čim se, što maže, ulje. Kod pravoslavnih: ulje posvećeno ili koje se ima posvetiti (obično u mn. masla); negdje (također u mn.) tako zavu svetk. »Krsta«. V. ARj; Par. Usp. ulje.

Mâša ž isto što misa; zatim blagdan Velike i Male Gospe: Velika Maša i Mala Maša (prvotno valjda zbog toga što se u te dane maša služila s osobitim slavljem); od starijeg oblika m'ša (usp. stsl. m'ša) koji je nastao prema lat. missa negdje u sjevernoj Dalmaciji gdje se u romanskom dijalektu lat. s izgovaralo kao š (usp. Miklošić, DAW XXIV 14; Jireček, DAW 48, 36; ARj s.v. maša). U starijem jeziku (ARj) i danas u nekim krajevima (u Istri i dr.).

Mâšan pr. isto što misni (ARj).

Mâšiti — isto što misiti (ARj).

* **Mâšnički** pr. što pripada mašnicima (Rad 121, str. 136). V. misnički.

Mâšnik m isto što misnik (ARj).

Mâterica ž glavna, saborna, metropolitanska crkva, koja je kao majka drugim crkvama (ARj. V. metropolija). U mn. materice (negdje, npr. na Braču: svete materice) — svetkovina, dan matera, u drugu nedjelju pred Božić (ARj; DDM; Ben. i dr.). V. djetinjci.

Màterija ž tvar, predmet; posebno: stvar (ulje, voda...), čin, obred (pranje, mazanje...) kod dijeljenja sakramenata (v. forma); lat. materia: Koliko je i ke su stvari potribne za podati i prijati red? Jesu tri... 1. podlaga oliti materija, 2. forma, 3. odluka. Kadčić 12. Sakramenat dakle sastoji iz materije i forme. Buj. I 48 Usp. još Sch.-P. 490. V. podloga.

Materijal pr. isto što materijalan. U starijem jeziku (Poluvirci materiali, to jest brez nikakve zloće. Dobretić 158).

Materijalan pr. ono što je od tvari, vezano uz tvar, što je neodređeno, neizrečeno, učinjeno bez sudjelovanja volje...; lat. materialis, tal. materiale. U novije doba (Ž. I 227; II 102). V. grijeh, materijal.

Mâtica ž 1. glavna crkva na nekom području: biskupska u biskupiji, župska u župi..., jer je kao mati drugim crkvama (Ništa ne ostavljaju crkvam maticam. Kadčić 313. V. Dalla Costa I 175; Cr., Pr. 273. Usp. materica); 2. zapisnik, protokol, knjiga u koju se što službeno zapisuje te se ne smije mijenjati: m. krštenih, vjenčanih, umrlih (Št. II 433; Sch.-P. 784; Rog. 363); 3. središnja nabožna udruga koja ima pravo sebi pripajati druge udruge (Cr., Pr. 149).

Mâtični pr. što pripada matici: matične knjige (Sch.-P. 784; Rog. 349), matično pravo (Rog. 349), matične udruge (Cr., KP II 2, 268).

Mâtičnost ž osobina crkve koja je matica (Cr., Pr. 273).

* **Matrikula** ž isto što madrikula (Starine 47, str. 260 i 265); knjiga krštenih, krizmanih, vjenčanih, umrlih...; lat. matricula — matica, upisnik (mater — majka).

Matrimonij m isto što brak; lat. matrimonium (usp. Kod. kan. 1012 i dr.; Diz. liz. 250 ss.; Diz. mor. 931 ss.). U starijem jeziku (I taj kaže crikva mati, muž i žena da ima stati, matrimonij svet štujući viru vazda uzdržući. Marulić 302), a i danas se čuje. V. matrmonij.

* **Matrimonijal** m ženidbeno pravo; crkv. lat. matrimonile (matrimonialis — ženidben). U novije vrijeme.

* **Matrimonijalan** pr. što se odnosi na matrimonij; lat. matrimonialis. U naše doba. V. matrimonijalski, ženidben.

Matrimonijalski, matrimonski pr. isto što matrimonijalan. U starije doba (ARj).

Matrmonij m, **matrimonio** s (prema tal. matrimonio) — isto što matrimonij. U starije doba (ARj).

* **Matutin** m jedan od kanonskih časova što ih mole svećenici i redovnici (v. brevijar i oficij); lat. matutinum (matutinus — rani, jutarnji). Usp. Diz. lit. 254 s.; Kn. 328; Sch.-P. 457. Nakon koncilske obnove matutin odgovara »službi riječi«. V. jutrnja, matutina.

Matùtina ž isto što matutin. U starijem jeziku (Tako da redeći se na priliku u vrime od none nije dužan govorit matutine ni prime ni tercie ni sešte. Dobretić 275) i danas (Š).

Mâzanik m kršćanin koji je pomazan sv. uljem (ARj).

Mâzati — trti mašću, uljem. U svezi: m. uljem, sv. uljem ili sl. — podjeljivati sakramenat bolesn. pomazanja (usp. Kadčić 140, 171).

Mèdalja ž najprije metalni (zlatni, srebrni...) predmet koji služi za ures, odlikovanje; zatim sličan predmet sa svetom slikom i natpisom koji se pobožno čuva i nosi; od tal. riječi medaglia kojoj je izvor srlat. medalla (komad zlatnog, srebrnog... novca), a to je možda od metalla (metallum — kovina, ruda, rudnik). Usp. Du Cange II 493; Diz. lit. 255 s.; Diz. mor. 844 s.; Petrócchi s.v. medaglia. Od 17. st. (ARj; Rog. 275). V. medulja.

Mèdaljica ž dem. od medalja (ARj; Sch.-P. 743). V. meduljica.

* **Meditácija** ž isto što promatranje; crkv. lat. meditatio (usp. Diz. mor. 879 s.). V. meditacion.

Meditacion m i ž isto što meditacija; lat. meditatio, tal. meditazione. U starije doba (ARj).

Meditati — razmišljati o Bogu ili o vjerskim istinama; lat. meditari, tal. meditare. U starijem jeziku (ARj). V. meditirati.

* **Meditírati** — isto što meditati; lat. meditari, njem. meditieren. U naše doba.

Mèdulja ž isto što medalja. Govori se u Dalmaciji, npr. u Sinju (Š).

Mèduljica ž dem. od medulja. U krajevima gdje se čuje i »medulja«.

* **Međubiskùpijski** pr. što se odnosi na više biskupija: M. liturgijski odbori (Dok. 31); od među i biskupijski. V. interdijecezanski.

Međùdnevica ž, * **međùdnevnica** ž, **mèđudnice** ž mn. — tri nedjelje između Velike i Male Gospe (ARj; DDM).

Međùdnevički pr. što pripada međudnevici (ARj; Par.).

* **Međukonfesionalan** pr. što se odnosi na različite vjeroispovijesti i njihovu međusobnu vezu; od među i konfesionalan. U naše doba (Š). V. interkonfesionalan, međuvjerski.

* **Međuprovincijski** pr. što se odnosi na više provincija (v.): m. sjemenište, učilište, novicijat... U naše doba (Š). V. interprovincijski.

Međutiman pr. što je privremeno, što traje za neko vrijeme (ARj; Par.). U svezi: međutimni vikar — privremeni upravitelj župe (Rog. 467). V. interiman, vikar.

* **Međuvjerski** pr. isto što međukonfesionalan (Š).

* **Međužupski** pr. što se odnosi na više župa, što pripada većem broju župa. U naše doba (Š).

* **Memento** m dio mise u kojem se svećenik sjeća živih (prije posvećenja) i mrtvih (poslije posvećenja); lat. memento — spomeni se. U naše doba.

Mendikan(a)t m redovnik prosjačkog reda (sv. Franje, sv. Dominika...); lat. mendicans (part. prez. od mendicare — prosjačiti), tal. mendicante — prosjak. U starije doba (ARj). V. prosjak.

* **Menòlogij**, * **menologijum**, * **menologion** m isto što minej (mēn — mjesec dana, lógos — riječ, govor). Klaić; Fućak 52.

* **Mênsa, mênza** ž stol, trpeza (lat. mensa); posebno: stol za žrtvovanje, žrtvenik, oltar (1 Kor 10, 21); gornja oltarna ploča; prihod za uzdržavanje biskupa... (mensa episcopalis, capitularis...). V. Lex. VII 88 s.; Diz. mor. 885; Kod. kan. 1356, 1653. U novije vrijeme (Rog. 220; Kn. 117; Cr., KP II 1, 111; Ostojić, K. 171.

Mènzilan pr. mjesečan; lat. mensilis (mensis-mjesec, vrijeme od 30 dana). Kod redovnika (npr. franjevaca) izraz dolazi češće u vezi »menzilno oficije«. To je dio oficija za mrtve (1 nokturan i laude) što se ima zajednički moliti u koru jednom mjesečno (Officium mensile defunctorum). V. generalan, oficij.

Mèrit m, **mèrito** s svojstvo ljudskog čina po kojem je vrijedno nagrade ili kazne; nagrada (ili kazna) koju će kršćanin primiti za svoje djelo; lat. meritum (usp. Noldin, De princ. 107 ss.), tal. merito. U starijem jeziku (ARj). V. nagrada, zasluga.

Meritati — zaslužiti, posebno zaslužiti nagradu ili kaznu pred Bogom; lat.-tal. meritare. U starije doba (ARj) i danas na Rabu (Kušar 25). V. zaslužiti.

* **Mèritoran** pr. isto što zaslužan; lat. meritorius. U naše vrijeme. Uz riječ »djelo, čin...« označuje onu vrijednost dobrog djela kojom se zaslužuje milost (v. dobitiv, impetratoran, satisfaktoran).

Mèsija m (rjeđe: * **Mešija**) — pomazanik, Isus Krist (v. Krist); prema hebr. riječi Mašiah koju je usvojio NZ u obliku Messías (Iv 1, 41; 4, 25 i dr. Usp. Stv., Uvodi 262; BL 188 s.; Preuschen 709; Raumer 359 s.), a naši je prevoditelji ostavljaju u obliku: Mesija (Zagoda, Rupčić, Stv., DF) ili Mešija (Skarić). V. Pomazanik.

* **Mesijanizam** m vjera u spasenje po mesiji, vjera u (svoje) božansko poslanje. Klaić.

* **Mesìjanski** pr. što se odnosi na Mesiju, npr. m. psalmi (Stv., Uvodi 262. Usp. i BL 268; Kn. 138), tj. psalmi koji govore o budućem Mesiji.

* **Mèsijski** pr. isto što mesijanski (Klaić).

Mesòjeđe (čak. mesoije), **mesòveđe, mesùveđe, mȅsvijeđe** s vrijeme od Božića do korizme, kada se slobodno može jesti meso (ARj).

Mȅsopust m (u starini: **mesopušće** s; stsl. mesopust') — zadnji dani mesojeđa kada treba pustiti meso i započeti post (Miklošić, DAW XXIV 47; Jagić 300; Meillet, Études 232 s.; Jardas 43; ARj; Par.; DDM i dr.). V. poklade, pust.

Mesòpustan pr. (stsl. mesopust'n') — što pripada mesopustu (Jagić 300; ARj; Par.; Ben.).

Meša ž isto što misa (Brez. 149); svetkovina Uznesenja Majke Božje (ARj). V. maša.

Mȅštar m isto što magistar, osobito učitelj redovn. novaka; lat. magister, tal. maestro — učitelj (ARj; Rog. 232, 287, 530).

Meštrovica ž prema m meštar. U svezi: m. od novic — isto što voditeljica (u benediktinki). Ostojić, B. I 132.

Metànija ž u Ist. crkvi: posebno djelo pokore, duboki naklon, klanjanje uz pravljenje znaka križa (Miklošić, DAW XV 110; Vasmer XII 256; ARj); od grč. metánoia. V. metanoja.

Metànisati — duboko se klanjati i krstiti, što može biti i klečeći; od im. metanija i grč. aorisnog nast. -isa (ARj).

* **Metànoja** ž obraćenje, pokora; od grč. riječi metánoia (gl. metanoéō — mijenjam osjećaj, obraćam se, činim pokoru), koju ima SP (Mt 3, 8; Dj 20, 21... Usp. Preuschen 715; Raumer 393 s.). Često u naše doba.

Metropòlija ž grad u kojem stoluje metropolit, područje metropolitove vlasti, metropolitska crkva; od grč. mētrópolis (glavni grad), preko lat. metropolis (ARj; Belaj I 82 i dr.). V. materica, mitropolija, prvostol.

Metropòlit(a) m biskup koji ima sjedište u glavnom gradu (metropoli) jedne pokrajine. Osim jurisdikcije u svojoj biskupiji, on ima neka prava i počasti nad biskupima (sufraganima) u biskupijama koje pripadaju istoj crkvenoj pokrajini (v. kan. 272—280). Metropoliti se spominju već u prvim stoljećima kršćanstva (Cabrol V 233 s.; Lex. VII 139 s.). Naš je izraz nastao od grč. mētropolítēs, preko lat. metropolita. Običan je u starini (ARj) i danas (Bel. I 245; Cr., KP I 129; Kn. 102).
Maretić misli da su bolji oblici na -t nego na -ta: metropolit, mitropolit (Jez. savj. 196). V. 1. metropolitan, mitropolit.

1. **Metropolitan** m isto što metropolit; prema lat. metropolitanus. U starijem jeziku (ARj).

2. **Metropolitan** pr. isto što metropolitanski; iz lat. metropolitanus (ARj).

* **Metropolitana** ž metropolitska crkva (Kn. 50); od lat. pr. metropolitanus.

Metropolitanski pr. što pripada metropolitu; lat. metropolitanus (ARj; Bel. I 82; Kn. 14). V. 2. metropolitan, metropolitski, mitropolitski.

* **Metropòlitski** pr. isto što metropolitanski (Sch.-P. 279).

Mȅžnjar, * **mȅžnar** m zvonar; crkvenjak; njem. Messner (usp. njem. Messe, lat. missa — misa). Govori se u Lici (ARj, Ben.). V. sakristan.

Mežnjàrija ž mežnjareva plaća, služba (ARj).

* **Mijùrica** ž isto što manjurica. U selima oko Šibenika, npr. u Čvrljevu (Š).

* **Milenarizam** m isto što hilijazam; crkv. lat. millenarismus (lat. mille — tisuća).

Miločiniti — činiti milim, svetim. U svezi: miločineća milost (što je milost svetiva oli miločineća? Kadčić 10) — milost posvetna (v. posvetan).

Mȉlodar m dar kao milost, milostinja. U novije doba (ARj; Ben.).

Mȉlosrdan (u starini još: **milosrd, milosrdiv, milosrdnji, milosrđan**; stsl. milosr'd') pr. — koji je milostiva, blaga srca. Obično od starine o Bogu i ljudima (prema Evanđelju: Budite dakle milosrdni, kao što je i Otac vaš milosrdan. Lk 6, 36), posebno o redovničkim osobama, koje vrše djela milosrđa: m. brat, sestra (usp. Miklošić, DAW XXIV 36; Jagić 289; Meillet, Études 385; ARj; Par. i dr.).

* **Milòsrdnica** ž redovnica družbe »Milosrdne sestre sv. Vinka Paulskog«. Glavni je cilj družbe vršiti djela milosrđa. Prve su milosrdnice došle k nama u Zagreb g. 1845. (Šem. 493 i II. izd. 868; Par.; Ben.; DDM).

Milòsrdnik m milosrdan čovjek (ARj); redovnik reda kojemu je cilj činiti djela milosrđa (Par.).

Milosrdnost ž (ARj; Par.; Ž. II 363), **milosrdstvo** s (ARj) — isto što milosrđe.

Milòsrđe s (stsl. milosr'dije) — stanje, svojstvo, osobina onoga koji je milosrdan; krepost koja ravna osjećajem duševne boli nad tuđom bijedom. Općenito od starine, posebno o Božjem milosrđu prema ljudima (usp. Evanđelje: Po dubokom milosrđu Boga našega. Lk 1, 78). V. Jagić 362; Meillet, Études 385; ARj; Par.; Ž. II 364; BL 191; RBT 536 s. Usp. milosrdnost, smilovanje, smiljenje.

Mȉlost ž (stsl. milost') — dar Božji, ljubav Božja; posebno: dar Božji koji se prima po sakramentima, a gubi po grijehu (Milostiv ti primi na milost svih naju. Marulić 31 itd.; RBT 543 s.). Razlikuje se (kod starijih pisaca): m. dilovna ili diljujuća, svetiva, blagodana, priteciva, zadovoljiva, izvršiva... (Kadčić 9); zatim (kod novijih pisaca): m. djelujuća (Buj. I 221), posvećujuća (Buj. I 98), posvetna... V. Miklošić, DAW XXIV 35; Pederin 508 i 516; Mažuranić V 654; König 294 ss.; ARj i dr. Usp. blagodat, gracija.

Mȉlostan pr. mio, drag, milosrdan; koji iskazuje, čini milost; što se odnosi na milost (Milost i milosni red stoje u unutarnjem odnosu prema Presv. Trojstvu. Bakšić 485. V. ARj; Par.).

Milòstinja ž (stsl. milostynji. V. Miklošić, DAW XXIV 47; Meillet, Études 557) — 1. isto što milosrđe (u starije doba: ARj); 2. svaki čin milosrđa, osobito tjelesnoga (Ž. II 364); 3. dar, poklon što se daje iz milosrđa (prema Evanđelju: Kad, dakle, dijeliš milostinju, ne treba... Mt 6, 2. V. podjela, zadužbina pod 4); 4. prinos što se daje za misu (Št. II 48; Ž. II 364. V. almuštvo, nagrada, plaća, stipendij (usp. RBT 549 s.).

Milòstinjar m redovnik, kaluđer koji kupi milostinju (ARj; Par.); tko dijeli milostinju (Š).

Milostinjski pr. što pripada milostinji (ARj; Par.).

* **Milostiti** (Jurin, Rad 303, str. 155), **milostiviti** (ARj) — činiti nekoga milostivim; molitvom i pokorom činiti da Bog bude milostiv, milosrdan. V. umilostiviti.

Mîlostiv, milostivan pr. (stsl. milostiv) — pun milosti, blag, milosrdan (Miklošić, DAW XXIV 36; ARj; Par.).

Milostivnik m milostiv čovjek (ARj; Par.).

Mîlostivost ž, **milostivnost** ž, **milostivstvo** s — stanje, osobina onoga koji je milostiv; blagost, milosrđe (Milostivost svete majke crkve. Kadčić 278. V. ARj).

Milošta (čak. i starije štok.: milošća), **miloština** ž — milost, ljubav, milosrđe, pobožnost (Jedan mali grih može biti zaprika tolikim milošćima Božjim. Kadčić 349. V. i ARj).

Mìnej m u Ist. crkvi: crkvena knjiga u kojoj su za svaki dan u mjesecu napisani životi i službe svetačke; grč. mēnaîon (mén — mjesec), stsl. mineja (Vasmer XII 257). V. ARj; Kov. 29; Kn. 48. Usp. menologij, mjesecoslov.

Mìnejski pr. što se odnosi na minej (ARj).

Mìnistar m redovnički starješina u nekim redovima (npr. kod franjevaca); djelitelj sakramenata; podvornik kod mise...; lat. minister — sluga, podvornik, pomoćnik (usp. Noldin, De sacr. 15 ss.; Kod. kan. 736, 738, 782 i dr.; ARj; Sch.-P. 538; Kn. 156, 174). V. djelilac, službenik.

* **Ministèrij** m posao, služba (lat. ministerium): trajanje Isusova ministerija (HZ 81).

* **Ministerijalan** pr. što se odnosi na ministra kao vršioca sv. čina; crkv. lat. ministerialis (ministerium — služba). U naše doba (v. svećenstvo).

* **Minìstrant** m podvornik, poslužitelj (osobito dječak) kod oltara; lat. ministrans (part. prez. od ministrare — dvoriti, služiti). U naše vrijeme (Sch.-P. 349; Kn. 5; Dok. 23; Ms 37). V. poslužnik, služitelj.

* **Minìstrantski** pr. što pripada ministrantima.

* **Ministrírati** — posluživati kod oltara, kod mise; lat. ministrare (v. ministrant). Usp. dvoriti, odgovarati.

* **Minòrist** m klerik koji ima samo niže redove; crkv. lat. minorista (minor — manji). Diz. lit. 280 s. U novije doba (Sch.-P. 25). V. maliredník.

* **Minòrit** m redovnik reda minorita; tal. minorita (usp. lat. minor — manji). U novije doba (Sch.-P. 652).

* **Minùtant** m službenik u Uredu Tajništva Vatikanske Države; tal. minutante — pisar, sastavljač koncepta. U novije vrijeme (Rog. 242).

Mir m (stsl. mir') — stanje bez neprijateljstva, smetnje, svađe, nedaće, štete (v. BL 192; RBT 555 s.). U svezi: m. s Bogom — stanje čovjeka koji nije u grijehu; počivati u miru — biti u raju (usp. usklik-molitvicu: Počivao u miru!); obred mira u misi — izraz međusobne ljubavi (Ms 161. V. paks); Idite u miru — pozdrav na kraju mise (Ms 165); Božji m. (srlat. treuga, treva Dei..., pax Dei) — u sr. vijeku dani, blagdani, vrijeme, kada se nije smjelo nositi oružje ni ratovati. Usp. Miklošić, DAW XXIV 41; ARj; Mažuranić I 79.

* **Mìrakul** m isto što čudo; lat. miraculum (usp. Minges, Comp. theol. dogm. gen. 38; Diz. mor. 903 s.). Obično u starini (Kako... bila e v' ednoj hiži napisana figura naše Gospoe, ka pokaza velik' mirakul'. Mirakuli 41), no čuje se i danas, npr. na Rabu (Kušar 21). U Dalmaciji često u značenju: nešto smiješno, neobično.

Mìrakula ž isto što mirakul (ARj). U Dalmaciji redovno u značenju: nešto neobično, smiješno.

Mìrakulo s isto što mirakul; lat. miraculum, tal. miracolo. U starijem jeziku (ARj).

Mìraz m isto što dota; od tur. miras — baština (usp. ARj; Par.; Cr., KP II 2, 97 s.; Ostojić, B. I 130).

Mìrbožati se, mirbožiti se — ljubiti se na Božić govoreći: Mir Božji! (ARj; Par.).

Mìriv pr. koji nekoga s kim miri. Obično o vrijednosti dobrog djela, molitve, mise (Mirivi oliti tišivi /plod mise/, koji kreće Boga na milosrdje, da bi se s nami smirio. Kačić 65), prema lat. propitiatorius (v. propicijatoran).

Miro s u Ist. crkvi: isto što kod katolika krizma pod 1 (Sv. Miro jest čist zejtin, pomešan s vinom i mirisivam sastojcima. Kov. 63); grč. mýron — mirisava pomast, balsam.

Miròbožje s pozdrav »Mir Božji!«, što se govori kad se ljudi mirbožaju (v. mirbožati se). ARj.

Mironósac m tko donosi mir. O Kristu Kralju (Čs 2873).

Miròsan pr. koji donosi mir. O Kristu Kralju (Čs 2875). U svezi: mironosna nedjelja — druga nedjelja po Uskrsu, koja se u Ist. crkvi zove: nedjelja mironosica (ARj).

Miròsica ž (v. mironosan).

* **Miropòmazanik** m u Ist. crkvi: tko je primio sv. potvrdu (DDM).

Miropomazanje gl. im. od miropomazati. U ist. crkvi: isto što kod katolika potvrda (ARj; Kov. 62; Rajić 107).

* **Miropòmazati** — u Ist. crkvi: mazati sv. uljem (DDM).

Mirotvórac m tko tvori mir; prema lat. pacificus. O Kristu Kralju (Čs 2876); o pravednicima (prema Mt 9, 5: Blaženi mirotvorci).

Mîrotvoran pr. koji tvori mir. O Kristu, o Crkvi... (ARj).

Mîrotvornica ž koja pomiruje s Bogom. O Majci Božjoj, o molitvi... (ARj).

Mirotvornik m isto što mirotvorac, posrednik. O Kristu, o svećeniku... (ARj).

Mîrski pr. od mir (svijet), dakle: svjetski, svjetovni (ARj). U svezi: m. svećenik — svećenik koji nije redovnik. Katkada među starijim svećenicima. V. svjetovni.

Mîsa ž glavna kršćanska služba Božja u kojoj se obnavlja spomen na Posljednju večeru i uprisutnjuje Kristova muka na Kalvariji; crkv. lat. missa. Nije sasvim jasno, otkud potječe lat. naziv. Neki ga izvode iz židovskog misaah (žrtva, prinos). Drugi od mittere, transmittere — poslati, posvetiti; misa bi bila (kao transmissio) slanje molitava i žrtve Bogu preko svećenika. Čini se najvjerojatnijim da je termin postao u kasnijem lat. jeziku i stao se upotrebljavati mjesto klasičnog oblika missio, dimissio — otpuštanje (usp. collecta mj. collectio, ascensa mj. ascensio). U staro je, naime, vrijeme bio običaj, da se preko bogoslužja vjernicima glasno zapovijedalo, što imaju činiti (usp. Flectamus genua, Levate — Prignimo koljena, Dignite se; Procedamus in pace — Uputimo se u miru). Tako su se vjernici službeno i otpuštali, a to se otpuštanje zvalo »missa«. I danas postoji ista formula toga otpuštanja: Ite missa est — Idite, otpuštanje je, svršetak je. Takvo otpuštanje vjernika poslije žrtve spominje se već u 3. st. Prema tome je riječ misa imala u crkv. lat. jeziku više značenja: najprije službeno otpuštanje poslije euharistijske žrtve, zatim molitva koja se molila kod otpuštanja vjernika; onda zaključna molitva uopće; javna zborna molitva; svako javno bogoslužje iza kojega se davao blagoslov; napokon cijela euharistijska žrtva. Posljednje je značenje sigurno potvrđeno od 6. st. — V. Du Cange II 573 ss.; Diz. lit. 258 ss.; Lex. VII 116 ss.; Kn. 27 s.; O. A. Vykoukal, Otkud naziv »Missa«? Život s Crkvom VI (1940) 11, 273 ss.; O postanku riječi Misa. Gore srca III (1948), br. 14, str. 1.

Latinski je naziv ušao u jezike skoro svih katoličkih naroda, pa i u naš (potvrđen od 15. st.). U vezi s različitim atributima riječ prima i posebna značenja: mlada ili prva m. (koju svećenik govori prvi put u životu), mala ili tiha m. (koja se govori bez ikakve vanjske svečanosti), velika ili svečana m. (koja se služi uz vanjsku svečanost), pontifikalna m. (koju uz svečanost služi biskup. Ms. 37. V. pontifikal), koncelebrirana m. (koju slavi više svećenika zajedno. V. koncelebrirati), recitirana m. (koju svećenik recitira s narodom. V. recitirati), m. bdjenja i danja m. (koja se slavi uoči svetkovine ili na samu svetkovinu. Ms 104*, 116*), konventualna m. (v. konventualan), shodna m. (isto što konventualna m. V. Skok, ERj I 676), obredna m. (koja se slavi uz obred ređenja, krštenja, potvrde, vjenčanja... Ms 179*), prigodna m. (koja se slavi za različite prigode, potrebe... Ms 195*), zavjetna m. ili m. po volji (v. zavjetan), srebrna m. (koju svećenik ima 25 god. poslije mlade mise), zlatna m. (koju svećenik slavi 50 god. poslije mlade mise), dijamantna m. (koju

svećenik slavi nakon 60 god. svećeništva), mrtvačka ili pokojnička m. (koja se slavi za umrle. Ms 46), sprovodna (227*) ili pogrebna (Ms 49) m. (koja se slavi uz sprovod, pogreb)... V. godišnjica, priručan, svagdan, svakodnevan, svakogodištan, svakoljetan.
Za svećenika se obično kaže da misu čita, govori, reče, recitira, pjeva, kanta, služi, slavi, prikaže... Za vjernike se veli da misu slušaju, da joj prisustvuju, u njoj sudjeluju, da je mole, pjevaju i sl. Za sva ta značenja imamo mnogo potvrda u starijem i novijem jeziku (v. npr. Dobretić 365 ss.; Kadčić 60 ss.; Št. II 2 ss.; Sch.-P. 352 ss.; ARj i dr.). Usp. maša, meša.

Mìsal, misao, misa, miso m knjiga iz koje se čita misa; crkv. lat. missale. Ispočetka se kod čitanja mise upotrebljavalo više knjiga (npr. lekcionar i dr.) koje se u 9. i 10. st. ujedinjuju u jednu. Konačno je rimski misal (Missale Romanum) uređen tek u 16. st. za pape Pija V. Glavni su mu dijelovi: Ordo et Canon missae (molitve što se mole u svakoj misi), Proprium de tempore (obrasci misa za blagdane Gospodnje, nedjelje, ferije), Proprium de sanctis (obrasci misa za pojedine svece), Commune sanctorum (obrasci misa za pojedine skupine svetaca: apostola, mučenika...), Missae votivae (obrasci misa za pojedine prigode), Missae defunctorum (mise za mrtve). Usp. Du Cange II 573 ss.; Lex. VII 214 ss.; Diz. lit. 278 s.
Rimski misal obnovljen je u naše dane, prema odluci II. vat. sabora, i odobren od pape Pavla VI. 6. travnja 1969. Hrvatski prijevod »Rimski misal: Red mise« izdala je KS (Zagreb 1969). »Misni obrasci« (Sveta vremena. Svetačka slavlja. Zajedničke mise. Različite mise i molitve. Pokojničke mise...) izišli su u hrv. prijevodu 1973.
Prvi je oblik sasvim običan od 15. st. (ARj s. v. misal; Kn. 21; Ms 9. 19 itd.), dok se ostali rjeđe javljaju u starijih pisaca. V. mišal.

Misalski pr. što pripada misalu (Fućak 54).

Mìsar m vjernik koji je bio na misi. Govori se u Slavoniji (ARj) i u Dalmaciji (Š).

Mísija ž slanje, poslanje, šiljanje; zadatak koji se ima izvršiti u vezi s poslanjem (Cr., KP I 1, 127); slanje kojim se šalje na svijet Bog Sin i Duh Sveti (Iv 5, 23; 14, 26; Bakšić 381); crkveno poslanje, punomoć — vlast, koja se nekome daje da može biti župnik, da može ispovijedati, propovijedati... (Sch.-P. 34; Rog. 308); propovijedanje kršćanskog nauka po katoličkim i nekatoličkim zemljama (obično u mn. misije. — Št. I 160; Rog. 346; Cr., KP II 1, 115; BL 193); crkv. lat. missio (usp. Diz. mor. 907 s.; Lex. VII 217 ss.; Bakšić 378 ss.; Kod. kan. 1349 i 1350). Vrlo obično, osobito u novije vrijeme. V. mision, mišion, poslanstvo, poslanje, šiljanje, vjerovijest.

* **Mísijski** pr. što se odnosi na misije (Rog. 250; Cr., KP II 1, 89; BL 193; Dok. 493; Ms. 37). V. misionski.

* **Misiòlog** m tko se bavi misiologijom; od misija (v.) i grč. lógos — riječ, govor.

* **Misiològija** ž znanost koja sistematski proučava širenje kršćanske vjere u nekršćanskom svijetu. Usp. Lex. (zw. Aufl.) VII 453.

* **Misiòloški** pr. što se odnosi na misiologe i misiologiju.

Mision, misijun m i ž isto što misija; lat. missio, tal. missione. U starije doba (ARj).

Misiònar m koji je poslan da propovijeda kršćanski nauk po katoličkim ili nekatoličkim zemljama; srlat. missionarius, tal. missionario (ARj; Kn. 116; Cr., KP II 1, 139). V. blagovjesnik, misionarij, mišionar, vjerovjesnik.

Misionarij m isto što misionar (ARj).

* **Misiònarka** ž prema m misionar.

Misiònarski pr. koji pripada misionarima (HZ 66 i dr.).

Misionárstvo s posao misionara.

Misionija ž zemlja u kojoj su misije. U starije doba (ARj).

* **Misionski** pr. isto što misijski. U novije doba (Sch.-P. 640).

Mìsiti — čitati misu; od misa s inf. nast. -i -ti (ARj; Št. II 38; Cr., Pr. 164; Ms 24). V. mašiti.

Mìsni pr. što pripada misi (ARj; Št. I 427; Cr., Pr. 166; Tem. dok. 9). V. mašan.

* **Mìsnica** ž isto što kasula. U naše doba (Ms 11, 13, 30, 44...).

Mìsnički pr. koji pripada misnicima, svećenicima. Sasvim obično, osobito u novije doba. V. mašnički, svećenički.

Misničnjak m knjiga za pouku misnicima; prijevod crkv. lat. naziva sacerdotale koji isto znači (sacerdos — svećenik, misnik). U starije vrijeme (Misničnjak, oliti naručnjak misnički rimski. Dobretić 461).

Mìsnik m onaj koji govori misu, svećenik; od misa, misni s nast. -ik (Je li misnik dužan pod smrtni grih reć tri mise na Božić? Dobretić 368. V. još Kadčić 97; Ivanošić 155; Št. II 76; Ms 24 i dr.). Usp. mašnik.

Mìsništvo s služba, čast misnika; skup misnika; prijevod crkv. lat. sacerdotium koji isto znači (Zašto oblast za posvetit Tilo Isusovo prima se zaedno s pečatom svetoga misništva. Dobretić 114 i dr.).

* **Mistagògija** ž uvođenje u vjerske tajne, misterije; crkv. lat. mystagogia (grč mýstēs — posvećen, upućen u vjerske tajne; ágō — vodim, odgajam, upućujem). V. Inic. 8; Klaić.

* **Mistàgoški** pr. što se odnosi na mistagogiju: mistagoška kateheza (Čs 1436).

Mìsterij m 1. isto što tajna; 2. isto što skazanje (Klaić); od grč. riječi mystérion, koja često dolazi u SP (Mt 13, 11; Lk 8, 10; Ef 3, 9; 1 Kor 15, 51; Kol 1, 27; 1 Tim 3, 9... Usp. Forcellini IV 219; Preuschen 744); prema lat. mysterium ili tal. misterio. U starijem jeziku (ARj) i danas (Ms 5, 48). V. otajstvo, tajan.

Misterio s isto što tajna (v. misterij). U starijem jeziku (ARj).

* **Mìstičar** m isto što mistik (Klaić).

* **Mìstičarka** ž kršćanka koja provodi, proučava mist. život. U naše doba.

* **Mìstički** (Ž. I 13; Živ. 144), **mističan** (Ž. I 38; Dok. 127; Živ. 147) pr. — što se odnosi na mistiku. Posebno u svezi: Mistično Tijelo Kristovo (Dok. 127), koje s Kristom sačinjavaju svi vjernici (v. otajstven, tijelo).

* **Mìstik** m kršćanin koji provodi, proučava mist. život; grč. mystikós. lat. mysticus. V. D. Damjanović: Sv. Petar Alkantarski, Razmatranja (Zagreb 1974), str. 6. Usp. mističar.

* **Mìstika** ž teološka znanost koja raspravlja o otajstvenim putovima kršć. savršenosti; od crkv. lat. mystica (grč. mýstēs, lat. mysta ili mystes — koji je posvećen, upućen u svete tajne), a to prema grč. pr. mystikós, lat. mysticus (što se odnosi na sv. tajne). Danas vrlo obično (Živ. 142 i dr.).

Mìšal m isto što misal (ARj).

Mìšion m i ž isto što misija (usp. mision). U starije vrijeme (Ne more viditi... mišione, pripovidanja, dugačke mise. Dobretić 211).

Mìšionar m isto što misionar (Dolaze u to vrime poslani pripovidaoci oliti mišionari. Dobretić 105).

* **Mìšterij** m isto što skazanje (SPH XX. V. misterij).

Mìtra ž svečana biskupska kapa, koja se nosi pri službi Božjoj ili drugoj crkv. slavi; grč. mítra, lat. mitra (zapravo vrpca oko glave. Preuschen 735). U starini (ARj) i danas (Bel. I 237; Sch.-P. 314; Kn. 103; Kov. 28 i dr.). V. infula, kofiom.

Mitrònosac m tko ima pravo nositi mitru (ARj).

Mitrònosan pr. koji nosi mitru, npr. mitronosni prepozit (Šem. 183), m. opat (Šem. 184).

Mitropòlija ž isto što metropolija; iz grč. mētrópolis. Od 14. st., posebno u Ist. crkvi (ARj).

Mitropòlit m isto što metropolit; stsl. mitropolit' (Vasmer XII 257). U Ist. crkvi (ARj; Kov. 22).

Mitropòlitovati — biti mitropolit (ARj).

Mitropòlitski pr. što pripada mitropolitima (ARj). V. metropolitanski.

Mitropolitstvo s mitropolitsko dostojanstvo (ARj).

* **Mizerere** m početna riječ, a onda i naziv za psalam 51; lat. miserere — smiluj se (Diz. lit. 281; Diz. mor. 905). V. Smiluj se.

Mjesecòslov m knjiga u kojoj su životi svetaca prema mjesecima (u Ist. crkvi; iz ruskog mjesjaceslov, a to prema grč. menológion). ARj; DDM; Fućak 52. V. minej.

Mlȁdenac, mlȁdjenac m (stsl. mladen'c' i mladên'c') — dijete, dječak, mladić, vjerenik. U mn. mladenci (mladjenci): 1. djeca koju je Herod pogubio prigodom Isusova rođenja, kao i njihova svetkovina (28. prosinca); 2. isto što vjerenici. Usp.

ARj; Par.; Ben.; DDM; Brez. 19, 29; Vjenč. 13, 14, 16.

Mlädenka ž mlada nevjesta (Vjenč. 15, 16...). V. vjerenica.

Mladòmisnik m svećenik koji je istom rekao prvu misu, mladi misnik (U ovomu najpokonjemu iziskovanju naučićemo mladomisnika od stvari potribni za reći i govoriti svetu misu. Kadčić 73. V. još Št. II 139; Kn. 99 i dr.).

Mladovjenčànik m tko se istom vjenčao (Ben.).

Mladòženac, mladòženja m mladi ženik, ženik u vrijeme vjenčanja (ARj).

Mladòženjski pr. što pripada mladoženjama (ARj; Par.; DDM).

Mlâk pr. koji nije ni hladan ni vruć, koji nema teških grijeha, ali nema ni posebnog žara u duhovnom životu (Jer si mlak, i nisi ni studen ni vruć... Otk 3, 16).

Mlákost ž stanje onoga koji je mlak (Mlohavšćina, mlakost i linost unutarnja, koje ostaju u duši. Kadčić 173).

Mnih m isto što monah (v. redovnik); od grč. monachós, lat. monachus, preko stsl. m'nih', koje je poteklo od svnjem. munich (Miklošić, DAW XV 111; DAV XXIV 16; Meillet, Études 109; Klich 105 s. Usp. Titz, Slavia IX 19—27; Kiparsky 152). U spomenicima 13.—15. st. (ARj; Mažuranić V 673).

* **Mnišac** m dem. od mnih (možda ne s dem. značenjem! Mažuranić V 673).

Mniška ž isto što monahinja (v. monah). U starijem jeziku (ARj).

Mniški pr. što pripada mnisima. U starijem jeziku (ARj). V. monaški.

Mnogòboštvo, mnogobožje s vjera u mnogo bogova (ARj). V. politeizam.

Mnogòbožac m tko vjeruje u mnogo bogova (ARj). V. politeist.

* **Mnogobòžački** pr. koji pripada mnogobošcima (DDM). V. politeistički.

Mnogopòštovan(i) pr. koji je vrijedan da se mnogo poštuje; počasni naslov za više redovničke poglavare (provincijale); redovno u svezi: m. otac, prema lat. admodum reverendus pater (Reg. Const. art. 537). V. prepoštovan.

* **Mòceta** ž manji ogrtač, sa sasvim malim naglavkom, koji se na prsima zatvara; nosi ga papa, kardinali, biskupi i neki viši prelati papinske kurije; a kanonici i drugi samo na osnovu naročitoga privilegija; tal. mozzeta (usp. Du Cange II 686; Petrócchi s. v. mozzeta; Lex VII 353; Diz. lit. 284; Kn. 104). — U novije vrijeme (Bel. I 262; Št. I 437). V. mucet.

Mồći ž mn. (stsl. mošti. Usp. Miklošić, DAW XXIV 12) — svetačke kosti ili kakvi drugi ostaci, koji podsjećaju na sveca. Tako se zovu jer imaju čudotvornu moć (Imajući na sebi svete moći. Kadčić 541. Usp. još Št. I 407; Kn. 86; ARj; Par.; Ben.; DDM). V. ostanak, relikvija, svetostavak, svetstvo.

* **Mồćište** s (Št. I 406), * **mồćnica** ž (Par.), **mồćnik** m (Kn. 87) — mjesto, posuda gdje se čuvaju moći. V. relikvijar.

* **Modèrnist(a)** m pristalica modernizma; crkv. lat.-tal. modernista (v. modernizam). Klaić.

* **Modernìstički** pr. što se odnosi na moderniste. Klaić.

* **Modernìzam** m općenita težnja za onim što je novo; crkv. lat. modernismus, tal. modernismo (moderno — današnji, nov, suvremen). U crkv. jezik ulazi izraz početkom 20. st., kad je papa Pijo X. pod tim imenom (enciklikom »Pascendi Dominici gregis«) osudio različite novije vjerske zablude. Prema Papinim riječima, modernizam bi bio skup svih zabluda (»omnium haeresium collectum«). Usp. Lex. VII 249 ss.; Klaić.

Mójsije, Mojsej, Mojsij, Mojsija, Mojzes m veliki prorok SZ. Izveo je Izraelce iz Egipta i dao im zakon. Njegovo je djelovanje opisano u Petoknjižju (v.). Grč. Mōysēs, lat. Moyses. Usp. BL 196 ss.; ARj; Klaić.

* **Mójsijevac** m sljedbenik Mojsijeva zakona (Klaić). V. Hebrej, Izrael, Judej, Židov.

Mojstir, mostir m isto što manastir. U čakavaca (ARj).

Mòlba ž 1. prošnja, molitva Bogu, svecima (Molbe, koje su naređene za hvale Bogu uzdizati. Kadčić 96; Čs 143); 2. traženje od nadležne vlasti, da se nekome povjeri crkvena služba, za koju redovitim putem ne može biti izabran, jer ima kanonsku zapreku (Bel. I 179). V. isprošenje, izboran, molitva, prošnja, prozba, postulacija.

Mòlben pr. što pripada molbi (ARj; Par.).

Mòlbenica ž 1. pismena molba (ARj); 2. žena koja moli (ARj; Par.; DDM); 3. zazivi — molitva kojom se na jutarnji Bogu posvećuje dan i dnevni posao (Tem. dok. 9, 62; Čs 12 i passim); zazivi — molitva za bolesnika (Prič. 35), kod bol. pomazanja (Bol. 31); 4. posebna molitva Gospi Pompejskoj (Š).

Mòlilac (ARj), **mòlitelj** (ARj; Tem. dok. 11, 79; Čs 2780), **moliteljnik, molnik, moljenik** (ARj) m — čovjek koji moli. V. molitvenik pod 1.

* **Mòlište** s mjesto gdje se moli, isto što kor. Zlatović, Franovci... 346. V. pomolište.

Molitavac m isto što molitvenik pod 2 (ARj).

Molitavnik m 1. isto što molilac; 2. isto što molitvenik pod 2. ARj.

* **Molitelnica** ž, **molitvenica** ž, **moljnica** ž, **molitvenište** s (stsl. molitel'nica, molitv'-nica) — prostorija, mjesto gdje se moli; kapela (Kapelu ili molitelnicu z'nova zidati ili postaviti. Starine 35, 430, V. još ARj; Par.). Usp. molitvenjak.

Moliteljica, moliteljnica ž ona koja moli: žena, crkva... (ARj; Tem. dok. 9).

Mòliti (se) — smjerno iskati, tražiti što od koga; tražiti nešto od Boga, razgovarati s Bogom, slaviti Boga, zahvaljivati Bogu. Kaže se: moliti Boga, moliti se Bogu; ili samo: moliti. Sasvim obično od starine (Miklošić, DAW XXIV 28; ARj; Par. i dr.). — U svezi: Molite, braćo! — u Misi poziv vjernicima neka mole da žrtva bude kod Boga primljena (Ms 65). V. prositi.

Mòlitva (u starini još: **molitav, molidba**) ž — uzdignuće srca i duše k Bogu, razgovor s Bogom, zahvala Bogu i prošnja (usp. Kadčić 249; Dobretić 103; Reljković 568 i dr.). Često o posebnom obrascu molitve u bogoslužju ispred kojega se redovno reče »Pomolimo se« (Čs 28 i passim). U svezi: M. Gospodnja — m. koju nas je Krist naučio (Mt 6, 9—13; Lk 11, 1—4. V. Očenaš. Usp. BL 218); predsjedateljske molitve — dijelovi mise, koji spadaju na svećenika: zborna, m. nad darovima ili darovna, popričesna (Ms 14), euharistijska (v. euharistijski); svečane molitve — molitve što se mole u II. dijelu obreda na Veliki petak (Radić, Ms 213); m. vjernika (Radić, Ms 249; Ms 141), sveopća m. (Vjenč. 29), sveopća ili vjernička m. (Spr. 22), vjernička m. (Spr. 34) — zazivi, molitve, što ih za sve ljude, posebne prigode, naizmjenice moli svećenik i vjernici u bogoslužju, posebno poslije Evanđelja u Misi; m. nad narodom — m. nad vjernicima prije nego se dade blagoslov (Potv. 38; Ms 266*); usmena ili mislena m. (Bajić 47, 50), prema tome da li se obavlja usmeno ili samo pameću (v. promatranje); jutarnja ili večernja m., prema tome da li se obavlja jutrom ili uvečer; (u Konavlju, Boki K. i Crnoj Gori) dobra m. — blagoslov što ga roditelji i rođaci daju djevojci, kad je svatovi odvode na vjenčanje. Usp. RBT 582 ss.; Raumer 311 s.; Miklošić DAW XXIV 28; ARj; Par. i dr. V. molba.

Mòlitven (u starini još: **molidben**) pr. — što pripada molitvi (ARj; Par.; DDM; Tem. dok. 9).

* **Molitvenar** m isto što molitvenik pod 2 (Par.).

Mòlitvenik m (stsl. molitv'nik'. V. Miklošić, DAW XXIV 15) — 1. isto što molilac (ARj); 2. knjiga iz koje se moli (ARj; Par.; DDM; Sch.-P. 208; Kn. 5. V. molitavac, molitavnik, molitvenar, molitvenjak, molitvoslov, paraklitnik).

Mòlitvenjak m — 1. isto što molitelnica (ARj); 2. isto što molitvenik pod 2 (Par.).

Mòlitvica ž dem. od molitva: 1. molitva Bogu i svecima (ARj); 2. kratka pobožna pjesma što je seoski puk moli kao molitvu (Š. — V. krijepnice). Često u svezi: strelovita m. — vrlo kratka molitva, uzdah, kojim uzdižemo srce i dušu k Bogu (Bajić 83; Bol. 55).

Molitviti — čitati molitvu. U starije doba kod pravoslávnih (ARj).

Molitvoslov m isto što molitvenik pod 2; iz ruskog molitvoslov (ARj).

Molitvovati — isto što moliti (ARj).

Molstir, molster, molstr m isto što manastir. Oblici su postali od mon(i)st — disimilacijom nazala m - n : m - l (Vasmer XII 255; Bartoli 41). U knjigama i rukopisima 13.—16. st. (ARj; Ostojić, B. I 93).

Molstirski pr. što pripada molstiru, manastiru (ARj). V. manastirski.

Mònački pr. isto što monaški (ARj).

Mònah m kršćanin koji ostavlja svijet da služi Bogu (v. redovnik); grč. monachós, lat. monachus, preko stsl. monah' (Miklošić, DAW XXIV 16; Vasmer XII 255; Jagić 300; Skok, ERj II 453). Obično od starine (ARj). V. mnih, monak.

Mònahinja (u starijem jeziku i: **monahija**) ž — kršćanka koja ostavlja svijet da služi Bogu (v. redovnica); grč. monaché, lat. monacha (v. monah). U starije doba općenito, a danas u Ist. crkvi (ARj; Zelić I 87). V. mniška, monaka.

Mònak m isto što monah; grč. monachós, preko lat. monachus ili tal. monaco. U starije vrijeme (ARj).

Mònaka, * **monaha** ž isto što monahinja; prema tal. monaca. U starije vrijeme (ARj; Ostojić, B. I 129).

* **Monàstički** pr. što pripada monasima, npr. monastički život (Kn. 40); prema grč. monastikós, lat. monasticus.

* **Monasteriografija** ž znanost, knjige, rasprave o samostanima; grč. monastérion — samostan, gràfō — pišem (Ostojić, B. III 77).

Monastir (u dubr. govoru: **monastijer), monstir** m — isto što manastir; od stsl. monastyr'. U starijem jeziku (ARj; Ostojić, B. I 93).

Monastirski pr. isto što manastirski (ARj).

* **Mònaški** pr. što pripada monasima (Dok. 315). V. mniški, monački.

* **Mònaštvo** s stanje, život monaha; kol. monasi (Cr., KP I 137).

* **Mònodija** ž koralno pjevanje, koje je obnovio Grgur Veliki (Kn. 72); grč. monodía (zapravo: pjevanje bez pratnje, žalosno pjevanje, pogrebna molitva. Bailly s. v.). V. koral.

* **Monofizit** m pristaša monofizitizma (Klaić). V. jednonaravac.

* **Monofizitizam** m krivovjerje koje tvrdi da Krist ima samo jednu narav i to božansku; grč. mónos (sam, jedan) i fýsis (narav, priroda). Osuđen je na saboru u Kalcedonu g. 451. Usp. Lex. (zw. Aufl.) VII 563 s.; Jeraj 49.

* **Monolàtrija** ž pojava da se između više predmeta štovanja, neposredno štuje samo jedan, dopuštajući da drugi postoje, ali ne posvećujući im istu pažnju (npr. štovanje Bogorodice, Srca Isusova i sl.); grč. mónos (sam, jedan) i latreía (služba Božanstvu). Klaić.

* **Monotèist(a)** m isto što jednobožac (Klaić).

* **Monoteìstički** pr. isto što jednobožački (Klaić).

* **Monoteìzam** m isto što jednoboštvo; grč. mónos — jedan, theós — bog (FR 265; Klaić).

* **Monsìnjor, monsènjer** (skr. Mons., Msgr.) m — počasni titul za više i niže crkv. prelate, osobito prelate Rimske kurije; tal. monsignore (doslovno: moj gospodine). Usp. Lex. VII 289. U novije vrijeme (Cr., Pr. 73; Klaić; Šem. II. izd. 36 i passim).

* **Mònstranca** (Sch.-P. 324, 325), * **monstrancija** (Sch.-P. 470), * **monštranca,** * **mòstranca,** * **moštranca** (u Dalmaciji. — Š) ž — isto što pokaznica; tal. mostranza (tal. mostrare, lat. monstrare — pokazivati). Usp. Lex. VII 289 ss.; Petrócchi s. v. ostensorio).

1. **Mòral** m isto što ćudoređe; moralni nauk (v. djeloorednost, moralka), učitelj morala (v. moralist); od lat. riječi moralis, koju je od Cicerona uzeo sv. Augustin, a za njim skolastici srednjega vijeka (usp. Ž. I 2 ss.; Noldin, De princ. 70 ss.)

2. **Mòral** pr. isto što moralan; lat. moralis, tal. morale (ARj s. v. 2. moral).

Mòrala ž isto što moralka; tal. la morale. U starijih pisaca (ARj), a čuje se i u naše doba.

Mòralan pr. što je po moralu, što se odnosi na moral, što se zbiva po načelima morala; što nije fizičko, metafizičko; lat. moralis, tal. morale. Često u izrazima: moralna teologija — moralno bogoslovlje (Ž. I 55; Sch.-P. 3), moralni preporod, moralne zasade (Ž. I 16), moralna nauka (Ž. I 23), moralna obveza (Ž. I 139), moralni odgoj (Dok. 369), moralna osoba — zajednica, društvo, ustanova (Rog. 160; Cr., KP I 96) ... V. ćudoredan, djeloredan, etičan, 2. moral, pravan.

Moràlist(a) m učitelj morala; crkv. lat. moralista (ARj; Ž. I 10; Sch.-P. 227; Rog. 367). V. djeloispravnik, etičar, 1. moral.

* **Mòralka** ž nauk koji — na osnovu sistematski razvijenih pravila iz objave i razuma — ravna ljudskim djelovanjem

i upravlja ga k Bogu kao konačnoj svrsi (Ž. I 3; Sch.-P. 3); lat. moralis s nast. -ka. V. ćudorednica, etika, 1. moral, morala.

Morálnost ž odnos ljudskog čina prema moralu, prema posljednjem cilju čovjeka (usp. lat. moralitas, tal. moralità. Diz. mor. 923). U naše doba (Ž. I 138). V. ćudorednost.

Mòriti (se) — isto što mrtviti (se). V. ARj; Par. i dr.

* **Mortifikácija** ž čin kojim se uskraćuje sebi nešto što je čovječjoj prirodi ugodno, a čini se nešto što je prirodi neugodno, a to s ciljem da se izbjegne grijeh i razvija vrhunaravni život duše; crkv. lat. mortificatio (usp. Forcellini IV 180; Diz. mor. 927). Vrlo često u naše vrijeme. V. mortifikacion, mrtvljenje, samozataja, umrtvenstvo, umrtvljenje.

Mortifikacion m i ž isto što mortifikacija; lat. mortificatio, tal. mortificazione. U starijem jeziku (ARj).

* **Mortificirati** — isto što mortifikati; lat.-tal. mortificare, njem. mortifizieren.

Mortifikati (se) — isto što mrviti (se) (v. mortifikacija); lat.-tal. mortificare. U starije doba (ARj), a čuje se i danas. V. mortificirati.

Mortorij m pogreb, ukop (usp. funeral); tal. mortorio (usp. lat. mortuarium — prinos crkvi ili crkv. upravitelju kad tko umre. Du Cange II 682). Govori se na Rabu (ARj). V. sprovod.

Mostirski pr. isto što manastirski (ARj).

* **Mòtiv** m razlog, povod, pobuda radi koje nešto činimo ili propuštamo (lat. motivum, tal. motivo). Osobito kad je govor o moralnosti naših čina (Ž. I 181).

* **Motuproprij,** * **motuproprio** m pismo koje papa piše na vlastiti poticaj; pismo koje papa izdaje na molbu nekoga drugoga, ali se u njemu ne drže formalnosti kakve se drže u drugim pismima...; lat. »Motu proprio — Na vlastiti poticaj« (usp. Cr., KP I 124; Diz. lit. 126). U naše doba (Kn. 20; Herman 178).

Mrs m — 1. jelo koje se ne smije jesti kad je post (v. omrsak, omršaj); 2. vrijeme kad se smije mrsiti. Od 18. st. (ARj; Par.; Ben.; DDM).

Mrsak, mrsičak m dan kad se smije mrsiti (ARj).

* **Mrsalina** ž, **mrsenina** ž, **mrsivo** s mrsna hrana, mrs (Š; ARj).

Mrsan pr. što se odnosi na mrs, npr. mrsna hrana (AR; Par.; DDM). V. omrsan.

* **Mrsidba** ž upotreba mrsne hrane (Par.).

Mrsipetak m, **mrsipetka** m i ž — tko mrsi u petak (ARj).

Mrsiti (se) — jesti meso, jesti mrs (Zašto u petak i subotu ne mrsimo se. Dalla Costa I, X. V. još ARj; Par.; Ben.; DDM) Usp. omrsiti (se).

Mrtav pr. — 1. koji je umro tjelesnom smrću (obično od starine; usp. npr. Kadčić 93; Dobretić 377); 2. koji je po grijehu izgubio život milosti (Kad jedan posli krštenja sagriši smrtno, gubi milost Božju i ostaje mrtav prid Bogom. Dobretić 15). U svezi: Mrtvi dan (Radić, Bog. 81) — isto što dušni dan (v. dan, dušan).

Mrtvac, mrtac m mrtav čovjek. Obično od starine (ARj; Par. i dr.). V. pokojnik.

Mrtvàčina, mrtvàrina ž prinos što se daje svećeniku ili crkvi prigodom pogreba (ARj; Par.). V. mrtvina pod 1.

Mrtvački, mrtački pr. što pripada mrtvacima; pogrebni (ARj; Par.). Često u svezi: mrtvačka (mrtačka) misa — misa koja se služi za mrtve (usp. Dobretić 376; Kadčić 63; Št. II 123).

Mrtvačnica ž zgrada gdje se postave mrtvaci prije nego se sahrane (ARj; Par.; Ben.; DDM).

Mrtvar m isto što nekrolog. U naše doba.

Mrtváština ž gozba u spomen pokojnika (ARj; DDM). V. daća.

Mrtvilo s — 1. stanje onoga tko je mrtav; 2. stanje onoga tko je mlak, lijen u duhovnom životu; 3. isto što daća. Usp. ARj.

Mrtvina ž — 1. isto što mrtvačina (ARj; Par.; DDM); 2. knjiga u koju se upisuju mrtvi (Par.). U mn. mrtvine — godišnjica smrti pokojnika (npr. u Desnama, Dalmacija). Š.

Mrtviti (se) — činiti mrtvim, ubijati; svladavati se; iz vrhunaravnih pobuda uskraćivati sebi nešto što je po prirodi ugodno, činiti nešto što je prirodi teško, da bi se osigurala prevlast duha nad tijelom (ARj; Par.; Bajić 157). V. moriti se, mortifikati, trapiti se, umrtviti se.

Mrtvljenje, gl. im. od mrtviti (se); isto što mortifikacija (ARj; Bajić 112).

Mrtvorij m isto što sprovod (ARj).

* **Mùcet** m isto što moceta. Čuje se u svećeničkim krugovima.

Mũčenica ž (stsl. mačenica) — žena koja mnogo trpi, pati; žena koja je mučena i ubijena radi vjere (ARj; Par.; Ben. i dr.). V. martira, mučenik.

Mũčenički (u starini: **mučenični**) pr. što pripada mučenicima (ARj; Par.; Ben.).

Mũčenik m (stsl. mačenik') — čovjek koji mnogo trpi i pati; čovjek koji je mučen i ubijen radi vjere. Od 13. st. (usp. RBT 600 s.; Raumer 293; Miklošić, DAW XXIV 11 s.; Jagić 300; ARj; Par.; Kn. 180). V. martir, svjedok.

* **Mučenikoslovlje** s isto što martirologij; zapravo doslovan prijevod te grč.-lat. riječi (Par.; Št. I 488).

Mũčeništvo (u starije doba i: **mučenstvo**) s stanje, muke, mučenje mučenika ili mučenica (ARj; Par.; Buj. I 204; Dok. 159; Ms 120*). V. martirij, svjedočanstvo.

Múdrost ž duboko, zrelo znanje onoga koji je mudar. U svezi: Božja M. — Druga osoba Presv. Trojstva, Sin Božji (Bakšić 418; RBT 607 s.); kršćanska m. — m. u očima Božjim (1 Kor 3, 18), objavljuje ju malenima nebeski Otac (Mt 11, 25 s.), očitovala se u povijesnom ispunjenju spasenja (Ef 3, 10); m. ovoga svijeta — zemaljska, ljudska, đavolska m. (Jak 3, 15), zapravo ludost jer ne priznaje Boga (Rim 1, 21 s.; 1 Kor 1, 21), razapinje ga (1 Kor 2, 8), Bog je osuđuje (1 Kor 1, 19 s.; 3, 19 s. ... V. RBT 609 s.); Knjiga mudrosti — naziv knjige SP (BL 200; Stv., Uvodi 274).

* **Múdrostan** pr. koji pripada mudrosti. U svezi: mudrosne knjige, mudrosna književnost — skupni naziv za knjige SP SZ: Job, Mudre izreke, Propovjednik, Pjesma nad pjesmama, Knjiga mudrosti i Knjiga Sirahova (Stv., Uvodi 266).

Mũka ž tjelesni ili duševni bol, trpljenje. U svezi: Božja, Gospodinova, Kristova, Isusova m. — trpljenje kojim je Isus otkupio ljudski rod; vremenite, vječne muke — trpljenje koje se podnosi u čistilištu ili paklu kao kazna za grijehe. Obično od starine (usp. ARj i dr.).

* **Mùzina,** * **mùžina** ž kutija u koju se sakuplja milostinja; kutija za štednju uopće. U Dalmaciji. Oblici nastali od lemozina.

N

Nabáciti — pomoću viših zlih sila nekome nešto postaviti, učiniti s namjerom da mu se naškodi. Obično u Dalmaciji (Š). V. i ARj.

* **Nàbačaj** m čin kojim se nekome nešto pomoću viših zlih sila učini s namjerom da mu se škodi. U Dalmaciji (Š).

Nabèdrnica ž isto što nadbedrenik (ARj).

Nábožan pr. isto što pobožan; iz ruskog nabožnyj ili češkog nábožny (ARj; Par.; Ben.; DDM).

* **Nábožnost** ž isto što pobožnost (Par.; Ben.).

* **Náčelka** ž isto što antifona (Par.).

Náčin m vanjski čin, kretnja, koja prati molitvu ili javno vršenje bogoštovlja. U nekih starijih pisaca (Zakoni govore od krštenja sa svim svojim načini i običaji crkovnim. Dobretić 43). V. ceremonija.

Náda ž natprirodno darovano trajno raspoloženje, po kojem čovjek kao sigurno očekuje da će uz Božju pomoć postići život vječni, kao i sredstva što do njega vode (Ž. II 115; BL 202; RBT 616 s.). V. nadežda, ufanca, ufanje, uzdanje.

Nadàhnitelj m tko nadahnjuje; Bog koji nadahnjuje proroke, pisce sv. knjiga (ARj; Par.).

Nadahnúće gl. im. od nadahnuti (Nadahnutje odpustiste, grih vrh griha naprtiste. Marulić 294. Po Božjem nadahnutju. Kadčić 114. V. još Bel. I 179). Usp. dah, dihaj, inspiracija, udahnuće, uzdahnuće.

Nadàhnuti — umno na nekoga djelovati; nekoga naučiti, uputiti, svjetovati; umno rasvijetliti. Često o Bogu koji vodi, uči, rasvjetljuje proroke, pisce sv. knjiga... (Nadahnuh vas, da činite dobro svako. Marulić 294. Sveta je Crkva, nadahnuta od Boga, naredila osobite molitve za tu svrhu. Kadčić 86. V. još Ž. I 19). Usp. inspirirati, udahnuti.

Nadahnjívati nesvr. prema svr. nadahnuti (ARj; Par.). V. nadisati.

Nàdarbenik m čovjek koji je čim nadaren, koji posjeduje nadarbinu. U novije doba (Bel. I 135; Rog. 162; Ž. II 198). Usp. beneficijan, beneficijat, dohodnik, nadarenik, nadarnik.

Nàdarbina (rjeđe: **nadarba**) ž — pravo klerika primati dohotke iz crkvenih dobara radi crkvene službe; od nadariti, prema lat. praebenda od praebere. U novije doba (Št. II 56; Bel. I 166; Lanović 2; Ž. II 208. Usp. ARj; Par. i dr.). V. beneficij, blagopodjeljenje, dobročinstvo, dohodak, nadarenje, nadarje, prebenda, služba.

* **Nàdarbinski** pr. što se odnosi na nadarbinu, što pripada nadarbini, npr.: nadarbinska služba (Rog. 190; Ž. II 208; Bel. I 155). Usp. beneficijaran, prebendarski.

Nàdarenik m isto što nadarbenik (ARj).

Nadárenje gl. im. od nadariti; dar, nagrada, plaća. Posebno: 1. nagrada blaženih u nebu; 2. isto što nadarbina. ARj.

Nadáriti — nekome nešto dati, darovati; nekome dati nadarbinu. Od 16. st. (ARj).

Nàdarje s dar, nagrada; isto što nadarbina (Dalla Costa I 213; Dobretić 323; Rog. 161, 190; Cr., Pr. 39, 84, 269 ss.).

Nadarni (Dalla Costa I 213; Cr., Pr. 39), **nadarnički** (Dalla Costa I 244), **nadarski** Dalla Costa I 261) — pr. — što pripada nadarju.

Nadarnik m isto što nadarbenik (Dalla Costa I 213; Cr., Pr. 84, 86, 279 s.).

Nádati se — uzdati se, ufati se očekivati; uzdati se, da će nam Bog dati nebesku slavu i potrebnu pomoć, milost, da je postignemo. Od 15. st. (ARj; Ž. II 124). V. ufati se, uzdati se.

* **Nadbazilika** ž častan naslov crkve sv. Ivana Lat. u Rimu, koja se zove »Majka i Glava sviju crkava«; prema lat. archibasilica. Glas Koncila XIV (1975), br. 24, str. 4.

* **Nadbèdrenik** m komad crkvenog ruha (u Ist. crkvi) četvrtastog oblika, koji se privezuje za pojas na desnom bedru (Pavić 16; Kn. 109). V. nabedrnica.

Nădbiskup m isto što arhibiskup. Danas skoro isključivo za kat. arhibiskupe; od

hrv. prijedloga nad i biskup. V. prvostolnik.

Nadbiskùpija ž isto što arhibiskupija. Danas obično. V. prvostola.

Nădbiskupski pr. isto što arhibiskupski. V. prvostolan.

Nădbiskupstvo s služba, čast, vlast nadbiskupska (ARj).

* **Nadbratimstvo** s bratimstvo koje ima pravo sebi pridružiti druga udruženja iste vrste (Rog. 584; Cr., Pr. 149); prema lat. archisodalicium (Kod. kan. 720).

* **Nadbratovština** ž bratovština koja ima pravo sebi pripojiti druga udruženja iste vrste (Rog. 584; Cr., Pr. 149); prema lat. archiconfraternitas (Kod. kan. 720).

* **Naddekan** m tko upravlja naddekanatom. V. arhiđakon.

* **Naddekanat** m služba, čast naddekana; crkveno područje, koje sačinjava više dekanata (v. dekanat). Rog. 222.

* **Naddušobrižnički** pr. što pripada naddušobrižnicima.

* **Naddušòbrižnik** m dušobrižnik koji je nad drugim dušobrižnicima jednoga kraja. U novije vrijeme osobito se spominje n. u inozemstvu (Šem. II. izd. 740).

Nadđakon m isto što arhiđakon. ARj; Ostojić, K. 61.

Nadđakonstvo s isto što arhiđakonat. ARj; Ostojić, K. 61.

Nadežda ž isto što nada; iz stsl. nadežda. U starije doba (ARj).

Nadeždan pr. pun nadežde; prema stsl. nadežd'n' (ARj).

Nadglédanje gl. im. od nadgledati; isto što pohod (Bel. I 256).

Nadglédati — nadzirati; obaviti službeni, kanonski pohod župe, biskupije ... (Bel. I 256). V. pohoditi.

Nàdgroban pr. što je nad grobom (spomenik, natpis, govor...). Od 13. st. (ARj; Par.; Ben.; DDM; Spr. 34) V. posmrtan, slovo.

Nádgroblje s, **nádgrobnica** ž, **nádgrobnik** m nadgrobni natpis, pjesma, govor, spomenik (v. Kanižlić, Pj. 9; ARj; Par.; Ben.; DDM). Usp. nagrobnica.

Nadisanje gl. im. od nadisati; djelovanje kojim od Oca i Sina proizlazi Duh Sveti (Bakšić 17, 29, 221).

Nadìsatelj m onaj koji nadiše; Duh Sveti, jer mu se u SP pridijevaju proročki izričaji (Bakšić 428).

Nadísati — isto što nadahnjivati (ARj).

Nadnáravan, nadnáravski pr. koji je nad naravi, koji nadilazi narav, npr.: nadnaravan život (Ž. I 79). V. ARj; Par.; DDM. Usp. svrhunaravan.

* **Nadnáravnost** ž svojstvo, stanje onoga što je nadnaravno (DDM).

* **Nadòpat** m glavni, opći opat. Vlast mu je i pravo: nadgledanje, primanje priziva od prve instancije (Kod. kan. 1594), sudjelovanje na općem koncilu (kan. 223)... Lex. (zw. Aufl.) I 96.

* **Nadopatija** ž opatija koja je nad drugim opatijama (Rog. 252; Život s Crkvom VII, br. 4—5, str. 84).

* **Nadopùnitelj** m čovjek koji nadopunjuje, koji vrši službu mjesto drugoga. U svezi: svećenik n. — svećenik kojega župnik postavlja da ga za neko vrijeme zamijeni bez prethodnog odobrenja ordinarija (Rog. 341, 468); prema lat. sacerdos supplens (Kod. kan. 465).

Nàdramenica ž dio svećeničkog ruha što se nosi nad ramenom, stola (Dobretić 395. V. još ARj; Par.). Usp. naramenica, navratnica, okoramenica, poramenica, prekoramenica, svrhuramenica.

* **Nadramenik** m isto što naramnik (Par.).

Nádstojnica, nástojnica ž poglavarica u ženskom samostanu (Ben.; DDM). V. starješica.

Nádstojnik, nástojnik m poglavar u samostanu (Par.). U svezi: apostolski n. — poglavar vjerovjesnika u misijskim područjima (Bel. I 243). V. namjesnik, nastojatelj, poglavar, predstojnik.

Nádstojništvo, nástojništvo s služba, čast nadstojnika, nadstojnice (Par.). V. nastojanstvo, predstojništvo.

* **Nadsvèćenički** pr. što pripada nadsvećenicima (Biskupska nadsvećenička vlast. Rog. 269).

Nadsvèćenik m prvi među svećenicima, vrhovni svećenik, biskup (ARj). Nije isto što natpop; to odgovara lat. archipresbyter.

Usp. Jezične bilješke, Jadranski dnevnik III (1936), br. 251, str. 3.

Nadsvèćeništvo s čast, dostojanstvo nadsvećenika (ARj).

Nadvečerje, nadvečernje s večer ili cijeli dan uoči blagdana (ARj; Par.). V. badnji, bdjenje, navečeri, predvečerje, pretpraznik, vigilija.

Nadvečernji pr. što se odnosi na nadvečerje (ARj).

Nadzemàljski pr. što je nad zemljom, što pripada drugom svijetu (ARj; DDM).

* **Nadžupnik** m isto što dekan pod 1 (Par.).

* **Nadžupski** pr. što pripada nadžupnicima: n. ured i sl. U južnoj Hrvatskoj (Š).

Năfora ž isto što anafora; prema stsl. nafora (Miklošić, LP 417; DAW XV 113), grč. naforá (Vasmer XII 259). Obično u starije vrijeme (ARj) i danas (Kov. 47).

Náglavak m kod nekih redovnika dio odjeće što zaštićuje glavu, kukuljica (ARj). V. kapuc.

Naglavnica ž isto što amikt (v. potvrdu iz Divkovića u ARj s.v. pas a. a).
Nàglavnik m — 1. isto što naglavak (ARj); 2. isto što amikt (J. Filipović II 416; Dobretić 395; Kadčić 85; Št. I 427 i dr.).

Năgrada ž dar, poklon za kakav posao; život vječni kao n. za krepostan život na zemlji (RBT 626 s.). U svezi: misna n. — isto što milostinja pod 4 (Št. II 46). V. merit.

Nagroban pr. koji je na grobu (ARj; Par.).

Nagrobnica ž, **nagrobnik** m isto što nadgroblje (ARj).

Najpokonji pr. isto što napokonji. U starijih pisaca (ARj).

Najposljednji pr. superl. od posljednji; za ono što dolazi na svršetku vremena: n. sud (opći sud na svršetku svijeta), n. dan (svršetak svijeta), n. pomazanje (sakramenat bolesn. pomazanja). V. potvrde u ARj. Usp. najzadnji, napokonji.

Najzadnji, najzadni pr. superl. od zadnji; isto što najposljednji. U starijih pisaca (ARj).

Nakana ž namjera, odluka; posebno: odluka, raspoloženje koje netko mora imati kad govori misu, dijeli sakramente ... (Buj. I 143; Sch.-P. 491; Cr., Pr. 163). U svezi: dobra n. — volja da sve radimo iz vrhunaravnih pobuda (Ž. I 185; Bajić 34). V. aplikacija, intencija, namjena, namjera, odluka.

Náklon m izraz štovanja koji se Bogu ili svecima iskazuje pregibanjem glave ili tijela (Ms 36). V. inklinacija, poklon, poklonstvo, prignuće.

Naklòniti (se) — iskazati Bogu ili svecima štovanje pregibanjem glave ili tijela. V. inklinirati, pokloniti se, prignuti se.

Năknada ž dobro djelo, molitva, žrtva što se Bogu prikazuje da se zadovolji za počinjene grijehe zbog povrijeđene pravde. U naše doba (Š). V. satisfakcija, zadovoljština.

Năknadan pr. što pripada naknadi: naknadna pričest i sl. (Š). V. satisfaktoran.

Nàknaditi — činiti nešto mjesto drugoga; molitvama, dobrim djelima, žrtvama pružati Bogu zadovoljštinu za grijehe (v. ARj). Usp. satisfati, zadovoljiti.

* **Nakora** m isto što anakoreta (Mažuranić V 673).

Nakoreta m isto što anakoreta (ARj).

Nalet m kletva (obično u svezi: Nalet te bilo! Nalet ga bilo!); od tur. na'let — kletva (ARj; Skok, ERj II 500).

Naletnica ž ženski vrag, prokleto žensko čeljade, prokletnica (ARj).

Naletnik, naletnjak m vrag, đavao. U Bosni i Hercegovini (ARj).

Namajstirnik m tko živi u namastiru (ARj). V. manajstirnik.

Nămastir m isto što manastir (metatezom glasova m — n). Obično u starini (ARj) i danas u južnoj Hrvatskoj (Š).

Nămastirski pr. što pripada namastirima, manastirski. Obično u starini (ARj) i danas (Š).

Namijèniti (rjeđe: namjenuti) — odrediti, odlučiti; u određenu svrhu prikazati molitvu, misu, oprost... (Da misnik odredi misu za jednoga, a njegov starišina namini istu za drugoga. Dobretić 373. V. još Kadčić 66; Št. II 35; Cr., Pr. 163; ARj i dr.). Usp. aplicirati, odlučiti pod 3, odmijeniti, odrediti.

Nàmjena ž isto što nakana (Št. II 35; Sch.-P. 359).

Namjenjívati nesvr. prema svr namijeniti (Naminjujem ovu misu za moga najvećega prijatelja. Kadčić 66).

Nàmjera ž isto što nakana (Št. II 34; Ž. I 159).

Námjesnički, námjestan pr. što pripada namjesniku: namisnička oblast (Dalla Costa I 20), namjesna pravomoć (Št. II 270). Usp. delegacija, delegati.

Námjesnik m tko ima službu, vlast mjesto drugoga, zamjenik. Često u svezi: n. Božji — svećenik (Buj. I 139); n. Kristov — papa (ARj); n. apostolski — crkveni poglavar nad apostolskim vikarijatom (Bel. I 243. Usp. nadstojnik, predstojnik); opći, općinski, biskupski n. — svećenik koji s redovitom vlašću pomaže biskupu u upravi biskupije (Cr., Pr. 21, 80. V. Ivanošić 181); kaptolski n. — osoba koja u ime kaptola upravlja ispražnjenom biskupijom (Cr., Pr. 32, 99); okružni n. — svećenik koji nadzire život i rad župnika (Cr., Pr. 78, 93). V. vikar, zamjenik.

Námjesništvo s služba, vlast, područje vlasti namjesnika: okružno n. (Cr., Pr. 35), apostolsko n. (Cr., Pr. 49) i dr.

* **Namjestojašprišt** (namistojašprišt) m — isto što podarhiđakon (Ivanošić 181). Od namjesto i jašprišt.

Nàopak pr. izvrnut, rđav, zao u moralnom pogledu (ARj; Par.).

Nàpa ž stolnjak, isto što oltarnik; tal. mappa, u mlet. narj. napa (usp. Du Cange II 433 s.; Boerio 436; ARj s. v. napa). U starijem jeziku (Ako bi oštija... pala na napu od oltara... ima se s pomnjom oprati. Dobretić 360).

Nápasnica, napastiteljica ž žena koja napastuje (ARj). V. navjetnica.

Nápasnik, naopasnik, napàstitelj m čovjek koji napastuje; vrag, đavao, jer ljude napastuje (usp. ARj). V. navjetnik, skusitelj.

Nápast (u starini i: **naopast**; stsl. napast') ž — što napada, nevolja, zlo; poticanje na rđavo djelo; tko napastuje, napasnik, vrag (v. BL 204; Jagić 351 s.; Meillet, Études 278; Bulat, JF V 147; ARj; Par. i dr.). Usp. kušnja, navjet, tentacija.

Nápastan pr. koji napastuje, što pripada napasti (ARj; Par.).

Nápastovati (rjeđe: **naopastovati, napastvovati**) — dosađivati, iskušavati, zavoditi na zlo (ARj; Par.; Ben.). V. kušati, navjetovati, tantati, tentati.

Nàplećak, * **nàplećnik** m dio odjeće što stoji na plećima. Posebno: 1. isto što amikt (ARj); 2. dio crkvenog ruha što ga svećenik stavlja na ramena kad nosi Sakramenat ili s njim daje blagoslov (Št. I 437); prema lat. velum humerale (v. napleće, natpleće, vel); 3. kod nekih redovnika dio odjeće, kao i znak pripadnosti njihovoj bratovštini (Cr., Pr. 56, 145. V. ARj. Usp. skapular).

* Napleće s isto što naplećak pod 2 (Par.).

Nàpokonji, napokojni pr. koji je napokon, najposljednji. Kako je smrt čovjeku napokonji (najposljednji) događaj, to se mj. napokonji susreće i napokojni, prema pokojni. U starije doba često u svezi: n. sud, dan, pomazanje... (Kad će bit, ne viste, vaš napokonji dan. Marulić 236). V. najpokonji, najposljednji, pokojni.

Nàpora ž isto što anafora (ARj). V. nafora.

Nàpovijed ž javno oglašenje u crkvi, osobito ženidbe (Mažuranić V 712; Cr., KP II 1, 227). V. deloncija, navješta, oziv, proglašenje, pronuncija.

Napovijèdati nesvr. prema svr. napovjediti (Dalla Costa I 35).

Napòvjediti, napòvidjeti — u crkvi javno oglasiti, osobito ženidbu (Cr., Pr. 195. V. ARj; Par. i dr.). Usp. navijestiti, proglasiti.

Nàramenica ž ruho što stoji na ramenima; isto što nadramenica (Št. I 430; Rog. 330).

Nàramnik, nàramenik m dio ruha što se nosi na ramenima; dio crkvenog ruha što ga na ramenima nose metropoliti (v. ARj; Pavić 14; Cr., Pr. 53, 57, 67). Usp. nadramenik, navratnik, omofor, palij.

Nárav ž (rjeđe m) — priroda, ćud, biće. Često o ljudima, o anđelima, o Bogu: ljudska, anđeoska, Božja, božanska n. (usp. Bakšić 181; ARj; DDM i dr.). V. natura, priroda.

Náravan pr. što pripada naravi, prirodi; protivno onome što je pisano, zapovjeđeno; protivno onome što je natprirodno, nadnaravno, svrhunaravno. Od 16. st. (ARj; Par.; Ž. I 180; Bakšić 441 i dr.). V. naravski, natural, prirodan, svrhunaravan.

Náravski pr. isto što naravan (Kadčić 264; Bel. I 48).

Náredba ž nalog, zapovijed, uredba, ustanova. Posebno: 1. pravilo redovn. života (ARj d. b); 2. isto što oporuka pod 1 (Da roditelji ne mogu učiniti napokonju naredbu. Kadčić 437 s.); 3. isto što pričest (ARj j. b).

Naredbenik m poglavar, starješina. Posebno: 1. samostanski, redovnički starješina (ARj a. c); 2. knjiga u kojoj su naredbe, obrednik (Dalla Costa I 57. V. obrednik).

Naredbeništvo s posao, služba naredbenika, samostanskog starješine (Dalla Costa I 214). V. naredbenstvo pod 1.

Naredbenstvo s — 1. isto što naredbeništvo; 2. isto što oporuka pod 1. V. ARj.

Naredbnik m 1. isto što poglavar (Dalla Costa I 89); 2. glavni dio mise (Kadčić 96. V. kanon). Usp. naredbenik.

Naréditi — urediti, odrediti; posebno: 1. zarediti, podijeliti sakramenat reda (ARj s. v. rediti); 2. pomiriti, pričestiti (odn. n. se — pomiriti se, pričestiti se), osobito na smrti (ARj s. v. srediti). U svezi: n. pokoru — zadati pokorniku na ispovijedi pokoru (Ispovidnik... naredi mu pokoru manju. Dobretić 79).

Nárednik m isto što naredbnik (v. ARj).

Naređivati nesvr. prema svr. narediti (ARj).

Národ m što se narodilo, porod, rod, ljudi. U svezi: novi, sveti, Božji n. — n. za koji Gospodin proriče da će ga očistiti, promijeniti mu srce, uliti mu svoj Duh (Ez 36, 26); koji je sabran od svakog plemena, jezika, puka i naroda (Otk 5, 9; 7, 9; 11, 9; 13, 7; 14, 6); kojega je grijehe Isus okajao (Heb 2, 17) i posvetio ga svojom krvlju (Heb 13, 12); u koji se stupa po vjeri (Gal 3, 7; Rim 4, 3); izabrani rod, sveti narod, stečeni puk (1 Pt 2, 9), kojemu je domovina u nebu (Heb 11, 13... Usp. RBT 629 s.; Dok. 113; Tem. dok. 14). U svezi: Knjiga naroda — isto što Postanak (Čtenje knjig od naroda. Bernardin 39), prema lat. liber genesis. — U mn. narodi — neznabošci (v. RBT 642 s.; ARj e. c), prema lat. nationes i gentes, grč. éthne. V. etnik, jezik, neznabožac.

Národan pr. što pripada narodu, ljudima. U svezi: n. grijeh — istočni grijeh. U starije vrijeme (ARj). V. istočan, izvoran.

Naròdénje gl. im. od naroditi (se), roditi se. U svezi: n. Isukrstovo — isto što Božić (Ivanošić 205). V. rođenje.

Naručnica ž isto što naručnik pod 1 (ARj).

Náručnik m — 1. isto što manipul (Dobretić 395; Kanižlić 63; Kadčić 36; Št. I 429. V. naručnica, narukvica); 2. priručna crkvena knjiga (Dobretić 461. Usp. i naslov »Naručnik plebanušev«, Senj 1507. V. naručnjak, ritual).

Naručnjak m isto što naručnik pod 2 (Dobretić 461).

Nàrukvica ž što se nosi na ruci, nakit na ruci, rukavica; isto što naručnik pod 1. U starijih pisaca (ARj).

Naslijed m isto što sljedba. U protest. pisaca (ARj).

Nàslov m naziv, natpis, čast, dostojanstvo (usp. titul); iz češkog náslov. U novije doba često u svezi: počasni n. dostojanstva ili službe (Cr., KP II 2, 48), n. crkve (Cr., Pr. 227), n. ili titul oltara (Kn. 31), n. ređenja (Cr., Pr. 186) itd.

Náslovan pr. što se odnosi na onoga koji ima naslov ili na ono što se daje kao naslov: naslovni biskup (Cr., Pr. 76, 268), naslovni prelat (Cr., KP II 1, 148). V. titularan.

* **Náslovnik** m tko ima naslov: n. crkve (Št. I 351; Cr., Pr. 227), n. oltara (Cr., Pr. 231). V. titular.

Nasljedba ž isto što sljedba. U starijih pisaca (ARj; Par.).

Násljednica ž ženska osoba koja nasljeđuje. U svezi: n. Kristova — osoba koja slijedi nauk i život Isusa i svetih; n. neba — osoba koja će baštiniti nebeska dobra. Od 16. st. (ARj). V. nasljedovateljica.

Násljednik m pristalica, sljedbenik. U svezi: n. Kristov — pristalica, sljedbenik Kristov; n. neba — baštinik nebeskih dobara. Od 13. st. (ARj). V. nasljedovatelj.

Nàsljedovanje gl. im. od. nasljedovati (stsl. naslêdovanie. Ms Vat 24 a) — ono što slijedi, npr. nasljedovanje sv. evanđelja (vrlo obično u starim lekcionarima, pištularima), mj. slijedi sv. evanđelje ili čitanje sv. evanđelja (u naše vrijeme!), prema lat. sequentia s. evangelii (usp. sekvencija); oponašanje života Isusa (BL 206) i svetih, ugledanje u Isusa (Navrat-

nica zlamenuje... naslidovanje srčeno gospodina u nošenju križa. Kadčić 104).

Nasljedovatelj m isto što nasljednik (ARj).

Nasljedovateljica ž isto što nasljednica (ARj).

Nàsljedovati — ići za nekim, pratiti koga, ugledati se u koga; nastojati oko kreposnog života: »Nasljedujem koliko mogu« (veli se u okolici Sinja. Š). U svezi: n. Isusa — slijediti Isusov nauk i život (v. više potvrda u ARj).

Nastojanstvo s isto što nadstojništvo (Nastojanstva manajstirska. Dalla Costa I 214).

Nastojatelj m upravitelj, poglavar; starješina u manastiru (u Ist. crkvi); prema ruskom ili crkv. slav. nastojatel' (ARj; Cr., KP II 2, 236). Usp. nadstojnik.

Našte, natašte pril. prazna želuca, postan, npr. prije govorenja mise, prije pričesti; oboje od »na t'šte« (na prazno), pri čemu poluglas prelazi u **a** (na tašte), ili ispada (na tšte), a onda radi lakšeg izgovora ispada i **t** (našte). V. ARj; Ben. i dr. Usp. naštesrce.

Naštesrce, naštesrca pril. isto što našte; od na t'šte srce — na prazno srce (riječ srce ovdje znači utroba). Usp. ARj; Par.; Ben.

* **Natema** ž isto što anatema (S. Ranković, Dela III 32).

Natèntati — navesti na grijeh, zlo (ARj).

Natentávati nesvr. prema svr. natentati (ARj).

Natpàstir m vrhovni pastir, biskup (Par.).

* **Natpàstirski** pr. što pripada natpastirima, npr. n. blagoslov. Danas obično (Š).

Natpleće s, **natplećnica** ž isto što naplećak pod 2. U starije vrijeme (ARj).

* **Natpòdložnički** pr. što se odnosi na one koji su nad podložnicima. U svezi: natpodložničko bogoslužje ili bogoštovlje — štovanje koje se duguje i iskazuje Majci Božjoj, jer se ona ističe nad ostale svece, koji su Božje sluge, podložnici (Cr., Pr. 240), prema lat. cultus hyperduliae (v. hiperdulija).

Nàtpop m tko je nad popovima; isto što kanonik (Nadpopi, oliti vam kanunici. Dalla Costa I 51. V. Ostojić, K. 15); 2. svećenik odličnije crkve. V. ARj.

Natpopovski pr. što pripada natpopovima (ARj).

Natpopovstvo s čast i služba natpopova (Ivanošić 181. V. ARj).

Natpopovština ž zbor, skup popova, kaptol kanonika. U starije doba (ARj).

* **Natpriroda** (Ž. II 42), * **natprirodnost** (DDM) ž — svojstvo, stanje onoga što je natprirodno.

Natprirodan pr. koji nadilazi prirodu. U novije doba često u svezi: natprirodna istina (Ž. I 19), natprirodni red (Ž. I 68), natprirodna svrha (Ž. I 79), natprirodno zaslužno djelo (Ž. I 183) i sl. V. svrhunaravan.

Natura ž isto što priroda, narav; posebno: priroda, red prirode, kao nešto što je protivno redu milosti; lat. natura (usp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. I 240 ss.). U starijem jeziku (ARj).

* **Natural** pr. isto što naravan, prirodan (v. natura), za razliku od onoga što je natprirodno, nadnaravno, svrhunaravno; lat. naturalis, tal. naturale. U starijem jeziku 15. i 16. st. (ARj). V. naturalan.

Naturalan, naturalski pr. isto što natural (ARj).

Naučávati — donositi ljudima Radosnu vijest — poruku spasenja; kako je činio Isus koji je naučavao u zbornicama (Mt 4, 23; Iv 6, 59), u Hramu (Mt 1, 23; Iv 7, 14), o blagdanima (Iv 8, 20), svaki dan (Mt 26, 55)...; kako su prema naredbi Isusovoj (Mt 28, 19 s.) radili apostoli (Dj 5, 21; 5, 42; 13, 14. Usp. RBT 661 s.); kako su po primjeru Krista i apostola dužni raditi njihovi nasljednici: biskupi, svećenici..., pa i vjernici (usp. Dok. 427 s.).

Naùčitelj m tko je učen, tko poučava, učitelj; papa kao vrhovni učitelj Crkve (Cr., Pr. 252). U svezi: n. Crkve, crkveni n. — počasni naslov za svece koji su se istakli svojim naukom (Ms 83*; Ž. I 26; Cr., KP I 330). V. doktor, učitelj.

Naučiteljica, naučiteljnica ž žena koja uči, učiteljica; posebno: Crkva koja uči sve narode; Majka Božja koja se zove prijestolje mudrosti. V. potvrde u ARj. U svezi: n. Crkve, crkvena n. — svetica (sv. Terezija A.) koja se istakla naukom (Ms 129*). Usp. učiteljica.

Naučiteljstvo s služba, čast naučitelja (Kadčić 233 i dr.). V. učiteljstvo.

Nàuk m, **nàuka** ž učenje, pouka, naputak, znanje. U svezi: n. vjere ili Crkve, kršćanski n. — n. koji razlaže istine kršćanske vjere. Obično od starine (usp. ARj i dr.).

Naum m misao, zamisao, odluka, cilj. U svezi: Božji n. — zamisao slobodne odluke, kojom Bog sve stvara i upravlja, kojom određuje spas svih ljudi u Kristu (usp. RBT 668s.).

Nausnica, naustica ž isto što časoslov. U starije doba kod pravoslavnih (ARj).

Návada ž navika, običaj. Često u svezi: grešna, zla n. — običaj često počinjati iste grijehe; liturgična n. — bogoslužni čin koji je zaveden običajem (Liturgička navada jest onaj bogoslužni čin, koji biva po crljenicah ili odlukah zbora za sv. obrede, ili preko istih, ili proti istim. Št. I 328). V. navika, običaj.

Návadan pr. koji ima navadu, naviku, običaj. U svezi: n. grešnik — grešnik koji je stekao naviku da često počinja iste grijehe (Št. II 329; Sch. — P. 596). V. habitudinarij.

Návečeri ž mn., **navèčerje** s, **návečje** s (stsl. navečerije) — isto što nadvečerje (usp. Jagić 301; Mažuranić V 725; ARj; Ben.; DDM).

Navesti — svjetovati, nagovoriti, učiniti da netko nešto uradi. U svezi: n. na zlo, na grijeh — učiniti da netko sagriješi (Kad koga... navedemo mi isti na zlo. Dobretić 201).

Navijèstiti — javiti, očitovati, javno oglasiti, razglasiti. Posebno: 1. o vijesti koju je Anđeo donio Mariji... (usp. Lk 1, 26 ss.); 2. o propovijedanju Evanđelja, kraljevstva Božjega (BL 206; ARj); 3. o javnom oglašenju u crkvi, osobito o javnom oglašenju ženidbe (Da bi se moglo dobro navistiti vinčanje. Kadčić 414. V. još Št. II 364; Bel. II 27; Cr., Pr. 195 i dr.). Usp. napovjediti.

Navijèštati nesvr. prema svr. navijestiti (ARj; Par.).

Nàvika ž isto što navada; osobito u svezi: zla, grešna n. (Bajić 175. V. ARj; Par. i dr.).

Navjestionik, m u crkvi mjesto odakle se naviješta; isto što propovijedaonica. U starije doba (ARj).

Navjèstitelj, navjesnik, navjestilac, navještivalac m tko navješćuje, vjesnik, anđeo, prorok, propovjednik, katehist (ARj; Par.; Inic. 9, 11).

Navješćénje, navješténje gl. im od navijestiti; posebno: javno oglašenje u crkvi, osobito javno oglašenje ženidbe (Kadčić 414). U svezi: N. Gospodinovo — isto što Blagovijest pod 1 (v. ARj; Par.; DDM; Čs 1502; Ms 19* i dr.).

Navješćívati, navješćevati, navjestivati, navještevati, navještivati, navještovati nesvr. iter. prema svr. navijestiti (v. ARj).

* **Nȁvješta** ž (Par.), **nȁvještaj** m (Št. I 364; Bel. II 46; Cr., Pr. 195; Inic. 131) — isto što napovijed.

Navjet m isto što napast (ARj; Par.).

Navjetnica ž isto što napasnica (ARj).

Navjetnički pr. što pripada navjetnicima (ARj).

Navjetnik m isto što napasnik (ARj).

Navjetovati — isto što napastovati (ARj; Par.).

Navòditi nesvr. prema svr. navesti.

Nȁvora ž isto što anafora (ARj). V. nafora.

Navratnica ž što se nosi na vratu; isto što nadramenica (Navratnica oliti stola postavljena na livo rame, a prikrižena pod desno. Kadčić 47).

Navratnik m što se nosi na vratu; isto što naramnik (Zove se ovo urešenje diaskim jezikom palium, a našim slovinskim navratnik. Dalla Costa I 30).

Nazaret m mjesto na južnoj granici Galileje, zavičaj Isusa i njegove rodbine (Mt 2, 23; Mk 1, 9; 6, 3; Lk 2, 51); grč. — lat. Nazareth (usp. BL 207; ARj).

Názočnost ž isto što prisutnost: Božja n. (Bajić 79).

Nèbeski (rjeđe: **nebesan, nebni**) pr. — što pripada nebu, nebeskom svodu, mjestu rajskog uživanja: dvor n., raj n., kraljevstvo n., slava n., otac n., kraljica n... (usp. ARj; Ben.; DDM).

Nèbesnica ž stanovnica neba; svetica, Majka Božja (ARj; Par.).

Nèbesnik m stanovnik neba, svetac (ARj; Par.; Ben.; DDM; Čs 3. Usp. Fil 2, 6—11).

Nebježiv pr. od kojega ne treba bježati. O izopćenom iz Crkve s kojim se vjernici mogu družiti (v. bježiv, trpjeti).

* **Nèbnica** ž isto što baldakin (Par.; DDM; Rog. 268; Prič. 46).

Nèbo s plavi svod nad zemljom; posebno: 1. mjesto Božjeg prebivališta (Mt 5, 16; Mk 11, 25...), prijestolja (Post 24, 7; Otk 11, 13...); boravište anđela (Mt 18, 10) i pravednika (Otk 7, 9. — V. BL 208; RBT 678 s.; ARj b.); 2. isto što Bog (ARj c.); 3. isto što baldakin (ARj e. c; DDM; Kn. 109). Usp. Raumer 409 ss.; Krek 382; Miklošić, DAW XXIV 48.

Nebobaštinik m baštinik neba (ARj).

Nebog m krivi, lažni bog (ARj; Par.). V. idol.

Nebogobojan pr. koji se ne boji Boga (ARj; Par.).

Nebogočasnica ž nebogočasna žena (ARj).

Nebogočasnik m nebogočastan čovjek (ARj).

Nebogočastan pr. koji ne časti Boga (ARj; Par.).

Nebogočašće, nebogočašćenje s svojstvo, stanje onoga koji je nebogočastan (ARj).

Nebogoljubak, nebogoljuban pr. koji ne ljubi Boga, koji nije pobožan (ARj).

Nebogoljubnost ž, **nebogoljupstvo** s svojstvo, stanje onoga koji nije bogoljuban (ARj).

Nebogomilost ž isto što nebogoljubnost (ARj).

Nebogomio pr. koji nije Bogu mio, koji nije bogoljuban (ARj).

Nebogomolan pr. koji ne moli Boga (ARj).

Nebogomolnica ž nebogomolna žena (ARj).

Nebogomolnik m nebogomolan čovjek (ARj).

Nebogoštovac, nebogoštovnik m nebogoštovan čovjek (ARj).

Nebogoštovan pr. koji ne štuje Boga (ARj).

Nebogoštovanje, nebogoštovlje, nebogoštovstvo s neštovanje Boga (ARj).

Nebotvor m stvoritelj neba, Bog (Marulić 31).

Nebožac m nebožan čovjek (ARj).

Nebožan pr. isto što bezbožan (ARj).

* **Nebožanski** pr. koji nije božanski, koji nije Božji (Ben.).

Nečastiv pr. koji nije častan, bezbožan. U odr. obl. »nečastivi« — vrag, đavao (ARj; Par.; Ben.; DDM).

Nèčešjan m isto što vrag. U Baškoj Vodi (Dalmacija). Š.

1. **Nèčist** ž gnusoba, grijeh, osobito bludnost. U starijih pisaca (ARj).

2. **Nèčist** pr. prljav, gadan, ružan, bludan (obično u svezi: n. grijeh, riječ, misao, želja, djelo). U odr. obl. »nečisti« ili u svezi »nečisti duh« (usp. Lk 6, 18; 11, 24) — isto što vrag (usp. Bulat, JF V 147).

Nečistac, nečistnjik m nečist čovjek, grešnik, bludnik. U staro vrijeme (ARj).

Nečistiv pr. isto što 2. nečist. U starijem jeziku (ARj).

* **Nèčistnjak** m isto što vrag (Par.; Bulat, JF V 147).

Nečistòća (rjeđe: **nečistoć, nečistost, nečistota)** ž — gnusoba, zloća, grijeh, bludnost (Koji bi penjgali stvari, koje prikazuju nepoštenje i nečistoću. Dobretić 98. V. i ARj).

Nečišće s isto što nečistoća. U starom jeziku (ARj).

Nèčišnjak m nečist čovjek, bludnik, vrag (ARj; Par.).

* **Nećudòredan** pr. koji nije u skladu s ćudoređem (Par.; Ben.; DDM). V. nemoralan.

Nećudòrednost ž, * **nećudòređe** s što se protivi ćudorednosti (ARj; Par.; Ben.; DDM). V. nemoral, nemoralnost.

Nedevocion m i ž nebogoljubnost, nepobožnost (v. devocion). U starije doba (ARj).

Nedevot pr. nepobožan, nebogoljuban (v. devot). U starijem jeziku (ARj).

Nèdjelja ž (stsl. nedělja) — dan kad se ne djela, ne radi; dan kad kršćanin ne radi teške poslove i prisustvuje službi Božjoj. Svetkovanje nedjelje potječe od apostolskih vremena (Kn. 131). Naš je naziv običan od starine. S obzirom na stupanj svetkovanja, neke su nedjelje »veće« (npr. duhovska nedjelja), a neke »manje« (ostale nedjelje po Duhovima). Svaka nedjelja može imati atribut: sveta, svijetla... Neke imaju i posebne (redovno pučke) nazive: mlada n. — prva n. u mjesecu ili iza mlađaka mjeseca (Brez. 51); bijela (vodena) n. — prva n. iza Uskrsa (lat. Dominica in albis), kad su novokrštenici odlagali bijele haljine, koje su primili kod krštenja na Bijelu subotu (usp. Kn. 175. V. bjelica). Nedjelje pred Uskrs zovu se: pokladna, čista, pačista, bezimena, sredoposna (v. salus, sredoposnica), gluha ili glušna (v. Glušnica), cvjetna (v. Cvjetnica). Još se ističu: N. Muke Gospodinove — nedjelja pred Uskrs (Čs 1321); N. pedesetnica — Duhovi (Čs 1781); n. »kroz godinu« (Čs 1832. V. vrijeme)... Katkada je n. isto što sedmica, tj. vrijeme od sedam dana (v. sedmica), pa se prema tome Veliki tjedan zove Velika nedjelja (u pravosl.: Strasna nedjelja). Tri nedjelje — sedmice pred uskrsni post nazivlju se: sebična (ili: redova, redovna, redovita, trapava, ursena, ursna, urša, uša), zadušna, bijela (ili: sirna). Često se u narodu, osobito u nar. pjesmi, n. zamišlja kao sveta žena. Ne zna se kako je do toga došlo. V. Raumer 306 s.; Skok, ERj I 412 s.; III 491; ARj s. v. nedjelja, redov, redovan, redovit, rusalan, sebičan, trapav, ursna, urša, uša n.; Ben. s. v. nedjelja; IB s. v. trapava nedjelja; Kn. 131; Št. I 341.

Nèdjeljan, nedjeljnji, nedjelan, nedjelski pr. što pripada nedjelji, npr. nedjeljni govori (Št. I 138); nedjeljna služba (Tem. dok. 6, 67); n. misa (Spr. 20). V. ARj; Ben. i dr.

* **Nedjèljaš** m redovnik, klerik koji vrši službu u samostanu, u crkvi kroz sedmicu dana. U naše doba (Š).

Nèdjeljica ž dem. od nedjelja. Često u nar. pjesmama (ARj).

Nèdjeljnik, * **nèdjeljnjak** m svećenik koji vrši službu kad je njegova nedjelja (sedmica). V. ARj; Ostojić, K. 17; Par. Usp. hebdomadar, sedmičnik.

Nedobivljiv pr. koji se ne može dobiti. O neznanju koje se ne može ukloniti (v. dobivljiv, nesavladiv).

Nedòkučan, nedokùčljiv, * **nedokùčiv** pr. koji se ne može razumom dokučiti. O Bogu i nekim vjerskim istinama (ARj; Par.; DDM).

Nedokùčljivost, * **nedokùčivost** ž svojstvo onoga koji je nedokučan (ARj; Par.; DDM).

* **Nedušòbrižan** pr. koji nije dušobrižan, npr. nedošobrižna nadarja (Cr., Pr. 273). V. dušobrižan.

Negrešan, negrešiv, negrešljiv pr. koji nije grešan, koji ne može griješiti (U dobroj viri, u priproštini i neznanstvu negrišljivu žive. Dobretić 75. V. ARj).

Negrešljivost, negrešnost ž svojstvo onoga koji je negrešan (ARj).

Nèhotan, nèhotičan, nèhotimičan pr. što je učinjeno bez sudjelovanja slobodne volje. Najčešće o činu koji nije učinjen sa slobodnom voljom, pa prema tome nije grešan (usp. ARj; Par.).

Neiskazan pr. koji se ne može iskazati. Često o Bogu i Božjim svojstvima (ARj; DDM i dr.).

Neizmjeran pr. koji se ne može izmjeriti, koji nema mjere. Često o Bogu i Božjim svojstvima (Po neizmirnoj dobroti istoga Boga. Dobretić 72).

Neizmjérnost ž, **neizmjerstvo** s svojstvo onoga koji je neizmjeran (ARj; Par.).

Neizrèciv, neizrečan pr. koji se ne može izreći. O Bogu i Božjim svojstvima (ARj; Par.).

Neizrèčenost ž svojstvo onoga koji je neizreciv (ARj).

Nekajan pr. koji se ne kaje za grijehe (Marulić 283).

Nekajanje gl. im. od ne kajati se; stanje onoga koji se ne kaje (ARj).

* **Nèkatolik** m kršćanin koji nije katolik (Bel. I 102; Sch. — P. 764; Kn. 88; Ms 49; Vjenč. 8). V. akatolik.

* **Neklerik** m redovnik koji nije klerik. U novije doba. V. laik.

* **Nekolegijalan** pr. (v. kolegijalan).

* **Nekonsistorijalan** pr. (v. konsistorijalan).

* **Nekròlog** m govor, pismeni sastavak u spomen nekoga pokojnika; knjiga u kojoj je popis umrlih vjernika, redovnika s kratkim životopisom (usp. Svezn. i Bakotić s. v.). U crkvi ili redovničkim zajednicama, prije zajedničke molitve za umrle, čitaju se iz te knjige imena onih koji su umrli kroz slijedeću sedmicu ili odnosnog dana. Izraz potječe od grč. nekrós (mrtav, pokojnik) i lógos (govor). Danas obično. V. elogij, mrtvar.

* **Nekrològij(a)** m isto što nekrolog (Svezn. s. v.).

* **Nekròpola** ž groblje, osobito veće, bolje građeno i ukrašeno; podzemna grobnica; grč. nekrós — mrtav, pólis — grad (Klaić).

Nȅkrst m tko nije kršten, nevjernici (ARj; DDM).

Nekršćanin m čovjek koji nije kršćanin (Židov, musliman). Od 17. st. (ARj; Inic. 9). V. nekršćenik.

Nekršćanka ž žena koja nije kršćanka. Od 17. st. (ARj). V. nekrštenica.

Nekršćanski pr. i pril. što nije kršćanski (ARj; Inic. 30).

Nekršćenik, nekrštenik, nekrštenjak m isto što nekršćanin (ARj).

Nèkršten gl. pr. trpini od (ne) krstiti; koji nije kršten (ARj; Spr. 152).

Nèkrštenica ž žena koja nije krštena (ARj). V. kršćanka.

Nȇman m avet, grdosija, utvara; isto što vrag (ARj).

Nemilosnik m nemilostan čovjek, bezbožnik. U starijih pisaca (ARj).

Nȇmilosrdan pr. koji je bez milosrđa, opak, bezbožan (ARj; Par.).

Nemilòsrdnost ž, **nemilosrđe** s svojstvo onoga koji je nemilosrdan, opačina, bezbožnost (ARj; DDM).

Nȇmilost ž stanje onoga koji nema milosti; opačina, bezbožnost (ARj; Par.; DDM; Ben. i dr.).

Nèmilostan, nèmilostiv pr. koji nema milosti, opak, bezbožan (ARj; Par.).

* **Nemòral** m ono što je protivno moralu (v. moral, nemoralnost).

Nȇmoralan pr. onaj (ono) koji (što) nije po moralu (v. moralan). Ž. I 127. Usp. nećudoredan.

Nemorálnost ž što se protivi moralu, moralnosti (v. moralnost). U naše doba. Usp. nećudorednost, nemoral.

Nemozina ž isto što almuštvo (P. Posilović). ARj.

* **Nȇmrs** m neuzimanje mrsnih jela u određene dane (Zakon nemrsa zabranjuje jesti meso i juhu od mesa. Cr., Pr. 238. V. još Ž. I 253; Kn. 153; Rog. 234). Usp. apstinencija, nemrsidba.

Nȇmrsan pr. koji se odnosi na nemrs (ARj; DDM).

* **Nemrsidba** ž uzdržavanje od mrsnih jela (Par.). V. nemrs.

* **Nemrsiti (se)** — uzdržavati se od mrsnih jela (Par.).

Nenabožan pr. koji nije nabožan (ARj; Par.).

* **Nenádarbinski** pr. koji nije nadarbinski, npr. nenadarbinska služba (Rog. 190).

Nȇnadnja ž zlo kojemu se ne nadamo, iznenadna smrt. U Dalmaciji se čuje kletva: Odnijela ga nenadnja! (Š. Usp. i ARj).

Nȇnadnji pr. što dođe bez očekivanja, iznenada. Često u svezi: nenadnja smrt — smrt za koju se kršćanin nije pripravio dobrim životom, primanjem sakramenata i sl.

Nenávidnik m tko nenavidi, zavidi, mrzi; vrag (Bulat, JF V 147).

Neodrješan, neodrješiv, neodriješljiv pr. koji se ne može odriješiti. Obično o grijehu, ženidbi i sl. (Ženidba budući jedan uzao neodrišivi do smrti. Kadčić 447. V. i ARj).

* **Neòfit** m tko je istom prigrlio kršć. vjeru; grč. neófitos (zapravo: netom posađen; néos — nov, fytós — posađen), crkv. lat. neophytus (Forcelini IV 256). U naše doba (Kn. 213 i dr.). V. novokršten, novokrštenik .

* **Neòkaljanost** ž svojstvo onoga koji je neokaljan; tko je čist, slobodan, daleko od tjelesnoga grijeha; potpuno vjeran Kristu (usp. 2 Kor 11, 2; Otk 14, 4; BL 209).

Neoprostan, neoprostiv, neoprostljiv pr. koji se ne može oprostiti. O grijehu, kanonskoj zapreci, smetnji i sl. (Ženidbene zapreke ili su oprostljive ili neoprostljive. Bel. II 131. V. i ARj).

Neopsluženje gl. im. od ne opslužiti; kršenje zapovijedi, neslavljenje svetkovine (usp. ARj).

Neopslužilac, neopslužitelj m kršćanin koji kakvu zapovijed, naredbu ne opslužuje. U starije vrijeme (ARj).

Neopslužiteljica ž kršćanka koja kakvu zapovijed ne opslužuje (ARj).

Neoskvrnost ž, **neoskvrnjenost** ž, **neoskvrnjenstvo** s svojstvo, stanje onoga koji je neoskvrnjen (ARj).

* **Neoskvrnjen** (u starije vrijeme: **neoskvrn, neskvrn**) pr. — koji nije grijehom okaljan. Često o Majci Božjoj, npr. Neoskvrnjeno začeće Bl. Dj. Marije... (usp. ARj; Par.; DDM). V. začeće.

Neoskvrnjenica ž žena koja nije okaljana grijehom, osobito nečistim (ARj).

Neoskvrnjenik m čovjek neporočna života (ARj).

* **Neovisan** pr. koji nije ovisan. O opatima ili opatijama koji nisu ovisni o biskupu ili biskupiji (Cr., KP II 1, 146. V. prelat, samosvojan); o redovnicima koji nisu ovisni o biskupu (Cr., KP II 2, 172).

* **Neovisnost** ž svojstvo, stanje onih koji su neovisni; isto što egzempcija (Cr., KP II 2, 270 ss.).

Nepòdoba ž što se ne pristoji, ne dolikuje; posebno: 1. zloća, grehota; 2. vrag, đavao. V. ARj.

Nepòdoban pr. neslićan, grešan, opak (ARj).

Nepòdobnik, nepodòbnjak m zlikovac, vrag (ARj).

Nepodopstvo s neprikladnost, nepristojnost; opačina, grijeh (ARj).

Nepogrèšiv, nepogrešan pr. koji ne griješi, koji ne može pogriješiti. Redovno o Crkvi, o papi kad tumači Kristov nauk (Bel. I 4, 229. V. ARj). Usp. infalibilan, neprevarljiv, nezabludiv.

Nepogrèšivost, nepogrešnost ž svojstvo onoga koji je nepogrešiv, nepogrešan; isto što infalibilitet (Bel. I 90).

* **Nepòkajan** pr. koji je bez kajanja (Par.; DDM).

Nepòkajanje gl. im. od ne pokajati se (Besidi od napokonjega nepokajanja. Kadčić 183).

Nepòkora ž stanje onoga koji ne čini pokore (ARj; Ž. I 276).

Nȇpokoran pr. koji se ne pokorava; koji ne čini pokore (Po tvrdosti tvojoj i nepokornomu srcu nakupljaš srčbu u dan srčbe. Kadčić 350). V. neposlušan.

Nepòkornica ž žena koja se ne pokorava, koja ne čini pokore (ARj).

Nepòkornik m čovjek koji se ne pokorava, koji ne čini pokore (ARj). V. neposlušnik.

Nepokórnost ž, **nepokorstvo** s svojstvo, stanje onoga koji se ne pokorava, koji ne čini pokore (ARj). V. neposluh.

Nȇpokretan pr. isto što nepomičan pod 2 (Rog. 319).

Nepòmičan pr. koji se ne miče, koji se ne može pomaći; 1. o svetkovini, blagdanu, koji se svake godine slavi u isti dan, pa se ne miče (Bel. I 233; Kn. 125); 2. o župniku, za kojega — da se sa župe premjesti, makne — treba poseban postupak (Cr., KP II 1, 215) V. inamovibilan, nepokretan, neuklonjiv.

Nȇposluh m, **neposlúšnost** ž svojstvo onoga koji ne sluša; prekršaj četvrte Božje zapovijedi, zavjeta posluha (ARj). V. inobedijencija, nepokornost.

Nȇposlušan pr. koji ne sluša, ne pokorava se starijem (ARj). V. nepokoran.

Neposlušnik m neposlušan čovjek (ARj). V. nepokornik.

Nèpostan pr. koji nije natašte. O čovjeku koji nije natašte (Da se u nemoći može podiliti tilo Gospodinovo nepostnim. Kadčić 159); o danu kad se ne posti (Par.); o hrani koja nije posna (Š).

* **Nepòsvećen** pr. tko nije posvećen, svjetovan (DDM).

* **Nepòtist(a)** m tko provodi nepotizam (Klaić).

* **Nepotìstički** pr. što pripada nepotistima (Klaić).

* **Nepotìzam** m preveliko pomaganje rodbine, osobito nećaka sa strane crkv. osoba; crkv. lat. nepotismus (nepos — nećak). Usp. Lex. VII 486 s.; Cr., KP II 1, 125.

Nepouzdánje gl. im. od ne pouzdati se. Posebno: 1. grijeh protiv uzdanja, nade; stanje onoga koji nema nade (ARj. V. neufanost); 2. krepost kojom se netko ne pouzdava previše u svoje sile u duhovnom životu, nego se više uzda u Božju pomoć (Ponizno nepouzdanje u sebe. Bajić 151).

* **Nepòvlašten**, * **nepòvlašćen** pr. koji nema povlastice, privilegija, npr. nepovlašćeno predvečerje (Št. I 339), nepovlašte-

na vigilija (Sch.-P. 243) — svako predvečerje, vigilija, osim vigilije Božića, Bogojavljenja i Duhova koja je povlaštena; nepovlaštena misa (Sch.-P. 417) — koja se ne može reći u određene dane. Usp. još ferija.

Nèpravilan pr. isto što bezredan (Cr., Pr. 186).

Nepravílnost ž isto što bezrednost (Cr., Pr. 196; Pok. 193).

Neprevàrljiv, neprevariv, neprevaren pr. koji se ne može prevariti; isto što nepogrešiv. U starijih pisaca (ARj) i u naše doba (Š).

* **Neprevàrljivost, neprevarivost** ž svojstvo onoga koji je neprevarljiv; isto što infalibilitet (Š; ARj).

Nepridržan pr. isto što nerezerviran.

Nèprijatelj m — 1. čovjek koji nas mrzi, vrijeđa, progoni, ali smo ga ipak po zapovijedi Kristovoj dužni ljubiti (Ž. II 152. — V. dušman); 2. isto što vrag (obično u svezi: n. pakleni. V. Dobretić 50).

Neprijatèljica ž ženska osoba koja nekoga mrzi, vrijeđa, progoni (v. neprijatelj). U svezi: n. Božja — duša u grijehu (Kadčić 10).

Nèprijazan ž (stsl. neprijazn') — 1. neprijateljstvo, zlo; 2. isto što vrag (u starijem jeziku). Usp. Miklošić, DAW XXIV 42; Krek 166 ss.; Jagić 369; ARj).

* **Neprivilegovan** pr. onaj (ono) koji (što) nema privilegija (v. privilegij). Kn. 128.

Nerazdrješljiv, nerazdrješiv, nerazdrješan pr. koji se ne može razdriješiti. Redovno o ženidbenom vezu. U starijih pisaca (ARj). V. nerazlučan, nerazrješiv.

Nerazdrješivost ž svojstvo onoga što je nerazdrješivo (ARj).

Neràzlučan, nerazlučen, nerazlučit, nerazlučiv, nerazlučljiv pr. što se ne može razlučiti, rastaviti; isto što nerazdrješljiv (ARj).

Nerazlučljivost ž svojstvo onoga što je nerazlučljivo, nerazlučno (ARj).

* **Nerazrjèšiv** pr. isto što nerazdrješljiv. U naše doba. Nerazrješiva ženidba (Buj. II 310, 393 i dr.).

* **Nerazrjèšivost** ž svojstvo onoga što je nerazrješivo: Nerazrješivost ženidbe (Buj. II 382; Bel. II 6; Cr., Pr. 192).

Neredovnički pr. što se odnosi na neredovnike (ARj).

Neredovnik m redovnik koji ne živi redovnički (ARj).

Neredovništvo s svojstvo, stanje redovnika koji ne živi redovnički. U starije doba (ARj).

Neređe s isto što bezrednost (ARj).

* **Nerezerviran** pr. nepridržan; redovno o grijehu, kazni, zavezi (v. rezervirati).

* **Nerezidencijalan** pr. koji nije rezidencijalan (v. residencijalan): n. beneficij (Ostojić, K. 161).

Nesagrješiv, nesagrješiteljan pr. koji je bez grijeha (ARj).

* **Nesakramentalan** pr. što nije vezano uz sakramenat, posebno sakramenat ispovijedi (v. sakramentalan). U novije doba (Rog. 239; Cr., Pr. 47).

Nesavlàdiv pr. koji nije savladiv, koji se ne da svladati. U svezi: neznanje savladivo, nesavladivo — neznanje koje se može, odn. ne može svladati, ukloniti, pa je prema tome grešno ili bez grijeha (Ž. I 247); prema lat. ignorantia vincibilis vel invincibilis. V. nedobivljiv, savladiv.

Nesàvršen pr. koji nije savršen. O čovjeku, ljudskom činu, pokajanju (Buj. II 50. V. nesvršen pod 1). Usp. atricija, kontricija.

Nesàvršenost ž, **nesavršénstvo** s stanje, svojstvo onoga koji je nesavršen, npr. nesavršenost ljudskog čina, djela (Ž. I 333). V. imperfekcija, nesvršenost.

* **Nesjèdinjen** gl. pr. trpni od ne sjediniti se. O crkvi koja nije u zajednici s Katoličkom crkvom (Cr., KP II 2, 234).

Neskonačan, neskončan, neskončiv pr. koji je bez konca. O Bogu, vječnom životu i sl. U starijih pisaca (usp. ARj).

Neskončanost ž svojstvo onoga koji je neskonačan (ARj).

Nèsmrtan, nesamrtan pr. koji nije smrtan; isto što besmrtan. O Bogu, o duši, o životu poslije uskrsnuća i sl.; o grijehu koji ne zadaje duhovnu smrt (mali, laki grijeh). Usp. ARj; Par.

Nèsmrtnost ž svojstvo onoga koji je nesmrtan (ARj).

Nèsnaga ž slabost, nečistoća (ARj); isto što vrag (Bulat, JF V 147).

Nèsreća ž stanje bez sreće; kušnja (glad, bolest, progon...) koju kršćanin mora primiti kao pokoru za grijehe (usp. RBT 690). Često kao psovka: Nesrećo jedna! (ARj); Odnijela ga nesreća! (npr. u okolici Sinja. Š).

Nestorijánac m tko se drži Nestorijeve vjere (A. Kanižlić). ARj.

* **Nestorijanìzam** m — po imenu carigr. patrijarha Nestorija (381—451) — krivovjerje koje tvrdi: u Kristu su božanska i ljudska narav združene samo moralnim vezom ljubavi, pa su, prema tome, u Kristu dvije različite osobe, božanska i ljudska; Marija je rodila Kristovu ljudsku osobu, s kojom se poslije rođenja združila Druga božanska osoba. Krivovjerje je osuđeno na općem saboru u Efezu g. 431. Usp. Lex. (zw. Aufl.) VII 885 ss.; Jeraj 48 s.

Nestrpljiv pr. koji ne zna ili ne može iz ljubavi prema Bogu podnijeti bol i protivnosti (usp. Bajić 216; ARj; Par.; DDM). V. neustrpljiv.

Nestrpljivost ž, **nestrpljénje** s stanje onoga koji je nestrpljiv; grijeh koji se počinja, kad se čovjek u teškom času neredno uznemiruje i žalosti (usp. Bajić 219; ARj; DDM i dr.). V. neustrpljenost.

Nesvečan pr. koji nije svečan, koji se ne svetkuje. O blagdanu na koji se vjernici ne moraju uzdržavati od teških poslova (Prema svečanosti razlikujemo svečane i nesvečane blagdane. Kn. 125). Usp. ferijacija.

* **Nesvèćenički** pr. što se ne odnosi na svećenike, što ne pripada svećenicima. U svezi: n. red — red u kojemu članovi nisu svećenici (Cr., Pr. 113, 122); nesvećenička služba — služba koja nije vezana uz sakramenat svećeničkog reda...

Nesvet pr. koji nije svet, neposvećen (usp. ARj i dr.).

Nesvršan, nesvršiv, nesvršljiv pr. koji ne svršava. O Bogu, vječnom životu... U starijih pisaca (ARj).

Nesvršen pr. — 1. isto što nesavršen; 2. beskrajan, neizmjeran. U starijih pisaca (ARj).

Nesvršenost ž, **nesvršnost** ž, **nesvršenstvo** s isto što nesavršenost. U nekih starih pisaca (ARj).

Neufan pr. koji se ne ufa, koji nema ufanja. U starije vrijeme (ARj).

Neufanost ž, **neufanstvo** s, **neufanje** s stanje onoga koji nema ufanja (Grisi protiva duhu svetomu jesu ovi: prvo neufanje spasenja vikovičnjega. Dobretić 199. V. i ARj). Usp. nepouzdanje, neuzdanca, neuzdanje.

Neufati se — biti bez ufanja (ARj).

Neuklònjiv, neuklòniv pr. koji se ne može ukloniti. O župniku koji se bez posebnoga procesa ne može ukloniti sa župe (Župnici su uklonjivi ili neuklonjivi. Rog. 313), prema lat. parochi amovibiles et inamovibiles (Kod. kan. 454). V. inamovibilitet, nepomičan, pomičan.

Nèumrlan, neumrli, neumro, neumrliv, neumrljiv pr. koji ne umire, koji ne može umrijeti. O Bogu, o duši, o tijelu poslije uskrsnuća (Duša čoviška jest neumrla. Dalla Costa I 188. V. još ARj). Usp. neumrlši.

Nèumrlost ž (rjeđe: **neumrlnost** ž, **neumrlstvo** s, **neumrlje** s) — svojstvo, stanje onoga koji je neumrlan (ARj; Par. i dr.). V. neumrstvo.

Neumrlši, neumrteljan pr. isto što neumrlan. U starije doba (ARj).

Neumrstvo s, **neumrteljstvo** s, **neumrteljnost** ž isto što neumrlost. U nekih starijih pisaca (ARj).

* **Neùmrtven** pr. koji nije umrtven. U naše doba (Š).

* **Neùmrtvenost** ž, * **neùmrtvljenost** ž, **neumrtvljenstvo** s, **neumrtvljenje** s svojstvo, stanje onoga koji je neumrtven (Š; ARj).

Neùstrpljenost ž, **neustrpljivost** ž, **neustrpljenstvo** s, **neustrpljenje** s isto što nestrpljivost (v. ARj i dr.).

Neustrpljiv, neùstrpljen pr. isto što nestrpljiv (ARj).

Neuzdanca ž, **neuzdanstvo** s isto što neufanost. U nekih starijih pisaca (ARj).

Neuzdanje gl. im. od ne uzdati se; isto što neufanost (ARj).

Nèvin pr. koji je bez vine (krivice), nedužan, nekriv, neokaljan, koji nije počinio nečisti grijeh; prema crkv.-slav. nevin'n'.

Nèvinost ž svojstvo onoga koji je nevin. Danas obično (Š). V. rusa.

Nèvjera ž — 1. stanje čovjeka koji nema vjere (Ž. II 99; Kadčić 283); 2. kriva vjera (ARj d.); 3. povreda bračne vjernosti (Št. I 228). V. nevjerništvo.

Nȅvjeran pr. koji se ne drži vjere, koji je lažljiv; posebno: 1. koji nema vjere (Ne budi nevjeran nego vjeran. Iv 20, 27); 2. koji je krive vjere, bezbožan, opak (ARj f. g). Usp. bezvjeran, vjeroloman.

Nèvjerje s (stsl. nevêr'je) — stanje čovjeka bez vjere (Pomozi mojemu nevjerju. Mk 9, 24). V. Meillet, Études 308, 385; Jagić 298; ARj i dr. Usp. nevjerništvo.

Nȅvjerkinja, nȅvjernica ž žena koja ne vjeruje, koja je krive vjere (ARj). Usp. bezvjernica.

Nèvjernički, nèvjerski pr. koji pripada nevjernicima, nevjeri (Dobretić 35; Dalla Costa I 148).

Nȅvjernik (rjeđe: **nevjerac, nevjernjak**) m koji ne vjeruje, koji je krive vjere (Mogu li se krstiti sinovi roditelja nevirnika protiva njihovoj volji? Kadčić 127. Usp. Ž. II 101; Št. I 240; ARj). V. bezvjerac.

Nevjerništvo s, **nȅvjernost** ž, **nevjerstvo** s (stsl. nevêr'stvo, nevêr'stvije. Meillet, Études 308) — 1. svojstvo, stanje čovjeka koji ne vjeruje, koji je krive vjere (Ne će nipošto da se odreče svoje nevirnosti. Dobretić 124); 2. kriva vjera (Ako li bi bili u mistu od nevirstva i poluvirstva. Dobretić 571). V. još ARj; Par.; DDM; Ben. Usp. bezvjernost, nevjera, nevjerje.

Nevjerovan pr. koji se ne može vjerovati, koji ne vjeruje (ARj).

Nèvjesta ž (stsl. nevêsta) — zaručnica, mlada udata žena (ARj; Skok, ERj II 515; Par.; DDM i dr.).

Nèvolja ž nesreća, teškoća, bolest, progon i sl. što prati ljudski život; prethodi dovršenju otkupljenja (Mt 24, 6 ss.; Rim 8, 19—23); u nevolji pomaže Krist (Lk 21, 8—19; 2 Kor 12, 9). Usp. BL 210. V. patnja, protivština.

Nezablùdiv pr. koji ne može zabluditi, prevariti (se); isto što nepogrešiv. U naše doba (Š).

* **Nezablùdivost** ž svojstvo onoga koji je nezabludiv: isto što infalibilitet. U naše doba (Đok. 131).

Nezákonit pr. koji nije po zakonu, koji je protivan zakonu. Često o djeci rođenoj van braka: nezakonita djeca (Bel. II 182; Cr., Pr. 218). V. bezakonit, brezakonit.

* **Nȅzboran** pr. koji nije zboran. Često kao atribut uz riječi: crkva, osoba, ustanova... (v. kolegijalan). Usp. Cr., Pr. 281.

Neznàboštvo s neznabožačka vjera (ARj; Par.; Ben.; DDM).

Neznàbožac m neznabožan čovjek. Od 17. st. (ARj; Par.; Ben.; DDM). V. džentil, etnik ,narod, 1. pogan.

Neznàbožački, neznaboški pr. koji pripada neznabošcima (Mogu li se krstiti dica žudijska i neznabožačka. Dalla Costa II 182. V. još ARj; Par.). Usp. poganski.

Neznàbožan pr. koji ne zna za pravoga Boga (Kadčić 202; ARj; Par.).

Neznàbožica, neznàbožnica, neznàboškinja ž neznabožna žena (ARj).

* **Neznàbožiti** — klanjati se lažnim bogovima (Jurin, Rad 303, str. 159).

* **Nȅženstvo** s isto što beženstvo (Rog. 180; Cr., Pr. 49).

* **Nežupnički** pr. što ne pripada župnicima. O činu, obredu koji ne mora obavljati župnik, nego ga može obaviti svaki svećenik (usp. Cr., Pr. 148).

Nihil obstat (lat.) — Ništa ne priječi. To je izraz kojim se od strane crkvene vlasti dopušta objavljivanje, tiskanje nekog djela (Klaić).

Nȍćnica ž (u starije doba i: **noćnjak** m) — 1. noćna crkvena služba, molitva; 2. isto što nokturan (Na jutrenju štenja prve noćnice. Kadčić 34. V. još Št. I 351; Rog. 337; Kn. 167; Tem. dok. 86).

Nòktur(a)n m dio noćnoga oficija (matutina) prije konc. obnove, koji se sastoji od tri psalma i tri lekcije s responzorijima; lat. nocturnus — noćni (usp. Du Cange II 744; Forcellini IV 281; Lex. VII 609; ARj s. v. nokturan; Sch.-P. 457; Kn. 326, 329). V. noćnica.

1. * **Nôna** ž isto što deveti čas (v. deveti); crkv. lat. nona (nonus — deveti). Du Cange II 749; Forcellini IV 290; Diz. lit. 292: Za primu, tercu, sekstu i nonu za svaku po sedam (tj. očenaša neka mole braća laici). P. Filipović 37. V. još Sch.-P. 461; Kn. 263.

2. * **Nȍna** ž isto što redovnica; franc. nonne (Klaić).

* **Nôncul** m redovnički novak, klerik, sakristan (Klaić). V. nonculo.

* **Nôncula** ž poslužnica u crkvi, sakristanka (v. nonculo).

* **Nônculo** m crkveni poslužnik, sakristan; tal. mlet. nonzolo (tko se brine za materijalna dobra crkve, pokopava mrtve...), a to — neki misle — od nunzio ili nunziolo, po službi koju ima: da narodu naviješta vrijeme crkv. obreda (Boerio 443). Govori se u nekim mjestima Dalmacije, na Cresu, Lošinju, u Istri (I. Jakominić). V. noncul.

Norija ž isto što nurija; grč. enoría, stsl. norija (Miklošić, DAW XXIV 13; Vasmer XII 260). U starijem jeziku (ARj).

* **Nôrma** ž u moralnoj teologiji pravilo prema kojemu čovjek ima udesiti svoje djelovanje da bude onakvo kako ga iziskuje postignuće svrhe; lat. norma — propis, mjerilo ,pravilo (Ž. I 134 ss.; Noldin, De princ. 71 ss.).

Nòsilo s (ili u mn. nosila) — sprava u kojoj (ili: na kojoj) se **mrtvaci nose na** groblje (ARj; Par.). **V. lijes.**

Nôta ž obilježje, svojstvo Kristove Crkve (tj. da je jedna, sveta, katolička i apostolska); lat. nota — znak, biljeg, obilježje (Minges, Comp. theol. dogm. gen. 183 ss.). U naše doba.

Nòtar m službenik u crkvenim kurijama; od riječi notarius koja u lat. jeziku ima više značenja: brzopisac, pisar, posebno pisar na vladarskom i papinu dvoru... U 3. i 4. st. notari se u Rimu zovu oni koji skupljaju podatke o procesu i djelima mučenika. U 5. st. čine ti notari neki kolegij, a poslije (u 13. st.) imaju neku vrstu zajedničkog života (v. protonotar). Usp. Du Cange II 757 ss.; Forcellini IV 249; Diz. lit. 263 s.; Kod. kan. 139, 372, 503 i passim; Ostojić, K. 83. V. bilježnik.

Nòvak (rjeđe: **novajlija**) m — koji je po čemu nov; redovnik koji se nalazi u novaštvu (Bel. I 146, 210; Rog. 520; Cr., Pr. 121). V. iskušenik, novic.

Novàkinja ž redovnica koja se nalazi u novaštvu (Rog. 511; Cr., Pr. 122).

Novàštvo s isto što novicijat (Cilo godišće da bude proveo u novaštvu. Dalla Costa I 100. V. još Cr., Pr. 118, 120; ARj; Par. i dr.). Usp. iskus.

* **Nòvena** ž pobožnost koja se kroz devet dana obavlja na čast Božju, Majke Božje ili koga sveca, redovno devet dana prije njihove svetkovine; tal. novena (nove — devet). U Dalmaciji. V. devetnica, devetorodnevlje.

Nòvic m redovnik koji se nalazi u novicijatu (v. novicijat); lat. novitius, tal. novizio (novus — nov). Usp. Reg. Const. art. 47 i dr. U starije doba (ARj). V. novak, novica.

Nòvica m isto što novic. U naše vrijeme.

* **Novicija** ž soba (cella) novaka, novakinja. U staro doba (Ostojić, B. III 428).

Novicijat m vrijeme kušnje (redovno godinu dana) koje prema crkv. pravu (kan. 542 ss.) svaki redovnički kandidat mora provesti na početku redovničkog života, u određenoj kući, pod vodstvom jednoga učitelja; zgrada u kojoj se kandidat kroz to vrijeme nalazi; crkv. lat. novitiatus (usp. Lex. VII 639 ss.): Ovako imadu nositi svi novici i posli njiova noviciata. P. Filipović 48. V. još Rog. 520; Cr., KP II 2, 102. Usp. **novaštvo.**

* **Novicijski** pr. što pripada novicama (Ostojić, B. III 428).

Novogòdišnji pr. koji pripada Novoj godini (v. godina). ARj; Ben.; DDM i dr.

Novokršten pr. koji je istom kršten (Vuk: 1 Tim 3, 6). V. neofit.

* **Novokrštenik** (Sch.-P. 440; Ms 37; Inic. 12, 14, 99), **novokrštenjak** (ARj) m — tko je istom kršten. V. neofit.

* **Novoòbraćenik** m tko se na kršć. vjeru istom obratio (Inic. 11).

Novopòsvećen pr. koji je nedavno posvećen (Novoposvećeni biskup. Kn. 298).

* **Novopòtvrđenik** m koji je istom potvrđen, koji je istom primio sakramenat potvrde (Kn. 201).

* **Novorèđenik** m koji je istom ređen, koji je istom primio sakramenat reda (Kn. 295; Sch.-P. 449).

* **Novoskolastičar** m bogoslov koji pristaje uz pokret novoskolastike; crkv. lat. neoscholasticus. U naše doba.

* **Novoskolastički** pr. što se odnosi na novoskolastiku (Ž. I 42).

* **Novoskolastika** ž moderni teološki pokret na području kršćanske filozofije i teologije koji počinje u prvoj polovini 19.

st., a teži za povratkom k idejama starih i velikih bogoslova 13. st. (skolastika); crkv. lat. neoscholastica (usp. Ž. I 41).

Novòvjerac, novòvjernik m novovjeran čovjek (Ili su krstiani ili novovirci. Kadčić 34. V. ARj; Par.).

Novòvjeran pr. koji je primio novu vjeru (ARj).

Novòvjerstvo s nova vjera (ARj).

* **Novozávjetan** pr. koji pripada Novom zavjetu (v. zavjet): novozavjetni zakon (Ž. I 214), novozavjetne knjige SP (Buj. I 469).

* **Nunk dimitis** — isto što Sad otpuštaš; lat. Nunc dimittis.

* **Nûncij** m redoviti predstavnik, poslanik Sv. Stolice kod civilnih vlada. Ako ima kakva trajna zapreka, zbog koje ne može doći nuncij, tad se postavlja internuncij. Nuncij ima stupanj ambasadora, a internuncij stupanj opunomoćenog ministra. Redovno su nadbiskupi. Nazivi postaju od lat. nuntius (vjesnik) i internuntius (posrednik). Usp. Diz. lit. 294; Kod. kan. 267. U novije vrijeme (Cr., KP II 1, 128; Rog. 243). V. 1. legat, poslanik, pronuncij.

* **Nuncijata** ž isto što Anuncijacija; tal. Nunziata (skr. od Annunziata). Govori se u Dalmaciji, npr. u Blatu na Korčuli (Š).

* **Nuncijatúra** ž zgrada, palača u kojoj boravi nuncij; zatim čast, služba nuncija; tal. nunziatura (Diz. lit. 294). U novije doba (Cr., KP II 1, 127; Rog. 243).

Nùrija ž isto što župa; grč. enoría, stsl. nurija (Bartoli 49). Kod starijih hrvatskih i srpskih pisaca (ARj). V. inurija, norija, titorija.

Nurijaš m tko pripada nekoj nuriji (ARj). V. inoraš.

Nûtarnji pr. koji je unutra. O opsegu crkv. vlasti (jurisdikcije) koja vrijedi za područje savjesti: nutarnje područje, nutarnji sud i sl. (v. ARj); o životu sabranosti, molitve..., kakvim žive pobožne duše: nutarnji život i sl. (Š).

NJ

* **Njâg** m isto što vrag (Bulat, JF V 142).

* **Njâtar** m isto što vrag; komb. od njava (đavao) i fratar. U naše doba (Š).

* **Njäva** m isto što vrag; mj. đava (v. đavao). U govoru običnog svijeta u južnoj Hrvatskoj (Š).

O

Obašašće, obišašće gl. im. od obaći, obići; isto što procesija. U starije doba (ARj).

Obećánje gl. im. od obećati. Posebno: 1. milost, dobro, što je Bog obećao dati Abrahamu (usp. Post 15; Gal 3, 16 ss.); 2. duhovno dobro, osobito nebeska slava i vječni život, što Krist obećava svojim sljedbenicima (često u zazivu: ... Da dostojni postanemo obećanja Kristovih. — Usp. BL 214 s.; RBT 714 s.); 3. dobro djelo koje netko odluči učiniti, ali se ne obvezuje pod grijeh niti to smatra zavjetom (Š). U svezi: Krsna obećanja — obećanja koja krštenik ili kumovi daju na krštenju (Inic. 16; Potv. 22; Pok. 201). V. obetanje, promision.

Obèćati — izjaviti, da će se nešto učiniti, dati u budućnosti i sl. Često u izrazima: obećani Mesija, otkupitelj (usp. Post 3, 15); obećano potomstvo, obećana zemlja i drugo, što je Bog odredio dati Abrahamu (usp. Post 18, 19); obećana plaća, nebeska nagrada, vječni život, što je Krist odredio dati svojim sljedbenicima; o onome što čovjek odredi učiniti radi Boga (npr. obećao je ne griješiti, postiti, moliti...). V. ARj i dr. Usp. obetati.

Obedijenca ž posluh, pokornost; posebno posluh prema starješinama na koji se redovnici zavjetom obvezuju; pismena naredba, odredba, koju redovničke starješine daju svojim podložnicima; lat. obedientia, tal. obbedienza (usp. Reg. Const. art. 10, 12 i dr.). U starijem jeziku (ARj), no čuje se i danas, npr. u Dalmaciji (Š). V. obedijencija, posluh, poslušnica.

Obedijencija ž 1. isto što obedijenca. (Prošper redovnik... pisa provincialu, da mu pošalje poslušnicu, oliti obedienciu za drugi manastir. Dobretić 324); 2. dio, ogranak redov. zajednice pod jednim poglavarom (Ostojić, B. I 53; Obavijesti Hrv. franj. prov. 1975, br. 5, str. 277).

* **Òberica** ž samostanska starješica kod nekih redovnica (npr. kod milosrdnica); od njem. Oberin. V. priorica.

* **Obeskrèpljiv** pr. koji čini da nešto nema kreposti, snage. U svezi: obeskrepljivi zakoni — zakoni koji određuju da nešto ne valja (Rog. 94); prema lat. leges irritantes.

* **Obesvećivati** nesvr. prema svr. obesvetiti (Št. I 375).

* **Obesvedba** ž uklanjanje, gubljenje posvete, npr.: obesvetba crkve (Št. I 375), o. žrtvenika (Št. I 388). V. eksekracija.

* **Obesvetiti** — odstraniti posvetu, gubiti posvetu (Kad je žrtvenik obesvećen. Št. I 392). V. eksekrirati.

* **Obeščàstiti** — učiniti nešto beščasnim, osramotiti, okaljati (npr. sv. mjesto, Bogu posvećenu osobu, tjelesa mrtvih...). Usp. ARj; Par. i dr. V. oskvrniti.

* **Obeščašćívati** nesvr. prema svr. obeščastiti (Ben.).

Obetanje gl. im. od obetati; isto što obećanje (ARj).

Obetati, obijetati — isto što obećati (ARj).

Obetavati nesvr. prema svr. obetati (ARj).

Običaj m i ž (stsl. obyčaj) — isto što navada; posebno: 1. navika počinjati isti grijeh (Živući u običaju smrtnoga griha. Dobretić 107); 2. pravo uvedeno dugotrajnim djelovanjem, koje se prima kao zakon, kad zakon nedostaje (Protiva zakonu Božjemu... ne može se nigda utvrditi običaj. Kadčić 478. Običaj stoji mjesto zakona. Cr., Pr. 15. Usp. Rog. 115; Dalla Costa 1 125; Ž. I 255; Bel. I 21). V. običajnost.

Običajan, običan pr. koji ima običaj, koji je na nešto navikao (Oli smo tako običajni u grihu. Kadčić 219. V. i Dobretić 107); što je u vezi s običajem (Običajno pravo. Cr., Pr. 15; KP I 420). V. i ARj.

Običajnik m 1. čovjek koji nešto običava činiti, koji običava griješiti (Jedan običajnik u grihu je li dužan... ispoviditi i svoju običajnost u grihu? Kadčić 205); 2. knjiga u kojoj su popisani običaji crkve, samostana, župe... (Rog. 343; Cr., Pr. 99); 3. knjiga u kojoj se opisuju obredi, ceremonije (Zajedno s običajnikom oliti ritualom rimskim. Dobretić 262). Usp. ceremonijal, obrednik, ritual.

Običajnost ž 1. isto što običaj pod 1 (v. običajnik pod 1); 2. sveti čin, obred (Nike crkvene ceremonije oliti običajnosti. Dobretić 277). V. ceremonija.

Običati, običavati, običajati, običajiti — imati običaj, biti u običaju (Polivajući vodom... kako se običaje u crkvi latinskoj. Dobretić 25. V. ARj).

Obítelj (u starije vrijeme i: **obitil, obitol, obitola**; stsl. obitêl') ž — stan, kuća, porodica; kršćanska, redovnička zajednica, redovno u svezi: kršćanska, redovnička, samostanska o. (usp. Cr., KP II 2, 23. V. ARj).

Objava ž očitovanje Božje ljudima (stvaranje, izbor izraelskog naroda, riječi proroka...; posebno dolazak Sina Božjega na svijet... V. BL 216; RBT 720 s.); otkrivanje vjerskih istina sa strane Božje; objavljena vjerska istina (usp. Bakšić 8, 69, 137, 442; Ž. I 9, 19; Dok. 397; Sch.-P. 51, 180). V. objavljenje, očitovanje pod 1, otkrivenje, revelacija.

Objàvitelj m koji objavljuje; Bog, Krist koji objavljuje pravu vjeru (ARj; HZ 358).

Objáviti — kazati, priopćiti, očitovati. O Bogu koji očituje ljudima što treba vjerovati (To nam nije od Boga objavljeno ni dato znati. Dobretić 370. V. još Bakšić 8, 443; Bel. I 51). Usp. ukazati se.

Objávljati, objavljívati nesvr. prema svr. objaviti (ARj).

Objavljenje gl. im. od objaviti; isto što objava, otkrivenje pod 2 (Vlašić 35*).

Objet m (rjeđe ž) — obećanje, žrtva, zavjet (Jagić 372; Krek 411, 572; ARj; Par.).

Objetan pr. zavjetom obvezan, pobožan (ARj; Par.).

Objetina ž dan kad neko selo (u Srbiji) svetkuje svoju svetkovinu (ARj).

Objetnik m čovjek koji je objetan, koji je pobožan (ARj).

Objetovati — obricati, obećati, zavjetovati se (ARj; Par.).

Obláčenje gl. im. od oblačiti (se); primanje redovničkih haljina, stupanje u samostan (Cr., Pr. 120). V. odijevanje, preobuka.

Obláčiti (se) nesvr. prema svr. obući (se). U starijih pisaca (Kadčić 291) i u naše doba (Š).

Oblačnica ž soba gdje se svećenici oblače za službu Božju (ARj; Par.). V. sakristija.

Oblasnik m poglavar, starješina crkv. pokrajine. U svezi: mjesni o. — crkv. starješina koji ima redovitu duhovnu vlast nad podložnicima određenog teritorija (Cr., Pr. 26. V. 1. ordinarij).

Oblast ž (stsl. oblast') — moć, vlast, ovlaštenje, područje vlasti (ARj); ured oblasnika (Cr., Pr. 46. V. ordinarijat).

Oblastan pr. koji ima oblast (Dobretić 466).

* **Òblat** m čovjek (npr. u Franjevačkom redu) koji nosi redovničko odijelo, živi u samostanu, ali nema redovničkih zavjeta; lat. oblatus (prvotno: dan, predan, prinesen; zatim dječak kojega bi roditelji dali u samostan da bude posvećen službi Božjoj; kasnije: onaj koji bi od svoje volje stupio u samostan). Usp. Du Cange III 11 ss.; Lex. VII 658 ss.; Cr., KP II 2, 8.

* **Oblata** ž prema m oblat. Šem. II. izd. 930.

Obleg, oblig m dužnost koja obvezuje vjernike, svećenike, redovnike; tal. obbligo — dužnost, obveza. U starijem jeziku (ARj). V. dužnost, obligacija.

Obličnica ž isto što lik pod 2 (Dobretić 6).

* **Obligácija** ž isto što obleg; lat. obligatio — sveza, jamčenje, obveza (usp. Diz. mor. 967 ss). U naše vrijeme.

Obligati — obvezati, zadužiti, posebno obvezati na nešto vjernike, svećenike, redovnike (v. obleg); lat.-tal. obligare. U starije vrijeme (Nicefor parok, oliti župnik... budući obligan i dužan reći u taj dan svomu puku svetu misu. Dobretić 166). V. obligirati.

Obligírati — isto što obligati; lat. obligare, njem. obligieren. U naše doba.

* **Òbljesti** — klečeći obići, npr. oko oltara, crkve. Obično u Dalmaciji: Oblizao je oko oltara i sl. (Š). V. ljesti.

Òbljetnica ž isto što godišnjica pod 1; obično u svezi: o. posvete crkve (Ms 147*), o. izbora pape (Ms 197*), o. ređenja (Ms 198*), o. braka (Ms 189*), o. pokojnika (Ms 229*).

Obnova ž čin kojim se nešto obnavlja. Često u svezi: duhovna o. — pobožan čin (molitva, razmatranje, ispovijed...) kojim

se netko duhovno obnavlja (Mjesečna duhovna obnova. Cr., Pr. 34. V. rekolekcija); liturgijska o. (Ms 11); o. krsnih obećanja (Potvr. 22); o. zavjeta (Ms 190*) i sl.

Obožanstveniti, obožanstvenivati, obožanstviti — učiniti, činiti sličnim Bogu. U starijih pisaca (ARj) i u naše doba (Š). Usp. božanstveniti.

Òbraćati (se) nesvr. prema svr. obratiti (se): Koji se na viru obraćaju... Dobretić 31 i dr.

Obraćenica ž žena koja se obratila na kat. vjeru ili na bolji život. Danas obično (Š).

Obraćenik m čovjek koji se obratio na kat. vjeru ili bolji život (ARj; Par.; Sch.-P. 739). Usp. konvertit.

Obraćenje gl. im od obratiti (se); posebno: 1. povratak na kat. vjeru, na bolji život (Dokle se iskuša obraćenje grišnika, je li pravo. Kadčić 153. V. još RBT 883 s.; Sch.-P. 738); 2. promjena jedne biti u drugu (Obraćenje kruha i vina u slavno tilo i krv Isusovu. Dobretić 69). V. Raumer 391 s.; Miklošić, DAW XXIV 45; ARj. Usp. konverzija.

Obranica ž isto što odabranica (ARj).

Obranik m isto što odabranik (Obranik s njim izgovara virovanje apostosko. Kašić 37).

Obrati — izabrati, odabrati uopće, posebno za primanje sakramenata, za nebo: Misnik postavlja ruku samo vrh glave obranoga (za krštenje). Kašić 37.

Obrátiti (se) — promijeniti jednu bit u drugu, npr. kruh u tijelo Isusovo (v. ARj); povratiti (se) na kat. vjeru ili na bolji, kreposniji život (Da se i bude jedan nevirnik Bogu obratio s pravom bolestju od srca. Kadčić 150. V. još Sch.-P. 738). Usp. konvertirati.

Òbraz m — 1. lik, oblik, slika (Imiše obraz' blažene Marie napisan' v domu svoem'. Starine 23, 88); 2. isto što lik pod 2 (ARj); 3. red, pravilo kaluđera (ARj). V. obraznik, tipik.

Obrazje s isto što lik pod 2. U starijem jeziku (ARj).

Obraznik m isto što obraz pod 3. U starije doba (ARj).

Obred m (rjeđe: **obreda** ž) — isto što rit; iz ruskog obrjad ili češkog obrad (ARj; Par.; Št. II 96; Bel. I 232; Rog. 158; Kn. 21; Dok. 11 i dr.).

Obredan pr. što pripada obredu (ARj; Par.; Ben.; Ms 23). Često u svezi: Obredna kongregacija (Ž. I 243), obredno slavlje (Potvr. 13), obredna misa (v. misa), obredna knjiga...

* **Obredar** m isto što ceremonijar (Par.).

* **Obrednica** ž knjiga koja opisuje kako se vrše čini bogoštovlja, ceremonije (»libro ceremoniale«). Par. V. ceremonijal, običajnik, propisnik.

* **Obredničar** m isto što ceremonijar. U naše vrijeme (Š).

Obrednik m isto što ritual. Usp. ARj; Par.; Bel. I 233; Št. I 324; Kn. 33; Rog. 346; Kršt. 12 i dr.

* **Obredòslovica** ž (Št. I 317), * **obredòslovlje** s (Par.) — govor, nauk o obredima, ceremonijama. V. liturgika.

Òbrezanik m tko je primio obrezanje. U poslanicama sv. Pavla: kršćanin iz židovstva (DF 593).

Obrezanje, obrezovanje gl. im. od obrezati, obrezovati (stsl. obrezanie. Jagić 300) — vjerski obred koji se vršio kod svih muškaraca u Židova (usp. Post 17, 10. V. BL 217; RBT 736 s.). U svezi: O. Gospodinovo — svetkovina na spomen Isusova obrezanja (Kn. 143). V. Cirkumcizija.

Òbrezati — rezati okolo, izvršiti vjerski čin po zakonu Mojsijevu (v. obrezanje). ARj; Par.

Obrezovati, obrezavati, obrezivati nesvr. prema svr. obrezati (ARj).

Obući (se) — staviti ruho na druge (na sebe); stupiti u klerički ili redovnički stalež. U starijih pisaca (Kadčić 402) i u naše doba (Š).

Obustava ž crkvena kazna kojom se kleriku zabranjuje služba ili nadarje ili jedno i drugo (Rog. 178; Cr., Pr. 378, 396; Pok. 193). V. obustavljenje, suspenzija.

Obùstaviti — ustaviti, zadržati; kazniti kaznom obustave (Starešine redovničke mogu obustaviti svoje podložnike. Dalla Costa II 201. V. još Kadčić 19; Zoričić 52; J. Filipović II 231; Rog. 209). Usp. suspendirati.

Obustávljati nesvr. prema svr. obustaviti (Dalla Costa I 36).

* **Obustavljenik** m klerik koji je kažnjen kaznom obustave (Par.).

Obustavljenje gl. im od obustaviti; isto što obustava (Kadčić 19; Dalla Costa II 201).

* **Obustavnica** ž dekret kojim se izriče kazna obustave (Par.).

* **Ocòmo** m isto što ecomo. U Blatu na Korčuli (Š).

Očènaš m prve riječi (Oče naš...) i naziv glavne kršćanske molitve koju je Krist naučio apostole (Mt 6, 9—13. V. molitva). U mn. očenaši — isto što brojanice (u Bosni, Dalmaciji, Istri). ARj; Par.; DDM. V. Pater noster.

Očići, oci, ocevi m mn. od otac; dan, blagdan otaca; posljednja nedjelja pred Božić (ARj; Ben.; DDM). Obično u Dalmaciji (Š). V. djetinjci.

Òčinski pr. i pril. koji pripada ocu, ocima. Često o Bogu koji prema ljudima ima: očinsko srce, milosrđe; očinsku ljubav, dobrotu, providnost... Slično o crkvenim, redovničkim poglavarima i o njihovu odnosu prema podložnicima: očinska ljubav, dobrota; očinski postupak (usp. ARj). V. otački.

Očinstvo (u starije vrijeme: **očanstvo, otačanstvo, otačastvo)** s — svojstvo oca, pa tako i svojstvo Prve osobe Presv. Trojstva, Boga Oca (Bakšić 293, 404). U svezi: crkveno o. — imanje, crkveni imutak (ARj. V. patrimonij); vaše o. i sl. — počasni naslov svećeniku redovniku, osobito redovničkom starješini (Š).

Očisnik, očišćenik m — 1. isto što čistilac; 2. isto što čistilište. U starijih pisaca (ARj).

Očistilište s, **očistilo** s, **očistionik** m, **očistište** s, **očistitelj** m isto što čistilište (ARj).

Òčistiti (se) — učiniti koga (što) čistim, čist. U svezi: o. dušu, srce, savjest... — osloboditi od grijeha (usp. ARj).

Očišćenje, očištenje gl. im. od očistiti (se); isto što čistilište (Kadčić 137). U svezi: O. Marijino — isto što Svijećnica (ARj; Par.; Ben.); put očišćenja — jedan od tri puta duhovnog života, prema lat. via purgativa (Š).

Òčit, očitan pr. javan, poznat. U svezi: o. grešnik — kršćanin koji javno živi u grijehu, pa Crkva prema njemu ima poseban postupak (Ne mogu biti ređeni... očiti grišnici i koji su očito pokoru činili. Dobretić 303. Grišnikom očitim može li se podiliti tilo Gospodinovo, ako su pokorni? Kadčić 153).

Òčitnica ž očita, javna grešnica. U starije vrijeme (ARj).

Òčitnik m — 1. carinik u Evanđelju (Zač s očitnici i s grišnici blaguet meštar vaš. Zadarski l. 54); 2. očiti grešnik (J. Filipović II 411). V. publikan.

Òčitovanje gl. im. od očitovati; posebno: 1. isto što objava (ARj); 2. isto što otkrivenje pod 2 (J. Filipović II 109; Dobretić 2).

* **Odabranica** ž žena koja je odabrana da primi sakramenat, npr. krštenja (Obr. 64 i passim). V. obranica.

Odabranik m čovjek koji je odabran da primi sakramenat, npr. krštenja (Obr. 33, 63 i passim). V. izabranik, obranik.

Odabránje gl. im. od odabrati; izbor izraelskog naroda, pojedinaca za vječni život (usp. BL 218 s.; ARj). V. predodređenje.

Òdar m krevet, postelja. U svezi: mrtvački o. (ili samo »odar«) — naprava na koju polože mrtvaca, nosila. Od 14. st. (ARj; Par.; Ben.; DDM i dr.).

Odbáciti — baciti od sebe, ostaviti, napustiti. Često o Bogu koji odbacuje, napušta, osuđuje grešnike; o grešniku koji odbacuje Boga (Š).

Odbáčenje gl. im. od odbaciti; napuštanje po kojem čovjek ostavlja Boga (Izl 32; 1 Sam 8, 10. 19), židovi Krista (Mk 8, 31; Lk 17, 25), Bog čovjeka (usp. 1 Sam 15, 23; Jr 6, 27 ss.; Mt 25, 31—46; Otk 20, 15). V. BL 219; RBT 374.

Odeđa, odeja, odežda ž (stsl. odêja, odežda) — odijelo, haljina; svećenička crkv. haljina, danas (u obl. odežda) redovito samo u Ist. crkvi (ARj; Par.; DDM).

Odgovárati — davati odgovor na pitanja; posluživati svećeniku kod mise. Kod starijih pisaca (ARj) i danas u Dalmaciji (Š). V. ministrirati, respondžati, služiti.

Odgovor m — 1. isto što otpis (Bel. I 6 s.; Cr., Pr. 19); 2. kratka molitva, uzdah u bogoslužju iza retka (v. redak) kao izraz sudjelovanja, npr.: I s duhom tvojim i sl. (Obr. 15 i passim). V. respons.

Odijèlo s u svezi: sveto o. — o. u bogoslužju (Ms 44). V. ruho.

Odijèvanje gl. im. od odijevati (se); isto što oblačenje (Št. I 155).

Òdjeća ž u svezi: sveta o. — odjeća što se upotrebljava u bogoslužju (Ms 44). V. ruho.

Odlúčiti — rastaviti, odijeliti; posebno: 1. isključiti iz kršć. zajednice (Rog. 568. Usp. anatema); 2. tvrdo naumiti, namisliti (danas obično: Odlučujem više ne griješiti... i sl.); 3. isto što namijeniti (npr. Ovu molitvu odlučujem za mrtve... i sl.). V. ARj.

Odlučívati nesvr. prema svr. odlučiti (Kadčić 66, 126 i dr.).

Odluka ž — 1. čin volje kojim se nešto odredi učiniti, npr. više ne griješiti, Bogu služiti (Odluku nimaju služit Bogu virno. Marulić 106. Koja se odluka ili misao hoće za dobiti proštenje? Kadčić 373. Odluka je volja ne griješiti više. Št. II 239); 2. isto što nakana (Stvari potribne za podati i priati red... 1. podlaga oliti materia. 2. forma. 3. odluka. Kadčić 12); 3. isto što oporuka (Oli je tako odredio u napokojnoj odluci. Kadčić 72); 4. odredba crkvene vlasti (Št. I 327 s.).

Òdmet m ono što se odmeće; odmetanje, otpadanje od Boga, od vjere (ARj; Par.). V. apostazija, odmetništvo pod 2, odmetnuće, otmet, razmet.

Òdmetan pr. koji se odmeće, koji otpada od Boga, od reda (ARj; Par.). V. razmetan.

Odmetati (se), odmetnuti (se) — odbacivati, odn. otpadati, odricati se Boga, vjere, Crkve, redovništva. Često u starijih pisaca (ARj), a i u naše doba (Š). V. odstupiti.

Òdmetnica ž odmetna žena (ARj; Par.).

Òdmetnički pr. što pripada odmetnicima (ARj; DDM).

Òdmetnik m odmetan čovjek (Pedipsa pristojna odmetnikom od vire. Dalla Costa II 122. Protiva redovniku odmetniku od reda. Kadčić 313. V. još Kadčić 219; Cr., Pr. 137, 253; Ž. II 103. Usp. apostata, izašasnik, odstupnik, otmetnik, otpadnik, raskolnik, razmetnik.

Òdmetništvo s — 1. stanje odmetnika; 2. isto što odmet (Poluvirstvo, odmetništvo od vire. Kadčić 24. Odmetništvo od zavita redovniškoga. Dalla Costa II 122. V. i Ž. II 99; ARj; DDM i dr.).

Odmetnúće gl. im. od odmetnuti (se); isto što odmet (Ž. II 103).

Odmijèniti — isto što namijeniti. U naše doba (Š).

Odreći se — zatajiti samoga sebe, svoju volju (usp. Mt 16, 24: Ako tko hoće za mnom da ide, neka se odreče samoga sebe). U svezi: o. Boga, vjere, Crkve, reda... — napustiti Boga, vjeru... (usp. Lk 12, 9: Koji se odreče mene pred ljudima...); o. sotone, grijeha, nekršćanskog bogoštovlja... — više ne griješiti, postati kršćanin, katolik (Inic. 26. Usp. ARj; Par.).

Odréditi — urediti, narediti; isto što namijeniti (Misnik odredi misu za jednoga... Dobretić 373).

Odreknúće gl. im. od odreknuti se; isto što odricanje (Inic. 26, 89; Kršt. 32).

Odrešénje gl. im. od odriješiti; posebno: 1. oslobađanje od obveze, dužnosti, crkvene kazne (Kadčić 18; Kn. 288; Cr., Pr. 391), grijeha (Kadčić 57; Sch. — P. 581; Ž. I 243; Buj. II 115 i dr.); 2. posebna obredna molitva za mrtve (nad grobom, odrom... Radić, Ms 726). V. apsolucija, odriješnja, odvez, rješenje.

Odrèšitelj m tko daje odrešenje (Ako bi bio silovan odrišitelj, ne bi valjalo odrišenje. Kadčić 19).

Odrešívati (rjeđe: **odriješati)** nesvr. prema svr. odriješiti (Dalla Costa II 191; Kadčić 357; Cr., Pr. 172; ARj i dr.).

Odrícalac, odricatelj m čovjek koji se nečega odriče, koji se svladava, ustrpljuje (usp. Lk 12, 9).

Odrícanje gl. im od odricati (se); posebno: 1. svladavanje samoga sebe, tjelesnih požuda (Ž. I 31); 2. napuštanje Boga, vjere..., odn. poganstva, grijeha, sotone... npr. prigodom krštenja (Kršt. 18. V. Dobretić 51).

Odrícati se nesvr. prema svr. odreći se (usp. Dobretić 18 s.; Obr. 70 i dr.).

Odrijèšiti — odvezati, osloboditi; posebno: 1. osloboditi od veze dužnosti (Papa... uzdrži takovu oblast... za odrišiti ženidbu dilovanu a neispunjenu. Dalla Costa I 21); 2. osloboditi grešnika od grijeha (More li ga odrišiti od griha. Dobretić 75. V. i Buj. II 100 i dr.); 3. osloboditi od crkvene kazne, zaveze — cenzure (Tko može odrišiti od većega proklestva. Kadčić 18. Ispovjednik može odriješiti od zaveza. Cr., Pr. 391). V. driješiti, odvezati.

* **Odriješnja** (Par.), * **odriježba** (Par.; Št. II 305) ž — isto što odrešenje.

Odstúpiti — udaljiti se, ukloniti se; isto što odmetati se. U nekih starijih pisaca (ARj).

Òdstupnik m čovjek koji je odstupio; isto što odmetnik (ARj; Par.).

Odsvećívati, odsvetívati nesvr. prema svr. odsvetiti (ARj).

Òdsvetan pr. nesvet, neposvećen, odsvećen (ARj).

Odsvètitelj m tko odsvećuje (ARj).

Odsvétiti — učiniti što nesvetim, oduzeti posvetu (ARj; Par.). V. eksekrirati.

Odùzimanje gl. im. od oduzimati. U svezi: o. redova — isto što svrgnuće pod 2 (Cr., Pr. 400).

Odvez m čin kojim se odvezuje; isto što odrešenje (Kadčić 214).

Odvézati — isto što odriješiti (Sin Boga živoga, ki će odvezati človika grišnoga. Marulić 168).

Òdvjetnica (rjeđe: **odvjećnica**) ž zagovornica, zaštitnica. Redovito o Bogorodici kao moćnoj zagovornici pred Bogom (Čs 18*), o svetici (Kanižlić, Pj. 129).

Òdvjetnik (rjeđe: **odvjećnik**) m zagovornik, zaštitnik, pomoćnik. Redovno o Isusu i svecima, koji ljude zagovaraju pred Bogom (v. npr. Kanižlić, Pj. 5). Usp. zaštitnik.

Odvjetovati — zauzimati se, zagovarati. U starije doba o Isusu, Bogorodici i svecima, koji su odvjetnici pred Bogom (ARj).

Ofar m dragovoljan prinos, davanje; posebno: dragovoljan prinos za kult Božji, za bogoštovlje, siromahe, uzdržavanje svećenika i sl.; žrtva; srlat. offerta (ili: offra), svnjem. offar, srvnjem. Opfer (usp. Diz. mor. 973; Kod kan. 1504; ARj; Skok, ERj II 545). Usp. ofer, oferta, prinos.

***Ofer** m isto što ofar; posebno još: dragovoljan prinos što se po nekim župama (npr. u Istri) u posebnim zgodama u crkvi daje dok se ljubi križ (Š).

Oferovati — prikazivati, dati nešto u bogoštovne svrhe; tal. offerire (offrire) — pružiti, dati. U starije doba (ARj). V. ofar, ofrati.

Oferta ž isti što ofar; srlat. offerta. U starijem jeziku: Jošće da 20 krat na godišće, kada se služi za mrtvih, vsu ofertu imi(j)te kanonici (1380). Senj. ARk 82. Mažuranić VI 810.

* **Ofertor** m obred i molitve, koje u misi poslije evanđelja i kreda prate prikazivanje kruha i vina, koje se ima pretvoriti u tijelo i krv Isusovu; (u užem smislu) antifona (ostatak psalma!) što se moli na početku toga obreda; lat. offertorium — prinos (usp. Diz. lit. 297 s.). — U novije vrijeme (Sch. — P. 387, 414). V. ofertorij, ofertorije, ofertorio, prikazanje.

* **Ofertorij** m isto što ofertor (Kn. 36).

* **Ofertorijalan** pr. što pripada, što se odnosi na ofertor, ofertorij; lat. offertorialis (Kn. 225).

* **Ofertorije** s isto što ofertor. U starijem jeziku (Jakov govoreći misu bijaše jurve učinio prikazanje oliti ofertorie od kruha i vina. Dobretić 358).

Ofertorio m isti što ofertor; tal. offertorio. U starijih pisaca (ARj).

Òficij m dužnost, posao, usluga, služba, javna služba... (lat. officium); posebno: 1. duhovno zanimanje koje se zakonito vrši; 2. zanimanje koje sobom nosi barem neki dio vlasti reda ili uprave, a daje se po propisima kanona (officium ecclesiasticum); 3. jedna od glavnih služba crkvenih osoba — moljenje službene crkvene molitve (v. brevijar), koja prati i produžuje centralni obred Crkve, misu, redovno u svezi: božanski o. (officium divinum); 4. knjiga u kojoj su molitve, molitvenik; 5. jedna od rim. kongregacija prije konc. obn. (Kongregacija Sv. Oficija — Congregatio S. Officii) kojoj je služba da štiti nauk vjere i ćudoređa (sad se zove K. za nauk vjere. — V. dužnost). Usp. Du Cange III 41; Forcellini IV 396 s.; Diz. lit. 450; Kod. kan. 145 ss. 247, 413, 610; ARj; Rog. 183; Cr., Pr. 39; KP II 1, 40; Dok. 589; Tem. dok. 72... V. časaoslov, čin, dužnost, oficije, oficio, oficice, uficij.

Oficijal m službenik, činovnik uopće; klerik, svećenik, koji služi Crkvi; lat. officialis (pr. od officium. — V. oficij). Usp. Du Cange III 39; Forcellini IV 395; ARj; Rog. 240.

* **Oficijàlat** m služba, čast oficijala; mjesto gdje službu vrše oficijali; crkv. lat. officialatus. U novije vrijeme (Rog. 279).

* **Oficijant** m isto što službenik pod 3; lat. officians (part. prez. od officiare. — V. oficijati). Usp. Diz. lit. 298; Kn. 170.

Oficijati — vršiti, vršiti službu u crkvi; lat. officiare. U starije doba (ARj).

Oficije s isto što oficij (Dobretić 106; Rog. 232, 239).

Oficio, oficije s isto što oficij; lat. officium (tal. ufficio, uffizio). U starije vrijeme (ARj).

Oficice s dem. od oficij; mali oficij u čast Majke Božje — Parvum officium b. Mariae Virginis. U starijih pisaca (ARj).

Ofrati, ofrovati — isto što oferovati; lat. offerre, njem. opfern. U starije doba (ARj).

* **Oglašenik** m pripravnik za krštenje koji je na prvom stupnju katekumenata (usp. Inic. 23—34). Usp. izabranik, katekumen, kompetenat, prosvjetljenik.

Ograda ž isto što balaustar (Kn. 282).

Ogriješa ž isto što grijeh. U Lici (ARj).

Ogrijèšiti (se) — pasti u grijeh, sagriješiti. Često (u nar. pjesmama) u svezi: o. dušu — sagriješiti.

Òholost ž poznata ljudska mana, prvi od glavnih grijeha, uzrok drugih grijeha. V. superbija.

Ohtoih, ohtaik m isto što oktoih (ARj).

Okadilo s isto što kadionica. U starijim rječnicima (ARj).

Okáditi — dobro nakaditi, pokaditi (ARj; Par.; Ben.; DDM; Ms 13, 16; Spr. 24). V. kaditi.

Okadívati, okađívati nesvr. prema svr. okaditi (ARj).

Òkajati — oplakati grijehe, pokajati se (usp. ARj; Par.).

* **Okazija** ž vanjska okolnost koja nekome pruža prigodu da sagriješi i na grijeh ga mami, potiče; lat. occasio — zgoda, prigoda (usp. Noldin, De sacr. 407 ss.; Diz. mor. 970 s.). V. okazion, prigoda, zgoda.

Okazion, okažion m i ž isto što okazija; lat. occasio, tal. occasione. U starijih pisaca (ARj).

* **Okazionàlist(a)** m pristaša okazionalizma (Klaić).

* **Okazionalìstički** pr. što se odnosi na okazionalizam i na okazionaliste (Klaić).

* **Okazionalìzam** m filozofsko-teološki pravac koji tvrdi: stvorene stvari nemaju prave uzročnosti, nego samo pružaju prigodu (occasio — prigoda) da Bog sam — kao jedini, najveći, opći uzrok — u njima proizvodi svako djelovanje; crkv. lat. occasionalismus (usp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. I 175; Lex. VII 690).

* **Okazionarij** m čovjek koji se nalazi u prigodi da sagriješi; crkv. laat. occasionarius (usp. Diz. mor. 970 s.; Noldin, De sacr. 407 ss.). U novije doba. V. prigodan.

Òklinjalac m čovjek koji se oklinje, krivokletac (ARj).

Òklinjalica ž žena koja se oklinje, krivokletnica (ARj).

Òklinjati (se) — zakljinjati se krivo, kleti (ARj; DDM; Par.).

Okólnost ž što se nalazi okolo čega; osobito prilike, stanje, događaji, koji prate neki čin, pa ga u moralnom pogledu čine boljim ili gorim. Danas obično (Š). V. okolostanak.

Okolostanak m (Kadčić 211), **okolostojivo** s (ARj), **okolostojstvo** s (ARj), **okolovina** ž (Kadčić 197), **okolovština** ž (Dalla Costa I 138; Kadčić 197), **okoluština** ž (ARj), **okolostanje** s (Dobretić 31), **okolostojenje** s (ARj) — isto što okolnost.

Okoramenica ž što je oko ramena; isto što nadramenica (ARj; Par.).

Okoran pr. koji je otvrdnuo u zloći, npr. okorni grešnik (ARj; Par.).

Okòriti — pokriti korom, učiniti okornim (ARj).

Okòrjelost ž, **okorilo** s, **okornost** ž svojstvo, stanje onoga koji je okoran (ARj).

Okòrjeti — dobiti koru, otvrdnuti u zlu (ARj; Par.).

Òkrilje, okrìvlje s krilo, zaštita; isto što pojutarje (ARj).

Okròpilo s isto što kropilo (ARj).

Okròpiti — isto što kropiti (ARj; Par.; DDM).

Okrut m u Ist. crkvi svećeničko ili vladičansko ruho pri službi Božjoj (ARj).

Okruta ž crkveno suđe (ARj s. v. darac).

Okružan pr koji ide u krug, okolišan. U svezi: okružno pismo (Rog. 241), okružna

poslanica (Cr., Pr. 12) — isto što okružnica.

Okružnica ž pismo koje viša crkv. vlast upućuje kao u okrug svojim podložnicima (Papine poslanice... okružna pisma oli okružnice. Rog. 241. Biskupska okružnica. Rog. 160. V. i Živ. 163; Cr. Pr. 12). Usp. enciklika, okružan, pismo.

Oktaba ž isto što oktava. U starim glag. knjigama (Ms Vat 133 d, 206 b).

* **Oktateuh** m prvih osam knjiga SP; grč. októ — osam, teûchos — svitak. Klaić.

Oktava ž osam dana ili samo osmi dan poslije svetkovine; crkv. lat. octava (octavus — osmi). Usp. Diz. lit. 315; Sch. — P 243 i dr. oktaba, osmina.

* **Oktavarij** m knjiga u kojoj su sabrane lekcije (II. i III. nokturna) za oktave različitih patrona i titulara, koje nisu u rimskom brevijaru ni u propriju dijeceze ili reda; lat. octavarium (Diz. lit. 319). U naše doba.

Oktoih m u Ist. crkvi knjiga u kojoj su crkv. pjesme što se pjevaju u 8 glasova; grč. októēchos ili oktáēchos. U starijem jeziku (ARj) i danas (Kov. 29; Kn 48). V. ohtoih.

* **Okultìzam** m skupno ime za različite tajne nauke (teosofija, misticizam, kabalistika, magija, astrologija), što se bave pojavama koje se ne mogu objasniti poznatim silama ili zakonima; crkv. lat. occultismus (occultus — skriven, potajan). V. Lex. VII 690.

Okúmiti (se) — uzeti za kuma, postati kum (v. kum i izvedenice).

* **Okuréncija** ž potpuni sukob služba (officia) koji nastaje u bogoslužju kad u isti dan padnu dva ili više blagdana; razlikuje se od nepotpunoga koji nastaje kad se blagdani sastanu u vesperama (v. konkurencija); crkv. lat. occurrentia (usp. occurrere — susresti se, naići). V. Sch. — P. 265; Diz. lit. 297. U novije doba (Kn. 126). Usp. asignacija, sukob.

Òltar m mjesto na kojem se govori misa, žrtvenik; od lat. izraza altare (altus — visok; alta res — visoka stvar; alta ara — visok žrtvenik?) koji je ušao u naš jezik u najstarije vrijeme (usp. stsl. al'tar', ol'tar'). Neki misle da je k nama došao preko svnjem. altari; drugi misle da je naš oblik romanskoga izvora (tal. altare). Usp. Raumer 305; Du Cange I 151 ss.; Forcellini I 213 s.; Cabrol I 2, 3155 ss.; Lex. I 294 ss.; Diz. lit. 18 ss.; Cr., Pr. 231; Sch. — P. 278 s.; Kod. kan. 916 ss., 1197 ss.; Kiparsky 119 s.; Miklošić, DAW XXIV 18; DAW XV 114. Naš je oblik običan od starine, npr. Ostavi ondi dar tvoj prid oltarom. Bernardin 126. Je li od potribe da je oltar posvećen. Kadčić 90... Katkada u svezi: pomičan, nepomičan o. (Ms 40), prema tome da li se može maknuti ili ne (lat. altare mobile, immobile. Kod. kan. 1197); povlašteni o. (usp. povlastiti)... V. altar, ontar, otar, žrtvenik.

Òltaran pr. što pripada oltaru (Sch. — P. 214; Kn. 86; Spr. 22; Prič. 43). V. otaran.

Òltarnik, òltarnjak m bijelo platno kojim se pokriva oltar; od oltaran s nast. -ik. Obično u naše doba (v. Kn. 106; Sch. — P. 314; Prič. 43). Usp. napa, otarnik, prostirka, ručnik, stolnjak, ubrus.

Òltarski pr. što pripada oltarima (ARj; Sch. — P. 297). V. otarski.

Ombrela ž isto što baldakin; tal. ombrello (Diz. lit. 302). U starijem jeziku (Kašić 68). V. lumbrela, umbela, umbrela.

Òmofor m u Ist. crkvi: dio episkopske odjeće što stoji na ramenima; grč. ōmofórion (ōmos — pleće, rame; foréō — nosim). ARj; Kov. 28; Kn. 109. V. palij.

Òmrsak m isto što mrs pod 1 (ARj; Par.; DDM).

Òmrsan pr. isto što mrsan (ARj i dr.).

Omrsiti (se) — pojesti nešto mrsno (ARj; Par.; DDM). V. mrsiti (se).

Omršaj m — 1. isto što mrs pod 1 (ARj; Par.; DDM); 2. (u Srbiji) dan kad prestaje post: Božić, Uskrs... (ARj).

* **Onesposobljiv** pr. koji čini nesposobnim. U svezi: onesposobljivi crkveni zakoni — zakoni koji određuju da je osoba za nešto nesposbna (Rog. 94), prema lat. leges inhabilitantes.

Ontar m isto što oltar (ARj).

Opačac, opačnik m opak, zao čovjek (ARj).

Opàčina ž svojstvo, stanje, čin onoga koji je opak; grijeh (Jere je od potribe, da iskažemo ispovidniku naše opačine. Kadčić 195). V. opačinost.

Opačinost ž, **opačinstvo** s, **opačnost** ž, **opakost** ž isto što opačina. U starijih pisaca (ARj).

Opak, opačan pr. zao, nevaljao, grešan (ARj; Par.).

Opat m — 1. samostanski poglavar u nekih crkvenih redova, npr. benediktinaca (usp. Lex. — zw. Aufl. — I 90 ss.); 2. svećenik — župnik grada u kojemu je prije stolovao biskup (Skradin, Trogir, Korčula...); 3. prelat koji upravlja nekim mjestom, župom, teritorijem neovisno od biskupa (usp. Kod. kan. 319); od grč. abbâs, preko lat. abbas, sbav. appat (usp. Berneker 22; Skok, ERj II 560). Obično u starini (Opat Držiha. Šurmin 3 itd.) i danas (Cr., KP I 92; Kn. 79; Bel. I 254; Ostojić, B. I 103 ss.). V. abat, abato, apat.

Opatica ž prema m opat: 1. poglavarica u ženskim samostanima (npr. u benediktinki, klarisa); 2. svaka redovnica Kat. crkve (po sjev. hrvatskim krajevima). Obično od starine (ARj). V. abadesa, badeša, batesa. madrebadeša.

* **Opatički** pr. što pripada opatici (Š).

Opàtija ž — 1. samostan u kojem je poglavar opat ili opatica (LL I 2); 2. čast i vlast opatova. Obično u starini (ARj) i danas (Bel. I 54). V. abacija, opatovina, opatstvo. — Od opat, opatija.... izvedena su i neka prezimena i nazivi mjesta (ARj).

* **Opàtinski, opatijski** pr. što pripada opatiji (Mažuranić VI 827).

* **Opatištvo** (opatičstvo) s služba opatice (Ostojić, B. I 131).

* **Opatovati** — vršiti službu opata, opatice (Ostojić, B. I 104).

Opatovina ž isto što opatija (ARj).

Opatski pr. što pripada opatima (ARj; Sem. 199).

Opatstvo s isto što opatija pod 2 (Dalla Costa I 214).

* **Òpcija** ž izražavanje želje kojim crkv. dostojanstvenik nižega reda moli da mu se dade dostojanstvo višega reda; lat. optio — volja, želja, izbor (v. optirati). Du Cange III 49; Lex. VII 738; Kod. kan. 236, 396, 422; Cr., KP II 1, 104; Rog. 297.

Općenik m tko je u općini, zajednici; tko je dionik (Ne ima biti obćenik ni dionik od griha tuđih. Dobretić 329).

Opći, općen, općenit, općenski, općinski pr. (stsl. ob'št') — zajednički; što pripada cjelini, množini, u opreci onome što je pojedinačno, osobito. Često u svezi: općena crkva (v. katolik, katolički); općena, općenita ispovijed (Dobretić 110; Sch. — P. 607. V. generalan); opći, općeni sabor (Ž. I 241. V. ekumenski, plenaran); opći crkveni zakon (Ž. I 256); opći, općeni sud — sud na koncu svijeta (v. 1. sud)...

Općina, općena ž zajednica; crkvena, vjerska zajednica, Crkva (Premda su odpali od prave vire i od obćine pravovirnih. Dobretić 115. V. i ARj).

Općinstvo s, **općenstvo,** s, **općenost** ž, **općenje** s stanje onih koji su u zajednici, zajednica, društvo. Obično u svezi: o. svetih — zajednica vjernika u nebu, čistilištu, na zemlji (ARj); prema lat. communio sanctorum.

Opepéliti (se) — posuti (se) pepelom; posebno: na Čistu srijedu dati sebi glavu posuti pepelom. U Dalmaciji (ARj; Š).

Òphod m isto što procesija (Kn. 112; Prič. 49). Često u svezi: svečani o. (Radić, Ms 223), ulazni o. (Ms 24, 36; Radić, Ms 18), prikazni, pričesni o. (Radić, Ms 18)...

Òphodan, ophodnji pr. koji ophodi, koji se svake godine vraća: ophodna svetkovina, ophodnji dan (godišnjica smrti nekoga pokojnika), ophodnja molitva (molitva za pokojnika na ophodnji dan)... V. ARj i dr.

Ophòditi — obilaziti, ići u ophodu (ARj; Par.).

Opijèlo s u Ist. crkvi: molitve koje svećenik pjeva kod pogreba (ARj; Par.; DDM). V. opijevanje.

Opijèvanje gl. im. od opijevati; isto što opijelo (ARj; Ben.).

Òplećak m isto što vel (velum humerale). Prič. 42, 44.

Opòganiti — obeščastiti sv. mjesto, stvar, osobu (ARj; Par.); od pref. o — i poganiti. V. poganiti, oskvrniti.

Opójati — učiniti opijelo (ARj).

Oporučan pr. što pripada oporuci (ARj; Par.; Ben.; DDM).

Oporúčenje gl. im. od oporučiti; isto što oporuka, zavjet (Niti mogli su... učiniti najzadnjega oporučenja. Dalla Costa I 103. V. Vrančić 106).

Oporùčitelj (Dalla Costa II 92; Bel. I 165). **oporučnik** (ARj) m — čovjek koji čini oporuku.

Oporùčiteljica ž žena koja čini oporuku (ARj; Ben.; DDM).

Oporúčiti — ostaviti oporukom. Od 15. st. (ARj; Par.; DDM i dr.).

Oporučívati nesvr. prema svr. oporučiti (ARj).

Oporuka ž — 1. čin posljednje volje kojom tko raspolaže svojim imutkom određujući nasljednika (Da bi mogao ostaviti u oporuci ili testamentu. Dobretić 111 s. Usp. još Ž. II 24; Rog. 95; Cr., Pr. 249 i dr. V. naredba, naredbenstvo, odluka); 2. savez, zavjet, npr. u svezi: Stara ili Nova oporuka (ARj. V. zavjet). Izraz se pojavljuje od 17. st. (ARj). Stariji pravni izvori imaju redovno: taštamenat, teštamenat... V. oporučenje, testamenat (usp. Mažuranić VI 830 ss.).

Opòvidjeti, opòvjediti — očitovati, oglasiti, optužiti, priznati, ispovjediti; posebno: kazniti kaznom opovijedi (Kad je koja crkva osobito opovidjena, mogu li se u njoj kopati tilesa redovniska? Kadčić 22). V. zabraniti.

Opovijed ž očitovanje; isto što zabrana pod 1 (Ovo opovidanje razdiljuje se u opovid od mista i u opovid od čeljadeta. Dalla Costa II 205). V. opovijedanje.

Opovijèdanje gl. im. od opovijedati; isto što opovijed.

Opovijèdati nesvr. prema svr. opovidjeti (Kadčić 21).

Opráštati, opráščati nesvr. prema svr. oprostiti (Dobretić 109; Bel. II 131).

Oprati — perući očistiti; o. dušu od grijeha, osobito po svetim sakramentima (Koji nije opran svetim krstom. Kadčić 81).

Opravdánje gl. im. od opravdati; stanje kad je tko opravdan, očišćen od krivice, od grijeha (Pripravljaju grišnike za primiti milost Božju i opravdanje po sakramentu od pokore. Dobretić 175. V. i Bakšić 392; Buj. II 7, 14, 29; RBT 778 s.).

Opravdati — oprati, očistiti, osloboditi od krivice, od grijeha (Nije istina, da se kršćani... ne mogu više opravdati. Buj. II 25. Usp. Rim 8, 30).

Opravdávati nesvr. prema svr. opravdati (Buj. II 8. Usp. Jak 2, 24).

Oprema ž ono čim se tko opremi; novac, roba i dr. što djevojka dobije iz očinske kuće, kad se udaje ili kad stupa u samostan (Cr., Pr. 120. V. ARj; DDM). Usp. dota, sprema.

* **Oprosnica** (oprostnica) ž spis kojim se daje neka milost, oprost (Par.).

Oprost m u starije doba rijetko (ARj), a danas vrlo često u značenju: 1. isto što indulgencija (Bel. I 236; Cr., KP I 347, 351; Kn. 286; Bajić 76; Buj. II 148, 164, 197); 2. izuzimanje podložnika od obdržavanja crkv. zakona u pojedinim slučajevima (Bel. I 314; Cr., Pr. 25; Ž. I 252. V. dispensa). 3. oslobađanje od ženidbenih zapreka ili od načina sklapanja ženidbe (Cr., Pr. 197; Sch. — P. 698; Buj. II 409; Bel. II 46). Usp. oproštenje, proštenje.

Oprostan pr. što se prašta (npr. o. grijeh — mali, laki grijeh, za razliku od teškoga. V. ARj s. v. oprostiv); što pripada oprostu (npr. oprosna molitva — molitva za koju se daje oprost pod 1). V. ARj; Par. i dr. Usp. oprostiv, otpustan.

Opròstitelj (ARj), * **oprosnik** (Čs 1115) m — tko prašta. O Bogu koji prašta grijehe ljudima.

Opròstiti — dati oprost, oproštenje; posebno: 1. dati oprost od grijeha (usp. ARj a. a); 2. osloboditi od vremenite kazne za grijehe (Buj. II 149); 3. osloboditi od ženidbene zapreke i načina sklapanja ženidbe (Bel. II 47; Buj II 409; Cr., Pr. 197). V. otpustiti, prostiti.

Opròstiv, * opròstljiv pr. — što se može oprostiti: oprostivi grijeh — mali, laki grijeh (Ž. I 338. V. oprostan, prostan, venijal); oprostljive ženidbene zapreke — zapreke od kojih Crkva oprašta (Bel. II 131; Sch.-P. 602)...

Oproštènje, oproščénje gl. im. od oprostiti; posebno: 1. praštanje grijeha (ARj); 2. isto što oprost pod 1 (Ž. I 243; Cr., Pr. 175 ss.; Kn. 288). 3. isto što oprost pod 3 (Cr., Pr. 199); 4. blagdan neke crkve u koju se ljudi taj dan skupljaju, da se ispovjede, pričeste i mole (ARj). V. otpuštenje, prostinja.

* **Opservancija** ž isto što opsluženje; crkv. lat. observantia (v. slijedeću riječ). Ostojić, B. I 127.

* **Opsèrvant** m do 1897. g. službeni naziv za franjevce koji doslovno vrše pravilo što ga je potvrdio papa Honorije III. (29. studenoga 1223.); lat. observans (od observare — opsluživati, izvršivati). Leon XIII. uklonio je posebne nazive i sve opservante ujedinio pod imenom »Red manje braće« (4. listopada 1897.). Usp. Lex. VII 664; Cr., Pr. 105. — U naše doba. V. opsluženje.

* **Opsèsija** ž stanje čovjeka kojega đavao posjedne i čini da govori i radi na njegov način; lat. obsessio — opsjedanje (usp. Diz. mor. 1012 s.). V. opsjednuti.

Opsjednuti, opsjediti, opsjesti — zauzeti, obuzeti, osvojiti. O vragu koji zauzme čovjeka (Osoba od đavla opsjednuta. Sch.-P. 737). V. ARj.

* **Opsjednutost** ž stanje čovjeka, kojim ovlada zao duh. U SZ spominje se samo ponekad (npr. o Šaulu: 1 Sam 16, 14—16), u NZ češće (Mk 1, 26; Lk 8, 27—31...). Isus opsjednute ozdravlja (Mt 4, 24...). V. BL 221.

Opsjeđenik m osoba opsjednuta od vraga (Dalla Costa I 62).

Opslúženje gl. im. od opslužiti; djelovanje, vršenje dužnosti; vršenje redovn. pravila (Ima činit pokoru... u kakvu manastiru od velika obsluženja. Dobretić 121. V. i Cr., KP II 2, 7); prema lat. observantia (usp. opservancija, opservant).

Opslúžilac, opslúžitelj m tko vrši zakon, dužnosti, vjerske ili redovničke propise. U starije vrijeme (ARj).

Opslúžiti — izvršiti zakon ili nauk Božji, crkvene ili redovničke propise i sl. (Ki se od Dive hti roditi i sam divstvo obslužiti. Marulić 269. Hodim u crkvu... za obslužiti zapovid crkvenu. Kadčić 13. V. Ivanošić 185).

Opsluživati, opslužávati nesvr. prema svr. opslužiti (ARj).

Opsòvati — psovkom pogrditi, pohuliti, pogrditi nešto sveto (Opsovaste Boga i svete. Marulić 304). V. psovati.

* **Optírati** — izraziti želju da se dobije crkv. dostojanstvo višega reda (v. opcija); lat. optare — željeti (Cr., KP II 1, 104).

* **Orácija** ž isto što molitva, posebno ona ispred koje se u bogoslužju kaže: Oremus — Pomolimo se; lat. oratio — govor, molitva (usp. Du Cange III 55; Forcellini IV 132 s.; Diz. lit. 306; Diz. mor. 986 ss.; Sch.-P. 430).

* **Orale** s dio lit. ruha što ga nosi papa; lat. orale (Du Cange III 52; Kn. 94). V. fanon.

Orar m dio lit. ruha koji nosi đakon u Ist. crkvi, a odgovara stoli Zapadne crkve; lat. orarium. Bio je to do 8. st. u Rimu lit. znak klera uopće, za razliku od svjetovnjaka, pa ga nisu nosili samo klerici viših redova, nego uopće svi klerici. Od 9. st. naziv o. potisnut je na Zapadu od novoga imena »stola«, koju od 10. st. nose samo đakoni, svećenici i biskupi (Du Cange III 53 s.; Kn. 101, 109; ARj). V. stola.

* **Oràtorij** m mjesto, zgrada određena za molitvu; crkv. lat. oratorium (orare — moliti). Posebno se tako zove: zgrada određena za molitvu jednoj obitelji, skupini vjernika. Takva zgrada može biti: javna (svatko može u nju ući barem za vrijeme sv. čina. V. Prič. 9), polujavna (samo za redovn. zajednice, skupine vjernika. V. Ms 30), privatna (podignuta za upotrebu samo jedne obitelji, osobe). V. Kod. kan. 1188. Usp. bogomolja pod 4. Oratorij se još zove vrsta glazbene skladbe koja je nastala po tome što je sv. Filip Neri u dvoranama za molitvu (oratorijima) sa svojim društvima obično pjevao (usp. Du Cange III 56 s.; Forcellini IV 433; Lex. VII 746 s.; Diz. mor. 984 s.; Diz. lit. 305 s.; Noldin, De sacr. 204 s.; Kod. kan. 1188 ss.; Kn. 78; Sch.-P. 296 s., 441; Ostojić, K. 277; Šem. 487).

* **Oratorijánac** m član redovn. zajednice koju je osnovao sv. Filip Neri (1515—1595); tal. oratoriano (Cr., KP II 2, 4 ss.).

Ordenati, ordenavati, ordinati, ordinavati — dijeliti sakramenat reda; lat. ordinare — vrstati, upravljati, rediti. U starijem jeziku (ARj). V. rediti.

Ordin m isto što red pod 1 (Kod. kan. 948 ss.); od naziva ordo koji u crkv. lat. jeziku znači još: redovnička zajednica u kojoj se polažu svečani zavjeti (kan. 488); crkv. knjiga s uputama kako se vrše crkv. obredi (Kn. 37). — U starijem jeziku (Da jedan pristupi na ordine u smrtnomu grihu povoljno i znadući, primio bi samo pečat, al ne bi milosti... Dobretić 289). V. urdin.

* **Ordinácija** ž podjeljivanje redova, ređenje, davanje sakramenta reda), ordinasebne uredbe pojedinih provincija jednoga reda; crkv. lat. ordinatio (uredba, uređenje, davanje sakramenta reda), ordinationes (usp. Reg. Const. art. 5). U naše doba.

* **Ordinand** m koji ima primiti sakramenat reda; lat. ordinandus (ordinare — rediti;

v. ordenati). Sch.-P. 225; Kn. 294. V. ređenik.

1. **Ordinárij** m tko ima redovitu duhovnu vlast (ordinariam iurisdictionem) u crkv. poslovima nad podložnicima određenog teritorija; lat. ordinarius — običan, redovit... Takvi su ordinariji: papa za svu Crkvu; a za svoja područja: rezidencijalni biskup, opat ili prelat »nullius« i njihovi generalni vikari; administrator, vikar i prefekt apostolski, viši redovnički poglavari u svećeničkim redovima za svoje podložnike. — Pod imenom »mjesni ordinarij« (ordinarius loci) dolaze u Kodeksu svi ovi, osim redovničkih poglavara (usp. Du Cange III 60; Forcellini IV 473; Diz. lit. 307; Cr., KP I 89 ss.; Rog. 206 s.; Ms 40; Kod. kan. 198). V. oblasnik.

2. **Ordinárij** m dio misala ili brevijara (v. brevijar) koji obuhvaća skup molitava što se ne mijenjaju, za razliku od promjenljivih dijelova koji sačinjavaju Proprium (v. proprij) ili Commune (v. komun); crkv. lat. ordinarium (usp. Diz. lit. 308). U doba prije konc. lit. obnove.

* **Ordinarijat** m ured onoga koji ima višu redovitu jurisdikciju; osobito biskupska kurija kojoj je predstavnik sam biskup, a obuhvaća i druge osobe koje pomažu biskupu u upravljanju biskupijom; crkv. lat. ordinariatus (usp. Rog. 206 s.; Cr., KP I 90 s.; Bel. I 251). V. oblast.

Òrgan m — 1. sz muzički instrumenat, uz koji su pobožni Židovi pjevali Bogu (Dan.: Ps 150, 4); 2. poznati muzički instrumenat sa cijevima koji je opstojao već u doba rimskih careva, a potječe s Istoka (Cabrol VII 1172; Mažuranić VI 838 s.). Danas se nalazi u svim većim kat. crkvama. Naziv potječe od grč. órganon, preko stsl. organ' (usp. Miklošić, DAW XV 15 i 115; Jagić 315; Meillet, Études 187; Vasmer XII 221) ili lat. organum, tal. organo. Od 15. st. (ARj).

Organist(a) m isto što orguljaš (Ostojić, K. 354); lat.-tal. organista.

Orgùljar m čovjek koji pravi orgulje (ARj).

Orgùljaš m čovjek koji svira na orgulje (ARj; Ms 22).

Orgùljati — svirati na orgulje (ARj).

Òrgulje s isto što organ pod 2; prema njem. Orgel (ARj; Mažuranić VI 838; Sch.-P. 345; Kn. 74; Dok. 61; Ms 42).

* **Orijentàlist(a)** m tko se bavi pitanjima Ist. crkve; od crkv. lat. orientalista.

* **Orijentalan** pr. istočni (lat. orientalis). U naše vrijeme češće kao atribut u različitim nazivima koji se odnose na Ist. crkvu: Orijentalni institut, orijentalni obredi, orijentalne crkve...

* **Òrnat** m sprava, priprava, nakit, kićenje; crkv. ruho koje se uzimlje kod svečane službe Božje; crkv. lat. ornatus. U novije vrijeme (Kn. 96).

* **Ortòdoksan** pr. koji ispravno misli, vjeruje; pravovjeran; grč. orthódoksos, crkv. lat. orthodoxus. U naše doba (Klaić). V. pravoslavan.

* **Ortodòksija** ž prava vjera, ispravno mišljenje o vjeri; grč. lat. orthodoxia (Forcellini IV 447; Klaić).

* **Ortòdoksnost** ž isto što ortodoksija. U naše vrijeme (usp. FV 46, 109; Klaić).

* **Osana** ž isto što hosana (Bernardin 69).

* **Osamdnevnica** ž vrijeme od 8 dana; pobožnost koja se vrši kroz 8 dana poslije neke svetkovine (Sch.-P. 478). V. osmina.

Oskròpiti — isto što kropiti (Kadčić 165; Dalla Costa I 176 s.).

Òskvrna, oskrvnja, oskvrnost, * **oskvrnjenost** ž ljaga, grijeh; obeščašćenje svetih mjesta (crkve, groblja) koje nastaje ako se na tome mjestu počine neki grešni čini, npr. ubojstvo, krvoproliće... (v. Kod. kan. 1172 ss., 1207; Cr., Pr. 228; Diz. mor. 536); obeščašćenje osoba Bogu posvećenih, tjelesa mrtvih (kan. 2328), ispovjednoga pečata (kan. 2369)... Usp. ARj; Jurin, Rad 303, str. 163). V. oskvrnjenje, profanacija, violacija.

Oskvrnitelj, ockvrnitelj, oskrunitelj m tko čini oskvrnu (Dalla Costa II 148; Kadčić 333; Cr., Pr. 404; ARj). V. oskvrnjivac.

Oskvrniti, ockvrniti, oskvrnuti, ockvrnuti, oskvrnjiti, oskvrnjavati — okaljati, obeščastiti (Kad se razumi crkva ockvrnjena. Kadčić 81. Oskvrnuta crkva ima se pomiriti. Št. I 377. V. ARj. Usp. obeščastiti, opoganiti, oskrvna, profanirati, skvrniti, violati.

Oskvrnjenik m oskvrnjen čovjek (Dalla Costa I 19).

Oskvrnjenstvo s stanje onoga što je oskvrnjeno. U starije doba (ARj).

Oskvrnjenje, ockvrnjenje, oskvrnúće gl. im. od oskvrniti, ockvrniti, oskvrnuti; isto što oskvrna (Ova rečena razgovaranja jesu... podložna ockvrnjenju pečata svete ispovidi. Kadčić 319. V. ARj).

* **Oskvrnjivac** m isto što oskvrnitelj (Jurin, Rad 303, str. 163).

Oskvrnjívati, oskvrnivati, ockvrnjivati nesvr. prema svr. oskvrniti (Kad ubojstvo ockvrnjuje crkvu? Kadčić 79. V. ARj).

Oslužitelj m isto što poslužnik (Što je dužan činiti oslužitelj odpijući misu? Kadčić 92).

Òsmina ž — 1. osmi dan iza svetkovine (Od čiste sride do osmine Uskrsa. Dobretić 577); 2. vrijeme od 8 dana iza svetkovine, svetkovanje kroz 8 dana (Zabranjuje se mise mrtvačke govorit među osminu vodokršta. Dobretić 376. V. još Št. I 339; Kn. 128 s.; ARj; Par.); 3. sedmica dana, jer se broji i osmi dan, npr. od nedjelje do nedjelje (U prišašću tri osmine nediljne uzdrže se. Dalla Costa I 122). Usp. oktava, osamdnevnica.

Òsmrtnica ž — 1. tiskana objava o čijoj smrti (v. posmrtnica, šonet); 2. govor u spomen pokojnika. ARj; Par.; Ben.; DDM.

Osnivač, osnòvatelj m tko osnuje, utemelji zadužbinu, pobožno društvo, redovn. zajednicu (v. ARj; Ms 98*). Usp. utemeljitelj.

* **Osnovateljica** ž prema m osnovatelj (v. osnivač). O sv. Tereziji A. (Živ. 116, 155). V. utemeljiteljica.

Osnòvati — stvoriti (svijet); podići, utemeljiti zadužbinu, pobožno društvo, redovn. zajednicu (ARj). V. utemeljiti.

Òsoba ž (u starije doba i: **osopstvo** s) — što je o sebi, odjelito, lice, kip, čovjek. Često u svezi: Druga osoba Presv. Trojstva (Bakšić 154), tri božanske osobe (Bakšić 293) i sl. V. moralan, sopstvo.

* **Osporavanje** gl. im. od osporavati; isto što kontestacija. (Bezić 194).

* **Osporavatelj** m isto što kontestator (Bezić 194, 197).

* **Osporavateljski,** * **osporavalački** pr. što pripada osporavateljima; isto što kontestatorski (Bezić 194).

Osporavati — isto što kontestirati (Bezić 194, 200).

Òstanak m isto što moći, relikvija (Reljković 570. V. i ARj).

* **Ostenzorij** m isto što pokaznica; lat. ostensorium, tal. ostensorio (ostendere — pokazati). Usp. Diz. lit. 317; Sch.-P. 470, 473; Gjanić 200. V. istešorij.

Òstija š isto što hostija. U starijem jeziku (ARj).

Òstijica, oštijica ž — dem. od ostija, oštija (ARj).

Ostijàrij m klerik koji ima najniži mali red; lat. ostiarius — vratar (ostium — vrata). Ostijariji su u staro doba držali ključeve crkve, zatvarali i otvarali crkvu, puštali unutra vjernike, gonili izopćene... Njihovu su službu kasnije preuzeli mansionariji koji nisu bili klerici, nego kao neki sakristani. Oni se spominju od 6. st. (usp. Du Cange III 76; Forcellini IV 454; Lex. VII 823 s.; Diz. lit. 319; ARj; Sch.-P. 24; Kn. 289 s.). Red je dokinut Ap. pismom P. Pavla VI. »Ministeria quaedam« od 15. kolovoza 1972. V. sakristan, 2. vratar.

Ostijarijat m red, služba ostijarija; lat. ostiariatus (usp. Du Cange III 76; ARj; Sch.-P. 25; Kn. 302). V. vratarstvo.

Ostriženje gl. im. od ostrići; šišanje kose kod ulaska u klerički stalež; ošišano mjesto na glavi s vijencem kose naokolo kod klerika, redovnika (Što je kavka oli ostriženje vlasih? Kadčić 30). V. tonsura.

Osuda ž (u starije vrijeme i: **osud** m, **odsuda** ž) — sud, presuda; Božji sud nad grešnikom, osobito na času smrti i na Sudnji dan (Ali mu je bilo pričeštenje na osudu. Kadčić 148. V. ARj). Usp. osuđenje.

Osúditi, odsuditi — izreći sud; posebno: izreći sud nad grešnikom na smrti ili na Sudnji dan (Bit imate osujeni. Marulić 294. Ako se pokornik i osudi u muke paklene. Dobretić 74. V. i ARj; Par.).

Osuđènica ž ženska osoba ili duša osuđena u paklene muke (ARj).

Osuđènik (kod nekih starijih pisaca i: **osuđenjak)** m — tko je osuđen na vječne muke (ARj i dr.).

Osúđenje, odsuđenje gl. im. od osuditi, odsuditi; isto što osuda (Dostojni ste osujenja. Marulić 294. V. ARj).

Osuđívati nesvr. prema svr. osuditi (Dobretić 92).

Osvećénje gl. im od osvetiti; blagoslov, posveta; (u Ist. crkvi) osvećenje crkve (Kn. 88. V. ARj; DDM).

Osvećívati, osveštavati nesvr. prema svr. osvetiti, osveštati (ARj; Par.; DDM).

Osvétiti, osvéštati — učiniti da nešto bude sveto, posvetiti. U Ist. crkvi (ARj; Par.; DDM).

Oškròpiti — isto što kropiti. (Da se blagosove i oškrope vodom blagosovljenom. Dobretić 395. V. i ARj; Par.; DDM; Spr. 26 i dr.).

Òštija ž isto što hostija. U starijem jeziku (Ako bi oštia upala u kalež i skvasila se svakolika, što ima bit? Dobretić 344...), no i danas se čuje, npr. u Dalmaciji (Š).

Òtac m tko daje život, roditelj. Tako se zove Prva osoba Presv. Trojstva (Iv 5, 20; Mk 14, 36), Bog prema ljudima (Mt 6, 26); svetac uopće (sv. otac Nikola); stari crkv. pisci, npr. sv. Augustin, sv. Jeronim, sv. Ambrozije... (Buj. I 39; Bakšić 403; Ž. I 26. Od tih: apostolski oci — pisci koji su bili u osobnoj vezi s apostolima, kao Klement Rimski, Ignacije Antiohijski. BL 25). Tako se zovu još: pravednici SZ koji su u limbu čekali Kristov dolazak (Abraham, Jakov, Izak...); članovi crkv. sabora (biskupi, vrhovne starješine sveć. crkv. redova); svećenik, ispovjednik; redovnik, fratar, kaluđer (Cr., KP II 2 236); papa (Sv. Otac Papa); kršćani koji se brinu za crkv. imovinu, npr. u svezi »crkveni oci« (Št. II 409 s. V. crkovinar). Usp. aba, ćaćko, padre, roditelj.

Òtački pr. što pripada ocima, sv. ocima (v. otac). Redovno u svezi: o. zakon (Dj 22, 3), o. običaj (Gal 1, 14); o. grijeh (Izl 20, 5); otačko čitanje (Tem. dok. 71) i sl. V. očinski.

Otajan pr. tajan, potajan; protivno očit, javan (Grišniku otajnomu i skrovitu može li se zakratiti pričeštenje? Kadčić 153).

Otájstven pr. tajanstven, pun tajne. Kod starijih pisaca (Jedinstvo tila otajstvenoga, koje jest sv. crkva. Kadčić 144) i u naše doba (Š). V. mistički, tijelo.

Otájstvo s (u starije doba i: **otajna** ž, **otajnost** ž, **otajanstvo** s, **otajnstvo** s) — tajna; posebno: 1. duboka tajna kršć. vjere (Buj. I 38); 2. sakramenat (Sveto otajstvo oliti sakramenat od pokore. Dobretić 71), osobito sakramenat Euharistije, redovno u svezi: presveto, oltarsko O. (Buj. I 410; Prič. 29; Bol. 44; ARj; Par.; Ben.; DDM). Usp. misterij, sakramenat, svetokrovlje, svetotajstvo, svetoskrovlje, svetotajnost, tajstvo.

Otamjaniti — okaditi tamjanom (Stulić). ARj.

Òtar m isto što oltar. U starijih pisaca (Dužnosti diakonove... služit misnika na otaru. Dobretić 276. Prisveti Sakramenat otara. J. Filipović I 431. V. Kanižlić, Pj. 22).

Òtaran pr. isto što oltaran (Ima se također znati, da su moći otarne... vazda manje od korporala. Dobretić 358).

Otarnica ž crkvica u kojoj je oltar (ARj).

Òtarnik m isto što oltarnik (ARj).

Òtarski pr. isto što oltarski (ARj).

Òthodnji pr. što se odnosi na othod. U svezi: o. dan — godišnji dan smrti pokojnika, tj. dan othoda s ovoga svijeta (ARj). V. ishodan, svakoljetnik.

Otkaluđeriti (se) — biti isključen (istupiti) iz kaluđerskog života (Stulić). ARj. V. raskaluđeriti.

Okleti (se) — poreći, zakletvom poreći, ukinuti svoju kletvu (ARj).

* **Otkletva** ž isto što egzorcizam, npr. prigodom krštenja (Kn. 103).

* **Otkletven** pr. što pripada otkletvi, npr. otkletvene molitve (Inic. 37).

* **Otklinjanje** gl. im. od otklinjati; isto što otkletva, egzorcizam (Kn. 196; Inic. 26; Ben.).

Otklinjati (se) nesvr. prema svr. otkleti (se). ARj.

Otkrivénje gl. im. od otkriti (stsl. ot'kr'venije); 1. isto što objava (ARj; Ben.; Rajić 115 i passim); 2. naziv posljednje knjige SP (v. Stv., Uvodi 330; Kn. 177; Ben.; DDM). Usp. Apokalipsa, objavljenje, očitovanje pod 2, viđenje.

Òtkup m (rjeđe: **otkupa** ž) — radnja kojom se što otkupljuje; oslobađanje od vlasti pakla, ropstva grijeha; spasenje, koje se dovršava u Kristovoj smrti i uskrsnuću (Rim 4, 25; 5, 10; 1 Kor 15, 17. V. BL 224; RBT 807 s.): Hoće li jim odkup dati zemlje, kuće i dukati? Marulić 323. V. i ARj; Par.; Ben. i dr. Usp. otkupljenje, redempcija.

Òtkupan pr. što pripada otkupu (ARj; Par.).

Otkùpitelj m tko otkupljuje, spašava; Isus koji je smrću na križu otkupio svijet (Po došastju odkupitelja svita. Dobretić 2. V. još ARj; Par. i dr.). Usp. iskupitelj, skupitelj.

Otkupiteljica ž prema m otkupitelj. U starije doba o Majci Božjoj (ARj). V. suotkupiteljica.

Otkúpiti — izbaviti, osloboditi; izbaviti ispod vlasti sotone, pakla; spasiti. Od 14. st. (ARj; Par. i dr.). Usp. iskupiti.

* **Otkupljenica** ž prema m otkupljenik (Š).

Otkupljenik m otkupljen čovjek (ARj; Par. i dr.). V. iskupljenik.

Otkupljenje gl. im. od otkupiti; isto što otkup. Kod starijih pisaca (Za sve blago, ko pušćaju, odkupljenja ne imaju. Marulić 323) i u naše doba (Š). V. iskupljenje.

Otkupljívati nesvr. prema svr. otkupiti (Marulić 190; Kadčić 352 i dr.). V. iskupljivati.

Otkupnina ž cijena otkupljenja. U tome smislu: Sin Čovječji... život svoj dade kao otkupninu za mnoge (DF: Mk 10, 45. Usp. Dok. 481).

* **Otmet** m isto što odmet. U starije vrijeme (Ot riniganiê ili ot'meta. Kolunić 216).

* **Otmetnik** m isto što odmetnik. U starijem jeziku (Trimi zakoni zove pismo človika apostatu, to e krivi krst'ênin, otmet'nik boga. Kolunić 216).

Otpad m napuštanje, udaljivanje, odmetnuće: od Boga (Kn. 122), od kršćanske vjere (Bel. I 349), od redovn. staleža (Bel. I 354)... V. apostazija, otpadništvo, riniganje.

Òtpadati nesvr. prema svr. otpasti (Dobretić 158).

Òtpadnica ž žena koja se odmetnula od Boga, vjere, Crkve... (ARj; Par.). V. razmetnica.

Òtpadnički pr. koji pripada otpadnicima (ARj; Par.).

Òtpadnik m čovjek koji je otpao od vjere (Poluvirci oliti odpadnici od vire svete. Dobretić 30. V. još Bel. I 120, 349; Kn. 31, 313; Cr., Pr. 253), od redovn. staleža (Bel. 216). V. odmetnik.

Òtpadništvo s isto što otpad, tj. odmetnuće: od vjere (Bel. I 349; Ž. II 103), od svećeničkog staleža (Ž. II 103), od redovništva (Ž. II 103), od posluha crkv. zakonima (Ž. II 103)...

Òtpasti — odmetnuti se, odvrći se: od vjere, Crkve (Dobretić 114), od redovništva (Bel. I 354)... V. apostatirati.

Otpijèvanje gl. im. od otpijevati; isto što antifona (DDM).

Otpijèvati nesvr. prema svr. otpjeti. U starijih pisaca (v. oslužitelj) i danas u Blatu na Korčuli (npr. Hodi otpij misu. Š).

Òtpis m pismeni odgovor crkv. poglavara na molbu podložnika (Kadčić 482; Ž. I 239; Rog. 97, 124; Cr., Pr. 19). V. odgovor, otpisanje, reskript.

Otpísanje gl. im. od otpisati; isto što otpis (Dalla Costa I 240).

* **Otpìsatelj** m crkv. poglavar koji šalje otpis (Rog. 124).

Otpjeti — pjevajući odgovoriti; odgovarati svećeniku (ne pjevati!) kod mise (Kadčić 92).

* **Òtpjev** m — 1. isto što antifona (DDM); 2. kratka izmjenična pjesma — molitva iza čitanja u bogoslužju, posebno u časoslovu, kao odgovor čitatelja, odn. slušalaca na Božju riječ. Redovno u svezi: kratki o. (Tem. dok. 60; Čs 13*. V. još Čs 4, 12, 477, 478 i passim). Usp. responsorij.

Otpjevač m tko odgovara svećeniku kod mise. U Istri (ARj).

* **Otpjevan** pr. što je u obliku otpjeva (Tem. dok. 35). V. responsorijalan.

* **Otpòjati** — otpjevati, ispjevati; posebno (u Ist. crkvi) ispjevati liturgiju (ARj).

Òtpusnica ž pismo, isprava o otpustu; posebno: otpusno pismo koje dobije klerik, da može prijeći u drugu biskupiju (Cr., KP II 1, 21); da može biti ređen od drugog biskupa (Cr., Pr. 182); pismo koje dobije redovnik od svoga poglavara, da može biti ređen (Cr., Pr. 183). V. dimisorije, otpustan.

Òtpust m — 1. ublaženje zakona u posebnom slučaju (Rog. 137. V. dispensa, in-

dult); 2. molitva na svršetku sv. čina, službe Božje (Pok. 16; Pavić 22. V. otpuštanje). U svezi: o. grijeha — praštanje grijeha (DDM).

Òtpustan pr. koji se može otpustiti, oprostiti. U svezi: o. grijeh (»grih otpustni«. Kolunić 4) — mali, laki grijeh (v. otpustiv, oprostan); otpusno pismo — isto što otpusnica (Cr., KP II 1, 19; Rog. 502).

Otpústiti — pustiti koga da ode; oprostiti; osloboditi; posebno: 1. oprostiti dugove, grijehe (Da je Bog... odpustio grih istočni. Dobretić 41); 2. osloboditi od obveze zakona, dati otpust (Zakon crkveni, kojega sami papa može odpustiti. Kadčić 482. Za odpustiti od zaprika razčinjivi... Dalla Costa I 167. V. dispensati, oprostiti).

Otpùstiv, otpustljiv, otpuštljiv pr. isto što otpustan (ARj).

Otpúštanje gl. im. od otpuštati; praštanje grijeha (Buj. II 82), davanje otpusta (Rog. 137). U svezi: obred otpuštanja — isto što otpust pod 2 (Ms 165).

Otpúštati nesvr. prema svr. otpustiti; praštati grijeh (Buj. I 219; II 83), oslobađati od obveze zakona (Dalla Costa I 235; Rog. 137).

Otpušténje gl. im. od otpustiti; praštanje grijeha (Prima... odpuštenje griha istočnoga. Dobretić 38. V. još obr. 90; Kn. 288; Buj. I 217), oslobođenje od obveza zakona (Odpuštenja u prvo kolino nikad se ne mogu dati. Dalla Costa I 167. V. još Kadčić 416; Ž. I 243). Usp. oproštenje.

Otrebnik m isto što čistilište. U starijem jeziku (ARj).

Otvrdnost ž svojstvo, stanje onoga koji je otvrdnuo, npr. u grijehu (Sagriši smrtno s otvrdnošću. Dalla Costa II 192). V. otvrdnuće.

Otvrdnúće gl. im. od otvrdnuti; isto što otvrdnost. U starijih pisaca (ARj) i u naše doba (Š).

Òtvrdnuti, otvrnuti — postati tvrd, izgubiti savjest, padati često u grijeh (Poljari... otvrdnuti u grihu. Kadčić 232. V. ARj).

Óvca ž pren. pravi štovatelj Božji, vjerni Izraelac (Ps 100, 3); pravi Kristov sljedbenik (usp. Iv gl. 10). V. ovčinjak, pastir, stado.

* **Òvčinjak** m pren. isto što Crkva (Dok. 97). Usp. stado.

Òvlasnica ž pismo kojim se nekome daje ovlast (Cr., Pr. 367).

Ovlast ž stanje kad je tko ovlašten, kad mu je dana vlast; povjerena vlast (Podjeljivanje habitualnih ovlasti. Cr., KP I 683).

Ovlástiti — povjeriti kome vlast, dati kome ovlast (Djelitelj sakramenata mora biti sposoban ovlašćen. Sch.-P. 492. Svećenik, koji je ovlašten da ispovijeda. Cr., KP II 2, 262).

Ovlašćívati nesvr. prema svr. ovlastiti (Cr., Pr. 224).

Ovlaštènik, ovlašćenik m tko ima ovlast (ARj; Par.).

Ovlašténje, ovlašćenje gl. im. od ovlastiti; povjeravanje ovlasti (Sch.-P. 539; Cr., Pr. 24, 198).

Òvratnik m marama, povez što se nosi oko vrata; dio odjeće svjetovnih svećenika (Št. I 438. V. kolar, prsnica), redovn. pripravnica (Š).

* **Ozana** ž isto što hosana (Ranjina 173).

Oziv (odziv) m jeka, odjek; isto što napovijed (u Zagrebu).

P

* **Pacem** četvrti padež jd. lat. riječi pax (mir); 1. lik janjeta na crkv. posuđu; 2. lagani udarac, što ga biskup daje krizmaniku kod obreda krizme uz riječi »Pax tecum« (Mir s tobom). Klaić. V. paks.

* **Pacifìkal** m mali križ što ga svećenik daje na ljubljenje, npr. prigodom blagoslova kuća (v. križec); crkv. lat. pacificale. Naziv dolazi otud što svećenik na početku toga blagoslova kaže: »Mir kući ovoj!« (usp. pacificare — miriti, pacificus — miran).

Pacijencija, pacijenca, pacencija ž kršć. krepost koja se sastoji u tome da mirna srca iz vrhunaravnih motiva podnesemo moralna i fizička trpljenja; lat. patientia — ustrpljivost (usp. Diz. mor. 1050). U starijem jeziku (ARj) i danas po primorskim krajevima (Š). V. strpljivost.

Pâd m u svezi: p. u grijeh (ili samo p.) — isto što grijeh: U zamku se hvataju koji se raduju padu pobožnika (Sir 27, 29).

Pădati nesvr. prema svr. pasti (ARj).

* **Padre** m otac, oče; naslov svećeniku, osobito redovniku; tal. padre (Klaić). V. otac.

Paganin m isto što poganin (ARj).

* **Paganizam** m zajedničko, opće obilježje moralnog života ljudi koji misle, govore i žive kao oni koji ne znaju za Boga, kao pogani (v. 1. pogan); lat. paganismus — poganska vjera, idolatrija (usp. Du Cange III 84 ss.; Forcellini IV 467; Ž. I 53).

Pàkao m prvotno smola, katran (usp. stsl. p' kl' — smola), zatim mjesto vječnih muka vragova i grešnika jer, prema riječima Kristovim (Mt 13, 41 s.; 25, 41...), u paklu je vječni oganj; sotonska vlast (Raumer 414 ss.; Krek 422; Brückner 182; Miklošić, DAW XXIV 49 s.; Skok, ERj II 588; ARj i dr.). V. ad, bezdan, gehena, jama, jaz, jezero, propast, rov, tama, tamnost, tmina, vječan.

Pàklen, pakljen, paklenski pr. 1. što pripada paklu: p. oganj, p. vatra, p. muke, p. vrag... (Čineći ga od sužnja paklenoga sinom Božjim. Dobretić 15 s. V. đejenski); 2. zao, opak, bezbožan. Usp. Miklošić, DAW XXIV 49; ARj; Par. i dr.

Pàklenik, pakljenik, paklenjak m 1. isto što vrag; 2. osuđenik koji se muči u paklu. V. ARj; Par.; Bulat, JF V 147.

* **Paks** m isto što mir. U svezi: davanje paksa (Ms 6) — obred mira u misi (v. mir); lat. pax — mir. V. pacem.

Pala ž bijeli četverouglasti komadić platna kojim svećenik pokriva patenu i kalež; katkada se tako zove još: korporal, oltarnik, slika na oltaru; lat. palla — pokrivač, plašt (v. Du Cange III 99 s.; Forcellini IV 473; Diz. lit. 321; Sch.-P. 319; Kn. 107; Ms 24). Usp. plik, pokrov, tjelesničić, ubrusac.

Palèstina ž zemlja između Sredozemnog mora, sir.-arap. pustinje, južnog dijela Libanona i Mrtvog mora; obećana zemlja, pozornica bibl. povijesti (BL 225). V. zemlja.

Paleta ž mala pala; tal. palletta (dem. od palla). U starijih pisaca (ARj).

Palica ž štap, batina. U svezi: biskupska p. (Št. I 433; Bel. I 255), pastirska p. (Sch.-P. 34) — isto što pastoral pod 2.

Pâlij m plašt, pokrivač, zavjes...; isto što antependij (Kn. 81); lat. pallium. Posebno se tako (od 5. st.) na Zapadu zove lit. znak, simbol punine biskupske vlasti, što ga danas uvijek i svagdje može nositi samo papa; a metropoliti u određenim zgodama, prema lit. i kanonskim propisima. To je bijeli tri-četiri prsta široki vuneni pas sa dva traka. U nj je ušiveno šest svilenih i crnih križeva. Napravlja se od vune janjaca koji se blagoslivlju na dan sv. Janje. Palije blagoslivlje papa u bazilici sv. Petra i Pavla; a onda se čuvaju u srebrenom kovčegu pred oltarom sv. Petra. Nose se na planeti preko ramena. Jedan trak visi na prsima, drugi na leđima. Ono što je palij na Zapadu, to je omofor na Istoku. Usp. Du Cange III 100 s.; Diz. lit. 322 ss.; Diz. mor. 1026; Kod. kan. 275 ss.; Bel. I 247; Rog. 230; Cr., KP II 1, 133 s.; Kn. 102. V. naramnik, omofor.

Pămetan, pametljiv pr. mudar, razborit, koji je u pameti. U svezi: pametna, pamet-

ljiva molitva — molitva koja se obavlja samo pameću (Druga vrsta molitve jest molitva pametna, koja se samo pametju čini. P. Filipović 50. Kolikostruka je molitva?... jedna je glasovita, druga pametljiva. J. Filipović 278). V. promatranje, spametljiv.

* **Pamjat** (crkv. slav.) — spomen, uspomena, sjećanje. U svezi: vječnaja pamjat — vječna uspomena. Govore pravoslavni kao katolici: Pokoj vječni... Počivao u miru! (Klaić).

Panađija ž isto što panagija (ARj).

Panađirik m propovijed u slavu nekoga sveca, svetkovine; grč. panēgyrikós, lat. panegyricus — pohvalni govor, spis ... uopće (od panégyris — javna skupština). Forcellini IV 485. U starijem jeziku (ARj). V. panegirik, pohvala.

Panàgija ž slika Bl. Dj. Marije koju biskupi Ist. crkve nose na prsima (Lex. VII 913); grč. panagía (prevelika svetinja). Vrlo obično (ARj; Kov. 28; Kn. 109 i dr.). V. enkolpion, panađija.

Panagijar m u Ist. crkvi: prsna medalja (usp. Mirković 55 i 71); grč. panagía (v. panagija).

Panàhija, panaija ž u Ist. crkvi: koljivo koje se jede na daći kod pogreba (v. koljivo); grč. panagía (usp. Matzenauer 401; ARj).

Pandokrator m svemogući; od grč. riječi pantokrátōr, koja dolazi u SP (2 Kor 6, 18; Otk 16, 14...). U staro vrijeme (ARj). V. pantokrator, svedržitelj.

* **Panegiričar** m tko sastavlja i govori panegirike (Klaić).

* **Panegirički** pr. i pril. što je u vezi, odnosu s panegirikom.

* **Panegìrik,** * **panеđirik** m isto što panađirik. U naše vrijeme.

Pange lingva — početne riječi i naziv himna što ga je sastavio sv. Toma Akv., a moli se u časoslavu i u različitim euharistijskim funkcijama; lat. Pange lingua... — O jeziče spjevaj ... (u starijim lit. knjigama), Usta moja... (u novijim lit. knjigama).

Panihida, panahida ž u Ist. crkvi: služba Božja koja traje cijelu noć; grč. pannyhís, stsl. panihida (Vasmer XII 262; ARj). V. svenoćnica.

* **Pantèist(a)** m pristalica panteizma (Klaić).

* **Panteìstički** pr. što je u vezi s panteizmom i s panteistima (Klaić).

* **Panteìzam** m religiozno-filozofsko učenje koje poistovjećuje Boga s prirodom i prirodu razmatra kao očitovanje božanstva; grč. pān — sve, theós — bog (Klaić; FR 237).

* **Pantokrator** m isto što pandokrator. U novije doba (Mirković 58).

Pâpa m naziv za vrhovnog poglavara Kat. crkve; od grč. riječi djetinj. postanja páppas (pápas), papâs, koja znači otac. U početku se to govorilo svakom svećeniku, biskupu da se izrazi sinovska odanost (Skok, RES1 VII 192). Od 6. st. govori se redovno samo najstarijem među biskupima, tj. rimskom biskupu. Od Grgura Velikoga kao titul prati ta riječ (skraćena PP) ime papa (usp. Du Cange III 129; Skok, RES1 VI 186 ss.). K nama je riječ došla s kršćanstvom preko lat. papa. Potvrđena je od 13. st. V. 2. apostolik.

* **Papàbilan** pr. koji ima najviše izgleda da bude izabran za papu; lat. papabilis (Klaić).

* **Pàpalan** pr. isto što papinski (Bel. I 229); prema lat. papalis.

Pàpat m (lat. papatus, tal. papato), **papatstvo, papavstvo, papstvo** s — papino dostojanstvo, vrijeme kad je tko papa. U starijem jeziku (ARj). V. papinstvo, papizam.

Papinski pr. što pripada papi. Obično u starije vrijeme (ARj) i danas. V. papalan, papski.

Pâpinstvo s isto što papat. Obično u starini (ARj) i danas.

Pàpist(a) m pristaša pape (Klaić).

* **Papìstički** pr. što pripada papistima (Klaić).

* **Papìzam** m isto što papat (Klaić).

Papraća, paprata, papratnja ž isto što preprata (ARj).

Pâpski pr. isto što papinski (ARj).

Paràbola, ž isto što usporedba; grč. parabolé, lat. parabola (usp. Preuschen 858 s.; BL 326; Sch.-P. 64).

Parajeklisijarah m u Ist. crkvi: namjesnik jeklisijarha; grč. paraekklēsiárchēs (parekklēsiárches). U starijem jeziku (ARj).

Parakamilavka ž u Ist. crkvi: crni veo na kamilavki (ARj; Skok, ERj II 27).

Paraklis m u Ist. crkvi: molitve što se nad nekim mole; grč. paráklēsis (dozivanje, poziv, zazivanje). ARj.

Paraklisara, paraklisar m (skr. od parajeklisijarah) — u Ist. crkvi: crkovinar, crkovnjak, zvonar (ARj; Klaić).

Paràklit, paràklet m branitelj, zagovornik; od grč. riječi paráklētos, koja u SP dolazi uz ime Isus (1 Iv 2, 1) i — još češće — kao naziv za Duha Svetoga (Iv 14, 16; 15, 26 ... V. Preuschen 865; BL 228; RBT 820). K nama je došla preko lat. paraclitus, paracletus ili stsl. paraklit'. U nekih starijih pisaca (Svetoga Paraklita duha. Fancev, Vat. mol. 35. V. ARj s.v. paraklit). Usp. branitelj, tješitelj.

Paràklitnik m molitvenik; grč. paraklētikón (od pr. parakletikós — onaj koji pobuđuje). U srednjovj. srpskim spomenicima (ARj).

* **Paralipòmenom** m naziv za knjige SP (prema Sept. i Vulg.) koje naši prevodioci zovu: Dnevosgodje (Skarić), Dnevnik (Dan., Šarić), Ljetopisi (Stv.); od grč. gen. mn. Paralipoménon (lat. libri Paralipomenon), a to od paraleipómena — ono što je propušteno (paraleípō — propuštam, izostavljam). U tim se knjigama pripovijeda ono što je izostavljeno u knjigama kraljeva, iako Piscu sv. knjiga to nije bio glavni cilj (Forcellini IV 496; Cornely 400). Uz paralipomenom (Stv., Uvodi 256), čuje se i * Paralipomena, * Paralipomeni, prema grč. Paraleipómena.

Paràmenat m ures; ruho uopće; crkv. lat. paramentum ili mn. paramenta (od parare — spremati, pripravljati). Usp. Du Cange III 152; Diz. lit. 327; Caerem. 119 s., 131 s.: Da vs'ki misnik' imêj držati svoj paramenat čist i opran (1457). Šurmin 210. V. još Kn. 93.

Paràmenta ž isto što kasula; lat. paramenta (v. paramenat): (H)aljine oliti odića misnička jest ova: naglavnik... jarmica oliti paramenta. Dobretić 395.

Paraskavija ž kod Židova: dan pripremanja za subotu, za Pashu (Mt 27, 62; Mk 15, 42), uopće šesti dan u sedmici, petak; kod kršćana: dan Isusove smrti; grč. paraskeué (Preuschen 869), lat. parasceve, stsl. paraskev'đi (Jagić 275 s., 300, 315; Vasmer XII 263). U starijem jeziku (ARj). V. paraskeva, paraševa.

Paraskéva ž isto što paraskavija (ARj).

Paràstos m u Ist. crkvi: služba Božja za pokojne; iz grč. parástasis (zapravo: stajanje uz nekoga, nastojanje). Vrlo obično (ARj; Kov. 67; Rajić 117).

Paraševa ž isto što paraskavija (prema tal. izgovoru parasceve). U starijem jeziku (ARj).

Parimija, paramija ž ulomak SP određen za čitanje u crkvi; grč. paroimía (zapravo: poslovica). U starije vrijeme (ARj). V. perikopa.

Pàročki, paroški pr. što pripada paroku, parohu (ARj). V. župnički.

* **Paròćija** ž isto što parokija. Govori starija čeljad u Metkoviću (Š).

Pàroh m isto što parok. U starini općenito (ARj), a danas u Ist. crkvi.

Paròhija ž isto što parokija. U starini općenito (ARj), a danas u Ist. crkvi.

Parohìjan m — 1. isto što paroh, župnik; 2. isto što župljanin (ARj).

Pàrok m isto što župnik; iz grč. párochos, preko lat. parochus. Obično u starini (ARj) i danas (osobito u južnoj Hrvatskoj). V. paroh, parohijan.

Paròkija ž isto što župa; od grč. riječi parochía, lat. parochia, koja je u prvim stoljećima kršćanstva značila: općina, zajednica, a onda: područje biskupove vlasti, te konačno: područje župnikove vlasti (usp. Preuschen 876: Raumer 299; Forcellini IV 509: Rog. 223). Obično u starini (ARj) i danas (posebno u južnoj Hrvatskoj). Ponegdje (npr. kod Vinkovaca) p. je i župski dom (ARj). V. parohija, parоćija.

Parokìjanin, parohìjanin (rjeđe: **parokijal, parohijal**) m — isto što župljanin (ARj). V. parohijan pod 2.

Paròkijski, paròhijski (u starini još: **parokijal, parokijanski, parohijalan, parohijalski** ...) pr. — što pripada parokiji, parohiji (ARj). V. župni.

Partikula ž kruh, hostija, posebno mala hostija što se preko mise posvećuje u tijelo Isusovo: lat. particula — čestica, mrvica, mali komad (dem. od pars — dio). Usp. Forcellini IV 514 s.; Bel. I 349; Kn. 156. V. dijelak.

* **Partikularan** pr. što se odnosi na dio: osobit, poseban, pojedinačan, privatan;

lat. particularis (od particula — mali dio). U Kodeksu često kao oznaka za sabor, zakon, pravo, običaj, koji ne vrijedi za svu Crkvu, nego samo za pojedine crkv. pokrajine, za pojedine skupine vjernika, za pojedine osobe (usp. kan. 153) — za razliku od općih (universalnih) sabora, zakona, koji vrijede za svu Crkvu. U novije vrijeme (Sch.-P. 262; Kn. 19; Ž. I 25; Rog. 193). V. ekumenski, krajevan, universalan.

Partikulica ž dem. od partikula (Kašić 61).

Parùsija ž 1. isto što paruzija; 2. u pravoslavanih: poklon što se kaluđerima daje za molitvu (Matzenauer 271; ARj; Zelić 52).

Parusijaš m tko daje parusiju (v. parusija pod 2). ARj.

* **Parùzija** ž nazočnost, dolazak; posebno drugi dolazak Isusov na Sudnji dan; od grč. riječi parousía, koju u posljednjem značenju ima SP (Mt 24, 3; 1 Kor 15, 23... V. Preuschen 877 s.; Lex VII 990 s.; BL 243; RBT 175 s.). Vulg. grč. izraz prevodi: adventus (usp. advenat), a naši prevoditelji imaju: dolazak (Zagoda, Šarić Stv., Vuk...), došastje (Skarić). Ali se u novije vrijeme često upotrebljava i neprevedena grč. riječ (v. npr. Bogosl. smotra 44 - 1974 — br. 1, str. 60).

Pôs m dio odijela za pasanje; dio svećeničkog ruha kod službe Božje (Odića misnička jest ova: naglavnik... pas, naručnik. Dobretić 395. V. i Št. I 428). Usp. cingul, pasac, pojas.

Pásac m dem. od pâs; posebno: 1. isto što pâs; 2. dio haljine kod nekih redovnika. V. ARj i dr.

Pâsha ž najveći židovski blagdan kojim se slavila uspomena na izlazak iz Egipta (usp. Izl 12, 14 ss.). Blagdan se slavio i gozbom, osobito blagovanjem janjeta, koje je u NZ simbol Isusa Krista. U NZ spominje se često u vezi s glavnim događajem iz života Isusova, osobito u vezi s njegovom smrću (Mt 26, 18; Iv 18, 39...). Grč. je jezik preuzeo hebr. naziv blagdana pesah u obliku pàscha, a otud Vulg. ima: pascha. U kršć. lat. jeziku izraz služi kao naziv za židovski blagdan, pashalnu večeru, a onda za kršć. svetkovinu — Uskrs. S tim je značenjem ušao i u ostale jezike. Tako se Uskrs zove tal. pasqua, franc. pâque ... Usp. Raumer 307; Preuschen 881; Forcellini IV 519; Du Cange III 175 ss.; Lex VII 944 s.; BL 228; RBT 828 s. Prema stsl. pasha (Miklošić, DAW XXIV 24; Matzenauer 272; Vasmer XII 263; Meillet, Mémoires XX 59; Jagić 300) imamo mi u starini (ARj) kao i danas »pasha« sa značenjem koje ta riječ ima u crkv. lat. jeziku (usp. Zagoda, Stv., DF: Mt 26, 19; Iv 18, 39; Bogosl. smotra 44—1974 — br. 1, str. 77; ARj). — Mj. pasha imaju neki (Skarić, Šarić...): vazam (v. paska, vazam).

Pôshalan (u starije vrijeme i: **pashovan)** pr. — što se odnosi na pashu: pashalno janje, pashalna gozba (BL 229); pashalna večera (Stv.: Mt 26, 19; Mk 14, 16; Lk 22, 8); pashalni misterij... V. uskrsan, vazmen.

* **Pasiònal (pasiònar)** m sredovječna lit. knjiga u kojoj su odlomci, uzeti iz legendara (v. legendar), što se u crkvi čitaju u dane pojedinih svetaca; lat. passionale, liber passionarius (passio — muka, mučeništvo). V. Lex. VII 1015; Fućak 269 s.

* **Pasionski** pr. mučenički; od lat. passio, tal. passione — patnja, mučeništvo. Obično u vezi: pasionske igre kojima se predstavlja muka Isusova (usp. Lex. VII 1012 ss.).

Pâska ž isto što pasha; prema lat. pascha. Kod starijih hrvatskih pisaca, redovno u značenju: Uskrs (ARj).

Pâsti — oboriti se, srušiti se. U svezi: p. u grijeh — sagriješiti (usp. Izr 24, 16), p. u napast — izložiti se pogibli grijeha (usp. Mt 26, 41)... V. ARj.

Pàstir, pastijer (u dubr. pisaca) m — čuvar stada. U SP pren. o odnosu Boga i izraelskog naroda: Bog čuva svoj narod kao stado (Ps 95,7. Usp. Ps 78, 52 s.; Iz 40, 11 itd.). Božji su zamjenici pastiri: Mojsije i Aron (Ps 77, 21), Jošua (Br 27, 15—20), suci (2 Sam 7, 7), glavari naroda (Jr 2, 8), vladari naroda (Jr 25, 34 s.; Nah 3, 18; Iz 44, 28 ...) ... — Jednako se kaže o Kristu prema njegovim sljedbenicima. Sam Krist se nazivlje: dobri pastir (Iv 10, 11), koji dolazi u pomoć ovcama bez pastira (Mt 9, 36; Mk 6, 34), koji se smatra izaslanikom k izgubljenim ovcama Izraelovim (Mt 15, 24; Lk 19, 10), koga apostol zove »Veliki pastir ovaca« (Heb 13, 20), »Vrhovni pastir« (1 Pt 5, 4)... V. RBT 835 s. Za one koji u ime Kristovo upravljaju Crkvom (papa, biskupi, svećenici) veli se od starine: duhovni pastiri ili jednostavno pastiri (ARj s.v. pastir; Št. II 401; Cr., KP I 130; Dok. 155). Ako su se na zemlji istakli svetim životom, Crkva ih slavi kao »svete pastire« (Čs 569 ss.;

Ms 160*). Riječ je postala od lat. pastor, preko vulg. lat. pastore, pâstûr, stsl. pastyr' (usp. Meillet, Études 186).

Pastirovati — biti pastir duša, upravljati vjernicima (Koji pastiruje stadu Isukrstovu. Kadčić na nasl. str. V. Sch.-P. 708).

Pàstirski pr. što se odnosi na pastire: pastirsko pismo (Cr., KP I 130), pastirsko bogoslovlje (Kn. 6), pastirski pohod (Ms 30), pastirska služba (Dok. 259). V. pastoralan.

Pastírstvo s služba, čast duhovnih pastira. U starijem jeziku (Odabranje jednoga misnika za pastirstvo duša. Kadčić 308).

* **Pastoforija** ž u kršć. starini: posebne zgrade uz crkvu koje su služile za stan sakristana, za spremanje crkv. stvari, kao današnja sakristija (Sch.-P. 296; Pavić 8); grč. pastoforeía (Lex. VII 1017 s.).

* **Pastòral** m — 1. isto što pastoralka (Kn. 6; Ž. I 4), prema lat. theologia pastoralis; 2. štap koji upotrebljavaju biskupi u lit. funkcijama (Dobretić 286...), prema crkv. lat.-tal. pastorale (baculus pastoralis). Taj se štap spominje prvi put u lit. dokumentima 7. st. Od 9. st. služi kao opći znak duhovne vlasti svih biskupa. Papa ga ne nosi (usp. Diz. lit. 331 s.). V. palica, štap.

* **Pastorálac** m svećenik koji se bavi isključivo pastoralnim radom, koji se u tome radu odlikuje. Danas obično (Š).

* **Pastòralan** pr. isto što pastirski; lat. pastoralis. Obično u svezi: pastoralno bogoslovlje (Ž. I 4), pastoralna teologija (Kn. 11), p. konferencija (Rog. 305), p. služba (Inic. 17), p. korist (Ms 24), pastoralno vijeće (Spr. 10), pastoralne poslanice (BL 229)...

* **Pastóralka** ž posebna grana moralnoga bogoslovlja (moralke), koja govori o dužnostima dušobrižnika kao pastira duša (Ž. I 7); lat. pastoralis s nast. -ka (Kn. 6; Rog. 326). V. pastoral pod 1.

* **Pastorizacija** ž vršenje službe duh. pastira, dušobrižnika (Ostojić, K. 14 i dr.); crkv. lat. pastorizatio.

* **Pastorizirati** — vršiti službu duh. pastira, župnika; crkv. lat. pastorizare.

Pâstva ž stado, paša. U svezi: duhovna p. (ili samo »pastva«) — rad oko spasenja duša (ARj; Par.; Št. I 1 s.; Šem. 403 i II. izd. 940).

* **Patàren (patarin i patarinac** u ARj) m naziv kojim lat. izvori označuju pristaše dualističkog krivovjerja kod nas (Bosna, Hum, Dalmacija) i na Apeninskom poluotoku (Šanjek 201). Srlat. patarenus.

* **Patàrenski, patarinski** (ARj) pr. — što pripada patarenima: patarenska groblja (Šanjek 184).

* **Pataréństvo** s nauk patarena; skup patarena (BI 126; Šanjek 56).

Pâtarice ž mn. u pravoslavnih: drugi dan krsne slave, pojutarje (ARj; Klaić).

Pàtena ž mali okrugli pozlaćeni ili zlatni tanjurić na kojemu stoji hostija za vrijeme mise; lat. patena (usp. Du Cange III 190; Lex. VII 1027 s.; Diz. lit. 332 s.). Od starine (Sudovi dakle ovoga posvetilišta potrebiti jesu: Kalež i plitnica oliti patena... Dobretić 395. V. još Sch.-P. 323; Kn. 89). Usp. diskos, plitica.

Pater m otac (lat. pater); često kao naziv za svećenika redovnika (Živ. 161).

Pater noster (lat.) isto što Očenaš. Često među svećenicima.

Pàtnja ž stanje koje čovjeku prouzrokuje glad, bolest, smrt... U kršć. očima p. je kazna za grijeh. Njome Bog dušu čisti (Ps 66, 10), odgaja kao očinskom opomenom (Pnz 8, 5; Izr 3, 11 s.), kuša pravednika (Abrahama — Post 22; Joba — 1, 11; 2, 5; Tobiju — 12, 13). Njome Krist otkupljuje ljudski rod, a s Kristom u djelu otkupljenja sudjeluje njegova Majka (usp. Lk 2, 35) i svi njegovi sljedbenici, koji tako zaslužuju da s njime budu proslavljeni (Rim 8, 17). RBT 840 s. V. nevolja, trpljenje.

Patrice ž mn. krunica, očenaši (u Bosni i Slavoniji); lat. pater noster — oče naš (usp. Miklošić, DAW XV 117; ARj). V. rosarij.

Patrìjar(a) m isto što patrijarh(a) pod 2 (ARj).

Patrìjarh(a), patrijarah m naziv za: 1. praoce židovskog naroda, tj. 12 sinova Jakovljevih (Dj 7, 8. V. praotac); 2. crkvene poglavare, kojima su podložni metropoliti i ostali biskupi... To su bili najprije biskupi u Rimu, Aleksandriji, Antiohiji, Carigradu i Jeruzalemu, a kasnije i drugi. Dok su patrijarsi pojedinih istočnih obreda zadržali svoju prijašnju vlast, u Kat. crkvi imaju oni samo čast i prednost među drugim biskupima (kan. 271). 3. To je napokon naziv za utemeljitelje redovničke zadruge, reda (Patrijarha Benedikt, Franjo)... Naši oblici potječu iz grč. patriár-

chēs (starješina otaca, prvi otac), lat. patriarcha (usp. Du Cange III 194 s.; Forcellini IV 531; Cabrol V 235 s.; Lex. VII 1031 ss.; Preuschen 885). Oba su oblika potvrđena u starijem jeziku, a prvi je danas običniji (Cr., KP I 61; Dok. 243; Kov. 22). Đorđić misli da su narodnom govoru bliži oblici na suglasnik (v. arhimandrit). Usp. patrijar(a), patrijarka.

* **Patrijàrhat** m (Sch.-P. 391; Kn. 217; Bel. I 245), **patrijarkat** m, **patrijarkatstvo** s, **patrijarstvo** s (ARj) — isto što patrijaršija; prema lat. patriarchatus.

Patrijarka, patrijarak m isto što patrijarh(a). Oba oblika dolaze u starijem jeziku kod hrvatskih pisaca za sva tri značenja (ARj). Prvi je danas običniji (Bel. I 300).

Patrijarski, patrijarški, patrijaraški, patrijarhalan... pr. — što pripada patrijarsima (ARj).

Patrijàršija (rjeđe: **patrijarčija, patrijarhija, patrijarkija**) ž — 1. dostojanstvo patrijarha; 2. područje kojim vlada p.; 3. kuća u kojoj stanuje p. U starijem jeziku (ARj) i danas (Kn. 15). V. patrijarhat.

Patrijàršijski, * patrijarhijski pr. što pripada patrijaršiji, patrijarhiji.

Patrimonij m baština, očinstvo...; posebno: crkveni imutak, crkv. dobro; crkv. lat. patrimonium (Du Cange III 203; Forcellini IV 532). U starijih pisaca (ARj). V. očinstvo, patrimonio.

Patrimonio s isto što patrimonij; tal. patrimonio: Ima mu (biskup svećeniku) odmah zabiližiti patrimonio oliti baštinu, s kojom se ima uzdržati pošteno. Dobretić 292.

* **Patrìstički** pr. što se odnosi na patristiku (Ž. I 31).

* **Patrìstika** ž znanost koja proučava život, rad, spise, nauk sv. Otaca, tj. crkvenih naučitelja koji su živjeli u prvim vremenima kršćanstva, do konca 7. st. (Ž. I 31); crkv. lat. patristica.

* **Patrocinij** m okrilje, zaštita (crkv. lat. patrocinium), pa: okrilje patronsko, obrana na sudu; svetkovina mjesnog patrona (patrocinium loci. V. patron). U novije vrijeme (Sch.-P. 262).

* **Patrològija** ž isto što patristika; crkv. lat. patrologia (grč. patér — otac, lógos — riječ, nauk). Usp. Enc. XI 560; Lex. VII 1038 ss.

Pàtron m štitnik, skrbnik, branitelj, branitelj na sudu; posebno: svetac zaštitnik nekoga mjesta, pokrajine, naroda... koji se ne smije poistovjetovati sa svecem kojemu je posvećena crkva (Sch.-P. 263. V. titul); čovjek koji ima patronatsko pravo — ius patronatus (Bel. I 197; Rog. 191. V. patronat); lat. patronus (usp. Du Cange III 205; Forcellini IV 533 s.; Diz. lit. 333 s.; Diz. mor. 1048 s.; Sch.-P. 261 ss.; Kod. kan. 1278 i dr.). V. patronuš, supatron, zaštitnik.

* **Patrònat** m skup povlastica s nekim obvezama, koje Crkva daje zakladnicima crkve, kapele, nadarja, kao i njihovim nasljednicima; lat. patronatus, ius patronatus (usp. Du Cange III 205 s.; Lex. VIII 5 ss.; Cr., Pr. 275 ss.; Kod. kan. 1448 ss.). — U novije doba (Bel. I 199; Rog. 191).

* **Patrònatski** pr. što se odnosi na patronat (Bel. I 190; Rog. 321).

Patronuš m isto što patron (ARj).

Pavečerci m mn. večer uoči Badnjaka (ARj).

Pavečerje s, **pavečernica** ž (stsl. pavečernica. Jagić 22 s.) — isto što povečerje. U Ist. crkvi (ARj).

Pavečernji pr. što se odnosi na pavečerje (ARj).

Pavlini m mn. članovi reda sv. Pavla (Ordo Fratrum S. Pauli Primi Eremitae), koji je nastao u Madžarskoj u 13. st. Od tada postoje i kod nas. Vrlo su zaslužni za duhovnost i prosvjetu u Hrvatskoj. Josip II. godine 1786. ukinuo im je Red, osim 2 samostana u Poljskoj (Kraków i Częstochowa). G. 1972. došli su iz Poljske ponovno u Hrvatsku. V. BI 129 s., 189 s.; Lex. (zw. Aufl.) VIII 206 ss.; Šem. II. izd. 799.

* **Pàvlinski** pr. što pripada pavlinima: p. samostan (BI 189, 190).

Pèčat m (u starini i: ž) — isto što biljeg (Pečat jest jedno zlamenje oli jedan bilig duhovni u dušu primljen po rečeni sakramanti. Dobretić 19. V. i Kadčić 11; Sch.-P. 612; Potv. 10); 2. tajna, kao što je tajno što je zapečaćeno, osobito ispovjedna tajna (Što je pečat od ispovidi? Jest jedna teška dužnost ispovidnika, s kojom je... držan mučati i držati skrovite grihe. Kadčić 317. V. i Št. II 325; Sch.-P. 612). Usp. sigil, tajanje, tajna.

Pèčatiti — postavljati, udariti pečat (Red jest pravi sakramenat... i pečati bilig u duši. Dalla Costa I 143).

Pečatnica ž isto što bula (U pečatnici oliti buli večere Gospodinove. Kadčić 274. V. i Cr., Pr 4).

Pečatnik m u svezi: Veliki p. — zbirka svečanih papinih pisama (Dalla Costa I 4).

Pèdal m tipke kod orgulja po kojima se se prebire nogama; tal. pedale — podnožnik.

Pedesètica, pedèsetka ž isto što pedesetnica pod 1 (ARj).

Pedesètnica ž (stsl. pet'deset'nica, petideset'nica. Miklošić, DAW XXIV 25) — 1. blagdan Duhova (Ms 61*. Prijevod grč. pentekosté. V. Pentekosti); 2. posljednja nedjelja pred korizmu (Par.; St. I 341; Kn. 135. V. kvinkvagezima, petodeseti, petodesetica).

* **Pektòral** m križ što ga biskupi nose na prsima; lat. crux pectoralis ili pectorale (pectus — prsi). Usp. Kn. 106. V. enkolpion, pektorale.

* **Pektorale** m isto što pektoral (Sch.-P. 314).

* **Pèkulij** m ovlaštenje da redovnik, boraveći u redovničkoj kući, može imati pokretna dobra i sebi pribavljati potrebne ili korisne stvari (protivno Kod. kan. 594 koji redovnike veže na zajednički život); lat. peculium (ponajprije imovina u stoci, zatim svaki imutak; posebno imutak kojim je sin ili rob kao svojim vlasništvom upravljao, neovisno od oca, odn. gospodara). Usp. Lex. VIII 59; Cr., KP II 2, 150 s.

* **Pekulijaš** m redovnik koji — uz dopust Crkve — ima pekulij. U naše vrijeme (Š).

Pelegrin, peregrin m poklonik, hodočasnik; lat. peregrinus (tuđ, stran, tuđin), tal. pellegrino (putnik, hodočasnik). U starije vrijeme (ARj. V. piligrin).

Pena, pijena ž kazna, posebno kazna za grijehe; lat. poena, tal. pena — kazna (ARj). V. kazan.

Penetencijarij m isto što penitencijar. U starijem jeziku (ARj).

* **Penitencijal** m spis u kojem su upute kakva se vrsta javne pokore ima odrediti za različite grijehe; lat. poenitentialis — što se odnosi na pokoru, pokornički (liber poenitentialis — pokornička knjiga). U novije vrijeme (Kn. 286).

* **Penitencijalan** pr. što se odnosi na pokoru, sakramenat pokore; lat. poenitentialis. U naše doba: penitencijalna praksa i sl. (Š).

***Penitencìjar** m svećenik koji je u staro vrijeme (od 3. st.) nalagao javne pokore grešnicima i predvodio biskupu na izmirenje one koji su izvršili pokoru; svećenik koji bi odrešivao vjernike koji su bili otpali od vjere; lat. poenitentiarius (poenitentia — pokora). Poslije se tako posebno zove: svećenik u katedralnim crkvama koji ima vlast odriješiti od slučajeva pridržanih biskupu (canonicus poenitentiarius. — Usp. Kod. kan. 399, 401; Rog. 287; Šem. II. izd. 289); svećenik koji odrešuje vjernike koji dolaze u Rim prigodom jubileja (poenitentiarius minor); osoba koja je na čelu Penitencijarije Apostolske (Poenitentiarius Maior). Usp. Du Cange III 331; Lex. VIII 368 s.; Diz. mor. 1066 ss.; Cr., KP II 1, 121 s. V. penetencijarij, penitencijarij, penitencijer, pokorničar.

* **Penitencijarij** m isto što penitencijar (Rog. 238).

* **Penitencijarija** (Apostolska) ž — jedno od sudišta Sv. Stolice kojemu je vlast ograničena na unutrašnje područje, bilo sakramentalno bilo nesakramentalno; lat. Poenitentiaria Apostolica (Kod. kan. 258. Usp. Cr., KP I 57; Bel. II 155; Rog. 127). V. Pokorničarna.

Penitencijer, penitencir m isto što penitencijar. U starijih pisaca (ARj).

* **Peniten(a)t** m isto što pokornik; lat. poenitens (part. prez. od poenitere — kajati se). Usp. Diz. lit. 334 ss. U novije vrijeme (Ž. I 123).

* **Penitentkinja** ž isto što pokornica pod 1 i 2 (Živ. 53, 133). V. peniten(a)t.

* **Pentateuh** m (BL 197; Šarić 15; Svezn. s.v.), * **Pentateuk** m (Bakotić u prijevodu SP i rj.) — isto što Petoknjižje; grč. Pentáteuchos (pénte — pet, teũchos — svitak), lat. Pentateuchus (Chassang s.v.; Enc. XI 646 ss,; Forcellini IV 567; Suk 21). Naši prevoditelji imaju: Peteroslog (Skarić), Peteroknjiga (Šarić), Petoknjižje (Suk 21; Stv., Uvodi 241).

* **Pentekostálac** m pristalica najnovijega kršć. pokreta, kojemu je glavna oznaka: vjera u Duha Svetoga i u njegovo djelovanje. Otud i naziv p. (v. Pentekosti), duhovnjak. Pokret je nastao najprije u protestantizmu, a kod katolika se pojavio u SAD prije 8-9 godina i nazivlje se »pokret karizmatičke obnove«. Među katoli-

cima pokret je raširen u šezdesetak zemalja i broji oko 600.000 pripadnika, karizmatika (v. karizmatik). Glas koncila XIV (1975), br. 12, str. 3.

* **Pentekostalistički** pr. što pripada pentekostalcima: p. pokret. Glasnik Srca Isusova i Marijina 66 (1975), 290.

* **Pentekostalizam** m pokret pentekostalaca (v. pentekostalac). Usp. Veritas 1975, br. 12, str. 25.

Pentekostan (ARj), **pentikostan** (ARj s.v. Duhova) pr. — što pripada Duhovima (v. Pentekosti).

Pentekosti m mn. isto što Duhovi; od grč. pentēkosté (hēméra) — pedeseti (dan); prema kršć. lat. pentecoste. Tako je u grč. nazvana završna židovska svetkovina koja se slavila pedeseti dan poslije Pashe (svetkovina žetve — blagdan sklapanja saveza na Sinaju). Kako se u te dane zbio i dolazak Duha Svetoga, to se naziv u SP NZ više puta spominje (Dj 20, 16; 1 Kor 16, 8) i prima značenje »Duhovi« (usp. Raumer 308; BL 233). Na spomenutim mjestima SP imaju naši prevoditelji: Pedesetica (Skarić), Duhovi (Zagoda, Šarić, Stv.: Dj 20, 16), pedeseti dan (Stv.: 1 Kor 16, 8), pedesetica (Bakotić) itd. Neprevedeni izraz dolazi u starijem jeziku (U dni pentekosta njih osladi jezici ognjenim. Fancev, Vat. mol. 68. V. ARj). Usp. pedesetica, pentikosti.

* **Pentekostizam** m pokret među kršćanima koji naglašava duhovsku stranu kršćanstva (djelovanje Duha Svetoga u Crkvi, njegovo štovanje...); prema grč. pentēkosté (v. Pentekosti i pentekostalac). Usp. Veritas 1975, br. 12, str. 24 s.

* **Pentikostar** m u Ist. crkvi: knjiga s oficijima od Uskrsa do Duhova (Skok, ERj II 637).

Pentikosti m mn. isto što pentekosti; prema stsl. pen'tikosti, pentikostij, pentikostija (Miklošić, DAW XXIV 25; Vasmer XII 271: Jagić 300). U starijem jeziku (ARj).

* **Penula** ž isto što kasula; od naziva profane rimske nošnje koja se zvala paenula. U naše doba (Kn. 97).

Pepelan, pepeljav pr. što pripada pepelu. U svezi: pepelna, pepeljava srijeda — isto što Pepelnica (ARj).

* **Pepèlati (se), pepèliti (se), pepeljati (se), pepeljiti (se)** — posipati (odn. dati sebi posuti) glavu pepelom na Čistu srijedu (ARj).

* **Pepelávati** nesvr. prema svr. pepelati (Radić, Bog. 152).

Pepélnica ž prva, Čista srijeda u Korizmi, kad svećenik vjernicima u znak pokore posiplje glavu pepelom (usp. Jon 3, 6; Mt 11, 21; Cabrol II 2, 3037 ss.; Št. I 425; Kn. 120; Ms 26*; Sch.-P. 249). V. pepelan, pepelnica, srijeda.

Per anum (lat.) isto što »kroz godinu« (v. vrijeme).

* **Perfekcija** ž moralna kršć. savršenost koju čovjek postizava kad se, koliko je moguće više, čuva grijeha i nastoji steći što veći stupanj kreposti; lat. perfectio — savršenost (Diz. mor. 1074). U novije doba. V. savršenost.

* **Perikopa** ž odlomak SP određen za čitanje za vrijeme službe Božje (BL 234); grč. perikopé — isječak, kratka izreka, poglavlje (usp. Bailly i Chassang s.v.), lat. pericope (usp. Forcellini IV 598). U novije doba (Sch.-P. 119, 124; Kn. 13 i dr.). V. parimija, perikope.

* **Perikope** ž isto što perikopa (Svezn. s.v.).

Perjurija ž isto što krivokletstvo; lat. periurium. U starijem jeziku (ARj).

Pétak m (stsl. pet'k') — peti dan sedmice (v. sedmica). Često u svezi: Veliki p. (stsl. velik' pet'k'), Petak Muke Gospodnje — petak u Velikom tjednu (Miklošić, DAW XXIV 25; ARj; Cr., Pr. 170; Št. II 63; Sch.-P. 513; Kn. 46; Čs 1351); svijetli p. — prvi p. po Uskrsu (ARj); rusani p. — prvi p. poslije Duhova (ARj); mladi ili prvi p. — prvi p. u mjesecu, posvećen Srcu Isusovu (Sch.-P. 744).

Petodeseti — redni br. (pedeseti). U svezi: petodeseta nedjelja —isto što pedesetnica pod 2.

Petodesetica, petodesetnica, petodesnica ž isto što pedesetnica pod 2. U starijih pisaca (ARj).

Petohljebnica ž posuda za blagoslov kruha, vina i ulja (u Ist. crkvi). Pavić 14.

* **Petòknjižje** s zajednički naziv za prvih pet knjiga SP SZ; od pet knjiga. V. Pentateuh.

Petràhil, petràhilj, petrahir m isto što epitrahilj; grč. petrachéli od peritrachélion, stsl. petrahil' (ARj; Vasmer XII 232; Maretić, Gram. 97). V. petrakilj.

* **Petrakilj** m isto što petrahil (S. Ranković, Dela III 97).

Pìcokara, pìcukara ž pobožna žena koja ima zavjet čistoće i živi u svijetu; tal. bizzochera, pinzochera — bogomoljka. U starijih pisaca (Koji dopuštaju... oblačit se u fratiće oli picokare. Kadčić 291), a i danas u Dalmaciji, npr. u Poljicima (ARj) i oko Sinja (Š).

Pìcokarski pr. što pripada picokarama (ARj).

Pijàtić m mali tanjurić, plitica, što se mora držati ispod brade vjernika dok se pričešćuju (Sv. Kongr. Sakr. 26. ožujka 1929.); tal. piatto, piattello (usp. Diz. mor. 1517). U starijem jeziku (ARj) i danas u Dalmaciji (Š).

Pijetat m ljubav, poštovanje, milosrđe, smilovanje koje proizlazi iz kršć. motiva; lat. pietas. U starije vrijeme (ARj). V. pijetet.

Pijetet m isto što pijetat. U novije doba (Ž. I 385).

Pijevnica ž u crkvi mjesto gdje stoje oni koji čitaju i pjevaju. U Ist. crkvi (ARj; Pavić 12). V. pjevalište.

Pijun m kumče; lat. filiolus (v. piljun). Govori se u Istri (ARj).

Pìksida ž (u starije vrijeme i: **piksid** m, **pisida** ž) — posuda u kojoj se drže sv. hostije; iz grč. pyksís (kutija), preko lat. pyxis — pyxidis (ARj; Ms 38). V. blustar, ciborij pod 2, čestičnjak, krušnik, pižida, svetoshrana.

* **Pileol** m isto što kalota; lat. pilleolus — kapica. U naše doba (Gjanić 240).

Piligrin m isto što pelegrin; hodočašćenje (prema jednom primjeru iz poč. 15. st. u ARj).

Piljun m kumče (kod krizme). Za ARj postanje je naziva tamno. Skok ga izvodi iz riječi filiolus, koja u srlat. znači: mali sin, zatim dijete koje se drži na krstu, kumče (RES1 X 194 s.; v. Du Cange II 438). Govori se u Dubašnici u Krku (ARj), u okolici Karlovca (Oberški) i dr.

Pìr (u bosanskom govoru: **pijer**) m — gozba, svadba, posebno prigodom vjenčanja (Miklošić, DAW XXIV 33; Kiparsky 53; ARj; Kadčić 410; Dobretić 105 i dr.).

Piran, pirni, pirnji, pirovan pr. što pripada piru, svadben (ARj).

Pirnica m i ž odrasla osoba, muška ili ženska, koja je na piru (ARj; Par.).

Pirnik m tko je na piru (ARj; Par.).

Piròvati — gostiti se; činiti gozbu, svadbu, osobito prigodom vjenčanja (ARj; Par.; Dobretić 479 i dr.).

Písac, pisalac m pisar, bilježnik; poznavalac, tumačitelj Mojsijevih zakona. U starije doba (ARj), dok je danas običnije: književnik, pismoznanac.

Pìsanica ž što je napisano; pismo; posebno: 1. isto što poslanica pod 1 (ARj); 2. šareno uskrsno jaje (ARj; Par.).

Pisànija ž kupljenje milostinje za koji manastir, što ga čine kaluđeri i kod kojega zapisuju imena darovatelja, da ih mogu spominjati u molitvama. I tako skupljena milostinja zove se p. U Ist. crkvi (ARj; Par.).

* **Piscina** ž podzemna zatvorena spremica koja prima upotrebljenu krsnu vodu iz krstionice (Sch.-P. 285); lat. piscina — mjesto gdje se kupi voda, ribnjak (piscis — riba). U naše vrijeme.

Piskup m isto što biskup; prema ngrč. pískopos, stsl. piskup' (Miklošić, DAW XXIV 13; Jagić 307; Berneker 58; Skok, RES1 VII 190). U starijem jeziku (ARj).

Piskupija ž isto što biskupija. U starom jeziku (ARj).

Písmo s radnja kojom se piše, pisanje; nešto napisano, spis, knjiga. Posebno se tako zovu: 1. svete knjige Staroga i Novoga zavjeta, ili samo »pismo« i u mn. »pisma« (ARj h. a), ili u svezi »Sveto pismo« (U pismu svetomu staroga i novoga zakona. Dobretić 1. V. Stv., Opći uvod 233; RBT 856 s.; Bel. I 4. Ovo je i danas najobičnije!), »Sveta pisma« (U svetih pismih. Bernardin 7. V. skriptura); 2. pismeni akt Sv. Stolice, ili samo »pismo« (prema lat. Litterae), ili u svezi: »apostolsko p.« (prema lat. Litterae Apostolicae), »okružno p.« (prema lat. Litterae Encyclicae. V. Rog. 240 s.; Herman 179. Usp. okružnica); 3. pismeni akt biskupa, obično u svezi »pastirsko p.« (Sch.-P. 52).

* **Pismoznanac** m od vremena Ezre naziv za učitelje vješte sz. Zakonu (prema grč. gramateús, lat. scriba). Ti su učitelji imali odgovarajuću naobrazbu i počasni naslov rabbi (BL 237; HZ 30 s. Usp. DF: Mt 23, 13. 15. 23. 25...; Lk 6, 7...). V. književnik, pisac, zakonoznanac.

Pistola, pistula ž isto što poslanica(v. epistola). U starijem jeziku dosta često (ARj).

Pistular m isto što podđakon (v. epistolar, pištolar). U starijem jeziku (ARj).

Pistularstvo s služba, red pistulara (ARj).

Pištola, pištula ž isto što poslanica (v. epistola). U starijih bosanskih i dalmatinskih pisaca (ARj).

Pištolar m — 1. isto što podđakon (v. epistolar); 2. knjiga u kojoj su poslanice (v. epištolar). U starijem jeziku (ARj).

* **Pištùlar** m isto što epištolar. Obično među starijim svećenicima u Dalmaciji (Š). V. pištolar.

Pitomac m dječak koji se u sjemeništu odgaja za svećenika. U naše doba obično. V. alumni.

* **Pižida** ž isto što piksida (v. sudak).

Pjȅsma (u starije doba i: **pjesna, pjesan;** stsl. pêsn'. Ms Vat 46 a, 70 c, 103 a...) ž — ono što se pjeva, pjevanje, umjetnički sastav u stihovima; osobita vrsta poezije u SZ (ARj. V. psalam). U svezi: duhovna, pobožna p. — pobožna p. različita sadržaja (Kn. 53, 140), prema lat. canticum (v. kantik); p. prije evanđelja — kratak usklik, molitva prije čitanja evanđelja (Bol. 111; Vjenč. 60...); Pjesma nad pjesmama — naziv sv. knjige SZ, prema lat. Cantica canticorum (BL 238).

Pjȅvač, pjȅvalac m tko u crkvi pjeva: Tumačitelji zakona crkvenoga drže ju (kavku) za red, kojega zovu pivalac. Kadčić 30. Red od pivalaca oliti kantura. Dobretić 280. V. i ARj; Ms 45. Usp. kantor, pojac, spjevalac.

Pjȅvalište s mjesto u crkvi određeno za pjevanje (Oni imaju prvo najdostojnije místo u pivališću oliti vam koru. Dalla Costa I 50. V. još Št. I 365; Rog. 183). Usp. pijevnica, kor.

Pjevnik m knjiga u kojoj su napjevi misa, časoslova, različitih crkv. pjesama... (Časoslovni pjevnik. Tem. dok. 85). V. kantual.

Plȃč m — 1. naziv za tužne pjesme, tužaljke Jeremije proroka (ARj; Par.), prema lat. lamentatio (v. lamentacija); 2. oduža pjesma o žalostima Bogorodice za vrijeme Isusove muke, ili samo »plač« ili u svezi »Gospin plač« (poznate su takve pjesme Divkovića, Babića, Kneževića).

Plȃća, plȃta ž nagrada za posao, službu; posebno: 1. nagrada u nebu za dobar, krepostan život na zemlji (ARj); 2. isto što milostinja pod 4 (Može li misnik za jednu misu dvi plaće primiti? Kadčić 70).

Plaćati nesvr. prema svr. platiti.

Plàneta, plànita ž isto što kasula; srlat. planeta (Du Cange III 301; Forcellini IV 693; Diz. lit. 338; Caerem. 222; Sch.-P. 313; Kn. 97).

Plȃšt m (stsl. plašt') — gornja haljina koja se nosi povrh ostaloga odijela; posebno: 1. isto što pluvijal (ARj; Št. I 435; Kn. 200); 2. najgornja vancrkvena haljina kod nekih redovnika (Š).

Plaštanica, plaštenica ž u Ist. crkvi: 1. najgornja lit. haljina, plašt (ARj); 2. plahta kojom se pokriva oltar (ARj); 3. tkanina na kojoj je slika Kristova polaganja u grob, a izlaže se na Veliki petak na cjelivanje (Pavić 14).

Plátiti — dati plaću; nagraditi ili kazniti u drugom životu. U svezi: p. misu — dati prinos za misu. Od 13. st. (ARj).

Plȃv ž isto što lađica (Terzić 157).

Plȃvčica ž — 1. starozavjetni korabalj kod Židova, a pren. Bogorodica (u nekih starijih pisaca. ARj); 2. isto što lađica (Terzić 335).

Pleban, plebanus, plebanuš (u kajkavaca) m — svećenik koji stoji na čelu određenoj skupini vjernika, na određenom području, župnik; srlat. crkv. plebanus (plebs, plebes — puk, vjernici; župa, župska crkva...). Usp. Du Cange III 307 ss.; Lex. VI 534 s.; Miklošić DAW XV 118; Matzenauer 403; Skok, RESl VII 198. U starijem jeziku (ARj). V. plevan, plibanuš. plovan, prebanoš, pribanuš.

Plebanija ž isto što župa (v. pleban). U starije doba (ARj).

* **Plebanski** pr. što pripada plebanu, plebaniji: plebanska crkva (Šem. 487). V. župni.

Plebanuški pr. što pripada plebanima, plebanušima (ARj).

* **Plènaran** pr. pun, potpun (lat. plenarius); osobito u svezi »plenarni koncil — concilium plenarium« (tj. sabor biskupa i metropolita više crkvenih pokrajina s papinim legatom na čelu). V. Kod. kan. 281, 282; Rog. 247; Cr., KP I 129; II 1, 135. V. krajevan, opći.

* **Plevan, pelvan** m isto što pleban. Na Cresu (Skok, Sl. 3, 55).

Plibanuš m isto što pleban: Az domin Paval plibanuš ste Marije pod Okićem (1505). K. 189. Mažuranić II 260.

Plik m isto što pala (Korporal i plik imadu biti od postava oliti platna lanenoga. Dobretić 395. V. i 275, 410).

* **Plìkata** pr. ž savijena, smotana (lat. plicata, od plicare — saviti, smotati). Dolazi samo u svezi »planeta plikata« (lat. planeta plicata). Tako se zovu podmotane, savijene planete, koje su prije nosili đakon i podđakon u nedjelje i ferije adventa i korizme i još u nekim prigodama mjesto dalmatike i tunike (v. planeta). U naše doba (Kn. 146).

Plitica, plitnica ž isto što patena (Je li od potribe ticati... čašu i pliticu, tj. kalež i patenu? Kadčić 38. Patena oliti plitnica. Dobretić 274. V. još Št. I 447; Ms 24; Prič. 13).

Plodiv pr. koji donosi plod. U svezi: milost plodiva — milost koja donosi plod (Milost zadovoljiva i milost plodiva oliti izvršiva. Kadčić 9), prema lat. gratia efficax. V. izvršiv.

Plòvan m isto što pleban; tal. piovano (Boerio 511). U starijem jeziku od 14. st. (ARj) i danas među čakavcima (na Krku, Rabu, u Istri... Usp. Skok, Sl. 3, 55).

Plovànija ž isto što župa (U Istri, na Krku); župska kuća (u Lici). ARj; Skok, Sl. 3, 55.

Plovijal, plovio (u Dubrovniku) m — isto što pluvijal (ARj).

Pluvìjal m dugi široki lit. ogrtač koji seže od vrata do gležanja, a upotrebljava se kod ophoda, svečanih večernja, blagoslova...; od lat. naziva profane nošnje pluviale (vestis pluvialis, cappa pluvialis) koji znači: putna, kišna kabanica (lat. pluvialis — kišni, pluvia — kiša). Usp. Du Cange III 318 s.; Diz. lit. 340 s. — Obično od starine (ARj; Kn. 100 s.; Sch.-P. 312, 322; Potv. 18). V. plašt, plovijal.

* **Pluvijàlist** m klerik (ne svećenik!) koji nosi pluvijal u lit. funkcijama (npr. pjevač koji intonira antifone, upravlja pjevanjem u koru, incenzira kor...); crkv. lat. pluvialista, tal. pivialista (Diz. lit. 341; Sch.-P. 474).

Pobijèditi — borbom nadvladati. O Kristu koji je pobijedio svijet, grijeh, smrt, pakao (Iv 16, 33; Kol 2, 15; 1 Kor 15, 24 s.); o kršćanima koji zaslugom Janjetove krvi (Otk 12, 10 s.; 15, 2) pobjeđuju Zloga (1 Iv 2, 13 s.), koji vjerom u Sina Božjega (1 Iv 5,5) pobjeđuju antikriste (1 Iv 4, 4), zlo (Rim 12, 21), pa im je pripravljena kruna života (Jak 1, 12; Otk 2, 10), slave (1 Pt 5, 4), pravednosti (2 Tim 4, 8). Oni će biti sinovi Božji (Otk 21, 7), sjest će na prijestolja uz Krista (Otk 3, 21) i vladat će s njime nad narodima (Otk 2, 26). RBT 869 s. V. i ARj.

Pobir m isto što bir (Mažuranić I 62).

Pȍbjeda ž borbom dobivena bitka; dobivena bitka što je nad svijetom, grijehom, smrću, paklom izniješe Krist i njegovi pravednici: Kristova, kršćanska pobjeda (v. pobijediti). RBT 869 s.

Pȍbjednik m tko je pobijedio; Krist, pravednik (v. pobijediti, pobjeda). RBT 869 s.

Pòbočan pr. što stoji kome o boku. U svezi: p. poslanik — kardinal kojega papa šalje da ga zastupa kao »alter ego« (Cr., Pr. 65); prema lat. legatus a latere (v. 1. legat).

Pȍbožan pr. koji je odan Bogu, koji štuje Boga i ono što je sveto, koji je dobar... U starijih pisaca od 18. st. (ARj) i u naše doba, osobito u svezi: p. djelo, p. čovjek, p. raspoloženje (Ž. II 375), p. život (Kn. 5), p. putnik — hodočasnik (Par.)... V. nabožan, redovan, redovnički, religiozan.

* **Pobožánstveniti,** * **pobožánstviti** — približiti Bogu, učiniti sličnim Bogu. U naše vrijeme (Š). Usp. Kn. 5; Ž. II 3. V. božanstveniti.

Pobòžićni pr. što je poslije Božića (ARj).

Pòbožnik m pobožan čovjek (ARj; Par.; Tem. dok. 17; Čs 12). V. redovnik.

Pòbožnost ž (u starije doba i: **pobоštvo** s, **pobožanstvo** s) — svojstvo onoga koji je pobožan; pobožno djelo (ARj; Ž. II 374; Bajić 89 i dr.). V. redovništvo pod 2, religioznost.

* **Pòbožnjak** m pobožan čovjek. U šali, podrugljivo (Š).

Pòbratim, pobratin m tko je uzet za brata, tko se je s kim pobratio. Običaj bratimljenja poznat je od starine. Često se spominje u nar. pjesmama. Poznat je i danas po nekim našim krajevima (npr. u Dalmaciji). Katkada se vrši u crkvi uz

poseban obred, blagoslov (usp. M. Gavazzi, Vitalnost običaja pobratimstva i posestrimstva u sjevernoj Dalmaciji, Radovi instituta JAZU u Zadru, knjiga 2; Krek 595 ss.; ARj; DDM i dr.). Usp. posestrima.

Pòbratimiti (se), **pòbratiti** (se) — učiniti koga pobratimom, bratom; postati pobratim, brat (ARj; Par.; DDM). Usp. posestrimiti.

Pòbratimski pr. što pripada pobratimima (ARj; Par.; DDM).

Pòbratimstvo s stanje onih koji su se pobratimili (ARj; DDM). V. pobratim, posestrimstvo.

* **Pòbudnica** ž samo ili u svezi: apostolska p. — pobudni govor, pobudno pismo Sv. Oca. U naše doba obično. V. Okružnice Šib. bisk. 1974, br. 5, str. 5 i passim; Glas Koncila XIV (1975), br. 1, str. 3; Marija XIII (1975), br. 2, str. 43. Usp. ekshortacija.

Pȍčastan, pȍčasni pr. koji je na počast, koji je u počasti. U svezi: počasni naslov — naslov koji se crkv. osobi daje iz počasti (monsignore, doktor, magister... Cr., KP II 2, 48), počasni kanonik — kanonik iz počasti, ne pravi k. (Cr., Pr. 87; Rog. 291). V. začastan.

Počétak m o Kristu koji je prvi u Božjoj misli, p. svega stvorenoga (usp. Kol 1, 15—20).

Počimalja, počimaljka ž djevojka koja u crkvi počinje crkveno pjevanje. U Slavoniji (ARj; Š). V. vodilja.

Pòčinak m odmor, stanje kad tko počiva. U svezi: vječni p. — smrt, grob, kraljevstvo nebesko; dan počinka — dan kad se treba uzdržavati od teških poslova. U SZ je to bila subota (Izl 20, 8). Za kršćane je to dan Isusova uskrsnuća, nedjelja. Taj dan kršćani posvećuju radosnom slavljenju Stvoritelja i otkupitelja i uživaju predokus vječnoga počinka kad će zauvijek počinuti od svojih napora (Otk 14, 13). RBT 871 s.

Pòčinuti — smiriti se, odmoriti se; umrijeti, jer pravednike iza smrti čeka odmor, počinak. Redovno u svezi: p. u miru, u Gospodinu (Da počinu u miru. Kadčić 102. Mladić... mirno počinuo jest u Gospodinu. Dalla Costa I 193. V. ARj i dr.).

Počívati nesvr. prema svr. počinuti; ležati sahranjen u grobu (Kojih tilesa ondi počivaju. Kadčić 83).

* **Podànašnjenje** gl. im. od podanašnjiti; nastojanje Crkve, redovn. zajednice da se obnovi u vjernosti Kristu, odn. sv. Utemeljitelju pazeći na probleme vremena; prema tal. aggiornamento. Obično poslije II. vat. sabora.

* **Podanašnjiti** — učiniti nešto suvremenim, današnjim. V. prethodnu riječ.

* **Podarhiđakon** m zamjenik arhiđakonu, isto što dekan (Bel. I 288). V. namjestojašpršt, podjašpršt, vicearhiđakon.

Poddatar m do Pija X. zvao se kardinal koji je vodio Apostolsku Datariju, a sada se tako zove njegov zamjenik (v. datar); lat. subdatarius (sub — pod, datarius — datar). U naše doba (Cr., KP I 1, 123).

* **Poddekan** m kardinal koji nasljeđuje kardinala dekana (v. dekan); lat. subdecanus (sub — pod, decanus — dekan). Usp. Kod. kan. 237. — U novije vrijeme (Cr., Pr. 56). V. subdekan.

Podđak (u starije vrijeme: poddijak, poddjak) m — isto što podđakon; prema stsl. pod'dijak' (Miklošić, DAW XXIV 15; ARj).

Pȍdđakon (Obr. 6; Vlašić 90 i passim) m — u starini: poddijakon, poddjakon, podjakon, poddjakun (ARj) — klerik prvoga višeg reda u Kat. crkvi, za stupanj niži od đakona; grč. hypodiákonos (v. ipođakon). Red je dokinut Ap. Pismom P. Pavla VI. »Ministeria quaedam« od 15. kolovoza 1972. Usp. epistolar, hipođakon, podđak, podslužitelj, polođakon, poluvanđelistar, poslužitelj, subđakon.

Podđakònat — u starije doba: poddjakonat (ARj), podjakonat (Bel. I 107) m — red, služba, vlast podđakona. V. hipođakonat, ipođakonstvo, podđakonstvo, podslužiteljstvo, poslužiteljstvo, subđakonat.

Pȍdđakonstvo (u starije doba: podjakonstvo, poddjakunstvo) s — isto što podđakonat (ARj).

Podijèliti — dijeliti, dati. Često u svezi: p. sakramente (Ispovidnik... dužan je... podiliti ispovid, kad je moljen. Kadčić 241. V. Prič. 29; Bol. 45); p. nekome crkv. nadarbinu (Bel. I 173); p. oprost, povlasticu (Ž. I 252). Usp. dijeliti, udijeliti.

Pòdizanje gl. im. od podizati; dio mise kad se diže tijelo i krv Isusova na poklon vjernicima (ARj; Kn. 70; Sch.-P. 393).

Podjačiti (se), **podjačivati** (se) — postati, postajati đak (ARj).

* **Podjašpršt** m isto što podarhiđakon (Klaić).

Pȍdjela ž isto što dioba; posebno: 1. isto što podjelba; 2. isto što milostinja pod 3. ARj.

* **Podjelba** ž davanje crkv. službe, nadarbine (Cr., Pr. 40). Često u svezi: župa »slobodne podjelbe« — župa koju biskup slobodno podjeljuje bez posebnih formalnosti (Cr., Pr. 75, 273; Rog. 312), prema lat. parochia liberae collationis. V. podjela.

Podjèlitelj m tko nešto dijeli; tko dijeli sakramente (Podilitelj svetih sakramenatah. Kadčić 111); tko daje kakvu povlasticu (Cr., Pr. 24; Ž. I 252).

Podjeljívati nesvr. prema svr. podijeliti: p. sakramente (Kadčić 187; Cr., Pr. 153), p. crkvenu službu, nadarbinu (Bel. I 173 ss.; Cr., Pr. 40, 274).

Pȍdloga, podlaga ž što god je podloženo (prema gl. podložiti, podlagati); stvar (voda, ulje...), čin, obred (pranje, mazanje) kod dijelenja sakramenata. U starije doba (Koja je materia oli podloga ovoga reda? Kadčić 32. Podlaga od krštenja jest voda naravna. Dobretić 24). Usp. lijes, materija, stvar, stvor, tvar.

Pòdložnica ž podložna žena; redovnica koja je podložna starješici.

Pòdložnički pr. što pripada podložnicima. U svezi: podložničko bogoslužje — štovanje koje se iskazuje svetima i blaženima, najodličnijim Božjim podložnicima (Cr., Pr. 240), prema lat. cultus duliae (v. dulija).

Pòdložnik m podložan čovjek, podanik; posebno: 1. podanik crkv. ili redovn. starješine (Po krštenju... činimo se podložnici svete crkve. Dobretić 38); 2. čovjek koji ima pravo primiti sakramenat (Sami čovik jest podložnik i primitelj sakramenata. Dobretić 19).

* **Podnamjesnik** m isto što provikar (Ivanošić 181).

Pòdručje s što je kome područno, pod rukom, vlašću; opseg crkv. vlasti, jurisdikcije, osobito u svezi: nutarnje ili vanjsko p., prema tome, da li je nekome dana vlast da je vrši samo tajno, u vezi s dijeljenjem sakramenata, ili je može vršiti i izvan dijeljenja sakramenata (Cr., Pr. 47), prema lat. »pro foro interno vel externo« (usp. Kod. kan. 202).

Pòdružan pr. koji je s kim u društvu kao drug s drugom. U svezi: podružna crkva, kuća... — isto što podružnica (usp. Cr., Pr. 273). V. filijalan.

Pòdružnica ž samostan, kuća, crkva, župa... koja je ovisna o drugom samostanu, crkvi, župi (matici). Usp. Cr., Pr. 102, 102, 270, 273. V. filijala.

Podslužitelj m isto što podđakon. U starije doba (Koliko je redovah?... 1. vratar, 2. štioc, 3. zaklinjavac, 4. svićar, 5. podslužitelj, 6. služitelj, 7. misnik. Kadčić 8).

Podslužiteljstvo s isto što podđakonat (što je podslužiteljstvo iliti sudjakonat? Kadčić 37).

* **Pòdstrig** m isto što tonsura (Cr., Pr. 31).

Podstriženik m tko je podstrižen, tko ima ostriženje, redovnik. U starije vrijeme (ARj). V. postriženik.

* **Poduhovski** pr. što je poslije Duhova: poduhovske nedjelje... Fućak 48.

Pòdušan pr. isto što savjestan. U svezi: podušni brav — brav koji se kolje za podušje, daću. U Srbiji (ARj).

Pòdušje s — 1. milostinja, poklon što se daje za dušu pokojnika; 2. isto što daća. U Srbiji (ARj; Par.; Ben.).

Pòdvorba ž služenje, pomaganje, pratnja; pomaganje svećeniku kod oltara (Par.). V. asistencija.

Pòdvornik m tko nekoga dvori; tko dvori svećenika kod mise (Št. II 20), kod dijeljenja sakramenata (Št. I 300). V. poslužnik.

Pòdzemlje s prema nauku SZ: mjesto duboko pod zemljom, kamo odlaze duše preminulih da trpe kaznu (Iz 5, 14), da iščekuju otkupljenje (Ps 49, 16). Usp. BL 239 s.; RBT 815 s.

* **Pòdzemnik** m stanovnik Podzemlja (Čs 3; Ms 112*).

1. **Pògan** m (ž) neznabožac, idolopoklonik, nekršćanin; zao; grešnost; poganska vjera; od lat. naziva paganus koji označuje najprije onoga koji stanuje na selu, izvan grada (pagus — selo, zaselak); zatim onoga koji ne služi u vojsci; a kad je kršćan-

stvo Milanskim ediktom (g. 313.) dobilo slobodu te neznaboštvo bilo potisnuto na selo, dobiva značenje: pristalica stare vjere, neznabožac. S tim novim značenjem dolazi prvi put u ediktu cara Valentinijana od g. 368., kojim se **zabranjuju razne** vrste neznabožačkih kultova (usp. Raumer 285; Forcellini IV 467; Oberški 335. V. još etnik).
Latinski je termin rano ušao u slavenske jezike. U stsl. imamo i pr. i im. pogan' i im. poganin'. Miklošić drži da su njemački misionari donijeli lat. riječ u Panoniju, a odatle da se raširila među ostale Slavene. Vjerojatnije je, međutim, mišljenje Skoka da su je Slaveni uzeli od Romana na Balkanu. Slaveni su primili kršćanstvo kad kod Romana već nije bilo razlike između kršćanskoga grada i poganskog sela, kad je kršćanstvo svagdje pobijedilo, pa se kod Romana razvilo i drugo značenje riječi »paganus« — zao. Zato u Slavena na Balkanu »pogan-(in)« znači: neznabožac, krivobožac, a onda i zao (v. Miklošić, DAW XXIV 9 s.; DAW XV 119; Matzenauer 68; Meillet, Études 185; Skok, RESl VII 193 ss.). — Obično u starijem i novijem jeziku (ARj s. v. 1. i 2. pogan). V. neznabožac.

2. **Pògan** pr. isto što poganski (ARj s. v. 3. pogan).

Pòganica, pòganka, pògankinja ž žena neznabožačke vjere (ARj).

Pòganik m isto što poganin (Kadčić 488).

Pòganin m neznabožac; zao čovjek (v. 1. pogan). U starijih pisaca (ARj), a i danas. V. paganin, poganica, poganik.

Pòganiti — kaljati, oskvrnjivati; od pogan s nast. -i -ti. Dosta često u starije vrijeme (ARj), a čuje se i danas. V. opoganiti.

Pogànluk m, **poganština** ž isto što poganstvo (ARj).

Pòganski pr. neznabožački, zao, zlo. V. 2. pogan.

Pogánstvo s poganska vjera, idolatrija, neznaboštvo; prema lat. paganismus (v. paganizam i 1. pogan) i gentilitas (ARj; Ž. II 100; Inic. 26). V. poganluk.

Poglàvar m zapojednik, tko ima vlast; crkveni ili redovnički starješina, osobito u svezi: crkveni poglavari (Buj. II 163), redovnički poglavari (Cr., Pr. 107), vrhovni poglavar (Cr., Pr. 110), generalni poglavar (Šem. II. izd. 783), posluh poglavarima (Bajić 130)... V. naredbnik, starješina.

Poglavàrica ž isto što starješica. Često u svezi: vrhovna p. (Šem. II. izd. 818, 832) — p. cijeloga reda, družbe; provincijalna p. (ib. 844) — isto što provincijalka...

Poglàvarski pr. što pripada poglavarima, npr. poglavarska vlast (jurisdikcija). Ž. I 218; Cr., Pr. 110. V. starješinski.

Poglavárstvo s — 1. vlast i dostojanstvo poglavara (ARj); 2. red anđela (Nad svako poglavarstvo i vlast i silu i gospodstvo. Zagoda: Ef 1, 21; V. anđeo), prema lat. principatus. V. poglavlje pod 1.

Pòglavlje s — 1. isto što poglavarstvo pod 2 (u starijem jeziku. ARj); 2. kraći odlomak SP što se čita u božanskom oficiju (Št. I 457. V. kapitul).

Pogrditelj m čovjek koji psuje, vrijeđa Boga ili ono što je sveto (Dalla Costa I 177; Dobretić 308).

Pogrditi — osramotiti, obeščastiti, opsovati (U oholstvu svomu ki pogrdi Boga. Marulić 54). V. psovati.

Pogrđívati, pogrdivati — nesvr. prema svr. pogrditi (Kadčić 253, 503).

Pògreb (u starini: **pogrob**) m — ukop mrtvaca, sprovod, grob (ARj; Par.; Sch.-P. 483). V. sprovod.

Pògreban pr. koji pripada pogrebu (Ako bude umriti bez naredjenja pogrebnoga. Dalla Costa I 196). Često u svezi: pogrebna misa (Št. II 125; Sch.-P. 418; Spr. 8), svečanost (Sch.-P. 483)... V. misa, sprovodan.

Pogrebati, pogrobiti, pogrepsti — ukopati, sahraniti mrtvaca (ARj).

Pogrebavati, pogrobivati, pogrebljivati, pogrobljivati — nesvr. prema svr. pogrebati (ARj).

* **Pogrebica** ž — 1. molitve što se mole nad grobom; 2. prinos što se daje onome koji moli za mrtve. Par.

Pogrebište, pogrobište, pogreblje, pogroblje s isto što groblje (ARj).

Pogrebnica ž pogrebna pjesma (Par.).

Pògrebnik m — 1. čovjek koji pogrebava (ARj; Ben.); 2. knjiga o pokopavanju mrtvih (Par.).

* **Pogrebnìna** ž ukop, troškovi oko ukopa (Ben.).

Pògrešan pr. u kojem je pogreška, zabluda, grijeh. U svezi: pogrešna savjest — savjest koja nije u ispravnom, istinitom stanju (Ž. I 271 ss.).

Pògreška ž ono u čemu se tko vara, pogriješi; katkada isto što grijeh (ARj), osobito — u naše doba — mali grijeh (Š).

Pogrijèšiti — učiniti pogrešku, sagriješiti. Od 13. st. (ARj).

Pohàđatelj m isto što pohoditelj (Ivančić 101).

Pohađati nesvr. prema svr. pohoditi (ARj; Bajić 88; Cr., KP II 1, 159).

Pòhod m polazak, odlazak, posjet; posebno: 1. dolazak Sina Božjega na svijet (usp. Lk 19, 44 s. V. pohoditi pod 1); 2. Božja nagrada i kazna za grijehe (v. pohoditi pod 2); 3. službeni pregled župe, biskupije, redovničke zajednice, često u svezi: pastirski p. (ARj; Rog. 233; Cr., KP II 2, 44; II 1, 159; Pr., 76; Ms 30. V. nadgledanje, vizitacija); 4. posjet crkve da se pozdravi Sakramenat ili dobije oprost (Bajić 88; Cr., Pr. 179. V. posjet); 5. biskupov posjet papi, redovno u vezi »p. ad limina« (Cr., Pr. 76); 6. blagdan Majke Božje — prije 2. srpnja, sada 31. svibnja (Čs 2046). V. pohođenje.

Pohòditelj m tko čini pohod pod 3 (Pohoditelj oliti vižitatur od manastirah. Dobretić 128. V. Cr., Pr. 76, 112, 417). Usp. pohađatelj, pohodnik, vizitator.

Pohòditi — posjetiti, obilaziti; posebno: 1. (o Kristu) doći na svijet (Lk 1, 68; 7, 16); 2. (o Bogu) nagraditi, smilovati se (Post 21, 1 s.; Jr 29, 10), kazniti za grijehe (Jr 46, 21); 3. obaviti službeni pregled župe, biskupije, redovničke zajednice i sl. (Koji... zapričuju starišinom zakonitim pohoditi i obilaziti koludrice. Kadčić 305. V. i Cr., KP II 1, 159; II 2, 44); 4. iz pobožnosti posjetiti crkvu (ARj; Cr., Pr. 179). Usp. nadgledati, posjetiti, vizitirati.

Pohodnik m isto što pohoditelj (Biskupu pohodniku pridavati potribna. Dalla Costa I 34).

Pohođanin m tko dolazi u pohod; član rodbine koji dolazi u pohode nevjesti (ARj).

Pohođénje gl. im. od pohoditi: 1. isto što pohod pod 1 (RBT 882); 2. isto što pohod pod 2 (RBT 881); 3. isto što pohod pod 3 (Dobretić 489); 4. isto što pohod pod 4 (Dalla Costa I 123); 5. isto što pohod pod 6 (ARj).

Pȍhrana ž spremanje olt. Sakramenta u svetohranište (Radić, Bog. 195; Prič. 41; Ms 42).

Pohrániti — spremiti olt. Sakramenat u svetohranište (Prič. 41, 42).

Pohranjívati nesvr. prema svr. pohraniti (ARj).

Pohúliti — prezreti, opsovati, uvrijediti Boga ili nešto sveto (v. Šarić: III Mojs 24, 15; Mk 3, 29). Usp. psovati.

Pȍhvala ž hvala, slava; pohvalni govor, propovijed (ARj b. V. panađirik). U mn. pohvale — jedan od kanonskih časova u oficiju (Par., Rog. 182; Čs 247; Kanižlić, Pj. 28). Usp. slavoslovlje.

Pȍhvalnica ž u svezi: pjesma p. (Ms 21) — psalam, pjesma kojom se izražava hvava, slava Bogu.

Poispovidjeti (se), **poispovjediti** (se) — ponovo (se) ispovidjeti. U nekih starijih pisaca (ARj) i u naše doba (Š).

Poispovijedati (se) nesvr. prema svr. poispovidjeti (se). ARj.

Pòjac, pòjač m — isto što pjevač; posebno: 1. služba u kaptolu: kanonik pojac, pjevač (Rog. 268 s., 482); 2. (u Ist. crkvi) crkveni pjevač, klerik koji ima jedan od nižih redova (ARj; Par.; Kn. 76; Rog. 168).

Pȍjas m — 1. isto što pôs (ARj a. a; Par.; Kn. 312); 2. kleričko odijelo izvan službe Božje (Rog. 183).

Pòjati — pjevati, posebno pjevati crkv. pjesme, misu, liturgiju. U starije doba češće (ARj; Par.), danas samo u Ist. crkvi (Š).

* **Pojavak** m pojava, dolazak Krista, njegove slave. Usp. DF: Tit 2, 13; Čs 781.

Pòjutarje s, **pòjutrica** ž prvi dan po krsnom imenu. Kod pravoslavnih (ARj). V. okrilje.

Pokáditi — izvršiti obred kađenja (ARj; Par.; Ms 28; Pric. 43). V. kaditi.

Pȍkajanje gl. im. od pokajati se; bol, kajanje za grijehe (Št. II 236; Ž. I 89), koje može biti savršeno i nesavršeno (Buj. II 50. V. atricija, kajanje, kontricija, skru-

šenje); 2. žaljenje, naricanje za mrtvim (u Crnoj Gori. ARj).

Pòkajati (se) — žaliti, kajati se zbog grijeha (Marulić 149; Kadčić 73 i dr. V. kajati se, skrušiti se); 2. oplakati mrtvaca (Par.).

Pòkajnica ž žena koja plače, nariče za mrtvim. U Crnoj Gori (ARj).

* **Pòkajnički** pr. što se odnosi na pokajanje. Često u svezi: p. čin — čin kajanja u bogoslužju (Pok. 201, 209 i passim).

Pòkajnik, pokajanik m čovjek koji se pokajao za grijehe (ARj).

Pokàluđeriti (v. kaluđeriti).

* **Pòkaznica** ž zlatna ili pozlaćena sprava u kojoj se Sakramenat izlaže na javno štovanje vjernika (Št. I 447; Kn. 89; Cr., Pr. 244; Ms 43). V. monstranca, ostenzorij, prikaznica.

Pòkladan, pokladnji pr. što pripada pokladama (ARj).

Pòklade ž mn. (rjeđe: pokladi m mn.) — vrijeme kad se prelazi iz mrsa u post; od kor. klad (koji je u klasti, kladem — ostaviti, ostaviti meso. Usp. mesopust). Kod katolika su takvi dani samo pred korizmu (Najposlidnji dan od poklada oliti karnevala. Dobretić 490. V. i Sch.-P. 477), a kod pravoslavnih mogu biti poklade i ispred drugih postova: Božitnje, Petrove, Gospođine, Aranđelove... p. (v. ARj; Par.; Ben. i dr.). Usp. karneval.

Pòkladovati — provoditi poklade (ARj; Par.).

Pòklanjati (se) nesvr. prema svr. pokloniti (se).

Pòklecati nesvr. prema svr. pokleknuti (Marulić 266; Št. II 95; Ms 36).

Pòkleknuti — pasti na koljena, prignuti koljena iz poštovanja prema Bogu. Od 15. st. (ARj; Par.; Ms 36 i dr.).

* **Pòklik** m kratak molitveni uzdah vjernika u bogoštovnim činima kao izraz sudjelovanja (Ms 14; Inic. 254; Kršt. 119). V. aklamacija, usklik, uzvik.

Poklìsar m — 1. osoba, koju šalje papa (ili: biskup, samostan, crkv. općina...), da uređuje crkvene poslove sa svjetovnom vlašću: 2. anđeo kao Božji glasnik, vjesnik; od grč. apokrisiários, lat. apocrisiarius. Pri tome je otpalo početno a i provedena je disimilacija likvida: r — r = l — r. Oblik je običan od starine. (v. Cabrol I 2538; Forcellini I 324; LL I 49; ARj; Maretić, Gram. 93). Usp. apokrisijar, 1. legat.

Poklisárstvo s služba poklisara. Od 14. st. (ARj).

Pòklon m — 1. isto što naklon (Marulić 66; Dobretić 67...); 2. dar što se prikazuje Bogu, žrtva (Marulić 59). U svezi: ići na p. — hodočastiti u sveto mjesto (Par.).

Poklonac m mala kapela, bez oltara, sa slikom kojega sveca gdje se narod pokloni kad prolazi. Na Krku (ARj; Par.).

Poklònik m — 1. tko iskazuje štovanje, tko se klanja Bogu (Dan: Ps 86, 2); 2. isto što hodočasnik (Par.; Ben.).

Poklònitelj m isto što poklonik pod 1 (ARj).

Poklòniti se — isto što nakloniti se (Hotijući se pokloniti svetomu križu. Kadčić 91. V. još ARj; Par. i dr.).

* **Poklònstven** pr. što se odnosi na poklon. U svezi: poklonstveno bogoslužje — poklonstvo koje se iskazuje samo Bogu (Cr., Pr. 240. Usp. latrija), poklonstvena pjesan (Čs 98) — o hvalospjevu iz Otk 15, 3—4.

Poklónstvo s isto što poklon, naklon (Odmetao je... poklonstvo križa prisvetoga. Dalla Costa II 18. V. još ARj; Par.).

Pòkoj m počinak, odmor, mir; blaženstvo pravednika na drugom svijetu, redovno u svezi: p. vječni (Potežite se ulisti u oni pokoj neumrli. Kadčić 103. Pokoj vječni daruj im, Gospodine. Obr. 193 i passim. V. još ARj; Par. i dr.). Usp. ispokoj, rekvijem, upokoj.

Pòkojan, pòkojni pr. koji je u miru, pokoju, u vječnom blaženstvu; koji je umro. Često u svezi: pokojni Petar, Pavao (usp. ARj; Par.; Ben. i dr.). V. pokonji, rajni.

Pokòjiti — biti u miru, u vječnom pokoju; pribaviti kome mir, vječni pokoj (ARj; Par.). V. upokojiti.

Pòkojnica ž žena koja je u pokoju, koja je umrla (ARj; Par.; Ben. i dr.). V. rajnica.

Pòkojnički pr. što pripada pokojnicima (ARj; Ben. i dr.). V. misa.

Pòkojnik m tko je u pokoju, vječnom blaženstvu; tko je umro (ARj; Par.; Sch.-P. 416; Spr. 112 i dr.). V. mrtvac, rajnik, umrli.

* **Pokòncilski** pr. za ono što se zbiva poslije II. vat. koncila. Često u svezi: p. duh, p. obnova, p. gibanje i sl.

Pokonji pr. — 1. zadnji, posljednji, najposljednji, npr. pokonje pomazanje (u starije doba. ARj. V. napokonji); 2. isto što pokojan (Par.).

Pòkop m — 1. ukop, pogreb, sprovod (ARj; Par.; Cr., Pr. 232, 237; Bel. I 346, II 227); 2. isto što groblje (ARj).

Pokòpalac, pokopič, pokopnik m tko mrtve pokopava, grobar (ARj).

Pokòpalište, pokopište, pokopje, pokoplje s išto što groblje (ARj).

Pokopan, pokopni pr. koji pripada pokopu, koji je u vezi s pokopom (U dan izodnji godišta pokopnoga. Dobretić 376). V. sprovodan.

Pokopánje gl. im. od pokopati; posebno: 1. isto što ukop, osobito ukop tijela Isusova (ARj; Par.); 2. grob Isusov što se na Veliki četvrtak napravi u crkvi (u Dubrovniku i Stonu. ARj); 3. obred Velikoga četvrtka kad se sprema, sahranjuje Sakramenat (u Desnama kraj Metkovića. Š)

Pokòpati — obaviti sprovod, sahraniti mrtvaca (Kadčić 17; Bel. I 346, II 227 i dr.). V. sahraniti, ukopati.

Pokopávati nesvr. prema svr. pokopati (ARj i dr.).

Pòkora ž kazna; posebno: 1. kazna koju grešnik ima podnijeti za grijehe (ARj; Par.; Kn. 285); 2. sakramenat ispovijedi (U dilovanju s. ispovidi olti sakramenta od s. pokore. Zoričić 3. V. još Št. II 231; Buj. II 2; Sch.-P. 209; Pok. 12 i dr.); 3. dobro djelo koje odredi ispovjednik grešniku kao kaznu za grijehe (Sch.-P. 586; Št. II 231). Usp. RBT 883 s.

Pŏkoran pr. — 1. što pripada pokori (Što je zadovoljenje pokorno? Jest ko dobro dilo, naređeno pokorniku od misnika. Kadčić 352); 2. koji čini pokoru (ARj; Par.). U svezi: Prijestolje pokorno — Pokornička (Rog. 238).

Pokòriti — kazniti; posebno: mučiti, moriti tijelo iz vrhunaravnih pobuda, činiti pokoru (ARj; Par.).

Pokòrizmić m vrijeme između Uskrsa i Đurđeva. Govori se u Srbiji (ARj). V. prikorizmić.

Pŏkornica ž 1. žena koja čini pokoru (ARj; Par.; Radić, Ms 567); 2. žena koja se ispovijeda (Pokornica valja da se postavi... na livu stranu misnika. Kadčić 243. V. i Cr., KP II 2, 159); 3. isto što Pokorničarna (ne »ispovijedaonica«, kako veli ARj za primjer: Koji služeći u svetoj Pokornici Rimskoj, primaju darove. Kadčić 299). U svezi: pjesme pokornice — pokorni psalmi (Par.). V. penitentkinja.

Pŏkorničar m svećenik koji ima posebnu vlast za ispovijedanje najtežih grijeha. Često u svezi: kanonik p. — kanonik s posebnom vlašću za ispovijedanje u katedralnim crkvama (Bel. I 266, 279; Št. II 270; Cr., Pr. 85; Rog. 207, 281); mali p. — svećenik koji ispovijeda vjernike prigodom jubileja u Rimu (Cr., Pr. 63; Rog. 239); veliki p. — osoba koja je na čelu Pokorničarni (Kadčić 376; Cr., Pr. 63; Bel. I 214, II 157; Rog. 238). V. penitencijar.

Pokorničarna ž isto što Penitencijarija (Cr., Pr. 63). V. pokoran, pokornica.

Pŏkornički pr. koji pripada pokori, pokornicima: pokorničke knjige, prema lat. libri poenitentiales (Rog. 19); pokornički psalmi (Kn. 173; Obr. 109); pokorničko bogoslužje (Inic. 162); pokornički obred (Inic. 150); pokorničko slavlje (Pok. 196).

Pŏkornik m — 1. čovjek koji čini pokoru, koji se kaje za grijehe (ARj; Par.); 2. čovjek koji se ispovijeda (Kadčić 189; Zoričić 8; Buj. II 81; Št. II 259; Sch.-P. 537). V. peniten(a)t.

Pokórnost ž stanje, svojstvo onoga koji sluša; posluh (Reljković 565); koji čini pokoru (ARj).

Pòkrajina ž određeno područje, dio države. U svezi: crkvena p. — područje koje sačinjava više biskupija (Ž. I 241; Cr., KP I 129); redovnička p. — zajednica od više redovničkih kuća (Cr., Pr. 107). V. provincija.

Pòkrajinski pr. što pripada pokrajini: p. sabor (Bel. I 8; Cr., KP I 129; Ž. I 241, 253); p. redovnički poglavar (Cr., Pr. 107). V. provincijal, provincijalan.

Pokrètač m koji nešto pokreće; osoba koja pred nadležnim sudištem vodi raspravu za proglašenje blaženih ili svetih (Cr., Pr. 357). V. postulator, potpokretač.

Pokriv m (Kadčić 89), **pokrivac** m (Kadčić 89), **pokrivač** m (Dobretić 395), **pokrivačić** m (Kanižlić 127), **pokrovčić** m (Št. 434) — isto što pala.

Pokrìvača ž rubac što ga nose žene na glavi; vel što ga na glavi nose redovnice. U starije doba (ARj). V. svilenica, vel.

Pokròpiti — isto što kropiti (Pokropiti ćeš mene, Gospodine. Kašić 101).

Pokròvitelj m zaštitnik; posebno: 1. Bog, svetac kao zaštitnik svojih štovatelja, mjesta, župe (ARj; Cr., Pr. 99); 2. kardinal zaštitnik crkvenog reda, obično u svezi kardinal ili stožernik p.« (Cr., Pr. 110; KP II 2, 28). Usp. protektor, zaštitnik. U posljednje je vrijeme služba kardinala pokrovitelja ukinuta.

Pokroviteljstvo s čast, služba pokrovitelja (Cr., KP II 2, 28).

Pokrstiti (se) — podijeliti (primiti) sakramenat krštenja; primiti (stupiti) u Kat. crkvu. ARj.

* **Pokrštavanje** gl. im. od pokrštavati; primanje sakr. krštenja, stupanje u Kat. crkvu. DDM.

* **Pokrštavati** nesvr. prema svr. pokrstiti. DDM.

Pokrštenik, pokrštenjak m obraćenik, kršćanin. ARj; DDM.

Pokrštenje gl. im. od pokrstiti (se); primanje sakr. krštenja, kršćanstva. ARj.

Poláganje gl. im. od polagati. U svezi: p. ruku — obred kod blagoslivljavanja (RBT 894 s.), obred kod dijeljenja sakramenata, npr. krizme, reda... (Buj. I 271; Potv. 15 i dr.); p. zavjeta — redovničko zavjetovanje (Cr., KP II 2, 122).

Polatíniti — pokatoličiti (v. 1. latin). U starije doba, a i danas po nekim krajevima (ARj).

* **Polèlej** (Bakotić), * **polìlej** (V. Milićević, Pripovetke II. Beograd 1939, str. 97) m — isto što polijelej.

* **Polifònija** ž višeglasje u smislu istovremenih. melodijski samostalnih i jednakopravnih glasova. P. može biti profana i crkvena. Najveća i najbolja djela polifonije imaju lit. tekst (v. Kn. 66, 68, 73 s). Naziv potječe od grč. polýfonos — mnogoglasan (polýs — mnogostruk, foné — glas, govor).

Polijèlej m u Ist. crkvi: veliki svijećnjak koji visi nasred crkve. Ima više žižaka te troši mnogo ulja. Izraz potječe od grč. poly-élaion (polýs — mnogi, élaion — ulje). — Znači još: pjevanje 134. i 135. psalma na prav. prazn. jutrenji. Za vrijeme pjevanja pali se svijećnjak (Svezn. s.v.; ARj). V. polelej.

Polijèvanje gl. im. od polijevati; isto što infuzija (Kn. 195; Inic. 14; Kršt. 18, 19, 47). Usp. uranjanje.

Polijèvati — vršiti obred krštenja tako da se krštenik krsnom vodom polijeva (Inic. 95). Usp. uranjati.

* **Polistavrion** m isto što sakos (Svezn. s.v.); iz grč. polýs (mnogi) i staurós (oruđe za mučenje, križ).

* **Politèist(a)** m isto što mnogobožac (Klaić; Ben.).

* **Politeìstički** pr. isto što mnogobožački (Klaić; Ben.).

* **Politeistkinja** ž prema m politeist (Klaić).

* **Politeìzam** m isto što mnogoboštvo; grč. polýs — mnogi, theós — bog (Klaić; FR 311; DDM; Ben.).

Pólnoćka, ponoćka, polnoćnica, ponoćnica, poloćnica, polunoćnica, polunoćnja ž — služba Božja o ponoći, osobito između Badnjeg dana i Božića (ARj. V. i Par.; Kn. 140; Pavić 124; Ms 17*; Radić, Ms 55).

Polòžiti — staviti, postaviti. U svezi: p. zavjete — zavjetovati se (Redovnici, koji su položili zavjete. Bel. I 222. V. i Cr., KP II 2, 122).

Poludavnica, poludnevnica ž zvono što u korizmi oko podne zove narod u crkvu. U južnih čakavaca (ARj).

Poludvòstruk pr. napola dvostruk; negdašnji naziv za stupanj svetkovine (ARj; Kn. 125, 126, 128). V. semidupleks.

Polùđakon (poludjakon) m — isto što pođakon. U starijem jeziku (ARj).

Polugòdišnjica, polùgodinica ž daća što se daje pola godine nakon čije smrti. U Srbiji (ARj).

* **Polujubìlej** m posebni jubilej što ga papa proglašuje za neki kraj (državu, narod, pokrajinu...) prigodom stote obljetnice kojega sveca ili prigodom koje druge njihove znamenite proslave (Cr., Pr. 179); od pola, polu i jubilej (v. jubilej), prema lat. ad instar iubilaei.

Polùmjesec m isto što lunula (Kn. 89).

Poluvanđelistar m isto što podđakon (Banovac). ARj.

Poluvjerac, polovjerac, poluvjernik, polovjernik m (stsl. poluver'c') — poluvjeran čovjek; isto što krivovjerac pod 1 (Nije nikad dostojno primiti krštenje od poluvirca oliti eretika. Dobretić 32. V. još Miklošić, DAW XXIV 43; Ivšić, Hrv. gl. leg. NV 39, 6; Kadčić 382; ARj; Par.).

Poluvjeran, polovjeran, poluvjerski pr. koji napola vjeruje, koji pripada poluvjerju; isto što krivovjeran. U starije doba (ARj).

Poluvjerčiti se — postati poluvjerac (Kadčić 58).

Poluvjerje s, **poluvjernost** ž, **poluvjerstvo** s, **polovjerstvo** s vjera, nauk poluvjeraca. U starije vrijeme (Zabludiste još od vire, poluvirstva li prostire. Marulić 304. V. još Kadčić 274; Dobretić 50; ARj; Par.). Usp. krivovjerstvo.

Poluvjerka, poluvjernica ž poluvjerna žena; isto što krivovjernica (ARj).

Poluvjernički pr. što pripada poluvjernicima (ARj).

* **Poluzàkladan** pr. napola zakladan. U svezi: poluzakladne mise (prema lat. ad instar manualium) — mise koje se ne mogu izreći ondje gdje bi se morale izreći, ili ih ne mogu izreći oni koji bi morali prema odredbama zaklade, pa se po zakonu ili dozvoli Sv. Stolice šalju drugim svećenicima da ih odsluže (Cr., Pr. 166).

* **Poluzàvičaj** m isto što kvazidomicilij (Cr., Pr. 28).

* **Polužúpa** ž župa u misijskoj zemlji (Cr., Pr. 50, 94; Rog. 151, 220, 313), prema lat. quasi-paroecia (Kod. kan. 216).

* **Polužùpnik** m svećenik koji upravlja polužupom (Cr., Pr. 94; Rog. 313), prema lat. quasi-parochus (Kod. kan. 451).

Pomàgač m tko nekome pomaže; svećenik koji pomaže nemoćna ili nevješta župnika (Cr., KP II 1, 237), prema lat. vicarius adiutor (v. vikar).

Pomanjkánje, pomankanje gl. im od pomanjkati, pomankati; nedostatak, pogreška, grijeh (Budući svaki čovik podložan pomanjkanju. Dobretić 440).

Pomànjkati, pomankati — nedostati, faliti, učiniti nedostatak; pogriješiti, sagriješiti (Kadčić 45; Dobretić 510; ARj).

Pomanjkávati, pomankavati nesvr. prema svr. pomanjkati, pomankati (ARj).

Pômast ž mast, ulje kojim se maže; posebno: 1. ulje kojim se maže kod dijeljenja sakramenata (Buj. II 219); 2. sakramenat koji se dijeli bolesnicima u teškoj bolesti (usp. Jak 5, 14. 15), redovno u svezi: napokonja, najpokonja... p. (u starije doba. ARj); zadnja p. (Št. II 338; Sch.-P. 216); posljednja p. (Sch.-P. 623; Cr., Pr. 180); bolesnička p. (Kn. 307); sveta p. itd. V. krizma, pomazanje, ulje.

Pomazànik m u SP zovu se tako najprije starozavjetni kraljevi, proroci, svećenici (usp. Šarić: I Kralj. 16,6 i dr.), kasnije sam Krist (v. Krist), pa novozavjetni svećenici, jer se kod ređenja mažu sv. uljem (Jagić 322; ARj).

Pomazánje gl. im. od pomazati; posebno: 1. mazanje uljem kod posvete oltara, kod dijeljenja sakramenata (Buj. I 271; Kn. 198); 2. isto što pomast pod 2, obično u svezi: najkašnje, najposljednje, najzadnje p. (u starijem jeziku. ARj); posljednje p. (Buj. II 204 ss.; Obr. 103); bolesničko p. (u naše doba službeni naziv! Usp. Kn. 309; Bol. 7, 12...); zadnje p. (u Blatu na Korčuli. Š. V. i ARj); sveto p. itd. V. jeleosvećenje.

Pòmazati — mazati uljem (kraljeve, proroke, svećenike. V. pomazanik); mazati sv. uljem kod dijeljenja sakramenata: krštenja, krizme, reda, bolesn. pomazanja (ARj. Usp. pomazanje).

Pomazívati nesvr. iter. prema svr. pomazati (Dobretić 45; Buj. II 219).

Pômen m uspomena; crkv. obred (u Ist. crkvi) za ispokoj duše. Od 13. st. (ARj; DDM).

Pòmičan (u starije doba i: **pomičniv**) pr. — koji se pomiče, nepostojan: 1. o blagdanu koji se ne slavi u određeni dan (Bel. I 233; Kn. 125, 144; Dalla Costa I 122); 2. o. župniku kojega biskup može ukloniti sa župe bez posebnog procesa (Cr., KP II 1, 215.). V. neuklonjiv, uklonjiv.

Pòmilovati — pogladiti, smilovati se. Često u molitvi Bogu, da se smiluje i oprosti grijehe (Grišni smo, Bože, mi... pomiluj. Marulić 21), osobito u litanijama: Gospodine, pomiluj; Kriste, pomiluj...; prema grč.-lat. Kyrie eleison (u starijem jeziku, dok se danas redovno moli: Gospodine, smiluj se. V. smilovati se).

Pòmiran, pomirljiv, * **pomirovan,** * **pòmirben** pr. koji pomiruje. Često o žrtvi,

koja čovjeka izmiruje s Bogom, osobito o žrtvi križa (Pomirna žrtva. Buj. I 454), mise (Pomirna žrtva. Buj. I 511. Pomirovna ž. Št. II 35. Pomirbena ž. Kn. 273), jer se u misi obnavlja žrtva križa; o sakramentu ispovijedi (Pomirbeno slavlje. Pok. 53).

* **Pòmirba** ž 1. čin kojim se s Bogom ili Crkvom izmiruje Bogu posvećena osoba, sveta stvar ili mjesto koje je bilo obeščašćeno (Pomirba oskvrnjenje crkve. Bel. I 254); 2. ispovijed; 3. dizanje suspenzije s klerika. V. izmirenje, pomirenje, rekoncilijacija.

Pomirénje gl. im. od pomiriti; posebno: 1. čin kojim se uspostavlja prijateljstvo između čovjeka (koji se za grijehe kaje) i Boga (koji grijehe milosrdno prašta. V. Pok. 14, 16 i passim); čin koji dolazi od Boga koji nas je po Kristu pomirio sa sobom (2 Kor 5, 18 i dr. V. RBT 904 s.); 2. isto što pomirba: p. oskvrnjenje crkve (Št. I 375), p. groblja (Kn. 323).

* **Pomìrilište** s pokrov Kovčega Saveza u jeruzalemskom Hramu, znak Božje nazočnosti (Izl 25, 17—22). Na godišnji dan pomirenja veliki je svećenik škropio P. žrtvenom krvlju. Taj je obred označavao oproštenje grijeha i pralik je Kristove žrtve, kojom je uspostavljen mir između Boga i ljudi (usp. Heb gl. 8 i 9). DF 596.

Pomìritelj m koji koga s kim pomiri. O Isusu koji pomiruje Boga s čovjekom (Koji je zaštititelj i pomiritelj među Bogom i čovikom. Dobretić 243).

Pomíriti (se) — učiniti da tko bude miran; posebno: 1. obnoviti mir s Bogom (Isukrst pomiri vas narod čovičanski s ocem nebeskim. Dobretić 342. V. pomirenje); 2. ponovo blagosloviti sv. mjesto koje je bilo obeščašćeno (Oskvrnuta crkva ima se pomiriti. Št. I 377. Da se dostojiš ovo groblje pomiriti i posvetiti. Kn. 323). V. izmiriti, rekoncilijati, smiriti.

Pòmirnica ž pomirna žrtva (v. žrtva). Često o sv. misi koja nas pomiruje s Bogom, u svezi: žrtva p. (Ms 173*).

Pȍmoć ž radnja kojom se komu ili čemu pomaže. U svezi: Božja pomoć — pomoć koju Bog daje. Vrlo obično, npr. u nar. pjesmama (ARj).

Pòmoćan, pòmoćni pr. isto što augzilijaran (Cr., Pr. 77; Dok 281).

Pòmoći — dati pomoć. Često o Božjoj pomoći ljudima, osobito u pozdravu i zakletvi: Pomozi Bog! Onako me Bog pomogao! (ARj; Par.).

Pomòćnica ž osoba koja pomaže. Često o Majci Božjoj koja pomaže svoje štovatelje, pa je i nazvana: Pomoćnica kršćana (usp. ARj a. a).

* **Pomòćnički** pr. koji pripada pomoćnicima. U naše doba (Š).

Pomòćnik m tko nekome pomaže; posebno: 1. Bog koji pomaže one koji ga zazivlju (Daničić i Šarić: Ps 94, 17); 2. svećenik koji pomaže župniku (Župnik ne more zatajati... svomu drugu i pomoćniku na župi. Dobretić 130. V. i Cr., Pr. 100), katkada u svezi: duhovni p. (Bel. I 297; Št. I 13); vikar p. (Rog. 470); p. župnika, župski p. (Cr., KP II 1, 237 ss.), prema lat. vicarius cooperator (v. kooperator, vikar).

Pomoćníštvo s pomoć, pomaganje; služba, nadarje župskog pomoćnika (Par.; Cr., Pr. 270), prema lat. coadiutoria (Kod. kan. 1412).

Pomolionik m isto što časoslov. U starije vrijeme (ARj).

Pomolište s mjesto gdje se moli, kućna kapela, crkvica. U nekih starijih pisaca (ARj). V. molište.

Pomòlitelj m tko moli; tko moli Boga za nekoga (ARj).

Pomòliti se (rjeđe bez »se«) — malo moliti, kratkom se molitvom Bogu obratiti. Obično od starine, osobito kao zaziv na početku službenih crkv. molitava: Pomolimo se (Obr. 14 i passim), prema lat. oremus.

* **Ponazočívati** — učiniti nazočnim. O misi po kojoj se Posljednja večera ponazočuje na oltaru (Ms 20). V. posadašnjiti, uprisutnjivati.

Ponedioničar m tko u ponedjeljak posti (ARj), svetkuje (Par.).

Ponèdjeljak, ponedjelak, ponedionik, ponedjeljnik, ponedeljnjik, ponedjelnik, pundejak (Jardas 43) m — prvi dan po nedjelji (v. prvidan, sedmica). ARj. U svezi: Veliki p. — p. Velike sedmice (Radić, Ms 185); uskrsni, svijetli p. — p. po Uskrsu (u Bukovici. ARj. V. vazmenac); pokladni, sramotni p. (Varoš kod Slav. Broda. ARj) itd.

Pȍnizan (u starini i: **ponižan**) pr. — smjeran, krotak, čedan; koji razmišlja o Božjoj neizmjernosti i svojoj ograničenosti, pa do sebe ne drži mnogo (usp. Bajić 202). Kristovim se sljedbenicima posebno preporučuje da budu ponizni (Mt 11, 29; Jak 4, 6 i dr.). V. smjeran, snižan.

Poníziti (se), poniži̇ti (se) — učiniti koga poniznim, postati ponizan (usp. Lk 14, 11). ARj.

Ponizívati (se), ponižati (se), ponižavati (se), poniživati (se) — nesvr. prema svr. poniziti (se). ARj.

Pȍniznik m ponizan čovjek (ARj; Čs 1671).

Poníznost ž (u starijem jeziku od 16. do 18. st. i: **poniženstvo** s) — svojstvo onoga koji je ponizan; kršć. krepost koja pripada stožernoj kreposti umjerenosti (RBT 907 s.; Raumer 402 ss.; Miklošić, DAW XXIV 48; Dobretić 63; Kadčić 100 s.; Bajić 202 i dr.). V. smjernost, sniženost, umiljenstvo.

* **Pontificírati** — obavljati biskupske čine, osobito govoriti pontifikalnu misu; crkv. lat. i tal. pontificare. U novije vrijeme (Kn. 264). V. pontifikal.

* **Pontifikal** m — 1. lit. knjiga s obredima, propisima i molitvama za biskupske funkcije (Št. I 325; Bel. I 181; Rog. 345; Ms 41); 2. svečana misa biskupa ili onoga koji ima pravo pontificirati; crkv. lat. pontificale (pontificalis — što pripada vrhovnom svećeniku, biskupu; pontifex — vrhovni svećenik, biskup). Usp. Du Cange III 347; Forcellini IV 732 s.; Lex. VIII 372; Diz. lit. 343; Diz. mor. 1096 s.

* **Pontifikalan** pr. biskupski; lat. pontificalis (v. misa, pontifical). Usp. Cr., KP I 107; Rog. 268; Kn. 21; Ms 37.

* **Pontifikalij** m knjiga u kojoj su biskupski obredi; lat. pr. mn. pontificalia — biskupski ures, odjeća; što se odnosi na biskupa (v. pontifikal). U novije doba (Kn. 45).

* **Pontifikat** m služba, čast biskupa, pape; lat. pontificatus (Rog. 168; Kn. 158; Ms 11). V. prvostolje.

Pȍp m isto što svećenik; iz grč. papãs (v. papa), stsl. pop'. Učenjaci se ne slažu kojim je putem grč. riječ ušla u slav. jezike. Neki misle da je došla preko svnjem. phapho, phaffo (Miklošić, DAW XXIV 13; DAW XV 119); a drugi tvrde s više vjerojatnosti da je došla neposredno (Mladenov 101 s.; Skok, RESl VII 186, 189 i dr.). Različita mišljenja v. Kiparsky 259—261. Naš je izraz potvrđen od 13. st. U starije doba upotrebljava se za svakoga svećenika, bilo koje vjere (ARj); danas je običan kod pravoslavnih Slavena, dok se među katolicima u dobrom značenju upotrebljava samo u južnoj Hrvatskoj. Među kajkavcima, npr., p. se smatra ponešto uvredljivim izrazom. Usp. Skok, ib.; Jezične bilješke za crkveno liturgičnu praksu. Jadranski Dnevnik III (1936), br. 251, str. 3; ARj.

Popelnica ž isto što Pepelnica. U Istri (Jardas 49).

Pòpić m dem. od pop; mali, mladi pop (ARj); tko uči za popa (Š).

Popovati — vršiti službu popa (ARj).

Popovina ž — 1. popova služba; 2. dohodak popova; 3. isto što župa (ARj).

Pòpovski pr. što pripada popovima (ARj).

Pòpovstvo s popova služba, čast; zbirno: popovi (ARj). V. svećeništvo, svećenstvo.

* **Poprazni̇čki** pr. što dolazi poslije praznika, svetkovine (Popraznično vrijeme po Uskrsu 40 dana. Pavić 130).

* **Popričestan** pr. koji dolazi poslije pričesti. U svezi: popričesna molitva (ili samo: popričesna ž) — molitva u misi poslije pričesti (Kn. 34, 139; Ms 5* i passim; Radić, Ms 39 i passim); prema lat. postcommunio. V. popričešćenje, postkomunija.

Popričešćenje, popričeštenje s isto što popričesna molitva (Kadčić 102; Št. II 20). V. popričestan.

Pòpudbina (u starije doba i: **popudnina**) ž — hrana što se daje za put; pričest na času smrti, kao hrana za put u vječnost (ARj; Sch.-P. 216; Cr., Pr. 170; Kn. 308; Ž. I 236; Bol. 15, 38). V. brašenica, putnički, putnina, vijatik.

Popùnjanje, popunjénje gl. im. od popunjati, popuniti. U svezi: kanonsko p. — podjeljivanje crkv. službe sa strane nadležne crkv. vlasti (Cr., Pr. 39, 40), prema lat. provisio canonica (v. provizija).

Pòramenica ž isto što nadramenica. Vjenčić za članove III. Reda sv. Franje (Zagreb 1929), str. 94.

* **Porcijùnkula** ž mala crkvica kod Asiza u Italiji (možda iz 6. st.), kolijevka Franj.

reda, poznata po oprostu koji se u njoj (a onda i u drugim crkvama) dobiva 1. i 2. kolovoza; lat. Portiuncula (tal. Porzioncola) — mali dio (usp. Lex. VIII 380 s.; Sch.-P. 743).

* **Porcijùnkulski** pr. što pripada Porcijunkuli, osobito u vezi s oprostom (Cr., KP I 352; Pr. 180).

Porgatorio s isto što purgatorij; prema tal. purgatorio (ARj).

Pòrod m u svezi: knjiga (od) poroda — naziv prve knjige SP (Ivanošić 179. V. i ARj). Usp. Postanak.

Pôrta ž vrata ili dvorište oko crkve, samostana; lat.-tal. porta — vrata.

* **Pòrtal** m arhitektonski ukrašena glavna crkvena vrata (Klaić; Živ. 184; Ostojić, B. I 258); tal. portale.

* **Posàdašnjiti, posadašnjívati** — učiniti sadašnjim. O Kristovoj muci, koja se »u misnoj žrtvi posadašnjuje« (Pok. 8). Usp. ponazočivati.

Pòsestrima ž žena uzeta za sestru. Vrlo često, osobito u nar. pjesmama (ARj; Par.; DDM). V. pobratim.

Posestrimiti, pòsestriti — uzeti za sestru (ARj; Par.; DDM). Usp. pobratimiti, sestrimiti.

Pȍsestrimstvo s odnos između posestrima (ARj; DDM; Par.). Usp. pobratimstvo.

Pòsinak (u starije vrijeme i: **posin**) m — tko je uzet za sina. U svezi: p. Božji — kršćanin koji je po milosti postao sin Božji (Spr. 9).

Pȍsinaštvo (Inic. 74), **posinovstvo** (ARj), * **posinstvo** (Tem. dok. 19), **posinjenje** (Dok. 13; Kršt. 8) s — stanje onoga koji je posinak. U svezi: p. Božje — čin kojim su kršćani djeca Božja po milosti, subaštinici Kristovi (Rim 8, 16 s.) i braća (usp. 1 Iv 3, 10). V. BL 54; Bakšić 7.

Posíniti, posinoviti — uzeti za sina. Često o Bogu koji je ljude posinio po milosti (usp. ARj; Par.).

Pòsjedovati nesvr. prema svr. posjesti (Koji su posidovani od hudobe u svome tilu. Kadčić 25).

Pòsjesti — uzeti, zauzeti, obuzeti, osvojiti. O vragu koji zaposjedne čovjeka (Posidnuti od duha nečistoga. Dobretić 303).

Pòsjet m isto što pohod, osobito pod 4 (Posjet presv. olt. Sakramentu. Št. II 189).

Pòsjetiti — isto što pohoditi, osobito pod 4 (Posjetiti presv. olt. Sakramenat. Št. II 189).

Poskurača, poskuričara ž žena koja mijesi poskuru (ARj).

Pòskuran pr. što se odnosi na poskuru (v. prosfora i proskura). ARj.

Poskurnik, poskurnjak, proskurnjak m naprava koja se utiskuje u proskuru dok je još u tijestu, da na njoj budu ubilježena potrebna slova (ARj).

Pòslanica ž ono što je poslano, pismo; posebno: naziv nekih knjiga SP NZ — apostolska pisma (usp. ARj; Št. II 9; Kn. 234 i dr. V. epistola, knjiga, pisanica). U svezi: Katoličke poslanice — poslanice (sv. Petra, Jakova, Ivana, Jude) upućene ne pojedinim zajednicama (kao Pavlove p.), nego cijeloj Crkvi (Stv., Uvodi 325). P. je još pismeni akt Svete Stolice (Rog. 240).

Pòslanik m tko je poslan od jedne vlasti k drugoj. U svezi: Božji p. — tko je od Boga poslan (Krist, apostoli, svećenici, misionari...), da naviješta vjerske istine; papin p. — osoba koju papa s crkv. vlašću šalje u različite strane svijeta (Bel. I 243; Cr., Pr. 65. V. nuncij).

Poslánstvo s služba poslanika; propovijedanje kršć. nauka po katoličkim ili nekatoličkim zemljama (Cr., Pr. 99, 257). V. misija, poslanje.

Poslánje gl. im. od poslati; posebno: 1. radnja kojom Bog šalje svoje izaslanike (Mojsija, proroke...), svoga Sina, Duha Svetoga; kojom Isus šalje apostole (ARj. V. poslati); 2. davanje vlasti od strane crkv. predstavnika, da netko može vršiti duhovnu pastvu (Kanižlić, Pj. 38; Buj. II 146; Št. I 13; Cr., Pr. 253. V. misija).

Pòslati — opraviti, opremiti. O Bogu koji šalje izaslanike (Mojsija, proroke... Usp. Izl 3, 10; Jr 1, 7; Ez 2, 3), svoga Sina (Iv 17, 3. 18. 23...), Duha Svetoga (Iv 14, 26). O Isusu koji šalje apostole da propovijedaju evanđelje (usp. Lk 9, 1 s.; Mt 10, 16. V. RBT 915 s). O Bogu koji pušta na svijet kazne zbog grijeha (usp. npr. izreku: Valja podnijeti ustrpljivo što Bog pošalje!).

Pȍsluh m pokornost prema Bogu, roditeljima, gospodarima u duhu četvrte Božje zapovijedi (usp. iz SP Kol 3, 20. 22. V. RBT 925); pokoravanje crkv. starješinama (Koji se tvrdoglavo ocipljuju od posluha svetoga otca pape. Kadčić 283 i dr.); jedan od tri redovnička zavjeta po kojem je redovnik dužan pokoravati se zakonitim starješinama, redovno u svezi: zavjet posluha, redovnički posluh (Bajić 130), živjeti pod posluhom (Kadčić 174) i sl. V. pokornost, poslušanje, poslušnost.

Pȍslušan pr. koji sluša, koji se pokorava starijima (Jesu li poslušni roditeljom i ostalim starijim? Kadčić 245).

Pòslušanje gl. im. od poslušati; isto što posluh, npr. redovnički zavjet poslušanja (Bel. I 215; Rog. 566).

* **Poslušarica** ž sestra koja je (u starije vrijeme) prisustvovala razgovoru između redovnice i njezinih posjetilaca (Ostojić, B. I 132).

Pòslušati — čuti, pokoriti se, biti poslušan Bogu (usp. Mt 17, 5), roditeljima (Dobretić 504), crkv. ili redovn. starješinama... V. slušati.

Poslušnica ž — 1. žensko koje je poslušno (ARj; Par.); 2. isto što obedijenca (Dobretić 324).

Poslušnik m čovjek koji sluša (ARj; Par.); redovnik koji se zavjetovao na posluh, poslušan redovnik (ARj; Rog. 566).

Poslúšnost ž svojstvo onoga koji je poslušan; isto što posluh (Poslušnost je bolja od žrtve. Šarić: I Kralj. 15, 22), zavjet poslušnosti (Cr., KP II 2, 145. V. Dok. 311, 319).

Poslužba ž moljenje službene crkv. molitve. U starijem jeziku (ARj). V. časoslov.

Posluženje gl. im. od poslužiti; služba, dvorba, dijeljenje sakramenata (Dužnost ove skupšćine bila jest... posluženje sakramenta od pokore. Dalla Costa I 98).

Poslùžitelj m 1. isto što podđakon (Dalla Costa I 19); 2. isto što poslužnik (Ms 11).

Poslužiteljstvo s isto što podđakonat (Dalla Costa I 153).

Poslúžiti — biti na uslugu, podijeliti sakramenat. Od 13. st. (ARj).

* **Pòslužnički** pr. što pripada poslužniku: poslužnička služba (Ms 17).

Pòslužnik m tko poslužuje; tko dvori svećeniku, predsjedatelju kod službe Božje (Kn. 84, 146), osobito kod mise (Cr., Pr. 164; Ms 14; Kršt. 75). V. ministrant, oslužitelj, podvornik, poslužitelj.

* **Pòsljednica** ž isto što sekvencija (Ms 50; Radić, Ms 301; Prič. 112).

Pòsmrtan pr. što je poslije smrti. U svezi: posmrtno slovo — govor poslije nečije smrti, nad grobom (Spr. 22, 23). V. nadgroban.

Pòsmrtnica ž isto što osmrtnica pod 1 (DDM).

Pȍsnica ž — stsl. post'nica (v. post) — 1. žena koja posti; 2. soba, ćelija onoga koji posti (Meillet, Études 348; ARj). V. isposnica.

Pȍsnik m — stsl. post'nik' (v. post) — čovjek koji posti (ARj); ispovjednik (ARj); duhovni otac (Ivšić, Hrv. ćir. test. 85; Ostojić, B. I 133).

Pòsrednica ž žena koja posreduje. Često o Majci Božjoj koja je p. milosti kod Isusa (Čs 18*). V. sredostanica

Pòsrednik m tko posreduje. O Kristu koji posreduje kod Oca za ljude (Jer je jedan Bog, i jedan posrednik Boga i ljudi, čovjek Krist Isus. 1 Tim 2, 5. Usp. Heb 9, 15; 12, 24; RBT 930 s.); o svećeniku koji posreduje između Boga i ljudi (Misnik na oltaru jest jedan posrednik među Bogom i ljudima. Dobretić 397). V. srednik, sredostanac.

Pòsredništvo s posao, služba posrednika. U starijih pisaca (ARj) i u naše doba (Š).

Pòsredovati — vršiti službu posrednika, posrednice. Danas obično (Š).

Pôst m (rjeđe: ž) — od svnjem. fasta, stsl. post' (Miklošić, DAW XV 119; DAW XXIV 46; Maretić, Gram. 59; ARj) — djelo pokore kojim se kršćanin uzdržava od uživanja hrane (usp. RBT 934 s.). U starije doba p. se sastojao u tome da se nije jelo dosita niti se smjelo jesti meso. Danas se razlikuje nemrs od zakona posta — lex ieiunii — koji obvezuje da se ne može nego jednom samo dnevno jesti do sitosti, a kakvoća jela nije bitna (usp. Kod. kan. 1251 ss.; Cr., Pr. 239). P. je vrijeme kad se posti: korizma, dan pred svetkovinu... (ARj). U svezi: suhi p. — uzdržavanje od kuhanog i začinjenog jela (Kadčić 371), časni p. — (u Ist. crkvi) korizma. V. apstinencija, žežin.

Pȍstaja ž mjesto gdje se stane; posebno: 1. isto što štacija (Sch.-P. 249; Kn. 159);

2. jedna od 14 slika ili križeva u crkvi gdje se stane kad se obavlja Križni put (Št. I 517; Sch.-P. 334. V. stajalište); 3. mjesto moljenja kod sprovoda: u kući pokojnika, u crkvi, na groblju (Spr. 7).

* **Pòstajan** pr. što pripada postaji: postajno bogoslužje (Kn. 158, 221 s.), papina postajna misa (Kn. 223), blagoslov postajnih križeva Križnog puta (Sch.-P. 334)...

Pòstan pr. koji pripada postu, koji se odnosi na post: čeljade (koje je natašte), jelo, dan, vrijeme...

Pòstanak m u svezi: Knjiga Postanka — naziv prve knjige SP u kojoj se iznosi postanak svijeta i najstarija povijest Izrealaca (Suk 21; Stv., Uvodi 242). V. Geneza, narod, porod, postanje.

Postánje s naziv za prvu knjigu SP: Prva knjiga Mojsijeva koja se zove postanje (Dan. 1).

Postila ž knjiga propovijedi za sve nedjelje i blagdane; od lat. post illa (tj. verba textus) — poslije onih (riječi teksta) koje propovjednik reče da slušači znadu o čemu će biti govor (usp. Lex. VIII 398 s.). U starijem jeziku (ARj). V. postilja.

Postilja ž isto što postila (Sch.-P. 47).

Pòstitelj m čovjek koji posti (ARj).

Pòstiti (se) — držati post. Obično od starine (Miklošić, DAW XXIV 46; Ms Vat 124a; ARj).

* **Postkomúnija** ž molitva koju svećenik moli poslije pričesti; lat. postcommunio (post — poslije, communio — pričest). V. popričestan.

Pòstrići — ostrići koga za znak da postaje kaluđer. U Ist. crkvi (ARj).

Pòstrig m šišanje, striženje; posebno (u Ist. crkvi): 1. primanje u manastir, monaška tonsura (Rog. 566; Cr., KP II 2, 237); 2. manastir u kojem se tko zakaluđerio (ARj). V. ostriženje.

Postrízati nesvr. prema svr. postrići (ARj).

Postriženik, postrižnik m tko je postrižen za kaluđera (ARj). V. podstriženik.

* **Postulácija** ž jedan od načina kako netko može steći crkv. službu (sastoji se u tome da birači svojim glasovima od nadležnoga starješine mole da se nekome povjeri odnosna služba); lat. postulatio — želja, molba, zahtjev (v. Kod. kan. 197 ss.; Cr., KP II 1, 64 s.). Usp. molba, postulirati.

* **Postùlant** m pripravnik za redovnički stalež u postulatu (v. postulat); lat. postulans (od postulare — željeti, moliti, tražiti). V. Rog. 516; Živ. 163. Usp. pripravnik.

* **Postulàntica** ž pripravnica za redovnički stalež (u postulatu); lat. postulans (v. postulant). Usp. Rog. 518; Šem. II izd. 825. V. postulantkinja, pripravnica.

* **Postulàntkinja** ž isto što postulantica (Živ. 136).

* **Postùlat** m vrijeme pripravništva što ga barem kroz punih 6 mjeseci imaju obaviti u ženskim redovima vječnih zavjeta sve osobe, a u muškim redovima braća laici, prije nego se pripuste u novicijat; crkv. lat. postulatus — želja, molba, zahtjev (v. Kod. kan. 539 ss.; Reg. Const. art. 34 ss.; Diz. mor. 1110; Lex. VIII 399; Forcellini IV 759; Du Cange III 364; Cr., KP II 2, 79; Rog 515).

* **Postulàtor** m isto što pokretač; crkv. lat. postulator (Kod. kan. 2003 ss.; Cr., Pr. 357).

* **Postulàtura** ž služba, ured postulatorov; crkv. lat. postulatura.

* **Postulirati** — moliti da se nekome povjeri crkv. služba (Ostojić, K. 24); lat. postulare. V. postulacija.

Pòstupak m u crkv. pravu odio koji govori o crkv. sudovima: O postupcima (Cr., Pr. 293), prema lat. De processibus (Kod. kan. 1552 ss.).

Pòstupan pr. što se odnosi na postupak: Kanonsko postupno pravo (Cr., Pr. 293).

Postupnik m isto što stupajnik (Dobretić 408).

Posvećenički pr. što pripada posvećenicima (ARj).

Posvećenik m tko je posvećen, svećenik (Druge pomoćnike obraše, koje pope ili posvećenike nazvaše. Dalla Costa I 19).

Posvećeništvo s služba, čast posvećenika (Dalla Costa I 225).

Posvećenstvo s isto što posvećenje; sveć. ređenje (ARj).

Posvećénje gl. im. od posvetiti; posebno: 1. posveta osobe, stvari, mjesta (Crkva... gubi posvećenje kad je razrušena. Kadčić 82. Kalež i patena... ne gube posvećenja. Kn. 89. V. još Banovac 136; Cr., Pr. 227), osobito posveta biskupa (Cr., Pr. 74; Kn. 58); 2. isto što pretvorba (Kad misnik govoreći misu posli posvećenja padne na oltaru... Dobretić 392. V. i Radić, Ms 255); 3. isto što žrtva (u starije doba. ARj); 4. svetkovanje blagdana (ARj); 5. proglašenje svetim (v. kanonizacija). Usp. posveta, svećenje, svedba.

Posvećívati (u starini i: **posvetivati**) — nesvr. prema svr. posvetiti (Kadčić 108; Bel. I 181; ARj). Osobito često u svezi: milost posvećujuća — milost koja čovjeka posvećuje (Dobretić 3; Buj. I 20; Kanižlić 159; Bakšić 383; Št. II 155), prema lat. gratia sanctificans. V. posvetan.

Posvedba ž isto što posveta: pretvorba u misi (Buj I 350), posvećenje crkve (Št. I 373).

Pòsveta ž radnja kojom se nešto (osoba, stvar, mjesto...) posvećuje: Posveta biskupa (Kn. 292; Bel I 181), djevica (Ms 189*), novoga hrama (Kn. 319), crkve (Ms 113*), posuđa (Ms 43)... V. konsekracija, posvećenje, posvedba.

Pòsvetan pr. koji pripada posveti, koji čini svetim, koji posvećuje (Tem. dok. 17). Često u svezi: milost posvetna — milost koja posvećuje (Buj. II 1, 43, 135; Ž. I 84). V. miločiniti, posvećivati, posvetilan, posvetiv, svetiv, svetočiniti, svetotvoran.

Posvetenjak m bijelo janje koje svećenik blagoslovi i koje se o Uskrsu zakolje i jede. U Poljicima (ARj).

Posvetilan pr. isto što posvetan. U nekih starijih pisaca (ARj).

Posvètilište s — 1. žrtva uopće, kod Židova i pogana (ARj; Par.); 2. žrtva mise (Misa jest jedno posvetilište novog zakona. Kadčić 60); 3. Sakramenat, Euharistija (u starije vrijeme. ARj). V. posvetište.

Posvetilovati — žrtvovati, govoriti misu. U starijem jeziku (ARj).

Posvetinje ž mn. obredi i molitve kojima se mjesto ili stvari (crkva, žrtvenik, kalež...) uz mazanje sv. uljem Bogu posvećuje (Št. II 370). V. blagoslovine.

Posvetionik m — 1. tko je posvećen, svećenik; 2. isto što sakrarij. U starije vrijeme (ARj).

Posvetište s — 1. isto što posvetilište, žrtva; 2. isto što posvetionik pod 2. U starijih pisaca (ARj).

Posvètitelj (u nekih starijih pisaca i: **posvetilac, posvetnik**) m — tko posvećuje: Isus koji posvećuje ljude (Badrić 55); Duh Sveti koji posvećuje duše (Ž. II 158); svećenik koji posvećuje (ARj); biskup koji posvećuje biskupa (Bel. I 181; Rog. 267), ulje (Št. I 418). V. suposvetitelj, svetitelj.

Posvétiti — učiniti koga ili što svetim; posebno: 1. posvetiti neko mjesto (Cr., Pr. 225); 2. p. osobu službi Božjoj (Dobretić 71; Kadčić 2); 3. p. čistoću Bogu (Kadčić 445); 4. p. biskupa (Terzić 407; Cr., Pr. 182); 5. posvetiti kruh i vino u tijelo i krv Isusovu (Dobretić 271; Št. II 29); 6. proglasiti koga za sveca (ARj b.); 7. žrtvovati (ARj d.); 8. svetkovati blagdan (Dobretić 196; Banovac 135). V. konsekrirati, svetiti.

Posvetiv, posvetljiv pr. isto što posvetan. U starijih pisaca (ARj).

Posvetnica ž isto što žrtva (Dobretić 340).

Posvjedòčiti svrš. prema nesvr. svjedočiti (Iv 1, 7. 8).

Posvjetovnjáčenje gl. im. od posvjetovnjačiti (se) V. sekularizacija.

Posvjetovnjáčiti (se) — postati sličan svjetovnjaku; postati svjetovnjak. O redovniku koji napušta red i vraća se u svijet (ARj; Cr., Pr. 136, 137), o duhovnoj osobi koja je primila svjetovni duh (S). V. sekularizirati se.

Pòsvudan, * posvùdašnji pr. koji je posvuda. O Bogu koji je na svakome mjestu (ARj; S).

Pòsvudnost, * posvùdašnjost ž svojstvo onoga koji je posvudan (ARj; S).

Poškròpiti — isto što kropiti. U starijih pisaca (Kadčić 122) i u naše vrijeme (Bol. 29; Spr. 19). U svezi: Poškropi me — naziv za obred blagoslova vjernika prije mise (Radić, Ms 242). V. asperges me.

Poštenje s svojstvo, čast onoga koji je pošten. U svezi: očito p. (Dobretić 557), p. općeno (Kadčić 431) i sl. — zapreka koja priječi sklapanje ženidbe (usp. Cr., Pr. 209), prema lat. publica honestas (Kod. kan. 1078); djevojačko p. — čast djevojke koja nije počinila nečisti grijeh (Kadčić 396).

Pòštovan pr. koji je vrijedan štovanja; počasni naslov za redovnike, redovno u svezi: poštovani otac (Rog. 171).

Pòtaja ž što je tajno, potajno; u crkv. pravu zapreka koja zabranjuje tajne že-

nidbe (Bel. II 131), prema lat. clandestinitas. V. klandestin, potajnost, skrovitost.

Pòtajan pr. što je tajno, skriveno. U mn. ž: potajne (tj. molitve) — dio mise koji se govori tiho (Dobretić 368, 409).

Pötajnost ž isto što potaja (Sv. Crkva postavi rečenu zapriku od potajnosti. Kadčić 464. V. i Dobretić 568).

Pöticaj m u časoslovu kratak poziv na moljenje Očenaša (Tem. dok 63; Čs 8*).

Pòtir m isto što putir; grč. potérion, stsl. potir' (Miklošić, DAW XV 119; Meillet, Études 189; Matzenauer 285; ARj).

Pòtop m povodanj, poplava. U svezi: opći, općeni, općenski, općinski p. — kazna kojom je Bog kaznio grešne ljude u vrijeme Noevo (usp. Post 7; Mt 24, 38; Raumer 326 s.; BL 251; RBT 938 s.; Miklošić, DAW XXIV 34; ARj).

* **Potpokrètač** m zamjenik pokretača u postupku za proglašenje blaženim ili svetim (Cr., Pr. 357). V. vicepostulator.

* **Potprior** m zamjenik priora (Živ. 162). V. suprior.

* **Potpriorica** ž zamjenica prionice (Živ. 136, 148).

* **Potpromicatelj** m zamjenik i pomoćnik promicatelja vjere (Cr., Pr. 358), prema lat. sub-promotor fidei (usp. Kod. kan. 2010).

Pötvrda ž čin kojim se što potvrđuje; sakramenat kojim se kršćaninu daje Duh Sveti. U novije vrijeme (Sch.-P. 505; Bel. I 254; Št. II 170; Kn. 198 i dr.). V. berma, firma, konfirmacija, krizma, miropomazanje, potvrđenje.

Pötvrdan pr. što se odnosi na potvrdu, npr. potvrdno slavlje (Inic. 97, 99; Potv. 13, 15).

* **Potvrditelj** m tko dijeli sakramenat potvrde (Inic. 17, 99; Potv. 15, 18). V. bermalac, konfirmant, krizmalac.

Potvrditi — podijeliti sakramenat potvrde (ARj). V. bermati, firmati, konfirmirati, krizmati.

Potvrđenik m koji je potvrđen, koji je primio sakramenat potvrde (Sch.-P. 219, 506; Kn. 198, 201; Inic. 17; Potv. 14; Bol. 54). V. konfirmand, krizmanik.

Potvrđénje gl. im. od potvrditi; isto što potvrda (Kadčić 112; Dobretić 52; Kn. 201).

Potvrđivati (u starije vrijeme i: **potvrdivati**. ARj) — nesvr. prema svr. potvrditi (Dobretić 54; Kadčić 139; Badrić 48; Bel. I 346; Potv. 11, 14).

* **Pòučnički** pr. koji služi za pouku. U svezi: poučničko ulje — sveto (katekumensko) ulje kojim se vjernik maže kod primanja nekih sakramenata: krštenja, primanja svećeničkog reda... (Bel. I 255). V. katekumen, pripitovnički.

Pounìjatiti (se) — učiniti (se) unijatom (v. unijat).

* **Pouskrsni** pr. što je poslije Uskrsa: pouskrsno vrijeme i sl. (Š).

Pouzdanje gl. im. od pouzdati se; raspoloženje kršćanina kojim vjeruje da će mu Bog oprostiti grijehe, pomoći u teškoćama (Čs 33; Bajić 152, 213; Ž. II 124; RBT 940 s.).

Pòuzdati se — imati uvjerenje, da će nam Bog u nevolji pomoći (Čs 41 i dr.).

* **Povazmeni** pr. što je poslije Vazma: povazmeni tjedan (Fućak 48) i sl.

Pövečerje s služba Božja iza večernje; posljednji dio dnevnoga časoslova (Pavić 124; Št. I 473; Kn. 48; Čs 459). V. časoslov, deveti, kompletorij, pavečerje, povečernja, završnica.

Povečernja, * **povečernjica** ž isto što povečerje (ARj; Par.).

Povjerávati nesvr. prema svr. povjeriti (Cr., Pr. 47).

Povjerènik m čovjek povjerenja; isto što komesar (Ivančić 101; Cr., KP I 109).

Pòvjeriti — predati kome što s povjerenjem; predati nekome duhovnu vlast (Cr., Pr. 47; Ž. I 240). V. subdelegirati, vlast, ustupiti.

Pòvjerovati svr. prema nesvr. vjerovati (Iv 17, 8. V. ARj).

Povlastan pr. koji se odnosi na povlasticu. U svezi: povlasno pismo — pismo kojim se daje povlastica (Št. I 395).

Pòvlastica ž naredba, zakon koji se tiče pojedinih ljudi ili mjesta; odlika, pogodnost, koju netko ima: Povlastice Blažene Djevice (Dok. 185); povlastica nezabludivosti koju ima Crkva, papa (Dok. 131); povlastice istočnih patrijarha (Dok. 243); pogodnost koju crkv. poglavar daje trajno podložnicima (Bel. I 314; Št. I 394; Rog. 133; Ž. I 250; Cr., Pr. 23). V. dopuštenje pod 2, privilegij.

Povlástiti — obdariti duhovnom povlasticom osobu, vrijeme, mjesto, stvar, pobožnost. Često u izrazima: povlašten oltar, žrtvenik (Sch.-P. 280; St. I 393. V. leđan); povlaštena misa za mrtve (Sch.-P. 417); p. osmina (St. II 117), oktava (Sch.-P. 245); p. osoba (Cr., Pr. 24)... V. privilegijati.

Povlaštènik (povlašćenik) m osoba obdarena povlasticom (Rog. 134; Ž. I 251; St. II 141 i dr.).

* **Pòvlaštenost, pòvlašćenost** ž stanje onoga koji je povlašten.

Pòvorka ž isto što procesija (Kršt. 30). U svezi: pogrebna p. — sprovod (Spr. 26, 29, 30).

Pòvratan pr. koji se povraća. U svezi: p. grešnik — isto što recidiv (St. II 330). V. preupadljiv.

Pozákoniti — učiniti da bude što po zakonu, da bude tko zakonit; uzeti za ženu po zakonu, vjenčati; refl. p. se — udati se, vjenčati se (ARj; Par.; DDM). Često u svezi: p. dijete (Kadčić 482; Bel. II 182; Rog. 138; Cr., Pr. 218). V. zakoniti.

Pozakonjívati nesvr. prema svr. pozakoniti (Bel. II 182; Cr., Pr. 218).

Pözdrav m (u starini i: ž) — čin kojim se netko pozdravlja. U svezi: anđeoski, Gospin p. — navještenje rođenja Isusova (usp. Anuncijacija); sjećanje na taj događaj tri puta dnevno zvonjenjem i posebnom molitvom. Usp. ARj; Par.; DDM. V. avemarija, pozdravljenje.

Pòzdraviti — izreći kome pozdrav. U svezi: p. Gospu — izmoliti anđeoski pozdrav (v. pozdrav). U Dalmaciji (Š).

Pozdravljénje gl. im. od pozdraviti; isto što pozdrav: p. anđeosko (ARj; DDM).

Pöziv m čin kojim nekoga zovemo; čin kojim Bog zove k vjeri, u svoju službu (Mt 16, 24; 22, 1—14), na svetost (Rim 1, 1. 7; 1 Kor 1, 1 s. Usp. RBT 946); u sveć. ili redovn. stalež (Sch.-P. 9; Bajić 120). V. zvanje.

Pözivan pr. koji je u vezi s pozivom: pozivni psalam — psalam kojim se pozivlje na slavljenje Boga (v. pozivnik).

* **Pözivnik** m molitva koja se moli na početku prvog dnevnog časa, a sastoji se od retka »Otvori, Gospodine« i pozivnog psalma sa svojim pretpjevom (Tem. dok. 32, 86; Čs 3*). V. invitatorij, pozivan.

Požup m crkvenjak, sakristan. U Fužinama (ARj; Par.; Mažuranić IX 1286).

* **Požupa** ž služba, nadarje požupnika (Par.). V. kapelanija.

* **Požupnik** m župski pomoćnik (Par.). V. kapelan.

* **Pra** isto što fra. Govori se u Dalmaciji (Š).

* **Prabilježnik** m isto što protonotar (Cr., Pr. 64, 73).

Pràbiskup m isto što arhibiskup. U nekih dalm. pisaca (U isto vrieme spljetski prabiskup preporuči franovcem kršćane svoje prabiskupije. S. Zlatović, Franovci... 28. Riječ je rđavo načinjena, jer »pra« nema značenja »nad« ARj).

* **Prabiskùpija** ž isto što arhibiskupija (v. prabiskup).

* **Pràcrkva** ž Crkva u početku svoga opstojanja, prvo razdoblje života Crkve (BL 329; DF 528; Potv. 10).

* **Praevànđelje** s isto što protoevanđelje (DF 548).

Prakanàtur m isto što prakaratur. — ARj misli da je oblik postao od »prakatur«, samo da je s neznana razloga, umetnuto — na. Bit će vjerojatnije da je riječ postala od »prakaratur«, iskrivljenjem srednjega sloga -ra- u -na-.

* **Prakaràtur** m čovjek koji poslužuje župnika u crkvi ili župi; lat. procurator — skrbnik, upravljač, ovlašteni upravitelj dobara... (v. prokurator). Govori se u Bosni. V. kamerar, prakanatur, prakatur.

Prakàtur m isto što prakaratur (oko Vinkovaca). ARj izvodi riječ od lat. precator — molitelj, jer je posao crkvenjaka moliti milostinju u crkvi. To nije uvjerljivo jer se lat. riječ malo upotrebljava među svećenicima, pa je teško mogla ući među narod. Mnogo je vjerojatnije da je naziv postao skraćivanjem od prakaratur.

* **Prakršćanin** m kršćanin najstarijeg vremena.

* **Prakršćanka** ž prema m prakršćanin.

* **Prakršćanstvo** s kršćanstvo prvih vremena.

Prãlik m osobit način govora i prikazivanja u SP: osobe, predmeti, događaji SZ navješćuju osobe i zbiljnosti NZ. Tako SZ osvjetljuje NZ (1 Kor 10, 6; Heb 9-10), prvi Adam p. je drugoga-Krista (Rim 5 i 1 Kor 15). DF 596. V. prototip, tipologija.

Prãmajka ž prva majka ljudskog roda, Eva.

Pràotac m isto što patrijarh pod 1 (BL 255).

Praòtački pr. što pripada, što se odnosi na praoce (RBT XXIX).

Praštati nesvr. prema svr. prostiti (Prašta Gospodin Bog onomu, koji se pravedno i dobro ispovida. Kadčić 244).

Prȏtar m isto što fratar; lat. frater. U nekih starijih pisaca (ARj) i danas u Dalmaciji (Š).

Pratàrski pr. isto što fratarski. U Dalmaciji (Š).

Prãtilac m isto što akolit. U naše doba (Š).

Prãtiti — sprovoditi koga čineći mu društvo; sprovoditi pokojnika na pokop (ARJ).

Prator m isto što fratar (usp. Miklošić, DAW XV 136).

Pràtnja ž skup pratilaca; sprovod, pokop (ARj).

Prȃvan pr. koji pripada pravu, koji je u vezi s pravom. U svezi: pravna osoba — isto što moralna osoba. V. juridičan, moralan.

Prȃvda ž pravednost, sud, presuda; isto što bezgrešnost (Grih istočni jest jedno dignutje... pravde istočne. Dobretić 195). V. pravica.

Prȃvdati (se) — opravdati (se), obraniti (se) od grijeha pred Bogom (Vidite li, da se djelima pravda čovjek, a ne samo vjerom? Vuk: Jak 2, 24).

Pràvedan (u starije vrijeme još: **pravden, pravadan, pravetan)** pr. — ispravan, koji je u skladu s pravdom; dobar, bogoljuban u biblijskom smislu (Mt 1, 19; Lk 1, 6...); nedužan, nevin (ARj).

Pràvednički pr. što pripada pravednicima (Mt 10, 41).

Pràvednik (u starije doba i: **pravadnik, pravdenik)** m — pravedan čovjek (Mt 9, 13; 10, 41...; Ž. II 52; Sch.-P 740; ARj). Posebno o Kristu (1 Iv 2, 29).

Pràvednost (u starini i: **pravetnost)** ž — jedna od stožernih kreposti: trajno raspoloženje po kojem netko ima stalnu i nepokolebljivu volju dati svakome njegovo pravo (usp. Ž. II 274 ss.; RBT 956 s; BL 255; ARj). V. pravica.

Pravica ž u crkv. jeziku katkada isto što pravda, pravednost. U starijih pisaca (ARj).

Pravičan pr. koji se drži pravice, pravedan (ARj).

Pravičnost ž svojstvo onoga koji je pravičan (ARj).

Prãvilo s propis, odredba; posebno: 1. opća crkvena odredba (Cr., Pr. 8); 2. crkvena uredba prema kojoj imaju živjeti redovnici, kaluđeri (ARj; Rog. 495, 532; Cr., Pr. 128; Bajić 134. V. naredba, regula, skaz, uprava). U svezi: p. mise — glavni dio mise (Par. V. kanon).

Prȃvnik m čovjek koji se bavi pravom. U svezi: crkveni p. — tko poznaje kanonsko pravo (Cr., Pr. 14). V. kanonist.

Právo s nepovrediva moralna moć posjedovati, činiti ili tražiti nešto kao isključivo svoje (Ž. II 187. V. i Cr., KP I 1); nauk o pravu. U svezi: crkveno ili kanonsko p. — skup zakona kojima se ravna Katolička crkva (Bel. I 2; Rog. 15; Ž. II 185 ss.; Cr., KP I 3).

* **Pravomoć** ž vlast praštati ili zadržati grijehe u sakramentu pokore (Št. II 270). V. jurisdikcija.

Pravoslávac (rjeđe: pravoslavnik) m — čovjek pravoslavne vjere (ARj; DDM).

Pravòslavan pr. (stsl. pravoslav'n') — 1. pravovjeran, tko vjeruje što kršćanstvo uči (Svaka i osobita, koja su... u pravoslavnomu Tridentinskomu saboru rasuđena. Kadčić 555); 2. pravovjeran u smislu Ist. crkve, koji pripada Ist. crkvi: pravoslavna crkva (Cr., KP I 25), pravoslavno bogoslovlje (Ž. I 11) itd. Naš je naziv prijevod grč. orthódoksos (órthos — pravi, dóksa — mišljenje, vjera, slava). Prevodilac je krivo uzeo riječ »dóksa« u smislu »slava«, a trebalo je uzeti »vjera«, jer znači: tko je prave vjere, a ne prave slave. Naziv se proširio na Istoku poslije g. 843. kad je bio uveden praznik »pravoslavlja«, nakon što je svršila borba oko štovanja svetih slika, pa su oni, koji su bili za štovanje svetih slika, nazvani »pravoslavni«, za razliku od nepravovjernih. Usp. Mikološić, DAW XXIV 43; ARj; Par.; DDM; Blagovest 1959, br. 10, str. 144.

Pravòslavlje s (stsl. pravoslavije) — pravoslavna vjera ili Crkva (ARj; Par.; DDM).

Pravòvjerac, pravòvjernik m pravovjeran čovjek (Kad pravovirac gubi viru? Kadčić 382. V. ARj; Par.; Ben.).

Pravòvjeran pr. (stsl. pravovêr'n') — koji je prave vjere (Premda su odpali... od obćine pravovirnih. Dobretić 115. V. još Miklošić, DAW XXIV 43; Meillet, Études 386; Terzić 139; Bakšić 95 i dr.). Usp. blagovjeran.

Pravòvjerje s, **pravovjerstvo** s, **pravovjernost** ž (stsl. pravovêrije, pravovêr'stvo; prema grč. orthodoksía. Usp. Miklošić, DAW XXIV 43; Meillet, Études 386) — prava vjera (Koji... oznanuju Turke... od stvari krstjanskih na štetu pravovirstva. Kadčić 284. V. i ARj; Par.).

Pravovjerka (Kadčić 477), **pravovjernica** (Dalla Costa I 157) ž — pravovjerna žena.

Pravovjernički pr. koji pripada pravovjernicima (ARj).

Pravovjerski pr. koji pripada pravovjercima, pravovjerju (Dalla Costa I 198).

* **Pravovremenost** ž u moljenju časoslova propisano vrijeme za moljenje koje približno odgovara vremenu pojedinog časa (Tem. dok. 11, 18).

Prazničan, praznički pr. koji pripada prazniku, praznicima (ARj; Ben.).

Prãznik (u starini i: **prazdnik)** — dan kada se praznuje, kad ljudi ne rade; blagdan, svetac (osobito u Ist. crkvi). Usp. Miklošić, DAW XXIV 21; Jagić 384; ARj; Par.; DDM; Ben. i dr.

Praznovati (ARj; Par.; DDM; Ben.), * **praznikovati** (Par.) — slaviti, svetkovati praznik.

Praznòvjerac (ARj; Ben.; DDM), * **praznòvjernik** (Št. I 241) m — praznovjeran čovjek.

Praznòvjeran pr. koji je odan praznovjerju (ARj; Par.; DDM; Št. I 241). V. sujevjeran, supersticiozan.

Praznòvjerje s, **praznovjérstvo** s, **praznovjernost** ž, **praznovjera** ž, **praznovjerica** ž — prazno vjerovanje; grijeh protiv kreposti religije koji se sastoji u tome, da se Bogu iskazuje štovanje koje ne dolikuje, da se božansko štovanje iskazuje ljudima, predmetima... (ARj; Par.; DDM; Ben.). V. sujevjerje, supersticija, učitanje.

* **Praznòvjerka** ž prema m praznovjerac.

Prebanoš (ARj), * **prebanuš** (Klaić) m isto što pleban.

* **Prèbenda** ž prihod, nadarje klerika; posebno prihod, beneficij nadarbenika u kanoničkim kaptolima; od crkv. lat. izraza praebenda (praebere — dati, predati; dati što je potrebno za život), koji je prvotno značio dio hrane i pića što se dnevno davao kanonicima i redovnicima; zatim, kad su kanonici napustili zajednički stan i hranu, prihod kanonika... (v. Du Cange III 373 ss.; Forcellini IV 768; Kod. kan. 394). Vrlo obično u novijem jeziku (Bel. I 169; Rog. 287, 297; Cr., KP II 1, 183). V. prevenda.

Prebèndar m tko ima prebendu; osobito nadarbenik u kaptolskoj crkvi, koji nije ni dostojanstvenik ni kanonik; lat. praebendarius (v. prebenda). Usp. ARj; Bel. I 379; Rog. 287; Cr., Pr. 83. V. komendator, prebendat, provendar.

* **Prebèndarski** pr. što pripada prebendarima: p. zbor (BI 371). V. nadarbinski.

* **Prebèndat** m isto što prebendar; lat. praebendatus (Kod. kan. 394). V. Rog. 287.

* **Prebiti,** * **preuido,** * **prevede** m isto što svećenik (v. prvad). U 14. st. u Dubrovniku (Jireček, DAW 48, str. 91).

Prebivalište s mjesto gdje se prebiva, stanuje; isto što svetohranište. U starijih pisaca (Dobretić 276).

* **Precedencija,** * **precedenca** ž isto što prednost; crkv. lat. praecendentia (od praecedere — ići ispred, prednjačiti). V. Diz. lit. 345 ss.; Diz. mor. 1112; Kod. kan. 106, 233, 236, 347, 478; Kn. 46; Ostojić, K. 19.

* **Precep(a)t** m zapovijed kojom zakoniti crkv. starješina nameće neku obvezu pojedincima ili — za ograničeno vrijeme — nekoj zajednici; lat. praeceptum (usp. Kod. kan. 24; Diz. mor. 1113; Cr., Pr. 15). V. zapovijed.

* **Preceptivan** pr. što obvezuje kao zapovijed; lat. praeceptivus (praeceptum — naredba, zapovijed). Dolazi redovno uz riječi: rubrika, dekret... — i označuje one rubrike, dekrete, koji obvezuju pod grijeh

(Sch.-P. 227 s.; Kn. 20). V. još dekret, direktivan, rubrika.

Prèčasnost ž svojstvo onoga koji je prečastan (ARj).

Prèčastan pr. častan u najvećoj mjeri; počasni naslov višim svećenicima, crkv. prelatima: Prečasni Monsinjor (Cr., Pr. 73). V. prepodoban.

Prèčist pr. čist u najvećoj mjeri. O Majci Božjoj (Prečista Djevica, Bogorodica, Gospođa...), kao i o onome što pripada Isusu i Mariji (Prečisto tijelo Isusovo, Prečisto Srce Marijino...).

* **Predàdventski** pr. što se odnosi na vrijeme prije adventa (Ms 18).

Prèdaja ž — 1. usmeno pripovijedanje iz prošlih vremena, što se prenosi od koljena do koljena; nauk koji je Crkva usmeno primila od Isusa i apostola i do danas ga sačuvala, redovno u svezi: usmena p. (Bel. I 21), apostolska p. (Buj. I 37, 178), crkvena p. (Kn. 21; Sch.-P. 68; Rog. 7; Ž. I 19; Bakšić 96; König 891 s.; RBT 970 s.), sveta p. (Dok. 399). V. predanje, tradicija. — 2. U kršć. inicijaciji, za vrijeme čišćenja i prosvijetljenja: p. vjeroispovijesti (Inic. 19, 21, 71), p. molitve Gospodnje (Inic. 74) — čin u kojem se pred izabranicima moli Vjerovanje, odn. Očenaš.

* **Predálo** s isto što vrtilo. Naziv otud što p. služi za predavanje stvari.

Predánje, predávanje gl. im. od predati, predavati; posebno: 1. isto što predaja pod 1 (Apostolska i crkvena pridanja... primam i grlim. Kadčić 554. Pridavanje... jest jedna uprava oli naučenje nepisano pridano po svemu svitu. Dalla Costa I 8); 2. odanost, posluh Bogu (Savršeno predanje volji Božjoj. Bajić 231).

* **Predbožićni** pr. što je prije Božića: predbožićno vrijeme i sl. (Š).

* **Predduhovski** pr. što je prije Duhova: predduhovsko doba i sl. (Š).

* **Predestinácija** ž isto što predodređenje; lat. praedestinatio (usp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. II 37; Lex. VIII 406 ss.). U novije doba.

* **Predestinírati** — isto što predodrediti; lat. praedestinare (unaprijed odrediti), njem. predestinieren (v. predestinacija). U naše doba.

Prèdglasje s uvod; isto što predslovlje (Dobretić 409).

Prèdgovor m, **predgovorje** s početak, pristup; isto što predslovlje (ARj).

Prèdika ž isto što propovijed; lat. praedicatio (usp. Mt 12, 41; 1 Kor 15, 14), tal. predica (v. Du Cange III 382; Forcellini IV 784; Diz. lit. 347 ss.; Diz. mor. 1114). Od 16. st. (usp. ARj). V. pridika, prodeka, prodičastvo.

Predikač, predikalac, predikavac, predikator m isto što predikatur (ARj).

Predikaonica ž isto što propovijedaonica (ARj). V. pridikaonica, prodekaonica.

Predikati — isto što propovijedati; lat. praedicare (Mk 16, 15; 1 Kor 1, 23; 1 Pt 3, 19), tal. predicare (v. predika). U starije doba (ARj) i danas (npr. u Dalmaciji). V. predikovati, pridikati, prodekovati.

Predikàtur m isto što propovjednik; lat. praedicator, tal. predicatore (v. predika). U starijem jeziku (ARj) i danas u Dalmaciji (Š). V. predikač, pridikatur, prodekator.

Predikovati — isto što predikati. U starije doba (ARj).

* **Predispovijed** ž što je prije ispovijedi. U svezi: pet predispovijedi — pet stvari potrebnih za ispovijed (Molitvenik F. A. Nuića 201).

Predisukrst m isto što antikrist, tj. zao duh koji će na svršetku svijeta doći pred Isukrstom (u Radnića i Kavanjina). ARj.

* **Pred-katekumenat** m vrijeme prije katekumenata, kad pripravnik od Crkve traži naviještanje Evanđelja, vrijeme namijenjeno prvoj evangelizaciji (Inic. 8, 9, 16).

Predlàgač m tko nešto predlaže; vjernik koji predlaže da se pred nadležnim sudištem povede rasprava za proglašenje nekoga blaženim ili svetim (Cr., Pr. 357), prema lat. actor (Kod. kan. 2004).

Predložénje gl. im. od predložiti; (u Ist. crkvi) isto što proskomidiarion (Kn. 88).

* **Prèdmisa** ž dio mise od početka do prikazanja; od: pred i misa. Taj se dio mise zove sada služba riječi (v. riječ), a prije se zvao katekumenska misa jer su mu u staro vrijeme smjeli prisustvovati i katekumeni (usp. Kn. 228; Št. II 4).

* **Predmòlitelj** m tko u zajednici vjernika moli pred ostalima (Pok. 251).

* **Predmòliti** — moliti pred ostalima u zajednici vjernika. U naše doba.

Prèdmnjeva ž u crkv. pravu nagađanje iz kojega nastaje neka vjerojatnost (Bel. I 326). V. presumpcija.

Prèdnost ž svojstvo onoga koji je pred drugim; propis o tome, tko od fizičkih i moralnih osoba ima biti prvi u različitim crkv. funkcijama, sastancima, saborima (Cr., Pr. 30, 67, 87; Rog. 476). V. precedencija, preminencija.

Predobròstiv pr. dobrostiv u najvećoj mjeri. Često o Bogu (npr. Predobrostivi moj Bože!) i Bogorodici (npr. Predobrostiva nebeska Majko!).

Predodréditi — unaprijed odrediti. O Bogu koji pojedince bira i predodređuje da budu dionici njegova božanskog života i slave (usp. Rim 8, 28 s.; 9, 23; 2 Sol 2, 13; 1 Pt 1, 2. — RBT 978 s.; Inic. 225). V. predestinirati, preodabrati, preodrediti.

Predodređénje gl. im. od predodrediti; Božja volja koja čovjeka određuje za vječni život (RBT 978 s.; ARj; Ben.). V. odabranje, predestinacija, preodabranje, preodređenje.

Predodređívati nesvr. prema svr. predodrediti.

Predoltarje s isto što antependij (Št. I 403).

* **Predoltarnica** ž isto što antependij. U jednom starom spomeniku: Vsa opščina i plovan s redovnici jesu dali v Krk... 3 predoltarnice, križa 2, kaleža tri, striti jedne, ubrusa dva na kaležih.

Predoltarnik, predotarnik m isto što antependij. U starije doba (ARj).

Predsjèdatelj m tko predvodi sv. čin sabrane zajednice (Ms 14; Tem. dok. 77). V. predstojnik, predvodnik.

* **Predsjèdateljski** pr. što pripada predsjedatelju, npr. predsjedateljska služba (Ms 17).

Predsjedati — predvoditi sv. čin sabrane zajednice (Ms 22; Tem. dok. 77).

Prèdsjednik m čovjek kojemu je služba i čast predsjedati; poglavar kod nekih redovnika (Rog. 495; Ostojić, B. I 103).

* **Prédslovlje** (Kanižlić 121; Kn. 33, 134, 245; Ms 23), * **predslavlje** (Št. II 14), **predoslovlje** (Kadčić 92) s— dio mise prije euharistijske molitve, uvod u euharistijsku molitvu. V. predglasje, predgovor, prefacija, preglasje, priglasje.

* **Prèdstojnica** ž poglavarica u ženskom samostanu (Bel. I 228; Cr., Pr. 111, 116, 417; Rog. 495). V. starješica.

Prèdstojnik m čovjek koji je na čelu; posebno: 1. tko vodi sveti čin, slavlje (Pok. 232, 235. V. predsjedatelj); 2. poglavar u nekih redovnika (Rog. 495), prema lat. praepositus (v. prepošt). U svezi: apostolski p. — crkveni poglavar u misijskoj zemlji (Cr., Pr. 49, 69), prema lat. praefectus apostolicus (v. nadstojnik, namjesnik, nastojatelj, prefekt).

* **Prèdstojništvo** s služba, čast predstojnika. U svezi: apostolsko p. — čast, služba, područje vlasti apostolskog predstojnika (Cr., Pr. 49), prema lat. praefectura apostolica. V. nadstojništvo, prefektura.

Preduskrsan pr. što je prije Uskrsa: preduskrsno raspoloženje i sl. (Š).

Predvazmen, predvazamski, predvazmenski pr. što je prije Vazma: p. tjedan (Fućak 48)...

Prèdvečerje s isto što nadvečerje (ARj; Par.; Št. I 338 s.).

Prèdvidjeti — unaprijed vidjeti. O Bogu koji unaprijed vidi što će biti. V. previdjeti.

Prèdvodnik (Pok. 236, 240), **predvòditelj** (Pok. 248), **predvòdilac** m — tko predvodi sv. čin, slavlje. V. predsjedatelj.

Predziđe kršćanstva (antemurale christianitatis) — naziv koji je Hrvatskoj dao papa Leon X. g. 1519. BI 174.

Prefácija ž predgovor, uvod; isto što predslovlje; lat. praefatio (usp. Du Cange III 382 s.; Diz. lit. 349; Lex. VIII 416 s.; Kn. 245 s.). — Danas obično (Kn. 58; Sch.-P. 390). V. prefacion, propacija.

Prefacion m i ž isto što prefacija; lat. praefatio, tal. prefazione. U starijem jeziku (ARj).

Prèfekt m poglavar, nadstojnik (lat. praefectus); posebno: nadstojnik u crkv. zavodu, sjemeništu i sl.; kardinal prefekt (cardinalis praefectus) koji stoji na čelu pojedinim kongregacijama (Kod. kan. 246; Rog. 231); apostolski prefekt (praefectus apostolicus) koji upravlja apostolskom prefekturom (kan. 215, 293 ss.; Cr., KP II 1, 131 ss.; Rog. 250)... Usp. Forcellini IV 789; Lex. VIII 418; Diz. mor. 1116. V. predstojnik.

Prefèktura (apostolska) ž crkv. područje u misijskim zemljama, koje radi malenoga opsega ili nedovoljne organizacije ne može postati vikarijat apostolski (vicariatus apostolicus); crkv. lat. praefectura apostolica (v. prefekt). U novije vrijeme (Rog. 213; Cr., KP II 1, 140). V. predstojništvo.

Pregàtorije s isto što purgatorij. Govori se u Dalmaciji (Š).

Preglasje s isto što predslovlje (ARj).

Prègledba ž pregledanje; služba preglednika; službeno pregledanje knjiga koje se imaju tiskati (Cr., Pr. 264). V. cenzura.

Prèglednik m isto što cenzor pod 1 (Cr., Pr. 266).

Pregrijèšiti — isto što sagriješiti (Marulić 222).

Prěkada, prěkadnja ž kađenje, blagoslov s kađenjem. U Ist. crkvi (ARj; Par.; Ben.).

Prekáditi — okaditi, blagosloviti kadeći. U Ist. crkvi (ARj; Par.; Ben.). V. kaditi.

Prèkadnik m u pravoslavnih: krsni kolač, jer ga sveštenik prekađuje (ARj).

Prekađívati nesvr. iter. prema svr. prekaditi (ARj; Par.).

Prèkleti (se) — isto što prokleti (zakleti se). ARj.

Prekletstvo, prekletavstvo s isto što prokletstvo (ARj).

Preklinalac, preklinjalac, preklinavac m čovjek koji (se) preklinje (ARj). V. proklinač.

Preklinjalica ž žena koja (se) preklinje (ARj). V. proklinalica.

Prèklinjati (se) **preklinati** (se) nesvr. prema svr. prekleti (se). Često u svezi: kleti se i preklinjati (usp. Mt 26, 74). ARj. V. zaklinjati.

* **Prekodužan** pr. isto što superogatoran (Ž. I 213).

Prekonáravan, prekonáravski pr. koji je preko naravi (ARj). V. svrhunaravan.

* **Prekònij** m obred što ga vrši đakon na Veliku subotu, kad pjevajući »Exultet« (Nek se veseli...) navješćuje slavu uskrsne noći; lat. praeconium (praeco — glasnik). Usp. Caerem. 423. U naše doba (Sch.-P. 666). V. egzultet.

* **Prekonizácija** ž čin kojim papa objavljuje novoimenovanog biskupa u tajnom konsistoriju; lat. praeconizatio (praeconizare — objaviti, proglasiti...). V. Forcellini IV 779; Du Cange III 381; Rog. 267.

Prekonsekrativan pr. koji dolazi prije onoga što je konsekrativno; što dolazi prije konsekracije; crkv. lat. praeconsecrativus (v. konsekrativan). Usp. Kn. 251.

Prekoramenica ž haljina što je preko ramena; isto što nadramenica (Kanižlić 102).

Prekrížiti (se) — prekrstiti (se), učiniti znak križa, položiti unakrst (v. križ). Usp. Kadčić 187; Št. II 90.

Prekrižívati nesvr. prema svr. prekrižiti; činiti znak križa (Kadčić 280).

Prekrstiti — učiniti znak križa; nanovo, drugi put krstiti (što nije dopušteno kad je netko valjano kršten); krstiti, dijeliti sakramenat krštenja. — Refl. p. se — prekrižiti se, učiniti sebi znak križa, primiti sakramenat krštenja; okaniti se, ostaviti se koga, čega. ARj.

Prekršiti — prelomiti, prekinuti; prestupiti obećanje, zavjet, zakletvu, zapovijed (ARj; Par.).

Prekršívati nesvr. prema svr. prekršiti (Brez. 73).

Prèlat m pretpostavljeni u državnoj ili crkvenoj službi; lat. praelatus (od praeferre — pretpostavljati). U crkv. govoru tako se posebno zovu: klerici koji imaju redovitu duhovnu vlast (jurisdikciju) na vanjskom području (Kod. kan. 110), a mogu biti viši (svi crkv. dostojanstvenici, počevši od biskupa pa više) i niži (npr. samosvojni, ničiji, neovisni prelat — »praelatus nullius« — koji ima pod sobom neko područje zajedno s vjernicima, neovisno od bilo kojega biskupa ili biskupije. Kod. kan. 319 ss. V. neovisan); (u širem smislu) svećenici koji su od Sv. Stolice dobili taj počasni naslov, ali nemaju nikakve vlasti na vanjskom području (apostolski protonotari, tajni i počasni komornici Sv. Oca...). Usp. Du Cange III 384; Forcellini IV 800; Diz. lit. 350 s.; Diz. mor. 1120; Lex. VIII 426 s.; Dobretić 127; Cr., KP I 89, 92 s.; II 1, 146 ss.; Rog. 253; Bel. I 263).

* **Prèlatski** pr. što pripada prelatima (Cr., Pr. 72; Rog. 252).

Prelatura ž dostojanstvo, čast prelata; područje, kojim upravlja prelat (neovisni prelat); lat. praelatura (praelatura nullius).

V. ARJ; Bel. I 176; Rog. 253; Cr., KP II 1, 146.

* **Preludij** m uvod u razmatranje, u kojem se živo predstavi otajstvo o kojem se ima razmišljati; crkv. lat. praeludium (tal. preludio) — predvježba, predigra (prae — pred, ludere — igrati se, vježbati). U novije vrijeme (Bajić 56).

Prěljub m (ARj; Par.; Bel. II 76; Buj. II 383; Ž. I 118), **prěljuba** ž (ARj; Par.), **preljubočínstvo** s (ARj; Par.) — isto što adulterij (usp. RBT 983).

Preljúbiti — učiniti preljub (ARj). V. živodijaniti.

Prèljubnica (ARj; Buj. II 383), **preljubočinica** (ARj) ž — žena koja krši bračnu vjernost. V. preljubodivica.

Prèljubnik (Buj. II 382; Bel. II 76), **preljubočinac** (ARj; Par.) m — čovjek koji krši bračnu vjernost. V. preljubodilac.

Preljubodan pr. koji je odan preljubu (od preljub i odan). ARj.

Preljubodilac, preljubodinac, preljubodivac, preljubodivnik, preljubodjejnik, preljubodnik, preljubovnik m — isto što preljubnik. U starijih pisaca (ARj).

Preljubodinstvo, preljubodivstvo, preljubodjejstvo, preljubovstvo s — isto što adulterij. U starijem jeziku (ARj).

Preljubodivica, preljubodivnica, preljubodjejnica, preljubodnica, preljubovnica ž — isto što preljubnica. U starije doba (ARj).

Premàncer m tko je upravljao poukom, školom u katedralnim crkvama; zatim prvi pjevač (cantor) kojemu je dužnost učiti i voditi pjevanje; lat. primicerius (prvotno: svaki onaj koji je među vršiocima neke službe bio prvi zabilježen na voštanoj tabli, u albumu, katalogu...; primus — prvi, cera — visok. Kasnije: prvi u bilo kojoj javnoj službi). Usp. Du Cange III 417 s.; Forcellini IV 858; Lex. VIII 476; Diz. lit. 345; Ostojić, K. 67 ss. U starijem jeziku (ARj). V. primancir, primencir, primicerij, primicir, primincir, prmancer, prmancir, prvopjevalac.

Prěmilosrdan pr. koji je u najvećoj mjeri milosrdan. Često o Bogu, Isusu, Majci Božjoj (O primilosrdni Isuse... Terzić 158. V. Kn. 311 i dr.).

Prěmilostiv pr. koji je u najvećoj mjeri milostiv. Često o Bogu, Isusu, Majci Božjoj (ARj i dr.).

* **Preminencija** ž isto što prednost (lat. praeeminere — pretjecati). Ostojić, K. 19.

Preminovati nesvr. prema svr. preminuti (Koji priminuju u krilu svete matere Crkve. Dalla Costa I 195).

Preminúće gl. im. od preminuti; isto što smrt (ARj; Par.; Kn. 311). Usp. tranzit.

Premínuti — minuti, poći na drugi svijet, umrijeti (Marulić 303; Terzić 213; Brez. 23; Spr. 7).

Prènosnik m koji se prenosi, koji prenosi; posvećena kamenita ploča koja se uklapa u stol stalno neposvećena žrtvenika (Št. I 377). V. prijenosan.

Prenošénje gl. im. od prenositi. U svezi: p. svetkovine — kad se svetkovina slavi na koji drugi dan, a ne na svoj vlastiti (Sch.-P. 267). V. translacija.

Preòbraziti — promijeniti lik, oblik; promijeniti lik zasjavši u slavi. O Isusu na Gori (Mt 17, 2), o našoj promjeni u raju (usp. Fil 3, 21).

Preobraženje gl. im. od preobraziti (stsl. preobraženie) — proslava Isusa na Gori (Mk 9, 2-10; RBT 985); svetkovina (6. kolovoza) kojom se taj događaj slavi (Jagić 300; Pavić 129; ARj; Par.; DDM).

Prěobuka ž isto što oblačenje (Š).

Preodabírati nesvr. prema svr. preodabrati (ARj).

Preodabránje gl. im. od preodabrati; isto što predodređenje (ARj).

Preodàbrati — isto što predodrediti (ARj).

Preodréditi — unaprijed odrediti; isto što predodrediti (ARj).

Preodređénje gl. im. od preodrediti; isto što predodređenje. U starijih pisaca (ARj) i u naše doba (Š).

Preosvećenstvo s dostojanstvo onoga koji je preosvećen (v. preosvetiti).

Preosvétiti — veoma posvetiti. Oblik »preòsvećen« (crkv. slav. prěosvjaščen') dolazi često kao atribut uz riječi: biskup, patrijarha, metropolita, hram (u Ist. crkvi. ARj); dar, hostija, osobito u svezi »obred, liturgija ili misa preosvećenih darova« — obred mise na Veliki petak s Hostijom koja je dan prije posvećena (usp. Kn. 15, 152, 156, 217), prema lat. missa praesanctificatorum. V. pretpostaviti.

Prepodoban pr. isto što presvet, prečastan. U starijem jeziku (ARj).

Prepodobije s, **prepodobnost** ž svojstvo onoga koji je prepodoban. U starije vrijeme (ARj).

Prȇporod m redovno u svezi: duhovni p. — čin kojim se čovjek duhovno obnavlja, preporađa na novi, vrhunaravni život. V. preporođenje.

Preporòditi (se) — iznova (se) poroditi. Često o duhovnom preporodu koji biva po sakramentima, osobito po krštenju (Ako se ko ne priporodi od vode i Duha Svetoga, ne će ulisti u kraljestvo nebesko. Kadčić 126. Usp. Iv 3, 5). V. preroditi (se).

Preporođénje gl. im. od preporoditi se (Krštenje dakle daje nam milost od priporođenja duhovnoga. Dobretić 16. V. i Kadčić 12; Buj. I 70; Kršt. 8). V. preporod.

Prepòručan pr. što nekoga preporučuje. U svezi: preporučno pismo — isto što celebret (Cr., Pr. 162).

Preporučenje gl. im. od preporučiti (se); isto što preporuka (Način za priporučenje duše. Kašić 116).

Preporúčiti (se) — povjeriti (se), predati (se) Bogu u molitvi, osobito na smrti (Priporuči se Bogu. Zoričić 12. Da li se može u srcu Bogu priporučiti. Kadčić 17. Dati s. ulje i dušu priporučiti. Zoričić 127).

Preporučívati (se), **preporučati** (se) nesvr. prema svr. preporučiti (se). Usp. Obr. 140; Kn. 311; ARj.

Prȇporuka ž povjeravanje, predanje, molitva Bogu, svecima (Kanižlić, Pj. 5), osobito za one koji su na smrti, obično u svezi: p. duše (Kn. 311; Bol. 55), p. umirućih (Bol. 55). Katkada je p. i molitva za pokojne (usp. Spr. 118, 119). V. preporučenje.

Prèposit, prèpozit m isto što prepošt (Rog. 282, 495, 503; Šem. II izd. 202; Ostojić, K. 326; B. III 619).

* **Prepositura, prepozitura** ž čast, služba, područje vlasti preposita; lat. praepositura (v. prepošt). U naše doba (Rog. 252; Ostojić, B. I 113; III 619).

Prèpošt m tko je na čelu kanoničkom zboru, samostanu; lat. praepositus (koji je na čelu bilo kojoj službi; predstojnik, namjesnik; koji je drugima na čelu u crkvi, u samostanu), preko tal. preposto (ARj) ili madž. prépost (Skok). Usp. Du Cange III 386 ss.; Ostojić, B. I 105; Forcellini IV 811 s.; Skok, RES1 VII 197; ARj; Rog. 286, 482; Šem. II. izd. 140. V. predstojnik, preposit, prepušt, pripušt.

Prȇpoštovan pr. poštovan u najvećoj mjeri; počasni naslov za ugledne svećenike, prelate. U starijih pisaca (ARj). V. mnogopoštovan.

Preprata, priprata ž (stsl. papr't', paprat', prȇprat'; ruski papert') — dio crkve gdje stoje žene (u pravoslavnih). ARj; Par. V. papraća.

Prȇpreka ž isto što smetnja. U nekih starijih pisaca (ARj).

Prepušt m isto što prepošt. U starije vrijeme (v. kofiom).

Prereći — unaprijed reći; isto što proreći. U starije doba (ARj).

Preròditi (se) — isto što preporoditi (se). U starije vrijeme (Tko prirodjen ne bude od vode i Duha Svetoga. Dalla Costa I 130).

Prerođenje gl. im. od preroditi se (Uzrok ovoga duhovnoga prirodjenja. Dalla Costa I 131).

* **Preskrìpcija** ž isto što dosjelost; lat. praescriptio — prijepis, naredba, izgovor (usp. Noldin, De praec. 383 ss.; Diz. mor. 1222 ss.). U naše vrijeme (Cr., KP I 224; Ž. I 238).

* **Preskrutinij** m tajni razgovor koji ima predsjednik kanonskog izbora s glasačima o prikladnim kandidatima; lat. praescrutinium (v. Reg. Const. art. 397, 468).

Prȇslavan pr. slavan u najvećoj mjeri. Često o Bogu, Bogorodici... (Preslavno Trojstvo, Preslavna Djevica Marija...). V. ARj.

Prèslušnik m — 1. tko ne sluša (ARj); 2. isto što auditor pod 1 (Cr., Pr. 298); 3. sudac kod Rimske Rote (Cr., Pr. 300).

Presnik m prijesni kruh, hljeb. U svezi: dan, blagdan presnika — jedan od židovskih blagdana, prema lat. dies azymorum. U starijem jeziku (ARj).

Prèstupak m prekršaj zapovijedi, grijeh (ARj; Ž. I 220).

Prestupalac, prestupitelj, prestupnik m čovjek koji krši zapovijed, grešnik (ARj).

1. **Prȇstupan** pr. koji pripada prestupku (ARj; Par.).

2. **Prèstupan** pr. o godini kad je prijestup, o danu u koji je prijestup: prestupna godina, p. ljeto, p. dan (ARj; Par.). V. prijestup.

Prestúpati, prestupljati, prestupljivati — nesvr. prema svr. prestupiti (Zašto je uvridio neizrečenu dobrotu Boga... pristupajući... zapovidi njegove. Dobretić 64. V. ARj; Par.).

Prestúpiti — stupiti preko čega; prekršiti zapovijed, sagriješiti (Zapovidi kada tvoje pristupismo. Marulić 102. V. još Dobretić 485; Kadčić 114).

Prèstupnica ž žena koja prestupi zapovijed, grešnica (usp. Vuk i Zagoda: 1 Tim 2, 14).

Prèstupnik m tko prekrši zapovijed, grešnik (DDM).

Presućanstviti — promijeniti u drugo sućanstvo, lik. O promjeni biti kruha u tijelo Isusovo. U starije doba (ARj). V. pretvoriti.

Presućanstvo s isto što transupstancijacija. U starije vrijeme (ARj).

* **Presumírati, prezumírati** — smatrati da je nešto istinito, dopušteno, u skladu sa zakonom, iako za to nemamo izričitoga, pozitivnog dokaza; lat. praesumere — unaprijed uzeti, unaprijed uzeti da je istina, istinom smatrati. U naše vrijeme (Sch.-P. 540).

* **Presùmpcija** ž — 1. nada, drsko očekivanje da ćemo se spasiti na način koji je protivan onome što Bog određuje (npr. da ćemo se spasiti bez dobrih djela, iako se ne ostavimo grijeha i sl.); 2. znak, vjerojatno nagađanje nesigurne stvari; lat. praesumptio (Noldin, De praec. 52 s.; De princ. 170; Cr., Pr. 330; Kod. kan. 1825 ss.; Ž. I 315). V. predmnjeva.

Presvájanje gl. im. od presvajati; isto što dosjelost (Cr., Pr. 23).

Prȇsvet pr. svet u najvećoj mjeri. Često o Bogu (O prisveta Trojice... Terzić 148. Presveto Trojstvo. Bakšić 1 i passim. Presveti oltarski sakramenat. Št. II 174), o Majci Božjoj (Presveta Djevica Marija...). Kao im. s Presveto — presv. olt. Sakramenat (Kn. 108, 166). V. prepodoban, svetoposvećen, svetosvet.

Prȇsvijetao, prȇsvijetli pr. svijetao u najvećoj mjeri; počasni naslov za crkv. dostojanstvenike (ARj; Cr., Pr. 73).

Prèteča (u starini rjeđe: **pretecitelj, pretečitelj, pretečnik, pretek**; stsl. pred'teča) m — tko pred kim teče, prethodnik. Redovno o sv. Ivanu Krstitelju kao o Kristovu prethodniku (Jagić 300; ARj; Ben. i dr.). V. prethoditelj.

Prethoditelj, prethodnik m isto što preteča. U staro doba (ARj).

* **Pretkòncilski** pr. i pril. za ono što je bilo prije II. vat. koncila. Obično u svezi: p. duh, mišljenje, govor...

* **Pretkòrizmen** pr. što je prije korizme; redovno kao atribut uz riječ vrijeme, doba, što je prije korizme (v. korizma). Usp. Kn. 194, 329.

* **Pretkrsni** pr. što biva prije krsta, krštenja: pretkrsno mazanje katekumenskim uljem (Kršt. 64).

Pretpjesan, pretpjesma, pretpjesmica, pretpjesnica ž isto što antifona. Kod nekih starijih pisaca (ARj).

Pretpjesnik m knjiga u kojoj su pretpjesni (ARj). Usp. antifonarij.

Prétpjev m isto što antifona (Tem. dok. 35, 40, 41).

* **Prétpjevak** m isto što antifona. U pobožnim nar. pjesmama (»Pritpivci Mariјini«). Š.

Pretposvetiti — unaprijed posvetiti. Redovno u svezi: liturgija pretposvećenih darova (usp. Pavić 107). V. preosvetiti.

* **Pretpraznički** pr. što pripada pretpraznicima: Pretprazničko vrijeme (Pavić 130).

Pretpraznik m dan pred praznikom, blagdanom. U starije vrijeme (ARj). V. nadvečerje.

* **Pretpričešćenje** s što je prije pričešćenja, pričesti; posebno u svezi: Tri pretpričešćenja — tri stvari potrebne za pričest (Molitvenik F. A. Nuića 201).

* **Pretsaborski** pr. o onome što je bilo prije II. vat. sabora.

Prètvorba ž promjena, pretvaranje; pretvaranje kruha i vina u tijelo i krv Isusovu, kao i dio mise kad se to zbiva (Št. II 17; Buj. I 368; Sch.-P. 393; Kn. 118). V. konsekracija, posvećenje, transupstancija.

Pretvòriti — promijeniti oblik, bit; promijeniti bit kruha i vina u tijelo i krv Isusovu (Mogujstvom Božjim pritvori i okrenu kruh bistvenim načinom u slavno tilo svoje. Dobretić 66. V. Buj. I 341, 401). V. presućanstviti.

Preupadak m ponovni pad u grijeh. U starije vrijeme (ARj).

Preupadalac, preupadljivac m čovjek koji ponovno pada u grijeh (ARj). V. recidiv.

Preupadati nesvr. prema svr. preupasti (Koji priupada u isti grih. Kadčić 328).

Preupadljiv pr. koji ponovno pada u grijeh (ARj). V. recidiv.

Preupasti — natrag pasti, opet pasti u grijeh (Ako bi mnokrat priupa u grih. Kadčić 184).

Preur m isto što prior. Fratr' Filip' reda od remet' s(veta)go Pavla prvago remete, preur' od kloštra s(ve)te Marie D(i)vi (1447). Šurmin 168.

Preuzvisiti — preko mjere uzvisiti. Oblik »preùzvišen« često o Bogu (Hvaljen i slavljen i preuzvišen u vijeke. Crkv. molitva), o Kristu (usp. Fil 2, 9; Čs 3), o Majci Božjoj (Preuzvišena Bogorodica...), kao počasni naslov crkv. prelatima (Preuzvišeno ovo viće od kardinali jedno viće skupa Papom stvara. Dalla Costa I 24. Preuzvišeni gospodin — kaže se biskupu. V. Cr., Pr. 77. Usp. Jadranski dnevnik III — 1936 — br. 251, str. 3).

Preùzvišenost ž svojstvo, čast onoga koji je preuzvišen (ARj); Cr., Pr. 77). V. ekscelencija.

* **Preveleg** m isto što privilegij. Kako se uzdrži v njih starih listih i prevelezih. Mon. serb. 279. ARj s. v. breveleg.

Prevenda ž isto što prebenda; crkv. lat. praebenda, provenda. U starije doba (ARj).

Prèvidjeti — unaprijed vidjeti; isto što predvidjeti (Koji grih prividi Svemogući još od početka. Dobretić 455).

Prevíđati nesvr. prema svr. previdjeti (ARj).

Previđenstvo s svojstvo kojim se previdi, previđa (ARj).

Previsok pr. visok u najvećoj mjeri. O Bogu i Majci Božjoj koji po dostojanstvu nadilaze svaki stvor (ARj). V. previšnji.

Prèvišnji pr. isto što previsok. Često o Bogu i Majci Božjoj, osobito u starijem jeziku (usp. ARj), V. višnji.

Prevječan, prevječni (stsl. prêvêč'n') pr. — u najvećoj mjeri vječan; isto što vječan (pleonazam od pre i vječan; što je vječno, ne može biti prevječno). U starijem jeziku (ARj).

Prevjeriti — promijeniti, zanijekati vjeru (ARj; Par.).

Prevjernik m čovjek koji je prevjerio. Oko Dubrovnika (ARj).

* **Prèzbiter** (rjeđe: * **presbiter,** * **prežbiter, prozbiter**) m — isto što svećenik; od grč. riječi presbýteros — stariji (présbys — star) koja češće dolazi u SP NZ kao naziv: za članove židovskoga velikog vijeća (Mt 16, 21; Mk 8, 31; Lk 9, 22; Dj 4, 5), za one koji vrše službu predstojnika u kršć. zajednici (Dj 11, 30; 1 Pt 5, 1), za novozavjetne svećenike (1 Tim 5, 17; Jk 5, 14). K nama je došla preko lat. presbyter. U naše doba obično (Kn. 61; Ms 24; Kršt. 9; Dok. 563). V. prezviter.

* **Prezbiteralan** (* **presbiteralan**) pr. što se odnosi na prezbitere (Rog. 287); crkv. lat. presbyteralis.

* **Prezbitèrat** (Sch.-P. 30; Dok. 563), * **presbiterat** (Kn. 289) m — služba, red, dostojanstvo prezbitera, svećenika. V. svećeništvo.

* **Prezbitèrij** m služba i zajednica prezbitera (Tem. dok. 27); prostor oko glavnog oltara, određen isključivo za biskupa i svećenstvo (Sch.-P. 282); od grč. riječi presbytérion, kojom se nazivalo: veliko vijeće Židova — sinedrij (Lk 22, 66), služba — stalež u kršć. zajednici, skup prezbitera (usp. gerusija u Sparti, senat u Rimu). Cabrol IV 204 ss.; Preuschen 957 ss.; Forcellini IV 852 s.; Raumer 298. V. prezviterstvo, svećeništvo, svećenstvo.

* **Prezbiterijalan** pr. što se odnosi na prezbiterij: prezbiterijalno vijeće... (Š), crkv. lat. presbyterialis.

* **Prezbiterski** pr. što pripada prezbiterima (Dok. 599). V. prezbiteralan, svećenički.

* **Prezentácija** ž svetkovina kojom se svetkuje prikazanje Majke Božje u Hramu (21. studenoga); lat. praesentatio (praesentare — predati, prikazati). V. Diz. lit. 354. — U naše vrijeme. V. prikazanje.

Prèzviter (u starini i: **presviter, prozviter, prozvitar**...) m — isto što svećenik (v. prezbiter); od grč. presbýteros, preko stsl. prezviter', prozviter', prezvuter' (Miklošić, DAW XXIV 13; Vasmer XII 270). U starije doba općenito (ARj), danas u Ist. crkvi (Kov. 22 i dr.).

Prezviterstvo (**presviterstvo**) s služba ili zajednica prezbitera; grč. presbytérion, stsl. prezviter'stvo (Meillet, Études 309; ARj). V. prezbiterij, svećeništvo.

Prgatorij m, **prgatorija** ž, **prgatorio** (prema tal. purgatorio) s — isto što purgatorij (ARj).

Prgatorski pr. što pripada prgatoriju. U Istri (ARj).

Pribanuš m isto što pleban (ARj).

Pribježište s isto što utočište (ARj).

Priča ž (stsl. prit'ča, od pri-t'kja) — ono što se pripovijeda; isto što usporedba (usp. Miklošić, DAW XXIV 34; Vuk, Zagoda: Mt 13, 3. V. pritač). U mn. priče (Salomonove) — naziv knjige SP (Dan. 510. V. izreke).

Pričesnički pr. što se odnosi na pričest, pričesnike: pričesnička klupa i sl. (Š).

Pričesnica ž — 1. žena koja pristupa pričesti (ARj; DDM; Ben.); 2. isto što pričesna molitva (Št. II 20).

Pričesnik m (stsl. pričest'nik'. Meillet, Études 339) — 1. dionik, učesnik, npr. p. vječne slave (ARj); 2. čovjek koji pristupa na pričest (Št. II 214; Sch.-P. 522; Kn. 108; Cr., Pr. 168; Prič. 23; Bol. 40).

Príčest (u starini m i ž, danas obično ž) — blagovanje, primanje tijela i krvi Isusove; od prijedloga »pri« i »čest« (dio), jer je pričest sudioništvo u žrtvi Stola Gospodnjega (usp. stsl. pričest', lat. communio). Vrlo obično od starine (ARj; Par.; Ben.; Št. II 18; Kn. 283 i dr.). U svezi: duhovna p. — pobožna želja da se primi p. (Bajić 28). V. brašno, euharistija, komunion, naredba pod 3, pričestalo, pričešće, pričešćenje, svetopića, večera.

Pričestalo (Zoričić 121), **pričešćalo** (Kadčić 169) s — isto što pričest.

Príčestan pr. (stsl. pričest'n'. Meillet, Études 339) — 1. koji ima čest, dio, npr. Kristove slave (u starijem jeziku. ARj); 2. koji pripada pričesti (danas obično). U svezi: pričesni veo — bijelo platno, redovno pričvršćeno na pričesnoj klupi (Kn. 108); pričesna pjesma (Ms 5* i passim) ili samo: pričesna ž (Kn. 260; Radić, Ms. 38 i passim) — u misi pjesma što se pjeva dok se prima pričest. V. komunija.

Pričestilac, pričestivac m — isto što pričestitelj (ARj).

Pričestilište s hostija za pričešćivanje. U starije vrijeme (Kadčić 151).

* **Pričèstitelj** m tko dijeli pričest (Prič. 27, 28, 29; Bol 38). V. pričestilac.

Pričéstiti (se) — dijeliti (primati) pričest. Obično od starine (Miklošić, DAW XXIV 31; Glavinić 51; Banovac 94 s.; Zoričić 14; Št. II 29; Cr., Pr. 169 i dr.). V. brašnovati, komkati, narediti, redovati.

Príčešće s (stsl. pričestije. Meillet, Études 339) — isto što pričest (ARj; Par.; DDM; Kov. 7).

Pričešćenje gl. im. od pričestiti (se); isto što pričest (Zoričić 89; Kadčić 148; Dalla Costa I 136 i dr.). U svezi: duhovno p. — isto što duhovna pričest (v. pričest). Kadčić 150.

Pričešćívati se (rjeđe: **pričestivati, pričešćati, pričešćavati se**) — nesvr. prema svr. pričestiti se (ARj; Dobretić 315; Kn. 282 i passim; Cr., Pr. 168 i dr.).

Pridika ž isto što predika (ARj).

Pridikaonica ž isto što predikaonica (ARj).

Pridikati — isto što predikati. Govori se u Dalmaciji (Š).

Pridikatur m isto što predikatur. Govori se u Dalmaciji (Š).

Pridrúženje gl. im. od pridružiti (Rog. 584), prema lat. aggregatio (Kod. kan. 723).

Pridrúžiti — uzeti u društvo, spojiti; ujediniti bratovštinu ili pobožnu udrugu s nadbratovštinom ili glavnom udrugom istoga naslova i cilja (Rog. 584), prema lat. aggregare (Kod. kan. 721). V. pripojiti.

Pridružívati nesvr. prema svr. pridružiti (Rog. 584).

* **Pridržaj** m isto što pridržanje (Pok. 193).

Pridržánje gl. im. od pridržati. Obično u svezi: p. grijeha (Št. II 279), p. zaveza (Cr., Pr. 390). V. pridržaj, pridržavanje, rezervacija, uzdržanje, zadržanje.

Pridržati — zadržati, uzdržati. Obično u svezi: p. grijeh, zavezu — ograničiti nečiju vlast ili sud što biva kad zakoniti starješina pridrži sebi sud i odrešenje od grijeha

ili kazne, ograničujući vlast redovitim ispovjednicima, da od njih odriješe (usp. Št. II 279; Bel. I 224; Cr., Pr. 173, 390); p. blagoslov — učiniti da jedan blagoslov može udijeliti samo ovlašteni svećenik (Cr., Pr. 224). V. rezervacija, rezervirati, sahraniti, uzdržati, vezati, zadržati.

Pridržávanje gl. im. od pridržavati; isto što pridržanje: p. grijeha (Št. II 280; Cr., Pr. 173, 174), p. kazna (Cr., Pr. 174), p. zaveza (Cr., Pr. 390).

Pridržávati nesvr. prema svr. pridržati (Cr., Pr. 174).

* **Prigàtorij** m isto što purgatorij. U Blatu na Korčuli (Š).

Priglasje s 1. isto što predslovlje; 2. isto što antifona. U starije doba (ARj).

Prignúće gl. im. od prignuti; isto što naklon (Kadčić 104).

Prignuti (se) — sagnuti (se), nagnuti (se); isto što nakloniti se (Misnik prija prignut vrh oltara... zlamenuje veliko poniženstvo sina Božjega. Kadčić 100). Obično u svezi: p. koljeno (usp. Vlašić 100).

Prigoda (u starije vrijeme i: **prigodba**. ARj) ž — isto što okazija (Št. II 330 s.). Obično u svezi: grešna p. (Sch.-P. 590); bližnja grešna p. (Ž. I 375)...

Prigodan pr. koji pripada prigodi, koji je u vezi s prigodom, npr. prigodni grešnik — grešnik koji se nalazi u grešnoj prigodi (Št. II 330; Sch.-P. 595. V. okazionarij); prigodna čitanja — lit. čitanja za pojedine prigode (Fućak 54) i sl.

Prijatelj m tko prija (od prijati). U svezi: p. Božji — tko je u miru s Bogom, tko je u milosti, tko je u raju (usp. ARj); duhovni p. — osoba od koje redovnik franjevac može tražiti novac (Imamo se u naših potreba uteći ili prijateljem duhovnim ili prokaraturom. P. Filipović 10).

Prijatèljica ž koja prija (v. prijatelj). U svezi: p. Božja — ženska osoba, duša koja je u miru s Bogom (Ne može u ista doba biti duša prijateljica i neprijateljica Božja. Kadčić 10).

Prijatéljstvo s odnos između prijatelja. U svezi: p. Božje — odnos između Boga i ljudi koji su u posvetnoj milosti (ARj).

* **Prijènosan** pr. koji se prenosi. U svezi: prenosni žrtvenik — isto što prenosnik (Št. I 390, 392).

Prijèsto(1) m vladalačka paradna stolica; isto što prijestolje pod 1 (Prič. 43). U svezi: Božji, Kristov p. — simb. Božja moć i slava (usp. Vuk: Lk 1, 32; Otk 5, 1); sveti i časni prijesto — dio žrtvenika (u Ist. crkvi) na kome se dovršava žrtva NZ (Kn. 88). V. prijestolje.

Prijèstolje s isto što prijesto; posebno: 1. povišeno mjesto na oltaru, na koje se postavlja Sakramenat za vrijeme izloženja (Kn. 118; Ms 41; prema grč.-lat. thronus — v. tron); 2. u stolnim crkvama počasno povišeno mjesto, stolica za biskupa (Kn. 80; Cr., Pr. 75, 77). U mn. prijestolja — jedan od korova anđeoskih, prema lat. Throni (v. anđeo, tron). — U svezi: Božje, Kristovo p. — Božja, Kristova moć i slava (Blagoslovljen ti svrhu pristolja svetoga kraljestva tvoga. Terzić 298. Usp. Stv.: Lk 1, 32; Otk 5, 1); P. Apostolsko — isto što Stolica Apostolska (ARj); p. ispovijedi, od ispovijedi — sakramenat ispovijedi, ispovijedaonica (Koji mogu susristi ispovidnika na pristolju od ispovidi. Zoričić 20. V. Kadčić 330), prema lat. tribunal poenitentiae.

Prijèstup m — 1. prekršaj zakona, zapovijedi; grijeh; 2. isto što prestupna godina (v. 2. prestupan). ARj.

Prijèvjes m dio crkv. ruha koji se u nekim obredima stavlja preko leđa (ARj). V. vel.

Prìkaza ž (u starije doba i: **prikazan** ž, **prikaz** m i ž. ARj) — prividnost, utvara; pojava s drugoga svijeta (ARj; Par.; DDM). V. prikazanje, sablazan, ukazanje, utvara, viđenje.

Prikàzalac, prikazívalac, prikàzitelj, * **prikazatelj** m tko nešto prikazuje; tko prikazuje žrtvu, misu (ARj; Št. II 32). Usp. prinosilac.

Prikázalište (rjeđe: **prikazilište**) s — ono što se prikazuje; posebno: 1. što se prikazuje Bogu, žrtva, misa (ARj a.); 2. isto što prikazanje pod 2 (ARj d.).

Prìkazan pr. — 1. koji se prikazuje, prividan (ARj); 2. što se odnosi na prikazanje u misi: prikazni dar (Ms 31, 32), prikazna molitva (Kn. 225; Radić, Ms 38 i passim) — isto što darovna; prikazna pjesma (ili samo: prikazna ž) — pjesma što prati prikazanje kruha i vina (Ms 19; Radić, Ms 38 i passim).

Prikázanje gl. im. od prikazati (se); posebno: 1. dar, žrtva, misa (usp. Kadčić 98); 2. dio mise kad se prikazuje kruh i vino (Prikazanje kruha i vina. Kn. 271. V. Dob-

retić 339 i dr. Usp. ofertor, prikazba, prikazalište pod 2, prikazivanje); 3. isto što skazanje (Marulić 273. V. ARj: DDM); 4. isto što prikaza, npr. prikazanje Majke Božje u Lurdu. U svezi: Prikazanje Bl. Dj. Marije — spomen (21. studenoga) kako se Majka Božja prikazala u Hramu (Ms 138*; ARj; DDM; Ben. V. vavedenije, Prezentacija); Prikazanje Gospodinovo ili Svijećnica — blagdan (2. veljače) koji sjeća kako je Isus bio prikazan u Hramu (Ms 86*).

Prikázati — pokloniti, posvetiti. U svezi: p. žrtvu, misu — žrtvovati, reći misu (usp. Kadčić 65; Št. II 29). Refl. p. se — ukazati se, pojaviti se (npr. prikazao mu se anđeo... V. ARj). Usp. ukazati se.

Prìkazba ž isto što prikazanje pod 2 (Št. II 12).

Prikazívanje gl. im. od prikazivati; isto što prikazanje pod 2 (Sch.-P. 386).

Prikazívati (rjeđe: **prikazovati, prikaživati**) — nesvr. prema svr. prikazati (v. Kadčić 65; Kn. 271; ARj).

Prìkaznica ž — 1. spremica u kojoj se prikazuju sv. moći (ARj); 2. isto što pokaznica (Par.).

Prikòrizmić m isto što pokorizmić (ARj).

Prikumak m čovjek koji je pri kumu na krštenju, vjenčanju (ARj).

Prikumica ž žena koja je uz kumu na krštenju, vjenčanju (ARj).

Prikumovati — biti prikumak (ARj).

Prílika ž — 1. lik, oblik, osobito u vezi sa stvaranjem čovjeka (Načinimo čovjeka na sliku i priliku svoju. Usp. Post 1, 26) i s pretvorbom u misi (Posli posvećenja... ostaje samo obličje i prilika od kruha. Kadčić 54. V. Buj. I 263, 426 i dr.). U naše doba često u svezi: pričest pod obje prilike (Ms 27, 36...); 2. slika, kip (Kadčić 555; Vrančić 101; ARj; DDM); 3. isto što usporedba (ARj).

Prílikovati — biti prilika, znamenovati, nagovješćivati; npr.: Mojsije prilikovaše Isusa..., Stari zakon prilikuje Crkvu... (v. ARj d.).

Prílog m poklon, dar; poklon Bogu, crkvi, samostanu (ARj d.). U svezi: stolni p. — poklon što se svake godine daje biskupu u znak podložnosti (Cr., Pr. 284), prema lat. cathedraticum (v. katedratik).

* **Prìma** ž prvi dnevni čas božanskoga oficija (v. brevijar i oficij); lat. prima (sc. hora — prvi sat). O postanku i razvoju v. Du Cange III 115; Diz. lit. 356; Sch.-P. 459 s.; Kn. 331 s. (Salam od prime. Terzić 217. Redovnici su pjevali primu i kompletorij u spavaonici. Kn. 326). Po novoj lit. reformi prima je dokinuta.

* **Primacijalan** pr. što pripada primasu; lat. primacialis. U novije doba (Bel. I 246; Rog. 245).

* **Primacijalat** m čast i služba primasa; crkv. lat. primacialatus (Rog. 168).

Prímalac, prìmitelj, prìmatelj m koji nešto prima; posebno: 1. kum, tj. onaj koji prima dijete na krštenju (ARj); 2. tko prima sakramenat (Od podilitelja i primitelja ovoga sakramenta. Kadčić 174. Primalac sakramenata je čovjek. Buj. I 162. V. Št. II 153).

Primancir m isto što premancer (ARj).

* **Prìmas** m — 1. biskup koji je prije (u srednjem vijeku) imao neku vlast i prednost pred ostalim biskupima u državi, a sada (po općem pravu) nema nikakve vlasti, nego samo čast i prednost nad biskupima i nadbiskupima (Cr., Pr. 66; Rog. 244. V. egzarh, prvostolnik); 2. zatim viši poglavar (superior maior) u nekim redovima (Rog. 495; Cr., Pr. 107); lat. primas (od primus — prvi). Usp. Du Cange III 415 s.; Cr., KP II 1, 131 s.; Bel. I 245 s.; Kod. kan. 223, 271, 280. V. primat.

Prìmat m isto što prvenstvo (Cr., KP II 1, 93 ss.; Ostojić, K. 33; Rog. 160), prema crkv. lat. primatus (v. Du Cange III 858; Kod. kan. 218); isto što primas (Kašić XXXIV), prema lat. primas, gen. primatis.

Prímati nesvr. prema svr. primiti (Dostojno primajući ovi sakramenat, občimo s Isukrstom. Dobretić 61. V. Št. II 153; Buj. I 163).

Primencir m isto što premancer. U starijem jeziku (Od primencira ilivam prvopivaoca. Dalla Costa I 49).

* **Primicerij** m isto što premancer (Stošić K., Sela Šibenskog kotara 100).

* **Primicerijat** m čast, služba primicerija; crkv. lat. primiceriatus. Ostojić, K. 217.

* **Primicijant** m mladomisnik, novoređenik; lat. primitians (od primitiare. V. primicirati). U naše doba.

* **Primicije** ž mn. prva misa koju novoređenik govori poslije nego je zaređen; slavi se obično uz posebne svečanosti; lat. primitiae (prvine od ploda, prvi pokušaj, početak...). Usp. Lex. VIII 476 s. U novije vrijeme (Sch.-P. 449; Št. I 155).

Primicir m isto što premancer (Rog. 287).

* **Primicírati** — slaviti primicije; crkv. lat. primitiare (v. primicije). U naše doba.

* **Primincir** m isto što premancer (Dužnost primincira jest naredjivati kor. Dalla Costa I 49).

Primitèljica ž žena koja prima, kuma (v. primalac). ARj.

Prímiti — uzeti, dobiti, postići. Često u svezi: p. sakramenat krštenja, pričesti... — krstiti se, pričestiti se... (Tko može valjano primiti sakramenat euharistije. Buj. I 416. V. Št. II 153; ARj s. v. sakramenat).

Prinijeti, prinesti — dati, pokloniti, prikazati Bogu molitvu, kruh i vino, žrtvu...

Prínos m dar, poklon, prikazanje, žrtva; osobito kruh i vino kod mise (Što zlamenuje prinos? Zlamenuje pripravu za posvetilište. Kadčić 100. V. Ms 26). U svezi: žrtveni p. — prikazanje kruha i vina za žrtvu (Ms 123, 127). V. ofar.

Prinòsilac, * prinòsitelj, * prinosnik m tko prinosi Bogu, na oltar, poklon, dar, žrtvu... Usp. prikazalac.

Prinòsiti nesvr. prema svr. prinesti, prinijeti (Ms 63, 117...).

* **Prior** m crkveni, osobito samostanski starješina kod nekih redova; lat. prior (koji je prvi po vremenu, mjestu ili po čemu drugom; prednji, veći, bolji, stariji; poslije: upravitelj grada, samostana...). Usp. Du Cange III 425 s.; Forcellini IV 868; Lex. VIII 478. — U starije vrijeme naziv dolazi u crkvenom i profanom, danas redovno samo u crkv. značenju (Kn. 230; Rog. 253). V. preur, priur.

* **Priora, priura** ž isto što priorica (Ostojić, B. I 132).

* **Priòrat** m čast, služba, područje vlasti priorove; lat. prioratus. Usp. Rog. 253; Živ. 142. V. priorija.

* **Priorica** ž starješica u ženskom samostanu; lat. prior, priorissa (Rog. 495; Živ. 136). V. oberica, prior, priora.

* **Priorija** ž isto što priorat (Ostojić, B. I 113).

* **Priorski** pr. što pripada priorima, prioricama (Živ. 123, 160).

Pripájati nesvr. prema svr. pripojiti (Cr., KP II 2, 268).

Pripisívanje gl. im. od pripisivati (Bakšić 370). V. aproprijacija.

Pripisívati — pridavati, pribrajati; pridijevati na poseban način jednoj božanskoj osobi svojstvo ili vanjsko djelovanje, koje je zajedničko svim trima božanskim osobama (Bakšić 370). V. prisvajati.

* **Pripitovnički** pr. koji pripada pripitovnicima: pripitovničko ulje (Št. I 418). V. poučnički.

* **Pripitovnik** m čovjek koji se pripravlja da primi krštenje (Ovaj se dio zvao u stara vremena misa novovjeraca ili pripitovnika. Kanižlić 106). V. katekumen.

Prípjev m riječi koje se dodaju i ponavljaju, upravo pripjevaju (ARj), npr. između pojedinih dijelova psalma (Ms 25).

* **Pripjevan** pr. što pripada pripjevu. U svezi: pripjevni psalam — psalam s pripjevom koji se pjeva u službi Božjoj poslije prvoga čitanja (Ms 17, 21; Vjenč. 53; Prič. 92 i dr.). V. 1. gradual.

Pripòjiti — spojiti, sjediniti; isto što pridružiti (Cr., Pr. 149).

Pripovijed m i ž isto što propovijed (Marulić 285).

Pripovijedac, pripovijedalac, pripovijedavac, pripovjednik m isto što propovjednik. U starijih pisaca (ARj).

Pripovijedalište s, **pripovijedaonica** ž isto što propovijedaonica. U nekih starijih pisaca (ARj).

Pripovijedati — isto što propovijedati (Kadčić 21 i dr.).

Pripravnica ž ženska osoba koja se pripravlja za krštenje, redovnički stalež, pobožno udruženje (Cr., Pr. 117, 118; KP II 2, 83). V. kandidatica, postulantica.

Pripravnik m tko se pripravlja da primi sakramenat krštenja (Inic. 9, 24, 104 i passim); da stupi u redovnički stalež (Cr., KP II 2, 83)... V. kandidat, postulant.

Pripravništvo s vrijeme što ga netko mora u samostanu provesti kao pripravnik

prije nego stupi u novicijat (Cr., Pr. 117; KP II 2, 79). V. kandidatura, postulat.

Pripušt, pripošt m isto što prepošt. U starije vrijeme (ARj; Ostojić, B. I 105).

Pripuštenje gl. im. od pripustiti. U svezi: Božje p. — odredba Božje providnosti po kojoj Bog dopušta da ljudi (pa i pravednici) na zemlji trpe različite nevolje.

Priramnica ž ono što je pri ramenu; isto što superpelicej. U starijem jeziku (Dalla Costa I 61).

Príroda ž isto što narav (ARj; Ž. II 42).

Prírodan pr. isto što naravan (Ž. I 29, 180, 183).

Príručan pr. koji je pri ruci. U svezi: priručna misa — isto što manualna misa (v. manualan, ručan, svakodnevan). Usp. Cr., Pr. 166.

Prìsega (rjeđe: **priseštvo** s, **priseža** ž, **prisežba** ž, **prisižba** ž. V. ARj) — zazivanje imena Božjega za potvrdu istine (Miklošić, DAW XXIV 44 s.; Meillet, Études 255; Kadčić 24; Št. I 242; Bel. II 223; Cr., Pr. 251). V. 3. rota, zakletva, zarečenje.

Priségati, prisegovati, prisezati, prisigati, prisigovati, prisizati (se) — nesvr. prema svr. prisegnuti (ARj). V. rotiti (se).

Priségnuti (se), **prisedi** (se) — sazvati Boga za svjedoka da se govori istina. Glagol je srodan s gl. posegnuti za što, te znači zapravo: posegnuti za kojom svetinjom (križ, Evanđelje...), jer se hoće reći: Tako mi križa, Evanđelja... (Miklošić, DAW XXIV 44 s.; ARj; Marulić 9; Bel. II 223 i dr.). V. zakleti.

Prìsežan pr. koji je prisegao, koji pripapada prisegi (ARj; Par.).

Prìsežnik m — 1. čovjek koji je prisegao da će službu vršiti kako treba (ARj; Par.; DDM); 2. redovnik koji se zavjetovao na vršenje pravila: Fratar' Mihal'... prisež'nik regule b(la)ž(e)nago Avgustina. Šurmin 353. V. rotnik, zavjetovanik.

Prisigalac m čovjek koji priseže (Dalla Costa II 65).

Prìsjednik m — 1. služitelj u rimskoj kongregaciji (Cr., Pr. 358; Rog. 231); 2. savjetnik suca na crkvenom sudu (Cr., Pr. 297); prema lat. assessor.

Prislavljanje gl. im. od prislavljati (ARj). V. prislužba.

Prislavljati — (u pravoslavnih) slaviti iste godine još koje manje znatno krsno ime pored glavnoga koje je prije ili poslije (ARj; Par.). V. prisluživati.

Prìslužba, prìslužbica ž isto što prislavljanje (ARj; Par.).

Prisložiti — zapaliti kandilo (u pravoslavnih). ARj.

Prisluživati nesvr. prema svr. prislužiti: 1. zapaliti kandilo; 2. isto što prislavljati. ARj; Par.

Prisnodjeva, prisnodjevica ž žena koja je uvijek djevica. Samo o Bogorodici (u starom jeziku). ARj.

Prìspodoba ž isto što usporedba (RBT 991 s.; DF 95, 100, 596).

Pristajanje, pristanuće, pristanje gl. im. od pristajati, pristati; isto što pristanak (ARj).

Pristajati nesvr. prema svr. pristati (Kadčić 25, 297; Dobretić 510).

Pristanak m svojevoljno, dragovoljno odobravanje, pristajanje volje na neki čin, napast, grijeh. U starijih pisaca (ARj) i u naše vrijeme (Š). V. pristajanje.

Pristati — složiti se, privoljeti slobodnom voljom na neki čin, napast, grijeh (Grihu tomu pristati ne haju. Marulić 82. V. Dobretić 416; Kadčić 72; Bajić 11 i dr.). V. konsenčati.

Prístup m — 1. početak mise, kraća molitva što se moli na početku mise (Što zlamenuje pristup? Kadčić 98. V. introit); 2. zvonjenje posebnoga malog zvona pola sata prije mise ili blagoslova (u Blatu na Korčuli. Š); 3. ulazak, uvođenje odraslih u kršćanstvo (Inic. 7, 8). V. inicijacija, stupanj.

Prístupan pr. koji se odnosi na pristup (Pristupne molitve jesu one, koje se na početku sv. mise mole pred žrtvenikom. Št. II 4).

Pristúpati nesvr. prema svr. pristupiti (Uzimaš odiću redovničku i pristupaš k otaru. Kadčić 13. Puk učili bi... kada na pričešćenje pristupati. Dalla Costa I 159).

Pristúniti — približiti se, primaći, doći; zazvoniti u crkvi u malo zvono, čime se daje znak, da se pristupa k oltaru, da započinje sv. obred (npr. »Pristupi — za zvoni!« U Blatu na Korčuli. Š). U svezi:

p. na ispovijed, pričest — ispovjediti se, pričestiti se (ARj d.); p. k oltaru — započeti sv. obred, misu, blagoslov (Š).

* **Prìsustvovanje** gl. im. od prisustvovati (Valjano prisustvovanje ženidbi. Sch.-P. 362. Prisustvovanje vjenčanju. Cr., Pr. 213).

* **Prìsustvovati** — biti prisutan. U svezi: p. misi — slušati misu (Ž. I 273); p. ženidbi, vjenčanju — obaviti crkv. obred vjenčanja (Valjano prisustvuje župnik ženidbi svojih župljana. Bel. II 174. Usp. Cr., Pr. 197, 212).

Prisutnost ž svojstvo, stanje onoga koji je prisutan. U svezi: p. Božja — svojstvo po kojem je Bog svagdje prisutan (Bakšić 397; RBT 996 s.). V. nazočnost.

Prisvájanje gl. im. od prisvajati (Bakšić 370).

Prisvájati — u bogosl. jeziku katkada isto što pripisivati (usp. Bakšić 370 s.).

Prišašće s isto što advenat (Sve dnevi od prišastja Gospodinova i od korizme. Kadčić 410).

Pritač ž isto što priča. U starom jeziku (U ono vrime reče Isus učenikom svojim... pritač ovu. Bernardin 40. V. Vrančić 73).

* **Pritjelóviti** — tjelesno sa sobom sjediniti. O Kristu koji ljudsku zajednicu sebi pritjelovljuje (Kršt. 7).

Priur m isto što prior (ARj).

Privatan pr. poseban, osoban (lat. privatus); češće kao atribut uz riječ »misa«. U opreci prema konventualnim (v. konventualan), župskim i svečanim ili pjevanim misama (koje se služe pred određenom zajednicom, općinom), sve se druge zovu privatne mise (v. Sch.-P. 400 s., 415; Kn. 139).

* **Privativan** pr. koji lišava, isključuje; lat. privativus (od privare — lišiti, nijekati, izbaviti). Dolazi kao atribut uz riječ »vlast, ovlaštenje« (»facultates privativae«), kad je govor kako ovlaštenja biskupa nad župnikom-redovnikom ne isključuju pravo redovničkoga starješine da nadzire, opominje i kazni svoga podložnika redovnika (Kad. kan. 631). V. kumulativan.

Privileđo s isto što privilegij; tal. privilegio. U starije vrijeme: Misnik samo po privileđu (»privilegiu«) pristolja apostolskoga može crkvu od biskupa posfećenu pomiriti i rekoncilijati. Kašić 287.

Privileg, privilej, privilež m isto što privilegij (ARj).

Privilegij m isto što povlastica; lat. privilegium (v. Forcellini IV 871; Lex. VIII 482; Diz. mor. 1131; Cr., Pr. 23; Kod. kan. 63 ss.; Dobretić 386; Ž. I 231; Kn. 40...). Usp. breveleg, preveleg, privileđo, privileg.

Privilegijati — isto što privilegirati; lat. privilegiare. U starije vrijeme (Misa rečena... na oltaru blagodarnome oliti privilegiatomu... Dobretić 374). V. povlastiti.

Privilegirati — obdariti privilegijem; lat. privilegiare, njem. privilegieren. U naše doba. V. privilegijati, privilegovati, privilejati.

Privilegovati — isto što privilegirati; lat. privilegiare. U novijih pisaca (Kn. 28, 128; Sch.-P. 279).

Privilejati — isto što privilegirati (ARj).

Privjènčati — združiti u ženidbu; oženiti se, udati se... Često u nar. pjesmama (usp. ARj; Par.).

Prìvjesak m što je privješeno; 1. medaljica na ručnom satu; 2. isto što kaparon (Prav. 4).

Prìvola (Bel. II 183; Cr., Pr. 210; Vjenč. 14), **privolja** (Sch.-P. 638), **privoljnost** (Đalla Costa I 148) ž — slobodan pristanak volje koji se traži, npr. kod sklapanja ženidbe.

Privòljeti, privoljiti — slobodnom voljom pristati na neki način, na ženidbu, napast, grijeh (ARj).

Privoljivati nesvr. prema svr. privoljeti (ARj; Par.).

* **Prizidnice** ž mn. zgrade povezane s crkvom, u kojima stanuju osobe Bogu posvećene. U staro doba. M. Tadin, Recueil glagolitique croate de 1375. RESl XXXI 30 s.

Priznánje gl. im. od priznati; ispovijedanje vjere u Boga, Krista; ispovijedanje grijeha (v. priznati, ispovijed).

Prìznati — izjaviti, ispovidjeti vjeru u Boga, u Krista Sina Božjega (usp. Iv 20,

28; Lk 12, 8; Dj 4, 12; Fil 2, 11); ispovidjeti svoje grijehe (usp. Mt 3, 6; Lk 5, 8; 19, 18. — RBT 1002 s.). V. ispovidjeti.

* **Priznávalac** m čovjek koji nešto priznaje; kršćanin koji priznaje, ispovijeda pravu vjeru (Kn 180), koji je proglašen svetim (Radić, Ms 466, 476). V. ispovjednik.

* **Priznavalaštvo** s priznavanje, ispovijedanje prave vjere (Kn. 180). V. ispovijed.

* **Prmancer** m isto što premancer (Šurmin 328).

* **Prmancir** m isto što premancer (Marulić 3).

* **Proarhiđakon** m zamjenik arhiđakona (Šem. 31 i II. izd. 67). Od lat. pro (za) i arhiđakon (v.).

* **Probabiliòrist(a)** m tko pristaje uz probabiliorizam; crkv. lat. probabiliorista (Ž. I 303).

* **Probabilioristički** pr. što pripada probabilioristima (Ž. I 304).

* **Probabiliorizam** m moralni sistem koji naučava da se u sukobu dvaju mišljenja, od kojih je jedno za zakon, a drugo za slobodu, može poći za ovim posljednjim ako je ono vjerojatnije; crkv. lat. probabiliorismus (probabilis — vjerojatan, probabilior — vjerojatniji). Usp. Ž. I 303 ss.; Noldin, De princ. 227 ss. V. sistem.

* **Probabìlist(a)** m tko pristaje uz probabilizam; crkv. lat. probabilista.

* **Probabilistički** pr. što pripada probabilistima (Ž. I 309 i passim).

* **Probabilizam** m moralni sistem koji uči da je slobodno u praksi poći za mišljenjem, koje dozvoljava neki čin i pogoduje slobodi, kad je to mišljenje u svakom pogledu vjerojatno; crkv. lat. probabilismus (probabilis — vjerojatan). Usp. Noldin, De princ. 230 ss.; Ž. I 299, 309. V. sistem.

* **Probácija** ž u redovn. zajednicama vrijeme kada se ispituje je li kandidat za redovn. stalež ili nije; lat. probatio — ispitivanje, istraživanje, predlaganje, odobravanje, dokaz.

* **Pròbanda** ž pripravnica za redovn. ženski stalež koja je na kušnji; koja se mora iskušati, ispitati (lat. gl. probare). Šem. 473.

Pròces m napredak, porast...; pravni postupak; posebno postupak, koji se ima obaviti, da se netko proglasi blaženim, svetim (ARj; Rog. 297); postupak kod otpuštanja iz redovn. staleža, kod premještaja nepokretnoga župnika (Rog. 319), kod kažnjavanja teških prekršaja klerika...; lat. processus (v. Diz. mor. 1134 s.; Kod. kan. 1552—2194; Cr., Pr. 293).

Procèsija (rjeđe: **procešija**) ž — svečana molitva vjernika koji idu uredno pod vodstvom svećenstva oko crkve, oko mjesta ili od jednoga svetog mjesta do drugoga da pobude svoju pobožnost, da se sjete Božjih dobročinstava i na njima mu zahvale, da isprose Božju pomoć (Kod. kan. 1290); crkv. lat. processio (stupanje, napredovanje, hodanje). Takve su pobožnosti vrlo stare u Crkvi (usp. Du Cange III 431; Diz. lit. 358 ss.; Diz. mor. 1133 s.; ARj; Sch.-P. 478 ss.; Cr., Pr. 247; Kn. 112). V. litija, obašašće, ophod, povorka, procesijun, procesion, prošecija, prošešijun, prošešion, provod, skupnomolja, sprovod.

Procesìjun m isto što procesija; tal. processione: Od procesiuna na dan sfetkovine Očistenja B. Marie vazda Divice. Kašić 293. Od procesiuna ili sprovoda. 292. Govori se na Rabu (Kušar 21), u Blatu na Korčuli (Š)...

Procesion, procešion, pročesijun, pročesion, pročišijun m isto što procesija; tal. processione (ARj).

* **Procesualan** pr. što se odnosi na procese; lat. processualis — parbeni, postupni. U novije vrijeme (Rog. 385).

* **Pròčelnik** m čovjek koji je na čelu; osoba koja je na čelu rimske kongregacije: kardinal pročelnik (Cr., KP II 1, 109).

* **Pròčelništvo** s čast, služba pročelnika.

Prodeka, prodika ž isto što predika (ARj).

* **Prodekan** m tko zamjenjuje dekana; lat. prodecanus (pro — mjesto, za, kao; decanus — dekan). V. Šem. I. izd. 27; Rog. 305.

Prodekaonica (ARj), * **prodikalnica** (Jakobović, Rad 315, str. 22) ž — isto što predikaonica.

Prodekator, prodikač (ARj), * **prodikatur** (Jakobović, Rad 315, str. 22) — isto što predikatur.

Prodekovati, prodikati, prodikovati — isto što predikati (ARj).

Prodičastvo s isto što predika: Kada počniše misliti od prodičastva i od molitve. Mirakuli 21.

* **Prodikovanje** gl. im. od prodikovati: Ako bi hotili poiti na misu ili na prodikovan' e... Kolunić 13.

* **Produhòviti** — učiniti duhovnim, kreposnim (DDM).

* **Prodùhovljenost** ž stanje onoga koji je produhovljen.

* **Pròfan** pr. neposvećen, nesvet, svjetovan...; lat. profanus. U naše doba (Cr., KP II 2, 147; Kn. 92; Ž. I 151).

* **Profanácija** ž oskvrnjenje svetoga predmeta, mjesta ili osobe; lat. profanatio (Cr., KP II 1, 110; Kn. 246). V. oskvrna.

* **Profanírati** — oskvrnuti, dokinuti nečemu svetost, proglasiti nesvetim; crkv. lat. profanare. U novije vrijeme.

* **Profècija,** * **profètija** ž isto što proročanstvo; posebno ulomak iz knjige proroka, što se čita u bogoslužju (Sch.-P. 666; Gjanić 171); grč. profeteía — proročki dar, proroštvo.

1. **Profes** m zavjetovanje (ARj s. v. 1. profes); zavjetovani redovnik (Da imadu obslužit svaka koja se postavljaju u reguli u načinu od abita, toliko novica, koliko profesa. P. Filipović 48. V. još Sch.-P. 543; Živ. 136); lat. professus (part. perf. od profiteri) — koji je položio zavjete. V. profeš, zavjetnik.

2. **Profes** pr. što pripada zavjetovanim redovnicima; lat. professus (v. ARj s. v. 3. profes).

Profesati (se) —zavjetovati (se), položiti redovničke zavjete; lat. profiteri, tal. professare — javno ispovjediti, položiti zavjete (v. profesija): Mi posli kako se profesamo, ne možemo već izać iz ovoga reda. P. Filipović 23. Usp. još Rog. 519. V. profešati, zavjetovati (se).

Profésija ž — 1. javno, svečano ispovijedanje vjere; 2. formula prema kojoj se to ispovijedanje vjere čini (usp. Kod. kan. 1406 ss. V. ispovijed pod 1); 3. javno polaganje triju redovn. zavjeta: siromaštva, čistoće i posluha (Kod. kan. 571 ss.; Cr., KP II 2, 29; Rog. 524 i passim); lat. professio — javna izjava, službeno očitovanje (usp. Du Cange III 437; Forcellini IV 901 s.; Lex. VIII 485 s.; Diz. lit. 360 s.; Diz. mor. 1140 s.). V. 1. profes, profesion, profeš, profešion, zavjetovanje.

Profesion, profesijun m isto što profesija; tal. professione U starije vrijeme (ARj).

* **Profèsorije** m mjesto gdje borave klerici koji su položili zavjete; crkv. lat. professorium (pr. professorius — što se odnosi na zavjetovane redovnike). V. profešorije.

* **Profeš** m zavjetovanje; lat. professus, tal. professo (v. 1. profes): A z'vrh' toga prepovedamo, da niednomu bratu v(a)šemu po učineniju profeša v kloštri v(a)ših' ne dostoit' se bez licen'ci priura v(a)šega enerala... is tih' kloštar' otiti (iz 14. st.). Starine 35, 429.

Profèšati — isto što profesati. U starijih pisaca (Dobretić 429) i u naše vrijeme u govoru (Š).

* **Profešion** m isto što profesija; tal. professione. U starijih pisaca (Također da jedan prvo nego se redi ovim redom oli profešion učini, reče svekoliko oficie onoga dneva, nije ga dužan posli redjenja oli profešiona opet iznova govoriti. Dobretić 275).

* **Profèšorije** s isto što profesorije. U naše vrijeme (Š).

Profèta, pròfet m isto što prorok; grč. profétēs, lat. propheta. Govori se u Istri (ARj; Klaić).

* **Profetìzam** m proricanje budućih stvari (RBT 1023).

* **Pròfetski** pr. isto što proročan (Klaić).

Profikatur m isto što purifikator (ARj).

Proglásiti — oglasiti, razglasiti, navijestiti. U svezi: p. ženidbu — isto što napovjediti (ARj); p. blaženim, svetim — uvrstiti u broj blaženih, svetih (ARj; Cr., Pr. 372. V. beatificirati, kanonizirati).

Proglasívati nesvr. prema svr. proglasiti (usp. Bel. I 234).

Proglašénje gl. im. od proglasiti (Proglašenja imaju biti učinjena u tri dneva svečana. Dalla Costa I 149. V. i Kašić 241. Usp. napovijed. — Svečano proglašenje blaženih, svetih. Cr. Pr. 372. V. Kn. 243. Usp. beatifikacija, kanonizacija).

Progònitelj m čovjek koji nekoga progoni; tko progoni Krista i njegove sljedbenike (Kadčić 104).

Progòniti — činiti zlo onima koji vjeruju u Krista (Marulić 96; Kadčić 286; Terzić 384).

Progonstvo s zlo što progonitelji nanose Kristu, Crkvi, vjernicima (usp. Mt 5, 10; Rim 8, 35; Dobretić 55; Cr., Pr. 356; RBT 1006 s.).

* **Progrèsist(a)** m pristalica napretka, razvoja, usavršavanja u Kat. crkvi; crkv. lat. progressista (progressus — napredovanje, razvoj). Usp. Klaić.

* **Prŏgresivan** pr. koji surađuje u napredovanju Crkve, napredan. V. Vjesnik đak. bisk. XXVII (1974) 213.

Proiguman (starije: **proigumen)** m kaluđer koji je bio iguman; iz grč. proegoúmenos (ARj).

Prokaràtur m zagovornik pred Bogom (Isus ili svetac); skrbnik crkve, crkv. imanja (v. prokurator. Usp. Starine 47, 211 i 219; 48, 176; P. Filipović 10). Govori se u Vodicama kod Šibenika (Š).

* **Prokimen** m u Ist. crkvi: stih koji se pjeva prije čitanja SP — apostola i evanđelja (Kov. 15); vjerojatno od grč. prokeímenos (part. od pró-keimai — ležati, prostirati se pred čim).

Prokletac, pròkletnik, pròkletnjak m čovjek koji je proklet, osuđen; vjernik koji je kažnjen kaznom prokletstva, izopćenja (v. ARj). Usp. anatema.

Pròkleti — 1. kunući željeti nekome zlo; 2. kazniti kaznom prokletstva, izopćenja; 3. izreći osudu na Sudnji dan (usp. Mt 25, 41: Idite od mene, prokleti, u oganj vječni...). Od 13. st. (ARj; Par.; DDM; Ben.). V. prekleti, ukleti.

Prokletica, prokletnica ž žena koja je prokleta (ARj).

Proklétstvo s **(proklestvo** s, **prokleština** ž, **prokletinja** ž, **prokletva** ž) — zazivanje nekoga zla nad nekim, nečim; samo zlo koje je čovjeka tako stiglo (usp. RBT 1011 s.); crkv. kazna kojom se vjernik isključuje iz zajednice vjernika (Proklestvo jest jedna zaveza crkvena, koja uhiljuje grišnika od dobara crkvenih i od općine virnika. Kadčić 16. V. još ARj). Usp. anatema, ekskomunikacija, izopćenje, prekletstvo, ukletva.

Proklinač, proklinjač, proklinalac, proklinavac, proklinjalac, proklinjavac m — čovjek koji proklinje, psuje; psovač (ARj). Usp. preklinalac.

Proklinalica ž žena koja proklinje, psuje (ARj). V. preklinjalica.

Pròklinjati proklinati — nesvr. prema svr. prokleti (Čovik običajan... proklinjati svoje sluge. Dobretić 107. V. ARj).

Prokoràdur, prokorator, prokoratur m isto što prokurator (ARj).

* **Prokràtur** m tko poslužuje župniku u crkvi ili u župi (v. prakaratur i prokurator). Govori se oko Banjaluke (Š).

Prokuràdur m tko upravlja crkv. prihodom ili rashodom (v. prokaratur i prokurator). Govori se u Boci (ARj).

Prokuràtor m zamjenik, ovlaštenik, skrbnik, namjesnik; lat. procurator. U crkv. pravu posebno: zamjenik onoga koji ne može osobno doći na sabor (kan. 224); osoba koja nekoga zastupa kod ženidbe (kan. 1088); zastupnik kod vođenja crkv. parnica (kan. 1655 ss.); zastupnik u raspravama za proglašenje blaženih i svetih (kan. 2018); zastupnik muških redova papinskoga prava koji obavlja poslove reda kod Sv. Stolice (kan. 517; Reg. Const. art. 425 ss.; Rog. 509; Cr., KP II 2, 49; Šem. II. izd. 715); upravitelj crkv. imanja; ekonom redovničke zajednice (npr. kod franjevaca)... Usp. Du Cange III 435; Forcellini IV 888 ss.; Lex. VIII 435; Diz. mor. 1137. V. crkovinar, kamerlengo, kastaldo, prakaratur, prokaratur, prokoradur, prokratur, prokuradur, prokuratur, providjelac, sakristan, santiz.

Prokuràtur m isto što prokurator (Ženidba mora biti učinjena dobro i valjano po providiocu oliti prokuraturu, to jest po drugomu na misto svoje. Dobretić 471). Govori se u Siveriću kod Drniša (Š).

Prokuràtura ž služba, ured ekonoma redovn. zajednice (v. prokurator).

Prokuràturstvo s služba prokuratora (ARj).

* **Pròloncija** ž isto što pronuncija. Čuje se u Dalmaciji, npr. u Desnama kod Metkovića (Š).

Promátranje gl. im. od promatrati. V. konsideracija, kontemplacija, meditacija, pametan, promišljanje, razgovor, razmatranje, razmišljanje, razmišljenje.

Promátrati — razmišljati o Bogu ili drugim vjerskim istinama, budeći čuvstva i odluke za bolji život. V. meditati, promišljati, razmatrati, razmišljati.

Promìcatelj m čovjek koji nešto promiče, unapređuje. U svezi: p. pravde — osoba

koja sudjeluje u crkv. parnicama gdje može biti ugroženo javno dobro (Cr., Pr. 298), prema lat. promotor iustitiae; p. vjere — osoba koja štiti pravo i vjeru (Cr., Pr. 358; Ms 117), prema lat. promotor fidei. V. promotor, zatočnik.

Prõmisao m (crkv. slav. promysl') — isto što providnost (ARj Par.; DDM).

* **Promision** ž isto što obećanje; lat. promissio. U starijem jeziku (Svi sveti, koji za vjeru jesu u mjestu i čine pravdu i dobiše zemlju od promisioni. Ranjina 257).

Promíšljanje gl. im. od promišljati (ARj).

Promíšljati — isto što promatrati (Dobretić 72).

* **Promòtor** m isto što promicatelj; lat. promotor (usp. Kod. kan. 1586, 2010, 2066 i dr.; Diz. mor. 1144). Češće u govoru crkv. pravnika.

* **Pronùncij** m nuncij, koji je postao kardinal, dok je vršio službu nuncija; lat. pronuntius (pro — za mjesto; nuntius — nuncij). U naše doba (Rog. 244; Bel. I 176). V. nuncij.

* **Prònuncija** ž ženidbena napovijed; lat. pronuntiatio — javna objava, oglas, oglašivanje. U Blatu na Korčuli (Š). Usp. Skok, ERj III 51. V. kanat, proloncija.

* **Pronuncijati** (se) — napovjediti (se); javno oglasiti crkv. ženidbu; lat. pronuntiare — oglasiti, razglasiti. Govori se u Blatu na Korčuli (Š).

Propacija ž isto što prefacija. U starijem jeziku (ARj).

Propàganda ž jedna od rimskih kongregacija, koja stoji na čelu kat. misijama, koja upravlja propovijedanjem Evanđelja (v. kongregacija). Ustanovio ju je Grgur XV. s konst. »Inscrutabili« (od 22. lipnja 1622.). Službeni je lat. naziv bio: S. Congregatio de Propaganda Fide (Kod. kan. 252), koji se redovno prevodio: Kongregacija za raširenje vjere (propagare — rasploditi, rasprostraniti, raširiti. V. raširenje). Usp. Cr., KP II 1, 115 s. Međutim, vrlo se često govorilo jednostavno: Propaganda (Bel. I 243). Sada se ta kongregacija zove »K. za evangelizaciju naroda«.

Prõpast ž provalija, ponor, bezdan; pakao, jer se misli da je u dubini zemlje (Marulić 86).

Propéće gl. im. od propeti, propinjanje (usp. stsl. propetije); isto što propelo (Noseći prid njim propeće u ruci. Kadčić 179. Usp. Meillet, Études 388; ARj; Par.; DDM).

Propélo s oruđe na kojem je Isus umro, koje kršćani posebno časte (usp. Kanižlić, Pj. 5; Št. I 398; ARj; Par.). V. križ, propeće, raspeće, raspelo, raspon.

Pròpeti — popeti, podignuti, raspeti na križu. Redovno o Isusu koji je propet na križu prikazao Bogu žrtvu za spas svijeta (Misto gdi propet bi Isus. Bernardin 89. Bi propet na križu. Kadčić 39. Usp. Raumer 360 ss.; Miklošić DAW XXIV 38 s.; Jagić 293 s.; Meillet, Études 388; Mt 27, 26 ss.; ARj). V. raspeti ,razapeti.

Pròpetnik m — 1. lik Isusov na križu (ARj); 2. čovjek koji nekoga propinje: Koji (Isus) prosti svojim propetnikom. Kadčić 256. V. propnitelj.

* **Propicijácija** ž žrtva; djelo kojim čovjek moli milost zbog grijeha; lat. propitiatio — smilovanje, umilostivljenje.

* **Propicijàtoran** pr. ono (onaj) što (koji) umilostivljuje; lat. propitiatorius. Obično kao atribut uz riječi žrtva, molitva, dobro djelo i sl. — i označuje onu vrijednost tih djela kojom čovjek postizava milost oproštenja grijeha. V. miriv, propicijacija.

Pròpinjati, propinati — nesvr. prema svr. propeti (Propinjući na križ našega spasitelja. Kadčić 155. V. još ARj; Par.).

* **Pròpisnik** m knjiga u kojoj su propisi. U svezi: svečanosni p. — knjiga propisa za vršenje sv. obreda (Cr., Pr. 88). V. obrednica.

Pròpnitelj m isto što propetnik pod 2 (ARj).

Prõpovijed ž (stsl. propovêd') — propovijedanje, navješćivanje kršć. nauka. U novijem jeziku (Miklošić, DAW XXIV 27; Št. I 44, 119; Sch. — P. 43; Cr., Pr. 255). V. besjeda, govor, predika, pripovijed, propovijedanje, razgovor, riječ, sermon.

Propovijèdalac m isto što propovjednik (ARj).

Pripovijèdanje gl. im. od propovijedati; isto što propovijed (usp. Miklošić, DAW XXIV 27; Št. I 121; Sch.—P. 44; Cr., Pr. 257).

Propovijèdaonica ž u crkvi mjesto s kojega se propovijeda. U novije doba (Št. I

119, 367; II 397; Sch.—P. 48; Kn. 80, 82). V. ambon, čtionica, navjestionik, predikaonica, pripovijedalište, pulpit.

Propovijèdati nesvr. prema svr. propovjedati (stsl. propovêdati) — navješćivati Radosnu vijest spasenja, Krista i njegov nauk (v. RBT 1016 s.): Apostoli propovijedaju evangjelje. Kanižlić 153. V. još Miklošić, DAW XXIV 27; Meillet, RESl VI 40 s.; Št. I 35; Sch.—P. 44; Cr., Pr. 255). V. govoriti, predikati, pripovijedati.

Propòvjediti — propovijedajući reći, navijestiti evanđelje (usp. Vuk: Mt 24, 14).

Prõpovjedni pr. koji pripada propovijedi (DDM).

Propovjèdnik m — 1. naziv knjige SP SZ (hebr. Kohelet — učitelj ili onaj tko vodi glavnu riječ na nekom skupu. BL 263; Stv. 637); 2. tko propovijeda, uči kršć. nauk (Št. I 29, 121; Sch.—P. 114, 121; Cr., Pr. 255, 257; ARj). V. besjeditelj, Eklezijast, predikatur, pripovijedač, propovijedalac.

* **Propovjedníštvo** s posao, služba propovjednika (Št. I 27; Sch.—P. 43).

* **Propozícija** ž kratka izreka, formula koja sadrži krivi nauk što ga Crkva osuđuje; lat. propositio — izreka, tema... Tako je Crkva osudila 41 propoziciju Luterovu (1520), neke propozicije Jansena (1653), zatim 80 propozicija g. 1864. (Silab Pija IX), pa 40 propozicija g. 1887. i dr. Usp. Diz. mor. 1147 s. V. propozicion, silab.

* **Propozicion** m i ž isto što propozicija (Dobretić 71).

* **Proprèfekt** m privremeni nasljednik apostolskoga prefekta u misijskim područjima (Kod. kan. 309); lat. propraefectus (pro — mjesto, za; praefectus — prefekt). Usp. Cr., KP II 1, 143. V. prefekt.

* **Prôprij** m dio misala i brevijara u kojem se nalaze obrasci, molitve, za pojedine svetkovine svetaca (Proprium Sanctorum), za nedjelje, ferije... (Proprium de tempore); lat. proprium — svojina, vlasništvo (proprius — svoj, vlastit, osobit). Usp. Diz. lit. 361 s.; Živ. 163. V. komun, 2. ordinarij.

* **Proprijetárac** m redovnik koji se ogriješio o zavjet siromaštva; lat. proprietarius — vlasnik.

Pròpust m dobro djelo, koje čovjek ne učini, a mogao je učiniti (Ž. I 159, 161).

Propústiti — izostaviti, zanemariti dobro djelo, koje se može učiniti (ARj e.; Ž. I 161).

Proreći (stsl. prorešti) — unaprijed reći što će biti (Kao što je prorekao Izaija. Zagoda; Rim 9, 29. V. Miklošić, DAW XXIV 34; ARj; Par.; DDM). Usp. prereći.

Proricati nesvr. prema svr. proreći (Siđe Duh Sveti na njih i govorahu jezike i proricahu. Vuk: Dj 19, 6. V. ARj; Par.; Ben.). Usp. prorokovati.

Pròročan, proročaski, proročànski, pròročki pr. što pripada prorocima (ARj). V. profetski.

* **Proročánstven** pr. što se odnosi na proročanstvo (Jurin, Rad 303, str. 171).

Proročánstvo, pròroštvo (rjeđe: **proročastvo, proročastvije;** stsl. proroč'stvo, proroč'stvie) s — ono što prorok kaže o budućnosti (Proročanstvo po razlogu vire. Bernardin 16. V. još Miklošić, DAW XXIV 34; Meillet, Études 309; Kadčić 296; Dobretić 272; Kn. 140; Vlašić 99 ss.; ARj; Par.). Usp. profecija.

Pròročica (u starije vrijeme i: **proročnica**) ž — žena koja proriče buduće stvari (Ana proročica kći Fanuelova. Bernardin 13. V. Meillet, Études 348; ARj; Par.; DDM).

Pròrok m (stsl. prorok') — čovjek koji proriče buduće stvari; u ime Božje naviješta istinu. Vrlo često o sz. prorocima — piscima, koji se po opsegu svrstavaju u 4 »velika« i 12 »malih« (v. Stv., Uvodi 279 ss.; RBT 1023 s.; BL 264; Miklošić, DAW XXIV 34; Meillet, Études 233; Jagić 300; Bernardin 2; Glavinić 254; Banovac 98; Brez. 19...). V. profeta.

Pròrokovati (u starije vrijeme i: **proročastvovati, proročiti)** — isto što proricati (Nikim dilom znamo, a nikim prorokujemo. Bernardin 22. Ki prorokovahu od pravičnoga. Glavinić 254. Usp. Zagoda: Mt 7, 22; 15, 7; ARj; Par.).

* **Prõsan, prosni** pr. kojim se prosi; što se može isprositi. U svezi: prosna žrtva — žrtva kojom se prosi (Buj. I 511, 515), prosni dani — isto što rogacioni (Sch.—P. 481; Kn. 176; Radić, Ms 322).

Prõsfora (u starini još: **prosfira, prosfura, prosfor, prosvora...**) ž — u Ist. crkvi: hljeb potreban za službu Božju; od grč. riječi prosforá (prinos) koja dolazi u SP (Ef 5, 2; Heb 10, 14...). V. Miklošić, DAW XV 120; Matzenauer 406; Vasmer XII 270;

Meillet, Études 189; Kov. 47; ARj). V. agnec, proskura.

* **Prosinòdalan** pr isto što izvansaboran: prosinodalni ispitatelj (Šem. I. izd. 183, 185, 247), p. ispitivač (ib. 139), sudac (ib. 139, 183, 185, 246); lat. prosynodalis (Kod. kan. 386, 1574). V. saboran, sinodalan.

Pròsiti — pitati, prosjačiti; posebno: 1. isto što moliti; 2. tražiti izborom da nadležni poglavar nekome povjeri crkv. službu (Cr., Pr. 43. V. molba pod 2); 3. tražiti djevojku za ženu (Š).

Prȍsjački pr. što pripada prosjacima: prosjački redovi (Cr., KP II 2, 6), prosjački redovnici (Cr., Pr. 132).

Prȍsjak m čovjek koji prosjači; redovnik Reda (franjevačkog, dominikanskog...) kojemu je glavno obilježje siromaštvo, prosjačenje (Redovnici prosjaci primaju oblast od istoga svetoga oca pape. Kadčić 236). V. mendikant.

Prȍsjakinja ž žena koja prosjači; sestra redovnica koja prosi milostinju za samostan klarisa (usp. Monnier-Brković, Povijest sv. Franje Asiškoga I 139).

* **Proskineza** ž dubok poklon klecanjem na oba koljena; grč. proskýnesis (Klaić).

* **Proskomidiarion** m u Ist. crkvi: žrtvenik na koji se postavljaju prineseni darovi i spremaju za euharistiju (Kn. 88). V. predloženje, proskomidija.

Proskomidija (proskumidija) ž u Ist. crkvi: 1. oltar, sveta trpeza na kojoj se čini prikazanje; 2. prvi dio liturgije (kod katolika: prikazanje); 3. prilog koji se daje da se priloženik i njegovi ukućani spominju na proskomidiji za vrijeme liturgije; 4. kaluđerska prošnja; grč. proskomidé — prinos, prikazanje, dar. Od 15. st. (ARj; Skok, ERj III 52; Kov. 36).

* **Proskomidisati** — u Ist. crkvi: obavljati prvi dio liturgije: Proskomidisanje vrši se prosforom, vinom i vodom (Kov. 36).

Prȍskura, proskurica, poskura, poskurica ž isto što prosfora (ARj).

Prȍslava ž slavljenje blagdana, svetkovine; crkv. svečanost (ARj; Par.; Ben.).

Proslàvitelj m koji nekoga ili nešto proslavi. O Bogu koji je proslavio svece; o čovjeku koji je svetim životom proslavio Boga. U starijem jeziku (ARj).

Pròslaviti — prodičiti, pohvaliti. O Bogu koji je proslavio Krista (usp. Iv 13, 31. 32; Glavinić 54), svete osobe (Marulić 53). U svezi: p. Božić, Uskrs... — obaviti proslavu Božića, Uskrsa... (usp. ARj; Par.; DDM).

Pròslavljati, proslavljívati — nesvr. prema svr. proslaviti (ARj).

Prȍst pr. slobodan, dopušten; oprošten. U starom jeziku (npr. Prosti su mu vsi grisi. ARj).

Prȍstan pr. koji se oprašta, koji se može oprostiti. Redovno o malom grijehu (Koja je različnost među grihom smrtnim i prostnim? Kadčić 56. V. Dobretić 16). Usp. oprostiv.

Pròstinja ž — 1. isto što oproštenje (ARj); 2. izlaganje Sakramenta povezano uz oproste (Par.). Usp. izloženje.

Pròstirka ž što se prostire, prostirač; posebno: 1. isto što tjelesnik (ARj); 2. bijelo platno kojim se pokriva oltar (ARj s. v. otarnik. V. oltarnik).

Pròstiti — osloboditi od grijeha, otpustiti grijeh (Tuđe nevraćeno, grih neprošćen. Kadčić 60. Bog ti prostio grihe tvoje. Dobretić 85). V. oprostiti.

* **Prostrácija** ž lit. čin, koji se sastoji u tome da netko klekne, a onda legne potpuno na tle, licem okrenut dolje (ovaj se lit. čin u Ist. crkvi vrši često, a u Zapadnoj vrlo rijetko: kod primanja viših redova, kod posvete biskupa, kod redovničkog zavjetovanja...); lat. prostratio (Diz. lit. 362 s.; Sch.—P. 348 s.; Kn. 110 s.).

Prosvijètliti — učiniti da bude tko ili što svijetlo. O Bogu koji prosvjetljuje pamet čovjeka, grešnika (usp. Kadčić 386).

Prosvjetlívati, prosvjetljivati, prosvjećivati nesvr. prema svr. prosvijetliti (ARj).

* **Prosvjetljènik** m oglašenik poslije izbora, jer je krst prosvjetljenje (Inic. 12). V. izabranik, kompetenat, oglašenik.

Prosvjetljénje (prosvjećenje) gl. im. od prosvijetliti (prosvijetiti). U svezi: put prosvjetljenja — drugi stupanj duhovnoga života (ARj; Š).

Prošécija ž, **prošencija** ž, **prošecion** m isto što procesija (ARj).

* **Prošešijun** m isto što procesija. Govori se u Dalmaciji (Š).

* **Prošešion,** * **prošišion** m isto što procesija: Da kada bismo pošli so prošešionom

crikvam..., a ne budući ki od nas za prošišionom..., nima dela od toga (1487). Šurmin 330. — Govori se u Istri (Š).

Prȍšnja ž — 1. skupljanje milostinje, prosjačenje (ARj); 2. isto što molba pod 1 (ARj); 3. isto što molba pod 2 (Cr., Pr. 43). U mn. prošnje — zagovorne molitve (zazivi) za druge na kraju večernje (Tem. dok. 62; Čs 4 i passim).

* **Proštènište** s mjesto gdje se posebno moli, traži oproštenje grijeha, kamo se hodočasti (DDM; Ben.).

Proštènjak m isto što hodočasnik (usp. ARj; NJ II 118; NV 32, str. 287).

* **Proštènjar** m isto što hodočasnik (DDM).

* **Proštènjarka** ž prema m proštenjar (Š).

Prošténje gl. im. od prostiti; posebno: 1. praštanje grijeha sa strane Božje (ARj); 2. praštanje uvreda od ljudi (Terzić 7); 3. praštanje vremenite kazne za grijehe (Proštenje... podpuno, i diže svu osudu vrimenitu... Drugo je diono, tj. koje diže samo koji dio rečene osude. Kadčić 366. V. još Glavinić 246; Kašić 73; Št. I 394. Usp. oprost); 4. isto što hodočašće (Kad bi velika navala puka bila na kakvu veliku svetkovinu oli proštenje. Dobretić 84. V. još Št. I 516; Ž. I 275).

* **Protèktor** m pokrovitelj, nebeski zaštitnik; kardinal koji je kod Sv. Stolice pokrovitelj pobožnih društava, redovničkih zadruga (Kod. kan. 499; Kn. 76; Rog. 500); lat. protector. Usp. Cr., KP II 2, 28 s. V. pokrovitelj, protektur, protetur.

Protektur m isto što protektor. U starijem jeziku (ARj).

* **Protèstan(a)t** m pristalica Luterova pokreta, reformacije, protestantizma. Ime dolazi otud što su pristalice nove vjere prosvjedovali (lat. protestor — prosvjedujem; protestantes — koji prosvjeduju) protiv zaključaka državnog sabora u Speyeru (19. travnja 1529.), prema kojemu bi širenje nove vjere imalo biti ograničeno. Usp. Lex. VIII 509 ss. V. luter, luteran.

* **Protestantizam** m, **protèstantstvo** s — pokret protiv pape u 16 st.; skupno ime za pristalice Luterova pokreta i druge kršćanske zajednice, koje su se reformacijom otcijepile od Katoličke crkve; nauk, vjerovanje protestanata; crkv. lat. protestantismus. V. luteranstvo, reformacija.

* **Protèstantkinja, protèstantica** ž prema m protestanat.

* **Protèstantski** pr. što pripada protestantima (Ž. I 12).

Protetur m isto što protektor; tal. protettore. U starije vrijeme (ARj).

Protívština ž protivnost, suprotnost; nevolja, nesreća, koju kršćanin mora ustrpljivo podnositi (Kad si dobrosrićan, protivšćine se bljud'. Marulić 128. V. Terzić 406). V. nevolja, suprotivština.

Próto, próta m u Ist. crkvi: isto što protopop; grč. prȍtos — prvi (ARj; Skok, ERj III 53; Kov. 22).

* **Protoarhimandrita** m isto što 1. general (u bazilijanaca); grč. prȍtos (prvi) i arhimandrita (v.). Šem. II. izd. 706.

* **Protodùlija** ž štovanje koje se iskazuje sv. Josipu, koji je prvi među svecima, slugama Božjim (grč. prȍtos — prvi, douleía — služba).

Protođakon m na Istoku: prvi među đakonima u manastirima, počasni đakonski čin (Kov. 22). U katolika: najstariji kardinal đakon. Prema kan. 139 stavlja kardinal protođakon namjesto pape nadbiskupima i biskupima palij (Kn. 102). Prema grč. prȍtodiákonos (ARj).

* **Protoevànđelje** s prvo evanđelje, prvo navještenje Radosne vijesti u povijesti spasenja (Post 3, 15); grč. prȍtos (prvi) i euangélion (evanđelje). U naše doba (BL 189 i 265). V. praevanđelje.

* **Protoìguman** m prvi među igumanima (gr. prȍtos — prvi, hēgoúmenos. V. iguman); isto što provincijal (u bazilijanaca). Šem. I. izd. 407.

Protojèrej m u Ist. crkvi: prvi među jerejima; grč. prȍtoiereús (ARj; Kov. 21).

* **Protokànonski** pr. prvotnokanonski; prema grč. prȍtos (prvi) i kanon (v. kanon). U svezi: Protokanonske knjige — naziv katoličkih teologa za 24 knjige SP SZ koje je židovska sinoda u Jamniji g. 90. posl. Kr. utvrdila kao kanonske. BL 149 s. V. deuterokanonski.

* **Protokonzultor** m prvi, glavni konzultor (u bazilijanaca); grč. prȍtos (prvi) i konzultor (v.). Šem. II. izd. 707.

Protomàrtir m isto što prvomučenik; grč. prȍtomártyr. U starini kod Gradića (ARj), a danas češće u razgovoru među crkv. osobama, posebno za sv. Stjepana, za prve mučenike redovn. zajednice...

Protomùčenik m isto što prvomučenik; od grč. prōtos (prvi) i mučenik (ARj).

Protonòtar m prvi između notara (v. notar); lat. protonotarius. Poslije izraz (protonotar apostolski — protonotarius apostolicus) postaje najviši počasni titul za crkv. prelate rimske kurije koji nemaju biskupskog posvećenja (usp. Du Cange II 757 ss.; Diz. lit. 363 s.; Lex. VIII 524 s.; Št. II 97; Rog. 250; Cr., KP II 1, 42). V. prabilježnik, protonotariuš.

* **Protonotariuš** m isto što protonotar: p. apoštolski (Ivanošić 180).

Pròtopop(a) m isto što arhipop; grč. prōtopapás. U starini općenito, danas u Ist. crkvi (ARj). V. proto.

Protopopija ž, **protopopstvo** s područje kojim upravlja protopop (ARj).

* **Protopopijat** m vlast i oblast protopopova (IB).

* **Protoprèzviter** m prvi među prezbiterima (usp. protopop); grč. prōtopresbýteros (IB; DDM).

* **Protoprezvitèrat** m red, vlast protoprezvitera (IB; Kov. 22); crkv. lat. protopresbyteratus.

Protosinđel m u Ist. crkvi: sveštenik, tajnik vladičin; grč. prōtosýnchellos (ARj; Skok, ERj III 53; Kov. 22; Svezn. s. v.).

* **Prōtotip** m isto što pralik; grč. prōtos — prvi, týpos — uzor, primjer. U govoru crkv. ljudi (usp. Klaić).

* **Protuopat** m osoba imenovana ili izabrana za opatiju koja već ima opata (Ostojić, B. III 619 i 280).

* **Protuopatica** ž prema m protuopat (ib.).

* **Protukrist** m isto što antikrist (BL 22).

Prōtupapa m isto što antipapa (ARj; DDM).

Provencijal m isto što provincijal (ARj).

Provendar m isto što prebendar; lat. praebendarius, provendarius. U starije vrijeme (ARj).

* **Provicijer** m isto što crkovinar. U Hrvacama kod Sinja (Š).

Providèncija ž isto što providnost; lat. providentia (ARj).

Providencijàlan pr. koji je u skladu s Božjom providnošću; ono što je pametno, mudro; lat. providentialis (Klaić).

* **Providírati** — brinuti se, starati se; brinuti se za župu (da joj se dade župnik), starati se za bolesnike (opremiti ih sakramentima umirućih); lat. providere (usp. Rog. 473). V. providjeti.

Pròvidjelac m namjesnik, zamjenik; zamjenik kod sklapanja ženidbe (Providioc oliti prokuratur more biti svaki čovik. Dobretić 474). V. prokurator.

Pròvidjeti — postarati se, pobrinuti se; posebno: 1. dati sakramente umirućima; 2. postarati se za župu (ili sl.) davši joj župnika; 3. o Bogu koji se brine za svoje stvorove (npr. Bog ih je providio...). V. providirati.

Provídnost ž skrb kojom se Bog stara za svoje stvorove (usp. BL 266; RBT 1036 ss.; Čs 42; ARj; Par.). V. promisao, providencija, providenstvo, providenje.

Províđanje gl. im. od providati. U svezi: p. umirućih — dijeljenje sakramenata umirućima (Cr., KP II 2, 46); kanonsko p. — povjeravanje crkv. službe (Rog. 190), prema lat. canonica provisio (v. provizija).

Províđati nesvr. prema svr. providjeti.

Providenstvo s svojstvo onoga koji providа; isto što providnost. U starijem jeziku (ARj).

Providénje (u starije doba i: **providenje**) — gl. im. od providjeti; isto što providnost (ARj); povjeravanje crkv. službe (Providenje župske službe može mjesni ordinarij odložiti. Rog. 194). V. provizija.

* **Provikar** m svećenik koji zamjenjuje i pomaže generalnoga vikara (Cr., KP I 91; Rog. 281; Šem. II. izd. 243); koji nasljeđuje apostolskog vikara u misijama (Kod. kan. 309); lat. provicarius (pro — mjesto, za; vicarius — vikar). V. podnamjesnik, vikar.

* **Provikarìjat** m čast, služba, ured provikara; crkv. lat. provicariatus (Rog. 304; Šem. 235).

Pròvincija ž pokrajina; posebno: 1. područje od više biskupija s nadbiskupom ili metropolitom na čelu (Kod. kan. 215, 281; Rog. 246); 2. zajednica od više redovničkih kuća koje su međusobno združene pod jednim starješinom, a sačinjavaju jednu pokrajinu ili jedan dio reda (Kod. kan. 488; Dobretić 128; Rog. 494; Cr., KP

II 2, 20); lat. provincia (usp. Du Cange III 451; Forcellini IV 963 s.). V. država, inspektorija, pokrajina, redodržava.

Provincìjal, provincijao m starješina nad nekoliko samostana koji sačinjavaju provinciju; lat. minister provincialis (ili samo: provincialis). Usp. ARj; Bel. I 300; Rog. 495; Kn. 86. V. državnik, inspektor, protoiguman, provencijal, redodržavnik.

Prōvincijalan pr. isto što provincijski; lat. provincialis (v. provincija). Usp. Cr., KP I 233; II 2, 39; Rog. 137, 278; Živ. 149. V. glavarica, poglavarica.

* **Provincijàlat** m služba, ured provincijalov; lat. provincialatus (Rog. 207; Cr., KP I 92).

* **Provincijalka** ž prema m provincijal (Šem. II. izd. 841). V. glavarica, poglavarica.

Provincijalski pr. što pripada provincijalima (ARj).

Provincijálstvo s služba provincijalova.

* **Provìncijski** pr. što pripada provinciji (Ž. I 25). V. provincijalan, redodržavan.

* **Pròvizija** ž podjeljivanje crkv. službe sa strane nadležne crkv. vlasti, prema propisima kanona (Kod. kan. 147; Cr., KP II 1, 151; Kn. 102); staranje oko bolesnika, opremanje bolesnika sakramentima umirućih (Sch.-P. 325); lat. provisio — predviđanje, briga, staranje, čuvanje, nabava onoga što je potrebno za život... (v. Du Cange III 451 s.). V. popunjanje, providanje, providenje.

* **Pròvizor** m privremeni upravitelj župe; lat. provisor (skrbnik; tko se brine za potrebe zajednice). Usp. Du Cange III 452; Forcellini IV 964; Rog. 466.

* **Prōvjera** ž isto što skrutinij (Inic. 53-66).

Pròvod m — 1. isto što procesija (Kad se čine obćeni provodi oliti procesioni. Dobretić 399. V. Št. I 511 ss.); 2. isto što pogreb, sprovod (u Hrvacama kod Sinja. Š).

Pròzba, prožba ž isto što molba (ARj).

Prsnica ž isto što ovratnik, jer jedan dio pokriva prsi. U Dalmaciji (Š).

Prsten m kolutić od zlata, srebra ili drugog metala što se nosi na kojem bilo prstu, osim palca; osobito takav predmet što se daje djevojci kod zaruka, pa prema tome p. (met.) znači i zaruke (ARj; Ben.). U svezi: dati prsten — zaručiti se (Par.), djevojka pod prstenom — zaručnica (ARj), biskupski p. (na prstenjaku desne ruke) — znak biskupske časti (Bel. I 255; Kn. 105; Diz. lit. 24 ss.).

Prstenovanje gl. im. od prstenovati; davanje prstena kod zaruka, vjeridbe (Dobretić 558; Ben.).

Prstenovati — isprošenoj djevojci dati prsten za znak zaruka (Jelina budući isprošena i prstenovana za Ivana. Dobretić 156. V. ARj; Par.).

Prvad m isto što svećenik; iz staromlet. prevede, za grč.-lat. presbýteros. Često u čakavskim spomenicima 13. — 16. st. (Rački 5; Mažuranić IV 483 s.; Miklošić, DAW XXIX 13; Skok, RESl VII 188; ERj III 61; ARj). V. prebiti.

* **Prvadija** ž svećenički red; od prvad s nast. -ija. Često u čakavskim spomenicima 14. i 15. st. (Mažuranić IV 483 s. i dr.).

Prvénstvo s pravo koje nekome pripada kao prvome. U svezi: papino p. — najveća čast i punina duhovne vlasti nad cijelom Crkvom (Bel. I 228; Rog. 225; Cr., Pr. 52). V. primat.

Prvi — redni br.; koji je ispred svih u brojenju, redu, prostoru, vremenu. U obl. prva ž: 1. jedan od kanonskih časova u božanskom oficiju (Kadčić 39; Kanižlić, Pj. 3; Rog. 182. V. deveti, prima); 2. prvo zvonjenje prije bogoslužja (u Vidonjima. M. Vidović).

* **Prvidan** m prvi dan sedmice, ponedjeljak (Par.). Govori se u Kaštelima (Š).

Prvomùčenica ž jedna od prvih mučenica, koja je prva mučenica (ARj). V. arhimučenica.

Prvomùčenik m jedan od prvih mučenika, koji je prvi mučen (Jagić 300; ARj; Par.; Ben.; DDM; Ms 107*). V. protomartir, protomučenik.

Prvopjèvalac m tko u zboru, koru prvi pjeva; služba u katedralnoj crkvi (Od primencira ili vam prvopivaoca. Dalla Costa I 49. V. i Rog. 287). Usp. premancer.

* **Prvopričesnica** ž djevojčica koja ide prvi put na pričest (Š).

* **Prvopričesnički** pr. što pripada prvopričesnicima.

* **Prvopričesnik** m dječak koji ide prvi put na pričest (Sch.-P. 216; Rog. 348).

Prvorednik m utemeljitelj, vrhovni starješina crkv. Reda (Dalla Costa I 110).

Prvoredovnik m prvi među svećenicima, glavni svećenik, biskup (ARj; Par.).

Prvoròditelj m — 1. najstariji praroditelj ljudskog roda (Adam i Eva); 2. praotac kojeg naroda (o sz. patrijarhama: Abraham, Izak, Jakov...); 3. utemeljitelj crkv. reda (sv. Benedikt, sv. Franjo...). ARj; Par.

Prvòrođen pr. koji je prvi rođen među djecom, braćom. Redovno o Isusu koji je prema nebeskom Ocu i Bogorodici prvorođeni i jedini Sin (v. jedinorođen. Usp. Heb 1, 6; Lk 2, 7; Bakšić 417), a među ljudima je »prvorođeni među mnogom braćom« (Rim 8, 29).

* **Prvoròđenac** m najstariji sin, koji je u SZ imao prednost (usp. Post 27, 34 ss.) i naročita ovlaštenja (usp. Post 27, 29), pa i nad mlađom braćom (usp. Post 49, 8). Veli se o Kristu (Rim 8, 29; Kol 1, 15; BL 266; Čs 65). V. prvorođen.

Prvoròđenstvo s položaj, stanje, pravo onoga koji je prvorođen. Redovno o prvorođenim sinovima kod sz. patrijarha (Dalla Costa II 130).

Prvostol m sjedište crkv. dostojanstvenika, metropolija (ARj).

Prvostola, * **prvostolnica** ž prvostolna, nadbiskupska crkva i njena dijeceza (ARj).

Prvòstolan pr. koji pripada glavnom gradu, nadbiskupskoj crkvi, katedrali (Zakon... potvrđen od oblasti prvostolne. Dalla Costa I 12. Prvostolni kaptol jest zbor svećenika prvostolne crkve. Bel. I 270. V. još Rog. 286; ARj; Par.; DDM). V. nadbiskupski.

Prvòstolnik (rjeđe: **prvostolac, prvostolatelj**) m — tko je na čelu vlasti, nadbiskup, primas (Arcibiskup... zove se prvostolnik. Dalla Costa I 27. Primas označuje biskupa prvostolnika. Cr., Pr. 66. V. ARj).

Prvostolje, prvostolstvo, * **prvostolništvo** s služba, dostojanstvo prvostolnika (ARj). U svezi: vrhovno prvostolništvo — vrhovna vlast u Crkvi (Cr., Pr. 31), prema lat. supremus pontificatus (Kod. kan. 109). V. pontifikat.

Prvostrig m prvo striženje, primanje prve tonsure kod stupanja u crkv. stalež (ARj). V. prvostriženje, tonsura.

Prvostriženjak m tko prima prvostrig (ARj).

Prvostriženje s isto što prvostrig (ARj).

Prvosvèćenik m prvi, glavni svećenik (ARj). O Kristu (Ms 11), o papi (Rog. 23, 226; Ms 7; Potv. 5...).

Prvosvèštenik m prvi, glavni sveštenik (ARj).

Prvosvèštenstvo s prvi sveštenici kao cjelina, čast ili služba prvosveštenika (ARj).

Prvosvètitelj m prvi među svetiteljima, najviši sveštenik. U Ist. crkvi (ARj).

Prvosvètiteljstvo s čast ili služba prvosvetitelja (ARj).

Prvotèolog m prvi i glavni teolog; od prvi i theológos (v. teolog). ARj.

Psàlam (psalm) m sz. religiozna pjesma. Takve pjesme sačinjavaju zbirku od 150 p. Od toga za 50 ih nije poznat auktor, a od ostalih se većina (73) pripisuje Davidu (BL 267). Po književnom obliku dijele se u tri glavne skupine: Himni ili hvalospjevi, prozbeni psalmi ili tužbalice i psalmi zahvalnice (Stv., Uvodi 261 s.). Često u svezi: pokorni, pokornički p. (v. pokornički, pokornica. Nekoliko potvrda v. i u ARj s. v. psalam); gradualni p. (v. 2. gradual); hodočasnički p. (v. hodočasnički); pripjevni p. (v. pripjevan); zaklinjalački p. (v. zaklinjalački)... Naziv potječe od grč. riječi psalmós (udaranje u žice kojega glazbala; pjesma, hvalospjev), koja dolazi često u NZ kao naziv za sz. pjesme (Lk 24, 44; Dj 13, 33...), koje se pjevaju u kršć. zajednici (Ef 5, 19; Kol 3, 16...). Grč. je izraz k nama došao preko stsl. psal'm', p'sal'm' (Miklošić, DAW XXIV 34; Meillet, Études 186; Vasmer XII 270; Jagić 317; Bartoli 41). Običan je od starine (Fancev, Vat. mol 4; Bernardin 141; Kašić 55; Tem. dok. 46; ARj). V. psalmuš, salam, žoltar.

Psàlamski (Tem. dok. 54; IB), **psàlmiski** (Fancev, Vat. mol. 10) pr. — što se odnosi na psalme. V. i ARj.

Psàlati, psàliti, psalmìsati — moliti, pjevati psalme. Rijetko u starije doba (ARj). V. psalirati, psalmeđati, psalmirati, psalmopjeti.

* **Psalírati — isto što psalati (Tem. dok. 46, 47).**

* **Psalmèđati**, * **salmèđati** — isto što psalati; tal. salmeggiare. Čuje se u južnoj Hrvatskoj (Š).

* **Psalmírati** — isto što psalati (Čs 1834).

Psàlmist(a) (u 15. st. i: **psaomista**) m — tko sastavlja psalme (redovno o Davidu, koji je najviše psalama spjevao. Tem. dok. 46); tko u crkvi pjeva psalme (Ms 17, 23). Grč. psalmistés, lat. psalmista. V. psalmnik, salmista, žoltarnik.

Psalmnik m isto što psalmista. Rijetko u starije doba (ARj).

* **Psalmòdija** ž pjevanje, recitiranje psalama (Tem. dok. 34; Čs 1 i passim); grč. psalmōdía, lat. psalmodia (Preuschen 1163; Raumer 324; Forcellini IV 971 s.).

* **Psalmòdijski** pr. što pripada psalmodiji, što je na način psalmodije: p. pripjev (Ms 17).

Psalmopijevac (ARj), * **psalmopjevalac** (Stulić) m — tko pjeva psalme.

* **Psalmopjeti** — isto što psalati (Stulić).

Psalmopjevačica ž žensko čeljade koje pjeva psalme (Stulić). ARj.

Psalmuš m isto što psalam. U kajkavskih pisaca (ARj s. v. psalam).

Psàltir (u starije doba i: **psalter, psaltijer, psalterij**) m — 1. glazbalo uz koje su se pjevali psalmi (o tome glazbalu v. Cabrol VII 1163 s.); 2. knjiga u kojoj su psalmi (Kako se knjiga psalama od svih knjiga SP SZ najviše upotrebljava u bogoslužju, razumljivo je da je k nama došla s prvim prijevodima SP); 3. isto što psalam (Sedam pokornih psaltira. Ivanošić 225); 4. isto što rosarij. Naziv potječe od grč. psaltérion, lat. psalterium, stsl. psal'tyr', p'sal'tyr', psaltyr', psaltir' (Miklošić, DAW XXIV 34; Meillet, Études 186; Vasmer XII 270; Jagić 317; Bartoli 41). U starijem jeziku dolazi u sva četiri značenja (v. ARj). Danas redovno u drugom (Čs 7* i dr.). V. saltir, slatir, žoltarski.

Psaltírac m u Ist. crkvi: đak koji uči psaltir (ARj).

Psôst ž pogrdna riječ prema Bogu, Bogorodici, svecima (usp. RBT 317 s.): Slišim svake psosti. Marulić 174. Sagrišili su psošću... Dalla Costa II 5. V. ARj; Par.; DDM. Usp. blasfemija, hula, psovanje, psovka.

Psostan, psovan pr. što sadržava psost, uvredu (ARj).

Psòvač, psòvalac (u starini i **psovnik**) m — čovjek koji psuje (Ispovida se pjanac i psovač. Dobretić 83. V. još ARj; Par.). Usp. beštimadur, hulitelj i dr.

Psovàčica ž žena koja psuje (ARj; Par.; Ben.).

Psòvanje gl. im. od psovati; isto što psost (Psovanjem vrijeđa se Bog. Bel. I 350. V. i Marulić 174; ARj; Ben.; DDM).

Psòvati (sovati) — govoriti pogrdne riječi na Boga, Majku Božju, svece (Koliko god puta bude beštemijati oli psovati. Dobretić 112. V. ARj; Par.; DDM). Usp. blasfemati, huliti, opsovati, pogrditi, pohuliti, upsovati.

Psôvka (sovka) ž isto što psost (Koliko je zlo psovka protiva Bogu. Zoričić 71. V. Kadčić 359; ARj; Par.; Ben.).

Publikan m (u Evanđelju) glavni zastupnik rimskih državnih prihoda, carinik (lat. publicanus). Kako je služba carinika bila omražena kod Židova, riječ publikan (publicanus) postala je sinonim za javnog grešnika. U starijih pisaca (ARj). V. očitnik.

* **Pulifikàtur** m isto što purifikator. U Blatu na Korčuli (Š).

Pûlpit m izdignuto mjesto u crkvi s kojega se propovijeda; lat. pulpitum (katedra, tribina, pozornica), tal. pulpito. Razlikuje se od ambona poglavito time što ne služi za lit. čitanja. Obično mu je mjesto sa strane evanđelja gdje se spaja lađa s prezbiterijem (Diz. lit. 364 s.). Od 17. st. (ARj). V. propovijedaonica.

Puncjela, punčela ž djevica, koludrica, redovnica reda sv. Franje; tal. pulcella — djevica (ARj).

* **Punktacija** ž služba punktatora (Ostojić, K. 167); crkv. lat. punctatio.

* **Punktator** m onaj kojemu je služba (u kaptolu) da bilježi tko ne prisustvuje božanskim službama (kan. 395); lat. punctator (od punctum — točka...). U naše doba (Cr., KP II 1, 186); Ostojić, K. 167. V. cenzor.

Punje s vino što se nosi u crkvu i upotrebljava o krsnoj slavi. U Ist. crkvi (ARj; Par.).

Purgàtorij m isto što čistilište; lat. purgatorium (usp. purgare — čistiti, purgatorius — onaj koji čisti, koji može očistiti). V. Du Cange III 474; Forcellini IV 1006; Minges, Comp. theol. dogm. sp. II 316 ss. Vrlo obično u starijih pisaca (ARj). V. porgatorio,

pregatorije, prgatorij, prigatorij, purgatorija.

Purgatorija ž, **purgatorije** s, **purgatorio** (prema tal. purgatorio) s, **purgatorijum** m — isto što purgatorij (ARj).

* **Purificírati** — očistiti sv. posuđe (kalež, piksidu...) u kojima je bila krv i tijelo Isusovo; lat. purificare (očistiti); njem. purifizieren (Sch.-P. 325; Kn. 142). Usp. purifikati.

* **Purifikácija** ž lit. pranje, čišćenje... (Kn. 120); lat. purificatio — čišćenje. U novije doba katkada se tako zove blagdan koji se svetkuje 2. veljače (Purificatio beatae Mariae Virginis — Očišćenje blažene Djevice Marije). Usp. Diz. lit. 365 ss. V. Kandelora.

Purifikati (se) — očistiti (se) uopće, posebno u duhovnom smislu; lat.-tal. purificare (v. purificirati). U starijem jeziku (ARj).

Purifikator m isto što čistilac; lat. purificatorium (purificare — očistiti, purificatorius — koji čisti, koji može očistiti). V. Du Cange III 475; Forcellini IV 1008; Diz. lit. 363; Lex. VIII 566; Sch.-P. 324. V. profikatur, pulifikatur, purifikatorij, purifikatur.

Purifikatorij m isto što purifikator (ARj; Kn. 107, 142).

Purifikàtur m isto što purifikator. U starije doba (Čišnjake oliti purifikature prati i čiste držati. Dobretić 275), a obično i danas (Š).

Pûst m isto što mesopust. U starijem jeziku (ARj; Par.) i danas u Istri (Utorak pred Popelnicun zovu pust. Jardas 46). U svezi: mali p. — isto što sredoposna nedjelja, tj. pola korizme (u Istri. Jardas 52. V. salus).

Pústinjački (rjeđe: **pustinički, pustinjički, pustinjski**) pr. — što pripada pustinjacima (ARj; Par.; Ben.; DDM).

Pústinjak (rjeđe: **pustenik, pustinik, pustinjik, puštenik, pušćenik**) m — kršćanin koji se iz vjerskih motiva povukao u pustinju, da razmišlja, moli... (Dobretić 41; Badrić 77; Ms 93*; ARj; Par.; Ben.; DDM). V. anakoreta, eremita.

* **Pústinjaštvo, pustinstvo** s stalež, stanje, život pustinjaka (ARj; Par.; Ben.).

Pustinjica, pustinica, * **pustinjakinja** ž žena koja iz vjerskih motiva živi u pustinji (ARj; Ben.). V. puštenica pod 2.

Pustòsvat m svat koji nema posebnu službu ni ime u svatovima (ARj; Par; DDM).

Pustòsvatica m i ž svat (muško i žensko) koji nema službu u svatovima (ARj; Par.).

Puštènica ž — 1. žena razdvojena od muža (ARj; Par.); 2. isto što pustinjica (ARj s. v. 2. puštenica).

1. **Pût** m često u svezi: p. Božji, p. vjere, p. pravde — način kršć. kreposnog života (ARj II a.b.); Božji p. — isto što hodočašće (Mažuranić I 80); na Božji p. — na p. Božji — u ime Božje, radi Boga (Š); ići na Božji p. — ići na ispovijed i pričest (Blato na Korčuli. Š); križni p., p. križa — posebna crkv. pobožnost kojom se obnavlja uspomena na Isusovu muku (Sch.-P. 322 ss.); p. čišćenja, prosvjetljenja, ujedinjenja — putovi, stupnjevi kršć. savršenstva (Bajić 4 s.).

2. **Pȕt** ž čovječje tijelo, po sebi nemoćno, propadljivo (Iz 40, 6 s.; Iv 6, 64); nosilac zla, požude, grijeha u čovjeku (Rim 7, 5; 8, 5; 13, 14). Usp. RBT 1050 s.; ARj s. v. 4. put).

Pȕten pr. tjelesan, strastven, požudan, grešan. U starije doba (Ki putenim grihom nisu sgrišili. Zadarski 1. 5. V. Kadčić 198; Badrić 27; ARj; Par.).

Pȕtenost ž osobina, stanje onoga što je puteno (Dobretić 214; Dalla Costa I 81).

Pȕtir m u Ist. crkvi: čaša koja se upotrebljava kod službe Božje; odgovara kaležu u Kat. crkvi (ARj; Kov. 24; Kn. 90); grč. potérion — čaša. V. potir.

Pûtnički pr. što pripada putnicima. U svezi: putničko brašno, pričešćenje — isto što popudbina. U starije doba (Badrić 49; Dobretić 60).

Pûtnik m čovjek koji putuje; katkada: kršćanin, jer putuje u nebo (Kadčić 111). U svezi: Božji, pobožni p. (ili samo »putnik«) — isto što hodočasnik (ARj).

Pûtnina ž isto što popudbina (ARj).

Putòvanje gl. im. od putovati; posebno: 1. isto što hodočašće (ARj f.); 2. hod, put prema nebu (ARj g.).

Putòvati — hodati, ići; posebno: 1. živjeti prema vjerskim načelima i tako ići prema nebu (Putujemo s ovoga svijeta na drugi. Dobretić 60); 2. isto što hodočastiti (ARj a. c.).

R

Rab m (od kor. orb; stls. rab') — sluga, rob; posebno: sluga Božji, vjernik, pravi kršćanin. U starijem jeziku (ARj; Par.). V. rob, sluga.

Raba ž služavka, ropkinja; posebno: službenica Božja, Majka Božja. U starije doba (ARj). V. robinja.

Raban, rabin m židovski učitelj zakona (ARj). V. rabi, raboni.

Rabi (rabbi) m u Isusovo doba naslov za ugledne židovske učitelje. Tako su oslovljavali i Isusa (Mt 26, 25; Mk 9, 5; Iv 1, 38...). Usp. BL 269. Hebr. je izraz k nama došao preko grč. rabbí, lat. rabbi (Preuschen 995 s.; Forcellini V 70 s.). Dolazi na spomenutim mjestima SP (Zagoda, Stv.) i kad se odnosna mjesta citiraju. Neki ga prevode s »Učitelju« (npr. Skarić, Šarić, DF: Mt 26, 25). V. raban, raboni, učitelj.

* **Raboni,** * **rabuni (rabbuni)** m isto što rabi; grč. rabboní, rabbouní, lat. rabboni (Preuschen 995 s.; Forcellini V 70 s.). Tako se oslovljava Isus: Raboni (Skarić, Zagoda, Škarić, Vuk: Iv 20, 16), Rabbuni (Stv.: Iv 20, 16). V. rabi, ravuni.

* **Racional** m ures, sličan oplećku — »efod« sz. velikog svećenika (usp. Izl 28, 6—30), što ga od 9. st. papa daje kao odlikovanje biskupima (»indicium doctrinae et veritatis«). U sr. vijeku nosili su ga mnogi biskupi, sada samo nekoliko njih. Od crkv. lat. rationale. Usp. Lex. VIII 1004 s.

Rȃj m (stsl. raj') — prvotno divni vrt, perivoj blaženih, mjesto blaženstva; posebno: 1. mjesto u koje su postavljeni prvi ljudi, redovno u svezi »raj zemaljski« (U raju zemaljskomu. Kadčić 121. V. Ivanošić 203); 2. mjesto gdje uživaju anđeli i pravednici poslije smrti, tj. raj nebeski (Daj jim milost, da u raj dojdu. Bernardin 181. Ki su s tobom sad u raju i veselja uživaju. Marulić 329 i dr.). Usp. Raumer 412 ss.; Miklošić, DAW XXIV 48 s.; Krek 170, 416 ss.; König 639 ss.; BL 271; RBT 1074 s.; Meillet, Études 392. V. viečan.

Rȃjan pr. koji pripada raju, koji je u raju. Obl. »rajni« — isto što pokojni, osobito o djeci, jer se drži da su oni sigurno u raju (ARj; Š).

Rȃjnica ž ženska osoba koja je u raju; isto što pokojnica, osobito pokojna djevojčica, jer se drži da je u raju (ARj; Ben.).

Rȃjnik m čovjek koji je u raju; isto što pokojnik, osobito muško dijete, jer se drži da je u raju (ARj; Par.; Ben.; DDM).

Rȃjski pr. što pripada raju: rajska vrata, r. mir, r. pokoj, r. slava, r. sreća, r. veselje (ARj; Par.; DDM).

Răka ž mrtvački kovčeg, sanduk, lijes; grob, grobnica; metatezom od arka (usp. Meillet, Études 184; Kiparsky 252 s.; Vasmer XII 271; Skok, ERj I 60). Od 13. st. (ARj s. v. 1. raka). Usp. arka, kapseo, rakva.

Răkar m koji kopa raku, grobar (ARj; Skok, ERJ I 60).

Răkva ž isto što raka. U starije vrijeme kod nekih pisaca, a danas u sjevernijem dijelu čakavskoga područja (ARj).

Răsa ž gornja haljina kod kaluđera; grč. ráson (ARj).

* **Răsfratar** m tko je dragovoljno ili prisilno napustio fratarski život. ARj upućuje na ovu riječ s. v. raskaluđer, ali je u abecednom redu nema.

Răsfratrica m tko je rasfratren ili se je rasfratrio (ARj).

Ràsfratriti (se) — isključiti nekoga (istupiti) iz redovničkog staleža (ARj).

Raskàluđer m tko se raskaluđerio, istupio iz kaluđerskog staleža (ARj).

* **Raskàluđerica** ž prema m raskaluđer (DDM).

Raskàluđeriti (se) — isključiti nekoga (istupiti) iz kaluđerskog života (ARj). V. otkaluđeriti.

Ráskol m razdor, rasciep; prekid jedinstva Crkve (RBT 1080), osobito između Rima i Carigrada u 9. st. (ARj; Par.; Rog. 142). V. raskolništvo, razlučenje, skizma.

Ráskolnički pr. što pripada raskolnicima (ARj; Par.; Rog. 143). V. skizmatički.

Ráskolnik m pristaša raskola; kršćanin koji se ne pokorava papi ili neće da bude u zajednici s onima koji mu se pokoravaju (Kanižlić 248; Bel. I 104; Rog. 142; Ž. II 106 i dr.). V. odmetnik, otpadnik, razlučenik, skizmatik.

Ráskolništvo s raskolničko stanje; isto što raskol (ARj; Par.; Bel. I 104 i dr.).

Raspéće gl. im. od raspeti; 1. radnja kojom se tko raspinje, obično o raspinjanju Isusa (Sin človječji... pridan bude na raspetje. Ranjina 173); 2. isto što propelo (v. Meillet, Études 388; ARj; Par.; Ben.).

Raspélo s isto što propelo (usp. Miklošić, DAW XXIV 38 s.; ARj; Par.; Kn. 166).

Ràspeti — rastegnuti, raširiti; isto što propeti. Od 13. st. (Miklošić, DAW XXIV 38 s.; ARj; Par.; Ben.).

Ràspinjati, raspinati — nesvr. prema svr. raspeti (ARj; Par.; Ben.).

Rasplođénje gl. im. od rasploditi. U svezi: skup, skupšćina... od rasplođenja — rimska kongregacija koja upravlja širenjem vjere. U starije vrijeme (ARj). V. raširenje.

Ráspon m prečaga, prijećka; isto što propelo. U starijim spomenicima (J. Hamm).

Ráspop m koji je napustio svećenički stalež (ARj).

* **Ràspopica** m isto što raspop. U Dalmaciji (Š).

Raspòpiti (se) — oduzeti kome (napustiti) svećeničko zvanje (ARj).

Ráspust m raspuštanje nekoga skupa. U svezi: r. braka, ženidbe — rastava braka (ARj; Par.; Cr., Pr. 221).

Ráspustan pr. što se odnosi na raspust: raspusno pismo, raspusna knjiga... (ARj; Par.).

Raspùstiti — rastaviti, raskinuti. U svezi: r. ženidbu, zaruke... — razvrgnuti ženidbu, zaruke... (Dobretić 427).

Raspúštati nesvr. prema svr. raspustiti (Dobretić 532).

Ràstajati se nesvr. prema svr. rastati se (ARj).

Ràstanak m rastajanje, rastavljanje. U svezi: r. sa ženom — bračna rastava (ARj).

Ràstati se — razići se, razdijeliti se. U svezi: r. se sa ženom — raskinuti bračnu vezu (ARj).

Răstava ž odijeljenje, rastavljanje, rastanak. U svezi: bračna r. (ili samo »rastava«) — kidanje bračne veze (Bel. II 195 ss.; Sch. — P. 754; Cr., Pr. 220). V. razlučenje, razvod.

Ràstavan pr. koji se odnosi na rastavu, npr. rastavna parnica... (usp. Bel. II 203; Cr., Pr. 221).

Ràstaviti (se) — odijeliti (se), razići (se). U svezi: r. se sa ženom — razvrgnuti brak (ARj).

Ràstavljati (se) nesvr. prema svr. rastaviti (se). ARj.

Rastrésati (se) nesvr. prema svr. rastresti (se). Š.

Rastrèsenost, rastrešenost ž stanje onoga koji nije sabran preko molitve (Rastresenosti su slike i strane misli, koje pometaju sabranost. Bajić 43. V. Št. I 515; ARj).

Rastresti (se) — ne biti pomnjiv, sabran na molitvi (Št. I 501).

Rastrig m odlazak iz manastira, raskaluđerenje. Kod pravoslavnih (ARj). V. raskaluđeriti.

Raščìniti — razrušiti, uništiti. U svezi: r. brak, ženidbu — raskinuti bračnu vezu (ARj a. d, bb).

Raščínjati (Dalla Costa I 156), **raščinjevati** (Dalla Costa I 167), **raščinjivati** (Dalla Costa I 157; Kadčić 408) — nesvr. prema svr. raščiniti.

Raščìnjiv pr. što raščinja, što može raščiniti. O zapreci koja raščinja ženidbu (Od odpuštenja zaprika razčinjivi. Dalla Costa I 167).

Raširenje gl. im. od raširiti. U svezi: Zbor za raširenje vjere (Rog. 235), Kongregacija za raširenje vjere (Cr., KP II 1, 115) — rimska kongregacija koja upravlja širenjem vjere. V. propaganda, rasplođenje, širenje, vjeroplodnica.

Ràvnatelj m upravitelj kakve ustanove; posebno: r. crkve (Cr., Pr. 102 s.; Rog. 477; Št. I 392; Kn. 22), r. sjemeništa (Š)... V. rektor, upravitelj.

Ravuni m isto što raboni (Vuk: Jov 20, 16). ARj.

Razàpeti — isto što raspeti, propeti (Ovdje ga razapeše. Vuk i Zagoda: Iv 19, 18).

Razàpinjati nesvr. prema svr. razapeti.

Razdrijèšiti — razvezati, osloboditi, rastaviti; oprostiti, osloboditi od grijeha, kazne za grijehe (Kašić 118). Refl. r. se — rastati se od žene, razvrgnuti brak (usp. Vuk: 1 Kor 7, 27).

Razdumniti, razdumnivati — učiniti da tko ne bude dumna (Stulić). V. ARj; Skok, ERj I 456.

* **Razgovaraonica** ž u samostanima soba, mjesto gdje je dopušten razgovor sa svjetovnjacima (Cr., KP II 2, 159). V. govorionica.

Răzgovor m besjeda, govor; isto što propovijed, promatranje (ARj).

Razìgumaniti — osloboditi službe igumana (Zelić I 53. V. i ARj).

Razlúčati (se), **razlučivati** (se) nesvr. prema svr. razlučiti (se). U starijih pisaca (ARj).

Razlučenik m čovjek koji je razlučen, rastavljen; isto što raskolnik (Od šižmatikov iliti vam razlučenikov crkovni. Dalla Costa II 119).

Razlučenje gl. im. od razlučiti; posebno: 1. isto što rastava (Imaju... prositi od crkve razlučenje... Kadčić 459. V. Dalla Costa I, VI i dr.); 2. isto što raskol (Netom izašlo je razlučenje Focijevo. Dalla Costa I 133).

Razlúčiti (se) — rastaviti (se), razdvojiti (se); izopćiti, odijeliti (se) iz redovničke zajednice, Crkve (ARj). U svezi: r. se od žene i sl. — razvrgnuti brak (Dalla Costa I 172).

Razmátranje gl. im. od razmatrati; isto što promatranje (Pobožno je razmatranje... vrlo potrebito. Št. II 384. V. Cr., Pr. 128; Bajić 50).

Razmátrati nesvr. prema svr. razmotriti; isto što promatrati (Najbolje se razmatra ujutro. Št. II 384. V. Bajić 51).

Rázmet m isto što odmet. U starijem jeziku (ARj).

Rázmetan pr. isto što odmetan. U starije doba (ARj).

Razmètati nesvr. prema svr. razmetnuti (Zaručenja prošasta razmeću se po došastoj ženidbi učinjenoj. Dobretić 422. V. i Kadčić 407; Dalla Costa I 77).

Rázmetnica ž razmetna žena; isto što otpadnica. U starije vrijeme (ARj).

Rázmetnik m razmetan čovjek; isto što odmetnik (Kadčić 282).

Razmetnúće gl. im. od razmetnuti (Dobretić 541; Kadčić 400).

Ràzmetnuti — učiniti ništavim, nevaljalim u pravnom smislu brak, ženidbu, zaruke (Rukovanje... ostaje razmetnuto... Kadčić 460. V. i Dalla Costa I 77).

Ràzmisliti — promisliti, rasuditi; uroniti mišlju u koju istinu o Bogu, o Božjim stvarima. Od 15. st. (ARj).

Razmíšljalac, razmíšljavac m čovjek koji rado razmišlja (ARj).

Razmíšljanje gl. im. od razmišljati (Kadčić 345); isto što promatranje.

Razmíšljati (rjeđe: **razmišljavati)** — nesvr. prema svr. razmisliti; isto što promatrati (Isusa razmišljaj. Marulić 197. V. ARj; Bajić 51).

Razmišljenje gl. im. od razmisliti; isto što promatranje (Kadčić 78).

Razmišljiv pr. koji razmišlja, koji može razmišljati, koji pripada razmišljanju (Zaposleni jesu... u razmišljivu molenju. Dalla Costa I 107).

Razmotrenje gl. im. od razmotriti. U starije vrijeme (ARj).

Razmotriti — isto što razmisliti (ARj).

Razrijèšiti — sasvim odriješiti. U svezi: r. brak, ženidbu... — raskinuti bračnu vezu (Kršćanska ženidba ne može se razriješiti. Buj. II 359. V i Cr., Pr. 218, 220).

Razrješívati nesvr. prema svr. razriješiti (Bel. II 21; Cr., Pr. 218).

Razvesti (se) — rastaviti se u braku (ARj; DDM).

Razvézati — odvezati, razriješiti. U svezi: r. brak, zaruke... — raskinuti, poništiti brak, zaruke (Stipan... razmetne i razveže ista zaručenja. Dobretić 418).

Razvezívati nesvr. prema svr. razvezati (Dobretić 514).

Razvjènčati (se) — skinuti vijenac, razvrći ženidbu (ARj; Par.; DDM).

Razvjenčávati (se) nesvr. prema svr. razvjenčati (se). ARj; Par.; DDM.

Ràzvjeriti (se) — razvrći vjeridbu, zaruke (ARj).

Rázvod m određivanje granica. U svezi: r. braka, ženidbe — bračna rastava (ARj). V. rastava.

Rázvodan pr. što se odnosi na razvod (ARj).

Ràzvrći, ràzvrgnuti — razrušiti, raskinuti. U svezi: r. brak, ženidbu, zaruke — poništiti, raskinuti brak, ženidbu, zaruke (Uzroci, po kojim se može razvrći i razčiniti virenje. Kadčić 400. Razvrći zaruke. Bel. II 21. Razvrgnuti ženidbu... Buj. II 368).

Razvrgávati nesvr. prema svr. razvrći (Ženidba se razvrgava samo smrću. Buj. II 386).

Ražèniti (se) — razvrći ženidbu (ARj; Ben.; DDM).

Raženjati (se) nesvr. prema svr. raženiti (se). ARj.

* **Recidiv** pr. tko je više puta ispovjedio jedan grijeh i opet u nj upada, a da se ni malo ne popravlja niti nastoji da spriječi novi pad; crkv. lat. recidivus (usp. recidere — natrag pasti, opet pasti). V. Noldin, De sacr. 404 ss.; Diz. mor. 1216; Kod. kan. 2208. Usp. povratan, preupadalac.

* **Recitácija** ž čitanje, glasno moljenje; moljenje uopće; lat. recitatio — čitanje pjesme, molitve (Ž. I 236; Kn. 124).

* **Recitírati** — glasno čitati, moliti; osobito moliti časoslov, misu; lat. recitare (glasno čitati), njem. rezitieren (usp. Rog. 183; Tem. dok. 11, 78). V. recitovati.

* **Rècitovati** — isto što recitirati (Kn. 52; Ž. I 235).

Rêd m (stsl. red'. Miklošić, DAW XXIV 31) — skup, pravilan tijek, niz, društvena vrsta, stalež; posebno: 1. sakramenat po kojem se klerici razlikuju od svjetovnjaka te mogu vršiti bogoslužje i upravljati Crkvom, a razlikovao se (prije Ap. pisma P. Pavla VI. »Ministeria quaedam« od 15. kolovoza 1972. kojim su neki redovi dokinuti. A koji su dokinuti, kaže se kod odn. reda!) viši red — r. svećenika, đakona i podđakona, i niži — r. svjećonoše, zaklinjaoca, štioca i vratara (Ki u red svet stojiš. Marulić 199. Što jest red? Jest jedan sakramenat... Kadčić 6. V. još Cr., Pr. 181 ss.; Buj. II 240 ss.; Št. II 355 ss.; Sch. — P. 22 ss.; Bel. I 152; Ž. I 238 i dr.); 2. poseban crkv. stalež što ga sačinjavaju osobe muškog i ženskog spola, koje polažu tri zavjeta i teže za kršć. savršenošću (Da ne ulaze u red svetoga Benedeta. Kadčić 304. V. još Banovac 1; Dobretić 41; Cr., Pr. 104 ss.); 3. skup anđela (u starijem jeziku: devet redova anđeoskih. ARj b. d, bb. Usp. kor); 4. stupanj svetkovanja prije najnovijih lit. odredaba: blagdan I. i II. reda (Kn. 125); 5. uputa kako se ima obavljati sv. čin, često u svezi: Red mise (Kn. 37; Ms 55), r. krštenja (Kršt. 25), r. vjenčanja (Vjenč. 13), r. bolesničkog pomazanja (Bol. 28), r. sprovoda (Spr. 10)...; 6. stanje u kojem se čovjek nalazi po prirodi, stanje u koje je čovjek uzdignut po milosti: prirodni, natprirodni red (Ž. I 68). V. ordin, treći, urdin.

Rédak m dem. od red, mali red; stih, veras u knjizi, pjesmi; kratak zaziv, poklik u časoslovu, misi i u drugim crkv. funkcijama (Bože, u pomoć mi priteci..., Gospodin s vama...) po kojem riječ Božja dublje prodire u duše čitalaca, odn. slušalaca (Kn. 173; Tem. dok. 36, 60, 87...), iza kojega dolazi odgovor. V. odgovor, veras.

* **Redèmpcija** ž isto što otkup; crkv. lat. redemptio (usp. redimere — izbaviti, otkupiti, osloboditi).

* **Redèntur** m isto što ecomo; lat. redemptor — otkupitelj. U Blatu na Korčuli (Š).

Rèditelj m tko nešto uređuje; tko dijeli sakramenat reda (Rečeni biskup reditelj. Kadčić 106. V. Rog. 170). Usp. rukopoložitelj.

Réditi — uređivati, stavljati u red; dijeliti sakramenat reda (Tko je jedan put kršten, krizman i ređen, zauvijek ostaje taki. Dobretić 18. V. još Kadčić 238; Buj. II 279). Usp. narediti, ordenati, redovati, rukopoložiti, zarediti.

* **Redobratstvo** s isto što bratimstvo (Jurin, Rad 315, str. 164).

* **Redodržava** ž isto što provincija pod 2. Ivančić 100 i passim.

* **Redodržavan** pr. što pripada redodržavi: r. zbor i sl. (Ivančić 102). V. provincijski.

* **Redodržavnik** m isto što provincijal. Ivančić 102 i passim.

Redoglavnik m vrhovni poglavar redovn. zajednice. U starijem jeziku (ARj). V. 1. general.

Rèdovan pr. koji je po redu, uredan, pravilan; posebno: 1. isto što pobožan (Činiti prilična dila redovna. Kadčić 19); 2. što pripada sakramentu reda (Što je pečat redovni. Kadčić 11); 3. što pripada redovn. staležu (Redovni kler. Kn. 142). U svezi: redovna pravomoć, jurizdikcija, duhovna vlast — vlast koju netko ima po pravu zbog povjerene službe ili nadarbine (Št. II 270; Ž I 240; Kn. 19). V. redovit.

Redovanje gl. im. od redovati; isto što ređenje (Kadčić 5).

Redòvati — upravljati čim; služiti Bogu (ARj). Refl. r. se — isto što pričestiti se (ARj; Par.), primiti sakramenat reda (Tko hoće se redovati, pristupi bližje. Kadčić 13. V. Dalla Costa II 85).

Redòvina ž prinos što ga župljani daju župniku (ARj; DDM). Govori se u Dalmaciji (Š). V. bir.

Redòvit pr. isto što redovan. U svezi: redovita duhovna vlast, jurisdikcija — vlast koja je spojena sa službom (Cr., Pr. 46; KP I 89); redoviti ispovjednik — svećenik koji ima stalnu vlast za ispovijedanje redovnica (Sch.-P. 543). Usp. izvanredan, nedjelja, vlast.

Redòvnica ž žensko čeljade koje pripada redovn. staležu (Kadčić 25; Dalla Costa I 55; Sch.-P. 543; Ostojić, B. I 47, 60; Cr., Pr. 107). V. crnorizica, duhovnica, dumna, inokinja, kaluđerica, koludrica, mniška, monahinja, nona, samoćnica, samostanica, sestra, sestrica, sveštenica, švora.

Redòvnički (u čak. pisaca: **redovniški**) pr. što pripada redovnicima, svećenicima (Kad je ostavija abit redovnički. Zoričić 48. Usp. još Kadčić 13; Sch.-P. 543; Cr., Pr. 104; Bajić 117 i dr.); 2. pobožan, bogobojazan (u starije doba. ARj).

Redòvnik m — 1. čovjek koji pripada redovn. staležu (Redovnici redova prosjački. Dobretić 41. V. još Cr., Pr. 104; Sch.-P. 540; Kn. 326. Usp. crnorizac, duhovnik, fratar, inok, kaluđer, koludar, manajstirnik, mnih, monah, 2. regular, relijoz, samoćnik, samostanac, samotnik); 2. isto što svećenik (ARj; Par. i dr.); 3. isto što pobožnik (u starije vrijeme. ARj).

Redovnístvo (u starije vrijeme i: **redovničstvo, redovničtvo, redovstvo**) s — 1. služba, čast, vlast, skup osoba redovn. staleža (Učiniti zavite redovništva. Kadčić 305. V. Cr., KP II 2, 9; ARj; Par.), svećenika (Da vladaoca apostolskog... u svetomu redovništvu uzdržati dostojiš se. Badrić 81. V. i ARj; Par. Usp. kaluđerstvo, samostanstvo); 2. pobožnost (u starije doba. ARj).

* **Redovrhovan** pr. što pripada vrhovnoj upravi reda: r. zbor, vijećnik, pohod... (Ivančić 100 s.). V. generalan.

* **Redovrhovnički** pr. isto što redovrhovan: redovrhovnička kurija (Ivančić 102).

* **Redovrhovnik** m vrhovni poglavar redovn. zajednice (Ivančić 100 i passim). V. 1. general.

Redovski pr. koji pripada redu, zakonima reda (ARj; Par.).

* **Redùkcija** ž vraćanje, povraćanje, smanjenje (lat. reductio); posebno: vraćanje klerika među svjetovnjake (reductio clericorum ad statum laicale); ukidanje, smanjenje obveza (npr. ultimarum voluntatum reductio — smanjenje posljednjih oporučnih odredaba). Usp. Diz. mor. 1241; Cr., KP II 1, 84 s.; Kod. kan. 211 s., 1517.

Rêđenik m čovjek koji se ima rediti (Dalla Costa I 64; Bel. I 29, 108; Cr., Pr. 289; Rog. 211; Kn. 291). V. ordinand.

Rêđenje gl. im. od rediti; dijeljenje, odn. primanje sakramenta reda (Ne hoteći biskup držati ređenje. Kadčić 5. V. još Dobretić 32; Bel. I 29; Buj. II 269 s.; Sch.-P. 22; Cr., Pr. 189; Kn. 297). Usp. ordinacija, redovanje, rukopolaganje, rukopoloženje.

Refèktorij m blagovaonica u samostanu; crkv. lat. refectorium (ARj; Živ. 126). V. refektorije, refetorij, refetorio, revetorje.

* **Refèktorije,** * **refètorije** (prema tal. reffetorio) s — isto što refektorij. U Dalmaciji (Š).

* **Refetorij** m isto što refektorij (Ostojić, B. I 98).

Refetorio s isto što refektorij; tal. reffetorio. U starije vrijeme (ARj s. v. refektorij).

Rèforma ž preoblikovanje, preuredba, preobražaj (Klaić); obnova u crkv. ili redovn. zajednici (Živ. 135, 149); prema njem. Reform.

Reformácija ž vjerski i politički pokret poč. 16. st. u Njemačkoj (v. protestantizam); lat. reformatio — obnova.

* **Refòrmat** m član ogranka Franj. reda koji ide za strožim vršenjem pravila; lat. reformatus — obnovljen (v. reformati). Usp. Lex. VIII 688 s. U starijih pisaca (Leon X... potvrdi za zakonitoga i pravoga starišinu na misto svetoga Otca Franceška Ministra generala Bratje manje, toliko od obsluženja, koliko reformata. P. Filipović 26), kao i u naše doba (Cr., KP II 2, 6).

Reformati — promijeniti, preobraziti, obnoviti uopće; u crkv. smislu obnoviti, npr. redovn. zajednicu, župu i sl.; lat.-tal. reformare. U starije doba (ARj s. v. reforman). V. reformirati.

* **Refòrmator** m provoditelj reforme, popravljač (Klaić); obnovitelj u crkv. ili redovn. zajednici (Živ. 85, 117, 149); prema lat. reformator.

* **Refòrmatorica** ž ženska osoba koja provodi reformu, obnovu u crkv., redovn. zajednici (Živ. 107, 116).

* **Reformírati** — isto što reformati; lat. reformare, njem. reformieren.

Rȅgula ž norma, simbol vjere; isto što pravilo pod 2; lat. regula (Du Cange III 565; Forcellini IV 146 s.). Od 14. st. (ARj; Sch.-P. 540 i dr.).

Regulan pr. koji živi po reguli (v. regula): Daemo viditi i otkrivamo, kako muži regulni i b(og)u obetni... (1466). Šurmin 249.

1. **Regular** pr. što je po pravilu; koji živi po pravilu; zajednički; lat. regularis. U starije doba (ARj). V. regularan.

2. **Regular** m redovnik reda u kojem se polažu svečani zavjeti; lat. regularis (usp. Kod. kan. 488). U starijem jeziku (Dobretić 150; Dalla Costa I 106).

* **Regularan** pr. koji živi po pravilu (v. regula i 1. regular); što se odnosi na redovnike-regulare (v. 2. regular). Usp. Rog. 463, 497; Cr., KP II 2, 5.

Regularski pr. što pripada redovnicima -regularima (v. 2. regular). U starije doba (Dobretić 150).

* **Regulnost** ž život po reguli, redovnički život, redovništvo: Mošč ča ne budi s(v)etoj regulnosti raz'b'eniê (14. st.). Starine 35, 428.

* **Rekolèkcija** ž dan sabranosti, duhovne obnove; crkv. lat. recollectio (usp. gl. recolligere — sabrati, opet skupiti). V. obnova.

* **Rekolekt** m član ogranka Franj. reda koji je išao za strožim vršenjem pravila; za obnovom Reda; lat. recollectus (od recolligere. V. rekolekcija). Usp. Lex. VIII 54; Cr., KP II 2, 6. V. rekolet.

Rekolet m isto što rekolekt; tal. recolletto. U starijem jeziku (Ovi franceskani, koji naslidovali su ova popravljenja, nazivlju se rekoleti. Dalla Costa I 110 s.).

* **Rekoncilijácija** ž isto što pomirba (Kod. kan. 1177, 1207; Sch.-P. 295; Kn. 275, 321); lat. reconciliatio — povraćanje, pomirenje (usp. Diz. lit. 381 ss.; Kn. 285 ss.).

Rekoncilíjati (se) — pomiriti (se), blagosloviti; poispovjediti se; lat. reconciliare — opet pomiriti, popraviti... U starije doba (Misnik... može... crkvu... pomiriti i rekoncilijati. Kašić 287). V. pomiriti.

Rekreácija, regracija ž odmor, osvježenje u samostanu (Živ. 126); srlat. recreatio (ARj s. v. regracija).

Rȅktor m upravitelj uopće (lat. rector); posebno: upravitelj crkve (Kod. kan. 479, 480 i dr.), sjemeništa (kan. 1360; Šem. II. izd. 144), crkv. sveučilišta (kan. 1406); redovn. starješina (Rog. 495)... Obično u naše doba. V. ravnatelj, rektur.

* **Rektòrat** m čast, služba, ured rektora (Klaić; DDM; Ben.).

* **Rektòratski** pr. što pripada rektoratu (Klaić).

* **Rȅktorski** pr. što pripada rektoru (Klaić; DDM).

Rektur m isto što rektor (ARj).

* **Rèkurs** m obraćanje, utjecanje (lat. recursus); osobito: 1. utjecanje k višem starješini (Kod. kan. 345, 647; Rog. 319); 2. (kod franjevaca) obraćanje k duhovnim prijateljima (recursus ad amicos spirituales) da bi oni novčanim sredstvima doskočili potrebama braće (Reg. const. art. 206).

* **Rekvijem** m prva riječ introita mise za pokojne; misa za pokojne; lat. requiem (nom. requies — mir, pokoj, odmor). Usp. Lex. VIII 832 s. U naše doba. V. pokoj.

* **Relator** m član zbornoga suda, koji na poziv predsjedatelja izvješćuje o stanju parnice i pismeno sastavlja presudu; lat. relator — izvjestitelj (Kod. kan. 1584; Cr., Pr. 298).

Rèligija ž najprije: veza između Boga i čovjeka; zatim: skup naravnih i vrhunaravnih odnosa između Boga i čovjeka; proučavanje tih odnosa; štovanje Boga koje iz toga proučavanja slijedi; pobožnost; samostanski — redovnički život; lat. religio (pobožnost, strah Božji...). Lat. naziv neki izvode od gl. relegere — opet pomnjivo čitati, jer ono što se odnosi na Boga treba opet i opet čitati i razmišljati da se može točno vršiti (Ciceron). Drugi ga opet izvode od religare — privezati, jer r. veže čovjeka s Bogom (Laktancije); religere — nanovo uzeti (sv. Augustin). Usp. Du Cange III 573; Forcellini V 153 s.; Lex. VIII 158 ss.; Diz. mor. 1219 ss.; Minges, Comp. theol. dogm. gen. 11; König 703 ss.; Ž. II 371 s.; Cr., KP II 2, 11 ss.; Kod. kan. 488; Sch.-P. 709; Kn. 1; Rog. 509. V. religion, vjera, vjerovanje.

Relìgijski pr. koji pripada religiji, vjerski. Vrlo obično (Sch.-P. 50; Ž. I 54).

Religion m i ž isto što religija; lat. religio, tal. religione. U starijem jeziku (ARj).

* **Rȅligiozan** pr. pobožan, bogomoljan, bogobojazan, svet, Bogu posvećen...; vjerski; od riječi religiosus koja u crkv. lat. govoru znači još (kao pr.) redovnički i (kao im.) redovnik (usp. Du Cange III 573; Forcellini V 154 s.; Kod. kan. 488; Cr., KP I 99; Buj. II 357; Dok. 369).

* **Religiòznost** ž pobožnost, bogoštovlje, religija; od religiozan s nast. -ost (v. religija i religiozan). U novije vrijeme (Ž. II 372).

Relijoz m redovnik; čakavski oblik prema tal. religioso (v. religiozan). U starije doba (ARj).

Rèlikvija ž (obično u mn.: relikvije) — ostatak nečega uopće; ostatak tijela kojega sveca; predmet kojim se svetac služio, kojim je bio mučen; lat. reliquiae (Du Cange III 573 ss.; Forcellini V 156 s.; Lex. VIII 805 ss.; Diz. lit. 374 ss.; Diz. mor. 1518; Sch.-P. 327 ss.; Kod. kan. 1276 ss.; ARj; Rog. 236; Kn. 26). V. moći.

* **Relikvijar, * relikvijàrij** m mjesto, posuda, teka u kojoj relikvije stoje ili se izlažu na štovanje (v. relikvija); crkv. lat. reliquiarium (Kn. 89, 106). V. božak, moćište.

Rèmeta m — 1. isto što eremita (od 14. st. V. Mažuranić V 673; Šurmin 129; Fancev, Vat. mol. 43 itd.); 2. isto što zvonar, sakristan (vrlo obično u južnoj Hrvatskoj, npr. u Imotskoj i Neretvanskoj krajini. Š). Po izrazu r. dobili su naziv mjesta, npr. Remete kod Zagreba, Remetić kod Skradina na obali Krke... Zna se da su tu prije boravili pustinjaci, eremite.

Rèmetnik m isto što eremita (Jambrešić). ARj.

Rèmetski pr. što pripada remeti (ARj).

* **Reparácija** ž naknada koja se prikazuje Bogu za učinjene grijehe (misa, pričest, molitva, post i dr.); naknada kojom se popravlja šteta što se je nanijela ljudima; lat. reparatio (usp. reparare — popraviti, nadoknaditi). U novije vrijeme.

Rèpat pr. koji ima rep. U odr. obliku »repati« (m) — isto što vrag (Bulat, JF V 147), jer se drži da vrag ima rep.

* **Repozícija** ž — 1. spremanje olt. Sakramenta, npr. poslije blagoslova... (Sch.-P. 473; Kn. 118); 2. prenašanje svetkovine kod stalnoga sukoba koji se ponavlja svake godine (Sch.-P. 265); crkv. lat. repositio (usp. reponere — natrag stavljati, skinuti, spremiti).

* **Reservacion** ž isto što rezervacija (Ako li se tkogod ispovi, na pogibli smrtnoj stojeći, ima biti odrišen oda sfih griha i censura kolikomu god reservanih... jere se diže tada sfaka reservacion. Kašić 53).

* **Reservati** — isto što rezervirati; lat. reservare. Imaju znati (ispovjednici) kasove i censure zavezaje pristolju apostoskomu i biskupu svomu reservane zadržane. Kašić 51.

Residéncija, rezidencija, rezedencija, rezidenca ž — 1. dužnost koja veže crkv. lica da borave u mjestu službe (Cr., KP II 2, 40; Rog. 93; Kn. 313); 2. redovnička kuća koja nije pravi samostan — domus formata (Rog. 490; Živ. 160); crkv. lat. residentia (prvotno: dužnost vazala da boravi u granicama feuda). Usp. Du Cange III 586; Forcellini V 198; Lex. VIII 837 s.; Diz. mor. 1253. V. sjedište.

* **Residencijàlan, rezidencijàlan** pr. što je u vezi s residencijom, tj. s dužnošću boravka u mjestu službe; crkv. lat. residentialis. U crkv. pravu česti su izrazi: residencijalna nadarbina — beneficium residentiale (kan. 143; Rog. 186; Cr., KP II 1, 20), residencijalni biskup — episcopus residentialis (kan. 334 i passim; Rog. 251; Kn. 84)...

* **Residírati, rezidirati** — boraviti u mjestu službe; crkv. lat. residere (v. rezidencija). Usp. Rog. 230, 296; Ostojić, B. I 109.

* **Rèskrip(a)t** m isto što otpis; lat. rescriptum (prvotno: pismeni odgovor kojim su rimski vladari rješavali pravna pitanja prefektima pokrajina, gradova, pretorima, tribunima..., a nerijetko i privatnicima; zatim: pismeni odgovor što su ga davale pape na podneske biskupa ili drugih crkv. lica). Usp. Forcellini V 196; Lex. VIII 838 s.; Diz. mor. 1230 ss.; Cr., KP I 530 s,; Pr. 19; Kod. kan. 36 ss.; Kn. 29. V. reškrip(a)t.

Respondžati (u izrazu »respondžat misu«) — odgovarati, ministrirati kod mise; prema tal. mlet. responder la messa. Govori se u Prčnju (Boka Kotorska). ARj. V. odgovarati.

Respons, rešpon m isto što odgovor pod 2; lat. responsum — odgovor (v. responsorij). U starijem jeziku (ARj).

Responsor m isto što responsorij (Baur, Rasvijetli se I 41).

* **Responsorij,** * **responzorij** m isto što otpjev; lat. responsorium (od respondere — odgovarati). V. Du Cange III 591 s.; Forcellini V 208; Lex. VIII 899; Diz. lit. 380 s. — U novije vrijeme (Kn. 147, 329; Sch.-P. 458; Tem. dok. 35). V. responsor, responsorio, responšori, rešponšorija.

* **Responsorijalan,** * **responzorijalan** pr. što je u obliku responsorija; lat. responsorialis (usp. Kn. 36, 66; Tem. dok. 51). V. otpjevan, responsorij, responzoran.

Responsorio s isto što responsorij; tal. responsorio. U starijem jeziku (ARj).

* **Responšori** m isto što responsorij. U Pašmanskoj reguli sv. Benedikta (Ostojić, B. III 429).

* **Responzoran** pr. isto što responsorijalan (Kn. 61).

* **Restitúcija** ž naknada, popravljanje štete, koju smo nekome nepravedno nanijeli u duhovnom ili materijalnom pogledu; lat. restitutio — popravljanje, obnavljanje (usp. Noldin, De praec. 412 ss.; Diz. mor. 1235 ss.). U novijih pisaca (Sch.-P. 599; Rog. 337). V. reštitucija.

* **Restituírati** — popraviti štetu (v. restitucija); lat. restituere, njem. restituieren.

* **Restrìkcija,** * **restrìnkcija** (mentalna) ž nutarnji čin pameti po kojemu, dok govorimo, sužujemo riječi na smisao koji nije njihov običan, naravan (lat. restrictio — stezanje, suženje; mentalis — duševan). Ovomu načinu govora prvotni je cilj da se sakrije istina, a što će netko time biti doveden u zabludu, to se pripušta, a ne namjerava. Npr. kad netko pita svećenika je li mu N. N. ispovjedio grijeh krađe, svećenik može odgovoriti: »Ne znam!« Kod toga odgovara on opći pojam »znanja« sužuje na »znanje« koje nikome ne smije saopćiti (usp. Noldin, De praec. 588 ss.; Diz. mor. 1238 s.). U novije vrijeme.

Rèšetka ž metalne ili drvene prečke, postavljene unakrst praveći oka kao u rešeta; posebno (redovno u mn. rešetke): 1. takva naprava u crkvenom koru (Cr., KP II 2, 159); 2. uz razgovaraonicu ženskih samostana sa strogom klauzurom (Živ. 137); 3. na ispovijedaonici između ispovjednika i pokornika. V. grata, inferata.

* **Reškrip(a)t** m isto što reskript (Bel. I 214; II 162).

Rešponšorija ž isto što responsorij (ARj).

* **Reštitucija** ž isto što restitucija. Govori se u naše vrijeme.

Retual m isto što ritual (Dalla Costa I 142).

Rêvan (ARj), **révnostan** (ARj; Sch.-P. 11), **rèvnjiv** (ARj; Sch.-P. 11) pr. — brižan, marljiv u službi Božjoj, u radu za spas duša. V. zelantan.

* **Revelácija** ž isto što objava; lat. revelatio — očitovanje, saopćenje tajne stvari (Minges, Comp. theol. dogm. gen. 23). U naše doba.

Reverèncija ž znak štovanja (klicanje, naklon glave i dr.), koji se iskazuje Bogu, Majci Božjoj, svecima, crkv. osobama (papi, biskupima, svećenicima...) i predmetima koji su vrijedni štovanja; lat. reverentia — smjernost, poštovanje (usp. Diz. lit. 386; Sch.-P. 472; Kn. 156).

Reverènda ž duga crna haljina što je nose svjetovni svećenici; od počasnog lat. titula reverendus (tal. reverendo) — velečasni, koji se daje svećenicima (Rog. 183; Cr., Pr. 37; Živ. 134). V. dopetan, halja, sutana, talar.

Reverèndača ž redovnica reda sv. Franje. Naziv je pučka kovanica od tal. počasnog titula reverenda (časna), koji se daje časnim sestrama. Govori se u Dubrovniku (ARj).

Revètorje s isto što refektorij. U Dalmaciji (Š).

Rèvnitelj m revan čovjek (Revnitelj za Boga. Zagoda: Dj 22, 3. Usp. Vuk, ib.).

Rèvnost ž osobina onoga koji je revan: pastirska r. (Št. II 389), r. za duše (Sch.-P. 10). Usp. RBT 1096 s. V. zelus.

Revnòvati — biti revan, tj. neumorno raditi za slavu Božju i spas duša (Jer revnujem za vas Božjom revnosti. Zagoda: 2 Kor 11, 2).

* **Rezervácija** ž isto što pridržanje; lat. reservatio — pridržavanje (reservatio peccatorum — pridržavanje grijeha, reservatio censurae — pridržavanje zaveza). Usp. Kod. kan. 893 ss., 2245 ss.; Diz. mor. 1255; Cr., Pr. 173, 390; Sch.-P. 544 ss. V. reservacion.

* **Rezèrvat,** * **reservat** m pridržani grijeh (slučaj); lat. reservatum (peccatum reservatum — pridržani grijeh, casus reservatus — pridržani slučaj). U novijih pisaca (Rog. 290; Ž. I 250).

* **Rezervírati** — isto što pridržati; lat. reservare, njem. reservieren (Sch.-P. 544, 570). V. reservati.

* **Rigòrist(a)** m tko pristaje uz rigorističke sisteme (v. rigorizam); crkv. lat. rigorista.

* **Rigorìstički** pr. što je po načelima rigorista (Ž. I 300).

* **Rigorizam** m opći naziv za odveć stroge moralne sisteme (apsolutni i umjereni tuciorizam, probabiliorizam); crkv. lat. rigorismus (usp. rigor — tvrdina, oporost, strogost). U naše doba (Ž. I 248, 300).

Riječ ž skup glasova kojim se označuje pojam, predodžba, osjećanje; posebno: 1. isto što vjeridba (ARj k.); 2. Druga osoba Presv. Trojstva — Sin Božji, za grč. lógos (Riječ je tijelom postala. Iv 1, 14. V. Bakšić 76 ss.; ARj p.). U svezi: riječ Božja — bitni sastavni dio objave, Evanđelje, kršćanski nauk, propovijed (BL 275; Ms 14; Dok. 393; ARj o.); riječi Gospodinove — kratke Isusove izreke koje su, možda prerađene, uvrštene u Evanđelja, osobito u Mt i Lk (BL 275. Usp. RBT 1098 s.); služba riječi — dio mise ili vrsta bogoslužja koji se sastoji od biblijskog čitanja, pjesme, homilije, ispovijesti vjere, molitve vjernika (Ms 59; Prič. 16, Kršt. 76...); riječ je Gospodnja — izreka SP kod proroka (Jr 1, 15; Sef 1, 3; Hag 2, 14 i dr.), nakon lit. obnove poklik iza biblijskog čitanja (Ms 59; Vjenč. 71; Inic. 152...). Usp. slovo.

Riješiti — odvezati, osloboditi; posebno: osloboditi od grijeha, raskinuti ženidbu. U starijem jeziku (ARj).

Rîm m kao grad, u kojem stoluje poglavar Katoličke crkve, znači katkada: vrhovna uprava Kat. crkve, papa...; od Rym', a to od rom. Roma (usp. Brückner 206). Od 13. st.

Rîmkinja ž pripadnica Crkve kojoj je na čelu rimski papa; katolikinja (ARj). V. Rim.

Rímljanin m član Crkve kojoj je na čelu rimski papa; katolik (ARj). V. Rim.

Rimokàtolički pr. što pripada rimokatolicima. Obično u govoru i pisanju (v. ARj).

Rimokàtolik m katolik lat. obreda; od Rim i katolik. Naziv je uveo austrijski statistički ured, da bi se razlikovali katolici lat. obreda od onih grkokatoličkog i armenskokatoličkog obreda. Usp. Jadranski Dnevnik III (1936), br. 251, str. 3. V. i ARj.

Rimokatolikinja ž prema m rimokatolik.

Rîmski pr. što pripada Rimu, Kat. crkvi (v. Rim). Često u svezi: R. Biskup — papa (Dok. 127); r. pontifikal (Potv. 11. — V. pontifikal); r. misal (Ms 7, 9. — V. misal); r. obrednik (Kršt. 12. — V. obrednik); Rimska crkva, vjera, zakon... — Kat. crkva... kojoj je sjedište Rim (Tem. dok. 35; ARj).

Riniganje gl. im. od rinigati (tal. rinnegare — odreći se); otpad od vjere. U starijem jeziku (Ot riniganiê ili ot'meta. Kolunić 216). V. otpad.

Ripida ž u Ist. crkvi: lepeza, mahalica koja je u staro vrijeme bila od perja i služila za tjeranje insekata od pričešća. Danas se tako zove krug od drveta ili metala s perajama naokolo na dugoj držci. S obje strane kruga slikaju se anđeli sa 6 krila. Nosi se pred svećenicima (Kov. 26;

Svezn. s. v.; Kn. 90; Mirković 12; ARj). Od grč. ripís — lepeza. V. ripidij, ritida.

Ripidij m isto što ripida; grč. ripídion (ARj).

Rist, Ristos m isto što Krist. U Ist. crkvi (ARj).

Rišćanin, rišćanka, rišćanski... (v. kršćanin...)

Rit m stalni običaj, način, obred...; lat. ritus. Posebno se tako zove: 1. skup bogoštovnih kršćanskih čina koji sačinjavaju zapadni (rimski, milanski ili ambrozijanski, mozarabički, lionski, kartuzijanski, dominikanski, benediktinski) ili istočni obred (bizantinski ili grčki, sirski, aleksandrijski, maronitski, armenski, koptski, slavenski...); 2. liturgijski način, propis kako se imaju dijeliti sakramenti (Kod. kan. 733 i dr.) i obavljati različiti drugi bogoštovni čini (kađenje, mazanje uljem, škropljenje...); 3. stupanj svečanosti lit. slavlja (v. stupanj). Usp. Forcellini V 246; Diz. lit. 184 s., 384 s.; Lex. VIII 911 s., 915 s. — U starijih pisaca (ARj), a čuje se i danas. V. ceremonija, obred, svečanosan, svetoredba.

Ritida ž isto što ripida (ARj).

Ritùal m knjiga u kojoj su obredi za podjeljivanje sakramenata i sakramentala kao i za vršenje drugih lit. svečanih čina, osim mise; lat. liber ritualis ili samo rituale. Takva je knjiga prvi put objavljena 1614. po naredbi pape Pavla V. Ne mnogo poslije (1640) pojavljuje se Kašićev »Ritual rimski«. Usp. još Dobretić 41; Sch.-P. 227; Št. I 324. **V. ceremonijal,** obrednik, naredbenik pod 2, običajnik, retual, trebnik.

* **Rìtualan** pr. što se odnosi na rit, obred; obredni; lat. ritualis (v. rit). Usp. Rog. 117.

* **Ritualìstika** ž knjiga koja izlaže pravila izvanjskog vršenja bogosluženja, bez obzira na povijesni postanak i duh bogoslužbenih radnja (Kn. 13); crkv. lat. ritualistica (ritualis — obredni).

Rìza ž ruho, odjeća, posebno svećenička odjeća; katkada isto što stola; vjerojatno iz srvnjem. rise — velika marama kojom su se gospođe zamatale (ARj).

Rìznica ž spremište riza, ruha, osobito crkv. ruha (ARj).

Rješénje gl. im. od riješiti; isto što odrešenje, otpust, oprost. U starije vrijeme (ARj b).

Rkač, rkać m isto što hrkać (ARj; Rog. 143).

Rȍb m čeljade u potpunoj vlasti drugoga. U svezi: r. Božji — kršćanin koji je u vlasti Božjoj (ARj). V. rab.

Ròbinja, rȍpkinja ž žensko čeljade u vlasti drugoga. U svezi: r. Božja — kršćanka koja je u vlasti Božjoj (ARj). V. raba.

Rôd m, **rodbina** ž, **rodbinstvo** s isto što srodstvo (ARj).

Ròditelj m tko rađa; otac; utemeljitelj ili starješina redovničke zajednice. U svezi: prvi r. (prvi roditelji) — Adam (Adam i Eva); vječni, nebeski r. — Bog Otac, Otac nebeski; duhovni r. — svećenik, ispovjednik. U starijem jeziku (ARj). V. otac.

Rodobludnost ž, **rodobluđenje** s, **rodogrešnost** ž, **rodokrvstvo** s, **rodokvarnost** ž, **rodokvarstvo** s, **rodoložje** s, **rodoskvrnost** ž, **rodoskvrnstvo** s, **rodoskvrnje** s, **rodoskvrnjenost** ž, **rodoskvrnjenje** s — tjelesni grijeh između rodbine (ARj).

Rodobludan, rodogrešan, rodoložan, rodoskvrn pr. što se odnosi na rodobludnost (ARj).

Rodokvarac, rodoskvrnac, rodoskvrnik, rodoskvrnjac m rodobludan čovjek (ARj).

Rodokvariteljica ž rodobludna žena (ARj).

Rodoskvrnuti (ARj), ***rodoskvrnjiti** (Jurin, Rad 315, str. 165) — činiti tjelesni grijeh s rodbinom.

Rodstven pr. što se odnosi na rodstvo (Dalla Costa I 166; Dobretić 488).

Ròdstvo, rostvo s (stsl. rožd'stvo, rod'stvo) — rođenje; isto što srodstvo (Rostvo od tri načina nahodi se: od zakona, od naravi i duhovno. Dalla Costa I 156. V. i Kadčić 417, 423; Dobretić 153; Cr., Pr. 158, 204 ss., 209).

Rođénje gl. im. od roditi (se). U svezi: R. Kristovo, R. Gospodnje — isto što Božić, početak naše ere (Ms 73, 17*); R. Bl. Dj. Marije ili Mala Gospa (Ms 121*). V. narođenje, rožanstvo.

Rogacióni m mn. trodnevne molitve s procesijom, što se drže tri dana prije Uzašašća, da se isprosi blagoslov Božji na

polja, a ukloni kazna Božja za grijehe; lat. rogationes (rogatio — molitva, moljenje; rogare — moliti), tal. rogazioni. Ovaj je obred nastao u 5. st. Zove se još: Litaniae minores (usp. Du Cange III 622 s.; Forcellini V 251; Diz. lit. 387 s.; Sch.-P. 481 s.). U starijem jeziku (ARj). V. križev, prosan, rogacijuni, spasovski.

* **Rogacijúni** m mn. isto što rogacioni. U naše vrijeme.

Rògat pr. koji ima rogove. Odr. obl. »rogati« (m) — isto što vrag (ARj; Bulat, JF V 147), jer se drži da vrag ima rogove.

Rògatica ž svećenička kapa. U Dubrovniku (ARj; Par.). V. biret.

Rógonja m isto što vrag (v. rogat). U Dalmaciji (Š).

Ròket m pokraćena platnena odjeća, s dugim uskim rukavima, koju po pravu mogu nositi biskupi i prelati, a drugi svećenici samo ako im je ta povlastica dana od Sv. Stolice (razlikuje se od kote ili superpeliceja koji ima kratke, široke rukave); crkv. lat. rochetum, tal. rochetto (v. Du Cange III 620; Miklošić, DAW XV 122; Diz. lit. 386 s.; Sch.-P. 314; Št. I 437). U nekih starijih pisaca (ARj). Usp. kamžica, kota, roketa, superpelicej.

* **Ròketa** ž isto što roket. U novije doba (Cr., Pr. 77; Bel. I 309).

Romar m (u početku) tko hodočasti u Rim (ARj); zatim (u sjevernim stranama) svaki hodočasnik; od lat. Roma (Rim). Usp. Miklošić, DAW XV 122; Matzenauer 71; Mažuranić III 398.

* **Romáriti** — hodočastiti (v. romar).

* **Romárstvo** s isto što hodočašće (v. romar).

Romìtorij m stan, ćelija pustinjakova; od tal. romitorio, a to od dijal. romito, načinjenog od eremita. ARj. V. eremitorij.

* **Rorate** — votivna misa, koja se govori kroz advenat — došašće; prema početnim lat. riječima: Rorate, caeli, desuper — Rosite, nebesa, odozgo (usp. Lex. VIII 982). U novije doba (Št. II 115). V. zornica.

Ròsarij m pobožnost koja se sastoji od 150 zdravomarija, a moli se tako da se ispred svakih 10 zdravomarija izmoli Očenaš, a na kraju Slavu Ocu, i ujedno se razmišlja o životu, muci i slavi Isusa i Marije (radosna, žalosna i slavna otajstva!); katkada predmet na kojem se moli r.; lat. rosarium (od rosa — ruža). Forcellini V 256; Diz. lit. 390 ss.; Lex. VIII 989 ss. — U starijem jeziku (Kašić 443). V. brojanice, korona, korunica, kralješ, krunica, luzarij, lužarij, patrice, rosarije, rozarij, rozario, rožarij, rusar, ruzarij, ružar, ružarij.

Rosarije, rosarje, rosario (prema tal. rosario) s — isto što rosarij (ARj).

1. **Rôta** ž (Sveta Rimska Rota) — jedno od tri sudišta Sv. Stolice (druga su dva: Penitencijarija i Signatura); lat. Rota (Sacra Rota Romana). Naziv dolazi otud što suci sjede oko okrugloga stola (lat. rota — kolo, točak, kotač). Usp. Du Cange III 631 ss.; Lex. VIII 1007 ss.; Cr., Pr. 300; Kod. Kan. 1598 ss. Obično od starine (I tako hoće da je odgovorio sv. skup i da tako vazda sudi Rota Rimska. Kadčić 485. Osudjenja od Rote, to jest najvišega sidališća Pravde, čine zakon. Dalla Costa I 6. V. još Rog. 220; Cr., KP II 1, 121; Bel. I 242). Usp. sto.

2. **Rôta** ž isto što vrtilo; lat. rota — kolo.

3. **Rota** ž isto što prisega; lat. rupta, barbarsko-lat. ruota, preko starofranc. rote, njem. Rotte. U starijih pisaca (ARj s. v. 1. rota).

Rotiti (se) — prisegati (se). U starijem jeziku (ARj).

Rotnik m prisežnik. U starije doba (ARj).

Rov m jama, rupa. U svezi »pakleni r.« ili samo »rov« — isto što pakao. U starih pisaca (ARj).

Ròzarij m, **rozarije** s isto što rosarij. U Dalmaciji (Š).

Rozario, rožario s isto što rosarij; prema tal. rosario. U starije vrijeme (ARj).

Ròžarij m, **rožarije** s isto što rosarij. U starijih pisaca (ARj) i danas u Dalmaciji (Š).

Rožanstvo, rožastvo, roždastvo, roždestvo s dan rođenja Isusova, Božić (ARj).

Rȍžanj m jednokratno zvonjenje prigodom nečije smrti. Tako se u župi sv. Petra Čvrstec (Hrvatska), kad netko umre, zvoni u više navrata, prema tome koliko netko plati. Svako pojedino zvonjenje zove se »rožanj« (V. Glibotić).

* **Rubrìcist(a)** m tko poznaje ili proučava rubrike; crkv. lat. rubricista (Sch.-P. 227; Kn. 112).

* **Rubricistički** pr. što je po pravilima rubricistike (Sch.-P. 234).

* **Rubricistika** ž ogranak liturgike koji posebnu pažnju posvećuje rubrikama; crkv. lat. rubricistica. U naše doba.

Rùbrika ž uputa, propis za obavljanje obreda što se nalazi u lit. knjigama. Naziv dolazi otud što su ti lit. propisi bili prije pisani i danas se tiskaju crvenom bojom, za razliku od lit. tekstova koji se tiskaju crnom bojom (lat. ruber — crven; rubrica — crvena zemlja; natpis, naslov u zakonima, odredbama, koji se pisao crvenim slovima radi ukrasa i da bolje odskoči; sam zakon, koji je sadržan u natpisu). V. Forcellini V 263; Lex. VIII 1032 s.; Diz. lit. 393; Diz. mor. 1267; Sch.-P. 227 ss.; Kn. 22 s. — Obično od 15. st. (Dobretić 279; Št. I 326; Kn. 133; Ms 15; Tem. dok. 7; Dok. 51, 61). V. crljenica.

Rùčan pr. koji pripada ruci; koji je pri ruci. U svezi: ručna nagrada — isto što priručna misa (v. manualan). Št. II 48.

Rúčenje gl. im. od ručiti; isto što vjeridba, vjenčanje (ARj).

Rùčnik (Dobretić 360), **ručinik** (Kadčić 56) m — platno kojim se pokriva oltar. V. oltarnik.

Rûho s odjeća, haljina. U svezi: vjenčano, svadbeno r. — haljina nevjeste kod vjenčanja; sveto, crkveno... r. — odjeća što se upotrebljava u bogoslužju (Dobretić 332; Št. I 426, 427; Kn. 91; Ms 111). V. odeđa, odjeća, odijelo.

Rukàvica ž u svezi: biskupske rukavice — znak biskupske časti. U lit. su funkcije ušle iz običnog života u 9. st., vjerojatno najprije u Galiji (Diz. lit. 187 s.; Kn. 103).

* **Rukopoláganje** gl. im. od rukopolagati; isto što ređenje (Buj. II 260, 284).

Rukopolágati nesvr. prema svr. rukopoložiti (ARj; Kn. 113, 285).

Rukopoložénje gl. im. od rukopoložiti; isto što ređenje (ARj; Kn. 113, 197, 199, 285; Rog. 186). V. hirotonija.

* **Rukopolòžitelj** m tko polaže ruke; isto što reditelj (Rog. 170).

Rukopolòžiti — položiti ruke nad nekim kod blagoslova, kod dijeljenja sakramenata (krštenja, krizme, pokore...), osobito kod sakramenta reda (redovno u Ist. crkvi). V. ARj; Rog. 170; Kn. 198. Usp. hirotonisati, rediti.

Rukovanje gl. im. od rukovati; isto što vjeridba (Kadčić 468; Dalla Costa I 10; Vrančić 100).

Rukovati — pružiti ruku jedan drugome; vjeriti, zaručiti, vjenčati (Dalla Costa I 158; Kadčić 465).

Rusa ž svetost, nevinost; nosilac svetosti, nevinosti; sitna zrna krunice; lat.-tal. rosa — ruža. U starijih pisaca (ARj).

* **Rusaja** ž isto što Rusalje. U Blatu na Korčuli (Š).

Rusalan, rusaljan pr. što pripada Rusaljama: rusalna nedjelja... (ARj).

Rusalnica ž rusalna nedjelja (ARj).

Rùsalje ž mn. blagdan Duhova (u jugozapadnim krajevima); lat. rosalia, ngrč. rousalia. Kod Rimljana je »rosalia« bio dan kada su se ruže bacale u grob, svetkovina ruža. Kod kršćana: dies rosarum, Dominica rosarum, Pascha rosarum, Pascha rosata ili samo Rosalia — zove se svetkovina Duhova jer su se toga dana sa stropa crkve u brod bacale crvene ruže (usp. Forcellini V 255; Miklošić, DAW XV 123; Brückner 206; Krek 278 s.). U starijem jeziku (ARj). V. rusaja.

Rusar, rusarij m isto što rosarij (ARj).

Rùzarij m isto što rosarij. U naše doba (usp. Rog. 577).

Ružar m isto što rosarij. Na Rabu (Kušar 21).

Ružàrica ž (u nekim dalmatinskim mjestima) svetkovina sv. Rosarija (7. listopada). Ustanovio ju je Pijo V. kao spomen na pobjedu kršćana nad Turcima (7. X. 1571.); lat. Festum s. Rosarii.

* **Rùžarij** m, **ružarije** s, **ružarje** s isto što rosarij. U naše doba (usp. Bajić 73: Rog. 275; Radić, Bog. 372).

S

Sabàot m vojska; posebno: nebeska vojska, anđeoske sile; hebr.-grč. Sabaóth. Veli se u SP o Bogu. Vulg. ostavlja neprevedenu hebr.-grč. riječ Sabaoth (Rim 9, 29; Jk 5, 4) ili je prevodi s »exercituum« (Iz 1, 9; Jr 5, 14). Usp. Forcellini V 281. Naši prevoditelji tu riječ redovno prevode, npr. Gospod nad vojskama (Stv., DF: Rim 9, 29). Ali se ona neprevedena upotrebljava vrlo često u bogoslužju, i to od najstarijih vremena, redovno u svezi: Gospodin Bog S.: A ti za to, Gospodine Sabaothe. Bernardin 75. V. još Kašić 430; Glavinić 245; Vlašić 59; Ms 67 i passim; ARj). Usp. Savaot, Šabaot.

Sâblazan (rjeđe: **sablaz, sablaza, sablazna, sablast;** stsl. s'blazn') ž — 1. prikaza, priviđenje (ARj); 2. nešto zazorno, grešno, što pobuđuje smutnju ili rđavo djeluje na okolinu i izaziv1je je da krši pravila, propise, zakon (usp. Mt 18, 7: Jao svijetu od sablazni!). V. BL 279; RBT 1119 s.; Miklošić, DAW XXIV 123; Jagić 318; Mirakuli 35; Terzić 388; ARj. Usp. skandal, smetnja, smutnja, spoticanje.

Sablázniti (u starini i: **sablaziti;** stsl. s'blazniti) — nekoga smutiti, navesti na grijeh (usp. Mt 18, 6). Refl. s. se — smutiti se zbog čijega grijeha. V. Miklošić, DAW XXIV 123; ARj; Par.; DDM. Usp. skandalizati, smutiti, spoticati se.

Sablážnjati, sablažnjávati, sablažnjevati, sablažnjivati — nesvr. prema svr. sablazniti (ARj; Par).

Sablážnjiv (rjeđe: **sablazan, sablastan)** pr. — koji sablažnjava (ARj; Par.; DDM; Ben.). V. skandaloz, smutljiv.

* **Sablážnjivost** ž stanje, djelovanje onoga što je sablažnjivo (DDM).

Sábor m (stsl. s'bor'. Usp. Jagić 300); od s, sa i bor, a »bor« je u prijevoju prema »ber« (brati, berą). U prva se vremena pisalo s'bor pa je poluglas postao a ili je ispao, te imamo »sabor« (od 17. st.) i zbor (od 13. st.). Riječ ima više značenja: sastanak, skup većega mnoštva; posebno: 1. skup anđela (ARj); 2. skup naroda kod crkve ili manastira, kad je sajam (ARj); 3. zasjedanje predstavnika Crkve radi vijećanja, osobito sastanak biskupa, te imamo: a) opći, općeniti, sveopći, vaseljenski, ekumenski, generalni s. — vijećanje, biskupa cijele Crkve pod predsjedanjem pape (Bel. I 301; Ž. I 241; Rog. 19; Cr., Pr. 54; Ms 9 i dr.); b) narodni s. — sastanak biskupa jednog naroda (Bel. I 302); c) pokrajinski, krajevni, provincijalni s. — sastanak biskupa jedne pokrajine pod predsjedanjem metropolite (Bel. I 302 ss.; Cr., Pr. 68; Ž. I 241); d) međupokrajinski s. — sastanak biskupa iz više crkv. pokrajina (Cr., Pr. 68); e) biskupijski s. — sastanak biskupa s istaknutijim svećenicima biskupije (Cr., Pr. 78); 4. (u Ist. crkvi) sastanak kaluđera jednog manastira, sastanak manastirskih igumana i viđenijih isposnika Svete Gore, sastanak kaluđera jedne arhiepiskopije (ARj). V. koncil, sabranje, sinod, sobor, zbor.

Sáboran pr. (stsl. s'bor'n) — što pripada saboru; osobito u svezi: saborna skupština — sjednica sabora (Dalla Costa I 39); saborni oci — članovi sabora; saborna crkva — glavna, stolna, katedralna crkva, koja pripada zboru kanonika (kaptolu), koji čine biskupsko vijeće (ARj; Par.); saborni ispitatelji, suci — ispitatelji, suci, koji se postavljaju na biskupskom saboru (Cr., Pr. 82, 297). Usp. saborski, sinodalan, soborni.

Sáborište s mjesto gdje se drži sabor (ARj; Par.).

Sábornik m — 1. član sabora (ARj; Par.); 2. zapisnik saborskih zaključaka (ARj). V. sobornik.

Sáborski pr. što pripada saborima: saborski zbor (Rog. 234), prema lat. congregatio concilii (Kod. kan. 250). V. ARj; Par. Usp. saboran.

* **Sâbranost** ž stanje onoga koji je sabran (v. sabrati); osobito često u svezi: sabranost preko molitve; dan mjesečne sabranosti, mjesečna sabranost — dan kada se čovjek posebno stara za spas duše (Bajić 105).

Sabránje gl. im. od sabrati (se): 1. isto što sabor (Dalla Costa II 10); 2. zbirka, zbornik crkv. odredaba, kršć. nauka (ARj c). V. suma.

Sàbrati — prikupiti, skupiti; pozvati na sabor (Petar Damjan... sabrao je u Rimu sabor. Dalla Costa I 95). Refl. s. se — skupiti se kod molitve, razmatranja... da se misli na predmet. Često u izrazu: biti sabran na molitvi (Š).

* **Sacerdotalan** pr. isto što svećenički; lat. sacerdotalis (Klaić).

Sačerdocio s stanje, služba, čast svećenika; svećenstvo; lat. sacerdotium, tal. sacerdozio. U starijem jeziku (ARj).

Sačerdot m svećenik; lat. sacerdos, tal. sacerdote. U starije doba (ARj).

Sačúvati — očuvati, obraniti, zaštititi. Često o Bogu koji čuva svoje štovatelje, osobito u izrazima: Bože, sačuvaj! (usp. Kor 6, 15), Bog sačuvao! (Dobretić 91; Kadčić 154). V. učuvati.

Sad otpuštaš — početne riječi i naziv evanđeoskog hvalospjeva (Lk 2, 29—32), koji se moli u časoslovu svaki dan na povečerju (Čs 17*). V. Nunk dimitis.

Sàdanji, sàdašnji (stsl. s'daš'n') pr. — što biva sada, u opreci s prošlošću i budućnošću. U svezi: grijeh s. — grijeh koji sam čovjek čini sa svojom slobodnom voljom, za razliku od g. istočnoga, koji je čovjek baštinio (u nekih starijih pisaca. ARj); život s. — ovaj zemaljski život, za razliku od budućega života koji dolazi poslije smrti. Usp. ARj.

Sadružènica ž žena kao drug u braku (ARj; Par.).

Sadružènik m čovjek kao drug u braku (ARj; Par.).

Sadrúžiti — udružiti, sjediniti; sjediniti u ženidbi; oženiti (se), vjenčati (se). ARj; Par.

Sadùcej m član židovske stranke, koja je u Isusovo vrijeme, uz farizeje, bila najutjecajnija. Saduceji su većinom iz svećeničkih krugova i laičke aristokracije. U pogledu Zakona bijahu slobodni. Poricali su uskrsnuće. Ime im možda potječe od Sadoka, po kome se nazvalo vodeće svećeničko pleme (usp. Mt 22, 23; DF 597; BL 279; HZ 30; ARj).

* **Sadùcejski** pr. što pripada saducejima.

Sagreha (zgreha; stsl. s'grêha) ž — pogreška, prestupak, grijeh. U starijem jeziku (ARj; Par.).

Sagrèstan m isto što sakristan; lat. sacristanus, tal. sagrestano. U Boki Kotorskoj (ARj).

Sagrešénje gl. im. od sagriješiti (stsl. s'grešênie) — prijestup, prekršaj, grijeh (Proslavi tvoga Boga, koga je milosrđe veće, nego tvoje sagrišenje. Zoričić 12. V. još Kadčić 114; Terzić 498; Jagić 296). Usp. zgrešenje.

Sagrešívati, sagriševati, sagriješati (stsl. s'grêšati) — nesvr. prema svr. sagriješiti (Ne htij veće sagriševati. Bernardin 51. Ne sagrišuje smrtno. Kadčić 18. V. još ARj).

Sagriješiti (od 15. st., a prije toga: s'griješiti; stsl. s'grêšiti) — učiniti prekršaj zakona, prekršiti Božju ili crkv. zapovijed (Prostio tebi Gospodin štogodir si po gledanju sagrišio. Terzić 16. V. još Kadčić 441 i dr.). Često u svezi: s. Bogu (Zlo je učinio... Bogu sagrišio i duši svojoj. Kadčić 258), s. smrtno (Ako li bi ih ne dal, on e smrtno sagrêšil i ne odreši ga. Šurmin 197. V. i Kadčić 18), s. bludno — učiniti nečisti grijeh (Dobretić 75). Usp. griješiti, pregriješiti, prestupiti, uvrijediti, zgriješiti.

Sǎhrana ž — 1. spas, čuvanje, zaštita (tako je Bog, Isus, Marija... s. kršćana. ARj); 2. mjesto čuvanja, išto što svetohranište (Dobretić 348); 3. grob, pogreb, ukop (ARj; DDM; Ben.; Kn. 311). V. sahranjenje.

Sahranica ž dem. od sahrana; isto što svetohranište (ARj).

* **Sahrànilište** s pogreb, groblje (DDM).

Sahranište s mjesto gdje se što sahranjuje; mjesto gdje se čuvaju crkv. pokloni, milostinja, sv. moći, sv. pričest (Dalla Costa I 136; ARj).

Sahrániti — spasiti, očuvati, obraniti; posebno: 1. isto što pokopati u grob (ARj a. d; Par.; DDM; Kn. 311); 2. spremiti Sakramenat u svetohranište (Par.). Često u svezi: s. poštenje — očuvati djevičanstvo (Dalla Costa I 168); s. dušu — spasiti se (Jer ga dobra vira saranjuje. Zoričić 42. V. još Dobretić 9; Terzić 17); s. grijeh, kaznu — oduzeti običnom svećeniku vlast da ne može odriješiti od grijeha, kazne (Ako proklestvo nije nitkomu saranjeno. Kadčić 18. V. i Dalla Costa II 139). Refl. s. se — spasiti se, doći u nebo (u starijih pisaca. ARj). Usp. pridržati, sahranjevati, shraniti, uzdržati.

Sahranjenje gl. im. od sahraniti; posebno: 1. isto što sahrana pod 1 (ARj a); 2. isto

što sprovod, pogreb (ARj c); 3. treći glavni dio mise (Koliko je dili posvetilišta mise? Tri dila, prikazanje, posvećenje i sahranjenje. Kadčić 63). V. shranjenje.

Sahranjévati, sahranjívati nesvr. prema svr. sahraniti: pokopavati u grob (Kn. 311; Spr. 7), spremati Sakramenat (Št. II 192), s. grijeh ili kaznu (Dalla Costa I 55) itd. V. shranjevati.

Sájam m vašar; proštenje, sabor kod crkve (ARj).

Sakos m u Ist. crkvi: gornja episkopska haljina s kratkim rukavima, dopire do koljena. Zbog mnogih križeva zove se i: polistavrion. Ispočetka su to nosili samo aleksandrijski i rimski patrijarha (Kov. 27; Kn. 109). Od. grč. sákkos (sukno, pokornička haljina).

* **Sȍkralan** pr. svet, posvećen, npr. sakralna umjetnost (Dok. 63), s. glazba (Dok. 808), sakralni red (Dok. 808); crkv. lat. sacralis (sacer — svet).

Sakràmenat m otajstvo; sveta, tajna stvar (v. tajan); vidljiv znak ustanovljen od Krista koji označuje i proizvodi posvećenje; Euharistija (redovno u svezi: presv. oltarski Sakramenat); lat. sacramentum (novčana svota, koju bi kod civilne parnice svaki od parbenika položio na sveto mjesto, pa bi je izgubio onaj koji je parnicu izgubio, jer bi išla u državnu blagajnu; globa, jamčevina, prisega; zakletva, osobito u vojsci; od 12. st. kod skolastika: vidljiv znak koji proizvodi posvećenje). V. Du Cange III 659 ss.; Forcellini V 289 s.; Diz. lit. 400; Diz. mor. 1271 ss.; Lex. IX 78 ss., 93 ss.; Kod. kan. 731 ss.; Buj. I 1 ss.; Sch.-P. 490 ss., 640 ss.; Kn. 34; Bol. 5, 41, 49; Prič. 43).

1. **Sakramèntal** m isto što blagoslovina; lat. sacramentale (obično u mn. sacramentalia). V. Cr., Pr. 223; M. Kulunčić, Blagoslovine sv. Katoličke crkve (Split 1937); Diz. mor. 1269 ss.; Diz. lit. 399 s.; Lex. IX 90 s.; Kod. kan. 1144 ss. Naš je oblik sakramental (mn. sakramentali i sakramentalija) u novije vrijeme vrlo običan (Sch. — P. 640; Št. II 367; Kn. 45; Kulunčić 4).

2. **Sakramental** pr. isto što sakramentalan; lat. sacramentalis, tal. sacramentale. U starijem jeziku (Ispovid svetotajstvena oli sakramentala, jest jedno osvađenje od svoji vlastiti griha. Dobretić 139).

Sǎkramentalan pr. što je u odnosu sa sakramentima, što pripada sakramentima; lat. sacramentalis. Često u svezi: s. spomen-čin (Prič. 16), s. život (Dok. 233), s. pričest (Prič. 11), s. ispovijed (Bol. 46. V. Pok. 19, 49)... V. još ARj; Buj. I 6; Ž. I 242; Sch.-P. 633. Usp. nesakramentalan, 2. sakramental, sakramentan.

* **Sakramentálnost** ž naziv za ono što se odnosi na sakramente, svojstva sakramenata (dijeljenje, primanje, plod, učinak...). Okružnice Šib. bisk. 1975, br. 3, str. 24.

Sakramentan, sakramentani, sakramentiv, sakramentski pr. isto što sakramentalan. U starijem jeziku (ARj).

Sakramèntar m — 1. lit. knjiga koja je sadržavala molitve koje je predvoditelj sv. čina molio kod oltara ili sjedišta (Fućak 53; Sch.-P. 373), prema lat. sacramentarium; 2. član neke kršćanske sekte (ARj). V. sakramentarij.

Sakramentarij m isto što sakramentar: crkv. knjiga (Kn. 37); pristalica neke kršćanske sekte (ARj).

Sakràrij m mjesto gdje se stavljaju blagoslovljeni predmeti koji više nisu za lit. upotrebu (pepeo neuporabivih i spaljenih sv. stvari, pamuk koji je upotrijebljen kod mazanja sv. uljem, voda za lit. pranje); lat. sacrarium (mjesto gdje se ostavljaju i čuvaju sv. stvari; nutarnji, svetiji dio hrama, hram, bogomolja). Usp. Du Cange III 664 s.; Forcellini V 290; Diz. lit. 401; Lex. IX 68. — Obično u starijem i novijem jeziku (Pepeo će vrći u sakrarij ili sfetenište. Kašić 79. Usp. još Sch.-P. 285; Kn. 83; Obr. 98; Ms 36). V. posvetionik sakrario, shranište, svetenište, svetionica, svetosramba.

Sakrario s isto što sakrarij; tal. sacrario (Kašić 49).

Sakrèstan m isto što sakristan; crkv. lat. sacristanus, tal. sacrestano. U starije vrijeme (Zakon crkveni teško zapovida svetoskraniteljom oliti sakrestanom, da imaju držati svetu odiću čistu. Kadčić 87).

Sakrèstija ž isto što sakristija; lat. sacristia, tal. sacrestia. U starijem jeziku (Kad crkva neima svetoskranice oliti sakrestije, može se misnik s oltara oblačiti. Kadčić 87).

* **Sakrestijan** m isto što sakristan (Belostenec).

Sakrèštan m isto što sakristan; tal. sacrestano. U starije doba (ARj) i danas u Novigradu na moru (Š).

Sakrèštija ž isto što sakristija; tal. sacrestia. U starijh pisaca (ARj).

Sakrificij m sveti čin, sveta služba, žrtva koju čovjek prinosi Bogu; posebno žrtva Križa ili mise; lat. sacrificium — žrtva, prinos (usp. Diz. mor. 1276). U starijih pisaca (ARj), a katkada i u naše doba (Š).

* **Sakrileđij** m isto što sakrilegij; lat. sacrilegium, tal. sacrilegio. U starije vrijeme (Ta grih' se zove sakrileđij, to est' nepoč'tovan'e svetih' riči crikvenih'. Kolunić 124).

Sakrileđijum m, **sakrileđ** m, **sakrilegio** s, **sakriledžio** s — isto što sakrilegij; lat. sacrilegium, tal. sacrilegio (ARj).

* **Sakrileg** pr. svetogrdan; koji čini svetogrđe; nad čim se počinja svetogrđe; lat. sacrilegus — bezbožan, opak (v. sakrilegij): Niceforova ispovid tako učinjena nije ni svetogrdna ni sakrilega. Dobretić 167.

Sakrilegij m nedoličan postupak; oskvrnuće, obeščašćenje osobe, stvari ili mjesta, koje su posvećene službi Božjoj; lat. sacrilegium (krađa svete stvari, povređivanje vjerskih dužnosti i običaja). Usp. Kod. kan. 2325; Diz. mor. 1277; Noldin, De praec. 169 ss.; ARj; Sch.-P. 493. V. sakrileđij, sakrileđijum, sakrilejij, svetogrđe, svetoskvrnost.

Sakrilego pril. nesveto, grešno, svetogrdno. Pril. postaje od sr. roda pr. sakrileg, za koji ARj (s. v. sakrilego) netočno tvrdi da mu nema potvrde (v. sakrileg).

* **Sakrilejij** m isto što sakrilegij; čak. prema sakrileđij (Po ki način' se sagriša va t' grih sakrilejii? Kolunić 125).

Sakrist(a) m isto što sakristan (Ostojić, K. 74 ss.); lat. sacrista. Na Rabu (Kušar 21).

Sakristan m čovjek koji čuva crkvu i sakristiju, koji pomaže svećeniku kod službe Božje; lat. sacristanus (v. sakristija). Usp. ARj; Kn. 290; Rog. 189. V. mansionarij, mežnjar, ostijarij, prokurator, remeta pod 2, sagrestan, sakrestan, sakrestijan, sakreštan, sakrist(a), sakristijan, sakrištan, svetopomnik, šekreštan.

* **Sakristanka**, * **sakristijanka**, * **sakristanica** ž žena koja vrši službu sakristana (Klaić; Ostojić, B. I 132).

Sakrìstija ž soba, mjesto uz crkvu (uz svetište), gdje se čuvaju crkv. stvari, gdje svećenici oblače i svlače crkv. ruho, mole prije i poslije mise, obavljaju neke bogoštovne čine...; crkv. lat. sacristia. Usp. Du Cange III 666; Lex. IX 99; Diz. lit. 403 s.; Št. I 368 s.; ARj; Kn. 156; Rog. 307. V. još O čistoći i pravilnosti hrvatskoga jezika. Hrv. prosvjeta 27 (1940), br. 1—2, str. 68. Usp. oblačnica, sakrestija, sakreštija, sakrištija, sekrestija, svetohranica, svetohranilište, šekreštija.

Sakristijan m isto što sakristan (ARj).

Sakrìštan m isto što sakristan. U starijem jeziku (Sakrištan oliti svetopomnik. Dobretić 358) i danas u Dalmaciji (Š).

Sakrìštija ž isto što sakristija. U starijih pisaca (Ako je rečeni misnik imao pravu odluku u sakrištiji, da će posvetiti svekolike oštie..., tada su dobro sve posvećene. Dobretić 353...) i danas u Dalmaciji (Š).

* **Sakrosànktan** pr. svet i nepovrediv, presvet; lat. sacrosanctus (Klaić). Usp. svesvet.

Salam m isto što psalam (Terzić 217); tal. salmo. V. ARj s. v. salam i psalam.

Salandar, salendar, sarandar m u Ist. crkvi: dar kaluđerima da 40 dana mole za pokojne; grč. saránda — četrdeset (Klaić; ARj).

* **Salezijánac** m član redovničke družbe koju je osnovao sv. Ivan Bosco (1815—1888). Cilj je družbe odgoj muške mladeži. Naziv dolazi od imena sv. Franje Saleškoga, koje je u službenom nazivu: Sodalitas s. Francisci Salesii. Šem. 467 i (II. izd.) 807 ss.

* **Salezijanski** pr. što pripada salezijancima: s. zavodi (Šem. 467).

Salmista, salmišta m isto što psalmist. U starijih pisaca (ARj s. v. psalmista).

Saltir, saltijer, saotijer, soltar, sotijer m — isto što psaltir. U starije doba: Tumačenje saltira hrvackoga. Šurmin 236 itd. V. ARj s. v. psaltir, saltir i dr.

* **Salus** m isto što sredoposna nedjelja (v. nedjelja, pust). Govori se u Istri (Četrtak pred sredopusnun nedejun ale na pol korizmi zovu va Kastavšćine Salus ale Mali pust. Jardas 52).

Salve Regina — početne riječi, a onda i naziv molitve u čast Majke Božje koja potječe iz 11. st.; lat. Salve Regina — Zdravo Kraljice (usp. Diz. mor. 1279 s.). U naše doba.

Sàmarija ž glavni grad sjev. izr. kraljevstva, što ga je utemeljio kralj Omri (886—857. pr. Kr. — 1 Kr 16, 24), a izgradio njegov sin Ahab (1 Kr 16, 32). Kasnije se tako nazvalo čitavo područje (BL 281; ARj).

Samoćnica ž žena koja živi u samoći; redovnica. U starije doba (ARj).

Samoćnik m čovjek koji živi u samoći; redovnik. U starijih pisaca (ARj).

* **Samopričest** ž, * **samopričešće** s pričešćivanje samoga sebe. Bogosl. smotra 33 (1963), str. 119.

* **Samopričešćivanje** (od sam i pričešćivati) isto što samopričest. Bogosl. smotra 33 (1963), str. 119.

Sămostan m kuća u kojoj žive redovnici; od samo i stan. Izraz je više u običaju od 19. st., dok je u starini bio običniji naziv manastir, kloštar, klaustar, konvenat. — Usp. Raumer 304; Bel. I 111; Cr., Pr. 107; Rog. 494; ARj; Par.; A. Šimčik: Manastir, kloštar, samostan. Hrv. straža XII (1940), br. 76 od 4. travnja. V. koludrišće, stanište i već spomenute nazive.

* **Samostánac** (Par.; DDM; Rog. 494), **samostanik** (ARj), **samostojnik** (Knežević 269) m — tko živi u samostanu, redovnik.

Samostanica (ARj), * **samostanka** (Par.), * **samostankinja** (Čs 2993) ž — ženska osoba koja živi u samostanu. V. redovnica.

Sămostanski pr. što pripada samostanima (ARj; Par.; Sch. — P. 136; Kn. 326; Bajić 196). V. manastirski.

Samostánstvo s isto što redovništvo, kaluđerstvo (ARj).

Samostvorac, samostvoritelj, samotvorac m tko nije stvoren, tko je od sebe, Bog (ARj).

Sămosvojan pr. samostalan, nezavistan. O opatima, opatijama, koji su neovisni od kojega biskupa ili biskupije: samosvojni opat (Cr., Pr. 72), samosvojna opatija (Cr., Pr. 46). V. neovisan.

Sămotnik m kršćanin koji ide u samoću da služi Bogu; pustinjak, redovnik, kaluđer (ARj; Par.).

* **Samozàtaja** ž zatajivanje sebe, odricanje iz vrhunaravnih ciljeva od onoga što godi (Par.; DDM; Ben.; Ž. I 31). V. mortifikacija.

Samoživnost ž, **samoživstvo** s stanje onoga koji živi u samoći, pustinji (ARj). Npr. o sv. Benediktu »ponovitelju od samoživstva« (I. Đorđić, SPH XXV 2, 710).

Sàmrt ž isto što smrt. Od 15. st. (ARj; Par.; DDM).

Sàmrtan pr. isto što smrtan (ARj; Par.; DDM).

Sàmrtnica ž — 1. smrtna svijeća; 2. isto što smrtovnica. ARj.

* **Sàmrtnički** pr. što pripada smrti (DDM).

Sàmrtnik m isto što smrtnik (ARj; Par.; Ben.).

Sàmrtnjača ž ukopna košulja (ARj).

* **Sanácija** ž osnaženje, ukrijepljenje pravnoga čina nevaljana zbog nedostatka koji je u vlasti Crkve (lat. sanatio — ozdravljenje, izliječenje). Posebno: osnaženje redovničke profesije (Kod. kan. 586; Rog. 529), ukrijepljenje ženidbe u korjenu — sanatio in radice (Kod. kan. 1138 ss.). V. konvalidacija, ukrijepljenje.

* **Sandála** ž (redovno u mn. sandale) obuća biskupa u pontifikalnim funkcijama (Sch. — P. 314; Cr., Pr. 53); posebna obuća koju nose neki redovnici (npr. franjevci); od grč. sandálion, lat. sandalium, mn. sandalia (v. Du Cange II 696 s.; Forcellini V 327; Diz. lit. 408; Vasmer XII 273; Matzenauer 303). Usp. šandala.

Sȁnduk m kovčeg, skrinja; lijes u kojem se mrtvi ukopavaju; od tur. sandyk, to iz arap. sanduk (usp. ARj). V. kapseo.

* **Sanírati** — osnažiti, ukrijepiti pravni čin (v. sanacija); lat. sanare — izliječiti, ozdraviti. U novijih pisaca (Sch. — P. 334; Cr., KP I 101). V. konvalidirati, ukrijepiti.

* **Sanktòral** m dio časoslova, misala u kojem je imenik, popis i obred štovanja svetih; crkv. lat. sanctorale (sanctus — svet). V. Bogosl. smotra 44 (1974), br. 1, str. 67 ss.; Fućak 48. Usp. svetovnik.

* **Sanktoralan** pr. što se odnosi na sanktoral. Bogosl. smotra 44 (1974), br. 1, str. 69.

Santiz m crkv. službenik; svećenik koji upravlja crkv. imovinom, gospodarstvom; tal. santese (usp. Petrócchi s. v. santese; ARj; Mažuranić IX 1286; Skok, Sl. 3. 56). U starijem jeziku: A to bilo je u Bašci pred popom Ricem, santizom baškim (1423). Šurmin 122. V. prokurator.

*** Santuarij, * sanktuarij** m svetište, crkva; posebno: dio crkve oko glavnog oltara, određen za vršenje lit. funkcija; lat. sanctuarium, tal. santuario (usp. Diz. lit. 410).

*** Santul** m (*** santula** ž) kum (kuma) na krštenju ili krizmi (u nekim čakavskim krajevima: Istra, Dugi otok...); tal. santolo, santola (usp. Boerio 600; Skok, RESl X 195 ss.). V. sutal, šantol, šantuja, šantul.

*** Saopćivanje** gl. im. od saopćivati; isto što komunikacija pod 1 (Rog. 543). V. sudioništvovanje, udioništvovanje.

Sarabaita m nadimak za jednu vrstu kaluđera, koji su po dva ili tri zajedno živjeli bez odobrenja crkv. vlasti i bez upravnika; od lat. imena Sarabaitae (v. Mažuranić IX 1287). U starije vrijeme (Dalla Costa I 92). V. šarabit.

*** Sarkòfag** m u starini: kameni grob od jedne vrste vapnenca koji je imao svojstvo da brzo izjede tijelo pokojnika (grč. sarkofágos — koji jede meso). Kasnije: spomenik u obliku groba, grobnica, raskošno izgrađen mrtvački lijes (Klaić; BI 37).

Sasućanstven pr. koji je istoga bića, jednobitan; od sasućanstvo (kojemu u ARj nema potvrde) i nast. -en. O Isusu koji je istobitan Ocu. U starije vrijeme (ARj).

Sât m sprava koja pokazuje vrijeme, određeni razmak vremena u danu (60 minuta); dio božanskog oficija, isto što hora; od arap. saat, sa'at. U starijih pisaca (Pače kada bi redovnik ostavio veći dio jednoga sata maloga, sagrišio bi smrtno. Zoričić 69. V. i ARj). — U svezi: sv. sat — vrijeme koje se provede u klanjanju presv. Sakramentu, a traje jedan sat. V. ura.

Sàtan m, **sàtana** ž, **satanas** m isto što sotona; grč. satān, satanās (ARj; Skok, ARj III 206 s.).

*** Satanìzam** m mišljenje, govorenje, djelovanje kao kod sotone. U naše doba.

Sàtanski pr. što pripada satanu, satani; sotonski (ARj).

Satisfacion, satisvacion m i ž isto što satisfakcija; tal. satisfazione. U starije doba (ARj).

Satisfàkcija ž isto što naknada; lat. satisfactio — zadovoljština, naknada (usp. Diz. mor. 1367 s.; Kod. kan. 887). V. satisfacion.

*** Satisfaktoran** pr. isto što naknadan (koji pruža naknadu, čime se pruža zadovoljština); lat. satisfactorius. Češće uz riječi »djelo, čin...« te označuje onu vrijednost dobrog čina kojom se zadovoljava za grijehe. V. impetratoran, meritoran, satisfakcija, zadovoljiv.

Satisfati, satisvati — isto što naknaditi (v. satisfakcija); lat. satisfacere, tal. satisfare (usp. Kod. kan. 932). U starijem jeziku (ARj).

Satvarati nesvr. prema svr. satvoriti. U starije doba (ARj).

Satvoritelj m isto što stvoritelj. U starijih pisaca (Gospodin Bog jest satvoritelj milosti svoje. Kadčić 11).

Satvoriti — isto što stvoriti (ARj b).

Saužag m sz. žrtva paljenica, koja se cijela spalila (Saužgi dijački se zovu holocausta. Marulić 72). V. žrtva.

Savaot m isto što Sabaot (ARj).

Sávez m isto što zavjet pod 1; odgovara hebr. berith (ugovor). Usp. BL 283; RBT 1128 s.; DF 598; Ms 11; Čs 145.

Sávjesnost ž duševna, moralna osjetljivost (ARj; Par.).

Sávjest, svìjest ž znanje, spoznaja, dužnost; spoznaja i sud o onome što je dobro, a što je zlo. Postaje od sa i vjest (vêd-t'). U najstarije doba (od 13. st.) pisalo se s'vêst', a onda svijest (usp. Mažuranić IX 1415), dok je oblik savjest običan u novije vrijeme (usp. 1 Tim 1, 19: Čuvaj vjeru i dobru savjest. V. još 1 Tim 3, 9; Rim 9, 1; Heb 10, 2; RBT 1139 s.). Često u svezi: iz obavještene savjesti — iz razloga poznatih samo crkv. starješini (Cr., Pr. 378), prema lat. ex informata conscientia; ispit ili ispitivanje savjesti — pomnjivo istraživanje duše što smo sagriješili (Kanižlić 180; Bajić 92; Dok. 601). V. još ARj; Par.; Ž. I 259 ss. Usp. duša, dušnoznanje, konsijencija.

Sávjestan, svijestan pr. koji ima dobru savjest,duševan, zdušan (ARj; Par.).

Savlàdiv pr. koji se može svladati (v. nesavladiv).

Sávjet, svjȅt m vijeće, dogovor, opomena. U svezi: evanđeoski s. — Kristova uputa za savršeniji život (siromaštvo, čistoća, posluh). Ž. I 212 s.; Cr., Pr. 104; Bajić 117.

Sávjetnica ž članica uprave kod redovnica (Bel. I 227). Može biti: generalna s. (Šem.

II. izd. 820, 883, 888), vrhovna s. (ib. 859), provincijalna s. (ib. 859), pokrajinska s. (ib. 857)... prema tome da li je u upravi nad cijelom družbom ili pojedinom provincijom, pokrajinom.

Sávjetnik m čovjek koji savjetuje, daje savjet; član uprave kod redovnika (Rog. 503). U svezi: biskupski savjetnici — svećenici koji biskupu savjetom pomažu u upravi biskupije koja nema kaptol kanonika (Cr., Pr. 90), prema lat. consultores dioecesani; župnici savjetnici — župnici koji surađuju s biskupom u nekim postupcima (Cr., Pr. 82 s.), prema lat. parochi consultores (Kod. kan. 385). Usp. definitor, konzultor, vijećnik.

Sàvršen gl. pr. od savršiti; izvrstan, potpun; u nekoj kreposti sasvim vrijedan; koji se, koliko je moguće više, čuva grijeha i nastoji steći što veći stupanj kreposti. Kršćanin je savršen, kad ljubi Boga nadasve, a sve ljude kao sebe (Bajić 2 i passim. Usp. Mt 5, 48). Često u svezi: savršeno pokajanje (Ž. I 89; Buj. II 51 ss. V. pokajanje), savršena ljubav, savršen redovnik... Usp. svršen.

Sàvršenost ž, **savršenstvo** s — stanje onoga koji je savršen. Često u svezi: kršćanska (Bajić 4; Ž. I 211), redovnička savršenost (Cr., KP II 2, 143. V. i RBT 1144 s.; Bajić 123; Dok. 587). Usp. perfekcija, svršenost.

Sazdánje gl. im. od sazdati; isto što stvorenje, stvor (ARj; Par.; Ben.; DDM).

Sàzdatelj m — 1. isto što stvoritelj; 2. utemeljitelj redovničke zajednice. V. ARj; Par.; Inic. 51.

Sàzdati — sagraditi, napraviti, stvoriti. O Bogu koji je sve sazdao (usp. Vuk: Ef 3, 9). V. ARj; Par.; DDM.

Sedamdèsetan pr. sedamdeseti. U svezi: sedamdesetna nedjelja — isto što sedamdesetnica. U starije vrijeme (ARj).

Sedamdesetnica (rjeđe: **sedamdesetica, sedmerodesetnica, sedmerodesnica.** ARj) ž treća nedjelja prije korizme (ARj; Par.; Bel. II 96; Sch. — P. 414; Št. I 341; Kn. 148 s.). V. sedamdesetan, sedmodesetan, sedmodesetica, septuagezima.

Sedamdesetorica — isto što Septuaginta (BL 286; Str. Uvodi 241; RBT XXV).

*** Sedisvakancija** ž vrijeme kroz koje je ispražnjena Apostolska Stolica (Kod. kan. 241) ili biskupija (kan. 427); crkv. lat. sedisvacatio (sedes — stolica, vacare — biti prazan, nepopunjen). Usp. Ostojić, K. 25. V. ispražnjenost.

Sèdmica ž sedam, sedam dana; posebno: 1. daća što se daje sedam dana (ARj d); 2. tjedan, nedjelja (ARj; Par. i dr. V. septimana). U svezi: Velika s. — tjedan pred Uskrs (DDM; Radić, Ms 176 i dr.). — Prema SP, sedmicu je ustanovio sam Bog, kad je naredio da se 6 dana radi, a sedmi da se njemu posveti (Izl 20, 9. 10). Židovima je subota bila namijenjena počinku od posla i bogoslužnim sastancima. Apostoli i prvi kršćani nisu odmah naglo prekinuli sa sz. bogoslužnim propisima, nego su ispočetka subotom išli u Hram i sinagogu na bogoslužne sastanke, a za svoje posebne lit. sastanke (»lomljenje kruha«) u privatnim kućama uzeli su onaj dan sedmice, u koji je Isus uskrsnuo, tj. dan poslije subote (usp. Dj 20, 7). Taj je dan nazvan »dies Dominica« — dan Gospodnji (usp. Otk 1, 10). Već u apostolsko doba »dies Dominica« postaje kršćanima prvi i glavni dan sedmice — feria prima — dan kad se treba uzdržati od rada i koji treba posvetiti Bogu. Ostali su dani sedmice nazvani zatim: feria secunda — ponedjeljak, f. tertia — utorak... (v. ferija). Jedino je za sedmi dan zadržan židovski naziv »subota« (grč. sábbaton, lat. sabbatum).
Naš je način brojenja dana kršćanskog porijekla. Vjerojatno su kršćansku sedmicu prvi uzeli južni Slaveni od kršćanskih Romana na Balkanu, a od njih su je onda uzeli drugi Slaveni i Mađari... Valja ipak istaknuti da svi nazivi naših dana u sedmici nisu nastali u isto vrijeme ni pod istim utjecajem. S obzirom na tu okolnost, možemo svrstati nazive u tri skupine. Nedjelja i subota nose izrazito kršćansko obilježje. Riječ »subota« primili smo iz židovskoga preko grčkoga, a nedjelja (stsl. nedêlja; rijetko: gospod'nica, prema grč. kyriaké — Dominica) odgovara crkv. lat. dies Dominica, feria prima, tj. dan kad se ne djela, ne radi, dan posvećen počinku od rada i bogoslužju. Četiri su dana dobila naziv prema brojčanom sistemu:
Ponedjeljak, ponedjeljnik... (stsl. ponedêl'nik) — prvi dan po nedjelji (negdje se i kaže: prvidan — Kaštela, providan — Trogir, parvi dan — Vis);
Utorak (u Trogiru: utori) — drugi dan sedmice (usp. stsl. v'tor' — drugi, v'tor'nik' — utorak);
Četvrtak (stsl. četvr't'k') — četvrti dan sedmice;

Petak (stsl. pet'k') — peti dan sedmice. Poseono mjesto zauzimlje naziv »srijeda« (stsl. srêda), tj. dan koji je u sredini ostalih dana. Budući da »srijeda« ne može biti u sredini sedmice, ako je ponedjeljak prvi, utorak drugi dan..., to je sasvim vjerojatno Skokovo mišljenje, da je naš naziv pod utjecajem crkv. lat. jezika, u kojem je nedjelja prvi dan (feria prima), ponedjeljak — drugi (feria secunda)..., a srijeda je onda srednji dan, pa se u nekim rom. — lat. dijalektima zove ne samo »feria quarta« nego i »media hebdomas« — sredina sedmice, srijeda. Taj se rom. — lat. oblik očuvao u krčkom (veljotskom) nazivu »misedma«, a prema njemu je vjerojatno postao i njem. Mittwoch. — Usp. Miklošić, DAW XXIV 19 ss.; Melich 214 ss.; Kiparsky 132 ss.; Skok, RESl V 14 ss.; VIII 88; Sakač, Tragovi... 15 ss.; Kn. 130 ss.; Št. I 341. V. sedmina, septimana, tjedan.

Sèdmičan pr. koji pripada sedmici (ARj; Par.).

Sèdmičnik m isto što nedjeljnik (ARj; LL I 401; Par.; DDM).

Sèdmina ž — 1. isto što sedmica, nedjelja (ARj); 2. isto što daća (Je li dobro činit sedmine ili daće za mrtve? J. Filipović II 107. V. ARj; Mažuranić IX 1297. Govori se u Dalmaciji. Š).

Sedmodaran pr. koji ima sedam darova. O Duhu Svetom koji dijeli sedam darova. U starije vrijeme (ARj).

Sedmodesetan, sedmodesan pr. — sedamdeseti. U svezi: sedmodesetna, sedmodesa nedjelja — isto što sedamdesetnica (ARj).

Sedmodesetica, sedmodesetinica, sedmodesetnica ž isto što sedamdesetnica. U starije doba (ARj).

* **Sedmòknjižje** s skupni naziv za Mojsijevo Petoknjižje, Jš i Suci, koje su prema nekima sastavljene na isti način (BL 284). V. Heptateuh.

Sekrestija, sekreštija, sekristija ž isto sto sakristija (ARj).

* **Sèkreta** ž molitva kojom se u misi završuje ofertorij; lat. secreta. Ta se molitva prije zvala »oratio super oblata — molitva nad darovima«. U obnovljenom bogoslužju zove se »darovna« (v. darovna). Naziv »secreta« pojavio se vjerojatno kad se je molitva počela moliti tiho (secretus — tajan, skrovit). Usp. Diz. lit. 411; Sch. — P. 440. V. tajna.

* **Seksagèzima** ž nedjelja, koja dolazi otprilike 60 dana prije Uskrsa; druga nedjelja pretkorizmenog vremena; lat. sexagesima (sexagesimus — šezdeseti). V. septuagezima, šestodesetica, šezdesetnica.

* **Sêksta** ž isto što šesti čas (v. brevijar, časoslov, oficij, sesta, sešta, šeksta, šešta, šesti); lat. sexta (sc. hora) — šesti sat (Sch.-P. 461).

* **Sêkta** ž isto što sljedba (usp. Kod. kan. 542); lat. secta — stranka, nauk, škola; skup osoba, koje se drže istog nauka (usp. sequi — slijediti). V. König 806 ss.; Cr., KP II 2, 84.

* **Sèktaš** m član neke sekte; prema lat. riječi sectarius koja isto znači.

* **Sèktaški** pr. što biva na način sektaša (usp. Ž. II 113).

* **Sektáštvo** s skup različitih sekta; isto što sekta (DDM).

Sekùlar m svjetovnjak; svjetovnjak koji nije klerik; svećenik koji nije redovnik; crkv. lat. seacularis (stoljetni, svjetski, svjetovni...; saeculum — stoljeće, svijet...). Usp. Du Cange III 667 s.; Forcellini V 294; Lex. IX 100 ss.; Diz. mor. 1305 s. Od 17. st. (ARj). V. sekularac, svjetovnjak.

* **Sekulárac** m isto što sekular; lat. saecularis. U naše doba.

* **Sekùlaran** pr. isto što svjetovni; crkv. lat. saecularis (Klaić).

* **Sekularizácija** ž uzimanje crkv. posjeda — protiv volje Crkve — u državne ili svjetovne svrhe; dopust kojim zakonita crkv. vlast oslobađa redovnika redovničkih obveza i dopušta mu da trajno živi izvan samostana; crkv. lat. saecularizatio (Kod. kan. 608 ss.; Bel. I 216; Rog. 551; Cr., KP II 2, 200). Usp. eksklaustracija, posvjetovnjačenje.

* **Sekularizírati** (se) — vratiti (se) iz redovničkoga staleža u svijet; crkv. lat. saecularizare (usp. Bel. I 214; Cr., KP II 2, 201). V. posvjetovnjačiti se.

Sekùlarski pr. isto što svjetovni (ARj); crkv. lat. saecularis. V. šekularski.

* **Sekùndicije** ž mn. drugo svečano mladomisničko slavlje; crkv. lat. secunditiae (usp. secundus — drugi, drugi pir). U novijih pisaca (Št. I 155; Sch.-P. 117).

* **Sèkvencija, * sèkvenca** ž pjesma, u ritmičkoj prozi ili stihovima, koja na neke svetkovine dolazi u misi iza drugog čitanja; lat. sequentia (sequi — slijediti), tal. sequenza. Rimski misal ima samo pet sekvencija za opću Crkvu: Victimae Paschali (Uskrs), Veni Sancte Spiritus (Duhovi), Lauda Sion (Tijelovo), Stabat Mater (spom. Žalosti Majke Božje), Dies irae (na misi za mrtve). Usp. Diz. lit. 414; Lex. IX 482 ss.; Kn. 64 s.; Sch.-P. 430). V. poslijednica, slijednica, slijeđenje, šekvencija.

Sèljanski pr. koji pripada selu ili seljacima. U svezi: s. vikar — isto što dekan pod 1 (Vikar seljanski jest oni, koji u nikomu mistu od države pribiva radi koristi veće od podložnika biskupovi. Dalla Costa I 40). V. izvanjski.

Semidupleks m isto što poludvostruk; lat. semiduplex — poludvostruk (v. rit). Usp. Diz. lit. 413. U glag. spomenicima 15. i 16. st. (ARj), kao i u naše doba (Sch.-P. 245).

* **Semikvijetìzam** m nauk koji uči da u čovjeku postoji takvo stanje ljubavi prema Bogu, te mu je svako nadanje suvišno; crkv. lat. semiquietismus (semi — po, pola, quies — mir). Usp. Ž. II 119. V. kvijetizam.

Seminar m zavod u kojem se odgaja svećenički podmladak; lat. seminarium (Lex. IX 457 ss.; Diz. mor. 1315 s.; Cr., Pr. 358 ss.; Kod. kan. 1354 ss.). U starijem jeziku (Odavle početak imali su stanišća mladosti učeće, to jest seminari. Dalla Costa I 88). — Za naziv »seminar« pri fakultetima usp. Kostić 150. V. seminarij, seminarija, sjemenište, šeminarij.

* **Seminárac** m pitomac koji se odgaja u seminaru (sjemeništu). Šem. 141. V. alumni, seminarist(a), sjemeništar.

Seminarij, semenarij m isto što seminar (Dalla Costa I 88).

Seminarija ž isto što seminarij. U Ist. crkvi (Kostić 150).

Seminàrist(a) m isto što seminarac; tal.-lat. seminarista. Čuje se u naše vrijeme.

Sensa ž isto što Ašenzija; lat. Ascensio, tal.-mlet. Sensa (ARj; Boerio 644; Skok, ERj III 220).

* **Sensana** ž isto što Ašenzija (v. i Sensa). U glag. književnosti (Starine 47, 204).

* **Sensova** ž isto što Ašenzija (v. i Sensa). Govori se u Istri (Deset dana pred Duhovun je blagdan Sensova. Jardas 67).

Sentencija, sentenca ž odluka suda (Reljković 591); mišljenje, tvrdnja, nauk bogoslova; lat. sententia (usp. Kod. kan. 1868 ss.); tal. sentenza. V. setencija, šetencija.

Senza ž isto što Ašenzija (v. i Sensa). Govore čakavci (ARj), npr. u Blatu na Korčuli (Š).

Septimana ž sedmica; vulglat. septimana, tal. settimana (lat. septem — sedam). U starije vrijeme (ARj). V. sedmica, setemana, setimana.

Septuađezima ž isto što septuagezima; lat. septuagesima, prema tal. izgovoru (ARj).

Septuagèzima ž treća nedjelja pred korizmom koja dolazi otprilike 70 dana prije Uskrsa; vrijeme od 3 sedmice što dolazi pred korizmu; lat. septuagesima (septuagesimus — sedamdeseti). Usp. Diz. lit. 416 s.; ARj; Sch.-P. 383. V. kvinkvagezima, sedamdesetnica, seksagezima, septuađezima.

* **Septuaginta** ž prijevod SP iz hebrejskog na grčki, što su ga priredili Židovi u Egiptu u 3. st. pr. Kr. (v. König 818); od lat. septuaginta (sedamdeset) jer se drži da su na prijevodu radila 70 (72) prevodioca (Šarić II 209; Stv., Uvodi 241; BL 286). V. Sedamdesetorica.

Sermon, sermun m govor, isto što propovijed; lat. sermo. U starijih pisaca (ARj).

* **Sesta** ž isto što seksta; lat. sexta, tal. sesta. U starijih pisaca: Za primu, tercu, sestu i nonu za svaku po sedam (očenaša neka mole braća laici). P. Filipović 37.

* **Sestarski** pr. što pripada sestrama, redovnicama: sestarska zajednica (Šem. II. izd. 896) i sl.

Sèstra ž žensko čeljade ostaloj djeci istih roditelja; posebno: 1. svaka žena svim ljudima, ukoliko su svi ljudi potomci Adama i Eve (sestra po Bogu, posestrima...); 2. članica iste vjerske zajednice (često se veli u propovijedi: Braćo i sestre u Kristu!); 3. pripadnica ženske redovničke zajednice, redovnica, obično u svezi »časna sestra«, »milosrdna sestra« (usp. Cr., Pr. 107). Prema tome se onda sve njegovateljice bolesnika zovu »sestre«, jer su njihov posao obavljale najprije redovnice, a onda ostale ženske. V. duhovnica, sestrica, susestra. Usp. ARj; DDM; Ben.

Sèstranice ž mn. članice vjerskog udruženja. U Sinju (ARj). V. sestrima.

Sestre Naše Gospe — naziv redovn. ženske zajednice kojoj je sjedište u Zagrebu (BI 313).

Sestre sv. Križa — naziv družbe č. sestara, koju su u Švicarskoj 1856. osnovali kapucin o. Teodozije Florentini i prva generalna poglavarica č. m. Terezija Scherer. K nama su (u Đakovo) došle g. 1868. Cilj je družbe dvorba bolesnika, pouka i odgoj mladeži (Šem. 505 i II. izd. 888).

Sestre zajednice Kraljice svijeta — redovn. ženska ustanova kojoj je sjedište u Zagrebu (BI 314).

Sèstrica ž dem. od sestra; isto što sestra, osobito sestra pod 3 (ARj; Par.).

Sȅstrima ž žena koja je primljena u bratovštinu, članica crkv. udruge (ARj; Par.; Rog. 582). V. sestranice.

Sȅstrimiti (se), **sȅstriti** (se) — žensko čeljade smatrati, nazivati sestrom, posestrimom (ARj; Par.; Ben.; DDM). V. posestrimiti.

Sesvete ž mn., **sesveti** m mn. — svetk. svih svetih (1. studenoga). ARj; Ben. V. svet.

Sešta ž isto što seksta; lat. sexta, tal. sesta. U starije vrijeme: Tako da redeći se (subđakon) na priliku u vrime od none nije dužan govorit matutine, ni prime, ni terce, ni sešte. Dobretić 275.

* **Setemana** ž isto što septimana; tal. settimana. U Dubrovniku. Budmani 163.

Setena m isto što sotona. U 2 djela 15. st. (ARj).

Setencija, setenca ž isto što sentencija (ARj).

Setìmana ž isto što septimana; tal. settimana — sedmica. U starije doba (ARj) i danas u Dalmaciji (Š).

Shȍdan pr. što pripada shodu, sastanku; isto što konventualan: s. misa (ARj; Skok, ERj I 676).

Shrȁnište s mjesto gdje se što sahranjuje, sprema; isto što sakrarij (Št. I 369).

Shrániti (se) — isto što sahraniti (se). U starije doba (ARj).

Shranjenje gl. im. od shraniti; isto što sahranjenje (ARj).

Shranjevati, shranjivati — isto što sahranjevati (ARj).

* **Sìgil** m obveza da će se čuvati stroga tajna o svemu što pokornik kaže na ispovijedi s ciljem da dobije odrešenje od grijeha; lat. sigillum — pečat (Noldin, De sacr. 416 ss.; Diz. mor. 1346 s.; Kod. kan. 889). V. pečat.

* **Signatura Apostolska** ž vrhovni sud Sv. Stolice. Sastoji se od nekoliko kardinala od kojih jedan vrši službu pročelnika (Kod. kan. 1602 ss.). Ime dolazi od ureda koji je u staro doba rješavao molbe upravljene Sv. Stolici. Pojedini izvjestitelji toga ureda rješavali su molbe i podnosili ih papi na potpis — signatura (lat. signare — bilježiti, stavljati znak, pečat). Pijo X. ustan. »Sapienti consilio« dokinuo je taj ured i pod imenom »Signatura Apostolica« ustanovio novi — Vrhovni Sud Sv. Stolice (v. Cr., Pr. 300; KP II 1, 121; Rog. 240). V. sudište.

Sȉla ž snaga, moć; vrlina, krepost. U svezi: Sile nebeske — jedan od anđeoskih korova (ARj h. f), prema lat. Virtutes coelorum. V. anđeo, krepost, virtutes.

Sìlab m skup glavnih zabluda vremena što ih je sabrao, objavio i osudio Pijo IX. uz encikliku »Quanta cura« 8. prosinca 1864. (Diz. mor. 1348; Lex. IX 920 ss.); od grč. sýllabos, lat. syllabus — skup, indeks. Usp. propozicija.

* **Silencij** m samostanska šutnja, tišina; crkv. lat. silentium — muk, šutnja. U naše doba (Š). V. silencio, šutnja.

Silencio s isto što silencij; lat. silentium, tal. silenzio (ARj).

Simatorij m, **simatorje** s isto što cimiter (ARj).

Sìmbol m znak, biljeg. U svezi: s. apostolski (nicejsko-carigradski...) — pravilo, kratak sadržaj onoga što vjernici imaju vjerovati; prema grč. Sýmbolon apostolikón, lat. Symbolum apostolicum... (Chassang s. v.; Forcellini V 800). Po predaji sastavili su ga apostoli kao normu za propovijedanje prije nego se raziđoše. U starini (Istumačenje simbola apostolskoga, to jest virovanja... po... P. Gaudenciju oli Radovčiću Splićaninu, biskupu rabskomu. U Rimu 1662. V. i ARj) i danas (Simbol vjere. Ms 15. V. Kn. 54). Usp. simvol.

Simònija (Kadčić 274; Ostojić, K. 190), **simunija** (Kadčić 274) ž — isto što svetoprodajstvo; prema lat. izrazu simonia (Enc. XIV 1 s.), u kojem se krije ime Simona vrača (Dj 8, 9—25), grč. Símōn. V. šimonija, šimunija.

Simonìjak m isto što svetoprodajac. U starije doba (ARj). V. šimonijak.

* **Simpatizer** m nekršćanin sklon kršćanstvu (Inic. 37, 40); od grč. sympathéō (imam sućut).

* **Simpleks** m isto što jednostavan; lat. simplex — jedan, jednostavan. V. šimplika.

Simplic pr. isto što jednostavan; od lat. simplex, gen. simplicis. U starije vrijeme (ARj).

* **Simplicija** s mn., * **simplicije** ž mn. (v. duplicija).

* **Simvol** m isto što simbol. U Ist. crkvi: Nikeo-carigradski simvol vere (Kov. 6. V. Rajić 35; Svenzn. s. v.).

Sȉn m osoba m. roda u odnosu prema ocu i majci; Druga božanska osoba (obično od starine, osobito u pravljenju znaka križa: U ime Oca i Sina i Duha Svetoga...; u molitvi: Slava Ocu i Sinu i Duhu Svetomu... V. još Kadčić 382; Terzić 7; Bakšić 76 i passim). Često u svezi: Sin Božji (Lk 1, 35; Ranjina 160, 256 i dr.); jedinorodni, jedinorođeni Sin Božji (usp. Gal 4, 4); Sin čovječji, čovječanski, jer je Sin Božji postao čovjekom (Mt 26, 2; Ranjina 171, 174; Bernardin 28; Radić, Ms 481). I kršćanin se zove »sin Božji«, jer je po krštenju postao posinovljeno dijete Božje (usp. J. Filipović I 134). V. još Raumer 354 s.; RBT 1156 s.; BL 289 s.; ARj f).

Sinàgoga ž mjesto skupljanja židovske zajednice (rijetko: sama ta zajednica). Redovno su s. bile mjesta propovijedanja Krista (usp. Mk 1, 39; Lk 4, 16...) i apostola (usp. Dj 13, 14). Od grč. synagōgé (skupljanje). BL 288 s.; ARj.

Sinaksar, snaksar m u Ist. crkvi: knjiga u kojoj se nalaze za svaki dan u mjesecu životi i službe svetačke; grč. synaksárion (ARj).

Sìndik m pravni zastupnik, skrbnik, crkveni zaštitnik, punomoćnik (usp. Mažuranić IX 1308; ARj); od grč. sýndikos, lat. syndicus. U svezi: s. apostolski — osoba koja u Franj. redu u ime Sv. Stolice raspolaže novčanim sredstvima braće; prema lat. syndicus apostolicus (usp. Reg. Const. art. 209 i passim). V. šindik.

Sìnđel m u Ist. crkvi prvotno: monah dodijeljen episkopu da s njime stanuje u istoj ćeliji, da mu pomaže i bude svjedok moralnoga života. Danas: svećenik-tajnik kod episkopa. Od grč. sýnkellos (sýn — s; kéllion — soba, ćelija). Usp. Kov. 22; Svezn. s. v.; ARj; Skok, ERj III 238.

Sinđèlija, singelija ž u Ist. crkvi: isprava koju izdaje episkop novorukopoloženom svešteniku (bez takve isprave ne može sveštenik u nepoznatom mjestu obavljati sv. čine! Svezn. s. v.); isprava kojom episkop utvrđuje sveštenika u određenoj parohiji; novac koji se plaća za takvu ispravu (ARj).

* **Sìnedrij** m u Isusovo vrijeme najviše židovsko upravno tijelo, veliko vijeće (sanhedrin — sabor, skupština). Ima 71 člana, predsjednik je veliki svećenik (BL 330; HZ 31 ss.; DF 600).

Sìnod(a) m (ž) kod katolika: sastanak na kojem su sabrani svećenici jedne biskupije s biskupom na čelu, ili sami biskupi, da vijećaju o crkv. stvarima (usp. npr. Kn. 54. V. sabor). Kod pravoslavnih: administrativno arhijerejsko vijeće za upravu odnosne autokefalne crkve (Sv. sinod). U svezi: Biskupska sinoda — crkv. ustanova, koju je osnovao Pavao VI. poslije II. vat. sabora u svrhu promicanja jedinstva i suradnje između biskupa svega svijeta i Apostolske Stolice. Tu sinodu sačinjavaju izabrani predstavnici biskupskih konferencija i članovi koje imenuje papa. Raspravlja o životnim pitanjima crkv. nauka i prakse. V. Glas Koncila 13 (1974), br. 21, str. 3. Riječ dolazi od grč. sýnodos — skupština, sastanak, ujedinjenje (Chassang s. v.); lat. synodus (usp. Forcellini V 805; Enc. XIV 388; ARj).

* **Sinodálac** m član sinode. U naše doba (Š).

Sìnodalan pr. što se odnosi na sinod(u); što je u svezi sa sinodom: sinodalni ispitatelj, sudac (usp. Kod. kan. 385, 1574; Cr., KP I 131; Ostojić, K. 210; ARj); od lat. synodalis. Usp. saboran, sinodalski, prosinodalan.

Sìnodalski, sinodički, sìnodski pr. isto što sinodalan (ARj).

* **Sinòptički** pr. što se odnosi na sinoptike; obično u svezi: sinoptička evanđelja (BL 85, 290; Šarić 8; HZ 75; RBT XXXIII; Rupčić 791), sinoptičko pitanje (BL 85)...

* **Sinòptik** m (obično u mn. **sinoptici**) — naziv za pisce triju prvih evanđelja, koja

se među sobom upadno podudaraju i po sadržaju i po načinu prikazivanja; prema izrazima grč. lat. synoptica, sc. evangelia (grč. synoptikós — jasan, pronicav, bistar; koji jednim pogledom shvaća), sýnopsis (pregled) — koji su se za tu sličnost, preglednost od 18. st. počeli upotrebljavati (Cornely 697; Bailly s. v.; Senc s. v.; Šarić II 8; BL 85, 290; HZ 75).

Sinovstvo s (stsl. synov'stvo) — svojstvo, narav sina; biće, narav Druge božanske osobe (ARj b.; Bakšić 284, 293).

* **Sintereza** ž svojstvo razuma po kojem on lako i očevidno spoznaje opća moralna načela; sama načela koja razum tako spoznaje (usp. Noldin, De princ. ed. 21, p. 205); lat. synteresis (prema grč. synteōréō — zajedno promatram, ispitujem). U naše doba (Ž. I 263).

Sipant m škropilo načinjeno od trave koja se lat. zove hyssopus (ARj). Naziv dolazi uglavnom samo u molitvi koja je uzeta iz Ps 51, a moli se prije mise dok se škropi puk: Oškropiti ćeš mene, Gospodine, sipantom. Terzić 12.

* **Sirah,** knjiga Sirahova — naziv jedne od mudrosnih knjiga SP SZ koju Vulg. zove Ecclesiasticus (hrv. Crkvenica). Pisana je u razdoblju 180—170. pr. Kr. (BL 291 s.; Stv., Uvodi 275 s.).

Sîrnica ž kruh sa sirom; kruh koji se mijesi o Uskrsu. U Dalmaciji (ARj; Š). V. taška.

Siròmaštvo s ubоštvo, oskudica. U svezi: duhovno s., s. u duhu, s. duhom (usp. Mt 5, 3) — stanje čovjeka koji se nije vezao uz zemaljska dobra (RBT 1170); zavjet siromaštva — jedan od tri redovnička zavjeta, po kojemu se redovnik odriče zemaljskih dobara i zavjetuje se da neće ništa posjedovati (Bel. I 50; Cr., KP II 2, 146; Bajić 135). V. ubogarstvo, ubоštvo, ubožanstvo.

Sistem m u moralnom bogoslovlju skup načela pomoću kojih se može doći do praktički izvjesne savjesti, kad je čovjek teorijski u sumnji glede zakonske obvezatnosti (v. Ž. I 298 ss.; Diz. mor. 1356 ss.); grč. lat. systema — uređenje, ustav, sustav... Ima sedam moralnih sistema: apsolutni tuciorizam, umjereni tuciorizam, probabilizam, ekviprobabilizam, probabiliorizam, kompenzacionizam, laksizam (o svakome se od njih u ovoj knjizi posebno govori!).

Sìsveti m mn. svetk. svih svetih (ARj). Danas u Istri (Jardas 19), Dalmaciji (Š)... V. svet.

Sjèdalište s mjesto za sjeđenje. U svezi: Sveto, Apostolsko s. — najveća vlast u Kat. crkvi (v. Stolica), prema lat. Sedes Apostolica (Dotekli su ova odpuštenja koludri od svetoga Sidališća. Dalla Costa I 108); rajsko, nebesko, vječno... s. — raj, nebo (u starijem jeziku. ARj).

Sjedíniniti (se) — sastaviti ,složiti (se). Redovno o združenju čovjeka s Bogom, čovječje volje s Božjom (ARj a. a. V. ujediniti); o združenju u ženidbi (Ne... može sjediniti u svetu ženidbu one, koji su u krvi. Dalla Costa I 83); o pomirenju Ist. crkve sa Zapadnom (Sjedinjena Istočna crkva... Rog. 131. Sjedinjeni istočnjaci. Cr., KP II 2, 236. V. unijatiti).

Sjedinjenica ž u Ist. crkvi: čaša koja se upotrebljava za pričešćivanje, jer se u njoj sjedinjuju, miješaju voda i vino. U starije vrijeme (ARj).

Sjedinjenje gl. im. od sjediniti (se). Često u svezi: s. čovjeka ili ljudske volje, duše s Bogom, Kristom, s voljom Božjom...; s. božanske i ljudske naravi u Kristu; s. Krista s Crkvom i sl. (ARj b). U svezi: put sjedinjenja — treći i najsavršeniji stupanj duhovnoga života (Kako se iđe putem od sjedinjenja. J. Filipović I 346). V. ujedinjenje.

Sjèdište s mjesto gdje se sjedi; mjesto boravka, vršenja vlasti (Cr., Pr. 38, 56, 270, 413). V. residencija.

* **Sjèmeništan, sjèmenišni** pr. što pripada sjemeništu; sjemenišna zaklada (BI 181).

* **Sjèmeništar** (Par.), * **sjeminištárac** (DDM; Ben.; Cr., KP II 1, 32) m — pitomac koji se odgaja u sjemeništu. V. seminarac.

Sjèmenište s mjesto gdje se sije sjeme; zavod, škola za odgoj svećeničkog podmlatka (ARj; Par.; DDM; Cr., Pr. 258). V. seminar, stanište.

Sjènica ž dem. od sjena (stsl. sên'nica) — kolibica od granja, lišća. U svezi: blagdan, svetkovina sjenica — židovski blagdan za spomen na vrijeme kad su Židovi u pustinji prebivali pod šatorima (ARj); prema crkv. lat. scenopegia, festum tabernaculorum.

Skalinik m isto što 1. gradual; tal. scalino (lat. scalae) — stube, stepenice. U starijem jeziku (ARj).

Skalinski pr. što se odnosi na skalinik (Kanižlić 113). V. 2. gradual.

Skàndal m riječ, čin neke osobe koji može biti uzrok grijehu druge osobe (Kami od skandala onijem, koji uvrjeđuju riječju. Ranjina 210. V. još Kašić 53; Dobretić 83); od grč. skándalon, lat. scandalum (predmet na putu na koji se netko može spotaći i pasti, sablazan, povod grijehu), tal. scandalo, stsl. skan'dal', skandal', skan'dêl' (Preuschen 1021; Jagić 318; Meillet, Études 163; Vasmer XII 275; Skok, ERj III 256; ARj; Diz. mor. 1288 ss.). V. sablazan, škandal.

Skandalicati (se) — isto što skandaližati (se); tal. scandalizzare (ARj).

* **Skandalizírati** (se) — isto što skandaližati (se). U naše doba (Š).

Skandaližati (se) — pružiti nekome (primiti kao) skandal, isto što sablazniti se (Da se ne smetu i skandaližaju... Kašić 53); grč. skandalízō, tal. scandaleggiare, stsl. skandalisati, skan'dalisati (usp. ARj; Skok, ERJ III 256). V. skandalicati, skandalizirati, škandalizirati.

Skândaloz pr. ružan, moralno pokvaren, sablažnjiv; tal. scandaloso (ARj). V. skandalozan, škandaloz.

* **Skândalozan** pr. isto što skandaloz (Klaić).

* **Skandalóznost** ž davanje, pružanje skandala, sablazni (Klaić).

Skàpuč m isto što kapuc; tal. scapuccio (ARj).

Skapùlar m haljina koja pokriva prsa i leđa i seže do ispod koljena, a nose je neki redovnici (benediktinci, karmelićani, dominikanci...); dva komadića vunene robe na prsima i leđima, koji su vezani vrpcom preko ramena, što nose članovi nekih bratovština, trećoreci...; lat. scapulare (scapularis — što se odnosi na leđa; scapulae — pleća, leđa), tal. scapolare (usp. Du Cange III 726; Forcellini V 362; Lex. IX 616 s.; Diz. mor. 1290; Matzenauer 412; Sch.-P. 743; Rog. 580). V. naplećak, sklopar, skoplar, škapular, šklopar, škoplar.

Skaz m i ž crvena crta na kakvu spisu; pravilo; pravilo redovničke zajednice. U starije doba (ARj). V. pravilo.

Skázanje gl. im. od skazati (se); radnja kojom se što skaže; pripovijedanje; srednjovjekovna crkv. drama (Skazanje od nevoljnoga dne od suda ognjenoga. Marulić 279). V. prikazanje, misterij, mišterij.

* **Skevofilakion** m u Ist. crkvi: mjesto gdje se čuvaju crkvene knjige i odjeća (Kn. 88); grč. skeuofylákion (spremište).

* **Skevofilaks** m u Ist. crkvi: rizničar koji rukuje posuđem i dragocjenostima patrijaršijske crkve (Svezn. s. v.); grč. skeuofýlaks — čuvar pokućstva (Chassang s. v.).

Skìzma, shìzma ž isto što raskol; grč. schísma (pukotina, razdor, raskol), lat. schisma (Cabrol VI 2251). V. šizma.

* **Skizmatički** pr. isto što raskolnički (Talija 29). V. šizmatik, šižmatički.

* **Skizmatik** m isto što raskolnik; lat. schismaticus (Forcellini V 371). U naše doba. V. šismatik.

Sklápanje gl. im. od sklapati. Obično u svezi: s. ruku kod molitve, obreda (Kadčić 101); s. ženidbe (Bel. II 54; Sch.-P. 632; Kn. 306).

Sklápati nesvr. prema svr. sklopiti. Obično u svezi: s. ruke kod molitve; s. zaruke (Bel. II 23); s. ženidbu (Cr., Pr. 210; Buj. II 342).

Sklopar m isto što skapular. U starijem jeziku (Nika sestra dojde prosit stari sklopar, hoteć ga nosit. Marulić 260...).

Sklòpiti — sastaviti, združiti, sjediniti. Obično u svezi: s. ruke kod molitve, sv. čina, sv. obreda — postaviti dlanove ruku tako da prsti budu jedni uz druge, a desni palac preko lijevoga (Par.; DDM); s. ženidbu — oženiti se (Tko može valjano sklopiti sakramenat ženidbe. Buj. II 355. V. još Bel. II 54; Sch.-P. 633; Št. II 365; Cr., Pr. 199); s. zaruke — zaručiti se (Bel. II 19). V. vjeriti.

* **Skolàstičar** m filozof-teolog koji proučava skolastiku, koji pristaje uz nauk skolastika; lat. scholasticus (v. skolastik). U naše doba.

* **Skolàstički** pr. što se odnosi na skolastiku, što je u vezi sa skolastikom (Ž. I 34; Živ. 145).

* **Skolàstik** m filozof-teolog koji pripada periodi skolastike (sv. Albert, sv. Toma, sv. Bonaventura, Duns Skot...); crkv. lat. scholasticus (Bakšić 406). V. školastik.

Skolàstika ž filozofsko-teološka škola srednjega vijeka koja je slijedila Aristotelovu

i Platonovu metodu; crkv. lat. scholastica (schola — rasprava, nauk, škola; scholasticus — školski). Usp. Lex. IX 296 ss. U novijih pisaca (Ž. I 34; Živ. 145).

Skomunika ž isto što ekskomunikacija; lat. excommunicatio, tal. scomunica. U starijih pisaca (ARj), a čuje se i danas.

Skomunikanik m tko je izopćen iz Crkve (ARj).

Skomunikati, skomunikavati — isto što ekskomunicirati; lat. excommunicare, tal. scomunicare. U starije vrijeme (ARj).

Skoplar m isto što skapular. U starom jeziku (Za to skoplar, ki ti nosi, daj ga onoj, ka ga prosi. Marulić 261).

Skrabica, skrabičica, skrabijica, skrabioca, skrabionica, skrabnica ž — posudica, kutijica; kutijica u crkvi u koju se stavlja novčana milostinja (ARj). V. škrabica.

* **Skriptura** ž SP; lat. scriptura — pismo, spis, pisanje (Scriptura sacra — Sveto pismo). V. pismo.

* **Skriptùrist(a)** m tko proučava SP; crkv. lat. scripturista.

* **Skripturističan** pr. isto što skripturistički (Cr., KP I 54).

* **Skripturistički** pr. koji se odnosi na skripturu (Bakšić 69 s.). V. skripturističan, svetopismen.

Skrisiti — isto što uskrsnuti (Koga hti skrisiti. Marulić 201).

Skrišenje gl. im. od skrisiti; isto što uskrsenje (Kolunić 195).

Skrȏman pr. sakriven, tajan. U svezi: skromna zavjetna misa — misa koju misnik služi zbog privatna kakva uzroka (Št. II 108).

Skròpilo s isto što kropilo (Koji će nositi... vodu blagoslovljenu s skropilom. Kašić 77. V. Rog. 289).

Skròpionica ž isto što kropionica (Kadčić 165).

Skròpiti — isto što kropiti. U starijih pisaca (ARj; Par.).

Skrȏvan, skrovit pr. sakriven, tajan. U svezi: s. zaruke, ženidba — tajne zaruke, tajna ženidba, što Crkva ne dopušta (ARj. V. potaja), s. grijeh — grijeh za koji drugi ne znaju (Kadčić 221).

Skrȍvište s skrovito mjesto; mjesto gdje se čuvaju dragocjenosti, blago; tajna; otajstvo vjere: veliko skrovište, skrovište Božje, skrovište vjere... U starijem jeziku (ARj).

Skrȍvitost, skrovnost ž svojstvo onoga koji je skrovit; tajna: s. ispovjedna (Po kojoj ispovidi izhodi dužnost skrovitosti ispovidnje, da ne može ispovidnik besiditi od griha u ispovidi čuvenih. Kadčić 329. Skrovnost svete pokore. Kanižlić, Pj. 31); s. ženidbe (Zaprika od skrovitosti oli od potajnosti /ženidbe/. Kadčić 464)... V. ARj. Usp. potaja.

* **Skrsenje** gl. im. od skrsnuti (Zač' va n' dan' skrseniê Isuhrsta bi učineno vse stvoren'e. Kolunić 184).

Skrsnenje, skrsnuće gl. im. od skrsnuti (ARj).

Skrsnuti — isto što uskrsnuti (Gospodine, ê vim', da ima skrsnuti posled'ni dan'. Kolunić 103).

Skrȗpul m nemir, sumnja; nemir savjesti zbog prevelike osjetljivosti; pretjeran, neosnovan, nerazuman strah po kojem čovjek misli da griješi ili da je sagriješio gdje stvarno nema nikakva grijeha; lat. scrupulus (zapravo: kamenčić koji — kad upadne u cipelu — smeta kod hodanja), tal. scrupolo (v. Lex. IX 626 ss.; Diz. mor. 1299 s.; ARj; Sch.-P. 734; Ž. I 278). V. grehosumnja, škropul, škrupul.

* **Skrupùlant** m koji ima skrupule (Ž. I 278).

* **Skrupùlantski** pr. što se odnosi na one koji imaju skrupule (Ž. I 279).

Skrupùlanje gl. im. od skrupulati (sumnjati, imati skrupule) kojemu nisam našao potvrde. U starije doba (ARj).

* **Skrȗpulozan** pr. koji ima skrupule; lat. scrupulosus, tal. scrupuloso (Sch.-P. 734; Ž. I 277). V. grehosumnjiv, škrupulozan, škrupuloz.

* **Skrupulóznost** ž stanje onoga koji ima skrupule, koji je skrupulozan (Sch.-P. 734; Ž. I 278).

* **Skrȗšan** pr. koji osjeća bol zbog grijeha (ARj).

Skrušènik (ARj; Ben.; DDM), * **skrušnik** (Jurin, Rad 315, str. 169) m — čovjek koji se skrušio.

Skrȗšenost ž, **skrušenstvo** s svojstvo onoga koji se je skrušio (ARj; Par.; DDM; Ben.). V. skrušenje.

Skrušenje gl. im. od skrušiti (se); osjećaj boli zbog grijeha; isto što skrušenost. Vrlo obično od starine (To ti prašća Bog', kada ti imaš' pravo skrušen'e ot tvoih' grihov'. Kolunić 49. Usp. Bernardin 23; Mirakuli 10; Kašić 52; J. Filipović I 211). Katkada u svezi: djelo skrušenja (Dobretić 144); savršeno-nesavršeno, izvrsno-neizvrsno s. (usp. Kadčić 340. V. pokajanje).

Skrȗšiti (se) — satrti, smrviti; poniziti se (A ko godjer se bude skrušiti kako mali ovi... Ranjina 283); kajati se, osjećati bol za grijehe (Zadosta je, da se čovik skruši od griha. Kadčić 73). Trpni obl. »skrušen« dolazi često kao atribut uz riječi: čovjek, srce, kajanje... (Skrušenim biti srcem' od' svoih' grihov'. Kolunić 123. Zlamenje od pokajanja skrušena. Kašić 57. V. Starine 23, 153). Usp. pokajati (se).

Skrušívati (se), **skruševati** (se) nesvr. prema svr. skrušiti se (ARj; Par.).

* **Skrùtator** m glasač koji kod kanonskog izbora pregleda glasovnice, broji glasove, objavljuje rezultat izbora, potpisuje dokumenat o izboru... Ostojić, K. 22; lat. scrutator — pretraživalac (usp. Reg. Const. art. 367).

* **Skrùtatorica** ž redovnica (npr. kod milosrdnica) koju neka redovnička kuća izabere kao predstavnicu da sudjeluje kod izbora č. majke (v. skrutator).

* **Skrùtinij** m — 1. kušnja, ispit, provjera, pripravni sastanak s posebnom poukom, koji se tri puta drži za katekumene--oglašenike prije krštenja (Inic. 53—66. O skrutiniju u kršć. starini v. Sch.-P. 136; Kn. 159, 192 ss.); 2. ispit onih koji pristupaju na ređenje (Kn. 292 ss.); 3. glasanje o kandidatima prije redovničkoga zavjetovanja, ređenja (Reg. Const. art. 65, 255); 4. kanonski izbor tajnim glasanjem (Reg. Const. art. 364; Ostojić, K. 22); lat. scrutinium (izbor, glasovanje, osobito kad se ide za tim da se dozna točan broj povoljnih i nepovoljnih glasova). V. provjera.

Skȗla ž nauk, učionica, sljedba; posebno: bratovština (Mažuranić IX 1381. V. još IX 1320, 1323; ZNŽO 35, str. 35; Starine 47, str. 198, 212); zgrada bratovštine (u Blatu na Korčuli. Š); nastup bratovštine, svećenstva u sprovodu (u Sinju. Š); od grč. scholé, lat. schola, tal. scuola — škola (v. škola).

Skȗp m mnoštvo, zajednica, društvo; posebno: 1. vijeće, crkv. sabor: Tridentinski, općeni, sveti s. i sl. (u starijem jeziku. ARj c. d); 2. naziv ustanova koje sačinjavaju Rimski Dvor, redovno u svezi »sveti skup« (Ova stvar bila jest prinesena... prid isti Skup sveti. Dalla Costa I 155. V. Dobretić 262; Kadčić 326); 3. zajednica vjernika u službi Božjoj (Ms 22). Usp. skupština.

Skȗpina ž skup, društvo, zajednica. U svezi: redovnička s. — redovnička zajednica u kojoj se polažu samo jednostavni privremeni i doživotni zavjeti (Cr., Pr. 107), prema lat. congregatio religiosa (usp. Kod. kan. 488).

Skupitelj m isto što otkupitelj (Belostenec).

Skupnohoditi — ići u ophodu (ARj).

Skupnomolitva ž skupna molitva, litanije (ARj).

Skupnomolja ž, **skupnomoljenje** s, **skupnopolazenje** s, **skupnoprošenje** s — isto što procesija (ARj).

Skupnosućan pr. isto što jednobitan (ARj; Par.).

Skupnovječan pr. koji je jednako vječan. O Isusu koji je jednako vječan kao i Otac (ARj; Par.), prema lat. coaeternus.

Skȗpština ž mnoštvo, družba; posebno; 1. isto što skup pod 1 i 2 (u starijem jeziku. ARj); 2. pobožno udruženje, bratovština, redovnička zajednica (Nakon vika XVI. mnoge skupšćine crkovnjaka svitovni na svitlost izajdoše. Dalla Costa I 98. V. Kadčić 92); 3. sastanak na koji se skupljaju članovi pobožnog udruženja, bratovštine (Rog. 579; Cr., KP II 2, 266), prema lat. comitia (Kod. kan. 697); 4. sastanak, vijeće, na koje se skupljaju članovi uprave redovničke kuće, provincije, cijeloga Reda (Cr., KP II 2, 31). V. definitorij, kapitul, skup, vijeće, zbor.

Skusitelj, skušavac, skušitelj m isto što napasnik. U starije doba (ARj).

Skušnja ž iskušavanje, napastovanje. U starijem jeziku (ARj).

Skvrna, skvrnja, skvrnost, skvrn ž (stsl. skvr'na, skvr'nost, skvr'n') — nečistoća, grijeh (Svak se čuvaj takve skvrne. Marulić 311. V. Meillet, Études 445; ARj).

Skvrnan, skvrnav, skvrnavan, skvrn pr. (stsl. skvr'n'n', skvr'nav') — okaljan, ružan, grešan (ARj).

Skvrnik, skvrnitelj m (stsl. skvr'nitel') — čovjek koji oskvrnjuje, grešnik (ARj).

Skvrniti, skvrnuti, skvrnjiti, skvrnaviti, skvrnjaviti — isto što oskvrniti (ARj).

Skvrsnoslovlje s (stsl. skvr'noslovije) — isto što huljenje. U staro doba (ARj).

Slȁb pr. nemoćan, neznatan, zao, grešan (ARj; Par.; DDM).

Slabòća, slȁbost ž nemoć; čovječja nemoć za dobro; sklonost na zlo (Zaradi slabosti velike tila čovičanskoga. Dobretić 104. V. ARj; Par.; Ben.).

Slabovjerac, slabovjernik m slabovjeran čovjek (ARj).

Slabovjeran pr. koji je slabe vjere (ARj).

Slabovjerstvo s svojstvo onoga koji je slabe vjere; slaba vjera (ARj).

Slánje gl. im. od slati; isto što šiljanje (ARj).

Slȁti — često o Bogu koji na svijet šalje Sina, Duha Svetoga; različite nevolje, kazne za grijehe (v. ARj). Usp. šiljati.

Slatir m isto što psaltir (samo u Vitaljića). ARj.

Slȁva ž — 1. veličina, moć, sjaj Božjeg veličanstva (obično u svezi: s. Božja, Gospodnja), koje se očituje silnim zahvatima, znacima, npr. u čudu Crvenog mora (Izl 14, 18), u čudu mane i prepelica (Izl 16, 7), na Sinaju (Izl 24, 15 s.)...; ispunja svetište (Izl 29, 43; 40, 34), Hram (1 Kor 8, 10 s...). RBT 1181 s. 2. Slava je moć, ljepota, sjaj Božji na Kristu »Gospodinu slave« (1 Kor 2, 8). S. se Kristova očituje u njegovu rođenju (Lk 2, 9 s.), krštenju (Lk 9, 32. 35), preobraženju (2 Pt 1, 17 s.), muci, smrti, uskrsnuću, uzašašću (Lk 24, 26; Iv 17, 24), općem sudu (Mk 8, 38). RBT 1183 s. 3. Za kršćanina je s. — Bog (Ps 106, 20), Božji zakon (Ps 119, 5 s.), čista savjest (2 Kor 1, 12). 4. S. je sjaj, blaženstvo, što ga pravednici uživaju u nebu, obično u svezi: vječna, rajska, nebeska... s. (2 Kor 4, 17): Vidiće pravedne da idu u slavu vičnju. J. Filipović I 134. V. Kadčić 99. — RBT 1183. 5. S. je čast, štovanje što treba iskazati Bogu (Sve činite na slavu Božju. 1 Kor 10, 31. Usp. i Otk 4, 11; 14, 7). — S. je još: 6. poznata kratka molitva: Slava Ocu i Sinu... (sasvim obično u bogoslužju od starine); 7. pjesma što se moli ili pjeva na misi: Slava Bogu na visini (Da misnik ostavi u misi Slavu oli Virovanje..., bi li smrtno sagrišio? Kadčić 96. V. Št. II 113; Ms 57. Usp. Glorija); 8. svaka pjesma u čast Božju, misa, činomolje i sl. (usp. ARj b. p); 9. (kod pravoslavnih) narodno-crkv. običaj kojim porodica (ili kakva druga zajednica) slavi svoga nebeskog zaštitnika, prema riječima »U slavu i čast«, koje se govore kad se prije lomljenja krsnog kolača »diže u slavu« (ovaj se običaj zove još: krsno ime, blagdan, svetac, sveti, sveto...); 10. (kod pravoslavnih još) molitva koja se govori kad se ustaje u slavu (u svezi »slava i vaslava«), ikona koja prikazuje sveca zaštitnika, čaša s vinom kojom se napija u slavu, vino ili rakija što se pije na slavi (v. služba). 11. čast, ugled i glas što ga je netko stekao slavnim djelima, obično u svezi: prolazna, zemaljska, svjetovna, ljudska, tašta... s. (Pričestiti se... s taštom slavom. Kadčić 156. V. vana gloria). Mnoštvo potvrda vidi u ARj. Usp. još Par.; DDM; Grujić, JF X 276 s.

Slȃvan pr. koji je dostojan slave, dičan, hvaljen, cijenjen. O Bogu, Bogorodici, svecima koji su u nebeskoj slavi, i o onome što njima pripada: slavno ime Božje, slavna Dievica Marija, mučenici sveti i slavni, Crkva slavna... (ARj 2 a. c). U svezi: slavni dan — svetkovina, blagdan (ARj 2 a. d).

* **Slavet** m isto što šćavet (Fućak 53, 127).

Slàvitelj m tko slavi, npr.: s. liturgije časova (Tem. dok. 24).

Slȁviti — iskazivati čast, štovanje, u znak priznanja; posebno: 1. iskazivati čast Bogu, Bogorodici, svecima i onome što njima pripada (Vratiše se pastiri slaveći i hvaleći Boga. Zagoda: Lk 2, 20. Da Boga blagoslivljamo i slavimo. Kadčić 103); 2. zvoniti na osobit način kod svečanosti (ARj; Š.). U svezi: s. dan, blagdan, sveca, svetkovinu, imendan, slavu... — svetkovati, praznovati, slaviti krsno ime...; s. misu (Ms 34) — govoriti misu, prema lat. celebrare missam; s. liturgiju časova (Tem. dok. 11) — moliti časove... V. ARj; Par.; DDM. Usp. sloviti.

Slȃvlje s slava, svetkovina, blagdan, svečanost, svečana proslava (ARj b); obavljanje sv. čina, danas vrlo često u svezi: misno s. (Ms 43); s. mise (Ms 13); euharistijsko s. (Tem. dok. 20; Ms 13, 20; Prič. 7, 11); liturgijsko s. (Ms 23); sakramentalno s. (Inic. 103); s. sakramenata (Potv. 7; Bol. 47); s. Bl. Dj. Marije (Ms 150*); s. pastira (Čs 569); pokojničko s. (Čs 659) itd. V. slavljenje.

Slȁvljenje gl. im. od slaviti. Danas vrlo često u svezi: s. mise (Ms 43); euharistijsko s. (Ms 43); s. Euharistije (Prič. 7); zajedničko s. (Ms 14); s. časoslova (Tem. dok. 8); s. krštenja (Inic. 13). V. slavlje.

Slavnodobíće, slavodobíće s velika i slavna pobjeda; Isusova pobjeda nad grijehom i paklom (ARj).

Slavnodòbitan, slavodòbitan pr. koji pripada slavnodobiću. O Isusu (Slavodobitno tilo Isusovo. Kadčić 102). U svezi: slavodobitna crkva — pravednici u raju (Ona tri dila ostie zlamenuju trostruku crkvu Božju, slavodobitnu u raju, trpeću u mistu od očištenja i vojujuću na zemlji. Kadčić 102. V. ARj). Usp. vojevati.

Slavnodòbitnik, slavodòbitnik m veliki i slavni pobjednik; posebno: 1. Isus kao pobjednik smrti i pakla; 2. svetac koji je nadvladao neprijatelje duše te je zauvijek u raju. V. ARj.

* **Slȁvopjev** m pjesma u slavu; crkv. himan »Tebe Boga hvalimo« (Par.).

Slavoslov m tko čita slavnu molitvu na krsnoj slavi (ARj).

Slavoslovlje (u starini i: **slavoslovljenje**) s — 1. slavljenje, hvaljenje Boga, Bogorodice molitvom, crkv. obredima (ARj); 2. dio božanskog oficija, činomolja (Je li dužan misnik reći jutrenju i slavoslovje prvo neg hoće misu govoriti? Kadčić 95. V. Št. I 352, 473). Usp. hvala, laude, pohvala.

* **Slȁvospjev** m pohvalna pjesma u čast Božju (Kn. 63); završna kitica himna koja se obično upravlja istoj božanskoj osobi kojoj je upravljen i himan (Tem. dok. 61). U svezi: s. stvorenja Bogu — pjesma triju mladića (Dn 3, 57—88. 56; Čs 10). V. himan.

Slijèditi — ići za nekim, nasljedovati koga; posebno: ići za onim što je grešno (Nismo veće sagrišili, ki smo puti hot slidili. Marulić 302), što je kreposno; ići za Kristom, vršiti njegov nauk, biti mu sličan (usp. Mt 16, 24; 19, 27. — RBT 1189): Mi ostavismo sva i slijedili jesmo tebe. Ranjina 271.

Slijèdnica ž isto što sekvencija (ARj b; Št. II 114).

Slijeđenje gl. im. od slijediti; posebno: 1. isto što sekvencija; 2. isto što sljedba, vjera. U starijem jeziku (ARj).

Slȉka ž što je slično, jednakost, poredba; prilika, obličje; posebno: 1. čovjek koji je s. Božja (Post 1, 26; 9, 6), Krist — s. Božja (2 Kor 3, 18 — 4, 4... RBT 1191 s.); 2. što je po nekom liku naslikano, učinjeno: sveta s. (Kn. 84), oltarska s. (Sch.-P. 330; Št. I 411); 3. isto što kip (Sve slike njihove livene potrite. Dan.: IV Mojs 33, 52); 4. tip, uzor-slika (prorok Ilija, Melkisedek — s. Isusova); 5. isto što usporedba (kaže se da je Isus govorio u slikama!); 6. sakramentalna prilika, oblik: Koji ga (sakramenat) uzima pod obedvi slike. Kadčić 167.

Slikobórac, slikobòritelj m protivnik štovanja svetih slika (ARj). V. ikonoborac.

Slìšati — slušati, čuti. U svezi: s. misu, ispovijed — prisustvovati misi, ispovijedati (Slišajući njegovu ispovid, odkrije u njemu teško pomanjkanje od griha smrtnoga. Kadčić 59). V. slušati.

Slobòda ž stanje bez unutarnje i vanjske prisile. U svezi: kršćanska s., s. djece Božje — mogućnost da kršćanin živi u jedinstvu s Ocem, a da ne bude sputan spoznama grijeha, smrti, Zakona. Takva s. nije razuzdanost, razvrat, nego je u ljubavi služenje jedni drugima (usp. Gal 5, 13). V. RBT 793 s.; ARj.

Slȍbodan pr. nezavisan, neprisiljen; neoženjen, neudan (Koji su rođeni oli začeti od slobodnih, tj. nevezanih u ženidbi. Kadčić 481. V. i Dobretić 155). U svezi: slobodno stanje — stanje onih koji nisu vezani ženidbom (Cr., Pr. 194).

Slobòština ž sloboda. U svezi: s. Crkve — pravo Crkve da može nesmetano vršiti božansku misiju (Kadčić 189); povlastica sloboštine — sloboda klerika od služba i posala koji im ne odgovaraju (Rog. 172), prema lat. privilegium immunitatis (Kod. kan. 121).

Slòviti — govoriti; slaviti (Boga), svetkovati. U staro doba (ARj).

Slȍvo s isto što riječ; posebno: Druga osoba Presv. Trojstva. U svezi: s. Božje — nauk Evanđelja (u starijem jeziku. ARj); nadgrobno s. — govor prigodom ukopa (Spr. 34); posmrtno s. (v. posmrtan).

Slȕčaj m što se dogodilo; posebno: 1. istinit ili izmišljen događaj, kojega se moralnost ili valjanost ispituje ili rješava pre-

ma općim načelima bogoslovnih nauka, obično u svezi: slučajevi duševnosti (Cr., KP II 1, 36), rješavanje slučajeva (Rog. 531; Cr., Pr. 35); 2. grijeh pridržan sudu višega crkvenog poglavara: rezervirani, pridržani slučajevi (Sch.-P. 564; Cr., KP II 1, 161. V. pridržati). Usp. kas.

Slúga m i ž tko nekome služi; posebno: kršćanin i kršćanka koji služe Bogu (Sahranjena učini slugu tvoga. Kašić 56. Izbavi, Gospodine, dušu sluge svoga. Obr. 145). U svezi »s. Božji«: 1. glavna osoba nekih dijelova Deuteroizaije (Iz 42, 1-4; 49, 1-6; 50, 4-9...) u kojoj neki vide sliku izraelskog naroda, drugi Deuteroizaiju ili kojega proroka, a apostolsko propovijedanje naglašava da je »sluga Božji« Krist (Mt 12, 18; Dj 3, 26; 8, 30-36. V. Čs 6; BL 296 s.); 2. službeni naziv za onoga kojemu se vodi proces da bude proglašen blaženim (Cr., Pr. 365). U svezi »s. slugu Božjih« — izraz kojim pape nazivlju sebe u službenim spisima. Usp. rab, raba, službenica, službenik.

Slugobožan pr. koji pripada slugama Božjim. U svezi: slugobožno klanjanje, čašćenje— štovanje koje se iskazuje svecima kao Božjim slugama. U starije doba (ARj). V. dulija.

Slúšati nesvr. prema svr. čuti; pokoravati se starijem, Bogu, Crkvi, ispovjedniku (Valja da ima ispovidnika... koga ima slušati. Dobretić 68). U svezi: s. misu — biti kod mise (Slušati misu u svetac zapovidnji. Kadčić 13. V. Ž. I 236), s. ispovijed — ispovijedati (usp. Dalla Costa I 55). V. poslušati, slišati.

Služavke Maloga Isusa — naziv družbe redovnica, koju je ustanovio nadbiskup Vrhbosanski dr. J. Stadler g. 1890. u Sarajevu. Svrha je družbe: briga za odgoj izložene djece i pomoć siromasima. Šem. 508 i (II. izd.) 898.

Slùžba ž posluga, posao sluge — sluškinje; posebno: 1. službena crkvena molitva što je svećenici mole svaki dan (ARj a.f; Cr., Pr. 86. V. časoslov); 2. krsna slava (ARj a.f. Usp. slava). Često u svezi: s. Božja — štovanje Boga, služenje Bogu (Crkovnjaci... upisani su na službi Božjoj. Dalla Costa I 18. V. još Kadčić 2; J. Filipović I 115; Brez. 56); javno štovanje Boga, osobito misa (ARj a.f; Bel. I 51; Št. I 211 s.; Cr., Pr. 86); crkvena s. — svako duhovno zanimanje koje se zakonito vrši (RBT 1201 s.; Cr., Pr. 39), osobito zanimanje uz koje je vezano pravo primanja prihoda (Bel. I 46, 143, 165; Rog. 194; Cr., Pr. 39 ss. V. nadarbina); pastirska, dušobrižnička s. — skup dužnosti koje ima obavljati župnik kao pastir duša (Cr., KP II 1, 225; II 2, 191). V. funkcija, ministerij, riječ.

Slùžbenica, sluškinja, * služavka ž žensko čeljade koje nekome služi; kršćanka koja služi Bogu (Ne spominji se, Gospodine, prestupaka... službenice svoje. Obr. 138. V. još Obr. 145; Cr., Pr. 106). Usp. sluga.

Službenice Milosrđa — naziv kongregacije koju je u Bresciji (gornja Italija) osnovala g. 1840. sv. Marija Krucifiksa. Svrha je kongregacije: dvorba bolesnika i druga djela milosrđa. Prve su redovnice k nama došle (u Dubrovnik) g. 1853. Šem. II. izd. 907.

Slùžbenik (u starini još: **služebnik, služabnik, služevnik, služavnik)** m — čovjek koji vrši službu; posebno: 1. klerik koji nije svećenik (Paka dozvavši đake ili službenike. Kašić 76. V. Bel. I 42), prema lat. minister (v. ministar); 2. svaki klerik, svećenik, redovno u svezi: s. Božji, Kristov (Buj. I 158), s. Crkve (Buj. I 153, 522), vjerski s. (Ž. I 347); 3. svećenik, đakon, pa i niži klerik, koji obavlja sv. čin: govori misu, dijeli sakramente... (V. Inic. 120; Prič. 12; Ms 13. Usp. oficijant); 4. svaki vjernik, redovno u svezi »s. Božji«, jer je dužan služiti Bogu (Odriši, molimo, Gospodine, dušu službenika tvoga. Kašić 173. V. Terzić 143; Obr. 138. Usp. sluga); 5. knjiga iz koje se obavlja služba Božja (ARj. V. bogoslužbenik). Usp. služitelj.

Slùžitelj m čovjek koji služi, koji vrši kakvu službu; posebno: 1. svećenik, jer služi Bogu i Crkvi (Misnika... kako od služitelja svete crkve. Kadčić 112. V. Dobretić 112); 2. isto što službenik pod 3 (Služitelj od svi sakramenata... jest sami misnik. Dobretić 11. V. Ms 24; Prič. 106); 3. isto što đakon (Stipan i Filip prvi služitelji. Dalla Costa I 59. V. Kadčić 8; Rog. 168; Kn. 289); 4. poslužnik kod mise, ministrant (Koji služi misniku..., i ovi jest služitelj oliti đak. Kadčić 8).

Služiteljica ž ženska osoba koja poslužuje; isto što đakonisa (Dalla Costa I 59).

Služiteljstvo s stanje, služba, red služitelja (To jesu tri sveta velika reda kakono poslužiteljstvo, služiteljstvo i misa. Dalla Costa I 153. V. Kadčić 44). Usp. đakonat.

Slúžiti — vršiti kakvu službu. U svezi: s. Bogu — vršiti zakon Božji (Služiti samo virno Bogu i njemu se posvetiti. Kadčić 2), s. crkvi, oltaru — vršiti svetu službu (Tko otaru služi, od otara ima i živiti. Dobretić 380), s. župu — biti župnik (Župnici, oliti pastiri duhovni, zaklinju se, da će po sebi služiti u župi. Kadčić 292), s. sakramente — dijeliti sakramente (Kašić 76), s. misu — govoriti misu (Št. II 84; Ž. I 236; Prič. 40) ili posluživati kod mise (Pristupiti k oltaru i služiti misniku. Kadčić 92. V. i Dobretić 397. Usp. dvoriti, odgovarati), s. svetkovinu, blagdan, krsno ime — svetkovati, slaviti (ARj a. e).

Slјèdba ž skupina vjernika koja slijedi nauk osuđen od Crkve (BL 298; ARj; Rog. 143; Cr., Pr. 157). V. naslijed, nasljedba, slijeđenje, sekta.

*** Sljèdbenica** ž prema m sljedbenik (DDM).

Sljèdbenik, sljedilac, sljeditelj m pristaša, privrženik nauka Crkve, neke sljedbe (Slidioci od ovoga nauka. Dobretić 115. V. Dok. 153; ARj).

Smétnja ž ono što smeta, priječi; isto što sablazan pod 2: I pot(ri)bno jest tada: da p(ri)hode smetnje. Zadarski 1. 54. U svezi: ženidbena s. — okolnost koja priječi sklapanje ženidbe (Rog. 127, 137; Cr., Pr. 196). Usp. impedimenat, prepreka, zabrana, zapreka.

Smìliti se isto što smilovati se (Da, slatki Isuse, slatko te ja molim, jur na me smili se. Marulić 193).

Smilosrdovati se — isto što smilovati se (Da bi se račil smilosrdovati nad' nimi. Kolunić 40).

Smilovanje gl. im. od smilovati se; milosrđe (Terzić 499).

Smìlovati se — iskazati milosrđe. Od starine obično u molitvi Bogu, da bude milosrdan prema grešnicima (Smilovao se jest na puok svoj gospodin Bog naš. Ranjina 157. Moli za nas, da smiluje on se na nas. Marulić 335). V. pomilovati, smiliti se, smilosrdovati se.

Smìluj se — isto što mizerere.

Smiljenje gl. im. od smiliti se; milosrđe (Marulić 248).

Smirenje gl. im. od smiriti se; mir, pokoj duše koji nastaje po primanju sv. sakramenata, po svećeničkoj utjehi (Pokora... reče se još: sakramenat od smirenja, jere smiruje Boga i čovika. Kadčić 182).

Smíriti — učiniti da tko bude miran, pomiriti. O pomirenju čovjeka s Bogom po sakramentima (ARj d.a). V. pomiriti.

Smirívati, smirevati — nesvr. prema svr. smiriti (Smirevao bi ga s crkvom. Dalla Costa II 198. V. smirenje).

Smjêran pr. ponizan, skroman (Naučite se od mene, jer sam ja krotak i smjeran u srcu. Vuk: Mt 11, 29).

Smjérnost ž poniznost, skromnost (Da ne mislite na sebe više... nego da mislite u smjernosti. Vuk: Rim 12, 3).

Smrt ž umiranje, preminuće, prestanak tjelesnoga života; prijelaz iz ovoga u drugi život. Često u svezi: s. Isusova — kao sredstvo otkupljenja svijeta (Činimo uspomenu od upućenja i smrti Isukrstove. J. Filipović I 19. V. i Kadčić 381; RBT 1216 s.); vječna s. — osuda u paklene muke (U osudu od vične smrti upadaju. Kašić 1); duhovna s. — stanje duše u smrtnom grijehu (Što je život i smrt duhovna duše? Život je milost Božja, a smrt je svaki grih smrtni. Kadčić 10. V. i J. Filipović I 25); dobra, sveta, sretna, blažena, mučenička ... s. — kad kršćanin umre pomiren s Bogom, čiste savjesti (Radić, Ms 702); zla, prijeka, nagla, nenadana, naprasna, nepripravna... s. — ako tko umre bez sakramenata, u grijehu i sl. (Ako li je pak umra od smrti prike... Kadčić 180. V. Terzić 21). Usp. preminuće, samrt.

Smrtan pr. podložan smrti (I mi smo kao i vi smrtni ljudi. Zagoda: Dj 14, 15). Često u svezi: smrtni grijeh — grijeh koji donosi gubitak milosti i duhovnu smrt (Ima mu kazat... smrtne grihe. Zoričić 7. V. još Kadčić 227; Dobretić 6 i dr.); smrtni dan — godišnjica smrti (Par.); smrtna postelja, borba; smrtni čas, sat... Usp. samrtan.

Smrtnik m smrtan čovjek (ARj); mrtvac (Par.). V. samrtnik.

Smrtnogrešan pr. u čemu je smrtni grijeh (Nit se može zapovidati ni poslušati u stvari smrtno-grišnoj. Kadčić 231).

Smrtnost ž svojstvo, obilježje, stanje onoga koji je smrtan (ARj). V. umrlost.

Smrtòvnica ž tiskana objava ili službena potvrda o čijoj smrti (ARj; Par.). V. samrtnica.

Smútiti — uznemiriti, ražalostiti; isto što sablazniti (ARj).

Smùtljiv pr. koji prouzrokuje smutnju, sablazan (Njiova taka ženidba bila bi... smutljiva u puku krstjanskomu. Dobretić 580). V. sablažnjiv.

Smútnja ž nemir, uzbuđenje; isto što sablazan pod 2 (Dali jao čoviku onomu, po komu priide smutnja. Terzić 244. V. još Kadčić 253; Ž. II 160 ss.).

Snîžan, snižen pr. isto što ponizan; obično u svezi: s. redovnik, molitva, srce... (ARj).

Snîženost ž, **sniženstvo** s isto što poniznost (ARj).

Snòsiti — odnositi dolje, na jedno mjesto. U svezi: s. nepravdu, teškoću, bol — biti ustrpljiv u teškoći... (ARj; Par.; DDM). Usp. strpjeti se.

Snòšljiv pr. koji podnosi, trpi; koji u vjerskom pogledu ima obzira prema pripadnicima drugih vjera (ARj; Ben.; DDM). V. tolerantan.

Snòšljivost, snosnost ž svojstvo onoga koji je snošljiv; poštovanje, obzir prema pripadnicima druge vjere; dopust sa strane države, da svatko može slobodno ispovijedati svoju vjeru (ARj; Ben.; DDM; Par.). V. tolerancija, tolerantnost.

Sô, sol ž začin, slast; u duh. pogledu: um, pamet, nauk (Vi ste sol zemlje. Mt 15, 13). U svezi: blagoslovljena s. — stvar koja se često upotrebljava u bogoslužju (kod krštenja, blagoslova vode, u blagoslovinama...).

Sobor m isto što sabor. U starijem jeziku (ARj).

Soboran pr. isto što saboran (ARj).

Sobornik m isto što sabornik (ARj).

Sobota ž isto što subota. U zapadnim krajevima (Šurmin 27. V. Belostenec; Skok, ERj III 299; ARj).

Sobotan, sobotni, sobotnji pr. isto što subotan (ARj).

* **Sodàlicij** m pobožno društvo vjernika koje je uređeno kao organsko tijelo (članovi, uprava, pravila...); lat. sodalicium — društvo (usp. Kod. kan. 707; Cr., Pr. 147). Čuje se u naše vrijeme. V. bratimstvo, zajednica.

* **Sodàlist** m član sodalicija, pobožnog društva.

* **Sodalìstički** pr. što pripada sodalistima (Klaić).

* **Sodalìstkinja** ž članica sodalicija (Klaić).

Soleja ž u Ist. crkvi: prostor do ikonostasa gdje se u starini nalazilo carsko prijestolje (Pavić 12); lat. solium — prijestolje.

Solenitat ž svečanost, slavlje, svetkovanje...; lat. solemnitas, rom. solenitate (usp. tal. sollenità). U starije vrijeme (ARj).

* **Solicitácija** ž napastovanje, nagovaranje, osobito nagovaranje na nečedne grijehe; lat. solicitatio — uznemirivanje, napastovanje (usp. Kod. kan. 904; Diz. mor. 1371). V. tentacija.

* **Sȍlidan** pr. stalan, sav, cio, postojan; lat. solidus. Dolazi u crkv. pravu kad je govor o povjeravanju kakva posla većem broju osoba. Takvo povjeravanje može biti dano zasebno, tj. svakomu napose — in solidum, ili zajednički, tj. svima zajedno — collegialiter (usp. Kod. kan. 205; Cr., Pr. 48). Dok se izraz »collegialiter« redovno prevodi (zajednički, zborni...; zborno delegiranje, zborna delegacija), za izraz »in solidum« susrećemo i oblike: solidno delegiranje, solidna delegacija... (usp. Rog. 209). V. zboran.

* **Solideo** m mala kapica što je biskup nosi uvijek, pa i preko mise, a skida je jedino preko glavnoga dijela mise (od posvećenja do pričesti), iz počasti prema Kristu koji se tada nalazi na oltaru. Otud soli Deo — samome Bogu. V. kalota.

Sòpstvo (u starije doba i: **sopstvije;** stsl. sob'stvo, sob'stvije) s — isto što osoba; osobito osoba u Presv. Trojstvu. U starije vrijeme (Dakle su tri Boga? Ne, nego je samo jedan Bog u tri sobstva. J. Filipović I 31. V. Kadčić 123; Knežević 46; Badrić 13).

* **Soteriològija** ž nauk o spasenju ljudi koji je Krist izvršio svojim utjelovljenjem, smrću i uskrsnućem; grč. sōtér — spasitelj, lógos — govor. Usp. Lex. (zw. Aufl.) IX 894 ss.; Klaić.

Sotòna m i ž isto što vrag; hebr. šatan — protivnik. Sotona je protivnik Božjega nauma, Krista, kršćana (RBT 1225 s.). Hebr. je izraz k nama došao preko grč. satanâs, koji dolazi u SP (Mt 4, 10; Mk 3, 26; Lk 11, 18. Usp. Preuschen 1011; Raumer 379; Forcellini V 343), crkv. lat. sanatas, stsl. sotona (Miklošić, DAW XXIV 41; Bartoli 40; Vasmer XII 271). Riječ se nalazi u svim slav. jezicima (Bulat, JF IV 96). Kod nas je obična od 13. st. (Ranjina 128; Kašić 15; Dalla Costa II 19; Stv.: Mt 4, 10. V. i ARj). V. satan, setena, sotonjak, šejtan.

Sotòniti — čini što kao sotona (ARj).

Sòtonski pr. što pripada sotoni, vražji (V. Kašić 29; Terzić 160; ARj). V. satanski.

Sotònstvo s svojstvo, bit sotone (ARj).

Sotònjak m isto što vrag, sotona; smion čovjek, vragoljan (ARj).

* **Sotonjákati** — kleti sa sotonom, predavati sotoni. U okolici Sinja (Š).

Spametljiv pr. koji pripada pameti. U svezi: spametljiva molitva — molitva koja se ne izgovara, nego se obavlja u pameti (Koliko je dila molitve spametljive? J. Filipović I 337). V. pametan.

Spâs m u starije doba naziv za Spasitelja Isusa (usp. RBT 1233): Isuse Spasu moj. Marulić 193. — U svezi: Sveti Spas, Spasov dan — blagdan Isusova uzašašća na nebo (usp. Spasovdan) i u značenju »spasenje« (Ako ne dojde spas. Marulić 32). Danas samo u posljednjem značenju. Usp. Miklošić, DAW XXIV 38; Meillet, Études 226; ARj; Dan.; Par.; Ben.; DDM.

1. **Spasan** ž isto što spasenje (Marulić 53).

2. **Spasan** pr. (stsl. s'pas'n') — spasen, spasonosan (Za uzdržati se u toj spasnoj odluci. Kadčić 343).

Spasati (se), **spasavati** (se), **spasivati** (se) — nesvr. prema svr. spasiti (usp. ARj; Par.; DDM; Ben.). V. spasovati.

Spasen pr. (od s'pas-ên') — spasonosan, spasiteljan: Najposli narediti mu će (ispovjednik) spasenu i dostojnu pokoru i zadovoljnost. Kašić 52. V. Dobretić 16, 136; ARj; Par.

Spasénje (u starije vrijeme: **spasenije;** stsl. s'pasenije) — gl. im. od spasti; radnja kad se tko spasi; postignuće vječnoga života (Bliže jest naše spasenje, nego smo vȅrovali. Bernardin 1. Uputi ga po blagosti tvojoj u putu od spasenja vičnoga. Kašić 97. V. još Mirakuli 9; Kolunić 84; Zoričić 54 i dr.). S. dolazi od Boga, od Krista (usp. Ps 118, 25; 3, 9; Otk 7, 10; 12, 10; 19, 1). Sam je Gospodin s. (Ps 27, 1; 35, 3)... RBT 1229 s. — Stariji oblik danas samo kad se nazdravlja (u Ist. crkvi): Na spasenije! (ARj, DDM). Usp. spas, 1. spasan, spasiteljnost.

Spasenjski pr. što se odnosi na spasenje (ARj).

Spasikraljice — početne riječi i naziv molitve (u starijem jeziku. Terzić 442), prema lat. »Salve, Regina«, što se danas prevodi: Zdravo, Kraljice!

Spàsitelj m onaj koji spašava. Od starine obično o Isusu koji je svijet spasio (Otac posla sina svoga spasitelja od svijeta. Ranjina 230. Evo kralj tvoj dojde k tebi pravični spasitelj. Glavinić 251. Usp. još Raumer 356 s.; Meillet, Études 314; Starine 35, 431; Kolunić 37; Zoričić 36; Terzić 7).

Spasiteljan (stsl. s'pasitel'n'. Ms Vat 70 d) pr. — koji spašava, spasonosan (Bernardin 194; Kadčić 187). V. spasonosan.

Spàsiteljica, spàsiteljka ž prema m spasitelj. Redovno o Majci Božjoj.

Spasiteljnost ž, **spasenost** ž, **spasiteljstvo** s — spas, spasenje. U starije doba (ARj).

Spàsiteljski pr. što pripada Spasitelju; spasiteljska misija (Dok. 143), uloga (Dok 181)... V. ARj.

Spásiti (se) — izbaviti (se), osloboditi (se), oprostiti (se) grijeha. Aktivno o Isusu, koji je svijet spasio; refl. i pas. o čovjeku, duši koja se spašava (Božanstvena stvar jest nastojati spasiti duše. Terzić 202. Oli to može učiniti i čovik spašen oli anđeo iz raja? Kadčić 111. V. ARj; Par.). Usp. spasiti (se).

Spasònosan pr. koji donosi spas, spasenje, a to može biti: nauk, zapovijed, opomena, strah, pokora... (Knežević 146; Kanižlić 67; Tem. dok. 17; ARj; Par.). V. spasiteljan, spasovan.

Spasovan pr. isto što spasonosan (Ovi pak sakramenat oliti ženidba uzrokuje milost Božju i spasovnu. Dobretić 457. V. Dalla Costa I 46).

Spasovati — 1. isto što spasati; 2. svetkovati Spasovdan. V. ARj; Par.; Vuk; IB.

Spȁsovdan m (u starije vrijeme: S'pasov' d'n', Spasov dan; u nar. pjesmi i: Spasov danak) — dan u koji se svetkuje uzlazak Isusov u nebo (ARj; Par.; DDM; Ben.). V. Ašenzija, Spas, Spasovlje, Uzašašće.

Spasovište s mjesto gdje se svetkuje Spasovdan (Vuk; IB; Ben.; Par.).

Spasovlje (ARj), **Spȁsovo** (ARj; Par.; DDM; Kn. 173) s — isto što Spasovdan.

* **Spȁsovski** pr. što pripada Spasovdanu. U svezi: s. dani — tri dana pred Spasovdan (Par.). V. rogacioni.

Spȁsti (se) (stsl. s'pasti) — isto što spasiti se (Rodiv sinka stavi na slami u jasla... ka nas jesu spasla. Marulić 201. Biti ćemo spaseni. Terzić 409. Usp. Miklošić, DAW XXIV 38; ARj; Par.).

* **Spiritist(a)** m čovjek koji se bavi spiritizmom; crkv. lat. spiritista (Ž. II 113).

* **Spiritìstički** pr. što se odnosi na spiritizam, spiritiste.

* **Spiritìstkinja** ž žena koja se bavi spitizmom (Klaić).

* **Spiritìzam** m (u širem značenju) vjerovanje u duhove, čašćenje duhova; (od prošloga stoljeća, u užem i pravom značenju) nauk i vještina u dozivanju duhova i razgovaranju s njima s ciljem da se saznaju tajne stvari ili da se proizvedu neobične pojave (redovno to biva preko medija); lat. spiritismus (spiritus — duh), tal. spiritismo. Usp. Lex. IX 729 s.; Diz. mor. 1385 s.; Noldin, De praec. 164 ss. V. špiritizam.

* **Spiritizírati** — baviti se spiritizmom, održavati spiritističke seanse, zvati duhove (Klaić).

* **Spiritùal** m — 1. član ogranka Franj. reda, koji je u počecima Reda htio savršeno slijediti primjer sv. Franje i prvih drugova, osobito u siromaštvu, bez obzira na razvoj Reda i na prilike (usp. Lex. IX 730 ss.); 2. svećenik koji redovničke i svećeničke kandidate upućuje u duhovni život; lat. spiritualis, tal. spirituale — duhovan (usp. naziv »director spiritus« u Kod. kan. 588, 1358, 1360). V. špiritual.

* **Spirituálnost** ž duhovnost; način za stjecanje moralne savršenosti; škola pojedinih duhovnih učitelja, pojedinih redova (kao npr. benediktinska, franjevačka, dominikanska... spiritualnost); lat. spiritualitas, tal. spiritualità (usp. Diz. mor. 1386 s.). U naše vrijeme. V. duhovnost.

Spjevalac m isto što pjevač (Dočiem se dospiju letanije, i spjevaoci slide. Kašić 281).

Spȍmen m sjećanje, uspomena; posebno: 1. treći stupanj crkv. slavlja (Tem. dok. 71; Čs 1054; Ms 82*. V. stupanj); 2. prije konc. obnove: posebne molitve u misi i časoslovu u čast sveca, svetkovine koja se svetkuje zajedno s drugom glavnom svetkovinom dana (Sch.-P. 268; Št. I 345). U svezi: s. svih vjernih mrtvih — isto što dušni dan (Čs 3048. Usp. dušan). V. komemoracija, uspomena, uspomenuće.

Spomena ž, **spomenak** m, **spominak** m, **spominjak** m — sjećanje, uspomena; spominjanje u molitvi, svetkovanje. U starije doba (ARj).

* **Spȍmendan** m (od spomen i dan) — 1. obljetnica smrti mučenika, svetaca... (Kn 180. V. godišnjica, obljetnica); 2. isto što spomen pod 1 (Tem. dok. 70; Čs 1079 i passim; Ms 83* i passim). V. komemoracija.

Spomenúće gl. im. od spomenuti; uspomena, svetkovanje, svetkovina. U svezi: činiti s. — svetkovati. U starije vrijeme (ARj).

Spoménuti — sjetiti se sveca, svetkovine; izmoliti molitvu u čast sveca, svetkovine koja se slavi s drugom glavnom svetkovinom dana (Na dupl. I. cl... ima se spomenuti svaka nedjelja. Sch.-P. 269. V. komemorirati). U svezi: spomenuti se mrtvih — za mrtve se pomoliti ili učiniti koje dobro djelo; Spomeni se nas, Gospodine... i sl. — pomisli na nas, štiti nas, ne zaboravi nas, pomozi nas..., Gospodine! Otud naziv »Spomeni se« za poznate molitve Majci Božjoj i sv. Josipu.

Spominati, spominjati, spomenivati nesvr. prema svr. spomenuti (ARj).

* **Spònzalije** ž mn. isto što vjeridba; lat. sponsalia (Klaić).

Sposvetiti — ukloniti, izgubiti posvetu (Kad se razumi sud sveti sposvećen, t.j. da je izgubio posvećenje. Kadčić 89). V. eksekrirati.

Spòticanje gl. im. od spoticati (se); isto što sablazan (Zagoda: Rim 14, 13).

Spòticati se — udariti nogom o nešto i posrtati; isto što sablazniti se (Dobro je... ne činiti ono, na što se tvoj brat spotiče. Vuk i Zagoda: Rim 14, 21).

Spovidjeti (se), **spovjediti** (se) — isto što ispovjediti se (Ere se mnozi gredu spoviditi. Starine 23, 127. V. još ARj; Kolunić 41; Marulić 149).

Spovijed, spovijest ž isto što ispovijed. U starijem jeziku (Počine spovid' općena... Starine 23, 127. V. Kolunić 139; ARj).

Spovijedan pr. koji pripada spovijedi (ARj). V. ispovjedan.

Spovijedati (se) — nesvr. prema svr. spovidjeti (se). U starije doba (Virujem stavnom virom i spovidam svaka. Kadčić 554. V. Marulić 37. — Pitaj, koliko e vrimena da se ni spovidal'. Starine 23, 127. Spovijedajte jedan drugome grijehe vaše. Ranjina 215. V. Kolunić 49, 68). Usp. ispovijedati.

Spovjednik (rjeđe: **spovijedac, spovijedalac, spovjeditelj**) m — isto što ispovjednik pod 1 i 3 (Kad grêšnik' est' pred' spovêdnikom'. Starine 23, 127. V. Kolunić 105; Kašić 394; ARj).

Sprednica ž isto što antifona. U nekih starijih pisaca (ARj).

Sprednìčar m — 1. tko u koru pjeva ili govori sprednicu; 2. knjiga u kojoj su sprednice. ARj.

Sprȅma ž ono što se spremi; isto što oprema (ARj).

Sprohod m isto što sprovod (ARj).

* **Sprohoditi** — isto što sprovoditi. U Istri (Š).

Sprohođenje gl. im. od sprohoditi; sprovod (Dalla Costa I 211).

Sprositi — isto što isprositi (S volju tvoju... oćeš' sprositi od Boga milost za t'voe grihe. Kolunić 47).

Sprovesti — pratiti, otpratiti do groba, sahraniti; voditi sprovod (ARj; Par.).

Sprȍvod (u starini i: **sprevod**) m — pratnja; posebno: pogrebna povorka, sahrana mrtvaca, pogreb (Neima se dati dio... svića koje bratimi nose u združenju sprovoda. Dalla Costa I 199. V. Terzić 209; Sch.-P. 483; Cr., Pr. 236; Spr. 10. Usp. eksekvije, funeral, funeralije, mortorij, mrtvorij, pogreb, pokop, pratnja, provod, sahrana, sahranjenje, sprohod, sprohođenje, sprovodište, sprovođe, tumba, ukop, zakapanje); 2. isto što procesija (Općenski procesiuni, sprovodi ili sveta pomoljenja... Kašić 292).

Sprȍvodan, sprevodan pr. koji se odnosi na sprovod: sprovodna misa (Ms 227*), služba (Spr. 29)... V. ARj. Usp. pogreban, pokopan, ukopan.

Sprovodište, sprevodište s — 1. isto što sprovod pod 1 (ARj); 2. mjesto pogreba, ukopa (Par.).

Sprovòditi nesvr. prema svr. sprovesti. U starijih pisaca (Bila jest svedni dužnost paroka... sprovoditi mrtve. Dalla Costa I 47) i danas u Dalmaciji (Š). V. sprohoditi, pratiti.

Sprovodnina ž prinos što se daje za sprovod (Par.). V. ukopnina.

* **Sprovodnjak** m član sprovoda (Par.).

* **Sprovođe** s isto što sprovod (Jurin, Rad 315, str. 175).

Srẽditi — urediti; posebno: 1. pričestiti, dati popudbinu bolesniku; refl. s. se — primiti sve vjerske utjehe na smrti (ARj c; Par.); 2. učiniti koga redovnikom (ARj d.); 3. oduzeti kleriku crkv. odijelo i povratiti ga među svjetovnjake (Tko može srediti...? Može srediti svaki biskup. Kadčić 30. V. još Dalla Costa II 123; Rog. 320). Usp. degradati, svrći.

Srednik m isto što posrednik. U starije doba o Isusu i svećeniku kao posredniku između Boga i ljudi (Najprvi... općeni odvitnik i sridnik... jest Isukrst Gospodin naš. Kadčić 47. Budući misnik sridnik među Bogom i među pukom. 101).

Sredòposnica ž sredoposna nedjelja, četvrta nedjelja korizme (v. nedjelja). U mn. (sredoposnice) posti četiriju vremena u kojih se srijede poste (ARj).

* **Sredopost** m, **sredopošće** s, **sredopošnica** ž — sredina korizme (Par; ARj).

Sredòpostan pr. što pripada sredini posta. Samo u svezi: sredoposna nedjelja — četvrta nedjelja u korizmi (ARj; Par.). V. sredoposnica.

Sredorusa ž četvrta srijeda poslije Uskrsa (ARj; IB). V. srijeda.

Sredostanac, sredostatelj, sredostatnik, sredostavac, sredostavnik, sredavac, sredovnik, sredustatnik, sredustavac, sredustavnik m — isto što posrednik. O Isusu, svecu, svećeniku, koji posreduje za ljude pred Bogom. U starijem jeziku (ARj).

Sredostanica, sredostatiljnica, sredostavnica ž isto što posrednica. O Bogorodici koja posreduje za ljude kod Boga (ARj).

Sređenje gl. im. od srediti; isto što svrgnuće pod 2 (Sredjenje jest jedna pedipsa

samima crkovnjakom pristojna, po kojoj crkovnjak za života odmeće se u sve i po sve od nadarja, od bolesti i od reda. Dalla Costa II 203. V. Kadčić 28; Rog. 211).

Sređivati (se) nesvr. prema svr. srediti (S oblastju Boga svemogućega,.. svržujemo, sređujemo i svukujemo tebe od svakoga reda. Kadčić 29. V. Dalla Costa II 203).

Srȅtenje (crkv.-slav. **sretenije)** — gl. im. od sresti; naziv za blagdan Ist. crkve, koji se svetkuje po novom kalendaru 2. a po starom 14. veljače; podsjeća na susret sv. Šimuna s Isusom u Hramu (usp. Jagić 300; ARj; Vuk; Ben.; Pavić 129). V. Svijećnica.

Srijèda ž sredina, središte; srednji, četvrti dan sedmice (v. sedmica). Od 13. st. (Kolunić 11; Banovac 238; ARj). Često u svezi: čista s. — prvi dan korizme, jer sve ima biti čisto od mrsa (Zabranjuju se mise mrtačke govorit... na čistu sridu. Dobretić 376. V. Terzić 374; Št. I 425); pepeljava ili pepelna s. — također prvi dan korizme, jer se taj dan vjernicima posiplje glava pepelom (v. pepelnica); prepolovna s. — s. koja je u sredini korizme (v. sredoposnica); velika s. — s. Velikoga tjedna; svijetla s. — prva s. po Uskrsu; sredorusa s. — četvrta srijeda po Uskrsu... V. Miklošić, DAW XXIV 4; Meillet, Études 207; ARj; Dan.

Sròdstvo s (stsl. s'rod'stvo) — odnos, veza među rođacima; rod, svojta. Srodstvo može biti: naravno, duhovno, građansko... i po kanonskom pravu (kan. 1076) priječi sklapanje ženidbe (sada: naravno, krvno s. u ravnoj lozi uvijek, a u pobočnoj do trećega koljena uključivo; duhovno s. — koje nastaje samo po krštenju — između krštenoga, krstitelja i kuma. Usp. Bel. II 81 ss.; Rog 153 ss.; Št. II 167). — U nekih je pisaca s. isto što tazbina (usp. Cr., Pr. 208). V. konsangvinitad, rod, rodstvo, svojbina.

Stabat Mater (lat.) — Stala Majka; početne riječi i naziv poznatog lit. spjeva o bolima Majke Božje koji potječe iz 14. st. (usp. Diz. mor. 1395 s.).

Stadan, stadben, stadbenski pr. koji pripada stadu; pren. koji pripada duh. stadu, župi; isto što župni. U nekih starijih pisaca (ARj).

Stadbenik m isto što župljanin, župnik. U starijem jeziku (ARj).

Stadničar m duhovni pastir, biskup (ARj).

Stȁdo s pren. izraelski narod koji Bog vodi kao pastir (Ps 95, 7); Kristovi sljedbenici, koje Isus zove »malo stado« (Lk 12, 32) i čuva kao dobri pastir (Iv 10, 11). V. RBT 835 s.; Glavinić 244; Kadčić 181; Dok 97. Usp. ovca, ovčinjak, pastir.

Stàjalište s — 1. mjesto gdje se stane za vrijeme euharistijske procesije (Prič. 45); 2. isto što postaja pod 2 (Š).

Stȃlež (rjeđe: stališ. ARj; Št. I 243) m — klasa, razred, zvanje. Često u svezi: duhovnički s. (Bel. I 151), svećenički s. (Bel. I 165; Sch.-P. 748), redovnički s. (Bajić 117; Sch.-P. 748), ženidbeni s. (Sch.-P. 749).

Stala Majka (v. Stabat Mater).

Stan m mjesto gdje se stanuje. U svezi: vječni stanovi — nebo, raj (Čs 117).

Stanište (stanišće) s mjesto stanovanja, prebivališta; posebno: 1. isto što sjemenište (v. primjer iz st. jezika s. v. seminar); 2. isto što samostan (U ovi stanišći oliti manajstiri sabirali bi se svi dijaci. Dalla Costa I 51).

Stánje gl. im. od stati. U svezi: knjiga o stanju duša (ili: stanje duša) — jedna od župskih knjiga u koju župnik bilježi imena pojedinih članova obitelji, kao i naravne, vjerske, moralne i druge prilike u kojima žive pojedinci i obiteljske zajednice njegove župe (Rog. 396), prema lat. liber de statu animarum (usp. Kod. kan. 470).

Stȁrac m star čovjek, starješina, poglavar; 1. crkveni starješina kod bosansko-hercegovačkih krstjana, predstojnik »hiže« (Šanjek 99, 201); 2. redovnik, kaluđer, prema ngrč. kalógeros — dobar starac (Dan.; ARj b.d. — V. kaluđer).

Stȁrateljstvo s služba staratelja; vjersko-dobrotvorna ustanova kod pravoslavnih, koja ima postojati u svakoj crkv. općini, a svrha joj je širiti vjerku i crkv. svijest i kršćansko milosrđe (Cr., KP II 2, 278).

Stȁriji (komp. od star) — crkv. poglavar, redovnički starješina (Možemo pak slobodno zanikat posluh našemu starijemu, kad bi nam štogod zapovidio, što bi bilo protiva reguli. P. Filipović 14).

Starjèšica, starjèšinica ž redovnica koja upravlja redovničkom zajednicom (Dalla Costa I 115; Cr., KP II 2, 38 s.; DDM). V. generalan, glavarica, glavoredica, nadstojnica, poglavarica, predstojnica, provincijalan.

Starjèšina m i ž nadstojnik, poglavar; posebno: 1. crkveni poglavar uopće (Biskupi i ostale starišine crkvene i od redova. Dobretić 137. V. Kadčić 266; Cr., KP I 453. Usp. DF: 1 Tim 5, 19); 2. poglavar kod redovnika (Starišine pak reda u zapovidanju imadu bit razboriti. P. Filipović 15. V. Cr., KP II 2, 46); 3. poglavarica kod redovnica (ARj s.v. 2. starješina). Usp. glavoredník, poglavar, stariji. U svezi: svatovski s. — isto što stari svat (ARj. V. svat).

Starjèšinka ž isto što starosvatica (ARj).

Starjèšinski pr. koji pripada crkv. ili redovn. starješini: starješinska privola (Cr., KP I 455), starješinske zapovijedi (Cr., KP II 2, 144). V. poglavarski.

Starjèšinstvo s dostojanstvo i vlast crkv. ili redovn. starješine (Cr., Pr. 31).

Starojko, starejko m isto što stari svat (v. svat). ARj.

*** Starokàtolički** pr. što pripada starokatolicima (DDM; Ben.).

*** Starokàtolik** m naziv za katolike koji nisu htjeli prihvatiti dogmu papine nepogrešivosti (v.), koja je proglašena na I. vat. koncilu (18. srpnja 1870.) i organizirali su posebnu crkvu: Starokatolička crkva. V. Lex. (zw. Aufl.) I 398 ss.; Ben.; DDM.

*** Starokàtolikinja** ž prema m starokatolik.

*** Starokršćanski** što pripada starom, prvotnom kršćanstvu: starokršćanske crkve (Ostojić, B. I 440)...

Staroslàvenski, staroslòvenski, starocrkvenoslàvenski, crkvenoslàvenski pr. što pripada starim Slavenima. Redovno kao atribut uz riječ »jezik« ili »bogoslužje«, koje su uveli Sv. Braća Ćiril i Metodije (usp. ARj; Par.; Ben.; Kn. 28). V. Uvod.

Starosvat m isto što stari svat (ARj). V. svat.

Starosvatica ž žena staroga svata (ARj). V. starješinka.

Starosvatiti — moliti koga da bude stari svat (ARj; Par.).

Starosvatovati — biti stari svat (ARj).

Starosvatski pr. koji pripada starom svatu (ARj).

Starosvatstvo s čast i služba staroga svata (ARj; Ben.; Par.).

Staròvjerac m starovjeran čovjek (ARj; Par.; Ben.).

Staròvjeran pr. koji je stare vjere (ARj; DDM).

*** Staròvjerka** ž starovjerna žena, žena grčkoist. obreda (Par.; Ben.).

Staròvjerski pr. što pripada staroj vjeri (ARj; Ben.).

Starovjérstvo, * staròvjerje s nauk, vjera starovjeraca (ARj; Par.).

*** Starozávjetan** pr. koji pripada Starom zavjetu (v. zavjet). Usp. Bakšić 67; Ben.; DDM.

Státua ž sveti kip; lat.-tal. statua (Divojka vrlo vruće moljaše se prid jednom statuom iliti prilikom svete. J. Filipović I 303. Usp. još Sch.-P. 297). V. kip, štatua.

Stȁtut m zakon, norma, uredba; ustanova, zakon, prema kojem se upravlja neko pravno biće, društvo, zajednica; pravila različitih pobožnih udruženja, bratovština (Kod. kan. 689, 715; Rog. 579), kapitula (Kod. kan. 410; Bel. I 8; Rog. 295); lat. statutum (od statuere — postaviti, odrediti, odlučiti). Usp. Diz. mor. 1401 s. V. štatut, ustanova.

*** Stȁtutaran** pr. što je u obliku statuta, po statutima; crkv. lat. statutarius, tal. statutario. U novijih pisaca (Rog. 496).

*** Stavròfor** m u pravoslavnih: 1. viši svećenik (protojerej, protoprezviter) odlikovan pravom da o vratu nosi zlatni križ: protojerej-krstonosac, krstonosni protoprezviter; 2. nosač križa pri crkv. svečanostima; grč. staurós — križ, foreús — nosač. Klaić.

Stȅga ž radnja kojom se tko ili što steže, stiskanje; ograničavanje slobode, pokoravanje određenim propisima, red, zapt; različiti propisi koji uređuju vanjski crkveni, redovnički život, obično u svezi: crkvena s. (Bel. I 26; Št. II 377; Cr., Pr. 241), duhovnička s. (Rog. 521), redovnička s. (Cr., Pr. 134). V. disciplina.

*** Stepènički** pr. što pripada stepenicama. U svezi: s. psalmi — isto što psalmi graduali (Kn. 173). V. 2. gradual.

*** Stigma** ž (u mn., prema grč., **stigmata** s) — znak Isusove muke na tijelu svetaca koji imaju stigmatizaciju (Vjesnik đak. bisk. XI — 1958 — br. 1, str. 2); od grč. stígma (ubod, znak, žig na čelu i rukama pobjeglih robova, uhvaćenih neprijatelja).

* **Stigmatizácija** ž odlikovanje znakovima muke Isusove, mistično, vidljivo ili nevidljivo. Obično s. označuje primanje vanjskih znakova, rana na rukama, nogama, prsima, kako su to imali neki sveci, npr. sv. Franjo Asiški (Lex. IX 829 ss.) Od crkv. lat. stigmatizatio, a to od grč. stigma (v. stigma).

* **Stigmatizírati** — dati znakove Isusove muke. O Bogu koji tako odlikuje poneke svece (Vjesnik đak. bisk. XI — 1958 — br. 1, str. 2). Naziv potječe od crkv. lat. stigmatizare, a to od grč. stigma (v. stigma).

Stìhar m u Ist. crkvi: duga haljina s rukavima i prorezom za glavu. Nose je đakoni, svećenici i arhijereji pri bogoslužju. U rimskom obredu stiharu odgovara alba (Kov. 26 s.; Kn. 109; Svezn. s. v.; ARj). Od srgrč. sticharion (Bailly s. v.; Skok, ERj III 334).

* **Stihíra** ž u Ist. crkvi: pjesma s mnogo stihova (Kov. 15; Svezn. s. v.); od grč. stichērēs ili stichērós — pisano u versima (stichos — stih, redak, veras). V. Bailly s. v.; Chassang s. v.

Stìlit(a) m svetac, pokornik koji je — u staro vrijeme — živio na stupu (grč. stylítēs, stýlos — stup). Takvi su stupovi bili od drveta ili kamena, 3—18 m visoki. Imali su prsobran, mjesto za kućicu. Odozgor su bili otvoreni. Neki su pokornici stali na takvu stupu više godina (sv. Simun 68 godina...). V. Lex. IX 871 s.; Rog. 487. Usp. 2. stupnik.

* **Stìpendij** m prinos koji vjernici daju svećeniku da na njihovu nakanu služi misu (usp. Kod. kan. 824 ss.); lat. stipendium — vojnička plaća, danak, prinos, carina (Sch. — P. 360; Kn. 20; Rog. 324; Cr., KP II 2, 193). V. doprinos, milostinja pod 4, štipendij, štipendija.

Stójnica ž velika uskrsna svijeća. U Dalmaciji (Š).

Stô, stol m stolac, stolica, trpeza. U svezi: Rimski, Sveti Stol Apostolski — Sveta Apostolska Stolica (Ovdi po Stol apostolski razumi se papa. Kadčić 285. V. Starine 35, 429 i 430. Usp. Stolica); Okrugli Stol, Rimski Okrugli Stol — jedno od tri sudišta Sv. Stolice (Cr., Pr. 63, 300), prema lat. S. Rota Romana (v. 1. Rota); Nadb. Duhovni Stol — sjedište nadb. crkv. uprave, ordinarijat u Zagrebu (Rog. 206; Sch. — P. 216); biskupski stol — sjedište biskupske vlasti (Kadčić 238), prihodi za uzdržavanje biskupa (Cr., Pr. 258), prema lat. mensa episcopalis (usp. Kod. kan. 1356); Stol Gospodinji — oltar, euharistijska gozba, pričest (Ms 40), prošnja milostinje (Prav. 10); dvostruki stol — stol Božje riječi, SP, i stol Euharistije, Kristova tijela (Ms 13, 46; Dok. 601).

Stôla ž lit. odjeća (duga 2,50 m, široka 8—10 cm) koju nose đakon, svećenik i biskup dok obavljaju neke lit. čine. To se lit. ruho ispočetka i na Istoku i na Zapadu zvalo orarium (v. orar). Ime »stola« povezano je sa svjetovnom grčkom i rimskom nošnjom. U kl. lat. jeziku stola (grč. stolé) zove se duga gornja haljina, što su je nosile odlične grčke i rimske gospođe, bogati patriciji, pa i kraljevi, a onda poganski svećenici. S nepromijenjenim imenom i oblikom ušla je ta haljina iz svakidašnje upotrebe u kršćanske bogoslužje. U prvo je kršćansko vrijeme bila, kao alba, od bijelog lanenog platna, te je pokrivala cijelo tijelo, osim glave i vrata. Kao ures imala je zlatan i grimizan trak tako prišit, da ju je kao ukrasni rub resio, idući oko vrata i sprijeda s obje strane preko prsiju. U tom se obliku uzdržala stola kao potpuno odijelo do 6. st. Kad se je alba razvila u samostalnu lit. haljinu, stola se tako preinačila da je posve otpalo platno, koje je prije pokrivalo cijelo tijelo, a ostao je samo onaj uski u bojama izvezeni rub, na koji je tada preneseno ime cijele haljine (usp. Diz. lit. 424 ss.; Lex. IX 838 s.; Du Cange II 964 s.; Forcellini V 646; Sch. — P. 309 s.; Kn. 101). Obično od starine (Diakon biti će obučen... stolom priko livoga ramena. Kašić 141. V. još Kadčić 163; Sch. — P. 310; Kn. 200...). Usp. nadramenica, riza, štola.

Stòlac m stolica. U svezi: Stolac apostolski, rimski, biskupski... — sjedište papinske, biskupske... vlasti (Mogu... ulazit u monastire rečeni koludrica, kojim je dopuštena oblast od Stoca apostolskoga. P. Filipović 19). V. stolica.

Stôlan pr. koji pripada stolu. U svezi: stolna crkva — glavna crkva u mjestu gdje boravi biskup (Dan' u Mod'rušah', juna miseca, u našoj stol'noj crikvi. Šurmin 268. Svaka stolna crkva ima najmanje imati jedan semenarij. Dalla Costa I 88. V. još Kadčić 92; Bel. I 280; Ivanošić 180; Št. I 357; Cr., Pr. 227. Usp. katedrala); stolni kaptol — kaptol koji pripada stolnoj crkvi (Cr., KP II 1, 181; Pr. 83). V. katedralan, sustolan.

* **Stolàrina** ž prinos koji se daje župniku ili crkvi prigodom stanovitih obrednih čina što ih župnik ne vrši čitavoj župi nego pojedinom župljaninu (usp. Lanović 141; Sch. — P. 369); od lat. stola, iura stolae. V. štola, štolarina.

* **Stolàrinski** pr. što se odnosi na stolarinu, npr. stolarinska pristojba (usp. Rog. 471; Lanović 4). V. štolarinski.

Stòlica ž stol, stolac; sjedište uprave, vlasti. U svezi: biskupska, patrijarška, papinska... s. — sjedište crkv. uprave biskupa, patrijarha, pape... U novije doba. Izrazi: Rimska, Apostolska ili Sveta S. — znače redovno ne samo »papa« nego i kongregacije, sudišta i uredi, preko kojih papa obično rješava poslove čitave Crkve (usp. Rog. 90; Cr., Pr. 11; Bel. I 6, 35, 112 i dr.). V. sjedalište, sto, stolac.

Stoličar m čovjek koji se u crkvi brine o stolici, propovijedaonici (Belostenec). ARj.

Stólnica ž isto što katedrala. Govori se u Splitu (Š).

Stôlnjak m isto što oltarnik (Št. I 401; Ms 40).

Stolòvati — vladati, upravljati; posebno: 1. upravljati Crkvom, biskupijom...; 2. boraviti u sjedištu biskupije, u župi (U gradu di stoluje biskup. Dalla Costa I 88. Duhovni pastir stoluje — resideat — kod svoga stola. Št. II 391).

Stolstvo s pravo na stol, sjedalo u crkvi, u koru (Vlastito ime od nadarja uzdrži se posidujući misto pristojno, kakono sidališće u koru oli stolstvo. Dalla Costa I 244).

* **Stòlun** m široka stola što je nosi đakon u vrijeme pokore (adventa i korizme) preko mise od evanđelja do pričesti kad ne nosi dalmatike; od tal. stolone, a to od stola (v. stola). U Dalmaciji (Š).

Stòmanja ž isto što alba; od mlet. stamegna, stamigna — prosta pređa od kozje dlake. Dosta često u starije doba, a i danas u nekim krajevima (ARj; Boerio 700; Skok, Sl. 3, 59; ERj III 338; Št. I 427).

Stomorina ž svetkovina sv. Marije (Velika, Mala Stomorina — Velika, Mala Gospa); lat. sancta Maria, rom. santa Marina. U starijem jeziku (ARj s. v. 2. stomorina; Mažuranić IX 1374...) i danas u Rijeci, po Riječkom primorju (ARj), u Istri (Jardas 76).

Stôžeran pr. koji pripada stožeru; poglaviti, glavni. U svezi: stožerne kreposti — kreposti (razboritost, pravednost, umjerenost, jakost) koje obuhvaćaju sve druge moralne kreposti (usp. Ž. II 50 ss.; Bajić 176, 177, 190, 211 i dr.).

* **Stôžernički, stožerski** pr. što pripada stožernicima (Stožerničkom zboru stoji na čelu dekan. Cr., Pr. 56. V. ARj; Par.). Usp. kardinalski.

Stôžernik m isto što kardinal. U starije doba rjeđe (ARj), a danas obično (IB; Par.; DDM; Cr., Pr. 55 i passim).

Stožerstvo (ARj), * **stožerništvo** (Par.; Cr., Pr. 134) s — čast i služba stožernika. V. kardinalat.

Strâh m u svezi: s. Božji, Gospodnji — jedan od darova Duha Svetoga po kojem se onaj, tko ga ima, boji uvrijediti Boga zbog neizmjernoga Božjeg veličanstva i vječne kazne (usp. RBT 1271 s.): Načalo mudrosti est' strah' gospodan'. Starine 23, 152. V. još J. Filipović I 177; Zoričić 11; Bajić 235; Ž. II 120.

Stràžac m tko nešto čuva, čuvar, stražar. Posebno: 1. o Bogu koji čuva ljude (ARj b); 2. o anđelu čuvaru kojega ima svaki čovjek (Njihovi anđeli straščí to jim objavljuju. Kadčić 370). V. čuvalac, stražanilo, stražanin, stražar.

Stražànilo s u svezi: anđeo stražanilo — isto što stražac pod 2. U Vojniću kod Sinja (Š).

Stràžanin m (stsl. stražanin') — isto što stražac, osobito pod 2 (Sveti angele Božji, budi sa mnom stražanin. Kašić 115. V. još Banovac 30; Terzić 56; J. Filipović I 67).

Stràžar, stražbenik, stražnik m — isto što stražac, osobito pod 2. U starije vrijeme (ARj). Negdje (npr. u okolici Metkovića) stražar je čuvar sv. Groba u Velikom tjednu. V. grobar, žudio.

Strelòvit pr. brz poput strijele. U svezi: strelovita molitva — kratka i usrdna molitva koja poput strijele brzo prodire u nebo (ARj a. c; Sch. — P. 595). V. uzdah.

Strìženje gl. im. od strići; šišanje vlasi. U svezi: prvo s. — šišanje kod stupanja u klerički stalež (Prvo striženje oliti prva tonsura. Dobretić 280. V. i 277, 284). Usp. tonsura.

Strôjnik m upravitelj, starješina; zajednički naziv »poglavitih krstjana«, »gosta« i »staraca« Crkve bosanske (ARj; Šanjek 98, 201).

Strpjeti (se) — iz vrhunaravnih pobuda rado podnijeti teškoće života (Svaka su strpili... ki su pak jimili krunu vičnje slave. Marulić 200. V. Ben.; DDM). Usp. snositi, ustrpjeti se.

Strpljénje gl. im. od strpjeti (se); isto što strpljivost (Ben.; DDM; Marulić 173).

Strpljiv pr. koji iz vrhnunaravnih motiva mirno podnosi bol i teškoće života (Marulić 176; Bajić 216; Ž. II 300). V. ustrpljiv.

Strpljivost ž isto što pacijencija (Ž. II 299 s.; RBT 1275 s.; Bajić 216). V. strpljenje, ustrpljenje, ustrpljenost, ustrpljivnost, ustrpljivost.

Studénac m izvor, bunar, kladenac. U svezi: krsni s. (ili samo »studenac«) — mjesto u crkvi gdje se čuva krsna voda i dijeli sakramenat krštenja, krstionica (ARj b; Kn. 83; Inic. 92, 93; Kršt. 30). V. kupelj.

Stupajnik m (ARj), * **stupajnica** (Št. II 9, 114) — u misi psalam, molitva između poslanice i evanđelja. V. 1. gradual, postupnik, 1. stupnik.

Stûpanj m prednost lit. slavlja. Prije obnove II. vat. sabora razlikovalo se: duplex primae — secundae classis, duplex maius, duplex, semiduplex i simplex. Zatim kod prve obnove bilo je: festum primae, secundae, tertiae, quartae classis. U konačnoj koncilskoj obnovi imamo: prvi stupanj — svetkovina; drugi stupanj — blagdan; treći stupanj — obvezatan, neobvezatan spomen (spomendan). V. Tem. dok. 68; Čs XIV s.; Ms 82*. Usp. rit. **Kod pristupa odraslih sv. krštenju razlikujemo 3 stupnja**: obred primanja među oglašenike, izbor, slavljenje sakramenata (Inic. 8).

1. **Stupnik** m isto što stupajnik; od stupati (Zašto se zove stupnik? Jer se piva, dokle služitelj... ulazi po skalam. Kadčić 99. V. ARj; Par.).

2. **Stupnik** m pokornik, pustinjak koji živi na stupu; od stup (usp. stsl. stl'p'nik'). Jagić 300; ARj; IB. V. stilita, stupnjak.

* **Stupnjak** m isto što 2. stupnik (Rog. 487).

Stvâr ž u crkv. govoru isto što podloga (ARj 2. b). U svezi: Stvari apostolske — naziv knjige NZ (Čtenje stvari apostolskih. Bernardin 104 i 105. Kako se štije i u stvarma apoštolskim. Dobretić 53), koja se danas obično zove »Djela apostolska« (v. djelo).

Stváralac m isto što stvoritelj (ARj; Par.; Ben.).

Stvárati (stsl. s'tvarjati, s'tvarati) — nesvr. prema svr. stvoriti (Kako reče Bog čovika stvarajući. J. Filipović I 7). V. tvoriti.

Stvôr m (u 17. i 18. st. i: **stvora** ž; stsl. s'tvor') — što je stvoreno, učinjeno; posebno: 1. sve što postoji izvan Boga (On zgora, ki gleda, stvoritelj od svakoga stvora. Marulić 27); 2. isto što podloga (Za učiniti jedan sakramenat dvi stvari se hoće: prvi stvor... i rič. Dalla Costa I 129). V. sazdanje, stvorenje.

Stvoran pr. koji ima moć stvaranja; koji je stvoren. U starije doba (ARj).

Stvorénje (u starije doba: **stvorenije**; stsl. s'tvorjenije) — gl. im. od stvoriti; što je stvoreno, stvor (Spasen bude človik i ljudsko stvorenje. Marulić 179. Čovik jest stvorenje. J. Filipović I 79. V. još Glavinić 197; Kadčić 73 i dr.).

Stvòritelj, stvorac (u starini i: **stvornik**; stsl. s'tvoritel', s'tvoritelj'. Usp. Miklošić, DAW XXIV 37) — tko stvara, koji je stvorio. Redovno samo o Bogu (Tada zapovidi i reče meni stvoritelj od fsega. Zadarski 1. 50. Prići, Duše Stvoritelju. Kadčić 376. Jedan je stvorac svih. Marulić 100. V. ARj). Usp. satvoritelj, sazdatelj, stvaralac, tvorac.

Stvòriti — proizvesti, učiniti; učiniti da postoji nešto što nije bilo. Redovno o Bogu koji je stvorio sve što postoji (Stvori tad Bog ribe velike... Ranjina 196. Bogu koji te je stvorio. Zoričić 12. V. ARj; Miklošić, DAW XXIV 37; König 795 s.; RBT 1278 s.). Usp. satvoriti, sazdati.

Sùbaštinik m baštinik koji s nekim drugim baštinikom ili s više njih ima pravo na baštinu. O kršćanima koji su s Kristom subaštinici nebeskih dobara (Rim 8, 17). V. baštinik.

* **Subdèkan** m isto što poddekan; lat. subdecanus (sub — pod, decanus — dekan). U novijih pisaca (Rog. 230).

* **Subdelegácija** ž daljne predavanje povjerene — delegirane vlasti (Kod. kan. 199); lat. subdelegatio (sub — pod, delegatio — delegacija). Usp. Rog. 207. V. delegacija.

* **Subdelegírati** — predati nekome povjerenu, delegiranu vlast; lat. subdelegare (sub — pod, delegare — povjeriti, odrediti), njem. subdelegieren. U novijih pisaca (Rog. 207). Usp. delegati, povjeriti, subdelegacija.

Sùbđakon (u starije vrijeme: subdiakon, subdjakon) m — isto što podđakon; prema lat. subdiaconus (ARj; Sch.-P. 29; Kn. 100).

* **Subđakònalan** pr. što pripada subđakonima (Kn. 100; Rog. 287); lat. subdiaconalis.

Subđakònat (prije: subdijakonat, subdjakonat, sudjakonat) m — isto što podđakonat; prema lat. sudbiaconatus (ARj; Sch.-P. 28; Kn. 289 i dr.).

* **Subkolektor** m zamjenik, pomoćnik kolektora (Ostojić, K. 108); od lat. sub (pod) i kolektor (v.).

* **Sublektor** m učitelj u katedralnoj školi (BI 74); lat. sublector.

* **Subordinacionizam** m hereza koja drži da su u Bogu tri različite božanske osobe, ali da su Bog Sin i Bog Duh Sveti podložni Bogu Ocu; lat. subordinatianismus (usp. subordinare — podložiti). V. Minges, Comp. theol. dogm. sp. I 120; Kn. 232.

Sùbota ž sedmi dan sedmice (v. sedmica); od hebr. riječi sabbath (mir, počinak), koja je Židovima značila: sedmi dan sedmice, koji su morali posvetiti Bogu (Br 28, 9 s.) i, prema Mojsijevim propisima, nisu smjeli raditi teških poslova (Izl 58, 13; Br 15, 32—36 itd.); dan svetačni (Mk 6, 2; Iv 5, 9...); sedmica (usp. Mk 16, 9). Preuschen 1003 s.; Forcellini V 282; BL 303 s.; RBT 1287 s. Hebr. je riječ k nama došla sa samim kršćanstvom preko grč. sábbaton, lat. sabbatum (Različita mišljenja o tome v. Miklošić, DAW XXIV 19 ss.; Leskien, Gram. serbo-croat. 13; Skok, RESl V 18 ss.; Melich 214 ss.; Vondrák, Altk. Gram. 5; Vasmer XI 388 s.; Kiparsky 121). Potvrđena je od starine (Fancev, Vat. mol. 8; Bernardin 79; Ranjina 127 itd.).
U svezi: velika s. (Fancev, Vat. mol. 4; Čs 1366) ili bijela s. (Kašić 19; Radić, Ms 312) — subota pred Uskrs; vazmena s. (Čs 1441) — subota poslije Uskrsa... — U pučkom crkv. govoru ima s. i druge atribute: zadušna s. (s. prije Velikog posta), čista (s. iza Pepelnice), cvjetna (s. pred Cvjetnicu), crvena (Velika s.), svijetla (prva s. po Uskrsu), rusana (s. u rusalnoj nedjelji. V. rusalan), prva s. — prva s. u mjesecu posvećena Srcu Marijinu itd. V. ARj s.v. subota. Usp. sobota.

Sùbotan, subotni, subotnji pr. što pripada suboti. Obično u svezi: subotni (subotnji) dan — isto što subota, s. post — post u subotu, subotnje svetkovanje itd. (ARj). V. sobotan.

Sùbotar m naziv za pristalice različitih kršćanskih sljedbi, koje zadržavaju propise SZ i svetkovanje subote. Usp. Lex. (zw. Aufl.) IX 190; ARj.

Sùbotarka ž prema m subotar.

Sùbrat m — 1. redovnik članovima istoga reda (v. brat); 2. isto što konfratar.

* **Subsakrista** m zamjenik ili pomoćnik sakriste (Ostojić, K. 123); od lat. sub (pod) i sakrista (v.).

* **Suburbikaran** pr. podgradan; lat. suburbicarius (sub — pod, urbs — grad). Samo kad se govori o biskupijama oko Rima (koje se zovu dioeceses suburbicariae — suburbikarne dijeceze), ili o biskupima koji njima upravljaju (suburbikarni biskupi). Usp. Kod. kan. 231; Kn. 224.

Sućan, sućanstven pr. koji pripada sućanstvu. U starijem jeziku (ARj).

Sućanstvo s (u starije vrijeme još: **sućastvo** s, **sućanost** ž; stsl. sąšt'stvo) — isto što biće. Izrazi se susreću — osobito u starije doba — kad se tumači nauk o Presv. Trojstvu i Euharistiji (v. Miklošić, DAW XXIV 37; ARj; Par.; DDM).

1. **Sûd** m čovjek ili više ljudi koji sude; mjesto gdje se sudi; sudska odluka, osuda. U svezi: crkveni s. — sud koji ima suditi klericima, ukoliko su izuzeti od svjetovnoga suda (Sud razdiljuje se u crkovni i svitovni. Dalla Costa II 41. V. još Kadčić 288; Cr., Pr. 33, 223 ss.; Kod. kan. 120, 1552 ss.); vanjski, izvanjski, ili nutarnji s., prema tome da li crkveni sud vrijedi za javnost ili samo za područje savjesti (Bel. II 155 ss.; Buj. II 145; Ž. I 241), prema lat. forum externum vel internum (Kod. kan. 196); Božji s. — sud po kojemu se (u sr. vijeku) izravnim utjecajem Božjim imao otkriti krivac i pribaviti pobjeda pravici (osumnjičeni je morao u goloj ruci nositi usijano željezo, iz vrele vode vaditi kamen, hodati po žeravi... Ako bi mu to naškodilo, kriv je. Usp. Mažuranić I 80); osobiti, vlastiti, posebni Božji s. — sud na koji dolazi duša čovjeka odmah poslije smrti (I budući da su dva suda, jedan vlastiti, koji se čini udilj kako se umre; a drugi općeni, koji će se činit na svrhi svita. J. Filipović I 127); opći, općeni s. — sud koji će se držati za sve narode na koncu svijeta, obično s atributom »zadnji, posljednji,

najposljednji, najpokonji, strašni...« (Imaš' raz'mišlati vêč'ni i straš'ni sud' boži. Kolunić 202. Na poslêdnem' sudê položen budi v paklenu muku. Starine 35, 431. V. i Dobretić 394; Terzić 405; ARj; RBT 1289 s. V. sudište.

2. Sûd m posuda. U svezi: sveti, posvećeni s. — posuda što se upotrebljava kod službe Božje (Od koje stvari tribaje, da su sudi posvećeni, plitica i čaša? Kadčić 88. V. i Dobretić 395).

Súdac m čovjek koji sudi. U svezi: crkveni s. — osoba koja sudi na crkv. sudu (Kod. kan. 1572 ss.; Cr., Pr. 296 s.; Kadčić 14. V. izvansaboran, saboran); vječni s. — Bog, Isus, koji sudi ljude poslije smrti; Knjiga o sucima (ili samo: Suci) — naziv knjige SP (Stv. 193 ss.; BL 304 s.).

Súdak, sudac m dem. od 2. sud; sv. posudica u kojoj se nosi pričest bolesnicima (Pižidu oliti sudak, u komu se saranjuje tilo Gospodinovo. Dobretić 276. V. i Kadčić 165), u kojoj se drži sv. ulje (Krisma i ulje imaju biti u svojih sudcih srebrnih. Kašić 8).

Sûdionica ž žena koja sudjeluje u tuđem grijehu (v. sudionik).

Súdionik m čovjek koji sudjeluje u tuđem grijehu (Nisu li oni sami dali loš primjer drugima i tako postali sudionicima tuđega grijeha. Ž. II 56), u svetim činima (Dok. 23; Tem. dok. 21).

Sûdioništvo s posao, stanje onoga koji je sudionik (Š).

* **Sudioništvovanje** gl. im. od sudioništvovati; isto što saopćivanje (Ž. I 250).

Sûdište s isto što 1. sud (usp. ARj; Cr., Pr. 294). U svezi: Vrhovno s. — jedan od tri sudišta Sv. Stolice (Cr., Pr. 63, 300), prema lat. Signatura Apostolica (v. Signatura Apostolska).

Súditi — na sudu istražiti pravo ili krivicu i izreći presudu. O crkv. sucima koji sude na nutarnjem ili vanjskom sudu (Ako bi ispovidnik sudio pokornika. Dobretić 65. Sv. O. Papa... može suditi... stožernike. Cr., Pr. 294); o Isusu koji će suditi svim ljudima (Koji imade doći suditi žive i mrtve. Terzić 400. V. J. Filipović I 131; Bajić 240 i dr.).

Sùdjelovati — raditi nešto zajedno s drugima. U svezi: s. u grijehu, zlodjelu — na različite načine biti dionik tuđega grijeha (Formalno nije nikada dozvoljeno sudjelovati u tuđem zlodjelu; materijalno je katkada slobodno. Ž. II 169); s. srcem, dušom, tijelom, vjerom u slavlju mise (Ms 13), u obredima (Ms 42), u slavljima (Inic. 132)... — sa svećenikom, služiteljem, pratiti, moliti misu, obrede; s. u djelu otkupljenja — molitvom i žrtvom s Isusom raditi za otkupljanje, spasenje svijeta, kao što je najsavršenije sudjelovala Majka Božja (Dok. 175, 177). V. učestvovati.

Sudnji (sudan, sudni) pr. koji pripada sudu, koji se tiče suda. Redovno u svezi: sudnji dan (stsl. d'n' sąd'nyj) — dan posljednjega suda na koncu svijeta (Znam, jere će uskrsnuti na uskrsnutje na sudnji dan. Ranjina 315. V. Terzić 22; Dobretić 72; Knežević 84).

* **1. Sufràgan** m biskup pokrajinskog mjesta koji je ovisan o biskupu glavnoga grada (metropoliti), pomaže mu i dolazi na sinodu s pravom glasa...; lat. suffraganeus (suffragium — glas, pomoć...). Usp. Du Cange III 1002 s.; Lex. IX 882; Bel. I 246; Rog. 247; Ostojić, K. 32.

* **2. Sufràgan** pr. isto što sufraganski; lat. suffraganeus (Rog. 216; Bel. I 56).

* **Sufràganski** pr. što pripada sufraganima (Rog. 300). V. 2. sufragan.

* **Sufràgij** m (u brevijaru) antifona, versikul i molitva svim svetima, što se prije molilo na vesperama i laudama u dane, kada je obred svetkovine bio simplex ili semiduplex; lat. suffragium — pomoć, molitva (usp. Lex. IX 882; Diz. lit. 1419 s.). Te su molitve ukinute dekretom 23. ožujka 1955.

Suh pr. u svezi: suhi post — strogi post bez jela i pića (Kadčić 371. V. žežin); suh na molitvi — bez osjećaja, žara za vrijeme molitve (v. suhoća).

Suhòća ž u svezi: duhovna s. (Bajić 45, 218; Sch.-P. 735), s. na molitvi (Bajić 44) ili samo »suhoća« — duševno stanje, kad čovjek ne osjeća nikakva žara, nego dosadu i potištenost. V. suša.

* **Sujèvjerac** m sujevjeran čovjek (Par.)

Sûjevjeran pr. isto što praznovjeran (ARj; Par.; Ben.; DDM).

Sûjevjerje (ARj; Par.; Bel. I 350; Kn. 1), **sujevjérstvo** (ARj; DDM; Ben.) s — isto što praznovjerje.

Súkob m susret, sudar. U svezi: s. oficija — slučaj kad u jedan dan padne više

blagdana, pa nastaje pitanje čija će biti služba, oficije (Sukob i spomen svetkovina. Št. I 345. V. Sch.-P. 265, 268). Usp. okurencija.

Sukòbiti se — susresti se, sudariti se. O svetkovinama koje padnu u jedan dan (Kad se više svetkovina... u jedan dan sukobi. Št. I 345).

Sûložnica ž isto što hotimica (ARj; DDM; Par.).

Sûložnik m isto što hotim (ARj; Ben.; DDM; Par.).

* **Sûložništvo** s isto što hotimstvo (Par.; DDM; Ben.).

Sûma ž zajednički naziv za posebnu vrstu srednjovjek. bogoslovnih djela, u kojima se razlažu različita filozofsko-teološka pitanja ili se daju upute ispovjednicima i sl.; lat. summa — skup, broj, količina... Poznate su takve knjige: Summa Raymundiana, Summa Monaldina, Summa Joannina... (v. Diz. mor. 1372; ARj). V. sabranje.

Sunce s često u sp. usporedbama: I zasja mu lice kao sunce (Isusu na Gori. Mt 17, 2). I gradu ne treba ni sunca ni mjeseca da mu svijetle. Tâ Slava ga Božja obasjala, i svjetiljka mu je Jaganjac (Otk 21, 23). Pren. s. je haljina otajstvene žene — Marije: Žena odjevena suncem (Otk 12, 1). Posebno: S. je naziv za Isusa, koji je u duhovnom pogledu svojim naukom obasjao svijet; često u svezi: Mlado Sunce (Lk 1, 78; Čs 306, 1943), Sunce pravednosti (Čs 499).

* **Suòbličiti** — učiniti sličnim. O Kristu koji će naše tijelo suobličiti tijelu svome slavnome (usp. Fil 3, 21; Čs 786, 830).

* **Suotkupiteljica** ž osoba koja s drugim otkupljuje. O Majci Božjoj koja je s Kristom sudjelovala u otkupljenju svijeta. U naše doba (Š). V. otkupiteljica.

* **Supatron** m dionik, član patronatskog prava (v. patron). U novijih pisaca (Bel. I 195).

* **Supcinktorij** m dio lit. ruha (sličan manipulu) koji su u srednjem vijeku nosili biskupi, a danas ga nosi samo papa; lat. subcinctorium (subcingere — zavrnuti, opasati, ogrnuti). U novijih pisaca (Kn. 96).

* **Supedanej** m najgornja stepenica pred oltarom; lat. suppedaneum. U naše doba (Kn. 282; Gjanić 246).

Superbija ž oholost, jedan od sedam smrtnih grijeha; lat.-tal. superbia (v. Diz. mor. 1426): Ošće ishodi ta superbiê kada e človik' mudar' ali ima ko koli dobro (1496). Starine 23, 133. V. ARj. Govori se u Istri (Jardas 403).

Superijur m isto što superior. U starijem jeziku: I tko z dopušćen'em' i svitom' superiurov' svojih' po zakonu i običaju nih' mesto i crik(a)v' r(e)č(e)nu od n(a)s' napuni priêše v puno držan'e po običaju regule nih' (1490). Šurmin 345.

* **Supèrior** m starješina redovničke zajednice kod nekih redova; lat. superior — veći, viši, starješina (usp. Kod. kan. 499 ss.; Lex. IX 907; Diz. mor. 1427 ss.; Forcellini V 769 s.; Rog. 495). V. superijur.

* **Superiora** ž prema m superior (Ostojić, B. I 448).

* **Superogatoran** pr. prekomjeran, nezapovjeđen; lat. superrogatorius. Dolazi kao atribut uz riječi »djelo, čin« i označuje ona dobra djela koja nam nisu zapovjeđena, nego ih činimo dobre volje. U naše doba (Bajić 126). V. prekodužan.

* **Superpelicej** m lit. bijela, lanena haljina, koja seže do koljena, sa širokim, kratkim rukavima. Razlikuje se od roketa (v. roket). Pojavljuje se najprije u sjevernim krajevima, gdje su ga zimi svećenici i redovnici kod službe Božje oblačili mj. albe povrh krznenih odijela, jer je bio zgodniji, udobniji, širi od albe. Otud naziv superpelliceum (super — nad, povrh; pelliceae — krzneno odijelo, kožuh; pellis — koža). U Italiju je dospjelo to odijelo negdje u 12. st. i prozvalo se cotta (v. kota). Danas je superpelicej lit. odjeća svih klerika (usp. Lex. IX 908; Sch.-P. 313 s.; Kn. 96 s.; Ms 44; Prič. 41). V. kamša, kota, priramnica, superpelicij, svrhkožnica.

* **Superpelicij** m isto što superpelicej (Sch.-P. 24).

* **Supersticija** ž isto što praznovjerje; lat. superstitio — sujevjerstvo, praznovjerje (Diz. mor. 1430 s.). U K. Vojnovića (Rad 121, str. 17). Danas vrlo obično (Š). V. supersticion.

Supersticion ž isto što supersticija. U starije doba (ARj).

Supersticioz pr. isto što supersticiozan (ARj).

* **Supersticiozan** pr. isto što praznovjeran (v. supersticija); lat. superstitiosus. U naše vrijeme. V. supersticioz.

*** Supokopati** — pokopati s nekim. O kršćaninu koji se po krštenju s Kristom uključuje u vazmeno otajstvo, te je s Kristom pokopan i s Kristom ustaje na novi život (Dok. 13. Usp. Kršt. 7). V. suukopati.

*** Suposvetitelj** m biskup koji zajedno s biskupom posvetiteljem (v. posvetitelj) posvećuje novoga biskupa. V. D. Kukalj, Dijeljenje sv. reda (Hvar 1940.), str. 43 i passim; Šem. II. izd. 289.

*** Supotvrditelj** m tko zajedno s potvrditeljem dijeli sakramenat potvrde (Inic. 171, 172; Potv. 18, 21).

*** Supranaturalìzam** m (uopće) vjerovanje u natprirodne, vrhunaravne stvari; posebno (pretjerani s.) potcjenjivanje razuma i isticanje potrebe vrhunaravne objave, da spoznamo i one stvari o Bogu koje se mogu shvatiti prirodnim putem; lat. supranaturalismus — nadnaravnost (supra — nad, natura — priroda). Usp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. I 11.

*** Sùprior** (subprior), **supriur** (subpriur) m zamjenik priora (Ostojić, B. I); lat. supprior. V. potprior.

Suprotívština (rjeđe: **suprotivnost**) ž — isto što protivština (Zato te pitam', ako si bil' pokoên' v tvojih' suprotivšćinah'. Starine 23, 137. V. i Zadarski l. 92; Knežević 71; Bajić 218; ARj; Par.).

Supstancija, supstanca, sustanca ž — biće koje postoji u sebi, a ne u drugom, kao u subjektu (čovjek, kuća, stablo...), za razliku od akcidenata (v. akcidenat); lat. substantia. Susreće se često kad se tumače različite vjerske istine (Bakšić 16; Buj. I 470; Kn. 373; ARj). V. biće.

*** Supstancijalan** pr. što se odnosi, što pripada supstanciji; bitan; lat. substantialis (Bakšić 177). V. bistven.

Suradnice Krista Kralja — naziv redovn. ženske ustanove, kojoj je sjedište u Zagrebu (BI 314).

*** Suràspeti** — raspeti s nekim. O starom čovjeku koji je »s Kristom suraspet« (Pok. 8).

*** Susestra** ž redovnica ostalim redovnicama iste družbe. U novije doba (Živ. 138). V. sestra.

Suspendírati — kazniti kaznom suspenzije (v. suspenzija); lat. suspendere (zapravo: objesiti, ostaviti neodlučno; kazniti suspenzijom). Usp. Kod. kan. 2282; Bel. I 343; Rog. 511; ARj). V. obustaviti.

*** Suspendovati** — isto što suspendirati. U nekih novijih pisaca (Kn. 18).

Suspension ž, **suspensijun** m isto što suspenzija. U starijem jeziku (Gospodin naš Isukrst odrišio tebe, i ja oblastju njegovom tebe odrišujem od svakoga zavezanja, proklestva, suspensioni i interdeta. Kašić 54. V. ARj).

Suspénzija ž isto što obustava; crkv. lat. suspensio (v. Kod. kan. 2278; Lex. IX 914 s.; Diz. mor. 1378 s.; ARj; Bel. I 343; Cr., KP I 540). V. suspension.

*** Sústolan** pr. koji je zajedno s drugim stolan: sustolni kaptol (Rog. 286), sustolna crkva... — kaptol, crkva grada, u kojoj je kaptol, a nije sjedište biskupa, npr. u Makarskoj (v. stolan).

*** Sústolnica** ž isto što konkatedrala (u Makarskoj) Š.

Sùsvetica ž nezapovjedni blagdan. Govori se u Dalmaciji (Š).

Susvjèdok m tko je s nekim svjedok (DF: Rim 9, 1).

Suša ž isto što suhoća (usp. ARj 1. suša b).

Suštastvo, suštvo s — isto što biće. U starijem jeziku (ARj).

Sutal m, **(sutla** ž) — kum (kuma); od lat. sanctulus, mlet. santolo (usp. ARj; Skok, RESI X 195 ss.; ERj III 366). Govori se u Istri, na Krku, u Rabu... V. santul.

*** Sutana** ž isto što reverenda; tal. sottana (Klaić; Ben.).

*** Suukopati** — isto što supokopati (Čs 668).

*** Suumrijeti** — umrijeti s nekim. O kršćaninu koji se po krštenju uključuje u Kristovo vazmeno otajstvo smrti i uskrsnuća (Dok. 13. V. Kršt. 7).

*** Suuskrsnuti** — uskrsnuti s nekim. O kršćaninu koji po krštenju s Kristom ustaje na novi život (v. Dok. 13; Kršt. 7; Čs 668).

*** Suvječan** pr. tko je s nekim vječan. O Sinu i Duhu Svetom koji su s Ocem vječni (Čs 2099. V. Ms 87*).

Suvjernik m tko je s nekim iste vjere (ARj).

*** Suzajedničar** m tko je s nekim zajedničar (DF: Rim 11, 17; 1 Kor 9, 23).

Svȁdba ž (stsl. svat'ba) — pir, svatovi, vjenčanje, slava uz vjenčanje (Meillet, Études 273; Mažuranić IX 1410 s.; ARj; Par.). V. veselje.

Svàdbar, svàdbenik m učesnik na svadbi (ARj).

Svàdbarica, svàdbenica ž učesnica na svadbi (ARj).

Svȁdbarina ž prinos što se daje za ženidbu, udaju, svadbu (ARj; DDM; Par.).

Svȁdbarski pr. što pripada svadbarini (ARj).

Svàdben, svadbenski pr. — što pripada svadbi (ARj).

Svadbica ž djevojka uz zaručnicu, glavna djeveruša (ARj).

Svadbovati — biti na svadbi, pirovati (ARj; DDM; Par.; Ben.).

Svagdan pr. i im., **svagdanji** pr., **svagdašnji** pr. — što se događa svaki dan; običan dan, isto što ferija (Tem. dok. 92; Čs 815). U svezi: kruh naš svagdanji — glavna potreba za koju se moli u Očenašu; svagdanja, svagdašnja misa za pokojne — naziv obrasca mise za mrtve (Št. II 131; Ms 49), prema lat. missa quotidiana (v. kvotidijana).

Svakodnevan pr. koji pripada svakom danu. U svezi: svakodnevna misa — isto što priručna misa (v. manualan). Cr., KP II 2, 193.

Svakogodištan, svakogodišnji pr. koji se zbiva svake godine, što pripada svakoj godini. Redovno u svezi: s. dan — dan kad se slavi godišnjica posvete crkve, pape, biskupa, smrti svetaca ili običnih vjernika (ARj). V. godišnjica, svakoljetan.

Svakoljetan, svakoljetnji pr. isto što svakogodištan: svakoljetni blagdani (Dalla Costa I 109), svakoljetna misa — misa na godišnjicu smrti (ARj), prema lat. missa in die anniversaria (v. godišnjica).

Svakoljetnik, svakoljetnjak m godišnji dan smrti pokojnika (ARj). V. othodnji.

Svȁt m (stsl. svat') — pratilac zaručnika koji vodi zaručnicu na vjenčanje, uzvanik (-ca) na svadbi (ARj; Par. i dr.). U svezi: prvi, stari s. — svatovski starješina (Ranjina 117; Vlašić 20). V. starješina, starojko, starosvat.

Svȁtovati — sudjelovati na svadbi kao svat (ARj; Par.; DDM).

Svȁtovski (rjeđe: **svatovan, svatni, svatski**) pr. — što pripada svatovima (ARj; DDM; Ben.).

Svèčan pr. koji pripada svecu ili njegovu blagdanu; koji se čini sa sjajem. Često u svezi: s. dan, blagdan — svetkovina, blagdan (Prvo nego se ženidba učini, trikrat će se navistiti... u tri dni svečane. Kašić 241. Od svi dnevi blagdani svečani najslavniji jest dan od Uskrsnuća. Dalla Costa I 122. V. još Badrić 10; Dobretić 144); svečana misa — misa koja se služi s velikom svečanošću (Št. II 3, 108; Sch.-P. 418, 447); svečani zavjeti — zavjeti redovnika koje Crkva takvim priznaje (Bel. I 125; Cr., KP II 2, 30; Bajić 128. V. zavjet); svečana propovijed, procesija, blagoslov...

Svèčanica ž isto što svetodanik (ARj; IB; Ben.; Par.).

Svèčanik m — 1. svečan dan, blagdan, praznik; 2. isto što svetodanik. V. ARj; IB; Par.

*** Svečànosan** pr. isto što svečan, obredan. U svezi: svečanosni čini — vanjski čini koji prate javno vršenje bogoštovlja (Cr., Pr. 61, 153. V. obred, rit); biskupski svečanosni propisnik — knjiga u kojoj su propisi za obavljanje biskupskih svečanosnih čina (Cr., Pr. 74, 86, 88), prema lat. caeremoniale episcoporum.

Svèčanost ž javni obredi koji čine da je što svečano; slavlje, proslava; blagdan, svetkovina (ARj; Št. I 141; II 3, 109; Kn. 125; Ms 14). V. solenitat.

Svèčar m — 1. čovjek koji slavi imendan, dan rođenja, krsno ime (ARj; Par.; IB; Ben.); 2. svetac kojega tko slavi (ARj).

Svečàrica ž žena koja slavi imendan, rođendan, krsno ime, redovn. oblačenje, zavjetovanje (ARj; Ben.; DDM).

Svèčarski pr. što pripada svečarima, svečanosti (ARj; DDM).

Svečarsko s novac što svečari daju popu koji prokadi i očati koljivo (kod pravoslavnih). ARj; IB.

Svećenica ž — 1. spremica za svete i posvećene stvari; 2. kruh što se o Uskrsu nosi u crkvu na svećenje (ARj).

Svèćenički (u starini i: **svećenski, svećeničeski**; stsl. sveštenič'sk') pr. — koji pri-

pada svećenicima (ARj; Buj. II 243; Cr., Pr. 112, 113; Dok. 141). V. misnički, prezbiterski, sacerdotalan.

Svèćenik m (stsl. sveštenik') — kršćanin koji je primio sakramenat reda da vrši sv. obrede i obavlja crkv. službu (Miklošić, DAW XXIV 13; ARj; Buj. II 254 i dr.). U svezi: Vrhovni i Vječni S. — Isus Krist (Dok. 601); veliki s. — glavar židovskog svećenstva (DF 600), Isus, papa, biskup (danas obično. Š.). V. duhovnik, jerej, misnik, pop, prebiti, prezbiter, prezviter, prvad, redovnik, svetnik, sačerdot, sveštenik, žrec.

Svećenikovati, svećeništvovati — vršiti službu svećenika (ARj).

Svèćeništvo s — 1. zbor, skup svećenika (ARj); 2. dostojanstvo, vlast svećenika (Dalla Costa II 130; Bel. I 42; Rog. 178; Cr., Pr. 185...). U svezi: opće ili kraljevsko s. — s. Kristovo kojega je dionik sav puk kršćanski (Dok. 109, 133); ministerijalno ili hijerarhijsko s. — imaju kršćani koji su primili sakramenat reda (Dok. 109. V. RBT 1300 ss.). V. popovstvo, prezbiterat, prezbiterij, prezviterstvo, sačerdocio, svećenstvo.

* **Svećenomonah** m isto što sveštenoinok. U Ist. crkvi (Rog. 485).

Svećenonačelnik m poglavica svećenika, papa (ARj). V. sveštenonačelnik.

* **Svećenoradnja** ž rad svećenika kao svećenika. U Ist. crkvi (Rog. 486).

Svećénstvo s isto što svećeništvo pod 1 (ARj; IB; Par.; DDM). U svezi: opće ili kraljevsko s. — sav kršćanski puk kao dionik općega Kristova svećeništva (1 Pt 2, 9; Inic. 229; Dok. 107); ministerijalno ili hijerarhijsko s. — sačinjavaju svećenici koji su primili sakramenat reda (v. svećeništvo).

Svéćenje gl. im od svetiti; posebno: 1. radnja kojom se tko ili što posvećuje (Svećenje sv. ulja. Št. I 418); 2. ono što se posvećuje (uskrsno jelo i sl.); 3. radnja kojom se tko proglašuje svetim (v. kanonizacija); 4. žrtva, žrtvovanje; svetkovanje. Usp. Jagić 300; ARj; Ben.; DDM. V. posvećenje, svetenje.

Svèdba ž (stsl. svet'ba) — isto što posvećenje i ono što se posvećuje, žrtva, žrtva mise, sakramenat, hostija, pričest (ARj; Ben.).

Svèdben pr. što pripada svedbi (ARj).

Svedbenica ž podzemna prostorija u crkvi (ARj). V. kripta.

Svedržitelj m tko sve drži. O Bogu koji sve drži i upravlja (Govori Gospodin... svedržitelj. Vuk: Otk 1, 8). V. vsedržitelj, pandokrator.

Svȇmir m (stsl. v's'mir') — sve što je stvoreno, beskrajni prostor, vasiona (Miklošić, DAW XXIV 40; Jagić 285; ARj). V. vaseljena.

Svȇmiran, svȇmirski pr. (stsl. v'semir'n') — koji pripada svemiru (ARj).

Svȇmoć ž svojstvo onoga koji ima neograničenu moć: s. Božja (Buj. I 368). V. ARj; Par.; DDM.

Svemoćnik m tko sve može, Bog (ARj).

Svèmog (starije: **vsemog**, čak. **semog**), **svemoćan, svemoć, svemogućan, svemogućen, svemožan** pr. — isto što svemoguć (Roke take upram Bogu, ki je svemog. Marulić 33. V. ARj).

Svemòguć (starije: **vsemoguć**) gl. pr. od sve — moći; koji sve može. Vrlo obično od starine o Bogu i Božjim svojstvima (Reče Gospodin svemogući. Ranjina 125. Govori Gospodin Bog fsemogući. Bernardin 24. Ispovidam se Bogu svemogućemu. Kašić 59. V. još Šurmin 174; Banovac 248; Terzić 138; J. Filipović I 31 i dr.). Usp. svemog.

Svemogúćstvo s, **svemogúćnost** ž — svojstvo onoga koji je svemoguć (U Bogu jest dobrota, mudrost, svemogućtvo. J. Filipović I 29. V. ARj; Par.).

Svenoćnica ž (kod pravoslavnih) služba Božja u crkvi koja traje svu noć (ARj). V. panihida.

* **Sveopćost** ž svojstvo onoga što je sveopće. U naše doba o Crkvi (Š). Usp. katolicizam.

Svesilan pr. tko ima svu silu, moć. Redovno samo o Bogu (Lk 1, 49. V. ARj).

Svesvet (starije: **vsesvet**) pr. — u najvećoj mjeri svet, presvet. U starijem jeziku (ARj). Usp. sakrosanktan.

Svèštati, svještati — osvetiti, posvetiti. U svezi: s. masla — dati posljednju pomast. Kod pravoslavnih (ARj; IB; DDM).

Sveštávati nesvr. prema svr. sveštati (ARj; IB).

Sveštenica ž isto što redovnica. U starije doba (ARj).

Svèštenički, svešteničeski (prema stsl. sveštenič'sk'), **sveštenski** (stsl. svešten'sk') pr. — koji pripada sveštenicima (ARj).

Svèštenik, svještenik m (stsl. sveštenik') svećenik Ist. crkve (ARj; IB; Ben.). V. svećenik, sveštenojerej.

Sveštenìštvo, sveštenstvo s (stsl. sveštenič'stvo, svešten'stvo) — čast, služba, vlast sveštenika; zbor, skup sveštenika (ARj).

Sveštenodjejstvo s vjerski čin što ga vrši sveštenik u crkvi (ARj).

Sveštenodjejstvovati (stsl. sveštenodêistvovati) — vršiti kao sveštenik vjerski obred u crkvi (ARj).

Sveštenodjetelj ž bogougodno djelo (ARj). V. dobrodjetelj.

Sveštenoinok m (stsl. sveštenoinok') — sveštenik koji je monah (ARj). V. jeromonah, svećenomonah.

Sveštenojerej m isto što sveštenik (v. jerej).

Sveštenonačelnik m isto što svećenonačelnik (ARj).

Sveštenstvovati — vršiti službu sveštenika (ARj).

Svêt pr. (stsl. svet') — jak, čvrst, moćan; neograničeno čist, savršen, bezgrešan. Sasvim obično od starine: o Bogu (npr. Lev 11, 44), osobito u svezi: Sveto, Presveto Trojstvo...; o Kristu (Lk 1, 35; Dj 4, 27. 30); o Duhu Svetom (Lk 1, 35; 1 Kor 6, 11. 20): Bog pomazao jest njega svetijem duhom. Ranjina 205. V. Kolunić 80; Bernardin 8; J. Filipović I 159... Usp. Trojstvo, Duh. Tako isto: o Izraelu (Izl 19, 6), o kršćanima (1 Pt 2, 9), o novom Jeruzalemu (Otk 21, 2... Usp. RBT 1312 s.); o Majci Božjoj, anđelima, svecima (Po evanjelistu svetom Ivani. Kolunić 62...); o onome što se odnosi na spasenje ljudi: vjera, Evanđelje, SP (v. pismo), Crkva (Po naredbi svete crikve rimske. Kadčić 51. V. Kolunić 10), misa, krštenje, pričest, ulje, mjesto (Sv. zemlja, sv. Grob); o blagdanima (Stratiti ta sveti dan u molitvama. Kadčić 168); o ljudima koji žive kreposno; o crkvenim poglavarima (Apoštolsko pristolje i sveti skup. Dobretić 48. Usp. naziv — titul: Sv. o. papa i dr.).
Sam oblik »svet« — naziv za dio mise, kad se moli ili pjeva tri puta »svet«. Kao imenica: sveto s — što je sveto, posvećeno, krsna slava, krsno ime, blagdan; sveta s mn. — najsvetiji dio jeruzalemskog hrama; sveti m mn. — isto što kršćani, vjernici (Svetu Crikvu katoličansku svetih općinu. Glavinić 134). U svezi: Svi sveti — naziv jedne od najvećih svetkovina, koja se slavi 1. studenoga (Kn. 184. V. Sesvete, Sisveti, Svi sveti). Usp. Miklošić, DAW XXIV 12; Meillet, Études 301; Krek 398; ARj.

Svétac m (stsl. svet'c') — tko je svet; posebno: 1. Bog, izvor svetosti, npr. u svezi: »Svetac Izraelov« (Iz 45, 11; 47, 4...); Krist, npr. u svezi: »Svetac Božji« (Mk 1, 24); 2. umrli čovjek za kojega Crkva vjeruje da ja u raju i koga zbog moralnog savršenstva proglašuje uzorom kršćanskog života i nebeskim zaštitnikom vjernika (Kada slišiš' govoreći od' ed'noga svet'ca ili dobra človika. Kolunić 83. V. Terzić 56; Kadčić 63...); 3. čovjek koji se odlikuje kreposnim životom (ARj d); 4. dan kad se slavi uspomena nekoga sveca, blagdan, često u svezi s atributima: veliki, zapovjedni, pomičan, nepomičan... (Svetac zapovidni. Badrić 10. V. Dobretić 155). Usp. Miklošić, DAW XXIV 12; ARj. V. svetinjak, svetitelj.

Svètačan, svètačnji, svètački pr. koji pripada svecu ili njegovu blagdanu: svetačnji dan (Kadčić 91), svetačnja misa (Kadčić 44), svetačko čitanje (Tem. dok. 59), svetačko slavlje (Čs 473). V. ARj. Usp. blagdanski.

Svétak m blagdan, praznik (ARj; Par.; Ž. I 387). V. 1. blagdan.

Svetenište s isto što sakrarij (Kašić 79).

Svetenje s isto što svećenje pod 2 (ARj).

Svètica ž — 1. umrla žena koja je u nebeskoj slavi (O svi sveti i svetice... Terzić 80. V. Kašić 115; Kanižlić 423 i dr.); 2. žena koja se ističe kreposnim životom. V. svetiteljka.

Svetilištan pr. koji pripada svetilištu, svet, nepovrediv (Dan. s potvrdom iz 14. st.; ARj).

Svetilište s — 1. mjesto u crkvi gdje je glavni oltar (ARj); 2. crkva, hram (Ranjina 248); 3. žrtva, misa (O spaseno sfetilište, ti otvaraš rajska vrata. Kašić 325. V. Bernardin 149). Usp. santuarij, svetionik, svetosahrana, svetište.

Svetilo s spremište u crkvi gdje se čuvaju svete stvari, svetačke moći (ARj). V. svetionica, svetište, svetnica.

Svètinja (u starini i: **svetina;** stsl. svetynji) ž — 1. osobina, stanje onoga koji je svet; isto što svetost (Da i zviri gorske svetinju ćućahu. Ivšić, Hrv. gl. leg. NV 39, 8. Kako ću ja Isukrsta u svetinji naslidovat...? J. Filipović I 14. V. još Zadarski l. 94; Glavinić 208; Kadčić 226...); 2. sveto mjesto, prebivalište Božje (Svaki, koji jest od naroda izraelskoga, pribivati bude u sfetinji. Bernardin 137. V. šator); 3. sveta istina, sveti predmet, crkv. posuđe, svetačke moći, sakramenat, pričest; 4. počasni naslov crkv. poglavara. V. Meillet, Études 458; Ms 9, 21; ARj; Par.; Ben. Usp. svetiteljstvo.

Svétinjak m isto što svetac (IB; ARj; Par.); katkada podrugljivo o kreposnu čovjeku (S).

Svetionica ž — 1. u crkvi sud s blagosl. vodom iz koje se ljudi škrope (ARj. V. kropionica); 2. isto što svetilo (Kadčić 151); 3. isto što sakrarij (Kadčić 142).

Svetionik m isto što svetište pod 1 (ARj).

Svètište s — 1. isto što svetilište pod 1 (ARj; Bel. I 55; Št. I 363, 367; Ms 40; Kršt. 36); 2. isto što svetilo (ARj); 3. u apstr. smislu ono što je sveto (Krst Ivanov... stoji... izvan svetišta kršćanstva. Buj. I 169).

Svètitelj m (stsl. svetitel') — 1. isto što svetac (Prvi cesari priuzimali bi ime od velikoga svetitelja. Dalla Costa II 3), osobito sveti biskup koji nije mučenik (u starijim glag. misalima. Slovo, Vajsov zbornik, Zagreb 1957, str. 68 i 105 s.); 2. onaj koji posvećuje, osobito biskup (redovno u Ist. crkvi. ARj; Par.; Kn. 48, 88). V. posvetitelj.

Svètiteljka ž isto što svetica. U Ist. crkvi (ARj; DDM).

Svètiteljski pr. koji pripada svetiteljima (ARj; IB; DDM).

Svètiteljstvo s — 1. čast, služba svetitelja pod 2; 2. počasni naslov crkv. poglavara; 3. isto što svetinja. U starijem jeziku (Dan.; IB; ARj).

Svetiteljstvovati — vršiti službu svetitelja, biti crkv. poglavar. U starije doba (ARj).

Svétiti (se) — učiniti nekoga ili nešto svetim, posvetiti (se); blagosloviti; smatrati, proglasiti nekoga svetim; veličati, svečano slaviti; praznovati, svetkovati, redovno u svezi: s. blagdan, svetac, svetkovinu, korizmu. Usp. ARj; Par.; Ben.; DDM. V. posvetiti.

Svetitost ž isto što svetost. U nekih starijih pisaca (ARj).

Svetiv, svetljiv pr. koji posvećuje, koji može posvetiti. Redovno o milosti (Što je milost svetiva oli miločineća? Jest jedna kripost... koja posvećuje dušu. Kadčić 10). V. posvetan.

Svetkovan pr. koji se svetkuje, svetačan, npr. s. dan (Dalla Costa I 48).

Svȅtkovanje gl. im. od svetkovati (Ž. I 253; II 379); isto što svetkovina (ARj).

Svȅtkovati — slaviti blagdan, svetkovinu (Jere se svetkovati ima Uskrs ili Vazam u dan nediljni. Kašić 9. V. Ranjina 167; Kadčić 77; J. Filipović I 47; Ms 43).

Svȅtkovina ž dan kad se svetkuje; prvi stupanj lit. slavlja (Ms 33 i passim; Čs 501, 855 i passim): Čuste što bi u svetkovine činio. J. Filipović I 43. V. Zoričić 79; Kanižlić 402. Dalla Costa I 49. Često u svezi: zapovijedana, zapovjedna s. (Št. I 337), s. Gospodnja (Sch.-P. 252, 259), dvostruka s. (Kadčić 92), pomična, nepomična s. itd. V. svetkovanje.

Svetnica ž — 1. isto što svetilo; 2. isto što žrtva. U starije doba (ARj).

Svetnički pr. što pripada svetnicima (ARj).

Svetnik m isto što svećenik, duhovnik. U starom jeziku (ARj).

Svetništvo s služba, čast svetnika (ARj).

Svetočiniti — činiti da tko postane svet. U svezi: svetočineća milost — isto što posvetna m. (v. posvetan). ARj.

Svetočinja s mn. svete radnje, sveti čini (Kadčić 64).

Svetoća ž isto što svetost. U starije doba (ARj).

Svetodajatelj m koji sveto daje ili vrši svete čine. U starije vrijeme (ARj).

Svetodanik, svetodnevnik m isto što kalendar. U nekih starijih pisaca (ARj). V. svečanica, svečanik.

Svetodjevac m čovjek koji se je zavjetovao da će živjeti u djevičanstvu. U starije doba (ARj).

Svetodjevica ž žena koja se je zavjetovala da će živjeti u djevičanstvu (ARj).

Svetoduh, svetodušan pr. koji je nadahnut od Duha Svetoga (ARj; Par.).

Svetogrdac, svetogrditelj, svetogrdnik, svetogrđavac m — čovjek koji čini svetogrđe. U starijih pisaca (ARj).

Svetògrdan (rjeđe: **svetogrdoban)** pr. — koji čini svetogrđe, bezbožan (Dobretić 167; Dalla Costa I 104; Kadčić 336; Cr., Pr. 152). Usp. sakrileg, svetoskvrn.

Svetogrditi, svetogrdovati — činiti svetogrđe (ARj).

Svetogrdnica ž žena koja čini svetogrđe (ARj).

Svetògrđe s (rjeđe: **svetogrda** ž, **svetogrdnost** ž, **svetogrdstvo** s, **svetogrđa** ž. V. ARj) — isto što sakrilegij (Valja da kaže koliko se puta naopako ispovidio i pričestio, buduć da je toliko svetogrđa učinio. Zoričić 43. V. Knežević 86; Badrić 54; Bel. I 350; Rog. 180). Usp. svetopogrđenstvo.

Svetohrànilište s mjesto gdje se čuva crkv. odjeća i drugi crkv. predmeti (v. sakristija), gdje se čuvaju svete i posvećene stvari (ARj). V. svetoshramba, svetoshrana.

Svetohrànište s mjesto na oltaru gdje se čuva Sakramenat (Kod. kan. 1269). U starije doba rijetko (Knežević 342), a danas obično (Št. I 404; Rog. 295; Kn. 80; Ms 42; Prič. 9 i dr.). V. prebivalište, sahrana, sahranica, svetoshrana, svetoshranica, svetoshranište, tabernakul.

Svetoknjiž m čovjek koji govori ili piše o životu svetaca, propovjednik (ARj). V. svetoslovac.

Svetoknjižnik m pisac i tumač svetih knjiga (ARj; Par.).

Svetokradac, svetokradnik, svetokrađac m isto što svetokradica (ARj).

Svetokradan pr. koji se tiče svetokradstva (Uzdržitelji od desetina jesu ugrabitelji svetokradni. Dalla Costa I 205).

Svetòkradica m i ž tko krade svete stvari ili krade na svetom mjestu (IB; ARj; Par.; Ben.; DDM). V. svetokradac.

Svetokradstvo s, **svetokrađa** ž, **svetokrađe** s — krađa svetih ili posvećenih stvari (ARj). V. svetotatstvo.

Svetokrovan pr. koji pripada svetokrovlju, svetotajstven (ARj). V. svetoskrov.

Svetokrovlje, svetokrovstvo s sveta tajna, svetotajstvo, Euharistija. U starije vrijeme (ARj). V. otajstvo.

Svetokupac m čovjek koji kupuje svete stvari ili njima trguje (ARj). V. svetoprodajac.

Svetokupiti — kupiti svete stvari ili duhovna dobra (ARj).

Svetokupovati nesvr. prema svr. svetokupiti (ARj).

Svetoložan pr. koji je rođen u svetoložju (Kadčić 481).

Svetoložje s tjelesno općenje s onima koji su zavjetovali Bogu čistoću (Kojoj je pedipsi podložno svetoložje? Kadčić 541).

Svetomoć, svetomoćica (dem. od svetomoć) ž — kutija u kojoj su moći svetaca (ARj).

Svetopetka ž žena koja se rado Bogu moli, bogomoljka (ARj).

Svetopića ž sakramenat pričesti (ARj).

Svetopićan pr. koji pripada svetopići (ARj).

Svetopijevac, svetopjevalac m čovjek koji pjeva pohvalne pjesme Bogu i svecima. U starije doba (ARj).

Svetopisac, svetopisalac m čovjek koji opisuje život i djela svetaca (ARj). V. hagiograf.

Svetopismen (ARj), * **svetopisamski** (Bakšić 96, 355; Ms 9; Tem. dok. 69) **pr.** — koji pripada SP. V. skripturistički.

Svetopočivši od sveto i počivši (gl. pr. tv. od počiti) — koji je sveto umro, pokojni. U starijem jeziku **(ARj). V.** blagopokojni.

Svetopogrđenstvo s isto što svetogrđe (ARj).

Svetopomnik m čovjek koji se stara za crkv. stvari, namještaj (Dobretić 358; Knežević 181). V. sakristan, svetoshranitelj, svetoskrovnik, svetostanik.

Svetoposvećen pr. isto što presvet (ARj), prema lat. sacrosantus.

Svetoprodajac (Dalla Costa II 133; Zoričić 104), **svetoprodajnik** (Dalla Costa II 139), **svetoprodalac** (ARj), **svetoprodavalac** (ARj) m — čovjek koji se bavi svetoprodajstvom. V. simonijak, svetokupac, svetotrgovac, šimonijak.

Svetoprodajan (Dalla Costa II 136; Rog. 201), **svetoprodajski** (Dalla Costa II 136) pr. — koji se tiče svetoprodajstva.

Svetoprodajstvo s (Dalla Costa II 129; Rog. 239), **svetoprodaja** ž (Zoričić 85; Št. I 395) — trgovanje svetim stvarima i crkv. službama. V. kupoprodaja, simonija, svetotržje.

Svetoprodati — prodati crkv. službe (ARj).

Svetoprodavati nesvr. prema svr. svetoprodati (ARj).

Svetoredac m svetoredan čovjek (ARj).

Svetoredan pr. koji je primio sv. red (ARj).

Svetoredba ž vanjski čin koji prati molitvu ili javno vršenje bogoštovlja. U starije doba (ARj). V. rit.

Svetoređe s skup vjerskih obreda kojima se iskazuje čast, služba Bogu (ARj).

Svetosahrana ž, **svetosahranište** s isto što svetilište pod 1 (ARj).

Svetoshramba ž isto što svetohranilište (ARj).

Svetoshrana ž — 1. isto što svetohranilište; 2. posuda ili mjesto gdje stoji Sakramenat (v. piksida, svetohranište, svetostanište). Usp. ARj.

Svetoshranica, svetoskranica ž dem. od svetoshrana; 1. isto što svetohranište (ARj); 2. mjesto gdje se čuvaju crkv. stvari (Kadčić 87). V. sakristija.

Svetoshranište, svetoskranište, svetoshranje s isto što svetohranište (ARj).

Svetoshranitelj, svetoskranitelj m isto što svetopomnik (ARj).

Svetosilan pr. koji silovito, surovo postupa sa svetim stvarima. U starijem jeziku (ARj).

Svetosilnik m svetosilan čovjek (ARj).

Svetosilnost ž svojstvo onoga koji je svetosilan (ARj).

Svetoskrov, svetoskrovan pr. koji je pun duboke tajne, svet, svetotajstven. U starijih pisaca (ARj). V. svetokrovan.

Svetoskrovište s mjesto gdje se skriva svetinja, a onda i sama svetinja (ARj; Par.).

Svetoskrovlje s (ARj), **svetoskrovnost** ž (Kadčić 387), **svetoskrovstvo** s (Kašić 12, 60) — sveta tajna, sveto otajstvo, svojstvo onoga što je svetoskrovno. V. otajstvo.

Svetoskrovnik m isto što svetopomnik (Dalla Costa I 214).

Svetoskvrn, svetockvrn pr. koji oskvrnjuje što je sveto, bezbožan, svetogrdan (Jere su sve te ispovidi bile svetockvrne.. Kadčić 214. V. i ARj). Usp. svetogrdan.

* **Svetoskvrnilac** m čovjek koji oskvrnjuje svete stvari (Par.).

Svetoskvrnost ž (ARj), **svetockvrnost** ž (Kadčić 73), **svetoskvrnje** s (ARj), **svetockvrnje** s (Kadčić 331) — isto što sakrilegij.

Svetoslavan pr. svet, presvet (ARj).

Svetoslovac, svetoslovnik m čovjek koji govori o svetim stvarima, propovjednik (ARj). V. svetoknjiž.

Svetoslužba ž, **svetosluženje** s služba Božja, žrtva, obred (ARj).

Svétost (u starini i: **svetošta, svetoća**; stsl. svetost') ž — 1. stanje, svojstvo onoga koji je svet (Posli nepristojni... protive se poniznosti, svetosti, časti i poštenju crkovnomu. Dalla Costa I 82. V. Kadčić 226; Dok. 589); 2. počasni naslov koji se daje papi (Vaša Svetost..., Njegova Svetost...). Usp. Meillet, Études 284; ARj. V. svetinja, svetitost, svetoća.

Svetostanik m isto što svetopomnik (Dalla Costa I 50; Knežević 181).

Svetostanište (Dalla Costa II 150), **svetostaništvo** (ARj) s — posuda u kojoj se drži Sakramenat. V. svetoshrana.

Svetostavak m isto što moći (ARj).

Svetosvet, svetosvećen pr. isto što presvet. U starije doba (ARj), prema lat. sacrosanctus.

Svetoštovac m čovjek koji štuje svece (ARj).

Svetoštovlje, svetoštovstvo s štovanje svetaca (ARj). V. dulija.

Svetotajan pr. tajan, otajan, otajstven, sakramentalan (ARj). U im. službi »svetotajno« s (mn. svetotajna) — glavni dio mise, kanon (Misnik na misi u kanonu oliti u svetotajnim govori. Dobretić 339). V. svetotajnik.

Svetotajnik m glavni dio mise, kanon (ARj). V. svetotajan.

Svetotajnost ž sveta tajna; isto što otajstvo, sakramenat (ARj; Par.).

Svetotajstven pr. koji pripada svetotajstvu (Ispovid svetotajstvena oliti sakramentala. Dobretić 139).

Svetotajstvenost ž isto što blagoslovina: Blagoslov (kod ženidbe) jest samo nika svetotajstvenost, a ne sakramenat oliti svetotajstvo. Dobretić 462.

Svetotájstvo (svetootajstvo) s — 1. isto što otajstvo (Ovo ime sakramenat oliti svetotajstvo... više stvari more zlamenovati u različiti govorenji. Dobretić 1. Da virovat imadu se... sva svetotajstva. Badrić 38); 2. isto što sakramenat, osobito Euharistije (Pristupati k toliko božanstvenomu sakramentu i svetotajstvu. Kašić 61. V. Cr., Pr. 243; Kn. 82, 110; Ms 25: Bol. 40; ARj; Miklošić, DAW XXIV 31. Usp. svetotvorje, svetstvo, svetva).

Svetotatstvo s isto što svetokradstvo. U starije doba (ARj).

Svetotrgovac, svetotržac m — čovjek koji trguje sa svetim stvarima, s duhovnim dobrima (ARj). V. svetoprodajac.

Svetotržje, * **svetotrštvo** (svetotržtvo) s — trgovanje s duhovnim dobrima. Usp. svetoprodajstvo.

Svetotvoran pr. koji može učiniti svetim. U svezi: milost svetotvorna — isto što m. posvetna (v. posvetan). U starijih pisaca (ARj).

Svetotvoriti — posvetiti, proglasiti svecem (ARj).

Svetotvorje s isto što svetotajstvo pod 2 (ARj).

Svetotvornik (ARj), * **svetotvorac** (Par.) m — tko tvori, čini svetim.

* **Svetovnik** m isto što sanktoral (Bogosl. smotra 44—1974— br. 1, str. 67, 69, 70 i passim).

Svetovo s sveti, sveto; blagdan, krsno ime. U Slavoniji (ARj).

* **Svetozemaljski** pr. što pripada Svetoj zemlji (v. zemlja): Vrhovni upravitelj svetozemaljskih franjevaca zvao se čuvar Svete zemlje ili, još časnije, gvardijan Sionskoga brda. Vir II (1975), br. 1—3, str. 34.

Svetstvo s sveta, posvećena stvar; moći svetaca; isto što svetotajstvo pod 2. U starijem jeziku: Da vsa svetstva v(a)m'... dati imaju. Starine 35, 429. Usp. Miklošić, DAW XXIV 31; ARj; Mažuranić IX 1417.

Svetva ž isto što svetotajstvo pod 2 (ARj).

Svevišnji pr. sam višnji, najviši. Samo o Bogu (Svevišnji... Sin Svevišnjega. Bakšić 72. Usp. IB; ARj; DDM). V. višnji.

Svevječan pr. vječan, vjekovječan. Samo o Bogu. U starijih pisaca (ARj).

* **Svevladar** m koji svime vlada. O Bogu koji je sve stvorio i svime upravlja (Otk 15, 3; Čs 81).

* **Svîbanjski** pr. koji pripada svibnju. U svezi: svibanjska pobožnost — posebna pobožnost u čast Majke Božje svaki dan kroz cijeli svibanj (Sch.-P. 744).

Svijèća ž (stsl. i kod nas u starini: svěšta. Dan. s potvrdom iz 14. st.) — poznati lit. predmet od pčelinjeg voska (Nositi sfiće užežene na ukopih i ukopanjih. Kašić 141. Je li vazda od potribe, da su dvi sviće na oltaru, kad se sveta misa govori? Kadčić 90. V. Dalla Costa I 199; J. Filipović I 126; Sch.-P. 300; Št. II 372; Kn. 157). U svezi: uskrsna s. — s. što se u Vazmenom bdjenju posebno blagoslivlje (Inic. 140; Kršt. 11). Usp. svjetlo.

Svijèćnica ž (stsl. svěšt'nica — candelabrum. Miklošić, LP) — isto što Kandelora (Št. II 372; Kn. 46, 136; IB; Ben.; DDM). V. Marino, Očišćenje (Marijino), Prikazanje, Svijetnjica, Svjetlo (Marinje), Sretenje, Svisnica.

Svijećnik m isto što akolit (Kadčić 35).

Svijećnjak, svijetnjak m lit. predmet od drveta, željeza, srebra..., katkada pozlaćen, različita oblika i veličine, na kojem stoji voštana svijeća. U stsl. i kod nas u starini svěšt'nik (Miklošić, LP; Dan. s potvrdom iz 14. st.), kasnije: svijećnjak (Posred dva akolita noseća sfićnjake s užeženimi sfićami. Kašić 152. V. još Kadčić 36; Št. I 398; Kn. 81) i svijetnjak (Dužnost akolita jest svitnjake na otaru namistiti, sviće užeći. Dobretić 274. Usp. J. Filipović II 17; Sch.-P. 301). V. kandalir, svjetionik.

Svijest (v. savjest).

Svȉjet m (stsl. svêt') — izvorno znači: svjetlost, sjaj; što je otvoreno, javnost (usp. grč. kósmos, lat. mundus), a onda

posebno: 1. sve što je stvoreno (Od kako je Bog svit stvorio, od onda svitom vlada. J. Filipović I 379. V. Kadčić 365); 2. mnoštvo, narod, ljudski rod (usp. Iv 3, 16); 3. ljudi koji se protive Kristovu nauku, duhu (Vi od sega sfita jeste, a ja nisam od sega sfita. Bernardin 36. V. Kašić 124; J. Filipović I 376. Usp. Lk 16, 8; Iv 14, 17. 30). U svezi: ovaj, sadašnji, vidljivi... svijet — svijet u kojem živimo, za razliku od drugoga, budućega, nevidljivoga... svijeta, koji dolazi poslije smrti (Zač' e vele nama muka učiniti pokoru na vom' svitu neg li na drugom'. Starine 23, 153. V. J. Filipović I 35). Usp. RBT 1320 s.; Raumer 373 ss.; Miklošić, DAW XXIV 40 s.

Svijetnjica ž isto što Svijećnica (ARj).

Svilenica, svionica ž — haljina od svile. U svezi: s. sveta — dio haljine što redovnica nosi na glavi: Prijati imaju (redovnice) od ruku biskupovi svilenicu svetu... Poslie svionice podaje im prsten. Dalla Costa I 115. V. pokrivača.

* **Svisnica** ž isto što Svijećnica. U Žumberku (Skok, Sl. 4—5, 67).

Svisveti, Svi sveti (v. svet).

Svjèćar m isto što akolit (Koja je odića svićara? Jest naglavnik, košulja i pas. Kadčić 36).

Svjećinosnik m isto što akolit (ARj).

Svjećonos m isto što akolit (Mali redovi jesu svićonos, zaklinjavac, štioc i vratar. Dalla Costa I 61. V. Kadčić 35).

Svjećonostvo, svjećonoštvo s — red, služba svjećonoše; isto što akolitat (ARj).

Svjećonoša m klerik, poslužnik, ministrant koji kod službe Božje nosi svijeću (Kn. 314. V. ceroferarij); isto što akolit (Od svićonoša oliti svićnika. Kadčić 35. V. Bel. I 107; Rog. 168; Cr., Pr. 182).

Svjećoredac m isto što akolit (ARj).

Svjećoređe s red, služba svjećonoše; isto što akolitat (ARj).

* **Svjedočanski** pr. što se odnosi na svjedoka, svjedočanstvo: svjedočanska krv (Čs 561) i sl.

Svjedočánstvo s riječ, čin kojim se utvrđuje istina o Bogu, o Isusu. Takvo je s. o Isusu dao sv. Ivan Krst. (Iv 1, 19), apostoli i učenici pred progoniteljima (usp. Mk 13, 9). Takvo ima biti i s. života svih kršćana (Dok. 109, 507; Inic. 11). V. svjedočenje.

Svjedòčenje gl. im. od svjedočiti; isto što svjedočanstvo. O svjedočenju apostola (Lk 21, 13), svih kršćana (Dok. 439, 507).

Svjedòčiti — potvrđivati stvarnost neke činjenice dajući vlastitoj tvrdnji svu onu svečanost koju okolnosti zahtijevaju. Posebno: o Bogu koji svjedoči za sama sebe kad Mojsiju objavljuje značenje svojega imena (Izl 3, 14), kad za sebe tvrdi da je jedini Bog (Izl 29, 2); o Kristu koji svjedoči o onome što je vidio i čuo kod Oca (Iv 3, 11. 32) i svečano izjavljuje tko je on sam (Iv 8, 13 ss.); o Ivanu Krst. koji svjedoči za Svjetlo (Iv 1, 7); o apostolima koji svjedoče za Isusovo uskrsnuće (1 Kor 15, 15), koji za Krista svjedoče vlastitom krvlju (usp. Mk 13, 9); o kršćanima koji uvijek i svagdje riječju i životom imaju biti svjedoci Kristovi (usp. Dok. 109, 507 i dr.; RBT 1328). V. mučenik.

Svjèdok m tko riječju i životom svjedoči za istinu o Isusu. O Ivanu Krst. koji svjedoči za Svjetlo — Isusa (Iv 1, 7); o sv. Stjepanu koji je za Krista svjedočio svojom mučeničkom krvlju (Dj 22,20); o apostolima koje Krist nazivlje svojim svjedocima (Dj 1, 8); o kršćanima koji »kao pravi Kristovi svjedoci i riječju i djelom šire i brane vjeru« (Dok 109). V. mučenik.

Svjedòkinja ž prema m svjedok (ARj; DDM).

Svjètiljka ž isto što vječno svjetlo (v. svjetlo). Kn. 82.

Svjètionik (svjetilnik) m — isto što svijećnjak (Drugi zakon est', kada človik' grdo tiče v svetil'nici ili moći svetih'. Kolunić 237).

Svjètlo (s) je od početka u lit. upotrebi, ponajprije iz praktičnih razloga, da se rastjera tama, a onda kao simbol prisutnosti, moći Kristove, jer se u SP Krist nazivlje svjetlom (Iv 1, 7; 9, 5...). Ovo lit. svjetlo ima biti od ulja i pčelinjeg voska (usp. Št. I 420 ss.; Sch.-P. 300 ss.; Kn. 115). U svezi: vječno s. — svjetlo od ulja ili voska koje danju i noću mora gorjeti pred presv. Sakramentom (Sch.-P. 301; Kn. 117); S. Marinje — isto što Svijećnica (ARj; IB). Usp. kandela, luč, svijeća, svjetiljka, svjetlost.

Svjetlonoša (Št. I 515), **svjetlonošac** (Dobretić 273) m — isto što akolit.

Svjètlost ž (stsl. svêtlost') — isto što svjetlo. Često o Bogu (Mudr 7, 27. 29; 1 Iv 1, 5), osobito kao nagradi pravednika u raju (usp. molitvu: Pokoj vječni daruj im, Gospodine. I svjetlost vječna svijetlila njima. Obr. 193 i passim. V. i Kašić 95; Badrić 87); o Kristu (v. svjetlo); o Kristovim sljedbenicima (Mt 5, 14).

Svjètovni pr. (stsl. svêtov'n') — 1. koji pripada ovome svijetu, koji nema duha Božjega (Za vazda sva svitovnja ostavljam. J. Filipović I 9); 2. koji ne pripada svećenicima nego ostalim vjernicima (Grobovi od misnika... imaju biti razlučeni od grobia sfitovnih. Kašić 141); 3. što pripada svećenicima koji žive u svijetu, a ne redovnicima (Jerolim redovnik... otide i ispovidi se u misnika svitovnjega oli sekularskoga. Dobretić 151. V. Ivanošić 179), osobito često u svezi: s. kler (Kn. 142; Cr., KP II 2, 14), s. župnik (Cr., KP II 2, 190), s. svećenik (Bel. I 166, 251), s. klerik (Kn. 124). V. mirski, sekularan, sekularski, svjetovnjački.

Svjetòvnjački (Kn. 313; Rog. 170), **svjetski** (IB) pr. — isto što svjetovni.

Svjetòvnjak m čovjek, kršćanin koji nije redovnik ni svećenik (Ili si među redovnici ili među svitovnjaci, spomeni se tvoga stanja. P. Filipović 22. V. Dalla Costa I 61; Bel. I 44, 105, 129; Rog. 9, 576; Cr., Pr. 150, 181). Usp. sekular.

Svojbina (IB; Rog. 155), **svojdba** (IB), **svojta** (IB) ž — isto što srodstvo, tazbina.

Svrći, svrgnuti — kazniti klerika kaznom svrgnuća (v. svrgnuće). U starijem jeziku (Crkovnjak ne može biti svržen od reda nego za grihe istumačene od zakona. Dalla Costa II 203. V. Kadčić 4). Usp. srediti.

Svrgnúće gl. im. od svrći: 1. isto što depozicija (Bel. I 352; Cr., Pr. 400); 2. isto što degradacija (Ž. II 103. V. oduzimanje, sređenje, svrženje).

Svrha ž svršetak, cilj. U svezi: konačna s. — nebesko blaženstvo za koje je čovjek preodređen (Ž. I 68, 343).

Svrhkožnica, svrhukožnica ž isto što superpelicej (Ima biti -misnik- obučen svrhkožnicom iliti s kansom. Kadčić 163). V. vrhkožnica.

Svrhunáravan, svrhnáravan pr. što prelazi narav, prirodu (Da bude bolest svrhunaravna, to jest zaradi Boga uvriđenoga. Dobretić 173). Često u svezi: naravni i svrhunaravni red (Bakšić 460), naravni i svrhunaravni život (Bakšić 490; Sch.-P. 129), svrhunaravno djelo (Ž. I 89), svrhunaravni motiv (Ž. I 181), svrhunaravna ljubav (Ž. II 136), svrhunaravna sredstva (Bel. I 48), V. nadnaravan, naravan, natprirodan, prekonaravan, svrhunaravski, svrhunaturalski, vrhunaravan, vrhunaravski.

Svrhunáravski pr. isto što svrhunaravan. Obično u svezi: svrhunaravska krepost (usp. Kadčić 10), svrhunaravska objava (Buj. I 317, 400), svrhunaravski život (Buj. I 101)... V. ARj.

Svrhunaturalski pr. isto što svrhunaravan; od svrhu i naturalski (lat. naturalis — naravan). ARj.

Svrhuramenica ž isto što nadramenica (ARj).

Svrhuslugobožnost ž isto što hiperdulija (ARj).

Svršan, svršen pr. isto što savršen. U starije doba (ARj).

Svršenost ž, **svršenstvo** s, **svršnost** ž — isto što savršenost. U starijem jeziku (ARj).

Svrzimantija m svećenik, redovnik koji skine svećeničku, redovničku mantiju, napusti svoj stalež (ARj).

Svrzipop m svećenik koji ostavi zvanje (ARj).

Svrženje s isto što svrgnuće (Svrženje jest jedna pedipsa crkovna, s kojom veličajno i zakonito odmeće se od reda i od bića redovniškoga. Dalla Costa II 203. V. Kadčić 28).

Svrževati nesvr. prema svr. svrći (Četiri zločinstva se nahode za koje zakon je zabiližio svrževati. Dalla Costa II 203).

Svući (se) — skinuti redovničko, kleričko odijelo; povratiti (se) u stanje svjetovnjaka (Š). V. i ARj.

Š

Šabaot m isto što Sabaot. U bosanskih pisaca (ARj).

* **Šamàtorje**, * **šemàtorje** s isto što cimiter; prostor oko crkve gdje se katkada nalaze grobovi. Po dalm. selima (Š).

Šandala ž isto što sandala (ARj).

Šantol m, **šantola** ž — kum, kuma; od lat. sanctulus — sanctula, preko tal. santolo — santola (ARj). V. santul.

* **Šantuja** ž kuma (v. santul). Govori se u Istri (Š).

* **Šantul** m **šantulo** m, **šantula** ž — kum, kuma (v. santul). Govori se u Istri, na Cresu... (Š).

Šarabit m isto što sarabaita. U starije vrijeme (ARj).

Šàtor m (stsl. šat'r') — poznata naprava od robe, granja i sl. U svezi: sveti š. — prema osobitim propisima kod Židova u SZ napravljen šator, koji se dijelio na dva dijela: svetinja, gdje je bio oltar kadioni, i svetinja nad svetinjama, gdje se nalazio kovčeg Zavjeta (usp. Izl 26; Šarić I 139 bilješka; Matzenauer 80 s.). V. svetinja.

* **Šćàvet** m crkv. knjige, pisane pučkim hrvatskim jezikom zapadnoga narječja (navlastito »Pištule i Evanđelja«), tiskane latinskim slovima mnogo puta od kraja 15. do 20. st.; tal. schiavetto (schiavo mj. slavo — slavenski). Usp. Mažuranić IX 1423; Starine 47, str. 213, 217; Fućak 127. V. slavet, štavet.

* **Šćavetarski** pr. ono što se odnosi na šćavet.

Šèjtan, šeitan m isto što sotona; arapski šejtan, turski şeytan. U krajevima gdje žive muslimani (ARj; Skok, ERj III 386).

Šekrestija ž isto što sakristija (Vrbnik na Krku). ARj.

Šekreštan m isto što sakristan (Belostenec). ARj.

* **Šekreštija** ž isto što sakristija. U starijem jeziku: I da sta vzda 2 redovnika, ka imejta to streščí, i paramenti šekreštie opšćene držati čiste pod tu istu penu. Šurmin 210.

* **Šeksta** ž isto što seksta. U Pašmanskoj reguli sv. Benedikta (Ostojić, B. III 429).

Šekularski pr. isto što sekularski (ARj).

* **Šekvencija** ž isto što sekvencija (Pederin 510).

* **Šeminàrij** m isto što seminarij. U starijem jeziku (v. potvrdu s. v. letur) i danas u Dalmaciji (Š).

* **Šeminarski** pr. što se odnosi na šeminarij. U Dalmaciji (Š).

Šent m isto što vrag; od lat. sanctus (kod sjevernih Hrvata). ARj.

Šentan pr. isto što vražji (ARj).

Šentati — kleti, proklinjati; od im. šent (ARj).

Šentencija (ARj), **šetenca** (Š) ž — isto što sentencija.

Šêsti — redni br. U svezi: š. čas (Čs 16 i passim) ili u obliku šesta ž (Kadčić 39; Kanižlić, Pj. 4; Kn. 153; Rog 182) — srednji, dnevni čas časoslova. Usp. časoslov, deveti, seksta.

Šestodesetica, šestodesetnica, šestodesnica ž — isto što seksagezima. U starije doba (ARj).

* **Šestòknjižje** s zajednički naziv za Mojsijevo Petoknjižje i knjigu Jošue, koje mnogi smatraju kao književnu cjelinu (BL 311). V. Heksateuh.

Šešta ž isto što seksta; tal. sesta (Divković). ARj.

* **Šezdèsetnica, šezdesetica** ž isto što seksagezima (DDM; Št. I 341; Kn. 150).

Šikutor m crkveni otac (u Žumberku), crkveni poslužitelj (u Lici), zvonar (Varoš kod Slav. Broda); lat. exsecutor — kaznitelj, osvetnik. V. ARj.

Šikutoriti — vršiti šikutorsku službu (ARj).

Šikutorski pr. što pripada šikutoru (ARj)

Šiljanje gl. im. od šiljati; u Bogu znači vječno izlaženje jedne osobe od druge, a suoznačuje novi način bivstvovanja u svijetu (Bakšić 376). V. misija, slanje.

Šiljati — nesvr. prema svr. slati. O načinu izlaženja jedne osobe od druge u Bogu, kao i o vanjskom učinku, po kojem poslana osoba novim načinom bivstvuje u svijetu (Bakšić 379 i passim). V. slati.

Šimàtorij m **šimatorija** ž, **šimatorje** s — isto što cimiter. U Dalmaciji (ARj).

Šimonija (Kolunić 128), **šimunija** (Kolunić 219) ž — isto što simonija.

Šimonijak m isto što simonijak (u 16. i 17. st.). ARj.

Šimplika ž isto što simpleks (Kraljić 58). ARj.

Šindik m isto što sindik. U starijih pisaca (Uteći se k imenovanim priateljem duhovnim ili šindikom apostolikom... P. Filipović 44) i u naše doba (Š).

Širenje gl. im. od širiti. U svezi: Kongregacija za širenje vjere (Ž. I 243), Zbor za širenje vjere (Cr., Pr. 61) — Kongregacija koja upravlja širenjem vjere (v. raširenje).

Šisma, šizma, šižma ž isto što skizma; tal. sisma (ARj).

Šismatik (ARj), **šizmatik** (ARj), **šižmatik** (Dalla Costa II 119; Badrić 14), **sižmatik** (Dalla Costa I 22), * **sismatik** (Zoričić 55), **žizmatik** (Kolunić 48 s.) m — isto što skizmatik.

Šizmatik pr. isto što skizmatički; lat. schismaticus, tal. scismatico. U starijem jeziku (ARj).

Šižmatički pr. isto što skizmatiški (Dalla Costa II 120).

Šižmatištvo s stanje u kojem se nalazi šižmatik (Dalla Costa II 119).

Škandal, škandao m — isto što skandal; tal. scandalo (od 16. st.). ARj.

Škandalizirati (se) — isto što skandalizati (se). U naše doba (Š).

Škandaloz, škandalozan pr. — isto što skandaloz (ARj).

Škapular m isto što skapular. Obično u starini (ARj) i danas (Sch. — P. 743).

* **Škapularski** pr. što pripada škapularu (Sch. — P. 743).

* **Šklopar** m isto što skapular. U Dalmaciji (Š).

Škof m isto što biskup; od svnjem. biscof (usp. slov. škof). U Razvodu istarskom (Mon. croat. 24). ARj.

Škôla ž isto što škula, bratovština (Mažuranić IX 1427); poseban filozofsko-teološki pravac u katoličkoj filozofiji — teologiji (npr. franjevačka ili skotistička š., dominikanska ili tomistička š. i sl.).

* **Školastik** m isto što skolastik (Buj. I 4).

Škol̦ske sestre Naše Gospe — naziv za redovn. žensku zajednicu kojoj je sjedište u Subotici (BI 313).

Škol̦ske sestre III. Reda sv. Franje — naziv za družbu č. sestara, koja je nastala u Mariboru g. 1864. za odgoj ženske mladeži, a vrlo je raširena među Hrvatima (BI 313; Šem. II. izd. 909).

Škomunika, škomulika ž isto što ekskomunikacija (u Dalmaciji). ARj.

Škomunikavati — isto što ekskomunicirati (ARj).

Škoplar m isto što skapular (ARj).

Škrâbica (Par.; DDM), **škrabičica** (Par.), **škrabnica** (IB), **škrabljica** (IB) ž isto što skrabica.

Škrebètaljka ž (ARj; IB; Par.; Ben.; Kn. 162), **škrebetalnica** ž (Jardas 55), **škrebetalo** s (Par.) — isto što čegrtaljka.

Škrebètati — davati znak škrebetaljkom (IB; Ben.; Par.; DDM).

Škròpilica ž (ARj; Ben.; DDM), **škròpilo** s (ARj; Št. I 450; Kn. 306; Cr., Pr. 88; Par.) — isto što kropilo.

Škròpionica (škropilnica), **škropenica** ž — isto što kropionica (ARj; Jambrešić; Par.; Ben.; DDM; Št. I 365).

Škròpiti — isto što kropiti (ARj; Par.; DDM; Ben.; Buj. I 41).

Škropul m isto što skrupul (ARj).

Škropulati — biti skrupulozan (ARj).

Škrupul m isto što skrupul. U starije doba (ARj), i danas (Š).

* **Škrupulozan** pr. isto što skrupulozan. Danas obično (Š).

Škrupulož pr. isto što škrupulozan. U starijem jeziku (Niti ima biti u te stvari misnik odviše sumljiv oliti škrupulož... Dobretić 360).

* **Šlajer** m koprena, vel na glavi žene, zaručnice, djevice, redovnice; njem. Schleier (usp. Lex. IX 267). Čuje se među redovnicama po krajevima koji su pod utjecajem njem. jezika. V. vel.

Šòkac m u nekim krajevima: Hrvat katolik (Vuk; IB; ARj).

Šòkački pr. što pripada šokcima (IB; ARj).

Šokàdija, šokčad — zbir, skup šokaca (Vuk; IB; ARj).

Šòkčiti (se) — učiniti nekoga šokcem (postati šokac). IB; ARj.

Šòkica ž prema m šokac (IB; ARj).

* **Šònet** m isto što osmrtnica pod 1. Naziv je — drži se — otud što je to u nekim zgodama prvotno stvarno bio sonet (tal. sonetto). Govori se u Dalmaciji (Sinj, Šibenik...). Š.

* **Špiritizam** m isto što spiritizam.

* **Špiritual** m isto što spiritual.

Štac m isto što lektor. U starije vrijeme (Koji je posao osobiti štaca?... štiti proročanstva i druga pisma Božja. Kadčić 33).

Štacija ž bdjenje koje su kršćani u staro doba (uz molitvu, procesiju, misu...) provodili uoči svetkovine u neke dane godine; mjesto, crkva, gdje se to bdjenje provodilo; lat. statio (kod Rimljana vojničko stražarsko mjesto). Usp. Diz. lit 424; Diz. mor. 1403 s.; Kn. 221. V. postaja.

Štalac m isto što lektor (Glavinić). ARj.

Štâp m isto što pastoral pod 2, redovno u svezi: biskupski š. (ARj; Sch. — P. 314; Kn. 105; Cr., Pr. 191), pastirski š. (ARj; Bel. I 237).

Štavet m isto što šćavet (ARj).

Štatua ž isto što statua (ARj).

Štatut m isto što statut (u mn.: štatuti i štatuta). V. ARj i Bel. I 189, 307.

Štenje, štijenje gl. im. od štiti, čitati; isto što čitanje (U pistulah uzdržu se štenja proroka i apostola. Kadčić 99. Štenja prve noćnice. Št. I 351. V. Zadarski l. 1 i passim; ARj; Kn. 213; Fućak 10, 11).

Štijaštvo s isto što lektorat (Što je štiaštvo? jest jedan red crkveni, po komu se daje oblast za štiti proročanstva. Kadčić 33). V. štivenje.

Štilac (štioc) m — 1. čovjek koji čita u crkvi (Štilac uzlazi na ambon. Kn. 213); 2. isto što lektor (Mnogi po vas vik svoga života bili jesu štioci. Dalla Costa I 62. Koliko je redova?... 1. vratar, 2. štioc, 3. zaklinjavac, 4. svićar, 5. podslužitelj, 6. služitelj, 7. misnik. Kadčić 8. V. Dobretić 273; Bel. I 107; Rog. 168, 186; Cr., Pr. 182); 3. služba u kaptolu (Rog. 482); 4. učitelj, odgojitelj kod nekih redovnika (Po o. F. Jerolimu Filipoviću, štiocu jubilatomu. J. Filipović I nasl. str. V. i Badrić 1). Usp. čatac.

Štionik m — 1. isto što ledir (Št. I 414; Sch.-P. 315; Cr., KP I 446); 2. isto što lektor (Jurin, Rad 315, str. 188).

* **Štipendij** m isto što stipendij.

* **Štipendija** ž isto što stipendij (Bel. I 154).

Štìvenje s — 1. isto što čitanje (Kada bi ostavio... jedno štivenje, učinio bi mali grih. Zoričić 69); 2. isto što štijaštvo — lektorat (Drugi red jest od štivenja... Jest jedna oblast, po kojoj ređeni more štiti Pismo sveto i proročanstva. Dobretić 272).

Štîvo s odabrani odlomak za čitanje. U svezi: duhovno š. — isto što duhovno čitanje (v. čitanje). Bajić 85; Sch. — P. 19.

Štôla ž — 1. isto što stola. Vrlo obično od starine (Aljine oliti odića misnička jest ova... nadramenica oliti štola. Dobretić 395. V. još Kadčić 85; Bel. I 237; Kn. 306; Ms 44 i dr.). 2. Katkada isto što stolarina (ARj s. v. štola c.).

Štolàrina ž isto što stolarina (ARj).

* **Štolàrinski** pr. isto što stolarinski. U naše vrijeme (Cr., Pr. 270; Rog. 344).

Stolski pr. što pripada štoli (ARj).

Štòvalac, štòvatelj m tko štuje, časti Boga, Majku Božju, svece, Crkvu (ARj).

Štòvanje gl. im. od štovati; isto što kult. Danas obično (Š).

Štòvati — iskazivati čast, častiti Boga, Majku Božju, svece (Dužni smo ga — Duha Svetoga — štovat kako pravoga Boga. J. Filipović I 171. V. još Zoričić 77; Knežević 53 i dr.); slaviti blagdan, svetkovati (ARj).

* **Štrât** m komad crne robe sa znakom križa, što se prostre na podu crkve kad se daje odrešenje za mrtve; lat. stratum (pokrivač), tal. strato (Boerio 712). U Dalmaciji (Š). V. štrit.

* **Štrit** m isto što štrat (v. potvrdu s. v. predoltarnica).

Šútnja ž u svezi: sveta š. — vrijeme tišine, šutnje u određeno vrijeme preko mise i u drugim lit. činima (Ms 15; Tem. dok. 35, 64; Čs 7*; Inic. 59 i dr.); određeno vrijeme šutnje, tišine u redovničkim zajednicama, u samostanima (Prav. 38). V. silencij.

* **Svôra** ž časna sestra; tal. suora. U Dalmaciji (Š. V. Klaić). Usp. redovnica.

T

Tabernàkul, tabernakuo m isto što svetohranište; lat. tabernaculum (šator, privremeni pokrov; sveto mjesto u kojem je Bog na poseban način boravio među izraelskim narodom. Izl 26). Usp. Forcellini VI 7 s.; Du Cange III 1046 s.; Lex. IX 968 s.; Diz. lit. 432 ss.; Sch. — P. 276; Kn. 82. U starije vrijeme imamo oba oblika (Tabernakuo ima biti šatorićem pristojno pokriven. Kašić 61. Ujedno na kolina kada redovnik otvori tebernakul pokloni se. Terzić 450), a danas je prvi običajniji (Sch. — P. 276).

Tábla ž naziv za tri ploče na oltaru na kojima su (prije konc. obnove) bili napisani neki dijelovi mise što ih je svećenik govorio napamet; lat. tabula — daska, ploča, slika, ploča zakona... (usp. Du Cange III 1047 ss.; Forcelini VI 9 ss.; Št. I 413; Sch. — P. 315). V. tablica.

Tàblica (dem. od tabla) ž — isto što i tabla (Št. II 21; Kn. 82; Sch. — P. 315).

Tâbula ž kod nekih redovnika (npr. franjevaca) mala knjižica koja se redovno izdaje poslije provincijalnoga i generalnog kapitula (v. kapitul), a iznosi rad kapitula, izbore, odredbe i dr.; lat. tabula (v. tabla). Usp. Reg. Const. art. 408, 481.

Tâjan pr. otajan, skriven, skrovit, neshvatljiv. Često o Bogu, o vjerskim istinama... (npr. u pjesmi: Klanjam ti se smjerno, tajni Bože naš). U službi imenice: tajno s — isto što ispovjedna tajna (ARj s. v. tajan b. a); u mn. tajna s. — misterij, sakramenat (ARj s. v. tajan b. b). V. tajanstven.

Tajanstvije, tajanstvo, tajenstvo, tajinstvo s isto što tajna, misterij. U starije doba (ARj).

Tajànstven, tajinstven pr. isto što tajan (ARj).

Tájanje gl. im. od tajati; isto što pečat pod 2; ne kazivanje grijeha u ispovijedi (»tajanje od griha«. Kadčić 210). ARj.

Tájati, tájiti — sakrivati, poricati. O ispovjedniku koji mora čuvati tajnu o onome što je čuo u ispovijedi (»tajati grihe«. Budinić, ispr. 15); o grešniku koji na ispovijedi ne smije kriti grijehe (»tajat grijehe na ispovijesti«. Bašić 124 a). ARj.

Tajna ž sakrivena, nepoznata, sveta stvar (v. misterij, tajanstvije); posebno: 1. tajna Božja misao koju Bog čovjeku objavljuje, obično u svezi: tajne kraljevstva Božjega (Lk 8, 10; Mk 4, 11), nebeskoga (Mt 13, 11); t. Evanđelja (Ef 6, 19; Kol 1, 27); t. vjere (1 Tim 3, 9); t. velika — sakr. ženidbe (Ef 5, 32); t. bezakonja (2 Sol 2, 7); t. Presv. Trojstva (Bakšić 7, 434, 483); t. krštenja (Kn. 7); svete tajne — služba Božja, misa (Kn. 133); Kristove tajne — pričest (Kn. 281); ispovjedna t. — dužnost da se šuti o svemu što se čulo u ispovijedi (Cr., Pr. 173, 411. V. pečat); 2. tiha molitva u misi na koncu ofertorija (Kn. 33, 304. V. sekreta). Usp. RBT 562 s.; Miklošić, DAW XXIV 29; Jagić 22 s.; ARj; Dan.

Tajstvo s isto što otajstvo. U starije vrijeme (ARj).

* **Tòlar** m isto što reverenda, tako nazvana jer seže do gležanja; lat. talaris (sc. vestis — haljina koja seže do gležanja; talus — gležanj), tal. talare (v. Du Cange III 1056; Forcellini VI 16; Bel. I 237, 262; Kn. 312; Prič 41).

Talmud (hebr.) m usmeni nauk, poučavanje; zbirka rabinskih predaja koje tumače Mojsijev zakon. Razlikuju se dva dijela: Mišna (skup usmenih predaja) i Gemara (dopuna Mišne). V. ARj; Klaić; BL 312; Nouveau Petit Larousse (161 e éd.) 1716.

Talmudist m tko proučava, tumači talmud (ARj).

* **Talmudski** pr. što se odnosi na talmud (Klaić).

Tama ž opreka svjetlu; vrag (Vaš čas i oblast tame. Vuk: Lk 22, 53. Djela tame. Čs 9), pakao (Mrak vječne tame. Vuk: Jd 13). V. ARj. Usp. tmina.

Tòmjan (Šurmin 252; Bernardin 14; Kašić 156; Sch.-P. 303; Kn. 117; Spr. 31; ARj), **tamnjan** (ARj), **tamljan** (ARj), **tavnjan** (ARj), **temjan** (Belostenec i Jambrešić), * **timijan** (Šurmin 241), **timijam** (Dan. rj. V. i ARj), **timjan** (ARj) m — vrsta mirisne smole, koja se upotrebljavala za kad, kađenje, u sz. žrtvama (Izl 30, 34-37; Lev 2, 1) i od starine u kršć. bogoslužju. — Od grč. thymíama (usp. Matzenauer 342; Miklošić, DAW XV 133; Vasmer XII 283; Skok, ZSlPh II 398; Maretić, Gram. 84 s.).

Támnost ž osobina onoga što je tamno, stanje bez svjetlosti; isto što pakao, osobito u svezi: donja, izvanja, izvanjska, paklena, vječna... t.; isto što opačina, zlodjelo, grijeh, stanje bez posvetne milosti... Vrlo često u starijih pisaca (ARj). V. tama, tmina, tmlnost.

Tantati — isto što napastovati (v. tentati). U Dubrovniku (Budmani 167).

Tantum ergo — početne riječi i naziv predzadnje strofe himna »Pange lingua« (Usta moja), što se pjeva kod svečanoga blagoslova u crkvi (usp. Diz. mor. 1436); lat. Tantum ergo (Sacramentum) — Sakramentu dakle tomu (u starijim lit. knjigama), Divnoj dakle Tajni (u novijim lit. knjigama).

Tastamen(a)t m isto što testamenat. U starijem jeziku: Medoe sin' Nikolin'... učini svoi tas'tamen't' (1392). Stojanović I 2, 463. V. i ARj.

* **Tãška** ž kolač od tijesta i jaja što se peče za Uskrs. U Blatu na Korčuli (Š). Usp. i Skok, ERj III 445. V. sirnica.

* **Taštamen(a)t** m isto što testamenat. U starijem jeziku: A ta ta'štamen't imii se dati ... fra Ivanu, var'dianu s(ve)toga Iv(a)na, i Rat'ku Zagorčiću (1472). Šurmin 269. V. i Kolunić 235.

Tòvaja ž bijeli laneni pokrivač na oltaru; zatim isto takav pokrivač na pričesnoj klupi; tal. mlet. tavaia — stolnjak (v. ARj; Diz. lit. 442 s.). Obično u Dalmaciji (Š).

* **Tãvao** m isto što đavao, vrag. Tako veli pobožna čeljad da ne spomene pravo ime (Š).

Tòzbina ž ženidbena zapreka, srodstvo koje nastaje po ženidbi između muža i rodbine žene, odnosno između žene i rodbine muža (usp. Kod. kan. 97 i 1077; Cr., Pr. 208). Obično u starini (ARj) i danas (Bel. II 91 s.; Cr., Pr. 208). V. afinitad, srodstvo, svojbina, tazbinstvo.

* **Tòzbinstvo** s isto što tazbina (Cr., Pr. 208).

Tebe Boga (hvalimo) — isto što Te Deum (Čs 5*).

Te Deum — početne riječi i naziv poznate pohvalne pjesme što se moli u oficiju i u nekim drugim lit. funkcijama; lat. Te Deum — Tebe Boga (Diz. mor. 1441; Diz. lit. 434; Lex. IX 1027 s.). Latinski i hrvatski naziv podjednako se upotrebljavaju.

* **Teizam** m vjerovanje da je Bog svijet stvorio, izvan njega se nalazi i njime upravlja; grč. theós — bog. FR 398.

Téka ž posudica u kojoj se nosi pričest bolesnicima; posudica u kojoj se čuva lunula s Hostijom za pokaznicu; posuda za čuvanje sv. moćiju (Kn. 87; Ms 43); grč. thékē — posuda, pretinac. Usp. Diz. lit. 434; Diz. mor. 1517.

Temjano-nosni m isto što kadilac (ARj).

Tèmpal, tempao m — hram; redovno židovski hram, a rjeđe kršćanska crkva; lat. templum (motrilište augura, posvećeno mjesto, svetište, hram...). Usp. Du Cange III 1087; Forcellini VI 46 ss.; Miklošić, DAW XV 132. — Često u starijem jeziku (Da su slišali Stefana psujući Boga, Mojsesa, zakon i tempal. Glavinić 253. I uljeze Isus u tempal Božji... I pristupište k njemu slijepi i hromi u tempao. Ranjina 130. I ulize Isus u tempal Božji. Bernardin 29. V. i ARj). Usp. tempio, templ, templo, templom.

Tempio s isto što tempal; tal. tempio. U starije vrijeme (I budući Isus prorokovao, da će se razrušit tempio jeruzolimsko, što se biše sasvim ispunilo. J. Filipović I 35. V. ARj).

* **Templ** m isto što tempal (Klaić).

Tèmplar m član viteškoga reda francuskih vitezova koji je osnovan u Jeruzalemu g. 1119. radi obrane Svete zemlje. U Hrvatsku su templari došli g. 1169. Zvali su se »božjaci« ili »hramovnici« (Klaić), prema lat. templum — hram (v. tempal). Ukinuti su g. 1312. (BI 129).

* **Tèmplarski** pr. što pripada templarima (Klaić).

Tèmplo s isto što tempal. Često kod starijih pisaca, u pravome smislu, za hram, i pren. za dušu čovječju koja je hram Božji (ARj). T. je još: ikonostas u pravoslavnoj crkvi (IB; Klaić).

Templom, tempo m isto što tempal. U starini rijetko (ARj).

* **Temporal** m lit. čitanja kroz crkv. godinu (v. vrijeme); lat. temporalis — vremenski, tempus — vrijeme. Fućak 48.

Tentácija ž kušnja koja ide za tim da se ustanovi da li neka osoba ima krepost, ili da se neka osoba navede na čin protivan kreposti; crkv. lat. tentatio — kušnja, napast (usp. Diz. mor. 1448 s.; ARj). Usp. napast, solicitacija, tentacion.

Tentacion m isto što tentacija (ARj).

Tèntati — isto što napastovati; lat. tentare (v. tentacija): Ako je kada tental ali dal' impač' druzim' da bi ga ubili (1496). Starine 23, 137. V. ARj. — Čuje se dosta često i danas, npr. vrag ga tenta i sl.

* **Teocèntričan** pr. koji je u skladu sa značenjem riječi teocentričnost: teocentričan nauk, govor; teocentričana misao i sl. U naše doba.

* **Teocèntričnost** ž odnos između Stvoritelja i stvorenja, po kojem je Bog cilj i središte svega stvorenoga (grč. theós — bog, kéntron — središte). V. Bogosl. smotra 44 (1974), br. 1, str. 65.

* **Teodicèja** ž grana filozofije, koja raspravlja o Bogu prema načelima, koja upoznaje sam zdrav razum; crkv. lat. theodicea (grč theós — bog; díkē — uputa, rasprava).

* **Teodùlija** ž štovanje Boga, služenje Bogu; grč. theós — bog; douleía — služba. V. Bogosl. smotra 44 (1974), br. 1, str. 5.

* **Teofánija** ž Božja pojava: u ljudskom liku (Post 18); u liku anđela (Post 16, 10 ss.; Br 22, 31-35); u vatri (Izl 3, 1 ss.); u ognju, dimu, potresu (Izl 19, 18); u znaku trube i grmljavini (Izl 19, 19; 20, 18); u oblaku (Izl 13, 21 s.; Br 14, 14). V. BL 315; Bakšić 620. Od grč. theofánia (prvotno: proljetna svetkovina u Delfima u slavu boga koji se opet pojavio (Senc s.v.).

* **Teofòričan** pr. isto što teoforijski (Klaić).

* **Teofòrički** pr. isto što teoforijski: teoforička procesija (Svezn. s.v.).

* **Teofòrijski** pr. što se odnosi na svečani ophod, u kojem se nosi presv. olt. Sakramenat: teoforijska procesija (Kn. 104 s.); grč. theós — bog, féro — nosim, theóforos — koji nosi boga (Chassang s.v.). V. teoforičan, teoforički.

* **Teokrácija** ž oblik vladavine, u kojem Bog upravlja državom (grč. theós — bog, krateō — imam vlast). Tako su u Egiptu vladali faraoni, sinovi boga sunca; u Izraelu je bio sam Bog glavni vladar.

Teolođija (prema tal. teologia), **teolojija** (čak. prema teolođija) ž — isto što teologija. Katkada u starini (ARj).

Teòlog m isto što bogoslov; grč. theológos, lat. theologus (Forcellini VI 88). U starijem jeziku (ARj) i danas (Cr., KP I 61). — U svezi: kanonik teolog (Šem. II. izd. 289) — dostojanstvo u kaptolu (v. kaptol).

Teologal (ARj), * **teologalan** (RBT 484) pr. — isto što teološki; lat. theologalis, tal. teologale.

Teològija ž isto što bogoslovija; grč theología, crkv. lat. theologia (Forcellini VI 88). Obično u starini (Dalla Costa I 86 s.; Glavinići 111. V. ARj) i danas (Š). Usp. teolođija, vjeroznanstvo.

* **Teòloški** pr. što se odnosi na teologe i teologiju (Dok. 375). V. bogoslovan, teologal.

Têrca ž isto što treći čas (v. brevijar, časoslov, oficij, treći); od lat. tertia (sc. hora) — treći sat (taj se dio oficija molio u treći sat dana, prema računanju starih, tj.

oko devet sati izjutra), tal. terza (usp. Diz. lit. 437 s.). U starije vrijeme (ARj).

Tercija ž isto što terca; lat. tertia (ARj; Kn. 264; Sch.-P. 461).

* **Tercìjar, tercijarac, tercijarij** m član trećega crkv. reda, trećoredac; od crkv. lat. tertiarius (tertius — treći). Usp. Kod. kan. 702 ss.; Reg. Const. art. 25 ss., 646 ss. — Čuje se u naše doba.

* **Tercijòrat** m stanje trećoredaca; kuća u kojoj su trećoreci; treći red; crkv. lat. tertiaratus.

* **Tercijòrija** ž članica trećega reda; lat. tertiaria. U starije doba: Također ni terciarie, koje stoje po sebi u svojih domovih..., ako nisu u redu zavećale ona tri zavêta (ne mogu se razumjeti pod imenom koludrice). P. Filipović 19. V. tercijarka, trećoredica.

* **Tercìjarka** ž isto što tercijarija. U naše vrijeme (Bel. I 227).

Testàmenat m oporuka, posljednja volja; čin kojim netko raspolaže imovinom za vrijeme poslije svoje smrti (lat. testamentum). Posebno još: zavjet, ugovor između Boga i ljudi (Vetus et Novum Testamentum — Stari i Novi Zavjet. Usp. Mt 26, 28; Lk 1, 72; Dj 3, 23; 2 Kor 3, 14). V. Du Cange III 1108; Forcellini VI 75 s.; Lex. X 6 ss.; Diz. mor. 1462 ss.; Raumer 321. — Obično u starijem i novijem jeziku: Ja pop Brajko Hran'šić'... činio moi testamen't' (1473). Šurmin 272. Ja Radič' Aligretović... činim moj napokoni testamenat (1510). Stojanović I 2, 465. Testament duševni, ali način najzadnje volje. Terzić 86. Usp. još Belostenec; Jambrešić; ARj. V. oporuka, tastamen(a)t, taštamen(a)t, testamienat, testaminat, testement, teštamenat, teštamentom, tištamenat.

Testamienat m isto što testamenat. U starijem jeziku: Ja Radosav' Šagarilić... čikoni testamienat' u dobru pamet' (1463). Stojanović I 2, 469.

* **Testaminat** m isto što testamenat. U starijem jeziku. Ja Radosav' Šagarilić... činu moj napokogni testaminat' (1478). Stojanović I 2, 471.

Testement m isto što testamenat (ARj).

Teštamenat m isto što testamenat. U starijih pisaca (Valja vidit, kako teštamenat oliti oporuka govori. Dobretić 381) i u naše doba (Š).

Teštamentom m isto što testamenat; prema madž. testamentom (ARj).

* **Tetrateuh** m naziv za prve četiri knjige SP (BL 198); grč. téttares (četiri) i teûchos (svitak).

* **Tìjara** ž papina kruna koja simbolično označuje vanliturgijsku papinu učiteljsku, zakonodavnu i sudačku vlast (liturgijsku funkciju obavlja papa s mitrom, kao i drugi biskupi); grč tiára — kapa u istočnjaka, osobito u Perzijanaca (v. Lex. X 154; D. J. D., Tiara u povijesti i umjetnosti. Život s Crkvom VI — 1940 — br. 4, str. 94—98; Cr., Pr. 53; Kn. 103). V. trokruna, trostruk.

Tìjelo s isto što 2. put. Često u svezi: presveto, Božje, Gospodinovo, Isusovo, Isukrstovo, Kristovo... t. — Isus pod prilikama kruha u Euharistiji (Ki su se klanali i klanaju se presvetomu têlu Isuhr'stovu. Kolunić 25. Slavni sakramenat tila Isukrstova. Terzić 5. V. još Kašić 60; Dobretić 61; Ms 19 i dr.); T. Isusovo — isto što Tijelovo (Među osminu Tila Isusova. Dobretić 376. Usp. Kn. 177); T. Gospodinovo — isto što Tijelovo (Kadčić 21); T. slavno — isto što Tijelovo (u Blatu na Korčuli. Š); otajstveno t. Isusovo — zajednica svih kršćana koji sačinjavaju jedno tijelo kojem je Krist glava (1 Kor 10, 16 s.; RBT 1348 s.): Od oblasti (misnika) vrhu tila otajstvenoga. Kadčić 56. V. Tem. dok. 10; ARj. Usp. mistički, otajstven.

Tìjelovo s (u Istri: **Tijelova, Telova, Tilova** ž. Usp. Jardas 68) — svetkovina Tijela Isusova, koja se slavi u četvrtak poslije svetk. Presv. Trojstva. Nastala je u 13. st., a za cijelu ju je Crkvu uveo Urban IV. g. 1264. V. ARj; Skok, ERj III 468; Sch.-P. 488; Kn. 112, 177; Ms 79. Usp. Božji, Brašančevo, Korosante, tijelo.

* **Tijelovski** pr. što pripada Tijelovu: tijelovski ophod, tijelovska procesija, svetkovina i sl. (usp. Sch.-P. 488; Prič. 45).

Tìpik m u Ist. crkvi: knjiga u kojoj su izložena pravila za život kaluđera i za red bogoslužja. Najstarije tipike (karejski i hilandarski) izradio je sv. Sava (Dan. rj.; ARj; Kov. 29). Od grč. typikón — što se čini po uzoru; týpos — uzor, primjer (Chassang s.v.). V. obraz.

Tipikar m čovjek koji pazi da se vrši tipik. U starije vrijeme (ARj).

* **Tipològija** (biblijska t.) ž — osobit oblik prikazivanja SP: osobe, predmeti, događaji SZ u svjetlu Objave tumače se kao pralik nz. događaja (Stari i Novi savez. 1 Kor 10, 6; Adam — Krist. Rim 5, 14...). BL 317. V. pralik.

Tištamenat m isto što testamenat. U starijem jeziku: Kako napravi Martin pridivkom Malković svoi tištament (1484). Šurmin 298. V. i ARj.

Titor m isto što ktitor (ARj).

Titorija ž isto što župa, nurija (u Boki). ARj. V. ktitorija.

Titorka ž žena koja dobro čini crkvi ili manastiru (IB; ARj).

Tìtul, tituo m natpis, naslov, častan naslov, uzrok... (lat. titulus); posebno: naslov kojim se imaju osloviti crkv. osobe (Sanctissime Pater, Reverendissime Domine... Sveti Oče, Preuzvišeni Gospodine...); naslov crkve ili oltara (titulus ecclesiae vel altaris), tj. otajstvo, svetac, kome je na čast posvećena crkva ili oltar, i po kojem se zove (u početku kršćanstva po imenu utemeljitelja ili prvašnjega vlasnika; kasnije po otajstvu, svecu kojem je posvećena. — Kod. kan. 1168, 1201; Kn. 81, 221; Sch.-P. 261); naslov ređenja (titulus ordinationis), tj. beneficij, imovina, nadarbina, kojom se ima uzdržavati klerik koji se redi (Kod. kan. 979; Bel. I 124); kardinalski naslov (titulus cardinalium), tj. crkva u Rimu koju papa daje kao naslov kardinalu (Kod. kan. 231). Usp. Diz. lit. 438 s.; Diz. mor. 1478 ss. — U starije doba dolaze oba oblika (Vraćam tebi tituo i titule od beneficia. Kašić 59...). Danas je prvi običniji (Kn. 81... V. ARj). Usp. naslov.

* **Titùlar** m tko ima titul (svetac kojemu je crkva posvećena; kardinal, biskup... koji kao titul ima crkvu, biskupiju...); lat. titularis, tal. titolare (v. Diz. lit. 438 s.). U naše doba (Šem. II. izd. 285). V. naslovnik.

Titularan pr. što se odnosi na onoga koji ima titul, ili na ono što se daje kao titul (Kn. 295); lat. titularis (v. titular). Usp. Lex. X 180; Kod. kan. 348. Vrlo obično, posebno u izrazu: titularni biskup — episcopus titularis (tj. posvećeni biskup s titulom nestale dijeceze). V. naslovan.

Tjèdan, tajedan, tajdan, * **tjedanj** m (stsl. t'd'n', t'j'd'n', t'jed'n') — ovaj dan, isti dan, sedmica (Miklošić, DAW XXIV 21; Vrančić 44; Melich 214; Skok, RESl V 23; Mažuranić X 1453; Par.; DDM). U svezi: Veliki t. — tjedan pred Uskrs (Št. II 109; Kn. 135; Čs 1331).

Tjèlesan pr. što pripada tijelu, puti..., za razliku od onoga što je duhovno. ARj; DDM.

* **Tjelesničić** m dem. od tjelesnik; isto što pala (Št. I 434).

Tjelèsnik m (od tijelo, tjelesan i nast. -ik) — četverouglasta bijela tkanina na kojoj preko mise stoji hostija i kalež (Od česa ima biti tilesnik? Kadčić 89. V. još Kašić 62; Dobretić 395; Št. I 433; Kn. 107 s.; ARj). Usp. iliton, korporal, prostirka, ubrusac.

Tjèšitelj m tko tješi. Često kao atribut za Duha Svetoga koji dušama donosi duhovnu utjehu (Ti nazivaš se tješitelj. Obr. 457. V. Čs 5; Bol. 7; Bakšić 431; ARj). Usp. branitelj, paraklit, utješitelj.

Tješiteljica ž žena koja tješi. O Majci Božjoj, koja tješi žalosne (prema lat. consolatrix afflictorum). V. utješiteljica.

Tmìna ž opreka svjetlu; 1. isto što nevjerje, grijeh, zloća; 2. isto što pakao, osobito u svezi: donje, vječne, paklene, izvanjske, vanjske tmine; vlast tmina... Često kod starijih pisaca (ARj) u skladu sa SP (usp. Mt 8, 12; 22, 13; 25, 30; Lk 22, 53; Čs 471). V. tama, tamnost, tminost.

Tminost ž isto što tamnost; posebno: paklene muke. U nekih starijih pisaca (ARj).

Tôk m isto što bursa (Št. I 435).

* **Toleráncija** (vjerska) ž — isto što snošljivost; lat. tolerantia (trpljenje, podnošenje, strpljivost), njem. Toleranz, tal. tolleranza (Diz. mor. 1483 s.). U naše doba. V. intolerancija, tolerantnost.

* **Toleràntan** pr. isto što snošljiv; lat. tolerans (Klaić). V. intolerantan, tolerancija.

* **Toleràntnost** ž isto što snošljivost (Klaić). V. tolerancija.

* **Tolerírati** — podnositi, imati obzira; lat. tolerare, njem. tolerieren (Klaić). V. snositi, tolerancija.

Tonsúra, tonzúra ž — 1. šišanje kose kod ulaska u klerički stalež, sam ulazak u klerički stalež (Obred dokinut Ap. Pismom P. Pavla VI. »Ministeria quaedam« od 15. kolovoza 1972.); 2. obrijano, ošišano mjesto na glavi s vijencem kose naokolo kod klerika, redovnika; crkv. lat. tonsura (od tondere — ošišati, obrijati). Takvo šišanje kose bilo je na Istoku u običaju i prije Krista. Ono je značilo odricanje od svijeta i smatralo se kao neki religiozni čin. Vrlo je rano ušao taj običaj među monahe, a onda i među klerike. S Istoka se (u 5. st.) raširio i na Zapad. U 6. st.

primanje tonsure postaje crkv. zakon i vrši se odijeljeno od primanja redova (Du Cange III 1143; Forcellini VI 116; Lex. X 207 s.; Diz. lit. 440 s.; Diz. mor. 1487; Kod. kan. 108, 136; Rog. 187; Kn. 290 s.; Sch. — P. 23). — Prvi je oblik potvrđen u starini (Prva tonsura oli bilig i striženje. Dobretić 277) i u naše vrijeme (Kn. 291); drugi se susreće samo u novijih pisaca (Bel. I 127; Ž. I 238; Cr., KP II 1, 19...). V. čelika, kauka, kokulica, korona, korunica, kruna, podstrig, postrig, prvostrig, ostriženje, striženje, vijenac.

Tòrac m velika crkv. svijeća što se upotrebljava kod svečane mise, blagoslova i procesije sa Sakramentom; tal. torcia (zublja, luč), torcetto (debela voštanica). V. Diz. lit. 441 s. Govori se u Dalmaciji (Š).

Tóran, tóranj m isto što zvonik (Miklošić, DAW XV 132; ARj; Št. I 360); lat. turris, tal. torre — kula, zvonik.

* **Tràdicija** ž isto što predaja pod 1; lat. traditio — predaja (v. Forcellini VI 133; Lex. X 243 ss.; Minges, Comp. theol. dogm. gen. 260; Bakšić 96; Ž. I 9; Rog. 14; Dok. 519; Tem. dok. 55). Usp. tradicion.

Tradícijski pr. isto što tradicionalan (ARj).

Tradicion, tradicijun m isto što tradicija. U starini rijetko (ARj).

* **Trȁdicionalan** pr. što je po tradiciji; lat. traditionalis. U naše doba (Rog. 347; Sch. — P. 262). V. tradicijski.

* **Tradicionàlist(a)** m pristaša tradicionalizma, konservativac (Klaić).

* **Tradicionalístički** pr. što pripada tradicionalistima (Klaić).

* **Tradicionàlistkinja** ž prema m tradicionalist (Klaić).

* **Tradicionalìzam** m vjerovanje u tradiciju, podržavanje tradicije (Klaić).

Trâg m isto što vrag (Bulat, JF V 142). Obično u Dalmaciji (Š).

Tràktat m rasprava o pojedinim bogoslovnim pitanjima; lat. tractatus — zanimanje, obrađivanje, rasprava... (Kn. 6; Ž. I VII; Bakšić 10).

* **Traktus** m isto što uzdišnik; crkv. lat. tractus (vlak, zatezanje, vučenje...), jer je to u staro vrijeme pjevao jedan pjevač polako, bez prekida — tractim (vukući, potežući, polagano). V. Du Cange III 1164; Forcellini VI 132 s.; Lex. X 252 s.; Diz. lit. 444; Sch. — P. 384; Kn. 149; Gjanić 161. Usp. traktuš, trat.

Traktuš m isto što traktus (u Divkovića). ARj.

* **Translácija** ž prijenos svetkovine na drugi dan, ako je u dan svetkovine pala koja druga svetkovina većega stupnja; lat. translatio — prijenos (usp. Diz. lit. 444; Kod. kan. 922, 1247; Sch. — P. 263, 265). V. prenošenje.

* **Transupstancijácija** ž mijenjanje jedne supstancije (biti) u drugu supstanciju (bit); osobito promjena kruha i vina u tijelo i krv Isusovu preko mise; od lat. izraza transubstantiatio koji je poznat od 12. st. (trans — preko, s one strane; substantia — bit). Usp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. II 169 ss.; Lex. X 255 s. V. presućanstvo, pretvorba.

* **Trànzit** m prijelaz čovjeka iz vremena u vječnost, smrt; posebno: preminuće sv. Franje Asiškoga koje se slavi s posebnim obredom uoči ili na dan njegove svetkovine (4. listopada); crkv. lat. transitus — prijelaz, prohod... (usp. Lex. X 254). V. preminuće.

Trȁpati — mrsiti, jesti meso i u srijedu i petak, kad bi prema crkv. propisima trebalo ne mrsiti (ARj; Skok, ERj III 491). V. nedjelja, trapiti.

Trapavica ž trapava nedjelja (v. nedjelja). Par.; IB; ARj.

Tràpeza ž u Ist. crkvi: žrtvenik, oltar; redovno s atributom: častan, svet, tajan; grč. trápeza (ARj). V. trpeza.

Tràpezar m u Ist. crkvi: kaluđer koji uređuje trapezariju (ARj).

Trapezàrija ž u manastirima Ist. crkve: zgrada ili soba gdje se jede; ngrč. trapezaría (ARj). V. blagovalište.

Tràpist(a) m naziv za tri reformirane kongregacije cistercita koje su se g. 1892. ujedinile u jedan red. Ime su dobile prema samostanu La Trappe u Normandiji u Francuskoj. Opatija kod Banje Luke osnovana je g. 1869. (Šem. 459 i II. izd. 800; Ostojić, B. II 245 ss.; ARj; Klaić).

* **Trapìstički** pr. što pripada trapistima (Klaić).

Trȁpiti — u svezi s različitim riječima prima posebno značenje: t. srijedu, petak

— mrsiti (IB; ARj. Usp. nedjelja, trapati); t. tijelo — mrtviti, moriti tijelo postom, pokorom iz vrhunaravnih pobuda. Refl. t. se — isto što mrtviti se. Usp. Par.; ARj; DDM; Ben.

Trȁpljenje gl. im. od trapiti se (ARj; DDM; Kn. 152).

Trat m isto što traktus; tal. tratto. U starijem jeziku (Kadčić 99).

Tràžina m augm. od trag; isto što vrag, vražina (Bulat, JF V 142).

Trȅbnik m — 1. isto što ritual (Vuk; ARj; IB; Par.; Ben.; DDM; Kn. 48); 2. isto što oltar (v. Miklošić, DAW XXIV 18; Jagić 372 s.; Krek 411, 572; ARj).

Trèćak m isto što trećoredac (Pavlinović). ARj.

Trećàkinja ž isto što trećoredica (Stulić). ARj.

* **Trèćar** m isto što trećoredac. U Hercegovini (Š).

* **Trećàrica** ž isto što trećoredica. U Hercegovini (Š).

Trȅći — redni br. U svezi: treća ura (Kn. 153, 194), treći čas (Čs 15) ili u obliku treća ž (Kadčić 39; Kanižlić, Pj. 3; Rog. 182) — srednji, dnevni čas časoslova (v. časoslov, deveti, terca). Izraz treća ž znači još: treće zvonjenje prije bogoslužja (v. prvi pod 2). U svezi: treći red — zajednica, društvo, u koje se učlanjuju vjernici obojega spola koji žive u svijetu, te pod upravom nekoga reda, u duhu istog reda, nastoje oko kršć. savršenosti prema pravilima što ih je odobrila Sv. Stolica. Takva je ustanova poznata u Crkvi od 11. st. Sam naziv »treći red« potječe od sv. Franje Asiškoga, koji je ustanovio poseban (»prvi«) red za muškarce, poseban (»drugi«) za žene, i zajednički (»treći«) za muškarce i žene, koji žive u obitelјima. Prvi franjevački treći red nastao je g. 1221. Iza toga se pojavljuju dominikanski, augustinski... treći red. Od konca 13. st. neki trećoreci imaju zajednički stan i odjeću. Tako nastaju samostanski treći redovi, slični drugim samostanskim redovničkim zajednicama. Danas u Kat. crkvi ima devet redova koji imaju svoje svjetovne trećorece. Usp. Kod. kan. 702; Lex. X 2 ss.; Diz. mor. 1459 ss.; Rog. 160, 580; Cr., KP II 2, 259 ss.; Kadčić 294. V. red, tercijarat.

Trećòredac m član trećega reda (Bel. I 146; Cr., KP II 2, 259; Rog. 580). Posebno: član samostanskoga franj. trećeg reda, koji kod nas postoji već od 13. st. i od g. 1473. organiziran je u regularnu provinciju. Zaslužan je za očuvanje i razvoj glagolice (Ivančić 1 ss.; Šem. 444 s. i II. izd. 777). V. tercijar, trećak, trećar, treći.

* **Trećòredica, * trećoretkinja** (rjeđe: * **trećakinja**) ž — članica trećeg reda (Š). V. tercijarija, trećakinja, trećarica, treći.

* **Trećòredski** pr. što pripada trećem redu, trećorecima: trećoredska zadruga (Cr., Pr. 146), trećoredsko odijelo (Cr., KP II 2, 7).

Tribùnal m sud, sudište; mjesto kod oltara gdje je biskup ili svećenik u staro vrijeme ispovijedao pokornike; lat. tribunal (povišeno mjesto na kojem su prvotno sjedili — po svoj prilici — sami tribuni, a kasnije i druge poglavarstvene osobe kad su sudili ili koju drugu službu javno vršili). Usp. Sch.-P. 282.

Tridnevlje s isto što trodnevlje (Zuzeri). ARj.

* **Tridua, * triduva** s mn. (prema jd. triduum) — trodnevna pobožnost (npr. priprava za koju svetkovinu, misije...); osobito: tri dana Velike sedmice koji imaju posebne obrede; trodnevna pobožnost za mrtve (u Sinju); lat. triduum (triduus — trodnevni; tres — tri, dies — dan), tal. triduo. Usp. Forcellini VI 176; Diz. lit. 445; Lex. X 273. V. trodnevnica.

* **Trinácija** ž govorenje triju misa u isti dan; crkv. lat. trinatio (trini — po tri, trostruk). U naše vrijeme (Ms 5). V. binacija.

* **Trinírati** — reći isti dan tri mise; lat. trinare (v. trinacija). U naše doba. Usp. binitari.

* **Trinitarski** (Bakšić 70), * **trinitaran** (Služba Božja XV — 1975 — 22) pr. — koji se odnosi na Trojstvo; lat. trinitarius (Trinitas — Trojstvo). V. trojstven.

Triod m u Ist. crkvi: knjiga iz koje se pjevaju pjesme od nedjelje Mitara i Farizeja do nedjelje Svih svetih. Usp. Kov. 30. Od grč. tríodos (zapravo: mjesto gdje se sastaju tri puta, raskršće).

* **Trìptih, * trìptihon** m trodjelna slika; slika od triju spojenih dijelova; grč tríptichos — trostruk (Klaić).

Trisagij m molitva — poklik ispred kanona mise u kojoj se tri puta ponavlja »svet«; grč. triságios (tri puta svet). ARj. V. trishagion, trosveće.

* **Trishagion** m u Ist. crkvi: pjesma koja se pjeva u liturgiji, na pogrebu, a u kojoj se tri puta ponavlja »svjatij«. Ta se pjesma zove i »trisveta pesma« (Svezn s.v.). Od grč treís — tri, hágios — svet. V. trisagij.

Trisvet pr. tri puta svet, presvet; prijevod grč. triságios (v. trisagij). U Ist. crkvi, posebno u svezi: trisveta molitva, trisveta Trojica, trisveti Bog...

* **Tròbrodan** pr. koji ima tri broda. O crkvi, bazilici: Trobrodna apsidalna bazilika (BI 31).

Tròdnevan pr. što traje tri dana. U svezi: trodnevna pobožnost, svečanost — isto što trodnevnica (Sch.-P. 478).

Tròdnevlje s vrijeme od tri dana. U svezi: vazmeno t. (Tem. dok. 67), sveto t. (Spr. 8), sveto vazmeno t. Muke i Uskrsnuća Gospodnjega (Čs 1348) — tri posljednja dana Velike sedmice. Usp. tridnevlje, tridua.

* **Tròdnevnica** ž pobožnost što se obavlja za tri dana (kao priprava za koju svetkovinu, misije i sl.). Sch.-P. 478; Rog. 343; Cr., KP I 478; DDM. V. tridua, trodnevan.

Trȍj pr. što se odnosi na Trojstvo (Bog troj u osobama. Bakšić 383).

Trojáci (Trojaki) — tri božanske osobe (Otac, Sin i Duh Sveti); dvije svetkovine: Duhovi i Presv. Trojstvo (Belostenec; Jambrešić; ARj).

Trojački pr. isto što duhovski (Belostenec). ARj. V. trojičinski.

Tròjedan pr. isto što trojedin: T. Bog (Živ. 138; Dok. 207).

Tròjedin pr. koji je tri u jednom. O Presv. Trojstvu (Uživanje samog trojedinog Boga. Bakšić 7. V. IB; Par.). Usp. trojedan.

Trojedinost ž jedinstvo u Trojstvu; o Presv. Trojstvu (Belostenec). ARj.

Trȍjica ž tri muške osobe. U crkv. govoru: trstika s tri svijeće što se nosi kod nekih crkv. obreda (ARj). U mn. Trojice — isto što Duhovi (Vuk; IB; DDM; Ben.). U svezi: Božanska, Presveta, Sveta T. (ili samo »Trojica«) — isto što Presv. Trojstvo (V tom' činen'i ti sagrišaš proti svetoi troici. Kolunić 132. V. Čs 5; Dan.; Rački 194; Kašić 12; Kadčić 138).

Trojičan pr. što pripada sv. Trojici, što je Bogu svojstveno: Bog je jedan u bistvu, a trojičan u osobama. U starijih pisaca (ARj).

* **Trojičen** m u Ist. crkvi crkvena pjesma u slavu Presv. Trojstva (Pavić 29).

Trȍjičin pr. što pripada Trojici. U svezi: T. dan — blagdan sv. Trojice (ARj), Duhova (DDM).

Trojičinski pr. isto što trojački (Par). U svezi: trojičinska nedjelja — duhovska nedjelja, sedmica (Vuk; IB; ARj); t. dan — Duhovi (Par.).

Trojički pr. što pripada sv. Trojici, blagdana Presv. Trojstva (IB; ARj).

Trȏjka ž isto što interca. U Hercegovini (Š).

Trójstven pr. koji se odnosi na Trojstvo: trojstvena nauka (Bakšić 362), trojstveni smisao (Tem. dok. 51). V. trinitarski.

Trójstvo s osobina onoga što je troje. U svezi: Presveto, Sveto T. (ili samo »Trojstvo«) — Bog koji je jedan u biti, a tri u osobama (Razmišljujući ono sveto troistvo. Kolunić 81. Jedinstvo i trojstvo Božje. Dobretić 97. V. Bernardin 148; Glavinić 260; Banovac 197; Terzić 148; Ivanošić 210; Bakšić 9), kao i blagdan toga otajstva (Kn. 177). Usp. Trojica.

Trokruna ž trostruka kruna; isto što tijara (Belostenec s.v. koruna). ARj.

Trȏn m isto što prijestolje; od grč. thrónos (počasno sjedalo, prijestolje), tal. trono. Usp. Diz. lit. 445 s.; ARj.

Trònosati — u Ist. Crkvi: posvetiti crkvu; grč. thronízō (usp. Bailly 680; Matzenauer 415; Miklošić, DAW XV 133; Maretić, Gram. 347; Vuk; IB; ARj). V. zatronošiti.

* **Troòsoban** pr. tko je u tri osobe. O Bogu koji je jedan u tri osobe (Troosobni Božji život. Bakšić 317).

* **Troòsobnost** ž svojstvo onoga koji je troosoban (Dogma o Božjoj troosobnosti. Bakšić 38).

Tròpar m u Ist. crkvi: 1. kratka molitva, zaziv, uzdah što se pjeva između psalama ili između drugih svetih tekstova (usp. antifona); 2. himna svetitelju, ili prazniku;

3. knjiga u kojoj se nalaze tropari; grč. tropárion (a to od trópos — način pjevanja, ton, melodija). Enc. XV 65; Lex. (zw. Aufl.) X 373; Kov. 15; Kn. 76; Kršt. 121; ARj; DDM. V. troparak.

Troparak (ARj), **troparij** (Služba Božja XV — 1975 — 201) m — isto što tropar.

Tropáriti — moliti tropar (ARj; Klaić).

Tròstruk pr. u svezi: trostruka kruna — papinska kruna, kao jedan od znakova papinske časti (Bel. I 237). V. tijara.

Trosveće, trosvetinstvo, trosvetstvo s isto što trisagij (ARj). V. trosvet.

Trosvet pr. triput svet. O Bogu: trosveti Bog. — Kao im. m — isto što trosveće (v. ARj).

Trpeza ž stol, jelo; prihod koji se daje crkv. dostojanstveniku za uzdržavanje (ARj s.v. sto). U svezi: sveta t. — oltar, pričest (Koliko si puta pristupio k onoj s. trpezi imajući srce puno idola? Banovac 31. V. trapeza). Grč. trápeza.

Trpjeti — podnositi, mučiti se. U svezi: trpeća crkva — crkva koja trpi, tj. duše u čistilištu (Sch.-P. 394. V. vojevati); trpljeni izopćenik — izopćenik koji se može podnositi, koji se ne mora izbjegavati (Ž. II 106), prema lat. excommunicatus toleratus (usp. Kod. kan. 2259). V. nebježiv.

Trpljenje gl. im. od trpjeti; isto što patnja (ARj).

* **Tuciòrist(a)** m tko se drži sistema tuciorizma; crkv. lat. tutiorista. U naše vrijeme (Ž. I 303).

* **Tucioristički** pr. što je po načelima tuciorizma.

* **Tucioìzam** m moralni sistem koji se drži načela da se u svakoj sumnji valja prikloniti onome mišljenju koje je sigurnije, makar protivno bilo i najvjerojatnije; lat. tutiorismus (tutus — siguran, tutior — sigurniji). Usp. Ž. I 301; Noldin, De princ. 226 s. U naše vrijeme. V. sistem.

Tȕmba ž sprovod, pogreb, grobnica; tal. tomba. U novijih pisaca (Sch.-P. 393). V. sprovod.

Tunicela ž lit. haljina podđakona i jedna od pontifikalnih haljina biskupovih koja se nosi na albi; lat. tunicella, a to je dem. od tunica (v. tunika). Usp. Du Cange III 1219; Lex. X 330; Diz. lit. 447 s.; Kn. 100: Subdiakon (bit će obučen) amitkom, kamisom, pasom, manipulom i tunicelom modrom. Kašić 141. V. još Sch.-P. 312; Št. I 436; Kn. 97; Rog. 269. V. haljinica.

Tùnika ž vunena haljina redovnika; lit. haljina podđakona (tunicela); lat. tunica (vunena donja haljina; odijelo klerika, svećenika, biskupa...). Usp. Du Cange III 1218; Lex. X 330: Da bratja imadu jednu tuniku s kapučem, a drugu brez kapuča, koji hoće imat. P. Filipović 28. Subđakonalna se tunika razvijala sasvim usporedo s dalmatikom. Kn. 100. V. Ms 24.

Tunjika ž isto što tunika (ARj).

Túran, túranj m — isto što zvonik; lat. turris, tal. torre (ARj).

* **Tùribul** m isto što kadionica; lat. thuribulum, tal. turibolo (Diz. mor. 1518; Caerem. 21).

* **Tùrifer** (Gjanić 247), * **turifèrarij** (Kn. 146) m — isto što kadilac; lat. thuriferarius (Diz. lit. 448; Caerem. 21).

Tutor m zaštitnik, čuvar crkv. imovine; lat. tutor — čuvar, skrbnik, zaštitnik (Rog. 331).

Tužaljke Jeremijine — sz. zbirka od 5 pjesama kojima se oplakuje razorenje Jeruzalema (587. pr. Kr.), Božji kazneni sud i pjesnikova sudbina. Uz to te pjesme pozivaju na pokoru i zazivaju pomoć Božju. Zbirka je dovršena oko g. 515. pr. Kr. BL 322; Stv., Uvodi 284 s. V. lamentacija.

Tvar ž isto što podloga (Št. II 148; Cr., Pr. 164).

Tvórac, tvòritelj m (u stsl. i kod nas u starini: tvor'c', tvoritel'. Usp. Miklošić, LP; Dan.) — isto što stvoritelj (Veruju u Boga... tvorca neba i zemlje. Glavinić 134).

Tvòriti — isto što stvarati (ARj b).

U

Ublaženiti, ublažiti — učiniti koga blaženim. O Bogu koji može ljude u. (ARj).

Ubogarstvo s isto što siromaštvo (Kašić). ARj.

Ùboštvo ž (stsl. ubož'stvo) — isto što siromaštvo. Obično od starine (Spomeni se, brate redovniče, privisokoga uboštva tvoga. P. Filipović 11. V. i Dobretić 298; Glavinić 31; Knežević 154; Badrić 27; Jambrešić; ARj).

Ubožanstvo, ubožastvo s isto što siromaštvo. U starijem jeziku (ARj).

* **Ubròjivost** ž stanje čovjeka kad je ubrojiv. U svezi: moralna u. — svojstvo, stanje čovjeka po kojem je za svoj čin odgovoran pred Bogom i savješću, te će za nj primiti nagradu ili kaznu (usp. Ž. I 158 ss.).

Ùbrus m 1. isto što oltarnik (I ošče imijte čisti ubrusi držati vsih oltari v crkve. Šurmin 210 s. V. Kašić 268; ARj c); 2. isto što čistilac (Ms 27, 33).

Ùbrusac m dem. od ubrus; posebno: 1. isto što tjelesnik (Podaj, molimo, da se ovi ubrusac blagosovom tvoga pomilovanja posfeti za posfetiti vrh njega tilo i krv Boga... Kašić 269); 2. isto što pala (Ubrusac, koji pokrije kalež, od česa ima biti? Kadčić 89).

Učenik m naziv za prve Isusove sljedbenike, između kojih je odabrano 12 apostola. Često u Evanđelju (Mt 11, 1; Lk 6, 13... Usp. RBT 1376 s.) i u pisaca od starine (Kada Isukrst' reče učenikom' svojim'. Kolunić 4. Zašto ovi Jozip biše učenik Isusov. J. Filipović I 100. V. još Bernardin 1; Ranjina 143; Banovac 99; Miklošić, DAW XXIV 39; Raumer 364 ss.; ARj b).

Ùčestvovati — isto što sudjelovati. O vjernicima kojima se preporučuje da »pobožno i djelatno učestvuju u svetom činu« (Dok. 33). V. ARj.

Učitalac (Jurin, Rad 315, str. 196), **učitavac** (ARj) m praznovjeran čovjek.

Učitanje gl. im. od učitati (štovati); isto što praznovjerje (Učitanje jest jedna zlobnost, koja se protivi božanstvenosti, a podaje čašćenje božanstveno oli komu ne pristoji se, oli s načinom, s kojim neima se podavati. Dalla Costa II 124. V. ARj).

Učitati — štovati, čarati, vračati (ARj).

Ùčitelj m (u stsl. i kod nas u starini: učitel'. Miklošić, LP; Dan. s potvrdom iz 13. st.) — tko drugoga uči. Često o Isusu (Lk 5, 5; Iv 20, 16 i dr.); o papi, biskupima, svećenicima, kao zamjenicima Isusovim (usp. Sch.-P. 225); o odgojitelju redovn. klerika, obično u svezi: duhovni u., u. klerika (Cr., Pr. 127; Rog. 529); o odgojitelju novaka, redovno u svezi: u. novaka (Rog. 521; Cr., Pr. 121). V. magistar, naučitelj, rabi.

Ùčiteljica ž koja nekoga uči. Često o Crkvi koja uči sve narode put spasenja. (V. ARj). Usp. naučiteljica.

Ùčiteljski pr. koji pripada učiteljima (Učiteljska služba Krista i Crkve. Sch.-P. 42. V. Buj. II 243).

Ùčiteljstvo s (stsl. učitel'stvo) — skup onih (papa, biskupi, svećenici) koji u ime Krista uče evanđeoski nauk (Nepogrešivo učiteljstvo crkveno. Bel. I 4). V. magisterij, naučiteljstvo.

Učovječanstvo s isto što upućenje (ARj).

Učovječenje gl. im. od učovječiti; isto što upućenje (ARj).

Učovječiti (se) — isto što uputiti (se). U starini vrlo često (ARj).

Učúvati — isto što sačuvati. Vrlo često (ARj).

Udahnúće gl. im. od udahnuti; isto što nadahnuće (ARj).

Udàhnuti — isto što nadahnuti (ARj).

Udijèliti — isto što podijeliti. Posebno često u svezi: u. milostinju, oproštenje, sakramente... Isto tako često u molitvi Bogu, Isusu, Majci Božjoj da podijeli: zdravlje, milost, pomoć, krepost, snagu... (ARj).

Ùdionica ž isto što dionica (ARj).

Ùdionik m isto što dionik (ARj).

Ùdioništvo, udionstvo s — isto što dioništvo, dionstvo (ARj). Posebno za u. u Kristovoj smrti po krštenju (Inic. 14), u žrtvi mise po pričesti (Ms 21)...

Udioništvovanje gl. im. od udioništvovati; isto što saopćivanje (Cr., KP II 2, 169; Pr. 23).

Udjèlitelj m tko dijeli, daje. O Bogu kao udjelitelju svih dobara (ARj).

Udjeljívati nesvr. prema svr. udijeliti (ARj).

Udoba m isto što hudoba, vrag (Terzić 351).

Udoban pr. isto što hudoban (ARj).

Udruga ž društvo, zajednica. U svezi: nabožna u. — društvo vjernika za obavljanje kojega djela pobožnosti ili kršćanske ljubavi (Cr., Pr. 147; Rog. 580), prema lat. pia unio (Kod. kan. 707).

Udružénje gl. im. od udružiti se; društvo, ustanovljeno od Crkve, bilo za promicanje savršenijega kršćanskog života, bilo za obavljanje nekoga djela pobožnosti ili kršćanske ljubavi, bilo za unapređivanje javnog bogoštovlja (Rog. 577; Cr., Pr. 148), prema lat. associatio (Kod. kan. 685). Usp. društvo.

Ufanca ž isto što nada; od ufati se s nast. -ca (usp. tal. speranza). U pisaca primorskih krajeva (Mikalja; ARj).

Ufanje gl. im. od ufati (se), isto što nada. Vrlo obično od starine (Da budete obilovati u ufanji kriposti duha svetoga. Bernardin 2. Vera, ufanie, ljubav'... Kolunić 81. V. Kadčić 381; Glavinić 197; J. Filipović I 241; Dobretić 38; Reljković 566; Terzić 57; Bajić 221; Ž. II 115; ARj).

Ufati (se) — isto što nadati se. Obično od davnine (U njega budu narodi ufati. Bernardin 2. V. Zadarski l. 91; Brez. 20; J. Filipović I 242; Bajić 222; ARj).

Uficij m isto što oficij; od tal. uffizio (ARj).

Ùgodnica ž prema m ugodnik (ARj; DDM).

Ùgodnik m tko je ugodio kome. U svezi: u. Božji (stsl. ugod'nik' Božij. Miklošić, LP) — tko je Bogu ugodio, svetac (ARj; IB; Ž. II 52).

Ùgrabljenje gl. im. od ugrabiti. U svezi: u. žene — nasilno uzeće žene, što je ženidbena zapreka (Dobretić 571; Dalla Costa II 148; Kadčić 446; ARj), prema lat. raptus mulieris (Kod. kan. 1074). Usp. umaknuće.

Ugovor m isto što zavjet pod 1, savez (ARj e. f).

Ujedíniti (se) — isto što sjediniti (se). ARj.

Ujedinjénje gl. im. od ujediniti; isto što sjedinjenje (ARj).

Ukápati nesvr. prema svr. ukopati (ARj; Cr., Pr. 232).

Ukázanje gl. im. od ukazati (se). Vrlo obično: ukazanja Kristova poslije uskrsnuća (Lk 24, 34; Mt 28, 16—20; Iv 20, 11—18 itd. V. RBT 1380 s.), u. Majke Božje u Lurdu, Fatimi... (Radić, Ms 486. V. ARj b). Usp. prikaza.

Ukázati (se) — pojaviti (se), dati (se) vidjeti, prikazati (se)... O nadnaravnim pojavama koje se prikazuju ljudima (Angjel Gospodinj ukaza se u sni Osipu. Bernardin 13). V. ARj. Usp. objaviti, prikazati, utvoriti (se).

Ukazívati (se) nesvr. prema svr. ukazati (se). ARj.

Ùkleti — isto što prokleti (ARj; IB; Par.; DDM). Refl. u. se — zakleti se.

Ùkletva ž isto što prokletstvo (ARj; IB; Par.; DDM).

Ùklinjati nesvr. prema svr. ukleti (ARj; IB; Par.). Refl. u. se — isto što zaklinjati se.

Uklònjiv pr. koji se može ukloniti; isto što pomičan pod 2 (Rog. 313).

* **Uklopnica** ž isto što bursa (Št. I 435).

Ùkop m isto što pogreb, pokop, sprovod, grob (Red od ukopa i ukopanja. Kašić 142. V. Kadčić 444; Cr., Pr. 233; ARj; Par.; IB). Usp. pokopanje, sahrana, ukopanje.

Ukòpalište, ukopište s isto što groblje, grob (ARj).

Ukopan pr. što pripada ukopu (ARj; Vuk; IB; Par.). V. sprovodan.

Ukopanje gl. im. ukopati; isto što ukop, sprovod (Ne dopušta se dakle crkveno ukopanje poganom. Kašić 142. V. ARj).

Ukòpati — isto što pokopati (Bi ukopan od ljudi poštenih i svetih. J. Filipović I 103. V. još Kašić 57; Kadčić 81; Dobretić 404).

Ukopávati nesvr. prema svr. ukopati (IB; Par.; ARj).

Ûkopnica ž ukopna košulja (IB; Par.).

Ûkopnik m čovjek koji ukopava mrtve (ARj; Par.; IB). V. greboder.

Ûkopnina ž trošak za ukop (Vuk; IB; Par.). V. sprovodnina.

Ukrepljívanje gl. im. od ukrepljivati (Cr., KP I 226).

Ukrepljívati, ukrepljávati nesvr. prema svr. ukrijepiti (Cr., Pr. 126; DDM).

Ukrijèpiti — osnažiti, popraviti nevaljali pravni čin (redovničko zavjetovanje, ženidbu...), kome su ispunjeni naravni uvjeti (usp. Cr., Pr. 126). V. konvalidirati, sanirati.

Ukrijepljenje gl. im. od ukrijepiti. Često u svezi: u. redovničkih zavjeta (Cr., Pr. 126), u. ženidbe u korjenu (Cr., Pr. 222). V. konvalidacija, sanacija.

Ûlazan pr. što se odnosi na ulaz, pristup svećenika k oltaru: ulazni ophod — ophod, kojim se ide k oltaru (Ms 36); ulazna pjesma (ili samo: ulazna ž) — pjesma koja prati hod svećenika i poslužnika k oltaru, otvara slavlje, uvodi u otajstvo lit. vremena (Ms 16, 19, 7* i passim; Radić, Ms 37 i passim). V. introit. pristup.

* **Uličnica** ž isto što Cvjetnica; od ulika (grančica masline), jer se toga dana u crkvi blagoslivlju grančice masline. U Istri (Nedeja pred Vazmon se zove Uličnica. Svet nosi va crekav blagoslovit uliku. Jardas 55).

Ulijevati, ulivati — nesvr. prema svr. uliti (ARj).

Ûliti — dati, darovati sredstva za spasenje: milost, krepost, darove Duha Svetoga... Redovno o Bogu koji ta sredstva daje: Ljubav jest jedna kripost svrhunaravna nama od Boga u dušu ulivena. J. Filipović II 5. Darovane (ulivene) kreposti. Ž. II 58 ss. V. ARj.

Ûlje s u svezi: sveto u. — 1. maslinovo ulje posebno posvećeno od biskupa na Veliki četvrtak, što se upotrebljava kod dijeljenja nekih sakramenata, blagoslova, posveta. Razlikuje se: ulje krizme, krizmano u. (Potv. 11. V. krizma); bolesničko u. (Bel. I 225), prema lat. oleum infirmorum; poučničko (Bel. I 255) ili pripitovničko u. (Št. I 418), katekumensko u. (Kršt. 64), prema lat. oleum cathechumenorum (v. katekumenski). Vrlo obično od starine: T(a)koe za s(ve)to ul'e... Starine 35, 429. Jer se ovako svetim uljem mažu i posvećuju misnici. J. Filipović I 71. V. još Kašić 8; Kadčić 238; Dobretić 261; Št. I 417 ss.; Sch.-P. 663 s.; Kn. 119 s. — 2. Izraz »sveto u.« znači još: sakramenat bol. pomazanja (Zoričić 127; Bajić 234). V. maslo, pomast.

Uljičan, uličan pr. što pripada uljiki, maslini. U svezi: uljična nedjelja — isto što Cvjetnica (ARj).

Uljičnica ž isto što Cvjetnica (ARj).

Umákanje gl. im. od umakati; obred primanja pričesti pod objema prilikama (Ms 33).

Umaknik, umaknivac m isto što umaknitelj (ARj).

Umàknitelj m čovjek koji umakne djevojku (Dalla Costa II 149). V. umaknik.

Umaknivati (Kadčić 305), **umaknovati** (Belostenec), **umicati** (v. umaknuti) — nesvr. prema svr. umaknuti.

Umaknúće gl. im. od umaknuti (Kadčić 450; Dalla Costa II 148). Usp. ugrabljenje.

Umàknuti (se) — odvesti nevjenčanu ženu svojoj kući s nakanom, da se s njome živi kao sa zakonitom ženom; odn. (ako je govor o ženi) poći nevjenčana u kuću čovjeka da s njime živi kao s mužem (Da niedan Poličanin ne ima umicati divojke silom. Ako bi koji to učinijo suprotiv počtovanoj općini, da bi umaka divojku silom, da mu ide počtovana općina na kuću i da mu razvali kuću. Rački 111).

* **Umbrela** ž isto što ombrela; tal. umbrella. U novijem jeziku (Obr. 96).

Umbrela ž isto što ombrela; tal. umbrello (Kašić). ARj.

Ûmiliti (se) — ganuti na milosrđe (biti milostiv, ponizan). U starini dolazi često oblik »umiljen« — blag, ponizan. Neki pišu i »humiljen«, kao da misle na lat. riječ »humilis« (Budite umileni i trplivi va v'sih' vaših nevolah'. Kolunić 37. Blaženi umiljeni: jere oni budud uderžati zemlju. Zadarski l. 68. V. još Starine 23, 148; Šurmin 344; Mažuranić X 1501 s.; Par.; ARj).

Umilosrditi (se) — učiniti koga milosrdnim (postati milosrdan). O Bogu koji se milosrdi čovjeku (ARj).

Umilostiviti (se) — učiniti koga milostivim (postati milostiv); osobito molitvom i pokorom učiniti da Bog bude milostiv (I Gospodin se umilostivi zemlji. Dan.: 2 Sam 24, 25). V. Par., IB; ARj. Usp. milostiti.

Umiljenstvo (humiljenstvo) s isto što poniznost. U starijem jeziku (Postavlen' va umilenstvi i v ljubvi propetago... Šurmin 250. V. Kolunić 37; Glavinić 51; Par.; ARj). Usp. umiliti (se).

Ûmirati nesvr. prema svr. umrijeti (ARj). Često u obl. umirući — kršćanin na smrtnom času (Neka ne zaboravi svećenik umirućemu pribaviti sva moguća proštenja. Št. I 307).

Umìvaonica ž u Ist. crkvi: veliki sud u kome se čuva krštena voda i nad kojom se krsti (ARj).

Umòlitelj m isto što isprosilac (ARj).

Umolitèljica ž isto što isprositeljica (ARj).

Umòliti — molitvom ganuti, postići (Dan.; Par.; IB; ARj). V. isprositi, izmoliti.

Ûmrijeti — prijeći iz zemaljskog života u život vječne sreće ili vječne muke: Najposli... moći će (misnik) podati sfitovanja spasena, kojimi se pokripi nemoćnik za umriti u Gospodinu. Kašić 82. V. i Glavinić 51; Terzić 204; ARj. Pren.: u. za ovaj svijet, u. svijetu, grijehu — odreći se svjetskih taština, grijeha, živjeti kreposno: Jer koji smo umrli grijehu, kako ćemo još živjeti u njemu? Rim 6, 2 i dr. V. preminuti.

Ûmrli gl. pr. djel. od umrijeti; isto što mrtvac, pokojnik. U svezi: u. čas, dan — dan smrti, vrijeme kad treba primiti sakramente; u. čovjek — smrtan čovjek (ARj).

Umrlost ž, **umrlstvo** s isto što smrtnost (ARj).

Umrtvenstvo, umrtvilo, umrtvljenstvo s, * **umrtvenost** ž isto što mortifikacija (ARj).

Umrtviti (se) — učiniti (se) mrtav; obuzdati zle sklonosti, svladati (se). O dobrim djelima, koja smrtni grijeh umrtvi, a milost ponovo oživljava: Dobra djela umrtvljena (ARj; Par.; IB). V. mrtviti (se).

Umrtvivati (se) nesvr. prema svr. umrtviti (ARj).

Umrtvljenje gl. im. od umrtviti; isto što mortifikacija.

Ûnija ž jedinstvo, ujedinjenje raskolnika s Kat. crkvom; lat. unio — ujedinjenje (v. ARj; Fućak 111).

Unija VRPJ — Unija (ujedinjenje) vrhovnih redovničkih poglavarica u Jugoslaviji (Šem. II. izd. 818).

Unìjat m kršćanin biz. obreda ujedinjen s Kat. crkvom; lat. unitus (unire — ujediniti, sjedniti). Usp. ARj; Rog. 145. V. injot.

Unìjatiti (se) — ujediniti (se) s Kat. crkvom (Vuk; IB; ARj). V. pounijatiti (se), sjediniti (se).

Unìjatka, unìjatkinja ž kršćanka biz. obreda, sjedinjena s Kat. crkvom (Vuk; IB; ARj).

Unìjatski pr. što pripada unijatima (Rog. 187; ARj). V. injotski.

* **Unionìstički** pr. što se odnosi na uniju.

* **Unitárac** m pristaša sekte koja niječe dogmu Presv. Trojstva i u Bogu priznaje samo jednu osobu; lat. unitarius — jedinstven (unitas — jedinstvo, unus — jedan). U novijih pisaca (Bel. II 66).

* **Unitarski** pr. što pripada unitarcima (Bel. II 63).

* **Universalan, univerzalan** pr. općenit, sveopći, ukupan (lat. universalis); obično kao atribut uz izraze: Crkva, Evanđelje, zakon, za koje se time veli da vrijede za sve ljude, za sva vremena. U naše doba (Sch.-P. 244; Ž. I 214). V. partikularan.

* **Univerzalìstički** pr. i pril. koji je u skladu s univerzalizmom (HZ 215).

Univerzalìzam m ukupnost, općenitost; što uključuje sve narode, sva vremena; crkv. lat. universalismus (HZ 215).

Ûpadati nesvr. prema svr. upasti (ARj).

Ûpasti — pasti u što, srušiti se; pogriješiti, sagriješiti; posebno u svezi: upasti u napast, grijeh, herezu, obustavljenje, odmetništvo, prokletstvo, propast... i sl. (v. ARj).

Ŭpis m djelo kojim se tko ili što upiše; isto što inkardinacija (Cr., Pr. 32).

Upísati (se) — zapisati (se), učlaniti (se); isto što inkardinirati (se). Cr., Pr. 32.

Upokoj m smirenje duše pokojnika (ARj). V. pokoj.

Upokòjiti (se) — otići u pokoj, umrijeti, smiriti se (ARj). V. pokojiti.

Uprava ž isto što pravilo pod 2 (Knežević 18. V. ARj).

Upràvitelj m tko upravlja. O Bogu koji upravlja sudbinom svijeta (ARj c). U svezi: apostolski u. — osoba kojoj je zbog posebnih razloga povjerena uprava biskupije (Rog. 252; Cr., Pr. 71), prema lat. administrator apostolicus (v. administrator); u. župe — svećenik koji vrši župničku službu, a nije pravi župnik (Bel. I 294; Potv. 14); u. crkve — svećenik kojemu je povjerena uprava nad kojom crkvom (Cr., Pr. 102), prema lat. rector ecclesiae. V. ravnatelj.

Upražnjen — isto što ispražnjen: Upražnjena stolica (Ostojić, K. 317).

* **Uprisutnjívati** — činiti prisutnim. O misi po kojoj se na oltaru uprisutnjuje žrtva križa (Ms 40), pobjeda i slavodobiće Kristove smrti (Dok. 13). V. ponazočivati.

Upsovati — pogrditi, opsovati (ARj); V. psovati.

Upućénje gl. im. od uputiti se (u starini: vplćen'e; stsl. v'pl'štenie. Miklošić, DAW XXIV 38; Dan. s potvrdama iz 13. i 14. st.) — utjelovljenje Sina Božjega; nauk da je Sin Božji postao čovjek (Vplćen'e i muka Isuhrstova bi v potvr'en'e anjelom' nebeskim'. Kolunić 192. Za prisfeto njegovo upućenje. Kašić 349. V. još Glavinić 54; Terzić 235; Dobreti 97; J. Filipović I 16; ARj i dr.). Usp. inkarnacija, učovječanstvo, učovječenje, utjelovljenje.

Ŭputiti se (u starini: v'pl'titi se. Dan. s potvrdom iz 13. st.) — postati put, tijelo. O Sinu Božjemu koji je postao čovjek (Prvi rekoh prihod ukaza onda, kada se upulti. Glavinić 236. Sin Božji imadiše se uputit, što će reći čovik se učinit. J. Filipović I 506. V. još Mikalja; ARj). Usp. učovječiti se, utjeloviti se.

Ŭra ž isto što čas pod 3; od grč.-lat. hora, preko tal. ora. U nekih dalmatinskih pisaca: Ova zapovid duži (klerike) govorit svaki dan ono sedam dila ili uri božanstvenoga oficia. P. Filipović 36. V. još Rog. 182; Sch.-P. 453 i dr. — U svezi: u. klanjanja — sv. sat (v. sat).

Uračùnati — staviti u račun. U svezi: uračunati u grijeh — upisati u grijeh (Š).

* **Uránjanje** (Inic. 19), * **uronjávanje** (Kršt. 10), **uronjívanje** (Kn. 195) — gl. im. od uranjati, uronjavati, uronjivati. V. imersija, polijevanje.

* **Uránjati**, * **uronjávati, uronjívati** — kod dijeljenja sakramenta krštenja krštenika spustiti u vodu (Inic. 96). Usp. polijevati.

Urbi et orbi — Gradu (Rimu) i čitavom svijetu. Izraz se upotrebljava kad se papa obraća (usmeno ili pismeno) katolicima cijeloga svijeta. Od lat. urbs — grad, orbis — svijet (Klaić).

Urdin m isto što ordin (Mažuranić IV 483 s.).

Ureći — (prema pučkom vjerovanju) opčarati, opčiniti; nekome naškoditi u zdravlju, imovini i sl. (ARj).

Ŭročica ž žena koja brani od uroka (ARj).

Uròčitelj, ùročnik m tko nanosi urok (ARj.

Uròčiti — nanijeti kome urok (ARj).

Ŭročnica ž žena koja nanosi urok (ARj).

Ŭrok m (običnije u mn. uroci) — pogled, riječ, želja, kakav predmet kojim tko (prema pučkom vjerovanju) može ureći (ARj). V. maleficij.

* **Uršùlinka** ž članica reda (Moniales S. Ursulae), koji je osnovala sv. Angela Merici g. 1535. u Bresciji (gornja Italija). Svrha je reda: pouka i odgoj mladeži. Kod nas su (u Varaždinu) od g. 1703. (Šem. 476 i II. izd. 829 s).

Usklik m isto što poklik.

Uskrisávati (ARj), **uskrisívati** (J. Filipović I 42; Knežević 177. V. i ARj), * **uskrsávati** (DDM), **uskrišivati** — nesvr. prema svr. uskrisiti.

Uskrìsitelj, uskrsnitelj m tko nekoga oživi, uskrisi (ARj).

Uskrísiti, uskrijesiti, uskrsiti (stsl. v'skrêsiti. Miklošić, DAW XXIV 24; Jagić 334 s.) — činiti da netko uskrsne (Pride Isus u Betaniu, gdi biše Lazar umerl, koga uskrisi Isus. Zadarski l. 19. V. još Bernardin 75; J. Filipović I 133); uskrsnuti (usp. Kadčić 12). V. ARj.

Ŭskrs m (stsl. v'skr's) — oživljenje od mrtvih, ustajanje iz groba. Redovno se misli: Isusovo uskrsnuće od mrtvih (usp. Mt 28; BL 326; RBT 1393 s.), kao i svetkovina, koja podsjeća na taj događaj. Obično od starine: Nastojati će jošter parok... da se (vjernici) na isti dan od Uskrsa pričešte. Kašić 66. V. još Banovac 90; Dobretić 45; Kn. 147 s.; Miklošić, DAW XXIV 24; ARj; Raumer 362 ss.). — U svezi: Mali, Mladi Uskrs — prva nedjelja po Uskrsu (Do osmine vazmene iliti do Maloga Uskrsa. Kadčić 148. V. i Cr., Pr. 169). Usp. Uskrsenje, Uskrsnuće, Vaskrs, Vazam, Veligdan.

Ŭskrsan, uskrsni, uskršnji pr. (usp. stsl. v'skr's'n d'n'. Miklošić, DAW XXIV 24) — što pripada Uskrsu. Često u svezi: uskrsni jaganjac (ARj); uskrsna osmina, svetkovina, ispovijed, pričest (ARj); uskrsna subota (Blagoslov od kuća u subotu sfetu uskrsnu od vazma. Kašić 254); uskrsno bdjenje (Radić, Bog. 212), vrijeme (Radić, Ms 243), doba (Kn. 148); uskrsni hvalospjev (v. hvalospjev); uskrsna svijeća (v. svijeća)... Usp. pashalan, uzmen, uzmenski, vazmen.

Uskrsénje, uskrisenje, uskrisenie, uskrišenje, uskrešenje, vskrešenije, vskrešenje (stsl. v'skr'senije, v'skrêšenije. Miklošić, DAW XXIV 24; Jagić 334 s.) — gl. im. od uskrsiti, uskrisiti, uskrsnuti (Isuhrst'... pripoveda... pet'krat' svoe v'skrešenie. Kolunić 195. Postavljen jest of na razsutje i na uskrišenje mnozih u Izrajelu. Bernardin 13. V. i Ranjina 162; Bernardin 7; ARj. Usp. skrišenje, Uskrs.

* **Ŭskrsnica** ž u svezi: žrtva u. — uskrsna žrtva, djelo Kristovo muke i uskrsnuća (Radić, Bog. 229).

Uskrsnivati, uskrsnovati, uskrsnjivati, uskršavati — nesvr. prema svr. uskrsnuti. U starijem jeziku (ARj).

Uskrsnúće gl. im. od uskrsnuti (vskrsnutje, uskrsnutje); isto što Uskrs. Obično od starine (Postavljen jest u razorenje i uskrsnutje mnozijeh u Izraelu. Ranjina 112. Dan od uskrsnuća veliči se u dan nediljni. Dalla Costa I 122. V. još Zadarski l. 6; Glavinić 95; Banovac 90; Terzić 22; Št. I 140; Kn. 134; ARj).

Ŭskrsnuti (u starije doba i: **vskrsnuti**; stsl. v'skr'snąti. Miklošić, DAW XXIV 38; Jagić 334 s.) — ustati od mrtvih; činiti da netko ustane od mrtvih. O Isusu koji je treći dan poslije svoje smrti ustao iz groba, koji će sve ljude uskrsnuti na posljednji dan; o svim ljudima koji će na posljednji dan uskrsnuti (Poče moliti Gospodina Boga, da bi imel' vskrsnuti. Kolunić 100. Treći dan uskrsnu od mrtvih. J. Filipović I 109. Reče njoj Isus: uskrsnuti će brat tvoj. Bernardin 59. V. još Ranjina 156; Banovac 90; Terzić 162; ARj). — Pren.: u. — ustati iz groba grijeha na bolji život (Uskrsnuti pravo od griha na milost Božju jest pravo se ispoviditi. Banovac 94). Usp. skrisiti, skrsnuti, uskrisiti, vaskrsnuti.

Ŭskrsovati — proslaviti Uskrs (IB; Par.; Ben.; DDM; ARj). V. vaskrsovati.

Ŭskršnjača ž uskrsna košulja (IB; Par.; Ben.; ARj).

Ŭskršnjak m — 1. obojeno jaje što se daruje za Uskrs (Vuk; IB; Par.; DDM); 2. uskrsni kolač; 3. lomača što se pali u uskrsnu zoru (u Jastrebarskom. V. uzmenka); 4. vjernik koji samo o Uskrsu dođe u crkvu (ARj), na ispovijed (Vjesnik đak. bisk. XIII 54 ss.). V. ARj.

Ŭslišati, ùslišiti — čuti, ispuniti želju, molbu. Često o Bogu koji sluša i ispunjuje molbe ljudi (Vsliši, Gospodine. Zadarski l. 10. Uslišana jest molitva tvoja. Ranjina 267. V. i Kašić 95; J. Filipović I 357), osobito u zazivima: Kriste, usliši nas...; Gospodine, usliši molitvu moju... i sl. Usp. i IB; Par.; DDM; ARj.

Uslišávati, uslišívati nesvr. prema svr. uslišati, uslišiti (ARj).

Uslìšitelj m tko uslišava. O Bogu koji uslišava naše molitve (ARj; Čs 2780).

Usnuti — pren. umrijeti, preminuti; posebno o onima koji su sveto preminuli, »koji su usnuli u Isusu« (DF: 1 Sol 4, 14 i dr.).

Uspénje (uspènije) gl. im. od uspeti. U Ist. crkvi: uznesenje u nebo uopće, posebno Uznesenje Bogorodice (ARj). V. uznesenje.

Uspomena ž isto što spomen (Da misnik ostavi u misi Slavu oli Virovanje, oli koju uspomenu, bi li smrtno sagrišio? Kadčić 96).

Uspomenúće gl. im. od uspomenuti; isto što spomen. U starijem jeziku (ARj).

* **Usporedba** ž način govora, kojim se neka misao ne izražava pojmovno, nego se ocrtava slikom. Tako se zovu posebno Isusovi govori o kraljevstvu Božjem (Mt 13; Mk 4 i dr.). V. BL 326; DF 596. Usp. parabola, priča, prilika, prispodoba, slika.

Usta moja (v. Pange lingua).

Ustanova ž ured, društvo, djelo; družba, redovnička zajednica u kojoj se polažu jednostavni privremeni zavjeti (Cr., Pr. 107). Često u svezi: ustanove savršenosti (Tem. dok. 26), kontèmplativne ustanove (v. kontemplativan), redovničke ustanove (Dok. 309. V. institut), nabožne ustanove — crkveni ured, djelo, društvo (bolnica, sirotište, obdanište...) za iskazivanje milosrđa i kršćanske ljubavi (Cr., Pr. 282), prema lat. causae piae, instituta (usp. Kod. kan. 1489 ss.); apostolska ustanova — najsvečanije papino pismo koje sadrži zakon (Cr., Pr. 12), prema lat. constitutio apostolica (v. konstitucija).

Ustoličénje gl. im. od ustoličiti; svečano zauzimanje crkv. službe, redovno u svezi: u. pape (Buj. II 200), u. biskupa (Cr., KP II 1, 269), u. župnika (Rog. 329). V. instalacija, institucija, intronizacija.

Ustòličiti (se) — svečano uvesti u crkv. službu (svečano zauzeti crkv. službu). Danas sasvim obično (usp. Cr., Pr. 54, 74; Rog. 184). V. instalirati, instituirati, intronizirati.

Ustoličávati (se) — nesvr. prema svr. ustoličiti (se). Usp. Cr., KP II 1, 250.

Ȕstrajati — biti postojan u dobrim odlukama i u krepostnom životu (Koji ustraje do kraja, taj će se spasiti. Mt 10, 22). V. ARj.

Ustrajnost ž svojstvo, krepost onoga koji ustraje u dobru (Bajić 214). V. ARj.

Ustrpjeti se — isto što strpjeti se (Ako dobro čineći ustrpljeno podnosite... ovo je Bogu drago. J. Filipović I 87. V. ARj; IB; Par.; DDM; Ben.).

Ȕstrpljenica ž ustrpljena žena (Stulić). ARj.

Ȕstrpljenik, ustrpljivac m ustrpljiv čovjek (ARj).

Ȕstrpljenost ž, **ustrpljenstvo** s isto što strpljivost (ARj).

Ustrpljénje gl. im. od ustrpjeti se; isto što strpljivost (Da po ustrpljenju... ufanje imamo. Ranjina 99. V. J. Filipović I 15; Knežević 159; Kanižlić 201; ARj i dr.).

Ustrpljiv pr. isto što strpljiv (Par.; Ben.; DDM; ARj).

Ustrpljívati se nesvr. prema svr. ustrpjeti se. ARj.

Ustrpljivost ž isto što strpljivost (Par.; Ben.; DDM; ARj).

Ustrpljivnost ž isto što strpljivost (Belostenec). ARj.

Ustúpiti, ustúpati — povjeriti nekome vlast, odrediti zamjenika (Ustupljena vlast jurisdikcije može se ponovo ustupiti. Cr., KP II 1, 74). V. povjeriti.

Utemèljitelj m tko nešto osnuje, utemelji. Obično u svezi: u. mjesne crkve (Ms 163*), u. redovničke zajednice (Radić, Ms 488). V. ARj. Usp. fundator, osnivač, prvorednik, prvoroditelj, sazdatelj.

Utemèljiteljica ž prema m utemeljitelj. O sv. Tereziji A. (Živ. 85). V. osnovateljica.

Utemèljiti — osnovati, staviti temelj. Često u svezi: u. vjeru, crkvu, redovn. zajednicu i sl. (ARj). V. osnovati.

Utemeljívati nesvr. prema svr. utemeljiti (ARj).

Utjeha ž — 1. posebna nutarnja radost koju Bog daje pobožnim dušama, obično u svezi »duhovna u.« (Š); 2. sam Isus koji donosi tu duhovnu radost (I taj je čovjek... čekao utjehu Israelovu. Zagoda: Lk 2, 25). V. ARj. Usp. utješenstvo, utješenje.

Utjelesiti (se), **utjelesivati** (se) — sjediniti (se) s Isusovim tijelom po sv. pričesti. U starijih pisaca (ARj).

Utjelòviti se — isto što uputiti se. U novije doba (Bakšić 487. Usp. Dok. 647).

Utjelovljénje gl. im. od utjeloviti se; posebno: 1. isto što upućenje (BL 328; Jambrešić; Bakšić 487; Dok. 647); 2. ujedinjenje župe s moralnom osobom (Rog. 314), prema lat. incorporatio (v. inkorporacija).

Utješenstvo s, **utješnost** ž isto što utjeha. U starijem jeziku (ARj).

Utješenje gl. im. od utješiti (u stsl. i kod nas u starini utěšenije. Miklošić, LP; Dan.) — isto što utjeha (Človjek bješe u

Jeruzalemu... čekajući utješenje izraelsko. Ranjina 260. V. ARj).

Utjèšitelj m (u stsl. i kod nas u starije doba: utěšitel'. Miklošić, LP; Dan.) — isto što tješitelj (Ako ja ne pođu, utješitelj ne bude priti k vam. Ranjina 214. V. još Badrić 3; Terzić 223; J. Filipović I 124; ARj).

Utjèšiteljica ž isto što tješiteljica (ARj).

Ȕtočište s — 1. mjesto (obično: crkva, samostan, grad...) gdje se čovjek uteče, da bude zaštićen od progonitelja. Takva su mjesta, svetišta postojala kod svih naroda (usp. Br 35, 11 ss.; Mažuranić X 1518. V. azil, zaklon). 2. Pren.: Utočište — Bog (Tako će Gospod biti utočište potlačenima... Šarić: Ps 9, 10), Bogorodica (Utočište grešnika... Usp. Terzić 167; Knežević 31; Kanižlić 215; ARj). V. pribježište.

Ȕtorak (utornik, utori, vtorak, torak, tork...) m — drugi dan sedmice (v. sedmica). Obično od starine (V'torak' t'reti pos'ta. Kolunić 5. V. Mažuranić X 1519; Vuk; Skok, ERj III 552; IB; Par.; ARj). U svezi: Veliki u. — u. Velike sedmice (Radić, Ms 186); svijetli u. — u. po Uskrsu (Bukovica. ARj); pokladni, bolni u. (Varoš kod Slav. Broda. ARj). V. završan.

* **Utràkvisti** m mn. pristaše utrakvizma. Zovu se i kaležnjaci, jer zahtijevaju da kod pričesti piju iz kaleža (Klaić).

* **Utrakvìzam** m primanje pričesti pod obje prilike (lat. sub utraque specie), kako su zahtijevali umjereni husiti (Klaić).

Utvara ž, **utvar** ž, **utvaranje** s, **utvora** ž, **utvorica** ž, **utvornica** ž, **utvor** m — isto što prikaza (IB; Par.; ARj).

Utvárati se nesvr. prema svr. utvoriti se (IB; Par.; ARj).

Utvòriti se — isto što ukazati se (Razumješe da mu se nešto utvorilo u crkvi. Vuk: Lk 1, 22). V. ARj.

Uvesti koga kamo. Često u svezi: u. Isusa (Prvorođenca) u svijet (o rođenju Isusovu); u. u obećanu zemlju (o izraelskom narodu); u. u crkvu dijete kod krštenja, ženu nakon porođaja; u. u napast, u zlo, u nemilost Božju i sl. Mnogo potvrda v. u ARj.

Uvjekovati, uvjekoviti, uvjekovititi, uvjekovitovati — učiniti nekoga besmrtnim, neumrlim. Pojedinačno u starijem jeziku (ARj).

Uvjekovitelj, uvjekovititelj m tko čini vjekovitim, besmrtnim (ARj).

Uvjekovječiti, uvjekovječevati — činiti vječnim, besmrtnim. Pojedinačno u staro doba (ARj).

Ȕvjet m ugovor; posebno: 1. ugovor između Boga i Izraela (Ulize tada Mojzes i Aron ostavifše množtvo prid crikvom od uvita. Bernardin 187. V. ARj. Usp. zavjet pod 1); 2. razlog pod kojim se smije primati, odn. dijeliti sakramenat (Kad se krst ponavlja pod uvjetom... Cr., Pr. 156. V. Inic. 262; ARj. Usp. kondicija).

Ȕvjetan pr. koji pripada uvjetu, pogodben: uvjetno krštenje (Cr., Pr. 157). V. ARj.

Ȕvjetovati (se) — ugovarati, pogađati (se); obvezati (se), posvetiti (se), žrtvovati (se), zavjetovati (se). U starijih pisaca, npr.: u. Bogu posluh, djevičanstvo, siromaštvo (položiti ta tri zavjeta); u. se Bogu (posvetiti se Bogu u crkv. redu). V. ARj.

Uvòditi nesvr. prema svr. uvesti (ARj).

Uvreda, uvrjeda ž djelo kojim se tko uvrijedi; djelo koje vrijeđa Boga; isto što grijeh. V. ARj. Usp. uvrijeđenje.

Uvrèdiv, uvrèdljiv pr. koji može uvrijediti Boga (ARj).

Uvrèditelj, uvrèdilac, uvrednik, uvrijeđavac m tko vrijeđa Boga ili bližnjega, grešnik (ARj).

Uvređívati nesvr. prema svr. uvrijediti (Ne ću moga Isukrsta uvriđivati. J. Filipović I 14. V. Kadčić 336; ARj).

Uvrijèditi — nekome nešto nažao učiniti. U svezi: u. Boga — učiniti nažao Bogu kršeći njegov zakon, sagriješiti: Da žaluemo da smo ga (Boga) uvridili. Starine 23, 129. Mene je strah da ćeš još veće Boga uvridit. J. Filipović I 403. V. i P. Filipović 15; Dobretić 173; Kadčić 352; ARj. V. griješiti, sagriješiti.

Uvriјeđenje, uvređenje gl. im. od uvrijediti; isto što uvreda (Uvriđenje tebi učinjeno ne može se prilikovat uvriđenju Isusu učinjenu. J. Filipović I 96. V. Dobretić 174; ARj).

Uzaći — popeti se. U svezi: u. na nebo ili sl. — o Isusu koji je četrdeseti dan poslije uskrsnuća uzašao na nebo (usp. Dj 1, 9; ARj). V. uzići.

Uzam m isto što Vazam (U prvi dan prijesna kada uzam jedijahu... Ranjina 180), Uskrs. Kako se Uskrs slavi više dana, govori se i u mn. uzmi (v. Mažuranić X 1523; ARj).

Uzašášće, uzišášće s isto što Ašenzija (Ovo uzašastje Gospodinovo bi mnogo slavno. J. Filipović I 119. Procesiuni su niki običajni... tri dni prid uzišastjem Gospodinovim. Kašić 293. V. Kadčić 375; Dobretić 376; Št. I 139; Ms 85; Čs 1717). Usp. Vaznesenje, Voznesenje, Zašašće.

Uzdah m vruća molitva, praćena uzdasima, puna ljubavi prema Bogu, kajanja i skrušenja zbog počinjenog grijeha (ARj). U svezi: pobožan u. — kratka molitva, vapaj Bogu, Majci Božjoj..., npr.: Bože, pomozi me! Usp. strelovit, uzdahnuće, uzdihaj, uzdihanje, uzdisanje.

Uzdahnúće gl. im. od uzdahnuti; isto što uzdah (ARj a.b.c); nadahnuće (ARj d).

Uzdàhnuti — obratiti se, uteći se Bogu, Majci Božjoj vrućim vapajem da se izrazi ljubav, predanost, kajanje za grijehe... (ARj b.c).

Uzdahnívati, uzdahnjívati nesvr. prema svr. uzdahnuti (ARj).

Uzdanje gl. im. od uzdati se. Isto što nada (ARj; Čs 143).

Ùzdati — dati, dati za uzvrat. Često u svezi: u. hvalu ili slavu Bogu (ARj).

Ùzdati se — isto što nadati se (ARj; Čs 143).

Uzdávati nesvr. prema svr. uzdati (ARj).

Uzdávati se nesvr. prema svr. uzdati se (ARj).

Uzdignúće gl. im. od uzdignuti. Često u svezi: u. srca, duše, pameti... k Bogu, posebno kad je govor o molitvi, razmatranju i sl. (ARj).

Ùzdignuti — podići, dići u vis. Često u svezi: u. oči, pogled, ruke, glas, dušu, pamet... prema nebu, u molitvi, sv. činima (ARj).

Uzdihaj, uzdisaj m isto što uzdah (ARj).

Uzdihanje gl. im. od uzdihati; isto što uzdah (ARj).

Uzdihati nesvr. prema svr. uzdahnuti (ARj).

Uzdihavati nesvr. iter. prema nesvr. uzdihati (ARj).

Uzdisanje gl. im. od uzdisati; isto što uzdah (Kanižlić, Pj. 5. V. i ARj).

Ùzdisati nesvr. prema svr. uzdahnuti (Kanižlić, Pj. 23. V. i ARj).

Uzdišnik m prije konc. lit. obnove: psalam ili odlomak psalma što se preko mise od Sedamdesetnice do Uskrsa i u neke druge pokorne dane pjevao poslije graduala (Vlečnik, uzdišnik iliti trat zlamenuje duhovno uzdišanje. Kadčić 99). V. traktus, vlečnik, zavlačenje, zavlaka.

Ùzdizati nesvr. prema svr. uzdignuti (ARj).

Uzdržánje gl. im. od uzdržati; posebno: 1. isto što pridržanje (Ovo sahranjenje i uzdržanje griha nije drugo nego: jedno skraćenje i ustegnutje dopuštene oblasti vrhu nikih težjih griha. Kadčić 265); 2. uklanjanje od tjelesnih pohota (Da pribiva u tebi kripost uzdržanja i čistoće. Terzić 349), prema lat. continentia.

Uzdržatelj, uzdržitelj, uzdržavac m — tko uzdržava. O Bogu koji uzdržava sve što je stvorio (ARj).

Uzdržati — održati, sačuvati, ne dati da propadne. O Bogu koji uzdrži svijet, ljude u dobroj odluci, milosti; o pobožnim osobama koje uzdrže čistoću, djevičanstvo i sl. (ARj). Katkada isto što pridržati (Da grišnik ne zna, da je grih uzdržan i sahranjen starišini crkvenomu... Kadčić 266). Refl. u. se — čuvati se, uklanjati se od tjelesnih požuda, prekomjerna jela i pića i sl. Usp. IB; ARj. V. sahraniti.

Uzdržávati, uzdrživati nesvr. prema svr. uzdržati (ARj).

Uzdržljiv, uzdrživ pr. koji se od čega susteže, koji je umjeren (IB; ARj).

Uzdržljivost ž svojstvo, stanje onoga koji je uzdržljiv (ARj; IB). V. apstinencija.

Uzeti — često u svezi: u. za ženu, za muža — oženiti se, udati se (ARj).

Uzići — isto što uzaći (ARj).

Uzìlaziti, ùzlaziti nesvr. prema svr. uzaći. O molitvi, duši koja u nebo uzilazi... (ARj).

Ùzimati nesvr. prema svr. uzeti (ARj).

Uzma ž — 1. u kletvi kojom se tko proklinje sa željom da ga spopanu bolovi uzetosti: Uzma te uzela! (ARj); 2. isto što Vazam, Uskrs (u Blatu na Korčuli: Vela i Mala Uzma. Š. V. i ARj).

Uzmen pr. isto što uskrsan (Belostenec). ARj.

Uzmenka ž isto što uskršnjak pod 3 (u Krašiću kod Karlovca). ARj.

* **Uzmenski** pr. isto što uskrsan (u Blatu na Korčuli. Š).

Uznesénje gl. im. od uznesti. U svezi: U. Majke Božje (ili samo »Uznesenje«) — Marijino uzdignuće s dušom i tijelom na nebo; svetkovina koja se slavi (15. kolovoza) kao spomen na taj događaj (Na dan Uznesenja naše Gospoje. Kadčić 21. V. ARj; Mažuranić X 1527; Ms 33). U starijih pisaca susrećemo riječ u. i u značenju »uzašašće« (ARj). Danas se to razlikuje. Usp. Asumpcija, Gospa, Gospojina, uspenje.

Ùznijeti — odnijeti, ponijeti prema gore. O Kristu koji je svojom silom uznesen u nebo; o Majci Božjoj koja je s dušom i tijelom uznesena na nebo; o nekim svecima koji su čudesno bili uzneseni do trećega neba, u nebo, do Boga... (ARj).

Ùzorit pr. ugledan; počasni naslov za kardinale: Uzoriti gospodin, Uzoritost (usp. Cr., Pr. 58; Bel. I 240), prema lat. Eminentissimus dominus, Eminentia. V. eminencija.

Ùzoritost s svojstvo onoga koji je uzorit; počasni naslov za kardinale (v. uzorit).

Uzveličati, uzveličiti — činiti da tko bude velik, slavan; proslaviti. Često o Bogu koji uzveličava sebe, svoju slavu, svoje sluge...; o ljudima koji uzveličavaju Boga, Božje ime, Božje svojstvo, Krista, Majku Božju, svece (Čs 27, 36); o odličnijim crkv. ljudima koji svojom prisutnošću uzveličavaju vjersko slavlje. Katkada je u. isto što spasiti, dovesti u raj (v. ARj). — Obl. »Uzveliči« — isto što »Veliča« (v. veličati i začinka).

Uzveličávati, uzveličivati — nesvr. prema svr. uzveličati, uzveličiti (ARj).

Uzveličitelj, uzveličatelj m tko hvali, slavi Boga. O Isusu spasitelju koji je čovjeka uzvisio na nebo (ARj).

Uzvik m isto što poklik (Tem. dok. 81).

Uzvísiti, uzvišiti — uzdići, proslaviti. Često u izrazima: Bog je uzvisio Krista (usp. Fil 2, 9), Majku Božju, ponizne (Lk 1, 52), u skladu s Kristovim riječima: Tko se ponizi, bit će uzvišen (Lk 14, 11)... V. i ARj.

Uzvisívati, uzvišavati, uzvišívati nesvr. prema svr. uzvisiti. Posebno u molitvi gdje se izriče želja da Bog bude uzvišen, npr. u slavospjevu stvorenja: Hvalite i uzvisujte ga dovijeka (Čs 10 i passim).

Uzvišénje gl. im. od uzvisiti; uzdignuće u visinu, na čast, dostojanstvo, slavu. Često o proslavi u nebu Krista, Majke Božje, blaženih (ARj); u nazivu blagdana: U. svetoga križa (ARj; Čs 2925).

Uzvjerovati svr. prema nesvr. vjerovati; povjerovati, početi vjerovati: Tko uzvjeruje i pokrsti se, spasit će se. Mk 16, 16. V. i ARj.

V

* **Vakantan** pr. isto što ispražnjen; lat. vacare — biti nepopunjen. O crkvi (Ostojić, K. 43), prebendi (Isti 305)...

Vana glorija ž isprazna, varava, lažna slava od koje kršćani moraju bježati; lat. vana gloria (vanus — isprazan, gloria — slava). U starijem jeziku: Vana glorië aliti tašća slava est' kada člověk' ima blaga dovole... i ošće da se zna (1496). Starine 23, 133. Čuje se i danas. V. slava.

Vanđelist(a) (Ranjina 133), **vangelist** (Fancev, Vat. mol. 43; Dalla Costa I 134), **vangielist** (Terzić 404), **vanjelist** (Starine 33, 573), **vanđelišt, vangelišt** (ARj s.v. vanđelist) m — isto što evanđelist.

Vanđelistar, vangelistar, vanđelištar (ARj); **vanjilistar** (Fancev IV) m — isto što evanđelistar. Valja pri tome upozoriti da đakon nije »niži crkv. red« (kako veli ARj s.v. vanđelištar), nego viši.

Vanđelnica ž isto što evanđelica (Belostenec). ARj.

Vanđelski, vanđeoski pr. isto što evanđeoski. U službi im. isto što evanđelistar pod 1; ne pripadnik »nekoga nižeg popovskog reda« (kako veli ARj s.v. vanđeoski), nego višega crkv. reda, đakonata.

Vanđelje (Ranjina 99), **vangelje** (Bernardin 129; Dalla Costa I 58), **vanjelje** (Fancev XLIII) s — isto što evanđelje. U starijem jeziku (ARj).

Vanređe s isto što bezrednost (ARj).

* **Vansakramèntalan** pr. isto što izvansakramentalan. U naše doba (Cr., KP 1, 121; Rog. 206; Ž. I 241).

Vȁnjski pr. isto što izvanjski: v. vikar (Rog. 381) — isto što dekan; vanjske tmine (v. tmina).

Vȁpaj m povik, uzvik, uzdah; vruća molitva Bogu, Majci Božjoj za pomoć u potrebi (ARj; Čs 21, 467, 471, 3071...).

Vàpiti — vikati, jaukati, zazivati; vruće moliti Boga, Majku Božju, svece za pomoć u potrebi, za milosrđe, oproštenje (ARj; Čs 2, 3 i passim). Često u svezi: v. osvetu — o nekim grijesima koji vape osvetu pred Bogom (v. više potvrda u ARj).

Vardijan m isto što gvardijan. U starijem jeziku (v. potvrdu s.v. taštamenat. Usp. i Mažuranić X 1541; ARj).

Vasèljena, vaselena, vasiona, vasiljena (u starini: v'seljenaja, v'seljena, vselena, vaselena) — po postanju pr. (usp. strina, ujna... tj. žena), zatim i im. Prvi oblik odgovara stsl. v'seljenaja, grč. oikouménē, i znači najprije: dio zemlje koji je naseljen; zatim: cijelu zemlju — orbis terrarum — pa svemir. Kad je riječ dobila opće značenje izgubila je vezu s osnovnom riječju gl. v'seliti, osobito otkako je pref. **v'** u glagolu prešao u **u** (useliti, useljen). Sad je pučka etimologija riječ »vaseljena« dovela u vezu sa zamjenicom »vas«: vaseljeni svijet — vas svijet. Kako je drugi dio riječi »vas-eljena« narodu neobičan, doveo ga je u vezu s pridjevom »silan«, pa je napravio drugi oblik: vas-silna, vasilna, vasiona. A oblik »vasiljena« nastaje kontaminacijom oblika vaseljena i vasiona. — Izrazi su obični, osobito u Ist. crkvi (Jer su Gospodinovi temelji zemaljski, i na njima je osnovao vasiljenu. Dan.: 1 Sam 2, 8. Otkriše se temelji vasionoj od prijetnje tvoje, Gospodine. Dan.: Ps 18, 15. Usp. ARj; Mažuranić X 1544, 1618; Dan.; IB; DDM; D. Vušović, NJ II 140 ss. V. svemir.

Vasèljenski (u starini: v'seljen'skyj. Dan. s potvrdom iz 14. st.), **vaselenski, vasilinski, vasiljenski, vasionski, vaseljeni, vasiljeni, vasion...** pr. — što pripada vaseljenoj; opći, sveopći. Obično u svezi: vaseljeni svijet (IB); vasioni svijet (IB); vaseljenski sabor (Cr., KP I 135; Kn. 61; Rog. 227), prema stsl. v'selen'sk' s'bor', grč. oikumeniké sýnodos (Jagić 300), lat. concilium generale, oecumenicum (Kod. kan. 222, 1323, 1406); vaseljenski patrijarh... V. ARj; Vuk; IB; Par.; Ben.; DDM. Usp. ekumenski.

Vȁskrs m, **Vaskresenije** s, **Vaskresenje** s, **Vaskrsenije** s, **Vaskrsenje** s — isto što Uskrs. U Ist. crkvi (Vuk; IB; ARj).

Vaskrsavati, vaskršavati nesvr. prema svr. vaskrsnuti (ARj).

Vȁskrsnuti — isto što uskrsnuti. U Ist. crkvi (Vuk; IB; ARj).

Vȁskrsovati — slaviti Vaskrs. U Ist. crkvi (Vuk; IB; ARj). Usp. uskrsovati.

Vaslava ž — 1. molitva što se čita, kad se ustaje u slavu, i u kojoj se često govori: Va slavu i čast svetoga I. (ARj; Vuk; IB. V. slava pod 10); 2. jutarnja molitva (ARj).

Vaslaviti — čitati vaslavu o krsnom imenu (ARj).

Vatikan m jedan od sedam brežuljaka rimskih na kojem se nalazi papinska palača i crkva sv. Petra; vrhovna uprava Kat. crkve, papina vlast; lat. Vaticanus. Od 11. veljače 1929. (po Lateranskim ugovorima — Pacta Lateranensia) Vatikan je samostalna država.

* **Vatikangrad** m grad, država Vatikan; prema tal. Città del Vaticano (usp. Rog. 240).

Vatikanski pr. što pripada Vatikanu, npr. Vatikanski sabor (BI 304).

Vavedenije, vavedenje s u Ist. crkvi: blagdan kao spomen na događaj kad su roditelji Majku Božju uveli u jeruzalemski Hram da služi Bogu (ARj; IB; Ben.). Tome blagdanu kod katolika odgovara Prikazanje Bl. Dj. Marije (v. prikazanje).

Vavječan pr. isto što vječan. U starijih pisaca (ARj).

Vavječnost ž isto što vječnost. U starije vrijeme (ARj).

Vavječnji kao pr. isto što vavječan, vječan. Kao im. m: Bog koji je vječan. Kao pril. u svezi: **Slava vavičnji,** mj. va višnjih (in excelsis). ARj.

Vàzam m — 1. naziv za najveći židovski blagdan; isto što Pasha (A biše blizu vazam, blagdan žudejski. Bernardin 52. V. Glavinić 51; Terzić 36); 2. janje koje su Židovi o Vazmu jeli (ARj); 3. isto što Uskrs (Da se pričestiš' na vazam'. Kolunić 183. V. i Kadčić 21). Riječ je postala od v'z'm' (a to od v'zeti) — ponovno uzimanje mesa, jer se u korizmi jela nemrsna hrana, suprotno od mesopust — puštanje, ostavljanje mesa (v. mesopust). Neki naš naziv izvode od grč. ázymos — beskvasan, jer su Židovi o Pashi jeli beskvasan kruh, pa su se i dani, u koje su takav kruh jeli, zvali dani beskvasnih hljebova: tà ázyma. Usp. Vuk; IB; S. I., Hrvatski jezik I, br. 2—3, str. 69; Sakač, Tragovi... Život 1943, br. 1, str. 20; Skok, Sl 4—5, 66 ss.; ERj III 569. V. Uzam, Uzma, Vazan, Vuzam.

Vàzamski pr. isto što vazmen (Par.; ARj).

* **Vazan** (Š), * **Vazanj** (Jardas 58), * **Vazem** (Skok, Sl. 4—5, 66) m — isto što Vazam, Uskrs. U Istri.

Vȁzduh m u Ist. crkvi: pokrivač kojim se pokriva diskos i putir zajedno (IB; Kn. 90).

Vàzmen, vazmeni, vazmenski, vazaman, vazamen pr. — koji pripada vazmu, uskrsni (I budući Isus u Jeruzolimu na dan blagdana vazmenoga, mnozi verovaše u jime njegovo... Bernardin 54. Subota sfeta vskrsna ili vazmena. Kašić 8. V. još Skok, Sl. 4—5, 66; Terzić 490; Dalla Costa I 122; Buj. I 464). Često u svezi: vazmeno bdjenje — slavlje uskrsne noći (Ms 9; Inic. 18; Kršt. 9); vazmeni hvalospjev (Čs 369. V. hvalospjev); vazmeno otajstvo (Inic. 7; Prič. 16; Spr. 9); vazmeno vrijeme (Ms 73; Čs 1387. V. vrijeme); Vazmena nedjelja Uskrsnuća Gospodnjega — Uskrs (Čs 1387); vazmeni ponedjeljak (Čs 1408), utorak (Čs 1414)... — dani poslije Vazma, Uskrsa; vazmena svedba — janje ili drugo jelo što se na Uskrs blagoslivlje (IB). V. pashalan, uskrsan, vazamski, vuzmen.

Vazménac m uskrsni ponedjeljak (IB; Par.; DDM; ARj).

* **Vazmenka** ž isto što vuzmica. U Žumberku (Skok, Sl. 4-5, 67).

* **Vaznesenje** (u starini: v'znesenije) — gl. im. od vaznesti; isto što Uzašašće. U Ist. crkvi (Dan.; DDM).

Vèčera ž večernje jelo. U svezi: najposljednja, posljednja, zadnja v. — večera Isusova s učenicima uoči muke (Subdiakonat bi postavljen od Isukrsta na najposlidnjoj večeri. Dobretić 275. V. još Kadčić 50; Kn. 61; Ms 19); v. Gospodinova, Gospodnja — isto što misa, pričest (usp. 1 Kor 11, 21; Ms 13; Čs 1348).

Večernica, večernjica ž (stsl. večer'nica) večernja žrtva, služba Božja (Miklošić, DAW XXIV 28; ARj; Ben.; Pavić 123; Čs 150...).

Vèčernja ž (katkada: **večernje** s i ž mn.; stsl. večer'nja) — 1. poslijepodnevna, večernja pobožnost u crkvi uopće (Mikalja; Sch.-P. 474; Ž. II 58; Kn. 48, 75); 2. večernja, večernje hvale — dio časoslova koji se moli uvečer (Tem. dok. 32, 33). U

slavlju svetkovina imamo prvu večernju (koja se moli uoči svetkovine) i drugu večernju (koja se moli na samu svetkovinu. V. Čs 1, 16 i passim): Počn'ši ot prve večer'ne do druge do kumplêta. Šurmin 210. Na večernjah osobito se počinje od antifone. Kašić 163. V. još Terzić 452; Kanižlić, Pj. 29; Kadčić 39; Št. I 352; Kn. 157; Rog. 120... Usp. časoslov, deveti, vespere.

Vèčernji pr. što pripada večernji (U večernjem himnu pjeva Crkva. Kn. 136). U svezi: večernje molitve — molitve što se mole uvečer prije spavanja (Š). V. ARj.

Vêći komp. od velik; donedavna stupanj svečenosti u bogoslužju, npr. nedjelje veće prvoga reda (Kn. 154), prema lat. dominicae maiores primi ordinis (v. rit, stupanj).

Vekar m isto što vikar, namjesnik. U nekih starijih pisaca (ARj).

Vêl, veo m zastor, pokrivač (lat. velum, tal. velo); osobito: pokrivač na glavi redovnice, zaručnice kod vjenčanja, prvopričesnice..., pokrivač križa, oltarske slike (Kn. 154); pokrivač na ciboriju (Sch.-P. 324); pokrivač kojim se pokriva kalež i patena (velum calicis), kad se nosi iz sakristije, pa preko mise do ofertorija, a onda od pričesti do kraja (Sch.-P. 317; Kn. 107); pokrivač koji se kod nekih lit. funkcija stavlja preko leđa (velum humerale), da se krajevima neki predmeti uzmu pa drže ili drugima predaju (Kn. 108). Usp. Diz. lit. 456 s.; ARj; Skok, ERj III 572. V. naplećak, oplećak, pokrivača, prijevjes, šlajer.

* **Velečásnost** ž čast onoga tko je velečastan (Živ. 117, 162).

Velèčastan pr., **velečasni** pr. i im. m — koji je u velikoj časti; počasni naslov za svećenike (Par.; Ben.; DDM; Rog. 171).

* **Velesvèćenik** m veliki svećenik. O Kristu (Vjesnik đak. bisk. XIII 104); o biskupu (Š).

Vèleta ž koprena koju žena stavlja na glavu idući na pričest; tal. veletta — vel, koprena. U Dalmaciji (Š). V. i ARj.

Veličanstvo s slava, veličina, moć. U svezi: v. Božje — slava, moć, veličina Božja (Pred' veličanstvom' božim'. Kolunić 254. Ova mogu se činit svrhu veličanstva Božjega. P. Filipović 58).

Velìčati, veličiti — hvaliti, slaviti; slaviti Boga (Čs 79); slaviti blagdan, svečano obavljati crkv. obred... (ARj). Obl. »Veliča« — početak i naziv hvalospjeva Bl. Dj. Marije (Lk 1, 46—55) koji se u časoslovu moli svaki dan na večernji (Tem. dok. 35; Čs 14*). V. Magnifikat.

Veligdan m veliki dan; isto što Uskrs (IB; ARj).

Veligdanski pr. što pripada Veligdanu (ARj).

Velijal (ARj s.v. belijal) m — isto što belijal (prema ngrč. izgovoru riječi).

Velikobožićnjak m mjesec prosinac (ARj).

* **Velikogospojinski** pr. koji pripada Velikoj Gospojini, npr. v. post (Pavić 132). V. Gospojina.

Velikomučenica ž velika mučenica (Dan.; ARj).

Velikomučenik m veliki mučenik (Dan.; ARj).

* **Velikosvećenički** pr. što pripada velikom svećeniku, Kristu, npr. velikosvećeničko posredništvo (Vjesnik đak. bisk. XIII 106).

* **Velikosvećenik** m veliki svećenik; Krist, biskup.

* **Velzevul** m isto što belzebub (Vuk); prema ngrč. izgovoru riječi.

Venijal, veniao, venio pr. isto što oprostiv; crkv. lat. venialis (venia — milost, blagost, oprost...). Dolazi u starijem jeziku kao atribut uz riječ »grijeh« i označuje mali, lagani grijeh, za razliku od teških, velikih, smrtnih grijeha (v. grijeh): More biti g'rih' smrtni i g'rih' veneêli. Kolunić 3. Marta ispovidi nike grihe samo prosne oliti veniale. Dobretić 181. V. i Skok, ERj III 576; ARj.

Veni Kreator — početne riječi i naziv za himan u čast Duha Svetoga koji potječe iz 9. ili 10. st., a moli se u oficiju (časoslovu) na Duhove i u različitim drugim prigodama; lat. Veni Creator — Dođi Stvorče (usp. Diz. mor. 1525). — U naše vrijeme. V. Dođi Stvorče.

Veni Sankte — početne riječi i naziv duhovske posljednice; lat. Veni Sancte (Spiritus) — Dođi Duše Sveti. V. Dođi Duše, sekvencija.

Vêra ž vjenčani prsten; tal.-mlet. vera (ARj; Skok, ERj III 576).

Vèras (vers, verset, veršet, verš, veraš, verz, veraz, verž) m — isto što redak; tal. verso, lat. versus — okretanje, redak, stih (usp. Du Cange III 1286 s.; Forcellini VI 296; Diz. lit. 460 s.; ARj; Sch. — P. 457). V. beraš, versikul.

* **Vèrsikul,** * **vèrzikul** m mali redak, stih; isto što veras; lat. versiculus (dem. od versus — mali redak). U novijih pisaca (Sch. — P. 270, 656; Kn. 43; Rog. 330).

* **Vèršarije** s pjevana misa za mrtve s katafalkom i odrešenjem; lat. anniversarium (v. aniversar). Govori se u Šibeniku (Š).

Vertud m isto što kreposti; lat. virtus. U starijem jeziku (ARj).

Veselica ž predmet vezan uz veselje: božićna pečenka (u Hercegovini), božićni kolač (Vuk). ARj.

* **Veselijaci** m mn. naziv za one koji »vesele« (v. veseliti). U Blatu na Korčuli. Glas Koncila XIV (1975), br. 25, str. 13.

* **Veselijanje** s običaj »veseliti« (v.) U Blatu na Korčuli. Glas Koncila XIV (1975), br. 25, str. 12.

Vesèliti — pjevati posebne prigodne pjesme o Božiću, o Novoj godini, na Tri kralja, mladencima na svadbi... U Blatu na Korčuli (Š); isto što kolendati (ARj).

Vesélje s isto što svadba, pir (IB; Par.; ARj).

Veskovod, * **veskovad** m biskupska palača (u Rabu); tal. vescovato (ARj; Skok, ERj I 157).

* **Vesperal** m crkv. knjiga u kojoj se nalazi oficij vespera (v. vespere); lat. vesperale. Npr. vesperal rimsko-slovenski. Slavija XXV (1956) 2, 345.

* **Vèspere** ž mn. jedan od kanonskih časova božanskog oficija koji se moli uvečer (v. brevijar, oficij); lat. vesperae (vesper — večernjica, zapad; vespera — večer, večernja doba). Usp. Du Cange III 1288; Forcellini VI 308 s.; Diz. lit. 467 ss.; Sch. — P. 461; Kn. 332; Tem. dok. 88. V. večernja.

Vêz m, **veza,** ž što veže, povezuje. Često u svezi: ženidbeni vez (Buj. II 364; Bel. II 64; Cr., Pr. 220), bračna veza (DDM), prema lat. vinculum matrimoniale (usp. Kod. kan. 1110). V. ARj.

Vicati — mučiti, posebno m. grešne duše (u okolici Karlovca). ARj.

Vice ž mn. isto što čistilište (ARj).

* **Vicearhiđakon** m isto što podarhiđakon (Sch. — P. 644). Od lat. pref. vice (vicis — zamjena, zamjenito vršenje službe) i arhiđakon.

* **Vicearhiđakonat** m isto što dekanat (Rog. 222).

* **Vicedekan** m zamjenik dekana; crkv. lat. vicedecanus (lat. vice — v. vicearhiđakon — i decanus). U naše doba (Rog. 304).

* **Vicedekanalan** pr. što se odnosi, što pripada vicedekanu; crkv. lat. vicedecanalis. U novijih pisaca (Rog. 312).

* **Vicedekanat** m služba, ured, područje vlasti vicedekana; crkv. lat. vicedecanatus (v. dekan, dekanat, vicedekan). Usp. Rog. 222, 304.

* **Viceopat** m zamjenik opata; od vice (v. vicearhiđakon) i opat (v.). Ostojić, B. III 275.

* **Vicepostulator** m pomoćnik, zamjenik postulatora; od lat. vicepostulator (v. Kod. kan. 2005), a to od vice (v. vicearhiđakon) i postulator (v.). U naše doba. Usp. Vjesnik đak. bisk. XI 8.

* **Vicepostulatura** ž služba, ured vicepostulatora; crkv. lat. vicepostulatura. U novije vrijeme (v. vicepostulator).

* **Vicerektor** m zamjenik rektora (Šem. II. izd. 144); od vice (v. vicearhiđakon) i rektor.

Vidi akvam — isto što Vidjeh vodu (lat. Vidi aquam).

Vidjeh vodu — početne riječi i naziv molitve koja se moli dok se obavlja blagoslov naroda blagoslovljenom vodom prije nedjeljne mise u uskrsno vrijeme (Radić, Ms 243). V. Vidi akvam.

Viđenje gl. im. od vidjeti; posebno: 1. duhovno gledanje nadnaravne pojave. Često u SP (Iz 6; Jr 1, 5—10; Am 7, 1—9...; Mt 3, 16 s.; Mk 9, 2—10; Dj 7, 55... Usp. BL 331; Ranjina 137. — V. prikaza); 2. isto što otkrivenje pod 2 (Štenje knig vidinya Ivana apl'a. Zadarski l. 54).

Viđilija ž isto što vigilija; od lat. vigilia, po tal. izgovoru. U starijem jeziku (ARj), a čuje se i danas u Dalmaciji (Š).

* **Vigilancija** ž budnost. U svezi: vijeće vigilancije (Šem. 183, 365), odbor za vigi-

lanciju (Šem. 208) — vijeće, odbor koji nadzire vjeru i život članova biskupije; lat. vigilantia — budnost (usp. Kod. kan. 2234, 2311).

Vigilija ž najprije: služba Božja (bdjenje, post, molitva, pjevanje psalama, slušanje propovijedi...), što se od najstarijih vremena obavlja u noći pred velike svetkovine; poslije, kad tih noćnih bogoslužnih sastanaka uoči svetkovina pomalo nestaje (od 9. st.), tako se zove priprava za svetkovinu što se uz slične obrede vrši uvečer ili cijeli dan pred svetkovinu; lat. vigilia (bdjenje, straža; vrijeme noćne straže — četvrti dio noći; budnost, noćna religiozna svečanost). Usp. Du Cange III 1329 s.; Forcellini VI 334; Diz. lit. 472. — U starijih pisaca (Postit vigilie oliti poste svetim. P. Filipović 39. V. ARj) i u naše doba (Sch. — P. 242 ss.; Kn. 126; Radić, Ms 324). V. bdjenje, nadvečerje, viđilija, vijilija, vilija, vilja.

* **Vigilijski** pr. što pripada vigilijama (Sch. — P. 243).

Vijàtik m isto što popudbina; lat. viaticum — hrana, odjeća, novac za put (viaticus — putni, via — put). V. Du Cange III 1306 s.; Forcellini VI 319; Diz. lit. 471; Kod. kan. 864 ss. — U starijem jeziku (Ako li paka nemoćnik bude poživiti, uzamši viatik..., i bude se htiti pričestiti, ne ima parok želji njegovoj bogomiloj pomanjkati. Kašić 67), a i danas. V. vijatikum.

* **Vijatikum** m isto šti vijatik (Sch. — P. 318).

Vijèće s zbor, skup, koji sačinjavaju vjećnici (Cr., KP II 1, 11; 2, 48. Usp. skupština). — U naše doba u nazivu: Vijeće viših redovničkih poglavara — koje je osnovano g. 1968. Šem. II. izd. 706.

Vijećnica ž prema m vijećnik (ARj).

Vijećnik m član crkvene, osobito redovničke uprave, vijeća (Cr., KP II 1, 10; 2, 48). V. savjetnik.

Vijek m — 1. razdoblje ljudskog života: čovječji, ljudski vijek; 2. određeno razdoblje vremena, stoljeće; 3. vrijeme od više stoljeća: stari, srednji, novi v.; 4. isto što svijet: sadašnji i budući, drugi v.; 5. isto što vječnost, beskonačnost... ARj. — Vrlo često na koncu crkv. molitava u svezi:... po sve vijeke vjekova (Š).

Vijènac m (u stsl. i kod nas u starini: vên'c'. Miklošić, LP; Dan. s potvrdom iz 14. st.) — kod redovnika ošišano mjesto na glavi s kosom naokolo (Rog. 184. V. tonsura). U svezi: djevičanski v. — v. kojim se kite djevojke, za njih je to simbol djevojaštva; vjenčani v. — v. koji nosi mladenka, kojim se (u Ist. crkvi) kite mladenci za vrijeme crkv. obreda, vjenčanja; v. od trnja, trnov v. — jedno od oruđa Isusove muke (Opletavši vijenac od trnja, metnuše mu na glavu. Mt 27, 29); v. života, v. slave — nagrada u nebesku kraljevstvu (Budi vjeran do smrti, i dat ću ti vijenac života. Otk 2, 10. Usp. 1 Kor 9, 25). V. ARj. Usp. korona, koruna, korunica, kruna.

Vijerati (se), **vjerati** (se) nesvr. prema svr. vjeriti (se); zaručivati (se), prstenovati djevojku, odn. udavati (se), ženiti (se). ARj.

Vijilija ž isto što vigilija; čak. obl. prema tal. vigilia: V blagdan' ali v ki ini dan' sveti ali vijiliju (1496). Starine 23, 130.

Vìkar m zamjenik, namjesnik (lat. vicarius. — V. Du Cange III 1307 ss.; Forcellini VI 321 s.; ARj); posebno (u starijem jeziku) zamjenik svjetovnih i crkvenih poglavara uopće, zamjenik Kristov: Naiprie imii biti vikar i pop Luka i pop Mikula... (1471). Šurmin 264... On bo je (papa) vikar Isukrstov. P. Filipović 5. Ovi papi bise naslidnici apostola Petra, vikari Isukrstovi. J. Filipović I 183. Ispovid svetotajstvena... prid misnikom vikarom Isukrstovim. Dobretić 139.
S različitim atributima riječ v. označuje različite zamjenike pape, biskupa, župnika i dr., npr.: Vikar grada Rima (vicarius Urbis) — kardinal koji kao opći papin namjesnik upravlja rimskom biskupijom (Koju izvršiti čini po kardinalu vikaru gradskom. Dalla Costa I 21. Usp. Cr., Pr. 52); vikar apostolski (vicarius apostolicus) — osoba (redovno posvećeni ili naslovni biskup) koju papa postavlja da upravlja određenim crkv. područjem (vicariatus apostolicus) u krajevima gdje još nije uvedena redovita crkv. hijerarhija (Vikari apostolski koji misto imahu najstarije među svima vikari crkovni. Ovi poslani jesu od istoga pape na misto svoje. Dalla Costa I 43. — Usp. Kod. kan. 293 ss.; Rog. 250 s.; Cr., KP II 1, 138 ss.; Bel. I 231; Ž. I 242); kapitularni ili kaptolski vikar (vicarius capitularis) — osoba koja u ime kaptola upravlja ispražnjenom biskupijom (Kod. kan. 429 ss.; Cr., KP II 1, 204 ss.; Bel. I 279; Rog. 164); generalni vikar (vicarius generalis) — svećenik kojega biskup postavi da mu s redovitom vlašću pomaže u upravi biskupije (Kod. kan. 366 ss.; Lex. IV 374 s.; Cr., KP II 1, 171 s.; Rog. 281 s.; Bel. I 111; Kn. 87); foranski, vanjski ili izvanjski vikar (vicarius foraneus) — isto što dekan (Kod. kan. 445 ss.; Rog. 381, 395. — V. dekan); vikar delegat (vicarius delegatus) — svećenik koji apostolskom vikaru ili prefektu pomaže u upravi vikarijata ili prefekture (Cr., KP II 1, 143. — V. delegat).
Župskih vikara (vicarii paroeciales) ima više vrsta:
1. vikar dušobrižnik, župski vikar moralne osobe (vicarius paroecialis) koji u ime moralne osobe (redovničke kuće, kaptolske crkve...), s kojom je župa ujedinjena, vrši dušobrižničku službu (Vikar parokianski ne može uzdržati mnoge parokije. Dalla Costa I 41. Usp. Kod. kan. 471; Rog. 458 ss.; Cr., KP II 1, 234. — V. aktualan);
2. vikar upravitelj (vicarius oeconomus) koji privremeno upravlja ispražnjenom župom (Kod. kan. 472 s.; Cr., KP II 1, 235; Rog. 466 ss.);
3. vikar zamjenik (vicarius substitutus) koji je zamjenik odsutnog župnika (Kod. kan. 474; Rog. 468; Cr., KP II 1, 236 s.);
4. vikar adjutor (vicarius adiutor) koji pomaže nemoćnoga župnika (Kod. kan. 475; Rog. 468 s.; Cr., KP II 1 237. — V. adjutor);
5. vikar pomoćnik (vicarius cooperator) koji pomaže prezaposlenoga župnika (Kod. kan. 476; Rog. 470 ss.; Cr., KP II 1, 237 ss. — V. kooperator);
6. međutimni vikar (vicarius ad interim) koji u hitnim slučajevima preuzme ravnanje župom (Rog. 467).
U kaptolskoj crkvi postoji još koralni vikar (vicarius choralis) — niži nadarbenik (usp. Cr., Pr. 83).
Kod redovnika (redovnica) također mogu biti različite službe kod kojih oni, koji ih vrše, nose naslov vikar — vicarius. Tako u Franj. redu postoji samostanski vikar (vicarius conventus) — zamjenik samostanskog starješine (usp. Reg. Const. art. 524; Rog. 509); vikar koji upravlja vikarijom pod 2 (BI 119); vikar zamjenik provincijalov — vicarius ministri provincialis (Reg. Const. art. 499); vikar provincije — vicarius provinciae (Reg. Const. art. 502); opći vikar reda — vikarius generalis ordinis (Reg. Const. art. 422). V. vekar, vikarij, vikarijuš.

* **Vikaran** pr. isto što zamjeničan; lat. vicarius (usp. Kod. kan. 197). U novijih pisaca (Rog. 206, 484).

* **Vikarica** ž isto što vikarija pod 3 (Šem. 509).

Vikarij m isto što vikar. U starije doba: Slišite vi, gdne vikariju i vi redovnici (1484). Šurmin 301. V. i Mažuranić X 1573; ARj.

Vikarija ž služba, dužnost, područje vlasti vikara; posebno: 1. župa u kojoj vrši službu župski vikar (ARj; Šem. 379); 2. pokrajina redovn. zajednice, npr. Bosanska franjevačka vikarija (BI 119); 3. zamjenica starješice u ženskim redovn. zajednicama (v. vikarica); crkv. lat. vicaria (v. Kod. kan. 477, 1412; Du Cange III 1309 ss.; Forcellini VI 322).

* **Vikarijalan** pr. što pripada vikariji: vikarijalna kuća (Šem. 412. — V. vikarija pod 1).

Vikarìjat m služba, vlast, područje vlasti vikara (crkv. lat. vicariatus). Posebno se u crkv. pravu spominju: apostolski vikarijat (vicariatus apostolicus) — crkv. pokrajina u misijskim zemljama kojom upravlja apostolski vikar (Kod. kan. 293 ss.; Rog. 250 s.; Cr., KP II 1, 138 ss.); foranski, vanjski ili seoski vikarijat (vicariatus foraneus) — isto što dekanat (usp. Cr., KP II 1, 90; Rog. 221. — V. foranski). Usp. vikarstvo.

Vikarijuš, vikaroš, vikariš, vikario (prema tal. vicario) m — isto što vikar. Pojedinačno u starijih pisaca (ARj).

Vikárstvo, vikarijatstvo s služba vikara (ARj). V. vikarijat.

Vilija ž isto što vigilija. U starije doba (Na viliju svetoga Matije. Miklošić, DAW XV 136...) i danas u Istri (Vilija Božja — Badnji dan; Mala vilija Božja — stara godina. Saopćio I. Jakominić. Usp. Jardas 24, 35).

Vilja isto što vigilija: vilja Božja — Badnjak (u Rijeci). ARj.

Vinograd m zemljište zasađeno vinovom lozom; pren. izraelski narod, Crkva, kršćanske duše (više potvrda v. u ARj).

Vinogràdar m pren. Bog u odnosu prema izraelskom narodu, Crkvi, kršć. duši (usp. Iv 15, 1).

* **Violácija** ž isto što oskvrna; lat. violatio. U naše doba.

Viòlati — isto što oskvrniti; lat. violare. U starije doba (ARj).

* **Vìrtualan** pr. što je u moći, snazi, a ne u činu; crkv. lat. virtualis (virtus — kre-

post, snaga, vrlina). Dolazi redovno uz riječ nakana, namjera, intencija... i označuje onu nakanu koju smo jednom učinili i sada traje, ali kod obavljanja čina na nju ne pazimo (usp. Noldin, De princ. 51; Sch.-P. 491; Št. II 34. — V. intencija). U naše doba.

Virtud, virtut ž isto što krepost; lat. virtus, tal. virtude. U starijem jeziku: Ošće vsemogući bog' zvrh' 7 virtudi poglavitih' zvrhu rečenih' (1496). Starine 23, 149. V. ARj.

Virtutes — mn. lat. riječi virtus — vrlina, krepost; naziv za jedan od anđeoskih korova (ARj). V. krepost, sila.

Visíta, * vizíta ž isto što vizitacija; tal. visita (Mogu... ulazit u manastire rečeni koludrica... visitaturi za učinit visitu. P. Filipović 19 s. Pod kanoničkom se vizitom razumijeva nadzorno pregledavanje župa od strane biskupa ili njegova zamjenika. Lanović 21. V. i ARj).

Visitatur m isto što vizitator; lat. visitator, tal. visitatore (ARj).

Visokoprečasnost ž svojstvo, dostojanstvo onoga koji je visokoprečastan. Naslov višim pravosl. svećenicima (ARj).

Visokoprečastan pr. častan u najvećoj mjeri. Naslov višim pravosl. svećenicima (ARj).

Visokopreosvećeni (visokopreosvešteni) pr. — koji je u najvećoj mjeri posvećen. U pravosl. crkvi naslov vladike, metropolita, patrijarha (ARj).

Visokopreosvećenost ž, **visokopreosvećenstvo** s (piše se i sa-št-) dostojanstvo onoga koji je visokopreosvećen (ARj).

Vìšnji pr. koji je viši, koji je nad kim ili čim, nebeski. Kao atribut često u svezi: v. Bog, v. kralj (Čs 2872). U službi im. m »Višnji« je isto što Bog (Krjepost višnjega obujami tebe. Ranjina 264. V. Čs 106). Dolazi često kao tribut uz ime Bogorodice, anđela i svetaca, pa uz riječi: promisao, moć, dobro, mjesto, prijestolje, svjetlost, slava, ljepota, dobrota, pravda, sreća... — U svezi: Slava va višnjih — crkv. slav. početak i naziv za dio mise (v. slava pod 7). Usp. ARj; Vuk; IB; Par. V. previšnji, svevišnji, vavječnji.

Vìteški pr. što pripada vitezima, junački, herojski. U svezi: viteško djelo ljubavi — pobožan čin kojim netko sva svoja dobra djela cijeloga života prikaže Bogu za duše u čistilištu (Sch.-P. 280); viteška krepost ‚viteški stupanj kreposti — toliko velika krepost da netko može biti proglašen svetim (Cr., Pr. 369), prema lat. gradus heroicus virtutum (Kon. kan. 2104); viteški redovi (Ostojić, B. I 377)...

Vìteštvo s čast, služba, stanje viteza. U svezi: v. kreposti — stanje visokih kreposti da netko može biti proglašen svetim (Cr., Pr. 369), prema lat. heroicitas virtutum (Kod. kan. 2102).

Vìtez m slavan čovjek po junaštvu, gospodstvu, vrlini; hrabar vojnik; član viteškog reda... U starijem jeziku (ARj).

*** Vízija** ž viđenje, gledanje, pogled; viđeni predmet, pojava, prikaza; osobito: gledanje nadnaravne pojave, sama nadnaravna pojava (Post 46, 2; Izl 3, 3...); knjiga u kojoj su nadnaravne pojave (Iz 1, 1); lat. visio (v. Forcellini VI 364; Lex. X 646 ss.; Diz. mor. 1540 ss.; Bakšić 61).

*** Vizitácija, vižitácija** ž posjet, pohađanje, pohod, pregled... (crkv. lat. visitatio); posebno: službeni pregled biskupija, župa crkv. ustanova, samostana..., što ga čine crkv. starješine sami ili preko zamjenika (kanonska vizitacija — visitacio canonica, jer se čini po odredbi i u duhu crkv. propisa, kanona. — Usp. Du Cange III 1350 s.; Lex. X 650 s.; Diz. mor. 1542 s.; Diz. lit. 473 s.; Kod. kan. 343 ss., 511, 600, 1491 i dr.; Ž. I 242; Kn. 21; Rog. 307); svetkovina kojom se (31. svibnja) slavi posjet Majke Božje sv. Elizabeti (prema lat. Visitatio Beatae Mariae Virginis). V. pohod, visita, vižita.

*** Vizitàtor, visitator, vižitator** m — osoba koja obavlja kan. posjet, vizitaciju; lat. visitator, tal. visitatore (v. vizitacija). U naše vrijeme, obično s atributom »apostolski« ili »generalni«, prema tome da li je v. poslan od Sv. Stolice (visitator apostolicus) ili od vrhovnoga starješine reda (visitator generalis). V. pohoditelj, visitatur, vižitatur.

*** Vizitírati** — obaviti kan. pohod župe, biskupije, provincije; lat.-tal. visitare, njem. visitieren. U naše doba (usp. Lanović 21). V. pohoditi, vižitati.

Vižita ž isto što vizitacija; tal. visita. U Dalmaciji (Š). V. ARj.

Vižitanje gl. im. od vižitati: Budušči priš'l' na vižitan'i crkav' i kapitula kaštela više rečenoga gospodin biskup Mikula Krčki... (1457). Šurmin 209 s.

Vižitati, vižitirati — isto što vizitirati. U naše doba (Š). V. ARj.

Vižitatur m isto što vizitator; tal. visitatore: Pohoditelj oliti vižitatur od manastira jedne provincije. Dobretić 128.

Vjèčan, vječnji, vječit, vjekovan, vjekovnji, vjekuć, vjekovit pr. — koji uvijek traje; koji nije ograničen vremenom; beskrajan, besmrtan. Često o Bogu, o životu poslije smrti (I rek'ši to prikloni z glavu i posla duh' ot'cu svomu vêč'nomu. Kolunić 190. Gospodine sveti, oče svemogući, vični Bože. Kašić 13. Usp. Obr. 479). Vrlo često u svezi: vječno svjetlo (v. svjetlo); vječna radost, vječna slava, vječni pokoj, vječno blaženstvo, vječna svjetlost — isto što raj (I podal je njemu svitlost vičnju gospodin Bog naš. Zadarski 1. 62. Pokoj vječni daruj im, Gospodine. I svjetlost vječna svijetlila njima. Obr. 223 i passim); vječna muka (J. Filipović I 234), vječna kazna (Buj. II 149), vječni oganj (J. Filipović I 159) — isto što pakao. Usp. ARj. V. prevječan, vavječan, vavječnji, vjekovječan.

Vjèčnost, vječnjost ž svojstvo onoga što je vječno (Četvrto dobro est' vêčnost' dobra, komu ne bude kon'ca. Kolunić 203. V. J. Filipović I 57; Knežević 233). Usp. ARj. V. vavječnost, vjekovječanstvo, vjekovječnost.

*** Vječnjak** m isto što Bog (Jurin, Rad 315, str. 211), zato što je samo Bog vječan.

Vjekòvati — živjeti, proživjeti život; vječno živjeti (IB; Par., Ben.; ARj).

Vjekòvječan, vjekovječnji, vjekuvječan, vjekuvječnji, vjekivječan pr. (od vijek i vječan) — isto što vječan. Obično od starine (Zakon' Isuhrstov' oće biti vikuvič'ni. Kolunić 90. Da svaki, ki vjeruje u njega, ne izgine, ma da ima život vjekuvječni. Ranjina 267. V. još Starine 35, 428; Šurmin 213; Bernardin 197; Kadčić 177; Brez. 24; Badrić 18; Obr. 335, 378 i passim; ARj).

Vjekovječanstvo, vjekuvječanstvo, vjekovstvo, vjekovitost ž — isto što vječnost (ARj).

Vjekovječnost, vjekovječnjost, vjekivječnost, vjekuvječnost, vjekovjekost ž — isto što vječnost (ARj).

Vjènčan, vjenčani (rjeđe: **vjenčanski**) pr. — što pripada vjenčanju: vjenčani kum, prsten, vijenac...; vjenčana košulja, haljina (usp. IB; ARj; Ben.; Par.; DDM); vjenčani blagoslov (Cr., Pr. 216, 224; Vjenč. 9).

Vjenčànica ž — 1. vjenčana žena, supruga; 2. vjenčana košulja, haljina; 3. uvjerenje o obavljenom vjenčanju; 4. plaća svećeniku koji prisustvuje vjenčanju. V. Vuk; IB; Ben.; DDM; Par.; ARj.

Vjenčanik m tko sklapa brak. U mn. vjenčanici — mladić i djevojka koji sklapaju brak, zaručnici (Sch.-P. 634). V. vjerenik.

Vjenčánje gl. im. od vjenčati (se): 1. obred sklapanja braka (Petronio parok bi na vinčanju Ivana i Lucije. Dobretić 467. V. Kadčić 392; Kašić 240; Dalla Costa I 58; Št. II 365; Bel. II 44; Sch.-P. 632; ARj); 2. duhovne zaruke duše s Kristom (Za bilig ovoga vinčanja kruni ih s krunom. Dalla Costa I 115); 3. ujedinjenje biskupa ili župnika s crkvom (Među biskupom i njegovom crkvom zakon isti dokazuje nam da se nahodi vinčanje. Dalla Costa I 76. Ustoličenje oli vjenčanje s crkvom. Rog. 191).

Vjènčatelj m svećenik koji prisustvuje vjenčanju (Vjenč. 7).

Vjènčati (stsl. vên'čati na brak'. Miklošić DAW XXIV 33) — 1. prisustvovati u ime Crkve ženidbi, dati ženidbeni blagoslov (Bi li mogao — služitelj — vinčati s dopušćenjem župnika? Kadčić 46. V. još Št. II 365; Bel. II 99); 2. uzeti za ženu, oženiti (Dvi divojke, koje oni imadjahu vinčat, svit ostaviše. J. Filipović I 9). — Recipr. sa se — sklopiti brak (Katarina... more se z drugim zaručit i vinčat. Dobretić 436. V. još Kadčić 391; Kašić 243; Št. II 365; ARj); sklopiti duhovne zaruke s Kristom (Poslie svionice podaje im prsten s kojim zaručene i vinčane jesu s Isukrstom. Dalla Costa I 115). U svezi: v. se s crkvom — preuzeti zastalno upravu crkve, župe (v. vjenčanje pod 3). V. zakoniti.

Vjenčávati (se) nesvr. prema svr. vjenčati (se). IB; ARj; Ben.; DDM; Vjenč. 24.

Vjèra ž pouzdanje, povjerenje u tuđu riječ, djelo; posebno: 1. štovanje Boga, veza između čovjeka i Boga, skup moralnih i vrhunaravnih odnosa između čovjeka i Boga (Mnozi od Žudijev odhođahu od vjere žudijske i vjerovahu u Isusa po njemu. Ranjina 171. Usp. religija, vjeroispovijed, vjerozakon); 2. bogoslovna krepost, tj. natprirodno trajno darovano raspoloženje po kojem čovjek čvrsto pri-

staje uz istine od Boga objavljene poradi njegova ugleda (usp. RBT 1420 s. Npr.: Nisam našal toliku vêru u Israelu. Bernardin 17. V. Kolunić 68; Bajić 220; Ž. II 77); 3. isto što vjeridba, zadana riječ djevojci (IB); 4. bračna vjernost (Svojom voljom ockvrnjuje viru svetoga sakramenta od ženidbe. Kadčić 515. Usp. Brez. 39; 1 Tim 2, 15). U svezi: dobra v. — uvjerenje da je dobro ono što se čini, a može biti i zlo (Čeljad su se ispovidila u njega dobre vire i s pravom odlukom. Dobretić 123. V. i Kadčić 213); članak vjere — pojedina istina koju kršćanin ima vjerovati (v. članak); djelo vjere — pobuđivanje čina vjere u srcu, molitva kojom se taj čin pobuđuje (Kadčić 380; Ž. I 89); ispovijest vjere — službeno ispovijedanje glavnih istina vjere koje se u nekim prigodama čini, kao i poseban obrazac po kojem se to obavlja; zbor za širenje vjere (v. raširenje)... Usp. Miklošić, DAW XXIV 34; Meillet, Études 168; Kiparsky 90 s.; Raumer 329 s.; ARj; König 290 ss.; Ž. II 75 ss.; Pederin 506 i 517 s. V. vjerovanje.

Vjȅran pr. — 1. koji ima vjeru, koji vjeruje (Vsim' vêr'nim' krst'enom'. Kolunić 184 s. Molimo za virne mrtve. Kašić 95); 2. koji drži obećanje: o Bogu (Bog je vjeran u svome obećanju. Bajić 240) i o čovjeku (Treba da smo vjerni i u malom. Bajić 155. Usp. Kadčić 2). Često kao im.: vjerni m — isto što vjernik, vjerna ž — isto što vjernica (Ženidba meju virnim veličena jest pravi sakramenat. Dalla Costa I 150. V. Starine 35, 428; Kašić 6; Kadčić 63; ARj).

Vjȅrenica ž djevojka koja je pod vjerom, zaručnica (Kadčić 401; Cr., Pr. 194; ARj); pren. crkva, kršćanska duša — vjerenica, zaručnica Kristova (ARj). V. mladenka, vjernica, zaručnica.

Vjȅrenički pr. što pripada vjerenicima (Par.; Kadčić 398 s.; ARj). V. zaručnički.

Vjȅrenik m mladić koji je dao vjeru djevojci da će je uzeti za ženu, zaručnik (Kadčić 394; Cr., Pr. 194). U mn. vjerenici — mladić i djevojka zajedno (Kadčić 391; Buj. II 347). Pren.: Krist vjerenik, zaručnik Crkve, kršćanske duše... (v. ARj). Usp. mladenac, vjenčanik, vjernik, zaručnik.

Vjȅrenje gl. im. od vjeriti; isto što vjeridba (Kadčić 390).

Vjèridba ž (ARj; IB; Par.; Ben.), **vjereništvo** s (ARj; Ben.) — davanje međusobne vjere između vjerenika da će se uzeti, vjenčati. V. prstenovanje, riječ, ručenje, rukovanje, sponzalije, vjenčanje, vjera, vjerenje, zaručenje, zaruke.

Vjȅriti — dati vjeru. U svezi: v. djevojku — prositi, isprositi djevojku za zaručnicu (ARj; IB; Par.), vjenčati djevojku (ARj). Recipr. sa se — sklopiti zaruke (Kašić 242; Dobretić 430; Kadčić 392. V. i ARj). — Pren.: o kršćanskoj duši koju Krist vjeri. Usp. rukovati, sklopiti, zaručati, zaručiti.

Vjȅrnica ž — 1. isto što vjerenica, zaručnica; 2. ženska koja vjeruje (usp. vjernik). Par.; ARj.

Vjȅrnički pr. što pripada vjerniku pod 2; pril. pobožno, sveto (ARj). — Često u svezi: vjernička molitva (Ms 17; Inic. 36; Kršt. 111; Spr. 33). V. molitva.

Vjȅrnik (stsl. vêr'nik') m — 1. isto što vjerenik; 2. čovjek koji je vjeran kojoj vjerskoj zajednici, kršćanin, katolik, tko je pobožan (Tilesa virnikov... imaju se zakapati. Dalla Costa I 195. V. još Bernardin 197; Kadčić 16; Cr., Pr. 143; ARj). Usp. vjeran, vjerovanik.

Vjérnost ž (stsl. vêr'nost') — svojstvo onoga koji je vjeran. Može biti: v. Boga prema čovjeku u održavanju obećanja (usp. Rim 3, 3; Ž. II 76); v. čovjeka prema Bogu (Vjernost u malim stvarima. Bajić 155. V. RBT 1434 s.); v. prema papi (Prisega vjernosti Sv. Stolici. Cr., KP II 1, 261); v. bračnom drugu (Držeći cilovitu virnost sfomu mužu. Kašić 245. V. i Kadčić 401; Vjenč. 21).

Vjeroìspovijed ž ispovijedanje vjere; posebno: 1. isto što vjera pod 1 (Bel. I 86); 2. javno ispovijedanje vjere što se čini prema posebnom obrascu u posebnim prigodama (Cr., Pr. 74, 111, 268). V. vjeroispovijedanje, vjeroispovijest.

Vjeroìspovijedan pr. što se odnosi na vjeroispovijed: vjeroispovijedna formula (Bakšić 71. V. i ARj).

Vjeroispovijèdanje s isto što vjeroispovijed (ARj).

Vjeroìspovijest ž — 1. isto što vjera i vjeroispovijed pod 1 (Bel. I 60, 68; Cr., Pr. 193; Rog. 149); 2. isto što vjeroispovijed pod 2 (Cr., KP II 2, 39; Bakšić 12; Buj. I 255; Inic. 13).

Vjerolómac, vjeròlomnik m vjeroloman čovjek (ARj; Par.; Ben.).

Vjȅroloman pr. koji lomi, krši vjeru, zadanu riječ, vjernost; isto što nevjeran (Par.; Ben.; DDM; ARj).

Vjerolomnica ž prema m vjerolomnik (v. vjerolomac).

Vjerolómnost ž, **vjerolómstvo** s — svojstvo onoga koji je vjeroloman (ARj; Par.; Ben.; DDM).

* **Vjeronaučan** pr. što se odnosi na vjeronauk: vjeronaučna obuka (Rog. 306), v. pouka, v. dvorana... V. katehetički.

* **Vjeronàuk** m nauk o vjeri; knjiga u kojoj se govori o temeljnim istinama vjere; nastava kojom se poučavaju kršćanska djeca u vjerskim istinama (Bel. I 252; Cr., Pr. 262). V. doktrina, kateheza, katekizam, vjerorede.

* **Vjeroplodnica** ž ustanova za širenje vjere (Par.). V. raširenje.

* **Vjerorede** s nauk o vjeri (Rog. 225, 226). V. vjeronauk.

Vjeroučan pr. što se tiče učenja vjere; koji prima vjerske pouke (ARj).

* **Vjeroùčenica** ž prema m vjeroučenik. U naše doba.

* **Vjeroùčenički** pr. što pripada vjeroučenicima (-cama).

* **Vjeroùčenik** m tko pohađa vjersku pouku, vjeronauk. U naše vrijeme.

Vjeroùčenje s učenje, naučavanje vjere (ARj).

* **Vjeroučionica** ž mjesto, dvorana gdje se uči vjeronauk. U naše doba (Š).

Vjeroùčitelj m učitelj vjere (ARj; DDM; Ben.). V. kateheta.

* **Vjeroučitèljica** ž prema m vjeroučitelj.

Vjerovanik m isto što vjernik. U starijem jeziku (Ranjina 239. V. ARj).

Vjȅrovanje gl. im. od vjerovati; vjera, religija (Treta sum'na est' ovo: gdo e veći uzrok' bil' vêrovan'ju ili vêra činiti mirakuli, ili mirakuli činiti vêru? Kolunić 67); posebna molitva, obrazac, u kojem su sadržane glavne vjerske istine: v. apostolsko, nicejsko, Atanazijevo... (Obranik s njim izražava virovanje apostosko. Kašić 37. V. Dobretić 97; Kadčić 96; Št. II 113; Sch.-P. 386; Kršt. 73; ARj); dio mise (Ms 61). Usp. kredo, vjera, vjerujem, vjeruju.

Vjȅrovati (u stsl. i kod nas u starini: vêrovati. Miklošić, LP; Jagić 285; Dan. s potvrdom iz 14 st.) — držati za istinu nauk koji je Bog objavio, a Crkva uči (Verueš li v Boga otca vsemogućago...? Starine 23, 131. Dužni smo ovo otajstvo virovat. J. Filipović I 31. V. još Kolunić 65; Ranjina 103; Bernardin 54; Kadčić 60; Ž. II 93 i dr.).

Vjerovijest ž propovijedanje, širenje vjere među neznabošcima (Par.; ARj). V. misija.

* **Vjerovjèsnica** ž prema m vjerovjesnik.

Vjerovjèsnik m vjesnik vjere; tko propovijeda kršćanski nauk, osobito među neznabošcima (Bel. I 124; Kn. 25; ARj). V. misionar.

Vjerozákon m zakon o vjeri; isto što vjera pod 1 (Par.; ARj; Ben.; Št. I 241).

Vjerozákonski pr. što pripada vjerozakonu: vjerozakonska pripadnost (Rog. 149), vjerozakonske istine (Št. II 377), vjerozakonska družba (Bel. I 152), vjerozakonske zaklade (Bel. I 57). V. i ARj.

* **Vjeroznanstvo** s znanje, nauk o vjeri (Par.). V. teologija.

Vjȅrski pr. što pripada vjeri (IB; DDM; Ben.; ARj).

* **Vjerskoćudoredan** pr. što pripada vjeri i ćudoredu: vjerskoćudoredni život (Sch.-P. 196).

* **Vjȅrujem** — isto što kredo (Ms 61; Radić, Ms 248).

* **Vjȅruju** — starocrkveni obl. 1. lica prez. od vjerovati; isto što kredo. Kod pravoslavnih (DDM).

Vjȅžba ž radnja kojom se čovjek u nečemu vježba. U svezi: duhovne vježbe — isto što egzercicije (Bel. I 134; Cr., Pr. 34; Rog. 177. — V. vježbanje); pobožne vježbe — različiti čini pobožnosti (molitva, ispit savjesti i sl.).

Vjȅžbanje gl. im. od vježbati. U svezi: duhovna vježbanja — isto što duhovne vježbe (Bel. I 134).

Vlàdičan, vladičànski, vlàdički pr. što pripada vladikama, biskupski (Par.; IB; ARj).

Vladičànstvo (ARj; Vuk; IB; Par.), **vladištvo** (ARj) s — čast, služba, vlast 1. vladike.

Vlàdičica ž hip. od 2. vladika. U starijim spomenicima kao epitet za Bogorodicu sa značenjem »gospođa« (ARj).

Vlàdičiti (se) — posvetiti (se) za vladiku, biskupa (Par.; Vuk; IB; ARj); biti vladika (ARj).

1. **Vlàdika** m (u stsl. i kod nas u starini: vladyka) — gospodin, vladalac; prijevod grč. despótēs. U starijem jeziku nazivlje se v. Bog, Krist; a u Ist. crkvi tako se od starine redovno zove biskup. V. Miklošić, DAW XXIV 14; Meillet, Études 335; Skok, RESl VII 192; ERj III 605; Mažuranić X 1583; Dan.; Mikalja; IB; Par.; ARj.

2. **Vlàdika** ž gospođa; epitet za Bogorodicu. U starije doba (ARj).

Vlàdikovati (ARj; Vuk; IB; Par.), **vladičastvovati** (ARj), * **vladičestvovati** (Par.) — biti vladika, biskup.

Vlȁh m u nekim krajevima kršćanin grčkoist. obreda (Par.; IB; ARj).

Vlȁhinja ž prema m vlah (Par.; ARj).

Vlâst ž moć, pravo upravljanja, koje dolazi od Boga (Post 1, 28; 3, 16; Lev 19, 3; Rim 13, 1). Često u svezi: vlast Kristova (svećenička, proročka, kraljevska); v. reda — moć, vlast što je kleriku daje sakramenat reda (lat. potestas ordinis); duhovna v. upravljanja (lat. potestas iurisdictionis. — V. jurisdikcija), koja može biti redovita i povjerena (Cr., Pr. 171. — V. redovit, povjeriti); v. ključa (v. ključ); v. tmina — moć pakla, pakao (DF: Lk 22, 53). — U mn. (Vlasti) — naziv za jedan od anđeoskih korova (Čs 65). V. anđeo.

Vlȁški pr. što se odnosi na vlahe (ARj).

Vlečnik m isto što uzdišnik. U starijem jeziku (Kadčić 99).

Vòda ž u SP simbol mudrosti (usp. Izr 18, 4), savjeta (Izr 20, 5), milosti i božanskog života (usp. Jr 2, 13; Iv 4, 10 ss.). Vrlo često u lit. upotrebi: za misu, pranje, krštenje... U svezi: sveta, krsna, krštena (v. krstiti), blagoslovljena v. — voda što se blagoslivlje i upotrebljava kod krštenja i kod blagoslovina u različitim prigodama: Nemoćniku (misnik) križ podaje..., njega vodom blagosovljenom... pokropi. Kašić 77. V. još Dobretić 45; Št. II 371; Cr., Pr. 156; Obr. 256; RBT 1443. V. vodica.

Vodac, vodenjak m vrag koji stoji u vodi i utaplja (Bulat, JF 141; ARj).

Vòdica ž dem. od voda. U svezi: blagoslovljena, posvećena, sveta v. (ili samo: vodica) — blagoslovljena voda (v. voda. ARj; IB; Par.; DDM). Negdje je V. isto što Bogojavljenje (ARj).

Vòdilja ž isto što počimalja. Oko Slav. Broda (M. Mikić).

Vòditelj m tko vodi, predvodi sv. obred, čin (Inic. 24, 94, 111...).

Vòditeljica ž učiteljica sestara novakinja (kod Školskih sestara). Š. V. magistra, meštrovica.

Vodòkršće, Vodokršte s (u starini: **Vodokrst** m, vodokr'šte s, vodokrstje s) — isto što Bogojavljenje. Tako se zove, jer se tada u crkvi svečano krsti, blagoslivlje voda (Blagoslivljati vodu na vodokršće. Dalla Costa I 57. V. još Kašić 243; Dobretić 378; J. Filipović II 253; Badrić 21; Miklošić, DAW XXIV 27; Mažuranić X 1591; Obr. 516 ss.; IB; ARj; Par.; DDM).

Vojèvati — boriti se. U svezi: vojujuća crkva — crkva koja vojuje, bori se, tj. svi vjernici na zemlji (Kadčić 102; Sch.-P. 394). Usp. slavnodobitan, trpjeti.

* **Vòkal** m osoba koja ima pravo glasa kod kanonskoga izbora; lat. vocalis (vox — glas). Usp. Reg. Const. art. 387, 459.

Vȍlja Bȍžja ž naum, zapovijed, zahtjev Božji. V. B. svime ravna, pa i porivom čovjekova srca (Izr 21, 1). Bog je svoju volju očitovao i ljudi su joj se dužni pokoravati. Savršeno ju je izvršio Krist (Heb 10, 7. 9; Dj 13, 22; Lk 22, 42). Njegovi sljedbenici imaju V. B. upoznati (Rim 12, 2), moliti da se vrši (Mt 6, 10), jer je V. B. njihova svetost (1 Sol 4, 3), zahvaljivanje (1 Sol 5, 18), ustrpljivost (1 Pt 3, 17) i dobro vladanje (1 Pt 2, 15). V. RBT 1449 s.; ARj.

* **Voskresen** m crkv. pjesma (tropar) koja veliča slavu uskrsloga Spasitelja. U Ist. crkvi (Pavić 29).

* **Vòtant** m službenik vrhovnoga Sudišta Apostolske Signature; lat. votans (part. prez. od votare — izraziti želju, glas, mišljenje), tal. votante (glasač). U novijih pisaca (Rog. 240).

* **Vòtivan** pr. što se čini po želji; zavjetan; lat. votivus (votum — zavjet, želja). Obično kao atribut uz riječ »misa« (v. zavjetan). Usp. Diz. lit. 474 s.; Lex. X 701 s.; Sch.-P. 402 ss.; Kn. 263.

* **Vozglas** m kratka crkv. molitva. U Ist. crkvi (Kn. 60, 61).

Voznesénje s isto što Uzašašće. U Ist. crkvi (ARj; DDM).

* **Vra** — isto što fra. U Dalmaciji (Š).

Vrabec m isto što vrag (kajk.); od vrag s asocijacijom na nemirnu i lukavu pticu (Bulat, JF V 144).

Vrâg m (stsl. vrag' — neprijatelj) — pali anđeo, zao — pakleni duh, neprijatelj ljudskoga roda (RBT 1519 s.): Imadu niki grisi..., koji se čine od čovika po vragu. Dobretić 201. V. još Šurmin 196; Terzić 271; Mažuranić X 1598 s.; Kiparsky 94 s.; Miklošić, DAW XXIV 42; ARj; Skok, ERj III 617. — Usp. belijal, belzebub, bez, bijes, crni, crnonja, čavao, demon, drakun, džin, đatar, đavao, grijeh, hudić, hudoba, hudopština, naletnik, napast, nečastiv, nečešjan, 2. nečist, nečistnjak, nečišnjak, neman, nenavidnik, nepodoba, nepodobnik, neprijatelj, neprijazan, nesnaga, njag, njatar, njava, paklenik, repat, rogonja, rogat, sotona, šent, tama, tavao, trag, tražina, udoba, vodac, vrabec, vran, vražić, vražina, zao, zlikovac, zloanđeo, zloća, zloduh, zvijer.

Vràgati — spominjati često vraga, kleti s vragom (Ben.; ARj). V. vražekati.

Vragoduh (Par.; Mažuranić X 1599; ARj), **vragodušan** (IB; ARj) pr. — opak čovjek, kojemu je duša vragu dana, u kojem je vrag.

Vragoklanjanje s štovanje vraga, idola, krivih bogova. U starijem jeziku (ARj).

Vragòlan, vragolast, vragoljast, vraguljast pr. obijestan čovjek (IB; Ben.; Par.; ARj).

Vragòlanka, vragolica ž obijesna žena (IB).

Vragòmetan pr. obijestan, bjesomučan čovjek (IB; Par.; ARj; Ben.; Brez. 81; Mažuranić X 1599).

Vragòmetnik, vragometnjak m vragometan čovjek (ARj).

Vragòvati — biti obijestan, kleti s vragom (ARj; Vuk; IB; Ben.).

Vran m isto što vrag, jer se pomišlja da je vrag crn (Par.; Bulat, JF V 144; ARj).

Vrȁški pr. isto što vražji (IB; Ben.; Mikalja; ARj).

Vraštvo s vražje djelo, zloća, vračanje (Istina je da ima puno vraštva na svitu. Banovac 196. V. Dobretić 475; Par.; IB; ARj).

Vráta s mn. o Isusu koji vodi ovce (sljedbenike) na pašnjake gdje se izdašno nude božanska dobra (Iv 10, 9), po kojem ljudi imaju pristup k Ocu (Ef 2, 18; Heb 10, 19), u kraljevstvo nebesko. Ključeve Kraljevstva predao je Petru (Mt 16, 19). Ulaz, vrata za nebo su uska. Potrebno je obraćenje, pokora (Mt 7, 13 s.; Lk 13, 24), vjera (Dj 14, 27; Ef 3, 12). Prema tome u svezi: rajska v. — ulaz u raj, raj; v. nebeska — ulaz u raj, naziv za Majku Božju koja svojim zagovorom grešnike obraća i uvodi u raj; v. paklena — ulaz u pakao, moć, sila pakla, pakao (Mt 16, 18). V. RBT 1457 s.; ARj.

1. **Vrâtar** m isto što fratar. U Dalmaciji (Š). V. ARj.

2. **Vràtar** m — 1. isto što ostijarij (Pomolimo se i za... akolite, zaklinjavce, čtavce, vratare. Bernardin 90. V. još Dalla Costa I 62; Dobretić 272; Kadčić 33; Rog. 168); 2. redovnik koji čuva ulaz u samostan (Š).

Vratàrica ž redovnica koja čuva samostanska vrata (Dalla Costa I 115).

Vratàrski pr. isto što fratarski. U Dalmaciji (Š).

Vratarstvo s isto što ostijarijat (Redovi dakle jesu ovi: prvo, vratarstvo crkovno... jest jedna oblast, po kojoj ređeni more dostojne primiti u crkvu, a nedostojne istirati. Dobretić 272. V. i Kadčić 32; ARj).

Vrator m isto što fratar (usp. Miklošić, DAW XV 136; Vuk; IB; ARj).

Vratorski pr. isto što fratarski (Vuk; IB; ARj).

Vraž, vraža, vražba ž čarolija (Mažuranić X 1602; ARj).

Vražalac, vražitelj m čovjek koji se bavi čaranjem (Mažuranić X 1602; ARj).

Vražalica, vražarica, vražiteljnica ž žena koja se bavi čaranjem (Mažuranić X 1602; ARj).

Vražati — vračati (IB. Usp. Kolunić 239; Šurmin 196; ARj).

Vražékati — isto što vragati (Par.; ARj).

Vràžić m mali vrag, obijesno čeljade (ARj; Par.; Bulat, JF IV 102 ss.).

Vràžina m augm. od vrag; odurno čeljade (Bulat, JF IV 102 ss.).

Vrážiti — raditi kao vrag; isto što griješiti (Mažuranić X 1605; ARj).

Vràžji pr. što pripada vrazima (Od oblasti vražie oslobodi ga, Gospodine. Kašić 117. V. još Terzić 21; Kadčić 456; Brez. 56; Banovac 16; ARj). Usp. demonski, djabolik, drakunski, đavolski, hudoban, sotonski, šentan, vraški.

Vrhkožnica ž isto svrhkožnica (Zašto se kota zove vrhkožnica?... jere u prvašnja vrimena nošaše se vrhu odiće, složene od kožica živinskih. Kadčić 32).

Vrhovništvo s naziv za jedan od korova anđeoskih (Čs 65). V. anđeo.

Vrhunáravan pr. isto što svrhunaravan (Št. I 211).

Vrhunáravski pr. isto što svrhunaravan (Što je milost zadovoljiva? Jesu pomoći vrhunaravske, s kojim možemo... činiti dobra dilovanja. Kadčić 9).

Vrijèđati nesvr. prema svr. uvrijediti. Vrlo obično, npr.: Ljudi mnogo vrijeđaju Boga (Š). V. griješiti.

Vrijème s po kršć. nauku: razmak, postojanje, trajanje svijeta, koji ima početak (Post 1, 1) i imat će svršetak (Otk 22, 20), za razliku od vječnosti koja nema početka ni svršetka. Sada živimo u vremenu, a poslije smrti duša ulazi u sretnu ili nesretnu vječnost, prema tome kakav je bio život na zemlji. U svezi: punina vremena — vrijeme Kristova zemaljskog života (Gal 4, 4; Ef 1, 10), vrijeme otkupljenja, spasenja za ljudski rod (v. RBT 1458 s.); povlašćeno vrijeme — vrijeme preko godine (nedjelje, svetkovine, blagdani, Pepelnica, Sveta sedmica, osmina Vazma, dani od 17. do 24. prosinca, osmina Božića, korizmeni dani), u koje se ne slavi nijedan spomendan (Tem. dok. 71); sveta vremena: vrijeme Došašća (od prve nedjelje do Božića. Čs 695), Božićno v. (od Božića do nedjelje poslije 6. siječnja. Čs 855), korizmeno v. (od Čiste srijede do Velikog četvrtka. Čs 1113), Sveto vazmeno Trodnevlje Muke i Uskrsnuća Gospodnjega (Veliki četvrtak, petak, subota. Čs 1348), vazmeno v. (od Uskrsa do Duhova. Čs 1387), v. »kroz godinu« (počinje od ponedjeljka poslije nedjelje što pada nakon 6. siječnja i traje do početka korizme. Nastavlja se od ponedjeljka poslije Duhova i svršava sa subotom prije prve nedjelje Došašća. Ima 34 ili 33 tjedna. Čs 1799; Ms 62*).

Vrtilo s naprava kroz koju redovnici(-ce) daju i primaju izvana različite stvari. Tako se zove, jer se vrti (Dalla Costa I 114; Cr., KP II 2, 160). Usp. predalo, 2. rota, vrtuljak.

Vrtúljak m isto što vrtilo (Živ. 139).

Vsedržitelj m isto što svedržitelj. U starije doba (Dan.).

Vsemog, vsemoguć (v. svemog).

Vsesvet (v. svesvet).

Vskrešenije (v. uskrsenje).

Vskrsnuti (v. uskrsnuti).

Vùlgata ž službeni latinski tekst SP prihvaćen u 4. st., plod sakupljačkog rada. Sv. Jeronim (347—420) preradio je lat. tekst Evanđelja i veći dio SZ preveo iz hebrejskoga. Od lat. vulgata (vulgatus — općenito poznat, razglašen). Usp. Bel. I 5; Bakšić 94; Šarić II 215; BL 334.

Vùlgatin pr. što pripada Vulgati (Šarić II 215).

Vuzam, Vuzem m isto što Vazam. U kajkavaca (Belostenec; Jambrešić; Mažuranić X 1523; ARj s. v. spovidjeti 2. e).

Vuzmen pr. isto što vazmen. U kajkavaca (Belostenec; Jambrešić; Skok, Sl. 4—5, 66).

Vuzmica, vuzmenica, vuzmenka, vuzemnica ž krijes na veliku subotu uvečer ili rano na Uskrs. Po različitim hrvatskim mjestima (Gore srca 1949, br. 5, str. 2). V. vazmenka.

Z

Zaamvoni pr. za ono što dolazi iza čitanja, propovijedi s amvona: zaamvona molitva. U Ist. crkvi (Kov. 47).

Zàbluda ž neposluh što zasljepljuje; zastranjenje od puta istine, od vjere, od Boga (Mudr 5, 6). Isus osuđuje zablude svojih suvremenika (Mt 22, 29), a apostoli upozoravaju vjernike da ih se čuvaju (1 Kor 6, 9; 15, 33). RBT 1477 s.

Zàbrana ž — 1. crkvena kazna kojom se nekome zabranjuje obavljati bogoštovne čine i prisustvovati im, dijeliti i primati sakramente... (Način za odrišiti od obustavljenja ali suspenziona, ili zabrane ali interdeta. Terzić 482. V. Dobretić 256; Cr., Pr. 394. Usp. interdikt, opovijed); 2. smetnja koja priječi da netko može sklopiti dopuštenu ženidbu (Bel. II 96; Cr., Pr. 200. Usp. impedimenat, smetnja, zabranjenje).

Zabrániti — udariti kaznom zabrane (v. zabrana pod 1): Valja da dobro znade sve one grihe koji su obustavljeni, zadržani oliti zabranjeni. Zoričić 52. V. interdicirati, opovidjeti. U svezi: zabranjen dan — dan kad se ne smije jesti meso. Ž. I 228.

Zàbranjenik m kršćanin koji je udaren kaznom zabrane (v. zabrana pod 1): Imaju paroki znati, da se ne imaju uzimati na ovo dilo (za kuma)... zabranjenici interdeti. Kašić 7. Usp. 2. interdet.

Zabránjenje gl. im. od zabraniti; isto što zabrana pod 2 (Četvrto zabranjenje i razmetnutje ženidbe jest rostvo. Dobretić 545. V. Dalla Costa I 152).

Záčastan, začasni pr. isto što počastan, npr. začasni kanonik (Bel. I 271; Rog. 291; Cr., Pr. 87).

Začéće gl. im. od začeti. U svezi: Bezgrešno, Neoskvrnjeno z. — tjelesno začeće Majke Božje koje nije okaljano istočnim grijehom (Ms 141* i dr.). Usp. bezgrešan, neoskvrnjen.

Zàčeti — početi, zatrudnjeti. U svezi: začeti (gl. pr. trpni) grijeh — istočni grijeh. U starijem jeziku (Isuhrst' nigdare ne učini griha začetoga, da niš'tare mane on' li bi obrezan', zač' se hote. Kolunić 187). V. istočan.

Začinati (Mikalja), **začinjati** (Stulić) — pjevati duhovne, crkv. pjesme. V. začinilac.

Začinilac, začinavac, začinjalac, začinjavac, začinalac m pjevač, duhovni pjevač koji počinje pjevati u koru, koji sastavlja pobožne pjesme (Evo bo historiju tu svedoh u versih po običaju naših začinjavac... Marulić 3. Usp. Mažuranić X 1630; Mikalja; Stulić).

Začinilica (Mikalja), **začinjalica** (Stulić) ž — duhovna, crkv. pjevačica. V. začinilac.

Záčinka ž — 1. isto što antifona (Par.); 2. duhovna pjesma u SP koja nije psalam (Začinka B. Marie Divice Uzveliči... Kašić 372. V. Mikalja; Stulić; Ben. Usp. kantik, začinjanje).

Začinjanje gl. im. od začinjati; isto što začinka pod 2 (Da napunite se duhom sfetim govoreći vam samim u psalmih i pisneh i začinjanjih duhovnih pojući i začinjući u srcih vaših Gospodinu. Bernardin 141; Ef 5, 15).

Zadovoljenje gl. im. od zadovoljiti; isto što zadovoljština (Od zadovoljenja oliti pokore od ispovidnika naređene. Kadčić 352).

Zadovoljitelj m tko pruža zadovoljštinu (Stulić; Belostenec).

Zadovoljiteljica ž žena koja pruža zadovoljštinu (Stulić; Belostenec).

Zadovóljiti — isto što naknaditi (Zadovoljiti se može svakim dobrim djelom. Buj. II 104. V. Kadčić 354).

Zadovóljiv pr. koji može zadovoljiti. U svezi: zadovoljiva milost — milost Božja koja je čovjeku dovoljna za dobro djelovanje i spasenje (v. vrhunaravski), prema lat. gratia sufficiens; zadovoljivi plod — vrijednost dobroga djela, mise..., kojim se zadovoljuje za grijehe (Kadčić 65; Št. II 35), prema lat. fructus satisfactorius (v. satisfakotoran).

Zadovoljívati, zadovoljávati nesvr. prema svr. zadovoljiti (Kadčić 366; Buj. II 103).

Zadovòljnost ž isto što zadovoljština. U starije doba (Od skrušenja, zadovoljnosti pokore i od proštenja. Kadčić 340. V. Kašić 52).

Zadovòljština ž isto što naknada (Zadovoljština ide ravno za tim, da isplati i izbriše kaznu grijeha. Buj. II 103. V. još Št. II 255; Kn. 288; Sch.-P. 538). Usp. zadovoljenje, zadovoljnost.

Zadržanje gl im. od zadržati; isto što pridržanje (Kadčić 266).

Zadržati — isto što pridržati (Ako je biskup zadržao sebi odrišenje... Kadčić 267. V. i Kašić 53; Zoričić 52).

Zàdušan pr. što se čini za dušu. U svezi: zadušna misa — misa za pokoj duše; zadušna nedjelja, ponedjeljak... — dani mrtvih; zadušna crkva — crkva napravljena milostinjom. V. IB; Par.; Ben. Usp. zadušnica.

Zadušina ž što umirući odredi da se učini za njegovu dušu: misa, litanije, zvonjenje, milostinja... (Mažuranić X 1633 s.).

Zàdušnica ž — 1. isto što zadušna nedjelja (IB. V. zadušan); 2. služba Božja, osobito misa s odrešenjem za pokojne, redovno u mn. »zadušnice« (Bel. I 182, 199; Cr., Pr. 232, 235; Rog. 471).

Zadušnina ž (Dan.), **zadušje** s (Dan.; Stulić; Par.; DDM) — pobožno djelo, ostavština u dobre svrhe za spas duše. V. 2. legat, zadužbina, zapis.

Zadužbenica ž žena koja čini, daje zadužbinu (Stulić).

Zadužbenik m čovjek koji čini, daje zadužbinu (Stulić); koji pomaže siromasima (Jurin, Rad 315, str. 217).

Zàdužbina ž dobro djelo učinjeno za dušu; posebno: 1. gradnja crkve, manastira; 2. isto što zadušnina; 3. što se daje župniku kod pogreba (Imaju — se župnici — onezimi zadužbinami smiriti, koje ili primljenim običaji davati se običaje, ili biskup bude narediti. Kašić 141); 4. isto što milostinja pod 3 (Zatoj kada činiš zadužbinu, nemoj u trublju glasiti. Ranjina 126. V. Kadčić 358). Usp. Dan.; Mikalja; Stulić; Par.; IB; Ben.; DDM. V. zadužbovina.

Zàdužbinski pr. što se odnosi na zadužbinu (DDM).

Zadužbovina ž isto što zadužbina (Par.).

Zàfratriti (se) — učiniti koga fratrom (postati fratar). DDM.

Zagovárati — posredovati, moliti za nekoga. Često o Kristu koji nas zagovara kod Oca; o Majci Božjoj, anđelima, svecima, koji nas zagovaraju pred Bogom. Refl. z. se (zagovarjati se) — zavjetovati, obećati nešto (Belostenec; Jambrešić).

Zăgovor m čin kojim za nekoga molimo, zagovaramo. Često za posredništvo Majke Božje, anđela, svetih pred Bogom (Tem. dok. 14; Radić, Ms 706; Čs 3084).

Zăgovoran pr. koji zagovara, što je u svezi sa zagovorom: zagovorna molitva (Tem. dok. 17). V. zagovornica.

Zagovòrnica ž ženska osoba koja zagovara, posreduje, moli za nekoga. O sveticama, posebno o Majci Božjoj, koje nas zagovaraju pred Bogom (Čs 18*). U svezi: molitva z. — zagovorna molitva (Tem. dok. 35. V. zagovoran).

Zagovòrnik m tko zagovara, moli za nekoga (DDM). Često o svecima, posebno o Kristu, koji nas zagovaraju pred Bogom.

Zăgrada ž samostanski prostor u koji ne smiju ulaziti svjetovnjaci, osobito osobe drugoga spola (Cr., Pr. 128, 406). V. klauzura.

Zăhvala ž čin kojim čovjek odaje Bogu priznanje i zahvalnost za primljena dobra (Radić, Ms 705; Čs 13, 22 i dr.).

Zăhvalan pr. koji priznaje dobročinstvo i na njemu zahvaljuje. O kršćaninu koji pred Bogom priznaje da je od njega sve primio i na tome mu zahvaljuje molitvom koja se zove: zahvalna molitva (Tem. dok. 17). V. zahvalnica.

Zahváliti (se) — izraziti priznanje za dobročinstvo. Često o vjernicima koji u molitvama izrazuju Bogu priznanje, zahvalnost za primljene milosti (v. zahvaljivanje).

Zahvalnica ž zahvalna molitva (Tem. dok. 47. V. zahvalan); žrtva (Čs 150); pjesma (Par.); psalam: 18 (17) — Čs 53; 116 (114) — Čs 212; 116 (115) — Čs 232...

Zahválnost ž svojstvo onoga koji je zahvalan (v. zahvala, zahvaljivanje).

Zahvaljívanje gl. im. od zahvaljivati; stav čovjeka koji je zadivljen nad neizmjernom Božjom darežljivošću, nad djelom stvaranja i otkupljenja, pa odaje priznanje Božjoj veličini i dobroti, hvali, slavi i blagoslivlje Boga (usp. Mt 5, 16; Lk 2, 38; Rim 15, 11; 1 Kor 14, 16 itd.). Divne obrasce zahvaljivanja susrećemo u psalmima. Najsavršeniju hvalu Bogu dao je Krist, posebno kod Posljednje večere i na križu (usp. Iv 17, 1). Presv. olt. Sakramenat, ustanovljen na Posljednjoj večeri, nazivlje se grč. Eucharistía — zahvaljivanje (v. Euharistija). Sam je Isus Krist naše zahvaljivanje. On prvi zahvaljuje Ocu, a kršćani zatim »po njemu, s njime i u njemu« (RBT 1479 s.).

Zahvaljívati nesvr. prema svr. zahvaliti (Čs 13, 52).

Zaígumaniti — učiniti nekoga igumanom (Zelić I 52).

Zăjednica ž skup, udruženje od više osoba koje imaju isti cilj; isto što sodalicij (Cr., Pr. 147). Vrlo često u svezi: kršćanska z. — svi kršćani zajedno (Dok. 515); z. vjernika (Kršt. 46), vjerska z. (Dok. 473); kršćanske zajednice — kršćani mjesne, pokrajinske Crkve (Dok. 545, 575); odijeljena crkvena zajednica (Inic. 261); redovnička z. — skup redovnika, družba, red, redovnička obitelj (Cr., KP II 2, 19); z. krvi Isusove, Kristove (1 Kor 10, 16) — intimna veza, savršeno jedinstvo duše s Kristom (Kn. 281); sveta z. i sl.

Zăjedničar m tko ima nešto zajedničko s drugim. O kršćaninu koji po krštenju postaje dionik, z. Božje naravi (2 Pt 1, 4; Kršt. 8).

Zăjedničarski pr. što pripada zajedničarima, što ima obilježje zajednice: z. značaj misnog slavlja (Ms 14). V. komunitaran.

Zăjednički pr. što pripada mnogima, zajednici. Često u svezi: zajedničke mise — zajednički misni obrasci (Ms 145*); zajednička svetačka slavlja — slavlja zajednička pojedinim skupinama svetaca (Čs 473). Slično: zajedničke molitve (Tem. dok. 19), zajedničko slavljenje (Ms 41), zajednički čini (redovničkih osoba)... V. komun.

Zăjedništvo s jedinstvo, ujedinjenje onih koji su zajedno; uska veza, sjedinjenje Kristovih sljedbenika u Crkvi s Bogom i međusobno (usp. Dj 4, 32; 2 Pt 1, 14; 1 Iv 1, 3; RBT 1483 s.). Često u svezi: z. s Bogom u Kristu...; kršćansko z. (Inic. 10); z. Katoličke crkve (Inic. 259); z. s Crkvom (Ms 20); molitveno z. (Tem. dok. 19); euharistijsko z. (Inic. 261); z. u lomljenju kruha i u molitvama (usp. Dj 2, 42); crkveno z. (Rog. 142). — Izraz »U zajedništvu« — naziv jednoga dijela Prve euharistijske molitve (Ms 119). V. komunikacija, komunitarnost.

Zakàluđeriti (v. kaluđeriti).

Zăklada ž vremenito dobro koje se daje crkv. moralnoj osobi (samostanu, crkvi...) s obvezom da se zauvijek ili za neko vrijeme od godišnjih prihoda govore mise ili vrše bogoštovni čini, djela pobožnosti, kršćanske ljubavi... (Cr., Pr. 291; Sch.-P. 364; Bel. I 234). V. fundacija.

Zăkladan pr. što se odnosi na zakladu: zakladne nekretnine (Bel. I 380), zakladne mise (Št. II 48, 55; Cr., Pr. 166; Rog. 471; Sch.-P. 364).

Zaklàdatelj, zăkladnik m tko ustanovljuje zakladu (Št. I 395; Sch.-P. 415; DDM). V. fundator.

Zakleće gl. im. od zakleti (Zakletje svrhu vode. Bernardin 200).

Zàkleti — 1. priseći koga, prisegom zadužiti koga (Dan.; Mažuranić X 1641); 2. tjerati utjecaj sotone iz osobe, mjesta, stvari (Da budeš so zakleta na spasenje virnih. Terzić 486. V. Par.). — Refl. z. se — prisegom se obvezati (Ako si krivo prisegal' ili si se krivo zaklel' Bogom'. Kolunić 210. V. još Ranjina 199; Dalla Costa II 58; Zoričić 52). Usp. kleti, prisegnuti (se), ukleti (se).

Zakletni pr. onaj za kojega se netko može zakleti, svjedočiti (Jurin, Rad 315, str. 218).

Zakletnik m isto što egzorcist(a). Jurin, Rad 315, str. 218.

Zákletva ž — 1. isto što prisega (Ako li prisegu svi, i vojska i porotnici, po zakletvi u prav', toi tai pravda dobita. Račk 82. Valja da ispuni svoju zakletvu. Zoričić 66. V. RBT 1487 s.; BL 337; J. Filipović II 206; Sch.-P. 697; Ž. I 248); 2. isto što egzorcizam (Zakletve će činiti — zaklinjalac — ... s velikom virom. Kašić 395. V. Kn. 197; Mikalja; Stulić; Par.).

Zaklinjač m tko zaklinje, osobito tko izgoni vragove; isto što egzorcist(a) (Rog. 168. V. Stulić; IB; Ben.; Par.).

Zàklinjački pr. koji pripada zaklinjačima (IB).

Zaklinjalac, zaklinalac m isto što egzorcist(a). U starije doba dolaze oba oblika (Misnik dakle ili ini zaklinalac... reći će letanije običajne. Kašić 360. Treći jesu zaklinjaoci. Dalla Costa I 62. V. Stulić; Dobretić 273), a danas samo prvi (Bel. I 107; Cr., Pr. 182; Rog. 168).

Zaklinjalački pr. što je u svezi sa zaklinjanjem, sa zaklinjaocima, npr. z. psalmi (57, 82 i 108) u kojima prevladava zazivanje osvete (Tem. dok. 52. V. psalam).

Zaklinjalo s isto što egzorcizam (Jurin, Rad 315, str. 218).

Zàklinjanje gl. im. od zaklinjati (Ovo se — običaj Bogom se kleti — porodilo od česta zaklinjanja. J. Filipović I 46); isto što egzorcizam (Što su zaklinjanja...? Jesu molitve naređene od svete Crkve za taj posao. Kadčić 34. V. još Dalla Costa I 62; Kašić 28; Dobretić 273; Št. II 168, 369; Sch.-P. 645; Cr., Pr. 224; Kršt. 115. Usp. zakletva pod 2).

Zaklinjatelj m isto što egzorcist(a). Stulić s. v. zaklinjalac.

Zàklinjati, zaklinati — nesvr. prema svr. zakleti: pod 1 (Ako li se obi strani kupno naidu na rok', tada ovi ki nosi moći ima ih' dati pristavu ki zaklina. Rački 82); pod 2 (Zaklinjam tebe, stvorenje vodeno, jimenom otca. Bernardin 200. Za zaklinati mučene od hudobe. Kašić 356. V. još Kadčić 35; Cr., Pr. 224; Št. II 370). — Refl. z. se — prisegom se obvezivati (Jedan ima običaj često se Bogom zaklinjat. J. Filipović I 46. V. i Kašić 81). Usp. egzorcizovati, preklinjati, uklinjati.

Zaklinjavac m isto što egzorcist(a) (U današnji dan izvršuju podpuno ovu oblast od zaklinjavca sami misnici. Dalla Costa I 62. V. i Stulić; Kadčić 34; Mažuranić X 1641).

Zaklinjoredac m isto što egzorcist(a) (Stulić).

Zaklinjoređe s isto što egzorcizam (Stulić).

Záklon m (Cr., Pr. 228), **zaklonište** s (Jurin, Rad 315, str. 218) — isto što utočište pod 1.

Zàključak m svršetak službene crkv. molitve, npr.: Po Kristu Gospodinu našemu... (Št. II 147). V. konkluzija.

Zaključiti — završiti službenu crkv. molitvu (npr.: Po Kristu Gospodinu našemu...; Koji živiš i kraljuješ...). Št. II 146.

Zaključívati nesvr. prema svr. zaključiti (Št. II 146).

Zákon m pravilo djelovanja; razumna odredba izdana za opće dobro od onoga, kojemu je povjerena briga za zajednicu (usp. Rog. 91 ss.; Ž. I 187 ss.). Može biti: naravni, prirodni z. — zakon koji je Stvoritelj usadio u ljudsku prirodu, u ljudsko srce, koji čovjek upoznaje samim zdravim razumom (Prvi e zakon' nature, drugi zakon' e pisma. Kolunić 45. Vas zakon razdiljuje se u zakon Božji i čovičanski, u zakon naravski i stavljeni. Dalla Costa I 7. V. još Buj. II 395; Reljković 561; Bel. I 22; Ž. I 228); Božji z. — zakon koji je Bog objavio ljudima (U pameti razmisli zakon Božji. Ranjina 279. V. Bel. I 22; Ž. I 228); crkveni z. — zakon koji izdaje Crkva (Zakon crkovni vikovičnje prinosi nam radosti. Dalla Costa I 2. V. Bel. I 22; Ž. I 228). U starijem jeziku z. je isto što: zavjet pod 1 (Slišali ste da je rečeno u starom zakonu. Bernardin 25. Ovoj jest krv moja novoga zakona. Ranjina 180. V. još Dobretić 1; Kašić 4; RBT 1491 s.); vjera, pričest, vjenčanje (Mažuranić X 1642 s.; Vuk; IB; Par.); redovn. stalež (Stulić). U svezi: Novi z. (Bernardin 33), Ponovljeni z. (Stv. 141, Uvodi 250) — isto što Deuteronomijum.

Zákonik m skup zakona, knjiga u kojoj su zakoni. U svezi: crkveni z. — knjiga u kojoj su crkv. zakoni (Bel. I 30; Ž. I 255; Rog. 5; Kn. 18). V. kodeks.

Zákonit pr. koji je po zakonu (Bel. I 22). Često u svezi: zakonit sin, zakonito dijete, zakonita djeca — djeca rođena iz zakonita, valjana braka (usp. Kadčić 479; Cr., Pr. 217).

Zákoniti — isto što pozakoniti, vjenčati (IB; Ben.).

Zakònoznanac m kod Židova: poznavalac zakona (DF: Lk 11, 45; 14, 3). V. pismoznanac.

Zakopanje gl. im od zakopati; isto što sprovod (Jurin, Rad 315, str. 218).

Zamjeničan pr. što se odnosi na zamjenu, zamjenika. U svezi: zamjenična vlast — vlast koju netko vrši u tuđe ime, zamjenjujući nekoga (Cr., Pr. 89). V. vikaran.

Zámjenik m osoba koja nekoga zamjenjuje. U svezi: koralni z. — svećenik koji zamjenjuje kanonika u koru (Cr., Pr. 83. V. koralni vikar s. v. vikar); z. župnika — svećenik koji zamjenjuje župnika (Cr., Pr.

100. V. župski vikar s. v. vikar). Usp. namjesnik.

Zamònašiti se — postati monah (LL I 532).

Zanijèkati — odgovoriti »ne«. U svezi: z. posluh — ne poslušati poglavara (Kad bismo god dakle zanikali posluh svetomu ocu papi, po tri načina smrtno bismo sagrišili. P. Filipović 6); z. vjeru — odreći se vjere (Š); z. Krista — odreći se Krista (usp. Mt 26, 70 ss.; Lk 12, 9; 1 Tim 5, 8; BL 338). V. prevjeriti, zatajati.

Zão pr. opak, grešan. O osobi, činu... (Faleći se stvarma zlim,... smrtno sagrišuje. Dobretić 202. V. još J. Filipović I 142, 152 i dr.). — Kao im. m zao — zli, g. zloga — isto što vrag (usp. Iv 17, 15; 1 Iv 2, 13). — Kao im. s zlo — što je opako, grešno; grijeh (Za č mislite zala u srcih vaših? Bernardin 140. Dar' od pameti za razaznati dobro od zla. Starine 23, 149).

Západan pr. koji je na zapadu. U svezi: Zapadna crkva — Katolička crkva lat. obreda (Dalla Costa I 127; Cr., Pr. 66; Kn. 152; Rog. 16). V. Crkva.

Zápis m što je zapisano, bilješka; posebno: 1. napisana kratka izreka, molitva, što se nosi da štiti od bolesti i drugih zala (IB; Ben.; Par.); 2. što se kome zapiše, ostavi; isto što zadušnina (IB; Par.); 3. (kod pravoslavnih) križ urezan u drvetu što se nosi u ophodu (Vuk; IB; DDM).

Zapísati — upisati, napisati. U svezi: z. među svete — kanonizirati (Stulić); z. kome što — ostaviti nešto, npr. crkvi, samostanu... (IB; Par.).

Zapòpiti (se) — rediti za popa (postati pop). Par.

Zâpovijed ž (u stsl. i kod nas u starini: zapovêd'. Miklošić, LP; Dan. s potvrdom iz 13. st.) — naredba zakonite vlasti dana pojedincima (Cr., KP I 403); posebno: naredba Božja ili crkvena (Imaš' se silovati isplniti zapovidi Božie i svete matere crikve. Kolunić 187. V. još Bernardin 33, 115; J. Filipović I 391), osobito u svezi: deset zapovijedi Božjih i pet zapovijedi crkvenih (Ki talan'ti znamenuju 10 zapovidi božih'. Kolunić 42. Deset zapovidi Božji i pet crkveni. Dobretić 97. V. još Starine 23, 131. Usp. dekalog); naredba crkvenog poglavara (Rog. 101), redovničkih pravila (Imamo znat da je dvadeset i pet zapovidi naše svete regule. P. Filipović 5. V. precept), redovničkog starješine (Cr., KP II 2, 144).

Zâpovijedan, zapovjedan pr. što se odnosi na zapovijed, što je zapovjeđeno: zapovijedani post (Ž. I 273. V. Stulić), zapovijedana molitva (Št. II 145). Osobito često u svezi: z. dan, blagdan — dan kada je zapovjeđeno slušati misu i uzdržati se od teških poslova (Roteći se i ne počtujući d'ne zapovid'noga. Kolunić 3. Zapovijedani blagdani. Ž. I 228. Zapovijedane svetkovine. Št. I 337. Zapovjedni blagdani. Cr., Pr. 163, 239).

Zapovijèdati nesvr. prema svr. zapovjediti (To ne zapovida sveta mati crikva. Starine 23, 130. V. i Cr., KP I 403).

Zapòvjediti — dati zapovijed, narediti (Ti znaš ono, što je Bog zapovidio, da ne činiš. J. Filipović I 403. V. i Cr., KP I 404).

Zaprečica ž dem. od zapreka, isto što zapreka (Ako se ne očituje nijedna zakonita zaprečica, napredovati će se za izvršiti ženidbu. Kašić 241. V. Mikalja; Stulić).

Zaprečívati (Kadčić 422), **zaprekovati** (Dalla Costa I 144) — nesvr. prema svr. zapriječiti.

Zapreka ž smetnja koja priječi valjani kanonski čin, izbor i sl. (Ja te odrišujem od svih zaprika i griha tvoji. Dobretić 257), redovno u svezi »kanonska z.« (Bel. I 179). U svezi: ženidbena z. — smetnja, koja priječi, da netko može valjano sklopiti ženidbu (Da nije koja zaprika meju njima, koja mogla bi zaprikovati oli rastaviti njiovu ženidbu. Dalla Costa I 144. V. Dobretić 503; Kadčić 408; Bel. II 47; Št. I 245; Buj. II 357; Sch.-P. 602; Cr., Pr 196). Usp. impedimenat, smetnja, zaprečica, zapriječenje.

Zapriječenje gl. im. od zapriječiti; isto što zapreka (Vrančić 47; Stulić; Dalla Costa I 148).

Zapriječiti — smetati da se nešto učini. U svezi: zapriječen dan — dan kada se ne može slaviti koji blagdan, jer se slavi veća svetkovina (Da dan... bude zapričen od dvostruka, govoreći se u nj misa od sveca dvostruka, bi li se prošćenje dobilo za mrtve? Kadčić 93. V. Št. I 351).

Zaprótiti (se), **zaprotopòpiti** (se) — učiniti nekoga protom, protopopom (postati proto, protopop). IB; Par.

Zarečenje s isto što prisega (Jurin, Rad 315, str. 221).

Zaréditi (se) — dijeliti (primiti) sakrament reda (Bel. I 107, 108; Št. II 140; Kn. 295). V. rediti.

Zaređenik m tko je zaređen (Bel. 125).

Zàručan pr. što se odnosi na zaruke (DDM).

Zarúčati se — isto što vjeriti se (Belostenec; Stulić).

Záručenica ž isto što zaručnica (Stulić).

Záručenik m isto što zaručnik (Stulić).

Zarúčenje gl. im. od zaručiti; isto što vjeridba (Od virenja oliti zaručenja žene. Kadčić 389. Zaručenje Isukrsta s Crkvom svetom. Dobretić 2).

Zarúčiti (se) — isto što vjeriti (se). Obično od starine (Poslan bi anđeo Gabrio... g djevici zaručeni mužu. Ranjina 263. More se s drugim zaručiti i jošter vinčat. Dobretić 436. V. i J. Filipović I 41; Bel. II 15; Sch.-P. 601, 701).

Zaručívati (se) — nesvr. prema svr. zaručiti (se). Dobretić 474.

Zàručnica ž isto što vjerenica (Osipe, sinu Davidof, ne hti se bojati vazeti Mariju tvoju zaručnicu. Bernardin 8. V. i Kn. 305; Št. I 245; Bel. II 25). Često o izraelskom narodu u odnosu prema Bogu; o Crkvi, kršćanskoj duši, kao Kristovoj zaručnici (Isukrst... ostavi Petru... oblast zakonitu za dobro vladati Crkvu svetu obranu svoju zaručnicu. Dalla Costa I 1. V. Dok. 99. Ako ćeš biti moja baštenica i moja zaručnica, valja da na ovomu križu umreš. J. Filipović I 93. Usp. RBT 1504 s.). V. zaručenica.

Zàručnički pr. što pripada zaručnicima: zaručnička vjernost (Bel. II 20), zaručnički blagoslov (Sch.-P. 635). V. vjerenički.

Zàručnik m isto što vjerenik (Govoreći zaručnik zaručnici ja te uzimam. Dalla Costa I 144. V. J. Filipović I 35; Dobretić 430; Kadčić 394; Bel. II 20; Kn. 305). U mn. zaručnici — zaručnik i zaručnica (Ako se imaju zaručnici blagosoviti, reći će parok misu za muža i ženu. Kašić 246. V. Bel. II 20; Št. I 244; Buj. II 342; Sch.-P. 633; Kn. 305). Često o Bogu u odnosu prema izraelskom narodu; o Kristu u odnosu prema Crkvi i kršć. duši (usp. Tem. dok. 59; RBT 1504). V. zaručenik.

Zàručništvo s stanje, odnos između zaručnika (Sch.-P. 702).

Zaruke ž mn. isto što vjeridba (Zaruke su ugovor megju mužem i ženom, u kojem obriču da će se uzeti. Bel. II 15. V. Št. II 358; Kn. 305; Ž. II 320; Diz. lit. 169 s.).

Zaslijèpiti, zaslijepjeti — učiniti da netko ne vidi, postati slijep. Često o novcu, strastima... koje čovječji razum zaslijepe, pa ne prima vjerske istine (usp. Par.; Ben.).

Zàslijepljenost ž stanje čovjeka koji ne shvaća, ne prima vjerske istine (usp. Ben.).

Zȁsluga ž čin, djelo vrijedno nagrade pred Bogom, npr. zasluge Kristove, Majke Božje, pravednika (usp. Buj. II 203; BL 339). V. merit.

Zaslužan pr. koji je vrijedan nagrade pred Bogom (Ž. I 89). V. meritoran.

Zaslúžiti — zavrijediti nagradu ili kaznu pred Bogom (Š). V. meritati.

Zastara ž isto što dosjelost (Ž. II 225).

Zàstarjelost ž isto što dosjelost (Stulić; Par.).

Zàstarjeti — izaći iz upotrebe, pasti u dosjelost (Stulić; Par.).

Zȁstava ž poznati crkv. predmet, ukrašen sv. slikama ili kakvim drugim religioznim znakovima, redovno u svezi: crkvena, vjerska z. Nosi se u procesiji ili služi kao ukras crkve. Poznat od 10. st. Usp. Lex. (zw. Aufl.) III 1339 s. Danas sasvim obično. V. bandira, barjak.

Zašašće (zašastje) — s isto što Uzašašće. V. Ašenzion.

Zašlac m čovjek koji je zašao; isto što krivovjerac pod 1 (Eretici aliti zašlaci vika prvoga. Kačić, Korabljica — izd. Jugosl. Akad. — 238 i passim).

Zaštitnica ž prema m zaštitnik (DDM).

Záštitnički pr. što pripada zaštitnicima. U svezi: zaštitničko pravo — isto što zaštitništvo (Cr., Pr. 275 ss.).

Záštitnik m tko štiti; posebno: 1. svetac odvjetnik nekoga mjesta, pokrajine (Sch.-P. 261 s.; Kn. 181); 2. čovjek kojemu je povjereno zaštitništvo (Cr., Pr. 275 ss.). Usp. odvjetnik, patron, pokrovitelj, zavjetnik.

Záštitništvo s isto što patronat (Cr., Pr. 277). V. zaštitnički, zavjetništvo.

Zatajanje gl. im. od zatajati: Čitavog zakona z. (Reljković 569).

Zatajalac m isto što zatajnik (Stulić).

Zatájati, zatájiti — prekriti, ne reći istinu. Često u svezi: z. Boga, vjeru (odreći se Boga, vjere); z. grijeh (ne kazati grijeh u ispovijedi). V. Stulić; Mikalja; Brez. 52. Usp. zanijekati.

Zatajnik m tko je zatajao, odrekao se Boga, vjere (Mikalja; Stulić; Jakobović, Rad 315, str. 25) V. zatajalac.

Zatočnik m u svezi: z. pravde — isto što promicatelj pravde. V. promicatelj. Šem. II. izd. 60.

Zatrećáriti — primiti u treći red. U Hercegovini (Š).

Zatronošiti — posvetiti crkvu (IB). V. tronosati.

Zátvor m isto što klauzura, konklave, klaustar (Stulić; Ostojić, B. I 135).

Zatvoran pr. što se odnosi na zatvor (Stulić).

Zatvorenica ž zatvorena redovnica (Ostojić, B. I 137).

Zȁufan pr. tko ima ufanje, nadu; npr. molitva zaufana u dobrotu Očevu (Tem. dok. 17, 47).

Zavàpiti — podići srce i pamet k Bogu; kratkim vapajem izraziti mu ljubav, zazvati ga u pomoć (Čs 7, 80, 97).

Zavećati (se) — isto što zavjetovati (se). U starije doba (Koji se je zavećao, da će se učiniti redovnikom. Kadčić 409. V. P. Filipović 13; Stulić).

Zȁveza ž isto što cenzura pod 2 (Za odrišiti od zaveze potribuje da krivac umiljeno pita odrišenje od zaveze. Dalla Costa II 195. V. i Kadčić 14; Dobretić 256; Rog. 125, 196; Cr., Pr. 389; Pok. 193); polaganje triju redovn. zavjeta (Stulić). Usp. zavezaj.

Zavezaj (Stulić; Kašić 50), **zavez** (Stulić) m — isto što zaveza.

Zavézati — obvezati; zadržati, ne oprostiti, ne odriješiti od grijeha, crkv. kazne (Koji -svećenik- ima pravu oblast zavezati i odrišiti na zemlji. Dobretić 139). Refl. z. se — obvezati se obećanjem, zavjetom (Stulić).

Zȁvičaj m isto što domicilij (Cr., Pr. 28).

Zàvjeriti — pokloniti, posvetiti, predati. Refl. z. se — predati se, posvetiti se službi Božjoj. Stulić.

Závjet m (stsl. zavêt. Miklošić, DAW XXIV 33; Krek 170; Jagić 346) — 1. ugovor, osobito u svezi: Stari z. — ugovor što ga je Bog sklopio sa židovskim narodom preko Mojsija (Rog. 6; Buj. II 363; Ž. I 207); Novi z. — ugovor, zakon, koji je donio Isus (Bel. I 106; Rog. 6; Ž. I 209; Buj. I 29; RBT 704 s.); Sveto pismo Staroga, odn. Novoga zavjeta — skup svetih knjiga koje sadrže objavu Staroga, odn. Novoga zavjeta (usp. Bel. I 4; Bakšić 71; BL 213 i 302. V. oporuka, pismo, savez, ugovor, uvjet, zakon); 2. obećanje, osobito promišljeno obećanje, dano Bogu, da će se učiniti neka moguća i bolja stvar (Ki zaveti činiš' a ne ispunueš' nih' za nepomn'nu, sagrišaš' semrt'no. Kolunić 46. Zavit jest povoljno, s čistim poznanstvom, obećanje Bogu ispunit jednu stvar, koja je bolja od one koja je njojzi protivna. Zoričić 73. V. Banovac 21; Bel. II 226; Cr., Pr. 250), a to obećanje može biti javno ili službeno, privatno ili neslužbeno (Cr., Pr. 250). Često u svezi: krsni z. — zavjet koji se čini kod krštenja, a kasnije se obnavlja (Št. II 215); redovnički z. (obično u mn. »redovnički zavjeti«) — obećanje koje redovnici daju Bogu pred oltarom, da će živjeti u siromaštvu, čistoći i posluhu (Zavit dakle u prvo misto stvara redovnika. Dalla Costa I 99. Fratri koji čine zavit od ubožtva. Kadčić 7. V. P. Filipović 5; Bel. I 212; Cr., Pr. 104). Ovi redovnički zavjeti mogu biti: priprosti (Ticio... učini zavit priprostiti oliti mali od čistoće... Dobretić 429), prosti (Bel. I 212), jednostavni (Cr., Pr. 123; Bajić 128), prema lat. vota simplicia; veliki (Redovnik... pristupivši zavit veliki od svoga reda... Dobretić 151), svečani (Št. I 155; Bel. I 118; Cr., Pr. 123; Rog. 183; Bajić 128) — zavjeti koje Crkva takvima priznaje, prema lat. vota sollemnia; privremeni (Cr., Pr. 124; Bajić 128), doživotni ili vječni (Cr., Pr. 123; Bajić 128), prema tome da li vežu za neko vrijeme ili do smrti (usp. lat. vota temporaria, perpetua). V. zavjetovanje.

Závjetan, zavjetnji pr. (stsl. zavet'n') — koji pripada zavjetu. Obično u svezi: zavjetni kovčeg, zavjetne ploče... — poznati sveti predmeti u SZ (usp. IB); zavjetna misa — misa što se govori iz vlastite pobožnosti, ili po želji Crkve, ili po potrebi vjernika... prema posebnom obrascu (Za veliku potribu mogu se govorit mise zavitnje u nedilju. Dobretić 376. V. Kadčić 92 s.; Št. II 108; Sch.-P. 402; Cr., Pr. 216; Ms 48, 65, 219*). V. misa, votivan.

Zavjetati se (Stulić), **zavetati se** (Jurin, Rad 315, str. 224) — zavjetovati (se), položiti zavjete.

Závjetina ž gozba nakon obavljena zavjeta, zavjetno veselje (Par.; IB).

Závjetnica ž sveta zaštitnica (Par.).

Závjetnički pr. koji pripada zavjetnicima (Par.).

Závjetnik m — 1. tko je položio zavjete (Zavitnici jesu snaga od sve skupštine. Dalla Costa I 98. V. Kadčić 409. Usp. profes); 2. svetac zaštitnik, patron (Par.).

Závjetništvo, zavjetstvo s isto što zaštitništvo (Par.).

Závjetnjak m mladić koji se zavjetovao da će neko vrijeme služiti u samostanu. U okolici Drniša (Š).

Zavjetovalac (Stulić; IB), **zavjetovnik** (Par.) m — isto što zavjetovanik.

Zavjetovanik m tko se je zavjetovao, tko je zavjetovan (Stulić; IB; Ms 37). V. priseznik, zavjetovalac.

Závjetovanje gl. im. od zavjetovati (se); polaganje redovn. zavjeta u Redu odobrenom od Crkve (Kadčić 313; Rog. 524; Cr., Pr. 104; Bajić 127). Razlikuje se prvo z. (Ms 190*) i doživotno z. (Ms 191*). V. zavjet, profesija.

Závjetovati (se) — obvezati (se) zavjetom da će se vršiti neko dobro djelo; položiti redovn. zavjete (Ja isti N.N. obećavam, zavitujem se i zaklinam se. Kašić 82. V. Zoričić 73; Kadčić 306; Bel. I 143; Bajić 127). Usp. zavećati (se), zavjetati (se), profesati (se).

Zavjetovnica (Par.), **zavjetovanica** ž — redovnica koja je položila zavjete.

Zavláčenje gl. im. od zavlačiti; isto što uzdišnik (Št. II 114).

Zavlàdičiti (se) — posvetiti (se) za vladiku, biskupa. U Ist. crkvi (Vuk; IB; Par.).

Zâvlaka ž isto što uzdišnik (Radić, Ms 49 i passim).

Zàvršan, završnji pr. posljednji. U svezi: 1. završni čas — isto što završnica (Š); 2. završnje, završne poklade — zadnji dan poklada, utorak pred Pepelnicom (u Dubrovniku. Par.; IB).

Zàvršnica ž isto što povečerje (Kadčić 39; Rog. 182). Usp. završan pod 1.

Záziv m radnja kojom se tko zazivlje; kratak uzdah, vapaj Bogu, Majci Božjoj, svecima (Čs 160; Pok. 168, 222). U svezi: z. Duha Svetoga — molitva kojom se u posebnim prigodama zazivlje pomoć Duha Svetoga (Sch.-P. 211).

Zazívati nesvr. prema svr. zazvati (usp. J. Filipović I 171; Čs 111).

Zazvanje gl. im. od zazvati; isto što invitatorij (Kašić 177).

Zàzvati — zvati u pomoć. U svezi: z. Boga, Majku Božju... — moliti Boga, Majku Božju... za pomoć (Čs 79, 125, 232).

Zbor m (o postanku v. sabor) — razgovor, vijeće, skup; posebno: naziv za ustanove koje sačinjavaju Rimski Dvor (Bel. I 239; Cr., Pr. 59), prema lat. congregatio (v. kongregacija). U svezi: Sveti (Bel. I 38), Stožernički (Cr., Pr. 56), Kardinalski z. (Bel. I 242) — vijeće kardinala, prema lat. Sacrum Collegium (v. kolegij); biskupijski z. — sastanak svećenika biskupije (Bel. I 257, 305), prema lat. synodus dioecesana (v. sinod); glavoredski z. — vijeće kanonika, redovničkih starješina (Dalla Costa I 42), prema lat. capitulum (v. kapitul); crkveni z. — skup crkv. pjevača (Š). V. skupština, zborište.

Zboran pr. što pripada zboru. U svezi: zborna osoba — moralna osoba koja se sastoji od više fizičkih osoba (Cr., KP I 97. V. kolegijalan); zborni kaptol — zbor kanonika koji se ne nalazi uz stolnu nego uz neku drugu crkvu (Bel. I 8; Cr., Pr. 83); zborna crkva — crkva koja pripada zbornom kaptolu (Št. I 357; Bel. I 281; Cr., Pr. 83); zborni sud, zborno sudište — crkveni sud (sudište) koji sačinjava više sudaca (Cr., Pr. 297; Ž. I 243); zborna delegacija — zajedničko povjeravanje kakva posla (Rog. 208), prema lat. delegatio collegialiter data, in solidum (v. solidan); zborno pjevanje (usp. Št. I 465) — zajedničko višeglasno crkv. pjevanje; zborna molitva (ili samo: zborna ž) — molitva na početku mise, koja izražava značaj slavlja. Upravlja se Bogu Ocu, po Kristu Isusu u Duhu Svetome (Ms 16, 5* i passim).

Zbörište (zborišće) s — mjesto sastanka, isto što sabor, zbor (Ova zborišća oliti vam sabori među naučitelji od četiri vrste naode se. Dalla costa II 8).

Zbornik m član zbora. U svezi: Z. kanonskog prava — skup crkv. zakona (Kn. 45; Cr., Pr. 1), prema lat. Codex iuris canonici (v. Kodeks).

Zdjèlica ž isto što patena (Kanižlić 129).

Zdravo Kraljice — početne riječi i naziv molitve. V. Salve Regina, Spasikraljice.

Zdravomarija ž isto što avemarija (Ako umi oče naš' i zdravu mariju. Starine 23, 137. Tko složi ovu molitvu zdrava Mario. J. Filipović I 506. U drugim zdravomarijama razmatrajmo... Bajić 75).

Zelantan pr. isto što revan; od zelus (v.). U svećeničkim krugovima (Š).

Zelus m isto što revnost; grč. zélos, crkv. lat. zelus. Često u svećeničkim krugovima (Š).

Zèmlja ž ovaj svijet u kojem živimo (RBT 1509 s.), za razliku od neba, gdje su anđeli i sveci (Što će reći stvoritelj neba i zemlje. J. Filipović I 59). U svezi: obećana z. — Palestina, koju je Bog obećao dati izraelskom narodu (BL 214), a prema tome (pren.): raj (Svi sveti... dobiše zemlju od promisioni. Ranjina 257). U svezi: Sveta z. — Palestina, koju je Krist posvetio svojim životom i smrću.

Zemnik m stanovnik zemlje (Čs 3; Ms 112*).

Zgöda ž isto što okazija (Da ne odriši -ispovjednik- onezih koji... najbližnju sgodu od grišenja neće pustiti. Kašić 53. V. Stulić).

Zgrešenje gl. im. od zgriješiti (stsl. s'grešenie. Jagić 296). V. sagrešenje.

Zgrijèšiti — isto što sagriješiti (Duša koja zgriješi ona hoće umrijeti. Ranjina 132. Usp. IB; Ben.).

Zlamenovanje gl. im. od zlamenovati. V. znamenovanje.

Zlâmenovati — 1. označavati (Što zlamenuje ovo ime krstjanin? J. Filipović I 15. V. Kadčić 102; Dobretić 2); 2. učiniti znak križa (Poslie ima zlamenovati njega zlamenjem od križa. Kašić 27. V. Badrić 48; J. Filipović I 17); 3. dijeliti sakramenat krštenja, osobito kad to čini netko koji nije svećenik, izvan crkve; 4. oškropiti blagoslovljenom vodom (IB). V. znamenovati.

Zlaménje s — 1. znak (Čineć' križa zlamen'je. Ivšić, Hrv. gl. leg. NV 39, 10. Koja zlamenja imadu biti pria suda općenoga? J. Filipović I 141. V. i Starine 23, 127; Buj. I 16); 2. značenje (U naredbniku svete mise ne samo ima gledati činjenje, da li i zlamenje toga činjenja. Kadčić 97); 3. isto što čudo (U dni one po rukah apostolskih činjahu se zlamenja. Bernardin 118); 4. blagoslovljena voda (IB). V. znamenje.

Zlikovac m opak, grešan čovjek. U svezi: stari z. — isto što vrag (usp. Bulat, JF V 146).

Zloađeo m zao anđeo; isto što vrag (Bulat, JF V 146).

Zlòčest, zločestan pr. opak, nevaljao, grešan (Stulić; IB; Par.).

Zločestvo s (IB; Par.), **zlöčin** m (Par.), **zločinstvo** s (Stulić; Kadčić 29) — zlo djelo, grijeh.

Zlòčinac m opak čovjek, grešnik (Stulić; Dalla Costa II 150; J. Filipović I 100).

Zlòća ž — 1. opačina, grešnost, grijeh (Sardinio učini ispovid nevaljalu dobre vire... brez nikakve zloće. Dobretić 169); 2. opako dijete (IB); 3. isto što vrag (Bulat, JF V 146).

Zlòduh m zao duh, vrag (Par.; Bulat, JF V 146).

Zlotvoriti — činiti zlo, griješiti (Jurin, Rad 315, str. 226).

Zlotvornik m tko čini zlo, zločinac, grešnik (Jurin, Rad 315, str. 226).

Zlotvorstvo s zloća, opačina, grijeh (Jurin, Rad 315, str. 226).

Znâmenovanje gl. im. od znamenovati; posebno u obredu koji vrši voditelj kad pripravnicima za krštenje čini znak križa na čelu i osjetilima (Inic. 27, 137). V. zlamenovanje.

Znâmenovati — isto što zlamenovati; posebno: činiti znak križa na čelu i osjetilima pripravnika za krštenje, kako to čini voditelj (Inic. 28, 29, 138; Kršt. 27).

Znamenje s (u stsl. i kod nas u starini: znamenije. Ms Vat 9a; Dan. s potvrdom iz 14. st.; Stulić) — isto što zlamenje (v. DF: Iv 2, 11. 18. i dr.).

Zórnica ž — 1. služba Božja, misa u zoru (Ki koli redovnik ali pop ali žakan ne bi prišal odpivat na zornicu s pričela mise, kako budu niže raspisani, plati vsaki penu soldini 4. Šurmin 264. V. Ms 18*; Radić, Bog. 121); 2. isto što rorate (Kn. 139); 3. misa u božićnu zoru (Š).

Zvánje gl. im. od zvati; služba, stalež (Bel. I 136; Ž. II 138); isto što poziv, često u svezi: Božje z. (Što se razumi zvanje Božje? Razumi se, da naša odluka... neima biti druga, nego se posvetiti na službu Božju. Kadčić 2. V. Kanižlić, Pj.

62), crkveno z. (Radić, Ms 687), svećeničko z. (Dok. 583; Ms 201*), redovničko z. (Dok. 327; Radić, Ms 689). V. još Št. I 8; Sch.-P. 7; Cr., Pr. 117; Bajić 122.

Zvȁti — vapiti, dozivati... U svezi: z. Boga (Majku Božju, svece) u pomoć — pomoliti se Bogu (Majci Božjoj, svecima).

Zvìjer m pod različitim imenima (zmija — Post 3; levijatan, hitra zmija, morski zmaj — Iz 27, 1; neman morska — Job 7, 12; neman — Dn 7, 2 s.; zmaj, zvijer — Otk 13, 4...) uzimlje se kao slika sotone. Ta zvijer nastoji omesti djelo spasenja. Na koncu svijeta bit će ubijena, a njezino tijelo bit će predano ognju (Dn 7, 11—29; Otk 12, 9). Usp. RBT 1531 s. V. vrag.

Zvjèzdica ž dem. od zvijezda; isto što asterisk (Kn. 90).

Zvònar m čovjek koji pravi zvona; koji zvoni i poslužuje u crkvi (Belostenec; Stulić; IB; Par.; Št. I 470; Sch.-P. 692; Rog. 189).

Zvonàrica (Belostenec), **zvonarka** (DDM) ž — žena koja zvoni.

Zvonàrina ž plaća za zvonjenje (IB; Par.; DDM).

Zvónce s dem. od zvono; malo zvono kojim se daje vjernicima znak u crkvi (Kašić 69; Sch.-P. 512; Kn. 275). V. zvončec.

Zvončec m (kajk.) — malo zvono (Belostenec). V. zvonce.

Zvònik m (Št. I 360; Sch.-P. 288; Dalla Costa I 244), **zvonara** ž (IB; Par.; DDM) — zgrada uz crkvu u kojoj stoje crkv. zvona. V. kampanel, toran, turan.

Zvòniti — davati znak zvonom ili zvoncem (Dužnost vratara jest... zvona zvonit. Dobretić 272. V. još Dalla Costa I 62; Kadčić 21; Sch.-P. 480; Mažuranić X 1698).

Zvóno s (rjeđe: **zvon** m Par.) — glas, zvuk; lit. predmet kojim se vjernici pozivlju na službu Božju: Mogu (se mise govoriti), ali bez zvona. Kadčić 21. Buduć da su zvona veličanstveni jezik crkve... Št. II 373. V. Sch.-P. 678; Kn. 84; Skok, ERj III 688. Usp. zvonce, zvončec.

Ž

Žàkan m isto što đak. U starijem jeziku: I nisu mu (biskupu) držani nijednu drugu službu činiti rečeni popi i žakni... Vin. zak. čl. 3. Rački 6 s. Sv. Izidor tumači da žakan hoće reći dionik i baštinik Gospodinov. Kadčić 2 itd. — Izraz je živio osobito na Krku. Danas je nestao iz upotrebe. Srodan je s mlet. zago, od srlat. zagus (usp. Strekelj, DAW 50, 75; Skok, RESl VII 190).

Žȃlost ž u nazivu: Sedam žalosti Bl. Dj. Marije (sp. 15. rujna). V. Radić, Ms 606. Usp. žalostan.

Žȃlostan pr. u nazivu: Bl. Dj. Marija žalosna (Ms 123*). V. žalost.

Žènidba ž isto što brak (Ženidba istumačuje se da jest jedno zakonito združenje od čovika i žene. Dalla Costa I 147. V. Vrančić 22; Stulić; Kašić 243; Bel. I 1 ss.; Buj. II 307; Št. II 357; Cr., Pr. 191 ss.). Često u svezi: ž. savjesti — ženidba koja se sklapa pred župnikom i pred dva svjedoka, ali skrovito, bez napovijedi i bez sudjelovanja javnosti (Cr., Pr. 215; Sch.-P. 632; Bel. II 14); potajna, tajna ž. — ženidba koju je netko sklopio bez svećenika i svjedoka (Bel. II 13. V. potaja); zatim: zakonita, valjana (izvršena, neizvršena), prava, predmnijevana, mnijevana... ž. (v. Bel. II 13 s.).

Žènidben pr. što se odnosi na ženidbu (Stulić i dr.); redovno u svezi: ženidbeni blagoslov (Dobretić 479); ženidbena zapreka (Bel. II 143); ženidbeni sud (Bel. I 287), ugovor (Cr., Pr. 191), vez (Buj II 307), savez (Vjenč. 7). V. bračan, matrimonijalan.

Žȅnik m (stsl. ženih'. Jagić 244) — čovjek koji se ženi, zaručnik (IB; Par.; Ranjina 117).

Žèniti (se) — činiti da netko stupi u ženidbu (stupiti u ženidbu). Obično od starine (Kada bi kuma ženil..., plati soldini 40. Šurmin 333. Koga e vola služiti Gospodinu Bogu, bole est' da se ne ženi. Kolunić 206).

Žȇtva ž pren. Božji sud. Za kršćanina Krist je Sijač, koji sije Riječ u srce ljudi (Mk 4, 3—9), i Žetelac koji odlazi u polje sa srpom u vrijeme žetve (Mk 4, 29; Otk 14, 14 s.). On će na koncu poslati žeteoce — anđele da očiste žito od kukolja (Mt 13, 24—30. 36—43). Izreći će sud nad djelima ljudi (RBT 1556).

Žȅžin m vrlo strogi post, tako da se cijeli dan uzimlje samo kruh i voda ili se uopće ništa ne jede i ne pije; lat. ieiunium — uzdržavanje od jela, glad, post (v. Miklošić, DAW XV 119; Matzenauer 378; Bartoli 53; Skok, RESl VII 190; ERJ III 679; Stulić): Ne odhojaše od crikve žežini molitvami služeći bogu. Bernardin 13. Zato nastojati će (ispovjednik), koliko se učiniti može da naredi suprotivne grihom pokore... bludnikom poste, žežine. Kašić 52. Grihi protiva sebi otkupljuju se s žežinom. Kadčić 358. Usp. apstinencija, post, suh, žežina, žežinj.

Žežina ž isto što žežin (Stulić).

Žežinati — držati vrlo strogi post, žežin; lat. ieiunare — uzdržavati se od hrane, postiti (v. žežin): Kada žežinati budete, ne htijte biti uhiljeni. Bernardin 24. Je li ko bolestan, radi velike škode oli betežstva žežinati ne može. Dalla Costa I 15. V. žežinjati.

Žȅžinj m isto što žežin (v. Mažuranić X 1708; Babić 136). Govori se u Dalmaciji.

Žežinjati — isto što žežinati. U starije doba (Postiti ili žežinjati svu korizmu. Babić 8), a i danas u Bosni i Dalmaciji.

Žȉdov (Žȋd, Židovin) m ime za stanovnika Judeje, za člana odabranog naroda, posebno poslije povratka iz bab. ropstva. Izražava ne samo pripadnost jednom narodu već i određenu kulturu i civilizaciju (BL 344 s.; RBT 1558 s.). Iz hebr. Jehudim, grč. Joudaîos. lat. Joudaeus (za različita mišljenja o postanku naziva usp. Miklošić, DAW XV 137; XXIV 10; Jagić 344; Vondrák, Altk. Gram. 81; Schwarz, NV XXI 73). Obično od starine (v. Mažuranić X 1528, 1709, 1713; Bernardin 9; Kašić 26; Glavinić 52 itd.). V. Hebrej, Izrael, Judej, Mojsijevac, Žudio.

Žȉdovka (Stulić; Par.; Ben.), **Židovkinja** (Belostenec; Par.) ž — žena članica ži-

dovskog naroda. V. Hebrejka, Izraelkinja, Judejka, Žudioka.

Židovski pr. što pripada Židovima (Belostenec; Stulić; Ranjina 115; Kolunić 51; Kašić 26...). V. hebrejski, izraelski, judejski, žudijski.

Židovstvo s židovski narod; vjera, običaji, obredi... Židova (Stulić; Ben.; BL 149). V. judaizam, žudijstvo.

Židovstvovati — nasljedovati židovske običaje (Stulić).

Živ pr. o onome koji živi na zemlji za razliku od onih koji su se preselili u vječnost (Govoriti mise toliko za žive koliko za mrtve. Kadčić 48. V. J. Filipović I 137; Buj. I 523); o onome koji je u stanju posvetne milosti (npr. sakramenat živih, tj. sakramenat koji mogu primiti oni koji su u milošti. Buj. I 421); o dobrom djelu koje takva osoba čini (Dobra dila živa jesu ona koja su učinjena u milosti Božjoj. Kadčić 351).

Živodijaniti — isto što preljubiti (Jurin, Rad 315, str. 229).

Živodijanstvo s isto što adulterij (Jurin, Rad 315, str. 229).

Život m (stsl. žizn' ž) — stanje onoga koji je živ. Često u svezi: ovaj ž. — život kojim sada živimo, za razliku od života poslije smrti koji se zove budući ž. (Ako bude dao koji god prokleti iz ovega života odhodeći zlamenje od pokajanja skrušena, da ne bude bez crkvenoga ukopanja. Kašić 57); duhovni, vrhunaravni, božanski ž., ž. milosti — život koji se prima po krštenju, kojim žive kršćani u Kristu, koji je za kršćane »put, istina i život« (Iv 14, 6), uskrsnuće i život (Iv 11, 25. Usp. RBT 1564 s.); ž. vječni, vjekovječni — život kojim će pravednici živjeti poslije smrti (Koji vjeruje u njega, ne izginet ma ima život vječni. Ranjina 222. Ovo je život vičnji, da poznadu tebe samoga Boga. J. Filipović I 39. V. Kašić 10; Terzić 90; Banovac 136); zajednički ž. — život u zajednici kakav provode redovničke osobe (Rog. 536; Cr., KP II 2, 150).

Životan pr. koji pripada životu. U svezi: životna knjiga — knjiga u kojoj su upisana imena onih koji se spasavaju (Gospodine, ali prosti plku tvomu, ili me ispiši s' knig' život'nih. Kolunić 89).

Životvórac m tko je životvoran, Bog. (Par.).

Živòtvoran pr. koji tvori, čini živim, npr. životvorna Trojica, životvorni krst (Stulić; IB; Par.).

Žoltar m isto što psalam; madž. zsoltar. U kajk. pisaca (v. Belostenec; Mažuranić IX 1283).

Žoltarnik m isto što psalmist (Belostenec).

Žoltarski pr. što se odnosi na žoltar, psalam: žoltarska knjiga — knjiga psalama (Belostenec). Mažuranić IX 1283.

Žrec m tko žrtvuje, svećenik, redovno poganski svećenik (Par.); prema stsl. žr'c', žr'c' idol'sky (Miklošić, DAW XXIV 13).

Žrstvo s (Kadčić 47), **žrtav** ž (Mažuranić X 1721), **žrtje** s (Mažuranić X 1722) — isto što žrtva.

Žrtavnik m isto što žrtvenik (Stulić).

Žrtva ž (stsl. žr'tva; od žrêti — žrtvovati. Usp. Miklošić DAW XXIV 31; Jagić 345; Meillet, Études 305; Krek 411, 572; Mažuranić X 1721 s.; Dan.; Skok, ERj III 685) — prinos neke vanjske dragocjene stvari koji se na propisan način, uz neko uništenje, prikazuje Bogu, da se prizna njegova vrhovna vlast nad svim stvorenjima. Često o sz. prinosima, kojih ima mnogo vrsta: ž. paljenica (Lev 1, 3 ss.; Br 28, 4; Ps 40, 7), ž. pričesnica (Lev 3, 3; 7, 11 s. 32 ss.), ž. zahvalnica (Lev 7, 11 ss.), ž. okajnica i naknadnica (Lev 4; 5, 14—19; Lev 14, 21 ss.), ž. očišćenja (Lev 12, 6 ss.; Br 6, 10 ss.), ž. prinosnica i naljevnica (Lev 2; 6, 7 ss.; 23, 18), ž. miomirisnog kada (Izl 30, 34—37; Lev 16, 12 s.), ž. pomirnica (1 Sam 3, 14)... Usp. BL 346; Ranjina 190; Kolunić 182. — Isto tako često o Isusu kojega sv. Ivan zove »pomirnicom« (1 Iv 2, 2); o Isusovoj smrti na križu (Ef 5, 2; Heb 8, 6...) i o misi (Št. II 2; Buj. I 479), koja se često spominje u svezi: pomirna, pomirbena, prosna ž. (Buj. I 511; Kn. 273); euharistična ž. (Buj. I 456); euharistijska ž. (Ms 13); vazmena ž. (Ms 18); bogoslužje žrtve (Radić, Ms 253)... — U širem smislu ž. je svako dobro djelo koje se čini iz vrhunaravnih ciljeva. Svi kršćani smiju kao Bogu ugodne žrtve (Rim 12, 1) prinositi duhovne žrtve, koje se sastoje u milostinji (Fil 4, 18), molitvi (Heb 13, 15), mučeništvu (Fil 2, 17)... Usp. BL ib.; RBT 1571 s. V. posvetilište, posvetište, posvetnica, prikazalište, prikazanje, prinos, sakrificij, svetilište, svetnica, žrtstvo.

Žrtvati (Stulić), **žrtviti** (Jurin, Rad 315, str. 229) — isto što žrtvovati.

Žrtven pr. što pripada žrtvi: žrtveni dar (Buj. I 509); žrtveni značaj euharistije (Buj. I 486)...

Žrtvenik m (stsl. žr'tv'nik'. Miklošić, DAW XXIV 18; Jagić 372 s.) — mjesto na kojem se prikazuje sz. žrtva (Post 12, 8; 2 Sam 24, 25; 1 Kr 7, 49... V. BL 347; RBT 1579 s.), misa (Bel. I 137, 161; Št. I 382; Kn. 80). U svezi: povlašten ž. — isto što leđan. V. oltar, povlastiti, žrtavnik.

Žrtvište s mjesto gdje se žrtvuje (Par.), prema stsl. žr'tvište (Miklošić, DAW XXIV 18; Jagić 372 s.).

Žrtvitelj m tko žrtvuje (Stulić).

Žrtvovati — prikazati žrtvu (U euharistiji ne žrtvuje se kruh i vino, nego tijelo i krv Isusova. Buj I 508). V. žrtvati.

Žùdijski, (žudieski, žudejski, žudinski, žudjelski, žudiski, žudioski) pr. — isto što židovski.

Žudijstvo (Bernardin 47), **žudjevstvo** (Ranjina 149) s — isto što židovstvo.

Žùdio (Žudija, Žudij) — isto što Židov. Često u starini (v. Ranjina 150; Dalla Costa I 122...), danas u Boki (Schwarz, NV XXI 73). Obl. »žudija« — čuvar sv. groba u Velikom tjednu (Metković, Vidonje i dr.). V. stražar.

Žudioka (Kašić 19), **Žudijka** (Dalla Costa II 173) ž — isto što Židovka.

Župa ž zemlja prema suncu; skupina čeljadi koja je u krvnoj vezi; određeno crkv. područje kojim upravlja župnik (Parok oli župnik nike župe. Dobretić 114. Usp. još Kadčić 239; Cr., Pr. 94; KP II 1, 214 s.; Rog. 220; Št. I 21; Mažuranić X 1723 ss.; Brückner 204; Krek 326; Stulić; Skok, ERj III 687). V. država, fara, kuratija, nurija, parokija, plebanija, plovanija, popovina, titorija.

Žùpan m čovjek koji je na čelu župe, određene pokrajine (Mažuranić X 1723 ss.); glavar crkvene bratovštine (Mažuranić X 1725); samostanski službenik (Ostojić, B. I 107, 134); u nekim mjestima isto što crkovinar.

Žúpljanin m pripadnik, član župe (Dobretić 149; Bel. I 295; Ivanošić 181; Št. I 471; Cr., Pr. 97). V. farnik, nurijaš, parohijan, parokijanin, stadbenik.

Žúpljanka ž pripadnica određene župe (Š).

Žûpni pr. koji pripada župi, obično u svezi: župna nadarbina (Bel. I 166), crkva (Bel. I 291; Št. I 358), misa (Št. II 3); župni arhiv (Št. II 426) i sl. V. faran, plebanski, parokijski, stadan, župski.

Žûpnički pr. koji pripada župnicima (Stulić i dr.): župnički ispit (Bel. I 183; Cr., Pr. 100), župnička služba (Bel. I 291). V. paročki.

Žûpnik m osoba kojoj je dana u naslov župa s dušobrižničkom službom (Svaki župnik dužan je prominiti svakoga Uskrsa sveto ulje. Dobretić 45. V. još Kadčić 179; Dalla Costa I 206; Bel. I 290; Št. I 21; Cr., Pr. 94; Rog. 220). — Ž. može biti: pomičan, nepomičan (v. pomičan, nepomičan), neovisan ili ovisan, naslovni ili stvarni... (usp. Cr., KP II 1, 213 ss.). V. dušobrižnik, farnik, kurat, parohijan, parok, pleban, stadbenik.

Župnikovati — vršiti službu župnika, biti župnik (usp. Par.; Št. I 19; Rog. 345).

Župnikovina ž prihod koji se daje župniku (Par.). Usp. bir.

Župništvo s služba, čast župnika (Stulić i dr.).

Žûpski pr. isto što župni (Cr., Pr. 100; Rog. 220; Dok. 285).

KAZALO STRANIH RIJEČI

(Broj označuje stranicu)

KAZALO GRČKIH RIJEČI

KAZALO LATINSKIH RIJEČI

KAZALO TALIJANSKIH RIJEČI

KAZALO NJEMAČKIH (GERMANSKIH) RIJEČI

KAZALO MADŽARSKIH RIJEČI

KAZALO TURSKIH, ARAPSKIH... RIJEČI

SADRŽAJ

DR. O. JERONIM ŠETKA, svećenik - franjevac, član Provincije Presv. Otkupitelja, rodio se 1909. u Desnama kraj Metkovića. Gimnaziju i filozofsko-teološki studij završio je na učilištima svoje Provincije u Sinju i Makarskoj. Postavši svećenik studira slavistiku na filozofskom fakultetu sveučilišta u Zagrebu i u Krakowu. Diplomirao je 1938. Doktorat je položio u Zagrebu 1940., a profesorski ispit 1941.

Od 1938. — uz kraće prekide — profesor je sinjske gimnazije. Više je godina bio i direktor gimnazije, odgojitelj - magistar klerika gimnazijalaca i bogoslova. Sudjelovao je u upravi svoje redovničke zajednice kao tajnik Provincije, definitor, kustod. Poslije smrti o. A. Crnice postao je vicepostulator u kauzi bl. Nikole Tavelića g. 1969. do kanonizacije.

Uz profesorsku i odgojiteljsku službu, bavi se znanstvenim radom. Surađuje u »Mariji« i u drugim časopisima, zbornicama... Objavio je radove: Fra Andrija Kačić Miošić i narodna pjesma (Zbornik za narodni život i običaje JAZU 38); Koledanje u Baškoj Vodi (Zbornik... 42); O. Fra Toma Babić (Zbornik Kačić I); Majka Božja u hrvatskim narodnim pjesmama (Zbornik Kačić II); Hrvatska pučka religiozna poezija (Zbornik Kačić III); Novi rječnik književnog jezika (Crkva u svijetu III); Kršćanski termini u novome prijevodu Biblije (Kritika 12); Apostolska konstitucija o oprostima (Služba Božja VII) itd.

Posebno je izdao: Hrvatska kršćanska terminologija (u tri dijela), Šibenik—Makarska 1940—1965; Put u život (molitvenik), Makarska 1962. II. izd. Makarska 1965., III. izd. Split 1970., IV. izd. Split 1973; Gospa Sinjska (povijest Svetišta), Sinj 1966; Fatimske poruke Majke Božje, Split 1967; Kraljica srdaca (svibanjska razmatranja), Split 1969.; Mijenjam svijet (razmatranja), Split 1974. itd.

Kao vicepostulator uređivao je »Vjesnik bl. Nikole Tavelića« i izdao životopis — molitvenik »Sv. Nikola Tavelić«, Šibenik 1970. i II. izd. Šibenik 1971.

Skupljao je narodne pjesme i zagonetke. Predao je JAZU rukopisni »Zbornik hrvatskih narodnih pobožnih pjesama«.

Na Hrvatskom mariološkom kongresu u rujnu nastupit će s predavanjem: Hrvatska Marijanska terminologija.

